6 volumes

From the library of my late father,
the Rev. Rabbi Samuel Marcus Gollancz
מו"ר הרב ר' שמואל מרדכי גאלאנץ ז"ל
who was a pupil of the renowned author
of the commentary to the Mishna, known by this
work תפארת ישראל — the celebrated Rabbi
Israel Lipschitz of Dessau &c
a valuable possession! H.G.
Oct 1929

Commentary on Mishna

MISHNAH
c
Vol. 1

משניות

סדר זרעים

עם הפירוש

זרע אמונה

והוא חלק אלוה ממעל מספרי

תפארת ישראל

והוא פי' מספיק לששה סדרי משנה קשורות, מבאר כל קלות וחמורות, בלשון של זהורות, ובפנים מסבירות, וכל משניות סתומות ואסורות, אשר עד הנה היו צרורות, פה הם מפורשות ומבוארות, בעזרת אוזר ישראל בגבורות, וגם שאבתי מבארות, ומחוסן אוצרות, אשר למוכתרי העטרות; והלפידים בוערות, והיו למאורות, כאספקלריא המאירות, ולכן לעין כהה נסתרות, ואוחז שמורות, ורסיסי מנהרות, מאשר יריקו הצנתרות, ואביאם לטלאי הגדירות, והיו גם להם לברות, במלות קצרות, ובאמרות טהורות, והרוצה לדעת הנותרות, בהקדמה ראשונה נצורות, במסכת טהרות, אחת מהנה לא נעדרות, ואכרע ואשתחוה בזמירות, ליוצר המאורות, עוטר ישראל בתפארות, נאום המשתוקק בעתירות, לעבדו שכם אחד בכושרות, ולהבין ולהורות, החוקים והתורות ·

הק' ישראל ליפשיץ בן רבינו גדליהו זצוק"ל
חפ"ק דעסויא והמדינה יע"א

נדפס פה
הנובר
לפרט בטוב לישראל לפ"ק

כל מקום שימנא על הגליון דמות כוכב כזה (*) יעיין בהשמטות, והקורא הטוב ימחול לעשותם בכבודו ובעצמו במקום הראוי, כפי הרשום בדף ושורה בסוף הספר, והמשכילים יזהירו כזהר הכוכבים.

HANNOVER, 1830.
Gedruckt in der Königlichen Hof-Buchdruckerei,
bei E. A. TELGENER.

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

נוצר תאנה יאכל פריה

נכספה גם כלתה נפשי, ולבי הומה לרנת תודה וברכה למטיבי, אפרשה כפי אל ד׳, בתפלתי לאל חיי, הטיבה ד׳ לטובים ולישרים בלבותם, כי אנשי מופת המה, יקירי יח"ם דק"ק פ"פ דמיין יע"א וק"ק הנזכר יע"א אשר הושיטו לי שרביט זהב חסדם, ובצדקתם תמכוני בשתי ידים, לעזרני בהוצאות הדפוס כי רבה היא, ועתה רשום בכתב אמת, לכנא יהי׳ שמותם לברכה בקרב הארץ, ולעד כבצור יתכונן לזכרון. הראשון שר וגדול בישראל, נגיד ומצוה לאומים, מהו׳ אנשיל שליט"א המפורסם בשם האדון באראן פאן ראטהשילד ·

ואוקיר איש מפז, יפה פרי תואר קרא ד׳ שמו, ידידי חביבי הרבני הקצין, הגביר המפורסם וי"א מאוד מהו׳ וואלף ווירטהיימער שליט"א והנגיד המפורסם ה׳ יאקאב הירש קאן שליט"א; והתו׳ הגביר המפורסם מהו׳ פייבש כהן שליט"א, וגיסו הגביר המפורסם ה׳ משה ישראל וואלאך שליט"א, וביחוד התו׳ הישר הגביר המפורסם מהו׳ אברהם גרידץ שליט"א, וכל שאר המטובים עמי בק"ק הנ"ל, ברוכים המה לד׳, בכלל ובפרט. אנא ד׳ גמול נא חסדך ליראיך, ופרוש עליהם סוכת שלומיך, לנטלם ולנשאם כימי עולם, שפע ימים ברכות והצלחות תשפיע עלימו, ויהיו צאצאי מעיהם כמותם, ויאריכו ימים ושנים הם ונשיהם הגבירות ובניהם, ויבלו בטוב ימיהם בזקנה ושיבה טובה עד ביאת ינון.

ומה נכבד העת והמקום, אשר אוכל לשלם רק מעט מכשיי, וטובתי בל עליהם, לאלה השרים ונכבדי ארץ, מה יקר חסדם וצדקתם לבית ישראל האחד המיוחד בברכות לראש משביר, צדיק כתמר יפרח, ידידי עמיתי הרב המופלג, הישיש הנכבד הגביר המפורסם, מהו׳ מיכל בערענד שליט"א ושני בדומה לו, בשפרי הכהנים ובראשם הרבני המופלג, הגביר המפורסם מהו׳ יאקב כהן שליט"א ואחיו הגביר המפורסם ה׳ הירץ כהן שליט"א, והתו׳ הגביר פ"ומ ה׳ זלמן כהן שליט"א, ואהרן חביב אחיו הצעיר יהי׳ לשם עולם יראה זרע יאריך ימים הגביר הנכבד ר"ז כהן שליט"א, יהי שמו לברכה לפני ד׳, והגביר הנכבד כ"ה ישעי׳ זאמזאן נ"י, והאברך התו׳ מהו׳ קאשמאן שליט"א, ושאר המטיבים עמי בק"ק הנ"ל כל ימי השתופפי במחנותם; ברך ד׳ חילם, ועולמם יראו בחייהם, ותריק עליהם גשמי ברכות והצלחות כנועמיך, וקול רנה וישועה תמיד ישמע באהליהם, ויכונו בזקנה ושיבה טובה, הם ונשיהם וכל זרעם לברכה לתהלה לשם ולתפארת ולשלום אין קץ, עדי יטפו הררי ציון עסיס ישועות לה׳.

הסכמות

חכמי הזמן, נשיאי ישראל, ובראשם הוד עוזינו, מחמד עינינו, הגאון הגדול המפורסם הצדיק מהו' עקיבא שליט"א אב"דקק פוזנא, והגאון הגדול המפורסם מהו' זאבל אב"דקק ברוינשווייג שליט"א, והרבנים המאה"ג דייני ק"ק פפ"דמו שליט"א, ומהגאון מהו' משה טובי' שליטא אב"דקק האנוי ושאר רבנים מפורסמים, המקום יהי' בעזרם; עמי היו צרורים באמתחתי כצרור מרגליות, והכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ויותר משל תורה, ובגזירת עירין פתגמא לבלי יודפס ספרי תפארת ישראל בלתי רשיוני משך עשר שנים מיום כלות הדפוס אי"ה; ויהי אני עושה הנה והנה, והשמים התקדרו בעיבא קלישא ומטיכתא, בטרדות רבות ושני דובתא, ולא ידעתי איה מקום כבודם, בקשתים ולא מצאתים, אולם כבודם כי עז, ויקרתם כי גדלה מאוד, המה אשר מנעוני מלהטריח צדיקי' יסודי עולם נ"יב, להשיב מגיד משנה ואמרו רבנן בכפילא, והנה הצדיקים הגאונים הנ"ל הקב"ה יאריך ימיהם ושנותיהם לאי"ט, טוב לי יותר עדות פיהם מפי כתבם. אולם אמרתי להדפיס עכ"פ כמה כתבי קודש של שר צבא ישראל רב רבנן הגאון הגדול רבינו מהו' עקיבא שליטא אב"דקק פוזנא יע"א אשר עודם אתי וז"לה"ט

ב"ה ד' בשבת י"ג כסלו צ' לפ"ק פה ק"ק פוזן

רב שלום לכבוד ידידי או"נ הרב הגאון המפורסם נ"יב
מהו' ישראל נ"י אב"דק דעסויא,

מכתב כתב יד קדשו הגיעני, לוטה פה סדר תשובתי על דבריו הקדושים, יכול להדפיס דברים שבינו לביני, ידידי נ"י ימחול לי על שיהי' לו טורח קצת וכו' [ואז כאשר שלח לי הגאון רבינו הנ"ל ההסכמה כתב אלי וז"ל]; מכתב כ"יק הגיעני, ויקבל הרצוף, ואם בנידון ההסכמה א"י לצאת מגדרי אשר גדרתי בעדי זה איזה שנים, אך מעכ"ת הרב נ"י יבין שהמכתב מסודר שיהי' נגד כל קורא יותר מהסכמה, וע"ד וכו' אם יתן ד' שנדבר יחד פ"אפ אודיעהו טעמי. יזכהו ד' לישב השקט ובטח, ויהיו דבריו נשמעים לעבודתו ית' שמו כהפץ ידידו ד"שת ה"ק עקיבא ב"מהו' משה גינז"ל.

הסכמת הגאון הצדיק אב"ד ק"ק ברוינשווייג שליט"א שמחמת שבי' בקרוב מקום חוז והשכים שנית.

יפוצו מעיינות הולך ברחובות פלגי מים, מים עמוקים עצה בלב איש חכם, גדול שמו בישראל, רחימי הרב הגאון המפורסם חריף ובקי כק"שת מהו' ישראל ליפשיץ נ"י אב"ד בק"ק דעסויא, הפליא עצה הגדיל תושיה במחברת טהרת הקודש שחיבר על משניות נקרא שמו תפארת ישראל גם היום מגיד משנה בסדר זרעים והיתה אמונת עתו חוסן ישועות, ישראל עשה חיל רב פעלים מקבציאל, וא"צ להסכמתי כי הפעולה תעיד על הפועל, בשגם ש"ב הגאון האמיתי המפרסם עד קצווי ארץ מהו' עקיבא נ"י אבד"ורמו בק"ק פוזנא כבר הסכים על ידו יחוקקו דבריו בעט ברזל בברזל יחד ת"ח מחדדין בהלכה, יעטה אור כשלמה, ומשנה לא זזה ממקומה, והקונים והעם יתקדשו ואל יסיגו גבולו והי' משנה שכרם יטיב ה' לטובים לישרים בלבותם לפ"ק החותם לכבוד התורה ולומדיה, בקדש אב ירחם ציון ובניה, זאבל איגר.

הגביר מהו' דוד טנירער מיאסי
הגביר מהו' מענדל קאראמאן מיאסי
הגביר מהו' שמעון ליב טווערסקי מיאסי
הגביר מהו' משה גינגאלד מיאסי
הגביר מהו' משה ליפמאן מיאסי
הגביר מהו' ליב גראס מיאסי
הגביר מהו' קלמן פינעלעס מקראקוי
הגביר מהו' יעקב העטיל מקראקוי
הגביר מהו' יואל סירקעס
הרבני הגביר מהו' אליעזר קאלווערינ
הגביר מהו'סענדר סקאלקעוויטזקאלווערינ
הגביר מהו' אהרן שקלאווער
הגביר מהו' ליבלע פאזנער שקלאווער
הגביר ה' יאקאמא מענדל אוים מיילאנד באיטאליען
הגביר מהו' שמואל אלכסנדר ממיראר
הגביר מה' אנשיל באננעס
הגביר מהו' ליבס גאמבערג
הגביר מהו' חיים וואלף מבארדיטשאף
הגביר ה' רעזענצווייג מלובלין
הגביר מהו' נטע רייכענהיים מבערנבורג
הגביר מהו' שמואל גאלדשטיקר מברעסלוי
הגביר מהו' שלום מוואלשטיין
הגביר ה' ליב בענדיקס מבאללענשטעט
הגביר ה' עלזינגער מקוועדלינבורג
הגביר ה' אייזיק יעטניך
הגביר ה' לאמי עלב.

ברוינשווייג

הרב הגאון אב"ד מהו' זעבעל שליט"א
הגביר התו' ה' לעמאן אפפענהיים
הגביר התו' ה' שלעזינגער
הגביר ה' זאמזאן

בערלין

הרב הגא"בד מהו' יעקב יוסף שליט"א
הרב המאה"ג מהו' אלחנן שליט"א דיין דקק הנ"ל
הגביר הרבני מהו' מיכל פרענקעל
הגביר הרבני מהו' אייזק האלבערשטאדט
הגביר הרבני מהו' יאנאס געררהארד
הגביר הרבני מהו' יעקב במהו' ליזר האלבערשטאדט
הרבני הגביר ה' דוד ווירצבורג
הגביר ה' דוד ב"מהו' מכאל פרענקעל
הגביר ה' אייזיק וואלעהן
הרבני ה' חיים וויל
הרבני ה' ליב זוסמאן
היקר ה' קאפעל ברוינשווייג
היקר ה' ברוך כץ
היקר ה' הירש גלאגוי

גרעפסיג

הרבני ה' גרשון נ"י
התו' ר' הירש ט"וב
הגביר ר' דוד ב"ר מיכל

גראס גלאגוי

הגביר הרבני מהו' מיכל כץ נ"י
בנו ט"ב הגביר הרבני מהו' בנימין כץ נ"י

האמבורג

הרב מכס המפורסם מהו' מענדל בערנייס נ"י הגא"בד דק"ק הנ"ל
הגביר הרבני פ"ומ מהו' משה פרענקעל,
הגבאים לבית המדרש דק"ק האמבורג יצ"ו,
הגביר פ"ומ ה' יאזעף לעפי
הגביר פ"ומ ה' הירש טעטעלינער

והעטרות יהיו לזכרון בהיכל ה' לעד לעולם בספר חוקה

שמות הפרענומעראנטען וסובסקריבענטען הרשומים פה, התורניים המופלגים, והקצינים הנכבדים, ה' עליהם יחיו

אלטאנא

הרב הגאון אב"ד מהו' עקיבא שליט"א
הגביר פ"ומ הרבני מהו' — נ"י
הגביר פ"ומ ה' וואָלף ווארבורג
הגביר פ"ומ ה' מרדכי ווארבורג
הגביר היקר ה' לזר האָלענדער
הגביר היקר ה' שמעון האָקשער
הגביר היקר ה' גבריאל כהן
הגביר היקר ה' בושקא בהג"מבדקק מה"ו נ"ל:
הגביר היקר ה' מיכל בר"ש קליינער
הגביר היקר ה' יאַקאָב רעע
הגביר היקר ה' יחיאל בר"ז
הגביר היקר ה' יאַקאָב ב"ר נתן שפייאר
הגביר היקר ה' פסח ב"ר משה כהן
התו' היקר ה' משה סופר
הגביר היקר ה' מן ב"ר שמחה
התו' היקר ה' משה לשעווערסק

אמסטערדאם

הרב הגביר המפורסם מהו' הירש לעהר, 3 עקסעמפלארע

בראדי

הרב המאור מהו' זיסקינד קאליר
הרב המאור מהו' אביש משכני

הגביר הרבני מהו' שלמה המנדלסמאן
הגביר הרבני מהו' זלמן רעדלער
הגביר מהו' אלעזר קאליר
הגביר מהו' אייזק נאללער
הגביר מהו' משה טאדרוס
הגביר מהו' נתן נעלקין
הגביר מהו' נתן אלפן
הגביר מהו' אייק זאב לוריא
הגביר מהו' הירש וואטטענבערג
התו' מהו' יידל קאזינער
התו' מהו' מענדל כץ
הגביר מהו' איזק הארוויטץ
הגביר מהי' יוסף שטעללער
הגביר מהו' איזק גוטמאן
הגביר מהו' אלי' הירש
הגביר מהו' הירש קאלקער

ואלה שמות שאר היקרים אשר באו ע"הם בזמן קהלה לכל

בלייפציג

הגביר הרבני מהו' מכאל ביאלעסטאק
הגביר הרבני מהו' שמחה כץ מווארשוי
הגביר הרבני מהו' אברהם זיאמן מווארשוי
הגב' מהו' שמואל סמטען בערג מווארשוי
הגביר הרבני מהו' לזר מעזריטש דליטא
הגביר מהו' פתחי' גאָלדמאַן מעזריטש דליטא

הגביר

האננאָפער

*הרב המה"ג מהו' מרדכי אַדלער נ"י
הרב הגביר מהו' מיכל בערענד
הגביר פ"ומ ה' לאון כהן
הגביר התו' מהו' יעַקב כהן
הגביר ה' הירץ כהן
הגביר ה' יהזקאל ג"ל
הגביר ה' יטקינד כהן
הגביר ה' יטעי' זַמוזַן
הגביר התו' ה' קאָפמאַן בערענד
הגביר ה' מילך לינדען
הגביר ה' מפריק מאיר
הגביר ה' זַמוזָן יוניאָר
הגביר ה' דוד פרץ
הרב מהו' נקמי' אסטראדע
הגביר ה' יוסף בערענד
הגביר ה' לעפי בערענד
התו' היקר ה' מטה פֿרידבורג
התו' היקר ה' ליב לינדען
הגביר ה' מטה ווערטהייק
הגביר התו' ה' גומפעל
הגביר ה' עמרק
הגבירי' געברידער פֿרענסדאָרף
הבח' התו' ה' ליב האלבערשטאדט
המלוף היקר ה' שלמה חזן דק"ק הנ"ל
*התו' היקר ה' חייק כאָללאַך
היקר ה' מייאַך המיימ
הבח' התו'ה' הירט לעפיזאָהן ראוויטש
הגביר ה' יעקב פֿראַנק מקאפפנבריגגע
*הגביר ה' גומפל ב"ר טמעון ראדנבערג
*הגביר ה' יוסף ב"ר אַברהק מונצעל

האנוי

הרב הגאון אב"ר מהו' מטה טובי' שליט"א
ובנו הרבני הגביר מהו' נטע זאַטהיים
הגביר הרבני ה' ברוך עשוועגע
הגביר הרבני מהו' חייק עשוועגע
הגביר התו' ה' הירץ זוסמאַן זאָננעבערג
הגביר התו' ה' מילך אָפענהייק
הגביר התו' ה' יוק טוב ליב יאַקאָבסאָהן
*התו' היקר ה' מכאל פֿרענקעל
*הגביר התו' ה' דוד זוסמאַן
הרב המה"ג מהו' הירט נ"י
הג"אבדק"ק געלהויזען
התו' כ"ה ירמיאל אַליפֿעלד טו"ב בשליכטערן
* ובנו הבח' מטה גבריאל אַליפֿעלד בשליכטערן

ווראנקע

הרב המופלג מהו' טמול מענדעלזאָהן טליט"א
*הרבני מהו' יהודה יחזקאל נ"י

חארזייש

הרבני הקלין מהו' יוסף מארגאנין טליט"א

מיינץ

*הרב המה"ג מהו' ליב עלינגען טליט"א, 4 עקסטעמפלאַרע
הגביר פ"ומ התורני ה' מענדל אָפענהייק
הגביר פ"ומ ה' מאַרקוס ריינאך
*הגביר פ"ומ ה' טמואל טלעזינגער
*הגביר הרבני מהו' טמואל באנדי
*הגביר התו' ה' מילך פֿולד
הגביר פ"ומ ה' בערנהאַרד מאיר
הגביר ה' גדלי' אָפענהייק
הרבני המופלג מהו' יעַקב ק"ט
הגביר התו' ה' יעקב לוי
הגביר התו' ה' יוסף המניג
*הגביר ה' מטה רייס

שמות הזובסקריבענטען

הגביר פ"ומ ה' :חַוועל לעפּי
הגביר ה' הירץ יוניער
הגביר ה' מהרן :מָהן
הגביר ה' מהרן מי:רחַעל
הגביר ה' חַברהק פּרחַנק
הגביר ה' מילק בן ר' נתן
הגביר ה' מילק בן ר' :לון היילבוט
הגביר ה' מילק בן ר' נמוי'
הגביר ה' בערקסמהן מווארשוי
הגביר ה' בניוין פּרענקעל
הגביר ה' מליעזר ב"ר טמטון כץ
הגביר ה' חַברהק גחָלדליהער
התו' ה' מליעזר ב"והריל
הגביר ה' בויק וויינהמנדלער
הגביר ה' דוד לידסדחָרף
הגביר הופורסק ה' דחָקטער כהן
הגביר ה' הירט ב"ר מילק חָפענהייק
התו' ה' הירץ עלב
הגביר ה' ווחָלף היילבוט
הגביר ה' ווחָלף החַרבורגער
הגביר ה' ווחָלף לובלין
הגביר ה' ווחָלף בערענד מהאננאפער
היקר ה' דוד טטרעלוף
הגביר ה' הירץ בן ר' יו:בעל
הגביר ה' דוד ב"ר יוסף
הבחו' היקר ה' ווחָלף ווחָלפע
הבחור היקר ה' וומָלף דימן אמסטרדאם
הגביר ה' :לון גחָלדטטיקקער
הגביר ה' :לון ב"ר מילק היילבוט, געלד ווערכסלער
הרבני והו' מייק טייר
הגביר ה' מייק ב"ר יוסף
הגביר ה' יומל לידסדחָרף
הגביר התו' והו' יומל ניירויט
הגביר ה' יטעי' טווערין מ"רל טטיבער
הגביר ה' יוסף ב"ר חַברהק המקטער
הגביר ה' יוסף ב"ר טוומל הענך
הגביר ה' יטרמל בר"י מברוינשווייג

הגביר התו' והו' יומל נמטמנסמָהן
הגביר התו' והו' ליב טטיבער
הגביר ה' ליב רענסבורג
היקר ה' יעַקב רינטעל
הגביר ה' יהודה ב"ר טלוה לוי
*הרבני והו' ומיר נייוויט
הגביר הולך ה' ומטה ועגדלסחָהן
הגביר ה' ומיר הויזען
הגביר ה' ומטה וחַרבורג
הגביר ה' ויכל היילבוט
הרב והו' ומטה מיגר
הגביר ה' ועגדל געטטינגען
התו' ה' ומיר העססע
הגביר התו' ה' ון עססען
התו' ה' ומיר ב"ר טוומל טומ
היקר ה' ומיר החַק
הגביר ה' ומָזוס ב"ר פייבט כהן
הגביר ה' ומיר וחָלפסחָהן
הגביר ה' וחַגנוס לעפּי
הגבירה ומַדחַק היינע פער
בנה הב"ח היקר ה' יוליוס היינע
הגביר התו' ה' נחַטהחַן היינע
התו' ה' פייטעל טומ
הגביר ה' ומטה לעומַן כהן
הגביר ה' נהמן רענסבורג
הגביר ה' פּיקטחָר וחָלף
הגביר ה' רפמל הירט ועגדלסחָהן
הגביר התו' והו' טמעון בייט
הגביר ה' טוומל היילבוט
הגביר ה' טוומל במהו' יודמ יחָנחַס
הגביר ה' טוומל וחָלפע
הבחו' היקר ה' טוומל וועלער
הגבירים ה' געברידער .g. h טוחַבע
הגביר ה' יעסעל ערענסט
הבחו' הגביר מלי' ב"ר גומפריכט וחַרבורג
*ה' עקיבחָ טייר
הגביר ה' חַדלער מקאפענהאגען
1 מונגענחַננטער

קאססעל

הגביר פ"ומ ה' גאָלדשמיד סטנאר
הגביר התו' ה' יאַקאָב רינגנאוד
הגביר התו' ה' קיפּמאַן האפיופּעליער
*התו' היקר ה' שמעון מעסנער

הגבירים ה' געברידער וויסבאָדען
הגביר התו' ה' דניאל עפשטיין
הגביר התו' ה' הירש עפשטיין
הגביר ה' יוליום יידעל

ושאר שמות זובסקריבענטען שלא ידעתים עדיין, יזכרו לטובה בסדרים הבאים אי"ה.

פתח התיבה

והוא לוח ראשי תיבות שבספר זה, מסודרים על פי א׳ ב׳ · אמנם ידיע להוי כי כל ראשי תיבות שתחלתן אחת או שתים מאותיות השימוש כמו ב · ד · ה · ו · כ · ל · מ · ש · לא יבקשו ולא ימצאו בסדר האות השמושיי, ויבוקש הדרש וימצא כתוב, באות השלשיי הראשון כי שם ביתו. למשל, במלת דבלא"ה לא ימצא באות ד, רק יסיר הד שהוא אות השמוש, ויחפש וימצא באות ב, ולמראה עיניו ישפוט, שרצוני לומר דבלאו הכי · וכן בכל דבר ועניין ·

א׳ אחד, א"א אי אפשר, אין אומרים, אי אמרת, **אא"מו** אדוני אבי מורי ורבי. **אא"ב** אלא אם כן. **אג"ק** אגב קרקע. **א"הע** אבן העזר. **א"ח** אין חושבין, אינו חייב, אורח חיים. **אח"ז** אחר זה, אחר זמנו. **א"חכ** אחר כך. **אח"מע** אחר מיעוט. **א"י** ארץ ישראל, אינו יכול, אינו יודע. **אי"ל** אין לומר. **אי"להק** אין להקשות. **א"כ** אם כן. **אכ"ל** איכא למימר. **א"ל** אמרו לו, אומרים לו. **אל"כ** אם לא כן. **א"לתה** אי לא תימא הכי. **א"מ** אינו מינו. **א"מהח** אבר מן החי. **א"מצ** אינו מצטרף. **א"מקט** אינו מקבל טומאה׳. **א"נ** אי נמי אי נימא, אינו נאמן. **א"ע** את עצמו. **א"עג** אף על גב. **א"עב** אלא על כרחך. **א"עפי** אף על פי. **אע"כ** אלא על כרחך. **א"פה** אפילו הכי. **א"צ** אינו צריך. **א"ת** אם תאמר. **א"תל** אם תמצא לומר.

ב"א בת אחת. **ב"ב** בעל בית, בני ביתו, בבא בתרא. **ב"בי** בבל ירושה. **ב"ד** בית דין. **בד"א** במה דברים אמורים, בדבר אחד, בדבר אחר. **ב"ה** בית הלל. **ב"המז** ברכת המזון. **ב"המק** בית המקדש.

הגביר ה' משה ב"ר הירץ כהן
* הגביר ה' L. B. גאָלדשמידט
הגביר ה' יאַקב האָמל
הגביר ה' לואִי זימאָן מאָרטעל פעטר התו'
הגביר ה' איזאַק מאיר

פּאָזען

הרב הגאון הגדול רשכבה"ג מהו' עקיבא שליט"א אב"דקק הנ"ל

פ"פ דמיין

הרב הגאון מהו' זלמן טריר נ"י רב"דקק הנ"ל
הרב המא"הג מהו' משה שוואַרצשילד
הרב המא"הג מהו' יעקב זילבערקראָן
הטפסר ומלוה למוזיק המפורסם התו' ה' באַראָן פאָן ראָטהשילד
הרב הגביר המפורסם מהו' וואָלף ווירט־היימער
הרב הגביר מהו' בער אַדלער
הרב הגביר מהו' אַהרן פולד
הגביר המפורסם ה' I. H. קאַן
הגביר המפורסם ה' משה ישראל וואַללאַך
הגביר התו' מהו' אַברהם גרידיץ
הגביר התו' מהו' פייבש ב"ר אַברהם כהן
הגביר התו' מהו' ליב ב"מהו' הירץ לונז ז"ל
הגביר פ"ומ ה' אייזיק געטטינגען
הגביר ה' אייזיק דאָקטאָר
הגביר ה' נאַטאָן פולד
הגביר ה' אילק ב"ר גדלי' שטיבעל
* התו' מהו' אַברהם שטערן
הגביר ה' אייזיק שוסטער
הגביר ה' אַברהם ליב ב"מהו' הירש ווירמש
הגביר ה' אילק עמריך
הגביר התו' מהו' בענדיט שייר
הגביר ה' בער דאַן

הגביר ה' B. H. גאָלדשמידט
הגביר ה' בנימין מאָהר
הגביר ה' הירש נידדהאָפהיים
הגביר ה' הירץ היידעלבורג
הגביר התו' ה' הירש האָרוויץ
הגביר התו' ה' דאָקטאָר האַמבורגער
הגביר ה' הירש דרוקער
הגביר התו' ה' זיינוויל אָפענהיים
הגביר ה' זיינוויל האַז
* הבח' התו' ה' זיסקינד שפייאַר
הגביר התו' ה' חיים הלוי גאָלדשמידט
הגביר התו' ה' שעבלי באנדי
הגביר ה' יוקב ב"מהו' זלמן שוואַרצשילד
הגביר ה' I. M. קאַן
התו' היקר ה' שלום זעליגמאַן
התו' הגביר ה' יודאַ קולפא
הגביר ה' יאָזעף פייסט
הגביר התו' ה' ליב האנוי
הגביר ה' ליב ב"ר אייזיק רייז
הגביר ה' משה ייטעל כהן
הגביר ה' מרדכי קאָניגסוואָרטער
הגביר התו' ה' מיכל שטערן
הגביר ה' מאיר האללע
הגביר התו' ה' משה מיינץ
הגביר ה' מאיר ב"ר בער ר"ק
הגבירים געברידער מאיר איזאַק שפייאַר־אַהנע:
הגביר התו' ה' M. גאָלדשמידט
הגביר התו' ה' רפאל ליב ב"ר שמעון קירכהיים.

פולדא

הרב המאה"ג מהו' זעקל נ"י הג"אבדקק הנ"ל
הגביר התו' פ"ומ ה' יעקב אַנשבאַכער
הגביר ה' לאַזרוס זימאָן ליאָן
הגביר התו' ה' זימאָן לעזר

כל זמן . כי"ק כתיבת יד קדשו . כ"יב כיוצא בו . כ"כ כמו כן, כן כתב, כל כך, כלאי כרס. כ"מ כן משמע, כן מצאתי, כל מקום. כ"מש כמו שכתב. כמש"ל כמו שכתבתי לעיל. כנ"ל כך נראה לי, כנזכר לעיל. כס"פא בסוף פרק א'. כ"ע כולה עלמא. כע"לפ כולהעלמא לא פליגי. כ"פ כי פליגי, כמה פעמים. כפ"א בפרק א'. כפ"ב בפרק ב' וכו'. כ"צ כל צרכו. כצ"ל כך צריך לומר. כרפ"א בריש פרק א'. כרפ"ב בריש פרק ב' וכו'. כ"ש כל שכן, כל שהוא.

ל' לשון. ל"א לישנא אחרינא, לא אמרינן. ל"ג לא גזרינן, לא גרסינן. ל"ד לאו דוקא, לא דמי. ל"ח לא חיישינן. ל"י ל' יום. לכ"א לכל אחד. לכ"הפ לכל הפחות. ל"ל למה לי. ל"מ לוצא מסתפקינא, לא מבעי. ל"מע לא מעידו. למ"ד למאן דאמר. לעד"נ לעניות דעתי נראה. ל"פ לא פליג, לא פלגינן. לפ"ד לפי דמיס. לפ"ז לפי זה. לפ"עד לפי עניות דעתי. לפמ"ש לפי מה שכתבתי. ל"צ לא צריך. ל"ק לא קשיא. לק"מ לא קשה מידי. לק"ט לקבל טומא'. ל"ש לא שנא, לא שכיח, לא שייך, לאס שמים. לש"ש לאס שמים. ל"ת לא תעשה.

מ"א משנה א', מקום אחר, מאכלות אסורות. מ"ב מעשה בראשית, משנה ב'. מ"במ מין במינו. מ"ד מאן דאמר, משנה ד'. מדא"א מדאי אפשר. מדהו"ל מדהוה ליה. מדכ"כ מדכתב כן. מדל"ק מדלא קאמר. מד"ם מדברי סופרים. מה"ת מן התורה. מה"מ מהאי טעמא. מהכ"ת מהיכא תיתא. מ"ט מאי טעמא, משנה ט'. מיו"כ מוצאי יום כפורים. מ"כ מצאתי כתוב. מכ"ש מכל שכן. מ"מ מכל מקום. ממ"ש ממאי שכתוב. ממ"נ ממה נפשך. ממ"ד ממאן דאמר, ממה דכתיב. מנ"ל מנא לן. מ"ם מר סבר, מ' סאה. מ"ע מעשר עני, מצות עשה. מע"ע מעשר עני. מע"ר מעשר ראשון. מע"ש מעשר שני, מערב שבת. מע"לע מעת לעת. מצ"ל מצי למימר. מצ"ע מצד עצמו. מק"א מקום אחר. מ"ק מועד קטן. מק"ט מקבל טומא'. מ"רג מי רגלים. מ"ש מה שנא, מה שכתב, מה שכתבתי, מוצאי שבת. מש"ה משום הכי. מש"ל מה שכתבתי לעיל. משא"כ מה שאין כן. משכח"ל משכחת לה. מתעמ"שכבת מתנה על מה שכתב בתורה. מתח"י מתחת ידו.

נג"מל נגמר מלאכתו. נ"ט נותן טעם. נט"י נטילת ידים. נ"ל נראה לי. נ"מ נפקא מנה. נ"ר נטע רבעי.

ס' ספק. ס"ס ספק ספיקא. ס"ד סלקא דעתך. סד"א סלקא דעתך אמינא. סי' סימן. ס"פ סוף פרקן. ספ"א סוף פרק א' ספ"ב סוף פרק ב'. וכו'

ע"א עד אחד, עניין אחר. ע"ג על גבו, על גבי. עג"ק על גבי

בהמק"ק בית המקדש קיים. ב"המד בית המדרש. ב"וח בשר וחלב. בזה"ז בזמן הזה. ב"ח בן חורין. ב"י בית יוסף. בי"הש בין השמשות. בכ"א בכל אחד. בל"א בלשון אשכנז. בלא"ה בלאו הכי. ב"לז בלא זה. ב"מא במקום אחר. במע"ש במעשר שני. במח"כת במחילת כבוד תורתו. ב"ממ בורא מיני מזונות. בנ"א בני אדם. בנ"ר בורא נפשות רבות. ב"ה בית הלל. בס"פ בסוף פרק. בע"ח בעל חיים. בע"הב או ב"עב בעל הבית. ב"פ ב' פעמים. בפ"הג בורא פרי הגפן. בפ"הע בורא פרי העץ. בפ"הא בורא פרי האדמה. ב"פע בפני עצמו, בורא פרי העץ. ב"ק בית קבול. בקו"א בקונטרס אחרון. ב"ש בית שמאי, באר שבע. בת"ר בתר רובא.

ג"א ג' אמות. ג"ט ג' טפחים. ג"י ג' ימים. ג"כ גם כן. ג"ל ג' לוגין. ג"מל גמר מלאכה. ג"ע גילוי עריות. ג"פ ג' פעמים. ג"ש גזירה שוה, ג' שנים.

ד"א דבר אחד, דבר אחר, ד' אמות, דף א'. דאו' דאורייתא. דבכה"ג דבכהאי גוונא. ד"ה דברי הכל, דיבור המתחיל, דף ה'. ד"ו דף ו' וכו. ד"ס דברי סופרים. דע"קל דעוד קשיא לי. דפח"ח דברי פי חכם חן. ד"שילמ דבר שיש לו מתירין. ד"ת דברי תורה.

ה"א הלכה א'. ה"ב הלכה ב' וכו'. ה"ה הוא הדין, הרי הוא, הלכה ה'. הו"א הוה אמינא. הו"ל הוה לי. הול"ל הוה ליה למימר. הו"מל הוה מצי למימר. הז"גר הזמן גרמא. ה"ט היינו טעמא, ה' טפחים. הלמ"מ או הלמ"מם הלכה למשה מסיני. ה"מ הני מילי. המ"עה המוציא מחבירו עליו הראיה. הנ"מ הנפקא מנה. ה"נ הכי נמי. הע"ש הערב שמש. ה"פ הכי פירושא, הכי פריך. הפ"מ הפסד מרובה. ה"ק הכי קאמר. הר"ז הרי זה.

ו"ט ו' טפחים. ועפ"א ועיין פרק א'. וי"יח ויוצא ידי חובתו.

זא"ז זה אצל זה, זה אחר זה. ז"בז זה בזה. ז"וזג זה וזה גורם. ז"לז זה לזה. ז"ל זכרונו לברכה, זה לשונו. זמ"גר זמן גרמא. ז"נ ז' נקיים. ז"עז זה על זה.

ח"א ח' אמות. ח"המ חול המועד. ח"ו חס ושלום. ח"ונ חוזר וניעור. ח"ל חוצה לארץ. חנ"נ חתיכה נעשה נבילה. חר"וח או חר"והר חרדל וחריע.

טב"י טבול יום. טה"ג טומאת הגוף. ט"ז טומאת ז'. טז"א ט"ז אמה. ט"יד טור יורה דעה. ט"ס טעות סופר.

י"א יש אומרים, י' אמות. י"ד יורה דעה. יד"ח ידי חובתו. יה"שר יהא שמיה רבא. יו"ט יום טוב. יו"כ יום כפור. י"ט י' טפחים. י"ל יש לומר. יע"ש יעיין שם.

כ' כתב. כ"א כל אחד, כי אם. כה"ג כהאי גוונא. כ"ז כל זה,

סדר זרעים

ברכות

פרק א *מאימתי קורין[1] את שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסין[2] לאכול בתרומתן[3], עד סוף האשמורה הראשונה[4] דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים עד חצות, רבן *גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר[5], מעשה שבאו בניו מבית המשתה, א"ל לא קרינו את שמע[6],

---

פ"א *נ"ל מדמצוה ראשונה שנצטוה הישראלי הוא העסק בתורה, 1
דתלמוד מביא לידי מעשה [כקדושין ד"מ], ואם אין תלמוד מעשה מניין,
והתלמוד נצטוינו בק"ש דכ' ושננתם, וקיי"ל דבדיעב' בק"ש שחרית
וערבית יצא [כמנחות צ"ט ב], לכן התחיל רבינו הקדוש הש"ס, שהוא
ביאור המצוות, עם פ' ק"ש, ומדכתב בשכבך ברישא, אקדים דערבית:
1) *נקט לשון רבים דאין א' מוציא חבירו יד"ח משא"כ לענין ברכה
במשנה ד': 2) *נ"ל דר"ל נכנסין לעיר, דמקומו' שלהן היו בשדו' [כנדה 2
ס"ז ב] ומדרגילין הטמאי' לטבול סמוך לביה"ש כדי שלא יצטרכו לדקדק
אטהר' כל היום [כשמעתין ד"ב ע"ב ושבת ל"ה], להכי תוך טבילה
וסיפוג, כשנכנסין לעיר כבר הערב שמשן, שהוא צאת ג' כוכבי', ואז
קורא ק"ש: 3) *ולא נקט מצאת כוכבי', דקמ"ל אגב אורחא דכל טמאי' 3
אחר הערב"ש מותרי' בתרומ', ואפי' מחוסר כפורי', כזב ודכוותי'
דצריכין קרבן למחר; [והא דלא קא' משעה שאוכלין? נ"ל דה"ט, דלא
תקשי כהן גופי' אימת קרי, להכי קא' נכנסין, דמותר לקרותה מהלך, חוץ
מפ' ראשון [כברכות די"ג], והא דלא קא' משעה שרשאין? נ"ל משום דנכנסין
משמע טפי]: 4) *סוף שליש קמא דלילה, דובשכבך עד סוף זמן התחלת
שכיב' משמע, ונקט אשמורה? דקמ"ל דיש בריות בארץ משמרי' עת
בואנה, ועי"ז יהי' סי' לדבר, או קמ"ל דגם ברקיע יש אז משמורת,
ונ"מ לאפוקי ברהמי', כהרא"ש: 5) הוא שעה וחומש זמניות קודם
צאת החמ' [פי' זמניות, לפי אורך וקוצר היום מעלות השחר עד צאת הכוכבי'
מחלקי' אותו לי"ב חלקי', משא"כ שעות שוות, הן שוין בקיץ ובחורף] דס"ל
דובשכבך כ"ז ששוכבי' משמע; ואנן קיי"ל [א"ח רל"ה], דמצוה לקרותה
תיכף לצאת ג' כוכבי' קטני' [ומדינא בבינוני' סגי רק דלא בקיאין],
ועכ"פ לא ישהנה לאחר חצות, ובדיעבד אפי' עד עה"ש יצא, ובנאנס
אפי' עד קודם נץ החמ' יצא: 6) מספקא להו אי רבנן דוקא חצות

קרקע. ע"ד על דעת, על דרך. ע"ה עם הארץ. עה"ר על הרעה. ע"השה עלות השחר. ע"ז עבודה זרה, על זה. עי' עיין. ע"י על ידי. עוי"ל או עי"ל עוד יש לומר. עי"ז על ידי זה. עיו"ט ערב יום טוב. עב"ז על כל זה. עכ"ל עד כאן לשונו. עב"להט עד כאן לשונו הטהור. עכ"להג עד כאן לשון הגאון. ע"כ עד כאן, על כן, על כרחך. עכ"פ על כל פנים. עכתד"ק עד כאן תוכן דברי קדשו. ע"מ על מנת. עמ"ב עושה מעשה בראשית. עמ"ש עיין מהשכתב. עמש"ל עיין מה שכתבתי לעיל. ע"ע על עצמו, עבד עבדי. ע"פ על פי, על פני, ערב פסח. ע"ר עטרת ראשי. ע"ש ערב שבת, על שם.

פ"א פרק א', פעם אחד, פירש אחר. פ"ב פרק ב'. פ"ג פרק ג' וכו'. פי' פירש. פ' פסק, פרשת. פ"ק פרק קמא. פר"ח פרי חדש.

צ"א צד אחד, צד אחר. צא"הכ צאת הכוכבים. צ"ע צריך עיון. צ"לע צריך לי עיון. צ"לעג צריך לי עיון גדול. צ"צ צמח צדק.

ק' קשה. קא' קאמר. קו' קושיא. ק"ו קל וחומר. קיי"ל קיימא לן. ק"ל קשה לי. קמ"ל קא משמע לן. ק"ש קריאת שמע.

רב"א רבינו אלי' ווילנא. ר"ב רבינו ברטנורא. ר"ה ראשית הרבים ראש השנה. ר"הי רשות היחיד. רב"ג רום כבוד גדלו. ר"ל רצה לומר. ר"מז רבינו משה זכותא. רמ"ל רבינו משנה למלך. ר"פ ריש פרקין, ריש פרשה. רפ"א ריש פרק א' וכו'. רתו"יט רבינו תוספת יום טוב.

ש"ד שפיר דמי, שפיכת דמים. ש"ז שכבת זרע. ש"ח שומר חנם. שט"ח שטר חוב. שכ"מ שכיב מרע. ש"מ שמע מנה. ש"נב שהכל נהי' בדברו. ש"ע שמונה עשרה.

ת"ג תרומה גדולה. ת"הד תרומת הדשן. תו"מ או ת"ומע תרומות ומעשרות. תו"יט תוספת יום טוב. תח"המ תחיית המתים. ת"ח תלמיד חכם. תב"ד תוך כדי דבור. ת"ל תלמוד לומר, תיפוק לה, תהלה לאל. ת"ק תנא קמא. ת"ת תלמוד תורה.

בדרך

שנא' ובלכתך בדרך, א"כ למה נאמר ובשכבך ובקומך [22]), בשעה שדרך בני אדם שוכבים ובשעה שדרך בני אדם עומדים א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרו' כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטי' א"ל כדי היית לחוב בעצמ' שעברת על דברי ב"ה [23]): ד בשחר [24]) מברך ב' לפניה [25]) וא' לאחריה [26]), ובערב מברך ב' לפניה [27]) וב' לאחריה [28]), א' ארוכה [29]) וא' קצרה [30]), מקום שאמרו להאריך [31]) אינו רשאי לקצר [32]), לקצר אינו רשאי להאריך, לחתום [320]) אינו רשאי שלא לחתום ושלא לחתום [33]) אינו רשאי לחתום: ה מזכירין יציאת

אמרה תורה ודברת בם שוכב: [21])ר"ל כמו שירצה, והכי קיי"ל: [22])דהו"לל בבוקר ובערב, דלזמן שכיב' כתי' 4 ל"ל, דהכא כ' בשכבך קמא, ע"ז קא' בשעה שדרך וכו', דמיתורא דקרא יליף אפי' אינו הולך לישן וגם דוקא בשעה וכו'
23 ☞ לאפוקי בישן באמצע היום: [23]) [*תמוה הרי איהו נמי ה"ק, דאי"ל דאשתבוחי משתבח, שהכניס א"ע לסכנה לקיים כב"ש [כרשבם דק"לא], ליתא דהלי איכו בכלל יהרוג ואל יעבור רק ע"ז ג"ע וש"ד [כסנהדרין דע"דא] ואת"ל אף למאי דקיי"ל [מג"א פ"ע סק"ב] כירושלמי פ"ב דשבת דכל הפטור שהדבר ועושהו נקרא הדיוט, מ"מ אדם גדול שאני, וכר"ג פ"ב מ"ה, ואף למה דקיי"ל [י"ד קנ"ז] כרמבם פ"ה מיסודי תורה, במקום דיעבור ואל יהרוג איכו רשאי להחמיר ע"ע, ודלא כר"ן [שבת דכג"ב] והרא"ש בע"ז [פי' ט'] עכ"פ היכא דליכא וודאי סכנה, ולא שכיח היזיקא, מצוה בעידנא דעסיק בה אגוני מגני [כסוטה דכא"א] וראי' מר"ע שהכניס א"ע לס' סכנה בכע"י [כעירובין דכא"ב] שהי' סומך א"ע שלא יניחו שומר האיסורין למות בצמא, כ"ש הכא בק"ש דאית בה קדושת השם ויחוד שמו יתברך [כברכו' די"גא], עכ"פ אי אשתבוחי משתבח לא הו"לל והטתי וסכנתי, אלא וסכנתי והטתי, ומדקאמ' וסכנתי לבסוף ש"מ דאח"כ מעצמו הי' מתגלגל הסכנה, וגם הוא רא' אותו כעונש משמי'? ול"מ] נ"ל דה"ק לי' לאו משום שהיית בדרך, וכל הדרכי' בחזקת סכנה [כירושלמי פ"ד דברכו'] אלא כדאי
24 ☞ היית לחוב "בעצמך דייקא, אפי' לא היית בדרך: [24])*מדלא כתיבי ברכו' בקרא, אקדים ברכו' דשחרי' כדאשכחן בתמיד, כ"כ רתוי"ט, ולפע"ד תמוה למה לא איפכא וכדאשכחן בק"ש? ותו' שכ"כ, הוא רק לס"ד דס"ס דלא ידע עדיין מלמודא דובשכבך? מיהו בש"ס אמרי' דלהכי אקדים הכא לשחרית, דמדקאי בשחרי', פי' מילי דשחרית: [25])יוצר ואהבה: [26]) אמת: [27]) *מעריב ערבי' ואהב': [28])*אמת והשכיבנו, והכל ז' ע"ש שבע ביום הללתיך: [29])פותח וחותם בברוך: [30])חותם ואינו פותח בברוך, ואשני' שלפניה קאי: [31])לפתוח בברוך: [32])שלא

אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות [7]), ולא זו בלבד אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואֵיבָרים [8]) מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל [9]) הנאכלין ליום א', מצותן עד שיעלה עמוד השחר [10]), א"כ למה אמרו חכמים עד חצות [11]) כדי להרחיק אדם מן העבירה [12]): **ב** מאימתי קורין את שמע בשחרית, משיכיר בין תכלת ללבן [13]), ר' אליעזר אומר בין תכלת לכרתי [14]) וגומרה עד הנץ החמה [15]), רבי *יהושע אומר עד ג' שעות [16]) שכן דרך בני מלכים לעמוד בג' שעות [17]) הקורא מכאן ואילך לא הפסיד [18]), כאדם הקורא בתורה [19]): **ג** ב"ש אומרים בערב כל אדם יטו ויקרְאו, ובבקר יעמדו שנאמ' ובשכבך ובקומך [20]), וב"ה אומרי' כל אדם קורא כדרכו [21]),

---

קאמ', והלכה כרבי', או רק להרחקה ובדיעבד כרשב"ג ס"ל: [7])*משא"כ אח"כ לא, מדלא היו אנוסי', רא"ש: [8])*מכל קרבנות שנשחטו אותו יום: [9])הקדשים: [10])ובאכלן אח"כ הו"ל נותר, דנשרפת: [11])*לרמב"ם פ"ד מקרבנות האי "א"כ אכולהו קאי, ולרש"י ורב קאי רק אק"ש ואכילת קדשי' [וכ' הרמ"ז מסתבר כוותייהו מדלא עריב להקטר חלבי' וכל הנאכלי' בחדא בבא, ש"מ דלא הביא התנא להקטר חלבי' וכו' רק לאשמעי' דמדאו' בין הקטר ואכילה שוין מצותן עד עה"ש; והא דלא גזרו נמי בהקטר שיהי' עד חצות, ה"ט דכהני' זריזי' הן, משא"כ אכילת קדשי' אף לקטני' שאינן זריזין]: [12])*שלא יבא לאכלם באיסור כרת, ובק"ש יתעצל ותעבר עונתה, מיהו בקדשי' דאיכא כרת כשיאכלם נותר, גזרו אפי' בדיעבד אחר חצות, משא"כ בק"ש: [13])*שבלילית, [כתו' ומנחות דמ"ג]: [14])*גרין בכסף דומה לבזויא; ואנן קיי"ל [בא"ח סי' נ"ח], דמצוה לקרותה, מעט קודם נץ החמה, [נץ החמה הוא י' מינוטן קודם עלות כל גוף השמש על הארץ] מיהו מותר לקרותה משיכיר אדם הרגיל עמו קצת, ברחוק ד' אמו', ובדיעבד אפי' מעה"ש יצא, ובאונס גדול, אפי' לכתחיל' מותר מעה"ש: [15])*כדי שיסמוך גאולה לתפלה, דאז מצוה להתפלל שנא' ייראוך עם שמש: [16])*זמניות, דהו"ל רביע היום: [17])ושפיר שייך עדיין ובקומך: [18])הברכו' לפניה ולאחרי': [19])ולא שכר ק"ש בעונתה, מיהו לאחר שליש היום, הפסיד הברכו'; וקיי"ל כר"י, מיהו מודה ר"י דמצוה בנץ החמ', וכלעיל: [20])*דרך שכיב' וקימה, ואי"ל ישכב ויקרא, י"ל דלא

באמת פי' לאוכל קמעא דהיינו סעוד' [*ק"ל א"כ כיון דכל זה מה שהוכיחו תו' דאפי' טעימ' אסו', בוודאי נתחזק דיוקא דמג"א בתו', דלמה נקטו בינוד' בדבריהם, וליכא למימר דלאו דוקא נקטו סעוד', כיון דזהו כל מה שהשמיעו לנו?] ומה שלא הבאתי זה לראי' דכוונת תו' דטעימ' אסור, ה"ט משום דאין זו קו' כ"כ, דדלמא הברייתא אכיל' ושתיי' ושינה ביחד אסו', ונקטו לשון משמע, דאכיל' לחוד אסו' [*זה א"א כלל לפע"ד, דזה מוכח בפשוטו מהיפא, אלא אם רגיל לקרות קורא וכו' וקורא ק"ש ואוכל פתו], ומ"ש מעכ"ת לפרש כוונת תו' אסמוך לזמן ק"ש, יממול לעיי' בב"י רל"ה, ד"ה ומכלל דבריו שכ' דמתו' זה משמע איפכא עכ"להם [*באמת לא זכיתי להבין דברי הב"י, דמאי דוחק יש לנו לכוון כן בדברי תו', ממאי דנימא דמשמע דקאמרו, קמעא קאמרי, ואפ"ה נקטו לשון סעוד'?]: מ"ג לחוב בעצמך וכ' כ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל בתשו' רמ"א פנ"א הקשה ע"ז מספ"ח דברכו' בהאי דאכל ושכח לברך וחזר בשוגג לברך במקו' שאכל, כב"ש, ואשכח ארנקי' ותי' דהכא אף דב"ה מודו דאם שוכב א"צ לעמוד, עכ"פ איכא צד קולא בעומד כבר ומטה א"ע, דאיכא זילותא לק"ש, דוודאי בקורא מעומד איכא טפי דרך כבוד, משא"כ בבהמ"ז אין בו שום צד קולא כשחוזר למקומו עכ"ל, ולפ"ז בק"ש דשחרית רשאי להחמיר כב"ש, מדאין בו צד קולא כלל, וזה דלא כש"ע סי' פ"ג, ובאמת כפלאתי אמאור עיני הגולה רמ"א ז"ל, שלא הביא הרא"ש שכ' להדיא בהאי דאכל ושכח, דאף ב"ה מודו שטוב יותר לעשות כב"ש, אלא דלא הטריחוהו חכמי', וא"כ בל"ז לק"מ, דהתם גם ב"ה מודו דראוי להחמיר כב"ש, משא"כ הכא אין שום מעליותא לב"ה אם עושה כב"ש, וכ"כ תוי"ט פ"א דשבת מ"ט, ובמ"גא סי' הנ"ל, ובזה מתורץ קו' הבאר שבע סי' כ"א ארא"ש פ"ב דשבת יע"ש, די"ל דהתם גם לר"ע טוב יותר להדליק בפתילה מחורכת, דלית בה חשש הטיי' כלל, עכ"ל הגאון, *ובעניי לא זכיתי להבין דכמו דבפתילה אמרי' דמוד' ר"ע לר"א, דעדיף טפי במחורכת, ה"נ בק"ש דשחרית נימא דמודה ב"ה לב"ש דעכ"פ עדיף טפי מעומד, דהו"ל דרך כבוד, ואי משום דטעם זה לא נזכר בפלוגתייהו, מה בכך הרי נזכר במקום אחר [מגילה דכא"א], דקריא' מעומד עדיף, וגם בפתיל' מחורכת לא נזכר טעם דהטיי' בדברי ר"א [שבת דכ"טא] ואדרבה הא עדיף טפי, שלא נזכר טעם זה בדב"ש? אע"כ דמש"ה אין קורין בשחרית מעומד דיתגלגל עי"ז צד קולא בשל ערבית, דהרוא' יסבור דמשום דקיי"ל כב"ש עביד הכי, וזה כוונת דבריו הקדושים דרמ"א בתשו', שכ' שיש בו "צד קולא, ר"ל אע"פי דבשחרית הוא חומרא, יתגלגל עי"ז קולא בשל ערבית, וכדברי רמ"א כ' כמי תר"י כפ"ח דברכו' יע"ש, ורט"ז [סי' קפ"ד] תי' דרק בבה"מז מודו ב"ה עכ"פ, דאינו רשאי לעקור ממקומו לכתחיל', משא"כ בק"ש ליכא נווכא דמודו ב"ה כלל, השבני רבינו הגדול הנ"ל וז"ל מ"ש ידידי הרב כי' דה"כ נימא דבק"ש דשחרית מודו ב"ה, אינו מהדומ', דהרי טעמ' דב"ש אינו רק מדרשא דובקומך, ובהא פליגי ב"ה, מש"ה אין להחמיר כב"ש, משא"כ בפתיל' דטעמ' דר"א דמחורכת דולקת יפה, ובמציאו' לא פליג עלי' ר"ע, רק דר"ע ס"ל דא"צ להחמיר, בכה"ג שרי להחמיר [*ועוד לא הועילו הקילורין לעיני הכבויים, דלפע"ד אדרבה, דהא דנקטו ב"ש בק"ש דשחרית טעמ' דובקומך, ולא משום דבדרך קימה הו"ל דרך כבוד, ה"ט משום דרצו ללמד לעכב שלא יקרא ק"ש אלא מעומד, דאי משום דרך כבוד, בלא אפשר הוה שרי, וא"כ דלמא רק בחובה פליגי ב"ה, דאינו מעכב, ולמצוה דלמא ה"נ דמודו? אע"כ כרמ"א דעכ"פ יתגלגל עי"ז צד קולא בשל ערבי' דהרוא' יסבור דדרשינן דרך קימה:

מצרים[34]) בלילות, א"ר אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה[35]), ולא זכיתי[36]) שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא שנאמ' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות[37]), וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח[38]):

לפתוח: (32°) שברוך: 33) כברכת פירו' ומלות: 34) פ' ציצית: 35) *אף דודאי אני חכם מופלג, מדהסכימו משמי' שאהי' נשיא, שנראה בו שיבה באותו יום שמנוני נשיא: 36) לא נצחתי בראיות לחכמי': 37) *ונאמרו בפ' ציצית, מדשגור' בפי כל: 38) *ולעפ"כ נראה, דפשט' דקרא, טפי' כוותי' משמע:

מ"א מ"ש הר"ב דמשהגיע זמן ק"ש אסור לסעוד, כ' עלה רבינו הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל כ"כ תו' במשנתן [דד"ב] על הברייתא דלא יאמר אדם אוכל קמעא, ומדקשו תו' לישנא דסעוד' דייק (המג"א רל"ה), דטעימ' מותר, ותמיה לי א"כ ל"ל לתו' לדייק מברייתא זו דאסור לאכול קודם ק"ש, משנה ערוכה היא [שבת פ"ב מ"ב] מפסיקין לק"ש, וא"כ כ"ש דאין מתחילין אע"כ דסעוד' ל"ד, ואפי' טעימ' אסור, וכדדייק תה"ד סי' ק"ט מלישנא דברייי' דקאמ', לא יאמר אוכל קמעא, וכן נראה דעת מהרש"א על תו' ד"ה משעה שהכהני נכנס, שהקשו שם עני גופי' אימת קרי? וכ' מהרש"א דלהכי לא הקשו אמתני' בכהני' כהנים', די"ל דמתני' בכהני' ר"ל דשאין לאכול, ולמה לא תי' כפשוטו דבמתני' ר"ל טעימ' משא"כ ברייתא, עני נכנס לאכול פתו, וודאי סעוד' משמע, אע"כ דס"ל דגם טעימ' אסור, ומה"ט נמי הקשו תו' על ברייית' דעני נכנס, מהא דלא יאמר אוכל קמעא, ולא הקשו מהך דפ"ק דשבת, ה"ט, כדי לאלומי קושיתם טפי, דהרי אפי' טעימ' אסור, עכ"ל הגאון *ולפע"ד ל"מ מרכ"ג צ"ל דלא ☞ מצי תו' לאוכוחי איסור אכילה קודם ק"ש מהך דפ"ק דשבת, דעל"ז ק' מ"ש תו' משמע דמשעה שמגיע זמן ק"ש אסור לאכול סעוד' וכו', וק' מה משמע, הרי היא, לא יאמר אדם אוכל קמעא וכו', אע"כ דרצו לאוכוחי דאפי' חצי שעה מקודם אסור [כב"י רל"ה] והיינו דקאמרו משעה שמגיע זמן ק"ש, ר"ל הולך וקרב, והוכיחו כן מדקתני הברייית' "וקורא ק"ש, אחר "אם רגיל לשנות שונה, ש"מ דעדיין לא הגיע זמן ק"ש, ולפ"ז לא מצו לאוכוחי מידי מפ"ק דשבת, דאמרי' התם [דיא"ב] דסיפא אתאן לד"ת, ע"כ משהגיע זמנה מיירי, דאי מקודם באמת שרי בתורה [כמג"א רל"ב]; ולכאור' צ"ל דטעימ' שרי, כיון דבתפלה קיי"ל (סי' רל"ב), דאפי' סעוד' קטנה שרי, ואפי' בסמוך למנח' קטנה, דאין למנח' שהות כ"כ כק"ש, א"כ די לן שנחמיר בק"ש דאו', בשיש לה שהות הרבה, דוקא סעוד' ולא טעימ', דבטעימ' ליכא למיחש למשך כלל, דטעימ' היינו רק בפירו' או כביצה פת, כדטעים בר בי רב ועייל לכלה [בסוכה דמו"א]: השבני רבינו הנ"ל וז"ל, מ"ש מע"כת ידידי נ"י מה לשון משמע דכ' תו', לפי פרושי בתוס' גם קו' מכ"ת מתורץ דבאו לומר דאפי' טעימ' אסו', וזה אינו מבואר בשם כ"כ, דהרי המג"א

ביום ובלילה[15], ויאמר[16] אינו נוהג אלא ביום: ג הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא[17] קרא ולא דקדק באותיותיה[18] רבי *יוסי אומר יצא רבי יהודה אומר לא יצא[19] הקורא למפרע[20] לא יצא, קרא[21] וטעה יחזור למקום שטעה[22]: ד האומנין קורין בראש האילן[23] או בראש הנדבך[24], מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה[25]: ה חתן[26] פטור מק"ש בלילה הא' עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה[27], מעשה ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש בלילה הראשון אמר להם איני שומע לכם לבטל ממני עול מלכות

נמי מלכות שמי', דאני ה' אלהיכ' הר"ז מלכיות [כר"ה דלב"א], כ"ל: 15) דה' ולמדתם: 16) ר"ל ציצית: 17) *דשמע ר"ל השמיע לאזניו, ולת"ק ר"ל בכל ל' שאתה שומע; וקיי"ל דבדיעב' יצא [א"ח ס"ב]
18 ☞ ובאונס קור' בלבו אפי' לכתחיל': 18) *להפריד אותיות הדומו' דלא לשתמע כחד, כשכל לבבך, על לבבך וכדומ' וכ"כ בכל א' שאחר מ', כלמדתם אותם, וקשרתם אותם, ושמתם את, וכדומ', דלא לשתמע מותם מת, וכ"כ בהטעמת זין של נשבע ה', דלא לשתמע נשבה, והטות זין של תזכרו וזכרתם, דלא לשתמע סמך או שין וכ"כ בהדגש הרפה ורפוי הדגש [כ"כ הרמב"ם ותר"י, ותמהני א"כ ל"ל לרבא למנות עשב בשדך הכנף פתיל, מדדמו באותיות הרי בל"ז חד רפוי וחד דגוש? וצ"ע]: 19) דה' ולמדתם למוד תם, וקיי"ל דבדיעב' יצא: 20) הקדים פסוק המאוחר, אבל בהקדים פרשה מאוחרת יצא: 21) *[גב' בבי קמאי', נקט "הקור', וגב' בבי בתראי נקט "קרא, משום דכל חדא מבתרייתא, ארישא דיד' שייכא, דאף דברישא דיד' לא יצא, בסיפא יצא, אף דדמי להדדי, דלא דקדק דמי ללא השמיע, וקרא וטעה דמי למפרע]: 22) דדילג פסוק חוזר מהפסוק ואילך, ובשכח איזה פ' דילג, חוזר לראש הפרש', ובסיים פרש', וא"י איזה סיים, חוז' לראשונה, וכ"כ בא"י אם עומד בוכתבתם קמא או בתר', חוזר לקמא, מיהו בהתחיל למען ירבו, א"צ לחזו' מדקרא כהרגלו [א"ח ס"ד]: 23) *דק"ש א"צ כוונ' רק פסוק ראשון דמצי לכוונו שם שפיר: 24) שורת אבני בניין: 25) דבעי כוונה: 26) *משנכנס
27 ☞ לחופה ברביעי בשבת עם בתולה: 27) *ר"ל בלא בעל דטריד בבעילת

פרק ב היה קורא בתורה [1]) והגיע זמן המקרא [2]), אם כיון לבו [3]) יצא, ואם לָאו לא יצא, בַּפְּרקים [4]) שואל [5]) מפני הכבוד [6]) ומשיב [7]), ובאמצע שואל מפני היראה, [8]) ומשיב [7]), דר"מ, רבי *יהודה אומר, באמצע [9]) שואל מפני היראה [8]) ומשיב מפני הכבוד [6]), בפרקים [4]) שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם [10]): **ב** אֵלו הן בין הפרקים, בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה לשמע, בין שמע לוהיה אם שמוע, בין והיה אם שמוע לויאמר, בין ויאמר לאמת ויציב, רבי יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק [11]), א"ר יהושע בן קרחה למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע [12]), אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים [13]) תחלה, ואח"כ יקבל עליו עול מִצות, והיה אם שמוע לויאמר [14]), שוהיה אם שמוע נוהג

פ"ב 1) פי' ק"ש: 2) *ולא קאמ' זמן ק"ש, דס"ד דאשמע לחוד' קאי, מדצריך באמת כוונה יתירתא [כברכו' די"גב]: 3) *לצאת, דקיי"ל [א"ח ס'] מצוה דאו' צריך כוונ', ולמ"ד א"צ, מפרש הכא שכוון לקרוא כנקודתן לאפוקי בקורא להגיה: 4) בין חלק פרשיותיה: 5) בשלום: 6) לאדם נכבד: 7) ר"ל וא"צ שמשיב: 8) *לאביו או רבו או ת"ח מופלג בדורו, ומ"כ ליה"ש עד יתברך, ולאמן שבסוף קדיש ושאחר קדושה ושאחר שומע תפלה, ולברוך ה' המבורך דברכו ודברכת התור', ולקדוש וברוך דקדושה, ולג' מלות מודים אנחנו לך, ולעלות לתורה, ולברכת תפילין, או רעם [וכ"ל דה"ה לכל חיוב ברכה שתעבר זמנה אח"כ] אבל לא לברכת ציצי': 9) *אפי' באמצע הפסוק היכא דסליק ענייני', חוץ משמע ישראל ובשכמ"לו, שאינו מפסיק כלל בהם אא"כ מפני סכנה: 10) *וקיי"ל כר"י [א"ח ס"ו], מיהו בין גאולה לתפלה לא יפסיק אפי' לדבר שבקדושה; ומותר לשאל בשלום לקורא ק"ש אף שיצטרך להפסיק; מיהו אנו אין נוהגי' להפסיק בשלום שבין אדם לחבירו: 11) *דה' וה' אלהי' אמת, וגם ויציב ל' אמת הוא: 12) *דקי"ל מקדם בתור', דא"כ פ' ציצית קדם לכולן, אע"כ אין מוקדם ומאוח' בתורה, א"כ מסתבר להקדי' אם שמוע, מדנאמ' בל' רבים: 13) *דיהרג ואל יעבר עליו: 14) *דאפכ' מסתבר, דויאמ' אית בה

שראה קרי[33], ונדה שפלטה שכבת זרע[34], והמשַמֶשת שראת׳ נדה[35] צריכין טבילה[36], ורבי יהודה פוטר[37]:

---

30) ממי רגלי׳: 31) *צואת אדם: 32) *ממקום שכלה הריח לאדם שמריח, ואעפ״י שהוא חולה ואינו מריח; ודוקא לאחוריו, ולפניו צריך מלוא עיניו ואפי׳ בליל׳ שאינו רואה, מיהו רשויות מפסיקות, ואפילו תוך ד״א והפתח פתוח, כשאינה נראה ואין ריחה מגיע אליו; ובהפסק כותל, י״א אפי׳ ריח׳ מגיע אליו, שרי [א״ח ע״ט]: 33) ר״ל אף דטבילת קרי אינו מטהר לגבי קודש ז״נ, וכ״כ טבילת פולטת אינה מטהר לנדה: 34) תוך ג״י לשימושה, דדינה כרואה קרי דאסו׳ בתור׳:
35 35) *אף שלא פלט׳, ולרבות׳ דר״י נקט׳, דלת״ק, ק״ו מהנך דלישא הוא, דהכא חיוב טביל׳ רמי עליה מקודם; וה״ה בעל קרי שראה זיב׳, רק אגב אורחא קמ״ל דמשמשת דינה כרואה קרי, כך נ״ל: 36) לתורה ולתפלה: 37) *אכולהו פליג, ואף דלר״י ב״לז בעל קרי א״צ טביל׳ כמ״ת, זהו דוקא לברכו׳, אבל לתורה מודה, [כש״ס דכב״א]:

מ״א ומן התפילין, כ׳ עלה רבינו הגאון מהו׳ עקיבא שלי״טא וז״ל כ׳ הרשבא, דתפילין אגב נקט׳, דהא בל״ז אבל יום ראשון אסו׳ בתפילין, אפי׳ אחר קבור׳ עכ״ל ונ״ל דלפ״ז ניחא דנקטי׳ באחרונה, עתוי״ט, ונ׳ דרשבא לשטתי׳ דס״ל בתשו׳ דח״המ לאו זמן תפילין, אבל להסוברי׳ בהיפוך [ונלע״ד דכן דעת רשי סוכה דמו״ב ד״ה מצות הרבה וכו׳ לישב בסוכה ולהניח תפילין עכ״ל א״כ משכח״ל סוכה ותפילין יחד] כפשוטו ניח׳, דנקט תפילין, משום ח״המ דהייב בהן אחר קבור׳, דאינו מעולל בעפר קרנו [כמג״א תק״מח סק״ה] אפ״ה קודם קבור׳ פטו׳ עכ״להט [*והאי אסתרא בלגינא קיש קיש קרא, דצריך לי ולמטלעתי עיון, למה לא הביא רבינו הירושל׳ הכא שהקשה, אם ביום ב׳ פטו׳ מתפילין, צורכא מימר מוטל לפניו? עכ״ל הירו׳, הרי דמירושל׳ נמי מוכח דח״המ לאו זמן תפילין, ובעוונותי ננעלו שערי חכמ׳ לפני, שלא זכיתי להבין הירושל׳ והרשבא, דהרי מתני׳ צורכא וצורכא למנקט תפילין, דאף דגם אח״כ פטו׳ מתפילין מדנקרא פאר [כסוכה דכ״ה] אפ״ה אצטריך תנא לאשמעי׳ דמקודם פטו׳, אף שאינו חייב עדיין באבילו׳, וקמ״ל נמי דבאינו מוטל לפניו, דהיינו בנאנס מלקברו, חייב בתפילין כבכולהו [כי״ד שמ״א] השבני רבינו הנ״ל וז״ל ידידי! יותר הו״ל למעכ״ת הרב נ״י לתמוה, דהא תוס׳ [מנחו׳ דלו״ב] כתבו דמהירושל׳ ראי׳ דמניחין תפילין בח״המ א״כ הירושל׳ סותר א״ע לכאו׳, אבל באמת י״ל דהא תוס׳ [מ״ק די״טא] ד״ה ר״י כ׳, דלמאן דיליף מימי׳ ימימה אתמעט גם ח״המ, אבל מאן דיליף מן והי׳ לאות, י״ל רק שבת ויו״ט אקרי אות דאסו׳ בעשיית מלאכ׳ ולא ח״המ, ובירוש׳ ברכו׳ פ״ב ה״ג, הביא הפלוגתא דר״א דריש מימי׳ ימימה, אית דבעי מימר נשמעיני׳ מהדא והי׳ לך לאו׳ פרט לשבת ויו״ט, וא״כ י״ל דירושל׳ במתני׳ דמתו מוטל לפניו, אליבא דר״א מקשי [*אשתמיט בניתא ממזייא דתעלא חגרא ורמא קלא, עני מרי קדישא! אתמהה הרי הירושלמי מקשי הכא אליבא דר׳ יהושע ולא אליבא דר״א, כדמשמע מלישנא אם ביום ב׳ פטו׳ וכו׳ והרי לר״א ביום ב׳ חייב כדקאמ׳ התם להדי׳, ומדהוה מצי ירושלמי לאקשויי לר״א לשטתי׳, ש״מ דלא היו רגילין להשיב על דבריו בחייו [כגיטין דפ״גא] לאחר פטירת׳ של ר״א נכנסו וכו׳ ונ״ל טעמא משום דשמותי הוא [כנדה דז״ב] ומפני המחלוקת [ככ״מ

התפלין [15]) וחיבין בַּתפלה [16]) וּבַמזוזה [17]) וּבְבִרכת המזון [18]): **ד** בעל קרי [19]) מהרהֵר [20]) בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה [21]), ועל המזון מברך לאחריו [22]) ואינו מברך לפניו [21]), רבי יהודה אומר מברך לפניהם ולאחריהם [23]): **ה** היה עומד בַּתפלה, ונזכר שהוא בעל קרי, לא יפסיק אלא יקצר [24]), ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תָנֵץ החמה [25]), יעלה ויתכסה ויקרא, ואם לָאו יתכסה במים [26]) ויקרא, אבל לא יתכסה לא בַּמים הרעים [27]) ולא במי המשרה [28]) עד שיטיל לתוכן מים [29]), וכמה ירחיק מהם [30]) ומן הצוֹאָה [31]), ארבע אמות [32]): **ו** זָב

לכבוד האבל, שיראה רבוי עם סביבו: [15]) *אף דבכל עשה שהזמן גרמא, נשים פטורות, קמ"ל הכא, ק"ש אף דהיא עול שמים, ותפילין אף דאתקיש למזוזה דחייבי' בה, אפ"ה פטירי; ובקטן קמ"ל אף דהגיע לחנוך בשארי מילי [ודו"ק] אפ"ה פטור מק"ש, מדרגיל לישן אז, ופטור גם מתפילין עד שידע לשמרם בנקיות; מיהו אפ"ה כולם יאמרו עכ"פ פרשה ראשונה, מדהיא עיקר קבלת עול מלכות [כא"ח סי' ע']: [16]) *אף דקיי"ל תפלה דרבנן [א"ח ק"ו], מדרחמי נינהו חייבי', אמנם אפי' למ"ד דאו', והו"ל עשה שאין הזג"ר, עכ"פ בפ"א ביום סגי להו, ובדיעב' בבקשה א' קטנה יוצאי', דמדאו' סגי בהכי; וקטן נמי דוקא בהגיע לחנוך, מיהו מותר לאכל קודם תפלה כמג"א שם [וזמן חנוך כל חד לפום חורפי' כמג"א שמ"ג]: [17]) *מדשכרה אריכת ימי': [18]) ס' דאו' ס' דרבנן: [19]) אפי' ראה לאנסו, אסור בתורה עד שיטבל, משום פרישות: [20]) ק"ש: [21]) אפי' בהרהור, מדהן מד"ס: [22]) *בהרהור: [23]) *בפה; וקיי"ל דחייב בכולן [כא"ח פ"ח] דמדלא נתפשט' תקנה זו, יש כח לב"ד אחרון לבטל דברי ב"ד ראשון [כע"ז דל"ו]: [24]) *כל ברכה וברכה יאמר רק פתיחתה וחתימתה, ובכו' ק"ש אפי' בהתחיל פוסק: [25]) מדמלוה מהמובחר לקרותה אז: [26]) *דוקא במי' עכורי', ואם לבו למעלה מהמים, אפי' בצלולי' שרי, וכ"כ בהפסיק א"ע בזרועתיו מהני, אבל כסוי יד על לבו, לא מהני [א"ח ע"ד]: [27]) *סרוחי' או מי רגלי': [28]) שנשרה שם פשתן: [29]) *אטי רגלי' לחוד קאי, וצריך רביעי' לכל הטלה והטלה של מר"ג:

לה קֶבע[5]), ושל מוסָפין כל היום רבי יהודה אומר עד ז' שעות[6]): **ב** רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסָתו לבֵית המִדרָש וביציאָתו תפלה קצרה, אמרו לו מה מקום[7]) לתפלה זו, אמר להם בכניסָתִי אני מתפלל שלא תֶאָרַע תקלה על ידי[8]), וביציאָתי אני נותן הודי' על חלקי[9]): **ג** רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה[10]) רבי יהושע אומר מעין י"ח[11]) רבי עקיבא אומר אם שגורה תְפלתו בְפיו יתפלל י"ח ואם לָאו מעין י"ח[12]): **ד** רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קֶבע[13]), אין תפלתו תחנונים[14]) רבי יהושע אומר המהלך במקום

[א"ח ר"לג] דהלכות לעשות כמי שירצה, רק לא יעשה פעם כת"ק ופעם כר"י, ומכ"ש שלא יתפלל מנח' אחר פלג כרבנן, ומעריב סמוך לה, קודם לא"הכ, כר"י: 5) ר"ל אינה חובה, מדהיא נגד איברי' ופדרי' דלא מעכבי, מיהו אנן קבלוה חוב', וזמנה כל הליל' כאיברי' ופדרי': 6) וקיי"ל דגם אח"כ יצא רק נקר' פושע: 7) ר"ל מה עניין:
8 8) *שלא יענשו חבירי כשישמחו בהכשלי בדין ח"ו; ובברייתא אמרי' שבגמר תפלתו אמר ולא אכשל בהלכה, ונ"ל דלהכי הקדים להתפלל שלא יענשו חבריו, דהמתפלל על חבירו הוא נענה תחלה [בב"ק דצב"א]: 9) *ששם חלקי מיושבי בה"מד וכו' והכי קיי"ל [א"ח ק"י], 10) *דולמלשיני' ביבנה תקנוה: 11) ג' *ראשונו' וג' אחרונו' והאמצעיו' מקצר, י"א מכל ברכה רק הפתיח' והחתימ' וי"א הביננו, שהיא ברכ' א' כוללת כולן, וחותם שומע תפלה; וזה נוסחת'; הביננו ה' אלדינו לדעת דרכיך, ומול את לבבינו ליראתך, ותסלח לנו להיות גאולי', ורחקינו ממכאבינו, ודשנינו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ, והתועי' על דעתך ישפטו ועל הרשעי' תניף ידיך, וישמחו צדיקי', בבניין עירך ובתיקון היכלך, ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא אתה תענה ב"אי שומע תפלה: ורצוי להרגיל א"ע בה: 12) *וקיי"ל [א"ח ק"י] בשעת הדחק כל"ע, ויתפלל מעומד, מיהו אינו מתפלל הביננו בחורף משום טל ומטר, וכ"כ במ"ם ויו"ע משום אתה חוננתנו: 13) *כמשא, ר"ל שחוטפה, או שאינו אומר' בהכנעה, או שאינו מחדש בה דבר, או שאינו מתפלל' בנץ החמ': 14) *אין בה רוח חן: 15) אפי' כשפורשין לעבירה:

פרק ד תפלת השחר עד חצות [1], רבי יהודה אומר עד ד' שעות [2], תפלת המנחה [3] עד הערב [1] רבי יהודה אומר עד פְּלַג המנחה [4], תפלת הערב אין

נ"טב] משא"כ לאחר פטירתו הותר הנדר [כסנהדרן דס"חא], ואף דע"כ דברי הירושלמי כאן מהופכין מש"ס בבלי [מ"ק דכ"אא] דאפכי' דר"א לדר' יהושוע עכ"פ זה ברור דהירושלמי רק לדר' יהושוע מקשי, וכמ"ש המפרש שם, לכן דברי רבינו כאן תמוהין, וגם התוס' מ"ק שהביא רבינו לא זכיתי להבין, שכ' דמאן דיליף והי' לאות, י"ל רק שבת ויו"ט אקרי אות, דא"כ מה מקשי ירושל' פ"ב ה"ג הנ"ל, ל"ל דרשא מוהי' לאות מדכבר כ' מימים ימימה, ותי' דמדלא ברירא דרשא אצטריך תרויי' אסמכתא, והרי לתוס' הנ"ל צריכא וצריכ' שלא למעט חה"מ? וצ"ע] ומ"ש מעכ"ת נ"י לתמוה אירושל', הרי צריך לאשמעי' אפי' קודם קבור' דלא הל עליו אבילות אפ"ה פטור' מתפילין, גם אני עמדתי' בקו' זו, ורציתי להוכיח כרמבן (בטוי"ד סי' שמ"א), דאונן חייב בכל אבילות חוץ מנעילת סנדל ועטיפת ראש, דעי"ז עסקי מת נפסדי', ושכ"כ הרר פרץ דאף שנמסר לכתפי' וליכא אנינו' אפ"ה אסור בכל אבילות חוץ מסנדל, ובתפארת למשה כ' דבכל ל"ת של אבל, חייב אונן, אבל במ"ע של אבל כחליצת סנדל וכדומ' פטו' דהא פטו' מכל מצות שבתורה, עכ"ל, ומ"ש דחליצת סנדל מ"ע, ולא דהאיסו' שלא ילך במנעל, נ"ל ראי' מרן ריש כתובו' גבי מת אביו של חתן, דדחיית אבילות, הוי שב וא"ת שאינו מקיי' מצות אבילו', ומ"מ צל"ע דאם הטעם דאונן שרי בסנדל מדפטו' ממצות, א"כ בנתפס המת ולא ניתן לקבור' ליתסר בסנדל מדחייב במצות, וכ"כ ק' נמי לרמבן דהרי בכה"ג אין עסקי מת נפסדי' [*ולע"דנ מדדיני אבילו' מדרבנן וקראי אסמכת' בעלמ', ואפי' ביום א' אין אבילו' דאו' כמ"ש הראש ריש אלו מגלחין, א"כ נתפס המת מלתא דלא שכיח' ול"ג בה רבנן [עירובין דסב"ב]: מ"ג ובב"המז כ' עלה רבינו הנ"ל בשם מקשי בה"מז פשיט' וכו' וק"ל מאי פשיטותא, דלמ"ד דאו' אצטרכ' אף שלא נטלו חלק בא"י, ולמ"ד דרבנן וודאי אצטריך לאשמעי' חיוביי' וצ"ע עכ"להט [*ולפע"ד נגדי סומיתא נ' דלזה נתכוונו תוס' שם דאית דלא גרסי פשיט', ול"מ נ"ל לפ"מש תוס' שם דאבעיי דש"ס משום ברית ותורה דליתנהו בי' א"כ י"ל לפי מ"ד [ר"ה דלד"ב ועמג"א תק"צג] דברכו' אין מעכבו' זא"ז, א"כ וודאי מודה בעל האבעיי דחייבי' בב"המז מדאו' רק מספקא לי' בברכת הארץ, לפ"ז מתני' דלא קא' רק דחייבי' לברך אחר המזון מקשי שפיר פשיטא: השבני רבינו הנ"ל נ"ל דוחק, דוודאי בה"מז היינו כל בה"מז וכדנקס באיבעי נשים חייבו' בב"המז דאו', דלדעת מעכ"ת ני' היינו ברכת הארץ ונקט סתם בה"מז היינו אם חייבת בכל בה"מז: מ"ן תו"יט ד"ה והמשמשת כ' עלה רבינו הנ"ל, התוי"ט תמוה שכ' דר"י פוטר לדבריו דת"ק קאמ', א"כ בת"ת מיירי, והרי סוגין קא' להדי' כהך תרוצא בתרא:

פ"ד [1])דתפלות נגד תמידי' תקנום, ופליגי בזמן הקרבתן: [2])*זמניות, מע"השח עד צא"הכ, והוא שליש היום, וה"ה לת"ק ויו זמניות, וקיי"ל [א"ח פ"ט] לכתחיל' כר"י ובדיעבד כת"ק, ובעבר חצות, יתפלל מנח' ואח"כ תשלומי שחרי': [3])*עת מנוחת השמש: [4])*מנח' קטנה הוא ב' שעו' ומחצה זמניות [זמניו' דמנחה חשבינן מנץ החמ', כמג"א] קודם צאת הכוכבי', והו"ל פלג המנח' שעה ורביע קודם צא"הכ; וקיי"ל

המתים[8], ושואלין הגשמים[9] בברכת השנים[10], והבדלה[11] בחונן הדעת[12], רע"א אומר' ברכה רביעית בפני עצמה, רבי אליעזר אומר בהודאה[13]: ג האומר על קן צפור יגיעו רחמיך[14], ועל טוב יִזָכר שמך[15], מודים מודים[16], משַתקין אותו[17], העובר לפני התיבה וטעה, יעבור אחר תחתיו, ולא יהא סרבָן באותה שעה[18], מנין הוא מתחיל מתחילת הברכה שטעה בָּה: ד העובר לפני התיבה, לא יענה אחר הכהנים אמן[19], מפני הטרוף[20], ואם אין שם כהן אלא הוא, לא ישא את כפיו[21], ואם הבטחָתו שהוא נושא את כפיו וחוזר

לראש [שם קי"ד]: 7) מוריד הגשם: 8) דתח"המ וגשם דמו אהדדי, וקיי"ל [שם ק"יד] באמרו בקיץ, אם לא סיי' הברכ' חוזר לראש הברכ' ובסיים הברכ' חוזר לראש התפלה, ובלא אמרו בחורף, אם נזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אומר' שם, ובהתחיל אתה קדוש חוזר לראש התפלה, וקיי"ל נמי דבין במוסף א' של פסח, ובין במוסף שמִיני עצרת, הקהל אומרי' משיב הרוח: 9) ותן טל ומטר: 10) ברך עלינו; וקיי"ל [א"ח קי"ד] באמרו בקיץ או לא אמרו בחורף, בנזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברך עלינו, ולאחר שעקר רגליו חוזר לראש התפלה, ובנזכר בחורף שלא אמר', קודם שומע תפלה, כוללה שם: 11) אתה חוננתנו: 12) *דאם אין דעת הבדלה מנין, והכי קיי"ל [א"ח רצ"ד ורצ"ח] ובאם שכחו אינו חוזר לראש, אבל אסור אפי' במלאכה קלה כהדלקת הנר [אבל טלטל הנר מותר] עד שיבדיל על הכוס, או עד שיאמ' ברוך המבדיל בין קודש לחול: 13) קודם ועל כולם: 14) בשלוח הקן, כן תרחם עלינו; ובאמת לאו מצד רחמנות צוה כן הקב"ה, רק חוקה היא: 15) והרי מברכין עה"ר כשם שמברך על הטוב': 16) מחזי כב' רשויו': 17) *מיהו ביחיד מותר, כירושלמי, ובקרבן עדה כ',
17 דמודי' מודי' אפי' ביחיד אסו', ולא ידענ' מנ"ל, ואשכחנ' טובא בתהילים ותנך פסוקי ותנא לי', ומילי מילי ותנא לי', ואפי' שמו' הקדושי' רצופי', ע"כ דוקא בצבו' אסור, אבל ביחיד דרך רצוי הוא, וכן משמע מסתימ' הר"ב כאן ודרך שיר אפי בצבור מותר, וכהלל [כסוכ' דל"ט וכ' ה' ת' י' ה'] וכמו שהעירני י"נ הרב הגביר מוהר' מיכל בערענד מהנובר נ"י: 18) אף שכל שא"ל שיתפלל לצבור יסרב קצת, הכא לא יסרב,
21 מפני גנאי ההפסק: 19) בסוף כל פסוק: 20) שלא יתבלבל: 21) כ' ע"ר

סכנה, מתפלל תפלה קצרה, אומר הושע השם את עמך את שארית ישראל, בכל פָּרָשת העבור[15]) יהיו צרכיהם לפניך[16]) ברוך אתה ה' שומע תפלה[17]): ה היה רוכב על החמור ירד, ואם אינו יכול לירד, יחזיר את פניו, ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכוין את לבו כנגד בית קדש הַקֳּדשים[18]): ו היה יושב בספינה או בקרון או באסדא[19]), יכוין את לבו כנגד בית קדש הַקֳּדשים: ז רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוּסָפין אלא בחֶבר עיר[20]) *וחכמים אומְרים בחֶבר עיר ושלא בחֶבר עיר[21]) רבי יהודה אומר משמו, כל מקום שיֵש חֶבר עיר, היחיד פטור מתפלת המוּסָפין[22]):

פרק ה אין עומדין להתפלל אלָא מתוך כובד ראש[1])

חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת[2]) ומתפללים, כדי שיכונו את לבם למקום[3]), אפילו המלך שואל בשלומו[4]), לא ישיבנו[5]), ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק[6]): ב מזכירין גבורות גשמים[7]) בתחיית

---

16) לראש עליהם: 17) ולא קיי"ל כן: 18) אחזרת פני' כמי קאי; וקיי"ל [א"ח צ"ד] דא"ל לירד ומתפלל אפי' מהלך ברגליו, ובאפשר לו יהפוך פניו ויעמד באבות: 19) פֿאֳקָם שמשיטין על המי': 20) בצבור: 21) ר"ל *ביחיד, ומדלא קא' בקיצור אפי' שלא בחבר עיר, קמ"ל דוקא בחבר עיר, יחיד חייב, אבל במקום שאין י', יחיד פטו', משא"כ לר"י, כ"כ ע"ר אא"מו הגאון זצוק"ל: 22)*וקיי"ל [א"ח רפ"ו] כחכמי':

פ"ה 1)*בהכנעה ובכפיפו' ראש ממש מעט, [א"ח צ"ה]: 2)*בכ"מ שעה ל"ד, והכא דוקא: 3)*ברוממו' הקב"ה: 4)מלך ישראל דוקא: 5)ודִיבור הוה הפסק, ולא הליכה במקום הצורך: 6)*דוקא בליכא סכנה; וקיי"ל דבהפסיק בשתיקה, בשהה כדי לגמור כולה חוזר לראש, ואם לאו חוזר לתחלת ברכה שפסק בה, ובפסק בג' ראשונו' או אחרונו', בכל גונ' חוזר לתחלתן [א"ח ק"ד] ובהפסיק בדיבור, אם בשׁוגג דינו כשתיקה, ואם במזיד, בכל גונא ובכל מקו' חוזר

ביש בהמחבת שומן הרבה, הו"ל כטיגון ומבושל, וביש כל ז' תנאין הנ"ל, הו"ל פת גמור לכל מילי, ובאכל אפי' פחו' מכזית, מברך המוציא, וברוצה לאכול כזי' צריך נט"י והמוציא וב"המז; כיצד פת הבא בכיסנין? בלש עיסה במשקין או תבלין הרבה, אפי' יש בה ג"כ מעט מים, או שלשה במים לבד רק שעשה מהעים' זאת פּאַדען ממולא בפירות [אפי' לא אכל המלוי רק העים' שסביב המלוי (כט"ז שם סק"ח)] או שנתיבש הרבה בתנור, ואינו נאכל להשביע רק לתענוג בעלמ', כל אלו נקראו פת הבא' בכיסנין, דדוקא באכל כשיעור שרוב בנ"א רגילין להיות שבעין עליו, והוא כשיעור ד' ביצי', צריך נט"י והמוציא וב"המז, ובלא אכל כשיעור הזה, אפי' הוא שבע באכילתו זה, מברך ב"ממ ולאחריו מעין ג', וא"צ נט"י, ובהי' תחלה דעתו לאכל מעט, ונמלך באמצע אכילתו לאכל כשיעו', אם יש שיעור במה שיאכל אח"כ, צריך נט"י והמוציא ובה"מז, ואם אין שיעור רק בצירוף מה שאכל כבר, צריך עכ"פ ברכת המזון, וכ"ב עים' שבלילתה רכה ונאפה בתנור [שם ס"מו] או במחבת בלי משקה [שם ס"יד] ואפי' ע"י שפיכה ששפכו בתנור ונאפה [מג"א סק"מא] דינו כפת כיסנין לחלק בין אכל שיעור קביעו' או לא, כנ"ל, אבל בבלילה רכה מקמח ומי', ושופכין על ברזל חם. ונעשה עי"ז רקיק דק, הנקרא אָבלאַט במדינת שלעזיען, אפי' קבע עלייהו מברך במ"מ ועל המחי' [מג"א שם סק"מ], מיהו פּאַדען ממולא בבשר ודגים, או בלש עיסה במי בצים בלי שומן ואפא', יש ליזהר מלאכל ממנה פחו' מכשיעו' רק באמצע סעוד' משום ס' ברכה [מג"א סק"מד שם] ובאינו רוצה להחמי', דינו כפלאדן ממולא בפירות [ט"ז סק"כ ואבן עוזר]: כל אלו, בין פת גמור, או פת כיסנין, אם באו תוך הסעוד', אין מברך עליהן, לא לפניהן ולא לאחריהן, חוץ מעוגות דקות, או מיני מתיקה כפּעפּערקוכען וכדומה, שאין נאכלין רק לתענוג ולא להשביע, ואין אדם קובע עליהן סעודתו, להכי בבאו תוך הסעוד' מברך לפניהן במ"מ, ואינו מברך לאחריהן [מג"א סק"כב]: ביטול הפת, יש חלוק, דאם נתבטל בשהבהר הי' פת גמור, כגון שפירר ללחם גמור ובישל הפרורין, אם לא היו הפרוסו' מגוש הראשון כזי' אף שע"י לישה נדבק או נתנפח לכזית, אפי' ניכר שהי' פת גמור, והיינו שיש תוריתא דנהמא, אפי' אכל כדי שביע' מברך ב"ממ ועל המחי', [ולפ"ז מלה קליסכען, ששוחקין המלה, ומהדרין לה לקמחא, אפי' יש בכל קלעסכען כזי' אינו מברך רק ב"ממ ועל המחי' [וכאבן עוזר ודלא כרמג"א סק"כח] מיהו בלש פירורי המלה במי פירו' גם רמ"גא הודה, ואם היו פרוסו' מגוש הראשון כזי' אפי' אין בהם תוריתא דנהמא, כאיבערלאַגענע זעממעל, שטיגן הלחם בחמא' וכדומ', ולא ניכר שהי' לחם גמור,

לתפלתו רַשַׁאי: ה המתפלל וטעה, סימן רע לו, ואם שליח צבור הוא, סימן רע לשולחיו, מפני ששלוחו של אדם כמותו. אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, כשהיה מתפלל על החולים, היה אומר זה חי וזה מת, אמרו לו מנין אתה יודע, אמר להם אם שגורה[22]) תפלתי בפי יודע אני שהוא[23]) מקובל, ואם לָאו יודע אני שהוא מטורף:

פרק ו כיצד מברכין על הפירות, על פירות האילן[1]) אומר בורא פְּרי העץ, חוץ מן היין[2]), שעל היין אומ' בורא פְּרי הגפן[3]), ועל פירות הארץ אומר בורא פְּרי האדמה, חוץ מן הפת, שעל הפת הוא אומ' המוציא לחם מן הארץ[4]), ועל הירקות אומר בורא פרי האדמה

הגאון זצוק"ל, דמדל"ק אפי' אין שם וכו', משמע כהגמ"י דגם במוצעת, לא מהני כ"א באין שם כהן זולתו, וקתני "אם במילעתא, משום מוצעת דסיפא: 22) שלוח' וסדור': 23) החולה:

פ"ו 1) *נקרא אילן כשאין כלה הגזע בחורף, ובכלה אף דהדר פרח משרשו, הו"ל פרי אדמ' [א"ח ר"ג ס"ב]: 2) *בין חי או מבושל או קונדיטון או ריח' חלא וטעמ' המר', או למוקי' שנכתשו ונשרו ג"י במי' [ר"ב ור"ד]: 3) *מדסעיד ומשמח כמסקנת השס, ומה"ט כ"ל בשתם יינם, אף שאין מקדשין עליו, דאין זה מברך אלא מגאן [וכתבו' הלק"ט ודלא כבאר עשק], עכ"פ חולה ששותהו לרפוא', יברך בפה"ג, דע"כפ סעיד ומשמח, כמו השותה יין ביוה"כ, דמברך בפה"ג, ואף דיש לחלק, עכ"פ הכא נמי לדידי' היתר הוא, ואדרבה מצוה קעביד, וענ"ל ראי' מט"ז [קצ"ו ור"ד ס"ח], אלא דאאמ"ו הגאון זצוק"ל כ' דיברך בפה"ע, ולאיותיו כתובי' בספרו כי"ק: 4) *מדאשיב דסעיד; ולענין הלכה, ג' מדות בפת: פת גמור; פת הבא בכיסנין; בישול הפת, כיצד? פת גמור צריך ז' תנאים, א' שיהי' מה' מיני דגן, ב' שנילוש רק במים, ואפי' יש בו ג"כ מעט שומן או שאר משקין או תבלין, כיון שהרוב מהמים, לא נתבטל מתורת לחם [א"ח קס"ח ס"ז], ג' שאינו ממולא בפירות ותבלין כפאזדען, ד' שבלילתו עבה, ה' שהלחם עב, ו' שנאפה, ואפי' נתבשל תחלה ואח"כ נאפה, כפרעצעל [שם סי"ד], ז' שאם נאפה במחבת שלא יבא בכלי רק מעט שומן, דהכה"ג קיי"ל כר"י דמעשה אלפס מחשב לחם גמור, מהא"כ

אדעת' דהכי מברך על פרי עץ בפה"ע, [כשקדי' המרי' ר"ב ס"ה], ועל פרי אדמ' בפה"א [כדמג"א ר"ה סק"ה] חוץ מפרי אילני סרק, שבאינן ראויי' לאכיל' כ"א ע"י מיתוק, מברך שהכל [דט"ז ר"ג סק"א] ד' וכל שאינו גוף הפרי, אפי' נטעי אדעת' דהכי, בפרי עץ מברך בפה"א [כעלי קפריסין ר"ב ס"ו ועלי שושני' ר"ד ס"יא], משא"כ בפרי אדמה, אף שאינו גוף הפרי, כיון דנטעי אדעתא דהכי, כקני בצלי' וכדומ' אף שהי' נרא' למיחש חד דרגא, אפ"ה נ"ל דיברך בפה"א [וראייתי מחק יעקב תע"ה סק"טז], ה' ובלא נטעי אדעת' דהכי אפי' הוא גוף הפרי, כשאָטען ערבזען חייס [כפלפלין רטיבי' מג"א ר"ב סק"לה וט"ז ר"ד ס"סד] וכ"כ כל הגדל בלי זריע' כשרשי קאוואס, [וכעשבא דדברא ר"ד ס"א] ומכ"ש ב' לריעותא אינו עיקר הפרי ולא נטעי אדעתא דהכי [כקורא ולולבי גפני' ר"ד ס"א] מברך שהכל, ו' ונרסקו לפירא כעיסה, כמו מוס של שזפים וכדומ', לכתחיל' שהכל, ובדיעבד בפה"ע יצא [ר"ב ס"ז] מיהו באורחא למעכם, לכ"ע בפה"ע, כבשמי' שחוקים [ר"ג ס"ז] וכקטניות וקארטאָפעל שנתמעכו, שלא הפסידו עי"ז ברכה הראויי' להם [כמג"א ר"ח סקי"ג], מיהו בנחתכו לחתיכו' קטנות, לכ"ע לא הפסידו עי"ז ברכה הראויי' להן [ר"ה ס"ד ומג"א ר"ב סקי"ח], ז' אמנם בשתעו לפרי מברך על השרף שהכל [ר"ה ס"ג] חוץ מיין ושמן, [ר"ב ס"ד], ח' אבל מים שנשרו או שנתבשלו בהם פירות, עדיף טפי מהשרף הנסחט [כמג"א ר"ב סק"כג] ולכן אם רוב אכילת אותו פרי בבישול [כמי גריסין ומי שלקות ר"ה ס"ב ומג"א שם ור"ב סק"כב] לא הפסיד הרוטב, ברכתו הראויי' לה, ואם רוב אכילתו שלא בבישול, אם ברוטב לחוד, שהכל, [כשכר מג"א ר"ד ס"קט] ובאין הרוטב לחוד הו"ל ס' ברכה [ר"ב ס"י] ולפ"עד עכ"פ לא עדיף מפרי מרוסק לעיל אות ו'; ובלאו אורח' לבשלם, לכתחיל' שהכל ובדיע' בפה"ע יצא, אמנם גרעין דינו כגוף הפרי, מיהו בלא חזי לאכילה דינו כפרי שלא נגמר, דבמיתקו מברך שהכל, כלעיל אות ב' [ר"ב ס"ג]; וקליפה, יש חלוק אם כשנגמר הפרי הקליפה נופלת, מברך בפה"א, ובאינה נופלת, בפה"ע [מג"א ר"ב סק"יז] מיהו בלא חזי הקליפה לאכילה, ומתקו ע"י דבש ואש, *כפאָמעראנצען שאָלען, כ' ע"ר הגאון זצוק"ל, דלא עדיף מגרעין בכה"ג, ומברך שהכל [ודלא כמג"א הנ"ל ורט"ז ר"ד סק"טו] ומה שהקשה למג"א מזרדין שאני התם שהוא הפרי גופא, כך נ"ל, וחמשת מיני דגן שנתבשל, ונתמעכו ונתרסקו יפה או שנחלקו בגרעינין, ואין צורת הפרי קיים, מברך במ"מ [כגרויפן מבושלים מג"א ר"ח סק"ג] וברכה שלאחריו מעין ג', ובאינו מרוסק יפה בפה"א וברכה של אחריו ה' [שם ס"ו], ואורז בנתמעך יפה לפניו במ"מ, ובלא נתמעך יפה רק שנדבקו

רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים 5): **ב** בֵּרך על

אפ"ה מברך המוציא ובה"מז; מיהו כל זה שנתבשל אחר שנפרס ונתפרר, אבל שנתפרר ולא נתבשל אח"כ רק שנשרה במשקין, כפרוסות לחם שנתן לשכר או למים, דהדא לטיבות' סגי, שיהי' בפרוסו' מגוש ראשון כזי', אפי' אין תואר לחם, או שאין כזי' אבל יש תואר לחם, מברך המוציא ובה"מז; ושנשתנה מראית המי' או המשקין ע"י ששרה שהן הפת, או שנתלבנו הפירורין מחמת השריי', וכ"כ שנשרה הלחם ביין אדום ונתאדם הלחם, הו"ל כאבד תואריתא דנהמא, ושאין בפרוסו' כזי' מברך במ"מ ומעין ג' [כ"ז בס"יא וס"יב שם]; אבל שלא נתבשלו הפירורין ולא נתערבו ג"כ במשקה, פרורין בעין, אפי' תרתי לריעותא שאין בהם כזי' וגם אין בהן תואר לחם, אפ"ה מברך המוציא ובה"מז: מיהו בעירה רותחין על פרוסו' לחם, ס' אם מחשב כבישול, ולהכי אפי' אין בפרוסו' כזי', אין לאכלן כ"א באמצע סעוד' [מג"א סק"כה]: **אמנם** שנתבטל מתורת לחם שעודה עיסה, כגון עיס' שבלילתו עבה שנלושה במים, ואח"כ טיגנו במחבת, יש ס' ברכה, דמדטגן במחבת, עדיין תואר לחם עליו, לכן לא יאכלו כ"א תוך הסעוד', ושאין רוצה להחמיר מברך ב"ממ ומעין ג' [שם ס"יג] מיהו שאכל ממנו כדי שביע', הו"ל ס' דאורייי' וחייב בבה"מז [מ"גא שם סק"לד] אבל שבישלו, כקנעסכען או לאקשען (נודלן) שעשה מעיסה שבלילתה עבה, לכ"ע אפי' שקבע עליהן, מברך ב"ממ ועל המחי' [שם ומג"א סק"לו] וכ"כ פערפעל קליין במחבת כ"ל דלא דמי ללחם שנאפה בשפוד דלחם גמור הוא [כס"טו] משא"כ פערפעל אין שהן צורת לחם כלל, וברכתן במ"מ ועל המחי' ושקבע עליי' ברכתן המוציא ובה"מז, כבלילה רכה שנאפה בתנור לעיל, דה"נ תלא בעיבותא: 5)*דבעי היכר המין בלשון הברכה, וקיי"ל כת"ק; **וכלל גדול** בברכת פירות; ג' מדות בברכתן, פרי, גרעין, קליפה; ח' מדות בפרי: **א'** בכל פרי הולכין אחר דרך אכילתו, אם טוב יותר בחי מבמבושל, אזי בחי מברך ברכה הראוי' לאותו פרי, ובמבושל שהכל, וכ"כ בטוב יותר במבושל מבחי, הו"ל איפכא, משא"כ בטוב חי כמבושל, אפי' ע"י חי כשוש, כוויער קלויט וכדומ', מברך בשניהן ברכת הפרי [ר"ב ס"יב ומג"א ר"ה סק"ב] **ב'** אמנם שלא נגמר פריו וראוי לאכילה, אם הוא פרי עץ, מברך בפ"ע [חוץ מענבי' זתי' ותלוזי', דשלא נגמר פריין מברך בפ"הא, ר"ב ס"ב] ואם הוא פרי אדמ' מברך שהכל [מג"א ר"ב סק"ו]; ושהוא מר או עפוץ אין מברך עליו כלל, ושמתקו ע"י אש או דבש, מברך שהכל [כאגוז רך ר"ב סי"ד ורמג"א שם סק"ב], **ג'** אבל שנגמר פריו, אך דלא חזי לאכיל' עד שמתקן ע"י אש או דבש, כל שהוא גוף הפרי ונעשי

שלפני המזון[16]), פטר את היין שלאחר המזון[17]), ברך על הפרפֶּרת[18]) שלפני המזון פָּטַר את הפרפֶּרת שלאחר המזון[19]) בֵּרך על הפת פָּטר את הפרפֶּרת, על הפרפֶּרת לא פָּטר את הפת ב"ש אומרים אף לא מעשה קדרה[20]): ו היו יושבין לאכול[21]) כל אחד ואחד מברך לעצמו, הֵסיבו, אחד מברך לכֻלם[22]), בא להם יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו[23]), לאחר המזון, אחד מברך לכוּלם, והוא אומר על המוגמר[24]), אע"פי שאין מביאין את המוגמ' אלא לאחר הסעודה: ז הביאו לפניו מָליח[25]) בתחלה[26]), ופת עמו, מברך על המָליח ופוטר את הפת, שהפת טפלה לו[27]), זה הכלָל, כל שהוא

מינין, דוקא כשנגמר פרין, ובפ"הע ובפ"הא, המין הרגיל להיות חביב עליו יקדים לחבירו שחביב עליו עתה, ושבת ה' מיני דגן אינו בכוסס הגרעין שברכתו בפ"הא, וכולן קודמין להכל, והמוקדם בברכה ראשונה מוקדם נמי באחרונה [כ"ז סי' ר"יא]: 16)אפי' רק על יין קדוש [ק"עד ה"ד]: 17)*ר"ל אפי' אותו יין ששתה קודם בה"מז, ומכ"ש מה ששתה תוך הסעוד', הכל נפטר בברכת היין שלפני המזון: 18)*בייא עססען, רגילי' היו לאכול קודם הסעוד' פת נגומ' בקער', והם פלולי' שנתייבשו ונתבשלו בקער', שברכתו במ"מ: 19)שקודם בה"מז: 20)*הן מיני גרויפען, והם עיקר הסעוד', וברכתן במ"מ כפרפרת, ומסופק בש"ס אי אבירך על הפת קאי או אבירך בפרפרת פליג, וסליק בתיקו; וקיי"ל כב"ה: 21)בלא הסיב': 22)*ולדידן באכלו בשולחן א' או במפה א', אפי' כ"א אוכל מככרו, או אמרו ניזל וניכל רפתא בדוך פלן, כהסיבו דמי; ובדיעבד בכוון להוציאם, בכל גוונא יצא [קס"ז]: 23)*שלא יקדים קנה לושט, כשיענו אמן, מיהו באומ' להם סברי, שע"ז לא יאכלו אז, יכול שפיר להוציאם בברכתו, ויטעום כ"א מיד מכוסו, שלא להפסיק בין ברכה לטעימ', [מג"א קע"ד סק"טו]: 24)*המברך על יין שאחר המזון קודם בה"מז, מוציא הכל ג"כ בברכת הבשמי' שאחר בה"מז: 25)*דג מליח: 26)*ר"ל לאכלו קודם פת מיהו גם באוכל הפת הטפל תחלה מברך עליו שהכל [ש"יב] ולמג"א דוקא כשברכת העיקר בוא ג"כ שהכל: 27)*ואפי' אינו אוכלן רק זא"ז: ודוקא באינו רעב

פירו' האילן בורא פרי האדמה, יצא [6]) ועל פירות הארץ בורא פרי העץ, לא יצא [7]), ועל כולם אם אמר שהכל [8]) יצא [9]): ג על דבר שאין גדולו מן הארץ, אומר שהכל, על החומץ [10]) ועל הנובלות [11]), ועל הגובאי [12]), אומר שהכל, על החלב ועל הגבינה ועל הבצים, אומר שהכל רבי יהודה אומר כל שהוא מין קללה [13]) אין מברכין עליו: ד היו לפניו מינים הרבה, רבי יהודה אומר אם יש ביניהם ממין ז' [14]) מברך עליו *וחכמים אומרים מברך על איזה מהם שירצה [15]): ה ברך על היין

הגרעינין בבישול, ה' ברכה [מג"א ר"ח סק"י] ולאחריו ב"נ וה"ה בנ"ל; וזופפע שנעשה מקטניות דרך דורךשלאג, שה"כ [ר"ה מג"א ס"קי"ג] ובנעשה מקמח, בעב במ"מ ובדק שה"כ; תערובת ב' מיני', הרוב הוא העיקר והאחר טפל [רפי' ר"ב] אפי' בא הטפל ליתן טעם [מג"א ר"ד ס"קכ"ה] מיהו בנתערב א' מה' מיני דגן בשאר מיני', אם לא בא הקמח להקפות ולדבק התבשיל, כי אם לתת בו טעם, אפי' הוא מועט כגבלענע מעהל שנותנין בקטניו' וכדומ', מברך על הגברענע מעהל בפ"ע ועל הקטנית בפ"ע [כגרויפן. וזופא שהביא מג"א ר"א סק"ז דיברך על הגרעינין בפ"ע בפה"א ועל המי' שה"כ, ולא דמי ללביבות ר"ה סק"ו, דמי' טפלי' ללביבו', דהתם הלביבו', עיקר המאכל משא"כ הכא עיקר המאכל הוא הרוטב והמי', ולא בטל לגבי גרויפען המועטי']: 6)*ה"ה בבירך בפה"א על פרי אדמ', ונתכוון להוציא בזה גם פרי עץ שיאכל אח"כ יצא [ט"ז ר"ו סק"ב] וה"ה בבירך אפת שה"כ או בפ"א או במ"מ, או אפת כסנין המוציא או הכ"ב או בפ"א יצא [אבן עוזר קס"ח וא"ח קס"ז]: 7)*משא"כ פרי עץ שראוי לברך עליו בפה"א כלעיל אות ד' וכדומ' ובירך בפה"ע יצא [מג"א בסי' ר"ו]: 8)אפי' על פת ויין: 9)בדיעבד: 10)*אם ראוי לשתיי': 11)פירו' שנשרו מאילן קודם זמנן: 12)חגבי': 13)חומץ ונובלו' וגובאי: 14)חטה, שעורה, גפן תאנה ורמון זית ותמרי', שנשתבח' בהן א"י: 15)*ר"ל החביב עליו; ואכן קיי"ל כר"אש דפסק כר"י, ודלא כרמ"בם, אמנם סדר הקדימ' במין ז' גופייהו, כך הוא לפי מסקנת אחרוני': המוציא, במ"מ דחיטין, בפה"ג, זית, במ"מ דשעורי', בפה"ע דתמרי', וענבי', ותאנה, ורמון, כפי סדר זה הן קודמין זל"ז, וכולן קודמין לכל המינין, וקדימת מין ז' לשאר

פרק ז שלשה שאכלו כאחד, חייבין לזמן[1]), אכל דמאי[2]) ומעשר ראשון שנטָלה תרומתו[3]), ומעשר שני והקדש שנפדו[4]), והשַמָש שאכל כזית[5]), והכותי[6]), מזמנין עליהם, אבל אכל טבל[7]) ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו[8]), ומעשר שני והקדש שלא נפדו[9]), והשַמָש שאכל פחות מכזית, והנכרי[10]) אין מזמנין עליהם[11]): **ב** נשים[12]) ועבדים וקטנים[13]) אין מזמנין עליהם, עד כמה מזמנין, עד כזית רבי יהודה אומר עד כביצה[14]): **ג** כיצד מזמנין, בשלשה אומר נברך, בשלשה

פ"ז 1) להזדמן לברך יחד, שיאמרו קודם ברהמ"ז נברך וכו': 2) פירות ע"ה דצריך לעשרן, וקמ"ל דאין ברהמ"ז מצו' הב"ע, מדחזי לעני ומגו דבעי מפקיר נכסי'; *ואילה"ק למה לא קמ"ל הא בפ' דלעיל לגבי ברכה ראשונה, והי' נ"ל מזה ראי' לר"עז [סקנ"ו] דמתני' באכל בשוגג מיירי: או נ"ל דקמ"ל דאפי' ב"המז שהוא דאו', לא הו"ל מצו' הב"ע, ופוטר הב' האחרי' יד"ח, א"כ דבאמת ברכה ראשונה אדאפשר לתקן, הו"ל בוצע ברך ואסור: 3) *ר"ל תרומ' של המעשר, אבל לא ניטל ממנו ת"ג, דהקדי' לוי ליטל המעשר בשבלי' קודם שנתחייב ת"ג לכהן; דאילו בניטל גם ת"ג, חולין גמורי' הן: 4) ונתן הקרן ולא החומש, דאינו מעכב: 5) אף דלא קבע, דהולך ובא: 6) *דתחלה נתגיירו מיראת אריות, וכשהורגלו שמרו התורה? מיהו בזה"ז חזרו לסורם, וכ"כ כל עובר עבירו' בפרהסי' אינו מצטרף [מג"א קצ"ט סק"ב]: 7) אפי' דרבנן: 8) ר"ל ת"ג שלו שכבר נתחייב בה, שהקדימו לוי לכהן בכרי: 9) אפי' רק לא נפדו כהלכתן, כגון מע"ש ע"ג אסימון, וכתיב וצרת, כסף עם צורה, והקדש ע"ג קרקע: 10) אע"פי שמל, רק שלא טבל: 11) *וקיי"ל [סק"נו] דאפי' איסור דרבנן, כשתה יינם וכדומ', באכל במזיד אינו מברך תחלה וסוף, וכ"כ בשוגג ואונס לרמ"בם, ואנן קיי"ל כרא"בד ורא"ש, דבשוגג ואונס, אין מזמני' עליו, דלא חשיב קבע, אבל מברך תחלה וסוף [ר"ד ס"ט]: 12) *אפי' בעלה עמה, מיהו באכלה עם ג' אנשי' חייבת, ונפטר' בזימון דאנשי' [קצ"ט ס"ו] ובאכלו לבדן רשות להן לזמן: 13) *עד שיהא בן י"ג שנה: 14) *דס"ל ואכלת ושבעת, אכילה המשביע, ות"ק ס"ל ושבעת זו שתיי', וקיי"ל דמדאו' רק באכל לשובע חייב בבה"מז, וא"ל שתיי' [מג"א קצ"ז ס"יב] מיהו באכל כזית פת, מוציא אחרי'

עיקר ועמו טפלה, מברך על העיקר ופוטר את הטפלה: ח אכל תאנים וענבים ורמונים, מברך אחריהן ג' ברכות[28], דברי רבן גמליאל, וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש[29], רבי עקיבא אומר אפילו אכל שלוק[30] והוא מזונו, מברך אחריו שלש ברכות, השותה מים לצמאו[31], אומר שהכל נהיה בדברו[32] רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות:

ואינו חפץ בפת, רק שלא יזיקנו המליח: 28) ר"ל בהמ"ז, דוברכת את ה', על כל ז' מיני' שבפ' דלעיל קאי: 29) *ר"ל על המחי' על מיני קמח, ועל העץ ופרי העץ על שאר הפירות, דס"ל ארץ אשר לא במסכנות תאכל לחם, הפסיק הענין; והלכה כחכמי', מיהו באכל עוגו' כדי שביע' מברך המוציא ובהמ"ז [כמי' קס"ח ס"ו]; ומעין ג', להטור הו"ל דאו' ולי"א מדרבנן, וכ"מ בספק [כסס"ר יט] ועכ"פ בהמ"ז פוטר ברכת על הגפן, אפי' ששתה קודם המזון, אבל אינו פוטר ברכת על המחי', באכלו קודם המזון [ב"ח ס"יז]: 30) ירק: 31) *אבל בחנקתי' אומצא או בשתה להעביר מרירו' מעדילין פטור מלברך לפניו ולאחריו, משא"כ בשותה שאר משקין אפי' בכה"ג מברך [מג"א ר"ד ס"קיח]: 32) ולאחריו בכ"ל: מ"א המוציא, כ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל בשם דל"ח פליגי דלרבנן המוציא ראפיק משמע, דכתיב המוציא לך מי', ור"נ ס"ל להבא משמע דכ' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרי', ורבנן וכו', וער"שי דר"נ יתרץ לקרא דרבנן, דעדיין הי' מוציא להם מי' במדבר, וק"ל מה יעשה ר"נ בקרא דהמעלה אתכם מארץ מצרי', וכן המוציא אתכם מארץ מצרי', וע"כ דאסיק משמע [ועי' עירובין דס"טא] וצ"לע עכל"הט, *וכמדומה שצ"ל [עירובין די"ט], דהתם אמרי' המעלה והמוציא דאפיק משמע, אולם נ"ל דקו' רבינו רק ארשי, דלשם מצינן למימר דה"ק דלר"נ דמפיק נמי משמע, ומדמשמע להבא ולעבר, להכי לא יאמר המוציא דאינו לשון מבורר, ולכאור' גם לרשי מצינן לדחוקי, דכוונת רשי, דעכ"פ קרא דהמוציא לך מי' מצינן ליישובי שפיר אליבי' דר"נ: מ"ז ד"ה שהפת בתוי"ט, ונ"ל דלפירוש קמא וכו', כ' עלה רבינו הנ"ל ולע"ד דמ"ש תו' שלא אכל הפירות באותו מעמד, ר"ל דאחר אכילת הפירות שינה מקומו ואכל שם המליח, צריך לברך על המליח, דאף שהוא טפל, לא עדיף מאילו אכל שם מהעיקר, ר"ל מהפירות שאכל תחלה, דכיון דא"צ ברכה אחריה במקומן, לכ"ע שינוי מקום צריך לברך, ואכילת טפל כאכילת עיקר, עכל"הט, *והנה כוונה דעתו הגדולה דרבינו לדעת הקודמין, כי כבר כ' כן רמ"גא [סי' רי"ב סק"ב] ולפ"עדנ, דזה דוקא בשינה לבית אחר, דאילו ב' חדרי' בבית א', הרי אם הי' בדעתו לאכל במקום השני א"צ לברך, [כראש פ' ע"פ אות ה' ורמ"א קע"ח ס"א], ואי בלא הי' בדעתו לאכל במקום הב', מה הרווחנו בזה הרי גם לתוי"ט בכה"ג מיירי:

על היין עד שיתן לתוכו מים, ד"ר אליעזר, וחכמים אומרים מברכין[25]:

פרק ח אֵלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה, בית שמאי אומרים מברך על היום[1]) ואחר כך מברך על היין[2]), ובית הלל אומרי' מברך על היין ואחר כך מברך על היום[3]) **ב** בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס[4]), ובית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידַים[5]): **ג** בית שמאי אומרים מקנֵחַ ידיו במפָּה[6]) ומַניחה על השלחן[7]) וב"ה אומרים על הכָּסת[8]): **ד** בית שמאי אומרים מכבדין את הבית[9]) ואחר כך נוטלין לידים[10]), ובית הלל אומרים

---

24 ☞ מצרפן במשמש לב' האבולו': 24)*קשה דמדיוקא דרישא שמעינן לה, ותו דהו"לל כלישנא דרישא, "ואם לאו אמ"ל, וי"ל דרישא לרבותא" בליכא ג' כהדדי זולת צרופן, אפ"ה מצטרפי, וסיפא אפי' בג' ג', דחיוב לכל חבור', אפ"ה אין א' מוציא כולן יד"ח בברכתו, כ"כ ע"ר אא"מו הגאון זצוק"ל: 25) ויינות שלנו אינן חזקי' כ"כ [רע"ב ס"ה]:

פ"ח 1) ברכת קידש: 2)*בפ"הג דיום גורם ליין שיבוא, ותו כבר קדש יום ליין גם בביאתו: 3) שהיין גורם לקידוש שיאמר, ותו דתדיר עדיף מקידוש, וקיי"ל כב"ה: 4) דס"ל אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאי', וא"כ קודם נטילה דידיו שניות, אף דכלי אמק"ע מהן, עכ"פ הנצוצו' שבאחורי הכוס יק"ע מהידי' ויחזרו ויטמאו לאחורי הכלי: 5) ס"ל מותר להשתמש בכוס שאחוריו טמאי', דאין לחוש שיטמ' לידי' ע"י הנצוצו', דלא שכיחי, וא"כ אדרבה אם יטול ידיו תחלה שמא לא יתנגב יפה ויתטמאו הידי' מהלחלוחית שעליהן, שנטמאו מאחורי הכוס, ויאכל פתו את"כ בטומא': 6) ב:ערוויעט, מנע"י לאשוני': 7)*שמכינה לקנח א"ע בסעודתו, וס"ל אסור להשתמש בשולחן טמ', אפי' שני' לטומא' מגזיר' אוכלי תרומ', וא"א שיתטמ' המפה, משא"כ כשיניח' על כסת טמ', תטמ' כסת למי הניגוב שבמפה, ויחזרו ויטמאו לידי': 8)*ס"ל ל"ג בשולחן טמא, דאוכלי תרומ' זריזי' הן, להכי עדיף טפי להניחו בכסת, דטומ' ידי' אין עקרו מד"ת ממה שיניחו בשולחן, שיק"ע מהשולחן ויחזרו ויטמ' לפת שבצדו: 9) אחר סעוד': 10) מי' אחרוני', דס"ל מותר להשתמש בשמש ע"ה, והוא מניח פרורי כזי' שתחת השולחן,

והוא אומר ברכו [15], בעשרה אומר נברך לאלהינו [16] בעשרה והוא אומר ברכו, אחד עשרה ואחד עשרה רבוא [17] במאה אומר נברך ליי' אלהינו, במאה והוא אומר ברכו, באלף אומר נברך ליי' אלהינו אלהי ישראל, באלף והוא אומר ברכו, ברבוא אומר נברך ליי' אלהינו אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים, ברבוא והוא אומר ברכו, כענין שהוא מברך כך עונין אחריו, ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו, רבי יוסי הגלילי אומר [18] לפי רוב הקהל הן מברכין, שנאמר במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישרא', אר"ע מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטי' אומר ברכו את ה', רבי ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך: **ד** שלשה שאכלו' כאחד [19] אינן רשאין ליחלק [20], וכן ארבע' וכן חמשה, ששה נחלקין [21], עד עשרה, ועשרה אינן נחלקין, עד שיהיו עשרים [21]: **ה** שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד [22], בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, הרי אלו מצטרפין לזמון [23], ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן [24], אין מברכין על

יד"ח, מדמצי כבר למימר שאכלנו משלו, אבל לצרפו לזימון, סגי בדעתם לקביעות [שם ס"ג]; ולברך בשם צריך עכ"פ ז' אוכלי פת: 15) *וקיי"ל דטוב יותר לומר נברך, שלא להוציא א"ע מהכלל, ואף דבק"ש אומ' ברכו, ה"ט דהתם לפעמי' כבר יצא ומוציא אחרי' יד"ח [מג"א קצ"ב סק"ב]: 16) *אלהינו גרסי': 17) הך רישא דברי ר"ע דסיפא היא, והכי קיי"ל: 18) של' יוסי וכו': 19) *כל שבא הג' קודם שאמרו הב' הב לן ונברך: 20) *ואפי' כ"א אוכל מככרו; ומצוה להדר אחר ג' וי': 21) *אם ירצו, מיהו טפי עדיף ביחד [ער"שו קצ"ג סק"ג]: 22) *ה"ה בב' בתים [קצ"ג] וכל שאינן על שולחן א', אמ"ל רק בנכנסו ע"ד להצטרף [ר"או שם]: 23) וה"ה דשמש מצרפן

לאורו 18): ז מי שאכל 19) ושכח ולא ברך 20), בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך, ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר 21), עד אימָתי הוא מברך עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו 22): ח בא להם יין לאחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס, בית שמאי אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על המזון 23), ובית הלל אומרים מברך על המזון ואחר כך מברך על היין, עונין אמן אחר ישראל המברך 24), ואין עונין אמן אחר הכותי המברך, עד שישמע כל הברכה 25):

סק"ג] מש"כ כל גוי דרישא, משום דלא שבת: 18)*ר"ל שיהי' בקרוב לנר כ"כ, שיוכל להכיר, צורת מטבע שיעשה לאורו, [שם ס"ד]: 19)*חמשת מיני דגן, וי"א כל ז' המינין שוה דינן בזה [קפ"ד ס"ג]: 20)במקום שאכל: 21)*וקיי"ל להרמב"ם כב"ה, ולהרא"ש לכתחיל' חוזר; מיהו כ"ז בשכח, אבל במזיד להרמב"ם לכתחיל' יחזור, ולהרא"ש אפי' בדיעב' לא יצא; ואמנם ביש לו מעט פת אפי' פחות מכזי', יברך עליו ויאכלנו כאן ויברך בהמ"ז כאן [שם]: 22)*והוא, משעה שהתחיל להיות רעב, ובאכילה מועטת, בשיעור שעה וי"ב מינוטן [מג"א שם סק"ט]: 23)*אם ירצה דבה"מז אין טעון כוס, ובה"ה ס"ל טעון כוס, ואף דלעיל במ"ה, מדמצריך ב"ש להקדים מזון להבדלה, ש"מ ס"ל בהמ"ז טעון כוס? ב' תנאי אליב' דב"ש; ואנן קיי"ל דרק לכתחיל' מצוה בכוס [קפ"ב] ובפרט לי"א, דשתיי' לא מעכב לבהמ"ז דאו' וכמ"ש לפ"ז 14, מיהו באינו נמצא ימתינו לבה"מז [מג"א קע"ד סק"ב]: 24)אף דלא שמע תחילת הברכה:
25 25)*ובאפיקורס אפי' שמע כל הברכה לא יענה אמן, ג"כ אחר קטן שבירך דרך למודו, או אחר ברכ' לבטל', לא יענה אמן [וברכה לבטל' להרא"ש ר"ה פ"ד סי' ז', הו"ל מד"ס, ולהרמב"ם סוף הל' שבועו' הו"ל דאו', ואני בעניי לא ידעתי מנ"ל? [דבנדרי' דז"ב ותמורה דג"ב] לא קאמ' רק הזכרת ש"ש לבטל' דהו"ל דאו', ולא ברכ' שאינה צריכה וצ"ע]: מ"ח תוי"ט ד"ה מברך, ר"ל אם ירצה, והק' הגאון רבינו הגדול מהו' עקיבא שליט"א, דתני בעדיו' גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה, והרשב"א בתשו' שמ"ב מפרש דלב"ש צריך לברך על היין דס"ל שבעת זו שתיי' והדר וברכת, ולפ"ז ב"ה לחומ' ג"כ, דצריך לברך איין תחלה, ובתוי"ט בפרקין מ"ד ד"ה כוללין וכו' כ', דכי אתשיל בבה"מד לענין כע"י אתשיל, וכה"נ נ"ל בש"פ עכ"ל, מבואר דהוקשה לתוי"ט קושייתינו, אבל לא ידעתי במה הונח לו לענין מה אתשיל, אם לא כדברינו, עוד י"ל דתנא דעדיו' ס"ל כהך תנא דמ"ה לעיל דגם לב"ש בהמ"ז טעון כוס, עכ"להם *ולפע"ד וממתני' ליכא לאכוחי כלל

נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית 11): ה בית שמאי אומרים נר ומזון ובשמים והבדלה 12), וב״ה אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה, בית שמאי אומרים שברא מאור האש 13), ובית הלל אומרים בורא מאורי האש 14): ו אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עכ״ום 15), ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים 16), ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני ע״א 17), אין מברכין על הנר עד שיאותו

וכשיטלו ידיה' קודם כיבוד יתבזו האוכלי': 11)*ס״ל אסור להשתמש רק בשבר, וכשירא' שבר כזי' שנפל, מגביהו מיד; וזה א' מו' מקומו' דהלכה כב״ש [כמו' סוכה דג״א]: 12)*האוכל במנח' בשבת והשכה לו ואין לו רק כוס א', דכ״ע ס״ל הבדלה לבסוף, דאפוקי יומא מאחרינן, רק לב״ש נר תחלה שמציאין לו ונהנה ממנו מיד, ואח״כ בהמ״ז שנתחייב מקודם, וב״ה ס״ל דבשמי' יש להסמיך לנר דשניהן מעניין שבת, לחזק נפש היתיר' דאזל מני', וזה כבוד שבת כברכת הנר: 13)*דמברך על כח האש שניתן בטבע, והוא רק חדא ניהו:
14 14)*דהרב' גווני' יש באור; ומ״ש הר״ב דלב״ש שברא ולא בורא דמשמע להבא, הקשה רבינו הגדול הקשה כברזל הגאון מהו' עקיבא שלי״טא, וז״ל תמהני הרי בש״ס מסיק דבברא ובורא ל״פ, דתרוויי' לעבר משמע רק פליגי
* במאור ומאורי וצ״ע עכל״הט *ולע״ד נ״ל דעכ״פ למסקנת הש״ס, למה באמת נקט' מתני' לב״ש שברא ולב״ה שבורא, ודוחק לומר דבמסקנ' באמת משנה למתני', אע״כ דאף לפי המסקנא ה״ק, בבורא כ״ע ל״פ, דלעבר נמי משמע, רק פלוגתתן בברא ובורא תלי' בפלוגתתן במאור ומאורי, דלב״ש דס״ל מאור, ע״כ דס״ל דמברך על כח האש שניתן בטבע בשעת הבריא' כמ״ש רש״י, ולה אין גווני' לכן אמר מאור, ומדהכי שעת החידוש כבר חלפה והלכה לה, לכן ס' "שברא, דמשמע "רק לשעבר, משא״כ לב״ה צריך למכלל נמי בברכתו להקב״ה, על הלהב' שלפנינו, לכן אמר "מאורי, דהרב' גווני' יש בה, וכולל בזה כח האש והלהבה, ומה״ט אמר נמי בורא, דכולל העבר והבא, וכ״מ נמי בירושלמי אדמקשי, לב״ש לימו' ברא פרי הגפן, ומשני יין מתחדש, ש״מ דלב״ש "ברא דוקא, ושאני יין מאש, דמתחדש ודו״ק; וקיי״ל דא״צ לחזור אחר נר במ״ש מדאינו אלא לזכר, שאז נברא, משא״כ במיו״כ, הוא הי' דשאני משאר יו״ט, צריך לחזור אחריו [סי' הל״ל] וכ״כ בשמי' לא מעכבי: 15)נר מדלא שבת, ובשמי' שהיו לגוי בסעוד', סתם מסיבת עכום לע״ז: 16)נר מדלא הוא למאור כ״א לכבוד,
17 ובשמי' מדעבידי רק לעבורי ריח המת: 17)*שלפני ע״ז דאסור בהנא', והא דהפסיק תנא בנר מתי' בין נר ע״ז לנר גוי? נ״ל דקמ״ל דנר שלפני ע״ז דומי' דנר מתי', אפי' הודלק במ״ש אסור [כרע״ז בי' הל״ד

(בשורות ס"א) שמועו' רעו' [13]) אומר ברוך דיין האמת: ג בנה בית חדש וקנה כלים חדשים [14]), אומר ברוך שהחיינו [15]), מברך על הרעה מעין הטובה [16]) ועל הטוב' מעין הרעה, הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא, כיצד, היתה אשתו מעוברת, ואומר [17]) יהי רצון שתלד אשתי זכר, הרי זו תפלת שוא, היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא: ד הנכנס לכרך [18]) מתפלל שתים, אחת בכניסתו ואחת ביציאתו, בן עזאי אומר ארבע, שתי' בכניסתו ושתים ביציאתו [19]), ונותן הודאה לשעבר, וצועק לעתיד לבא: ה חייב אדם לברך על הרעה [20]) כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך

מאדם נאמן שהא' כן, וה"ה בסיפא: 13)*לא נקט לשון "בשורות, דמוכיח דבא הוא כשליח, רק הוא שמע מעצמו: 14)*וה"ה על ספרי', דיקרה היא מפניני'; ול"ד חדשי', ואפי' יש לו כיוצא בהן; ודוק' בשמח בהן: 15)*ובמשתמשין בו גם ב"ב, מברך הטוב והמטיב, וה"ה כל טוב' שמשתתף בו הוא ואחרי', כשילדה אשתו זכר, משתחו' למזרח ומברך הטוב והמטי', וכ"כ בקיבל מתנה, הטוב והמטי',
16 ☞ מדשמח נותן ומקבל: 16)*ר"ל אף דאפשר שיתגלגל ע"ז טובה וכ"כ בהיפך איפכא, בשניהן מברך כדהשתא, [ואילה"ק מפ"ז דפסחי' מ"א דאזלי' בתר סופה, כ' אא"מו רבינו הגאון זצו"קל דהכא לא נשתנה מנ"ע כהתם, ובפ"ה מ"ד דפאה דנין בתר תחילה דעני הי' באותו שעה, התם אינו השתא נגד סופו, רק נגד תחילה, ואי"להק מעני והעשיר ערכין פ"ד מ"ב, דהתם ה"ע ממ"ד אשר תשיג יד הנודר, דנין גם להבא, תדע דהא לקרבן שם מ"ג דנין כשעתו, עכ"ל ע"ר הגאון אא"מו זצוק"ל, ובספרי עץ אבות על א"ת האדרכתי בזה: 17)*אחר מ' יום משנתעבר': 18)*בעיר גדולה מצויי' מושלי' מחפשי' עלילו': 19)*תנא והדר מפרש "ונותן וכו', ור"ל בכניסתו אומ', יה"ר מלפניך ה' או"א שתכניסני לכרך זה לשלום, וכשבא למלונו אומר "מודה אני לפניך וכו' שהכנסתני וכו' הרי ב' בכניסתו, וכ"כ קודם
20 ☞ יציאתו ואחר שיצא, והכי קיי"ל [ר"ל]: 20)*בשמח', דהתכלי' טוב; וזה כ"ל פי' הכ' מאתו לא תצא הרעות [בל' רבים] והטוב [בל' יחיד]?

דב"ש ס"ל דאין טעון בהמ"ז כוס, דאיכא לאוקמי דטעים לי' ומנח לי' כה"ג דש"ס, ופליגי בסדר הברכו' כבמ"א ורק מברייתא דרבי חייא מוכיח הש"ס דתרי תנאי אליבא דב"ש, ואפשר גם למהדרא להך תנא דטעין כוס לב"ש מוקי לה למתני' בדטעים לי' ומנח לי', מיהו גם אברייתא רגיל הש"ס להקשות ולתני גבי מקולי ב"ש [כיומא ד"פ ע"א וחולין ק"ה א]:

פרק ט הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל [1]) אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה [2]), מקום שנעקרה ממנו ע"ז, אומר ברוך שעקר ע"ז מארצנו [3]): **ב** על הזיקין [4]) ועל הזועות [5]) ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות [6]), אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם [7]) על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות [8]) ועל המדברות אומר ברוך עושה מעשה בראשי', ר' יהודה אומ' הרואה את הים הגדול [9]) אומ' ברוך שעש' את הים הגדול, בזמן שרואה אותו לפרקים [10]) על הגשמי' [11]) ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב [12]), ועל

פ"ט [1]) *לרוב ישראל: [2]) *ועל נס דיחיד, רק הוא ותלמידו מברכין, ועל נס כמנהג העולם מברך בלא שם ומלכות, וכל שאר ברכו' דהפרק, בשם ומלכות: [3]) *ובא"י אומר ממקום הזה: [4]) *כוכב עם זנב, קאָמעט בל"א: [5]) ערדבעבען: [6]) *בזעף, ואינו מתחיל בליל', וכ"ש לברכה: [7]) *ואם ירצה מברך עושה מ"ב, ובשמע רעם וברק בפ"א, מברך רק ע"מב, דאסו' לגרום ברכה שא"צ [א"ח רט"ו], 7
ואף דבטפל חביב, יקדים ברכת הטפל לברכת העיקר ולא יברך על העיקר לפטור הטפל דאפושי בברכות עדיף [כמג"א רי"ב סק"ג] וכ"כ בחייב ברכה פרטי' וכ"ב, ברכה פרטי' קודם, כפ"ו סי' 15? התם רק בדיע' בבירך הכ"ב על פרטי' יצא, וכ"כ בבירך על עיקר תחל' רק בדיע' פטר הטפל, משא"כ הכא אפי' לכתחיל' מברך אדעם ע"מב, כך נ"ל: [8]) *המשוני' בתוקף או רוחב [מג"א רכ"ח ס"ג]: [9]) הוא מיטטעללאנדישעס מעער דמהסמוך לא"י חשיבא [סי' רכ"ח]: [10]) *פ"א לל' יום, וה"ה כולהו: [11]) *בנעצרו מקודם [רט"ו רכ"א] ודוקא באית לי' ארעא בשותפו', דאל"כ מברך שהחיינו, ובאין לו שדה, אומר מודי' אנחנו לפניך ה' או"א על כל טפה וטפה שהורדת לנו, ואילו פינו מלא שירה כים וכו' הן הם יודו וכו' שמך מלכינו בא"י אל רוב ההודאו' [רכ"א ס"ב], ומברך כשיעלו אבעבועו' נגד הטיפין: [12]) *בטובה לו ולאחרי', דא"ל שהחיינו, ודוקא בשמע

מַסֶּכֶת פֵּאָה

פרק א אֵלוּ דברים [1]) שאין להם שיעור [2]), הפאה [3]) והבכורים והָרְאָיוֹן [4]) וגמילות חסדים [5]) ותלמוד תורה [6]), אֵלוּ דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה [7]), והקרן קיימת לו לעולם הבא, כבוד אָב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כלם [8]): **ב** אין פוחתין לפאה מששים, ואף על פי שאמרו [9]), אין לפאה שיעור, הכל לפי גודל השדה ולפי רוב העניים וְלפי רוב הענָוה [10]): **ג** נותנין פאה

רשות, כב' פירושי' שהביא רשי [מכות דכג"ב] דלת"ק שלא הזכיר מלת ״משום בדבריו, ע"כ ה"ק עת לעשות לד' לענוש אם הפרו תורתיך לבטל השאילת שלום בשם, א"כ חובה היא, ולר"נ הוא כעין התנצלות לבועז, דלהכי הפרו תורתיך משום עת לעשות לה', וכוונתם לטוב', ועכ"פ אינה חובה, דגם אחר רשאי שלא להזכיר השם אם כוונתו לעשות לה', א"כ רשות היא; ועיי' ברכו' [דסג"א]:

פ"א 1) *לבתר דתנא ברכות שהוא חיובו להקב"ה בגופו, סמיך לי' פאה, חיובו לאדם מממונו: 2) מדאוריי': 3) *דמותר לעשות כל שדהו פאה ופטור ממעשר, אבל למטה יש שיעור מד"ס, דאין פוחתין מששים, וכ"כ בבכורי', כירושלמי דפ"ג דבכורי': 4) כשעולה לרגל כל כמה דבעי עייל, וי"א על שווי עולת ראיי' ושלמי חגיגה, כמה דבעי להוי שוה, מיהו זה יש לו שיעו' מד"ס, עולה מעה וחגיג' ב' מעין: 5) בגופו אבל בממונו יש שיעור, אל יבזבז טפי מחומש הלוות: 6) *אין שעור למטה דיוצא בק"ש שחרית וערבי' [במנחו' דצ"ט ב], וגם למעל' אין שיעו' ופטו' משאר מצות בשעת העסק; והא דלא תני נמי תרומ' דמדאו' חטה א' פוטרת הכרי? ה"ט דבתרומ' בכלל ג"כ תרומת מעשר, דיש לה שיעו': 7) *אף דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא [קדושין דל"ט]? עכ"פ בהי' מעשיו שקולי', ובכללן א' מהנך, מכריעו לטוב' [כ"כ תו' שבת קכ"ז א], ולפעד"נ, דהתם בקרן מיירי: 8) *שקולה ככולם מדמביא לידי מעשה [קדושין ד"מ]: 9) *נ"ל דר"ל אע"פ שאמרו אין פוחתין אפ"ה אין שיעו' למעלה, דהכל לפי וכו': 10) מה שתענה הקרן

☞ 7

☞ 9

ובכל נפשך ובכל מאדך, בכל לבבך[21]), בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע[22]), ובכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך, ובכל מאדך, בכל ממונך, דבר אחר בכל מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד, לא יקל אדם את ראשו[23]) כנגד שער המזרח[24]), שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים, לא יכנס להר הבי' לא במקלו ולא במנעלו ולא באפונדתו[25]), ולא באבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא[26]), ורקיקה מקל וחומר[27]), כל חותמי ברכות שהיו במקדש, היו אומרים מן העולם[28]) משקלקלו האפיקורוסים, ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם, והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם[29]), שנאמר והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם, ויאמרו לו יברכך ה'[30]), ואומר, ה' עמך גבור החיל[31]), ואומר אל תבוז כי זקנה אמך[32]), ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתיך, רבי נתן אומר הפרו תורתיך משום עת לעשות לה'[33]):

סליק מסכת ברכות

שבכל רע מתגלגל ע"י מדת טוב' מרוב' על מדת פורענות: 21) *מדכתי' ב' ביתין: 22) *בתענוגי' הגופניי' יהי' כוונתך לש"ש: 23) *מדהזכיר אהבתו ית' הזכיר נמי היראה: 24) של בהמ"ק: 25) אזור חלול: 26) דורכגאנג, לקצר דרכו נכנס בפתח זה ויוצא בפתח אחר: 27) מק"ו ממנעל שאינו דרך בזיון, ואסו' בהר הבית: 28) נוסח כל ברכה הי', בא"י אמ"ה אלהי ישראל מן העולם מגן אברהם, וכן כולם: 29) ואינו משום זלזול כבודו ית': 30) וא"ת מדעתי' דנפשי' הוא דעביד ת"ש ואומר ה' עמך וכו' הרי שגם המלאך אמר כן: 31) וא"ת לא שאל המלאך בשלומו, רק הודיעו כי הקב"ה עמו ושיצליח במלחמ'? ת"ש ואומר וכו': 32) *ר"ל לא תבזה התקנות הישנות, באמרך בועז מדעתי' דנפשי' הוא דעביד, כי זה גורם להפר ח"ו התורה, ונאמ' עת לעשות לה' לענוש, כשהפרו תורתיך, שבכתב ושבע"פ: 33) *נ"ל דנ"מ בין ת"ק לר"נ אם שאלת שלום חובה או

ופטור מן המעשרות, עד שימרח[26]), ונותן משום הפקר, ופטור[27]) מן המעשרות, עד שימרח, ומאכיל[28]) לבהמה ולחי' ולעופות[29]), ופטור מן המעשרות עד שימרח, ונוטל מן הגורן וזורע, ופטור מן המעשרות, עד שימרח[30]), דברי רבי עקיבא[31]) כהן ולוי שלקחו את הגורן, המעשרות שלהם, עד שימרחו[32]), המקדיש ופודה חייב במעשרות, עד שימרח הגזבר[33]):

במחובר: 26) שיצבור התבוא' בכרי, ובנתן אח"כ חייב בתרומו' ומעשרו' תחיל': 27) הזוכה בה: 28) עבל: 29) *דאכילתן בקבע כעראי דאדם דמי ולא נקט עראי דאדם, משום דאף לאחר מרוח כשדעתו להכנים לביתו רשאי לאכול עראי כפ"א דמעשרו': 30) דאז אסו' מד"ם עד שיעשר: 31) ולרבנן אפי' מקודם חייב מד"ם: 32) *ובלקחו אח"כ מגזבר נתחייב למעשרו', קנסוהו רבנן שלא יפסידו לאחיהם העניי': 33) דבשעת מרוח פטו' הי': מ"א תוי"ט ד"ה אלו וכו' תו' חגיגה ד"ו, הא דלא תני תרומ' תי' בירושלמי מפני המחלוקת, ופי' תו' שם, עין יפה, עין רע', ובינונית, עכ"ל, וכ' עלה רבינו הגאון הגדול מהו' עקיבא שליטא, וז"ל ולא זכיתי להבין, דעכ"פ מדאו' אין חלוק בין עין יפה לרעה, ומתני' מדאו' מיירי כמו פאה, ותו ממ"נ אי מדרבנן, מה צורך דיש חלוק בין השיעורי', הרי בל"ז מדרבנן יש שעור עכ"פ בא' מס' ובדאו' ליכא חילוק בין השעורי' וצלע"ג, עכלה"ט, *ולפע"ד כבער מדעת כמוני, אדיוק קאי, דכל הנהו דתני במתני' שאין להם שעור מדאו', שיעור שלהן שמדרבנן, קבוע הוא, משא"כ תרומ', אף דשוה להן דאין לו שעור מדאו', עכ"פ מדרבנן שעורים חלוקי' יש לה, כך כוונת תו', מיהו לרשי חולין [קל"ז ב' ד"ה דאו'], כ' דס"ל דמדרמיזי שעורי דמ' נ' ס' בקרא, חשיבן לי' כדאו', נרא' דס"ל לרשי פי' הירושלמי, דלהכי לא נקט תרומ', מדשעוריו חלוקי' מדאו', ובאמת הוה סגי לומר, מדיש לה שעור, רק נקט האמת דשעוריו חלוקין: בא"ד דפיא' נמי דכוותה, כ' עלה הגאון הנ"ל, ואף דלקמן ד"ה אם שייר, כ' תוי"ט בשם הר"ש, דבשייר במחובר אף דנתן כבר שיעור פאה יכול להוסיף ופטור ממעשר, היינו בנתנו בתחלה ואמצע, אבל בנתן בסופה כשיעור, א"י להוסיף, כמ"ש הר"ש להדיא, וכן מדוקדק ל' התוי"ט בדיבור שאח"ז, במ"ש מיהו היכא דנתן פאה כדינו בסוף השדה; ולאחר השיג הפר"ח בס' מים חיים על התוי"ט בזה: מ"ד הר"ב ד"ה ולקיטתו כא' למעוטי תאנה, כ' עלה הגאון הנ"ל, מזה תמוה לי דברי תו' ר"פ דברכו' ד"ה דבר וכו', שכתבו שכל האילנו' חייבי' בפא', אח"כ מצאתי שהקשה כן בפני יהושע שם, גם תו' סותרי' לדבריהם [פ"ק דר"ה די"ב] דמדאו' אין חיוב פא' רק בתירש ויצהר, וכ"כ הר"ש, עכלה"ג *ולפע"ד אף דבכל דוכתא כ' תו' דחיוב פאה ומעשר איכו רק בדגן תירש ויצהר, [בשבת דס"ח ונדה ד"נ ופסחי' דנ"ו] עכ"פ לפמ"ש הרא"ש ר"פ דברכו' דלכ"ע חיוב ברכה מדרבנן, והנך קראי אסמכתא בעלמ' נינהו, א"כ

מתחלת השד' ([11] ומאמצעה, רבי שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור [12]), רבי יהודה אומר אם שִׁיֵּר קֶלַח אחד [13]), סומך לו מִשום פאה [14]), ואם לָאו [15]) אינו נותן אלא משום הפק' [16]): ד כלָל אמרו בפאה, כל שהוא אוכל [17]) ונשמר [18]) וגדוליו מן הארץ [19]) ולקיטָתו כאחת [20]), ומכניסו לקיום [21]) חייב בפאה, והתבואה והקטניות בִכלָל הזה [22]): ה ובאילן, האוג [23]) והחרובין והאגוזים והשקדים והגפָנים והרמונים והזיתים, והתמרים, חייבין בפיאה [24]): ו לעולם הוא נותן משום פאה [25]),

---

בעשתה מרובה: [11]) או מאמצעה, ולכתחיל' צריך להניח בסופה:
12 [12])*נ"ל דבהא פליגי, מדכתיב פאת דמשמע בסופה, וכ' לקצור דמשמע גם באמצע ובתחלה, וכירושלמי, לת"ק פאת למצוה, ולקצור לדיעבד, ולר"ש פאת לתשלומי חיוב פאה, ולקצור דגם באמצע ותחל' לפטו' ממעשר, ולר"י לקצור אינו פאה עד דאיכא נמי פאת: [13])משיעור ששים, במה שנתן באמצעו ובראשה: [14]) מצטרף הכל: [15]) שנתן
16 מאמצע כל השיעור: [16])*ר"ל כל מה שנתן במחובר, מדלא נתנו בסופו הו"ל הפקר ונותן פאה אחרת בתלוש, ואז אינו מוסיף על ששים, כך נ"ל: [17])*לאפוקי ספיחי סיטים, והוא מין צבע וחזי לאכיל' ע"י הדחק, משא"כ סיטי' עצמן לא חזו כלל [נדה ד"נ ע"א תו' שם] ולרשי [שבת דס"ח] להכי לא ממעט סיטים גופיי', מדאין
18 דרך ללקטם עד שיעשו ספיח אחר ד' וה' שנים: [18])*למעוטי הפקר; ואיל"הק ממ"נ, אי בהפקיר השדה והתבוא' המחובר בה, פשיטא דהזוכה בה חייב בפאה כשיקצרה, דהא דאמרי' [ב"ק דכ"א] המפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו חייב בפא', לאו דתידק מנה דזוכה אחר בכרם וגפני' ובצרן פטו', דמ"ש? רק התם מיירי בהפקיר הגפני' במחובר ולא הקרקע דבכה"ג זוכה אחר פטו', דפאת שדך אמר רחמנא, והרי אין השד' שלו, משא"כ בעל השד' שהקרקע שלו חייב בכה"ג; ואי"ל דהכא מיירי בהפקיר רק התבוא' המחוברת ולא הקרקע, דבכה"ג למה לי קרא תעזוב פרט להפקר שכולו עזוב כ"כ כאן, תיפוק לי' שאין השדה שלו? וצ"ל דהכא מיירי בהפקיר הקרקע עם התבוא', ונקצרה ברשות הפקר, ואז הזוכה בקרקע ועומרי' אח"כ, פטור: [19])למעוטי כמהין ופטריו' [מיני שוואמען] שאינם מושרשי' בארץ ומאויר קא גדלו: [20])למעוטי תאני' וכל כי"ב: [21])*למעוטי ירק, מיהו שומין ובצלי' מדמכניסן לקיום חייבי': [22])שיש בהן כל התנאי' הנ"ל: [23]) קארנעלקירשען בוים וי"א געלבבער בוים: [24]) ה"ה כל אילנו' שיש בהן התנאי' הנ"ל: [25]) בלא נתן

ופטור

אמר רבן גמליאל נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין פאה אחת לזתים שהיו להם בכל רוח[26]), ולחרובין כל הרואין זה את זה, רבי אליעזר ברבי צדוק אומר משמו, אף להרובין שהיו להם בכל העיר: ה הזורע את שדהו מין אחד, אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות[260]), נותן פאה אחת, זרעה שני מינין, אף על פי שעשאה גורן אחד נותן שתי פאות, הזורע את שדהו שני מיני חטין, עשאן גורן אחד, נותן פאה אחת, שתי גרנות נותן שתי פאות: ו מעשה שזרע רבי שמעון איש המצפה לפני רבן גמליאל, ועלו ללשכת הגזית, ושאלו, אמר נחום הלבלר[27]) מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מאבא שקבל מן הזוגות[28]), שקבלו מן הנביאים, הלכה למשה מסיני, בזורע את שדהו ב' מיני חטין, אם עשאן גורן אח', נותן פאה אחד, שתי גרנות, נותן שתי פאות: ז שדה שקצרוה עכ"ום[29]), קצרוה לסטי'[30]), קרסמוה נמלים, שברתה הרוח, או בהמה[31]), פטורה[32]), קצר חציה וקצרו לסטים חציה, פטורה, שחובת הפיאה בקמה[33]): ח קצרו לסטים חציה, וקצר הוא חציה, נותן פאה ממה שקצר, קצר חציה ומכר חציה, הלוקח נותן פאה לכל[34]), קצר חציה והקדיש חציה, הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל:

---

[25])*בעומד אלא א' רוא' השני אפי' ממעט לגדר, מצטרפין: [26])לרוח א' של עיר: [260])שלקטו בב' זמני': [27])סופר: [28])שנזכרו במס' אבות שקבלו זמ"ז; [29])*לעצמן, בגזיל': [30])*כ"ל דר"ל אפי' גזלן ישראל: [31])*קמ"ל S0
☞ אפי' הנהו דשכיחי: [32])*כ"ל אפי' החזירו התבוא' פטו', מדכתי' ובקוצרכם: [33])ר"ל הוא השאיר' בקמ': [34])דמדחובת פאה בסוף, הו"ל כלא מכל לו הפא': מ"א מ"ש הרב דשחת נקצר לבהמו', כ' עלה רביכו הגאון מהו' עקיבא שליטא, וז"ל משמע אבל לאדם לקליות, הו"ל אתחלתא דקציר' והייב', ותמוה, דבמכחו' [דעא"ב] מסיק דר"מ אפי' בקוצר
☞ לאדם קא', וצ"ע עכל"ה *והנה קוא עלה כדף, מדכתב כן גם הר"מ,

פרק ב ואלו מפסיקין לַפאה [1]) הנָחָל [2]), והשָׁלוּלִית [3]), ודרך היחיד [4]), ודרך הרבים [5]), ושביל הרבים [6]), ושביל היחיד [6]) הקָבוּע [7]) בימות החמה ובימות הגשמים [8]) והבּוּר [9]), והניר [10]), וזרע אחר, והקוצר לשחת [11]) מפסיק [12]), דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אינו מפסיק אלא אם כן חרש [13]): **ב** אַמַּת המים [14]) שאינה יכולה להָקָצֵר כאֶחָת [15]), רבי יהודה אומר מפסקת [16]), וכל ההרים אשר במעדר [17]) יעדרון [18]) אף על פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה לכל [19]): **ג** הכל [20]) מפסיק לזרעים, ואינו מפסיק לאילן [21]) אלא גָדֵר [22]), ואם היה שֵׂעָר כּוֹתֵשׁ [23]), אינו מפסיק, אלא נותן פאה לכל: **ד** ולהרובין [24]), כל הרואין זה את זה [25]),

---

מדעכ"פ שאר מינין עכ"פ שדרבנן מחייבי בפא', עביד שפיר ילפותא, אסמכו' דרבנן, מחיוב פאה ומעשר דרבנן, ולאו משום קושית רבינו הראשונה, כדי שלא יסתרו תו' כל הגמרו' הערוכו' הנ"ל, דמפורש דאין פא' בתאנה, נ"ל דמ"ש תו' פא', הוא לאו דוקא, אלא ר"ל מתנת עניי' ובכללן אתה מוצא מעשר, שכולן חייבי' בה מדרבנן בכל מקום, משא"כ ירק פטו' ממעשר בח"ל, [ובירושל' סוף חלה, ורמב"ם פ"ב מתרומו']:

פ"ב 1) ליתן פא' מכ"א לעצמו: 2) *נהר, אף אם מי' שבו אינן נמשכין: 3) *קאנאל והוא חפיר' בידי אדם, ודוקא במי' שבו נמשכין: 4) ד' אמו': 5) ט"ז אמ', ומשום סיפא נקט לה, דאפ"ה אינו מפסיק לאילן: 6) *שביל זוטר משיעו' דרך הנ"ל: 7) *אפי' שביל הרבי' צריך קבוע וכו': 8) בזמן שהשדו' זרועו': 9) *ארץ שממה: 10) חרוש: 11) תבוא' שלא הביא' שליש: 12) *חזר ונקט מפסיק, לומר דבשחת פליגי ר"מ וחכמי': 13) *את המקום שקצר לשחת; וכולן שיעור רחבן ג' תלמי', והוא מעט פחות מרובע [רובע הוא י' אמו' וטפח ופחו' מאצבע, מרובעי'] חוץ מזרע אחר דסגי בכ"ש: 14) היינו שלולית: 15) שהעומד באמצע א"א שיקצו' כאן וכאן: 16) פליג את"ק דס"ל דבל"ז מפסיק: 17) *טיפטע: 18) שההר זקוף וא"א לחרשו, ומפסיק בין ב' שדו': 19) ר"ל פא' א' לשתיהן: 20) לאתויי סלע שחולק השד', וצריך לעקור המחרישה מצד זה לצד שני: 21) פאה של אילנו': 22) *גבוה י"ט; חוץ מחרובין וזתי': 23) ר"ל שענפי האילן מתערבי' ממעל לגדר: 24) *שגבוהי' הרבה:

על מה ששִׁייר[15]), והמחליק מאחת יָד[16]), נותן מן המשואר על הכל: ד האמהות של בצלים[17]) חייבות בפאה[18]), ורבי יוסי פוטר, מַלְבְּנוּת הבצלים שבין הַיָּרָק, רבי יוסי אומר פאה מכל אֶחָת ואֶחָת[19]), וחכמים אומרים מאחת על הכל: ה האחין שחלקו, נותנין שתי פאות, חזרו ונשתתפו נותנין פאה אחת, שנים שלקחו את האילן, נותנין פאה אֶחָת, לקח זה צפונו וזה דרומו, זה נותן פאה לעצמו וזה נותן פאה לעצמו, המוכר קלחי אילן בתוך שדהו[20]), נותן פאה מכל אחד ואחד, אמר רבי יהודה אימָתי בזמן שלא שייר בעל השדה[21]), אבל אם שייר בעל השדה הוא נותן פאה לכל[22]): ו רבי אליעזר אומר קרקע בית רובע[23]) חייב' בפאה, רבי יהושע אומר העושה סאתי'[24]), רבי טרפון אומר ששה על ששה טפחים, רבי יהודה בן בתירא אומר כדי לִקְצוֹר ולשנות[25]), והלכה כדבריו, רבי *עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורי'[26]) ולכתוב עליו פרוזבול[27]),

---

פטו', דלא מחשב קציר', משנתלשו לתקנת הנשארי': 16)*ר"ל במקום א', דרישא בעקרן מפוזרי', אבל בעקרן במקו' א', אפי' מחליק מחשב אתחלתא דקציר': 17) בצלי' שמשאירן בארץ להרבות זרע, ולא חזו לאכילה: 18)*דעכ"פ מינן חזי לאכיל': 19)*ס"ל ירק כזרע אחד דמי דמפסיק, כפ"ב; ולא דמי לתבוא' בין הזתי' במ"א, דהתם דרך בני אדם לזרוע בין האילנו', משא"כ הכא: 20)*ולא מכר רק מקום כל קלח וקלח לבדו, דבקנה כל הקרקע, הקרקע מחברן [כ"כ בל"ש וכן משמע קצת מרמ"בם פ"ג ממו"ע, ולפע"ד כ' דאפי' בלא קנה קרקע כלל, הוי חייב בפא' ולא דמי לזוכה מהפקר פ"א 18 דהכא אתא לידו מיד החייב, והמוכר קבל המעות, ודמי למכור לי במ"ע של פרה זו דנותנן לכהן ואין מנכה מהדמי' [חולין קל"ב"א] יע"ש ודו"ק]: 21) קצת אילנות עוד לעצמו: 22)*מדאתחיל בקצירה; ול"ד לסוף פ"ב דחייב הלוקח דהכא שייר לעצמו: 23) שמחזיק לזרוע רובע, עי' פ"ב 13: 24)*והוא פחות מבית רובע: 25) שמילא כפו קוצר ג' פעמי': 26) דוקא בכורי חטה ושעורה, אבל בכורי אילן צריך קרקע ע"ז

פרק ג מַלְבְּנוֹת הַתְּבוּאָה[1]) שבין הזתים[2]) בית שמאי אומרים פאה מכל אֶחָת וְאֶחָת, ובית הלל אומרים מֵאַחַת על הכל[3]), ומודים שאם היו ראשי שוּרוֹ'[4]) מְעוֹרָבִין, שהוא נותן פאה מאחת על הכל: **ב** המנמר את שדהו[5]), וְשִׁיֵּר קְלָחִים לחים[6]), רבי עקיבא אומר נותן פאה מכל אחד ואחד[7]), וחכמים אומרים מאחד על הכל, ומודים חכמים לרבי עקיבא בזורע שֶׁבֶת[8]) או חרדל, בשלשה מקומות, שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד[9]): **ג** המחליק בצלים לחים[10]) לשוק, ומקיים יבשים לגורן[11]), נותן פאה לאֵלו לעצמן ולאֵלו לעצמן[12]), וכן באפונין[13]) וכן בכרם, המדל[14]), נותן מִן המשואר

נ"ל דכוונת רבותינו, או למנקט רבותא אליבא דרבנן, דאפי' בקוצר לבהמה אינו מפסיק, או דטעמ' יהיב, דמדלוג קציר שחת הוא לבהמ', אפי' נתכוון הוא לאדם, בטלה דעתו אצל כל אדם [כפסחי' דו"ב]; השבני רבינו הגאון הנ"ל ידעתי שידוע לכבודו גודל הדוחק בזה, וחידוש ראיתי כעת, שהאיש אלקי הגאון מהר"א ווילנא זצ"ל בספרו שנות אלי', כ' ג"כ כהרב, ובמפורש יותר וז"ל כיון שקצר לבהמ' ולא לאדם, לפיכך מפסיק, עכ"ל הגאון רבינו הנ"ל; *שבתי וראוה כדי להצדיק גם דברי מאור עינינו הגאון רב"א זצוק"ל, נ"ל שרבותינו כולם כתבו כן ע"פ הירושל' הכא, דר"ז ס"ל דר"מ בשיטת ר"י אמרה, וכדי דלא לאוקמ' למתני' בתלתא תנאי כקו' הבבלי במנחו' שם, ע"כ ס"ל לירושלמי דר"מ נמי רק לבהמ' קאמ', כן נלפע"ד העני בדעת:

פ"ג [1]) ערוגו' מרובעו': [2]) *רבותא קמ"ל דאפי' זתי' שחייבי' בפאה מן התור', אפ"ה לא מפסקי לב"ה, וכ"ש שאר אילנו': [3]) *ולא נחלקו רק בית י' אילנו' מפוזרי' בב' על ב' אמה, ובמקורבי' יותר, מדלמיעקר קאי מודו ב"ש, ובמרוחקי' ביותר מודו ב"ה, מדנרא' שלא בשביל האילנו' נעשו המלבנו': [4]) *של הערוגו'; ולא נקט ראשי מלבנות, נ"ל דמעורבי' לא נקראו מלבנו': [5]) קוצר תבוא' שנתבשל ראשון ראשון בשדה ומחזי כמומר: [6]) שלא נתבשלו: [7]) *מכל נימור ונימור: [8]) *דילקרויט: [9]) דאין דרכן לזרוע שדה א', וכל א' חשיב שדה בפ"ע; ואף דאין פא' לירק? הנהו מיני זרעי' נינהו: [10]) *נ"ל דר"ל תולש קלתן כשהן רכי', וחלקי' בלי קליפה: [11]) ר"ל משייר בקרקע שיתהוה עליהן קליפה, לעשותן גורן: [12]) *דמדלא נטלן ממקום א' וכדמסיק, הו"ל שוק וגורן ב' מיני', ולא מחשב אתחלתא דקציר': [13]) באהנען: [14]) *שולף מבין הנזלעין לנופי' כדי שיתעבו הנשארי': [15]) *והנעקר

יצא בן חורין, שייר קרקע כל שהוא [40], לא יצא בן חורין [41], רבי שמעון אומר לעולם הוא בן חורין [42], עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי, חוץ מאחד מריבוא שבהן [43]:

דאם לא כ' "כל, אין העבד בכלל, מדנותן לעבדו, אבל לאחר, אפי' לא כ'
41 ☞ כל, גם עבד בכלל עכל"הט]: 40) ה"ה מטלטלי; 41)*ואפי' אמר חוץ
מקרקע פלוני, ואפי' אין לו רק אותו קרקע ועבד, אפ"ה מדיש
שיור בדיבור דכל נכסי, שהוא משתחרר בדיבור זה ששייר בו, א"כ
לאו כרות גיטא הוא, דלא פלגינן דבורי', בין שאר נכסיו לעבד,
ושייר בגוף העבד דמי; וצריך ה"ע מדנזכר זכות הרב בגט שחרור:
42) דפלגינן דבורי': 43) ואפי' שוה העבד טפי, מ"מ מדלא פי'
מה שייר, אמרי' עליו נתכוון ולא שוה בעיניו טפי: מ"ז כ' הרב
בסי' 38. והקשה הקשה כברזל אא"מו הגאון הצדיק זצ"וקל, וז"ל למה שתיק'
בהודא', נימא דלא להכעים לחולה שתקה, כי"ד ה"רלב בהבטיח לחולה,
ואת"ל התם במבטיח בלי הנא' לדידי', משא"כ הכא מדכבדה לשתפה בין הבני'
נחלה, עכ"פ למה יועיל בשתק לצוואת שכ"מ [בח"מ ספ"א ס"ב]? וי"ל דבי"ד
בהבטיח להבא, ולא בהודה על חוב דלעבר, דלא הו"ל לשתוק, מדיחשבו
שכן האמת, עי"ל דבי"ד שהוא נדר, קמי שמיא גליא שבטל בלבו, משא"כ
בחוב שנמסר לב"ד, עכ"לה"ט: מ"ח כ' הר"ב דטעם דת"ק דלא פלגינן
דבורי', וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שלי"טא וז"ל כ"כ רשי גיטין [דמ"ב א']
ותמוה טובא, הא פ"ק דגיטין מסקינן דלכ"ע פלגינן דבורי', וטעמ' דת"ק
מדלאו כרות גיט' הוא, אח"כ מצאתי שהקשה כן הפר"ח במים חיים, ובחדושי
לגיטין יישבתי דברי רשי, למה דס"ל לרשי בפרושא דלאו כרות גיט', דמדנקית
לשיור, אימ' לעבד נמי שייר, ע"כ ר"ל אף דבעלמא ובכל שטרי מתנות,
אמרי' דלא שייר רק מה שפי' בהדי', והשאר קנה, הכא בגט, כריתות בעי,
שלא ישאר שום פקפוק ס' במה שאמר, והרי עכ"פ איכא לספוקי, שמא
לעבד נמי שייר, ומזה הוכיח רשי דסוגי' דדף מ"ב לא ס"ל כן, דא"לכ מה
פריך ודלמא עבדי שהי' כבר, מי לא תנן הכותב וכו', הרי לא נזכר לפלוני
עבדי, כ"א בדברי ר"ש, והכי י"ל דר"ש לטעמי' דלא חייש לפקפוק, ודלמא
לחכמי' באמת לא מהני הך לישנא מדאיכא לספוקי, דקרי לי' עבדי, אע"כ
דקו' הש"ס כרב אדא, דטעמי' דת"ק משום ל"פ דבורי', ולא פליגי בלפלוני
עבדי כלל, ובהא ניחא דהאיך יתרץ רב אשי באמת קו' רפרס ממתני' ערוכה,
ולפי הנ"ל, דרב אשי לטעמי', דמתרץ בפ"ק [דט"א] התם לאו משום כרות
גיט', בל"ז לא ק' רפרס, די"ל דלשון עבדי תלי' בפלוגתא דר"ש ורבנן אי
* בעי כרות גיט' עכת"ד הקדושי' *ובעניותי עדיין העני עומד בחוץ, דלפי
☞ דברי רבינו רק דברי רשי מתורצי', משא"כ דברי הרב נשארי' בצ"ע, דהרי
כ' להדי' דלא כמסקנת הש"ס, אמנם לא על הרב לבד תלונותינו, כ"א גם
על הר"מ ור"ש, דכולן כ' בדת"ק משום לא פלגינן דבורי', וה"ו שנאמר,
דלכל רבותינו הנ"ל נשמט גמרא ערוכה, דטעמ' משום כרות גיט' אמנם לולי
נפתחו עיני האישות, הוה אמינא דלכאור' אפכ' מסתבר, דלר"מ ור"ש ור"ב
לא קשיא ולא מידי, דיש לפרש דבריהם כמ"ש לעיל סי' 41. דבמסקנא צריך

ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות[29]) בכסף ובשטר ובחזקה: ז הכותב נכסיו והוא ש"מ[30]), שייר קרקע כל שהוא[31]), מתנתו מתנה[32]), לא שייר קרקע כל שהוא, אין מתנתו מתנה[33]), הכותב[34]) נכסיו לבניו[35]) וכתב לאשתו קרקע כל שהוא[36]), אבדה כתובתה[37]), רבי יוסי אומר אם קבלה עליה אף על פי שלא כתב לה איבדה כתובתה[38]): ח הכותב נכסיו לעבדו[39]),

---

אמ' לכל רוח: [27])*פרוז בול, ר"ל תקנת עשירי', שהעני ולא רצו להלות מירא' שתשמיט שביעי', ומשמיטת כספי' בזה"ז מדרבנן, התקין הלל פרוזבל, שיאמר מלוה לב"ד; מוסרני לכם שטרותי אלו, וב"ד כותבין לו שאמר כן, ואז הוא כגבוי ואינו נשמט, ודוקא ביש קרקע ללוה: [29])*מטלטלי, אף דלבדן אינן נקנין רק במשיכה, בהקנן
30 אגב קרקע, נקנין כמוה: [30])*ר"ל דנקט מלת שכ"מ לבסוף, לאשמעי', דאפי' לא כ' השכ"מ מהיום, רק כ' "במתנת שכ"מ", ונתכוון שיהיו שלו
31 רק אחר מותו, אפ"ה בשייר, דינו כמתנת בריא: [31])*ה"ה בשייר מטלטלי, וי"א דעכ"פ צריך כדי פרנסתו ופרנסת ב"ב כל ימי חייו [ואשתמיטתי' להסמ"ע [ח"מ ר"נ סק"טז] שכ' דס"ל לרא"ש, דוקא בקרקע צריך פרנסת ב"ב, והרי הרא"ש כאן כ' בפירוש דאפי' במטלטלי צריך כן]: [32])*שקנו מידו או נתנה מיד, שעמד אינו חוזר, ואפי' מת צריך קניין, דמדשייר ולא פי' שמחמת מיתה נותן, הו"ל כמתנת בריא; ומה"ט מתנת שכ"מ במקצת בעי קניין, ובכולה אדרבה קניין או שטר גריעי טפי, דשמא לא גמר להקנות כ"א בזה, והרי אין קונין לאחר מיתה, אם לא שפי' שכוונתו בקניין ושטר ליפות כחו; מיהו מצוה מחמת מיתה, אפי' במקצת ובקניין, שעמד חוזר [ח"מ שם]: [33])*שעמד חוזר, אפי' נתנה לו מיד, ובין כתבה לא' או לק' ולא הפסיק בנתיים, דמדשבק נפשי' ערטלאי, ש"מ דכוונתו רק כשימות: [34])*בשכ"מ איירי; ובבריא בקניין, אבעיי דלא אפשטי [ב"ב קל"ב]: [35])*ודוקא לזרעו, ובשאר אדם לא אבד' כתובת', [ב"ש אה"ע ק"ו סק"ב]: [36])*ה"ה מטלטלי, לדידן דכתוב' נגבי' ממטלטלי': [37])*ועכ"פ גובה מנכסי' שיבואו לאחר מכאן, ואפי' מנכסי א' מהבני' שימות אח"כ בחיי אב: [38])*בשתיקה כהודא' דמי', וי"א אפי' שלא בפניה, רק כששמעה שתקה; וקיי"ל כר"י, מיהו דוקא כתוב' ותו', אבל נדוני', לכ"ע דוקא כשקבלה בפירוש מהני [אה"ע שם]: [39])*שכ' "כל נכסי לעבדי [וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא, כ"כ הרשב"א ור"ן פ"ק דגיטין

פרק ד הפאה נתֶנת במחובר לקרקע, בדָלִית[1]) ובדקל[2]) בעל הבית מוריד ומחלק לעניים[3]), רבי שמעון אומר אף בחליקי אגוזים[4]), אפילו צ"ט[5]) אומרים לחלק[1]) ואחד אומר לבוז, לַזה שומעין[6]), שאמר כהלכה: **ב** בדַלִית ובדקל אינו כֵּן, אפילו צ"ט אומרי' לבוז ואחד אומר לחלק, לַזה שומעין שאמ' כהלכה[7]): **ג** נטל[8]) מקצת פאה וזרקה על השְאָר[9]), אין לו בָּהּ כלום[10]), נפל לו עליה[11]) ([12]ופירש טַלִיתו עליה, מעבירין אותו הימנה[13]) וכן בלקט[14]) וכן בעומר השכחה[15]): **ד** פא' אין קוצרים אות' במגָלות[16]), ואין עוקרין אותה בקרדומות[17]) כדי שלא יכו איש את רעהו[18]): **ה** שלש אֲבָעיות[19]) ביום, בשחר[20]), ובַחצות[21]), ובַמנחה[22]), רבן גמליאל אומר לא אמרו אלא כדי שלא יפחָתו[23]), רבי עקיב' אומר לא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו[23]), של בית נמר[24])

גיטא, וכך רבותא נקט רשי בגיטין דנ"ב הנ"ל, ורבותא דתוספת' נקט רשי שם ד"ט, כנלפ"עד, ונתיישב הכל בע"השי:

פ"ד [1]) גפן המודלה ע"ג כותל גבוה: [2]) שגבוה הוא: [3]) שלא יסתכנו: [4]) אילני אגוזי פרך, קאַקאָסניססע בל"א, שחלקים וגבוהים מאד: [5]) עניי' ואריסא קאי: [6]) *אף שחזק מחבריו: [7]) *אף שאינו מתכוון להלכה, רק משום שהלה מחבריו: [8]) א' מעניי': [9]) *ושסבור לקנות בהכי: [10]) אף פאה שזרק קנסוהו: [11]) וד' אמותיו לא קנו לו, רק בצדי ר"ה וסימט', א"כ מדנפל גלי דעתי' דלא רצה לקנות בד"א: [12]) או: [13]) הטלית מהפאה: [14]) *קמ"ל דלא מבעיי פאה דעניי' משמרין במקומ', ונמצא המפסדן ברור, אלא אפי' לקט ושכח', דספק אתו גם מונח מפוזר, ולהכי אין העניי' מחפשין אחריה ושמא לא ימצאוה, אפ"ה קנסוהו: [15]) *נקט עומר כדכתיב, וה"ה קמה שכוח': [16]) זענזען: [17]) האַקקע: [18]) בחטפס הפאה: [16]) ר"ל ג"פ מתגלה בע"ב בשדה כדי שיכנסו העניי' מדעתו, לחלק פאה: [20]) שאז לוקטות המניקות, שישנים בניהם: [21]) שאז לוקטי' הילדי', שכבר הקיצו משנתם: [22]) *זקני' וחלשי' אינן הולכין ללקט עד מנחה, שלא יהיו נדחקים, דאז כבר חזרו הכל לביתם, מדלא נשאר בשדה רק מעט מפוזר הנה

פאה כ"ג

הש"ם לתרתי טעמ', דגם בדנימא כרות גיט' ארכינן לטעמ' דל"פ דבורי', וכ"כ הר"מ כאן להדיא, ור"ל דלא אמרינן ל"פ דבורי', רק היכא דעי"ז, תבטל כל הדבור, כשייר קרקע כ"ש דאי נימא ל"פ דבורי', הרי לאו כרות גיט' הוא, להכי אמרי' ל"פ דבורי', משא"כ בשכ"מ שכ' נכסי' לעבדו דאף אי נימא ל"פ דבורי א"א לבטל כל הדבור דהרי יהי' איך שיהי', ע"כ העבד יצא ב"ח מדילא עליו שם שחרור, בכה"ג פלגינן דבורי', [השבני הגאון הצדיק הנ"ל וז"ל דברי הרב א"א ליישב ע"פ פי' דמעכ"ת ני', דא"כ ל"ל לרב להלק בטעמיו בין יש לו שאר נכסי' או לא, ואלו למעכ"ת אין חלוק בין יש לו לאין לו, אלא כל שמשייר בדבור דכל נכסי הוה כמשייר בגוף העבד, עכתד"ק, ולא זכיתי לידע דעת קדושי' דגם אי נימ' דטעמ' דרב משום ל"פ דבורי' לחוד ק' קו' רבינו הגאון הנ"ל, ומה שיתרן לפי שיטתו, אתרץ ג"כ לפי שיטתינו, בדנימא דבמסקנא ארכינן לתרתי טעמ'; אמנם לפע"ד דברי הרב מיושרין שפיר, דבאין לו שאר נכסי', לא סגי לן בטעמ' דלא פלגינן דבורי' דמה לא פלגינן שייך כאן, הרי אין העבד והנכסי' כלולי' בדבור א', אע"כ דפי' ל"פ דבורי' דכל שמשייר בדיבור דכל נכסי, כמשייר בגוף העבד דמי, ולא כרות גיט' הוא]; וזה לפע"ד גם עומק כוונת רשי במ"ש וז"ל דאכ"ל דשיירי' מדכחת לשיורא, ר"ל לפע"ד, לא דנימ' דכוונת רבו לשייר טפי ממה שאמר, כמ"ש הגאון רבינו הנ"ל, רק דאכן אמרי'. מדכחית לשיור', הרי שייר בגט, וכשייר לדידי' דמי ונתבטל הכל; ובזה יתורץ מ"ש רשי שם [גיטין דט"א] בתר הכי וז"ל, והוא לא הוזכר בתוך המתנה, דמדלא כ' לי' עצמך ונכסיי קנויין לך, לאו כריתות הוא, עכ"ל, ומנ"ל הא? דלמא אפי' כ' לי' עצמך ונכסיי, עכ"פ מדשייר בנכסי' נימא דבדידי' נמי שייר, ואת"ל מדפי' "עצמך, הרי חזינן דלא שיירי' [וכן השבני רבינו הנ"ל]? עכ"פ הרי גם בדפירש חוץ מקרקע פלוני נמי חזינן דאין כוונתו לשייר בעבד, ואפ"ה אמרי' דמדשייר בנכסי' שייר בעבד, אע"כ ברור כוונת רשי דדוקא בכלל לעבד בכלל כל נכסי דאכ"ל לא פלגי' דבורי', אמרי' לאו כרות גיט', [מיהו לריף ורמבם, אפי' כ' עצמך ונכסי, ל"פ דבורי', ולאו כרות גיט' הוא, וכמש"ל]; אמנם לפע"ד אדרבה דברי רשי תמוהי' יותר, דלכאו' סותרי' זא"ז, דשם [דמב"א] כ' בד"ה לא יצא ב"ח, דלא ידעינן הי קרקע שייר, ובכל כ"ש אמרי' האי שייר, וכיון דקרקעו' לא קנה, גופי' נמי לא קנה עכ"ל, וק' הרי לפמ"ש רשי במסקנא לעיל ד"ט, אפי' פי' לאיזה קרקע נתכוון, אפ"ה ל"ק לעבד? וכ"ל לתרץ, דבל"ז ק' לרשי, ל"ל כלל למימר דמש"ה לא קנה קרקע, מדלא ידעי' לאיזה קרקע נתכוון אפי' בל"ז מדלא פלגינן דבורי' ולא קנה את עצמו, א"כ עבד למי ונכסי' למי? ותו למ"ש רשי לעיל ד"ט דהפי' פי' לאיזה קרקע נתכוון, זה פשוט אפי' לס"ד דש"ס, דא"לכ ק' לת"ק, לאשמעי' רבותא ברישא, דאפי' שייר קרקע, בפירש לאיזה קרקע נתכוון, יצא ב"ח, אע"כ דגם בכה"ג לא יצא ב"ח, וא"כ ק' למה באמת נקט בסיפא שייר קרקע כ"ש, דטשמע סתמא, הרי אפי' פי', אפ"ה לא קנה, אע"כ דגם בכה"ג אשמעי' רבותא, לפמ"ש ר"ש ור"ב כאן, ותו' גיטין דט"א ד"ה הלכה, דאע"ג דאין לו רק אותו שדה ועבד, דלא שייך למימר מדשייר בנכסי' שייר בעבד, אפ"ה לא קנה, ואע"ג דבתוספת' שהביא הרש, נקט כה"ג לרבות' אליב' דר"ש דאפ"ה קנה, י"ל דלתוספת' איכא נמי רבות' איפכ' דא"עג דאין לו רק אותו שדה ועבד, ל"א משום הוא בו בלישנא דכל נכסיי, או אף דהו"ל כשייר בקנין העבד גופי', ובל"ז תו' [ב"ב דקמט"ב] שבשו לגי' שבתוספת' דנקט רבות' כנ"ל [ואשתמיטת' לרת"ויט תו' הנ"ל], עכ"פ שפיר איכא למימר, דמש"ה נקט ת"ק רבותא, דא"עפי שלא פי' איזה קרקע שייר, ולא שייר כלל בנכסי', דהרי כולן נשארו לרב, אפ"ה לא יצא ב"ח, דלא פלגינן דבורי', ולא הו"ל כרות

חייב במעשרות [35]), אלא אם כן הפקיר [36]): י איזהו לקט, הנושר בשעת הקצירה, היה קוצר מלא ידו, [37]) תלש מלא קְמצו, הכהו קוץ ונפל מידו לארץ, הרי הוא של בעל הבית [38]), תוך היָד, [37]) ותוך המגָל לעניים [39]), אחר היָד ואחר המגל [40]) לבעל הבית, ראש היָד וראש המגל, רבי ישמעאל אומר לעניי' ר' *עקיבא אומר לבעל הבית: יא חורי הנמלים [41]) שבתוך הקמה [42]), הרי הן של בעל הבָית, שלאחר הקוצרים [43]), העליונים [44]) לעניים, והתחתונים [45]) של בעל הבית, רבי *מאיר אומר הכל לעניים, שספק לקט לקט [46]):

וקיי"ל אין קניין לעכום בא"י להפקיע ממעשרו' [כרמבם פ"א דתרומו']: 36) לעניי' ועשירי' דאז לכ"ע הפקר פטור ממעשר: 37) או: 38) מדלא נשר מחמת קציר: 39) דנשר תוך עקמימו' המגל והיד, כנשר ע"י קצירה דמי: 40) מכח הרעדת היד והמגל: 41) שנמלא תבוא' בחוריהן: 42) *להר"ש איירי שלא התחיל לקצור עדיין, ולרש"י [חולין קל"א] אפי' התחילו לקצור, רק שהחורין במקום קמה: 43) *להר"ש ר"ל שכבר התחילו לקצור, ולרש"י שהחורין במקום הנקצר כבר, ויש לחוש שמא מלקט הוא: 44) דוקא כשהן לבנים, כתבוא' שנגמר' כל צרכה: 45) ר"ל כשהן ירוקי' דמוכח דמשה קמ' הביאוהו:

46 46) *נ"ל דר"מ לטעמי' דחייש למיעוט שבלים שלא נתבשלו עדיין בשעת קציר ושמא הן היו לקט ומהן הביאו; ונ"ל דדוקא בלקט פליגי, מדספק אי אית לעניי' גבי', דשמא לא נשר, ומש"כ בס' פאה, כ"ע מודו דחייב, מדהו"ל חיוב וודאי ופטו' ס', לא גרע מס' גזל א' מחמשה [פט"ו דיבמו' מ"ז], וזה דלא כלחם שמי' יע"ש:

מ"ז כ' הרב בלעיל סי' 31. וכ' עלה רבינו הגאון מוהר' עקיבא שליטא, וז"ל, לפע"ד הכא גם לר"י פטו', מדכבר נתעמרו בפטור דאז מתחיל חיוב שכחת עומר, וכמ"ש הרב לעיל ובשעת העימור גר הי', והכי משמע לישנא דמתני' דקא' ופדה עומרי', ולא קא' ופדה קציר, והר"מ כ' בפרושו וז"ל ובהקדיש קמו' וקצר גזבר ועשאן עמרי', פטור אפי' משכח' כהכנוי' עכ"ל, ותמהני דל"ל שעשאן גזבר עמרי', בקצר לחוד סגי לחכמי', מדאין שכח' בקמה אינו בעמרי', ומתני' דנקט' עמרי' י"ל מדבעי למנקט כד"ה וכנ"ל, ובחבורו יד החזקה באמת נקט קצר הגזבר ואח"כ פדאן, ול"ע, עכלה"ט, *אמר הכונס מאן יהיב לן מתמרי' שביריהו להבין ד"ק, דלא ידענא מנ"ל לרבינו הא, ואדרבה יש לנו הוכחות גדולות, דהתחלת חיוב שכחת עומר, אינו בשעה שאוגד העמרי', דאם שכח לאגוד עומר א', אינו שכחה, רק אם שכח לפנותו

היו מלקטין על החבל[25]), ונותנים פאה מכל אומן ואומן[26]): ו עכ"ום שקצר את שדהו, ואחר כך נתגייר, פטור מן הלקט ומן השכח' ומן הפאה[27]), רבי *יהודה מחייב בשכחה, שאין השכחה אלא בשָׁעת העִמור[28]): ז הקדיש קמה ופדה קמה[29]), חייב', עומָרין ופדה עומָרין, חייב'[30]), קמה ופדה עומָרין, פטורה[31]), שבשעת חובת' היתה פטורה: ח כיוצא בו, המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות[32]), ופְדָאן, חייבין, משבאו לעונת המעשרו' ופדָאן, חייבין, הקדישן עד שלא נגמָרו וגמרן הגזב' ואחר כך פְדָאָן, פטורין, שבשעת חובתן היו פטורין: ט מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני, רבי אלעזר אומר זכה לו, וחכמים אומרים יתננה לעני שנמצא ראשון[33]), הלקט והשכחה והפאה של נכרי[34])

---

33 ☞ והנה, כך נ"ל: [23])מג' זמני' הנ"ל: [24])שם משנה: [25])*רצותינו פי' דר"ל שקושרין חבל וקולרין כמדתה, ומניחין בסופה פאה, ולפע"נד דר"ל כמו חבל הים [לפני' ב'] דר"ל גבול, ה"נ היו מניחין פאה בסוף שדה, על הגבול, דכך מלותה, וכירושל' [ושבת דכ"גא], אמנם ק"ל אי לעניין פאה קיימי, לכללינהו עם הסיפא, נותנין פאה על החבל מכל אומן ואומן, ועפי נלפע"ד מדתני מלקיטין, דבלקט מיירי, ור"ל דה"ל כמו דמלות פאה לתתה ג"פ ביום בשחר ותלות ומנחה, כ"כ התנהגו עם הלקט, חלקו השדה לג' חלקים ע"י חבל, שלא ילקטו העניי' מהחבל ולהלן, עד זמן זמנם זמניהם: [26])*שורות ערוגה, כדי שלא יצטרכו עניי' להמתין עד סוף קציר': [27])*אף שעדיין מונחי' שם: [28])*בשעה שמפנה עמרי' להגדיש, ואז גר הוא, ולחכמי' מדאינו בשכחת קמה, אינו בשכחת עומר, דהוקשו אהדדי: [29])בעודה קמה: [30])*בשכחה: [31])מפאה, ובשכחה פליגי חכמי' ור"י כמ"ו
33 ☞ בגר: [32])כפ"א דמעשרו' מ"ב: [33])*ודוקא בעשיר שלקט לעני, דצריך ב' מגות, מגו דהפקיר המגביה נכסיו והי' עני, ומגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי', אבל מעני לעני, לכ"ע זכי לי'; ואף דאפי' לסייע לעני אסור כפ"ה מ"ו, הי' אא"מ הגאון זצוק"ל, דהתם לכתחילה: [34])משדה עכום בא"י: [35])*דקציר עכום פטור מפאה,

פרק ה גדיש שלא לוקט תחתיו [1]), כל הנוגע בארץ הרי הוא של עניים [2]), הרוח שפזרה את העמרים [3]), אומדין אותה כמה לקט היא ראויה לעשות, ונותן לעניים, רבן שמעון בן גמליאל אומר, נותן לעניים כבדי נפילה [4]): **ב** שבלת שבקציר [5]) וראשה מגיע לקמה, אם נקצרת עם הקמה [6]), הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי היא של עניים, שבלת של לקט שנתערבה בגדיש, מעשר שבלת אחת ונותן לו [7]), אמר רבי אליעזר

דחייב במעשר אא"כ הפקיר, ובל"ז הקו' מב' שבולי' במחכה"ג לק"מ, דהתם מצריך לזכות לעני תחלה בכל הגדיש, או דנימא עשו שאינו זוכה כזוכה, דאל"כ איך יקרא שם על שבולת של עני, א"כ הו"ל ככבר בא ליד העני; אך אדינה דרמ"למ דלא מפטרי עד דאתי ליד העני, ק"ל כיון דטעמ' דהנהו דפטירי, משום ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה, יצאו אלו שיש לו נחלה בהם אם הוא עני, א"כ מה"ט אפי' קודם דאתו ליד עני לפטרו? עתה חנני ד' בחדושי ריטבא גיטין, ראיתי שעמד בזה, והעלה דמיירי באין עניי' ראויי' לבוא שם, ולהכי אין לו דין לקט, דהא א"א למזכי בהו, ובסוגי' הנ"ל ק"ל אמאי לא מוקי כפשוטו, שהביא שלים ביד ישראל, וקנה הנכרי וקצר והניח פאה ולקט, דבכה"ג אף למ"ד יש קניין חייב במעשר, וכברייתו' מפורש בסוגי' שם, וכ"כ תו' גיטין דכ"ב אמתני' ספ"ג דתרומו', וצ"ע: מו"א מורי הנמלי' הקשה אא"מו הגאון הגדול זצוק"ל, וז"ל ק"ל מזה למ"ד [נדה ד"ד] דמחזקינן איסור ממקום למקום, א"כ אמאי הן של בע"ב, ואת"ל התם רק באותה כלי שטלטל ממקום למקום, מחזקינן שהי' האיסור בה מקודם בעודה במקום ראשון, עכ"פ ק"ל רוב וקרוב הו"ל למיזל בתר רובא דעלמא [כפ"א דביצה ד"י], וכ"ל דעק"ל א"כ בט' חניות [פסחי' ד"ט] דאמרי', בפירש מותר, דמרובא פירש, כי"ד סק"י, וניזל בת"ר דעלמא דעכום נינהו, אע"כ כשאין מעביר לרבי' בין ט' החניו', הו"ל כשכונה דעדיף מרוב, כדשני [ב"ב דכ"ג] בעגלה ערופה, ביושבת בין ההרים: [*אמר הצעיר, באתרא דמרנא ורבנא קדישא תלי זייני', רעי' ענייא קולבי' *
תלי, דעכ"פ ק"ל דאם הרוב הוא מה שכבר נקצר, והמותרין בקמה, ניזל בת"ר ומופקצור הוא, ואף דאין הולכין בממון בת"ר היכא דאיכא חזקת ממון כנגדו, כתו' [ב"ק דכז"ב] הכא כיון דספק לקט לקט, אדרב' הו"ל כחזקת ממון עסייע, ודוחק לומר דעכ"פ הלקט אינו רוב נגד הקט', דא"כ גם שלאחר הקוצרי', הלקט מועט הוא, ולמה צריך התם הוכח' דירוקי', ולא בנטלאו תוך הקמה, וי"ל]:

פ"ה [1]) *שהגדיש השבלי' ע"ג הלקט: [2]) אפי' בגדיש חטין ע"ג שעורי' דקנסוהו רבנן, ופטור ג"כ ממעשר, דהפקר ב"ד הפקר: [3]) *ונתפזרו ג"כ שבלי' ע"ג לקט: [4]) *כלומ' כשר קלוב הדבר חלק מ"ב מהקציר: [5]) שנשכח לקצרה: [6]) שיוכל לקמצה בידו עם הקמה לקצרן: [7]) *דצריך ליתן להעני דבר מתוקן, ואף דבל"ז יצטרך לטבל

לגדיש אז הוה שכח', וכלקמן פ"ה מ"ח, וכדכתב הר"מ שם, והרב שם בד"ה אין לו שכח' וכו', להדיא, וכן מוכח מלישנא דמתני' גופא שם, למדייק התם, א"כ אדרבה, מדלא נקט מתני' דהכא ופדאן גדיש, ש"מ דקודם התחלת חיוב שכחת עמיר מיירי, ומה דנקט' משנה ו', וה"נ בירושלמי, „בשעת העימור", פשוט לפע"ד, דר"ל בשעה שנתנן לגדיש, וכלקמן פ"ה מ"ח, כל המעמר למקום וכו' [ועימור ומעמר הן מבניין פיעל, שמשתמש ג"כ בל' הוצא' ועסק הוא לפנוי, כמו ויסקלהו [ישעי' ה'] שפירושו ענטשטייניגען [illegible] תהלים כ"ב] ענטוואורצען, ודשנו המזבח [במדבר ד'] ענטאטען, כו[illegible] הספרה ולפנות, וכ"כ מעמר, ר"ל לפנות העמורי' מהשדה, משא"כ ע[illegible] עמרי' היינו שאגדן, וכ"כ פדאן עמרי', ר"ל כשהן אגודי' ועומ[illegible] השדה] ומה שדקדק רבינו הנ"ל, מדלא קתני מתני' ופדאן קציר, ו[illegible] דהיינו עמרי' היינו קציר, רק דשם עמיר דייק טפי במונח עדיין בשדה, כרפ"ו כל עומרי השדה וכו', משא"כ קציר, משעה שנקצרו השבלים, כל זמן שלא נדושו, נקראו קציר, אע"פי שהם כבר בגדיש, ולפ"ז נקטה מתני' רבותא, דאף דעדיין מונח בשדה, פטו' מכולן [חוץ משכח'] וכסי' 27, ומ"ש הרמב"ם ועשאן הגזבר עמיר, לפע"ד כ' כן רק לדיוקא דלא עשאן גדיש עדיין, כנ"ל:

מ"ט כ' הרב כלעיל סי' 34, וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל אמרי' בגיטין דמ"ז לעולם יש קניין, ומיירי בשדה ישראל ולקטינהו עכום, ואף דבלא"ה מפקרי וקיימי, נהי דאפקרי' אדעתא דישראל, אדעתי' דעכום מי אפקרי, וק"ל הא מ"מ מדנעשה לקט נפטר ממעשר, ועכום שלקח א"כ גזל עניי' בידו, ומה"ת יחול א"כ חיוב מעשר עליו [*אמר האזוב העזוב, לא ידענא מה יענה רבינו אהא דבכורות [דיא"ב] בקונה טבלים מעכום קודם מרוח דחייב לעשר מדאו', כמו' שם, ומוכר התרומ' והדמים שלו, מדאתא מכח מאן דלא מצי כהן לאשתעי דינא בהדי', וכ"כ לעיל שפ"ק בקנה מיד גזבר קודם מרוח דחייב לעשר, ואמאי הרי מדנעשה הקדש נפטר ממעשר, ומהכ"ת יחול א"כ חיוב מעשר עליו, ואת"ל לחלק בין הקדש להפקר, דבהפקר אפי' מרחן הזוכה פטור, משא"כ הקדש [וכמו' ב"מ דכא"ב] כמו שהשיב לי הגאון הנ"ל, וכן מצאתי ג"כ שהשיב כן רכ"מ לראב"ד פ"ב ממעשר ה"ב, לחלק בכה"ג, עכ"פ הרי גם בפאה אשכחן דכוותי' [תמורה דו"א] דבמרחו בע"ב מעשר ונותן לו, ומשמע התם דהוי דאו', וכן משמע מתו' [ב"ק דלד"א] ד"ה מרחו [ועי' בילה דלמ"א ודו"ק] וקשיא אמאי? הרי מוקמי הכי פטור הי', ואיך יחול א"כ חיוב מעשר עליו, ואי"ל דהתם משום דלא ייחד הפאה מקודם, דא"כ לאשמעינן ברישא רבותא טפי, דבייחד הפאה מקודם אפי' מרחן פטו' מלעשר, מדפטו' הי' בתחלה, אע"כ צריך לחלק בין פאה להפקר, דרק בהפקר קיי"ל [נדרי' דמ"ג] דגם קודם דאתי ליד הזוכה הו"ל הפקר, משא"כ פאה, אף דגם פאה פטור ממעשר, כדיליף בספרי מקרא דובא הלוי', כר"ש פ"א דפאה מ"ו, עכ"פ ע"כ לא דמי להפקר, דהרי הפקר קיי"ל כב"ה פ"ו דפאה, דאינו הפקר עד שיופקר לעניי' ועשירי', משא"כ פאה מופקר רק לעניי', גם נתינה כתיב בה [כב"מ דיא"ב], ואין זכות הזוכה גדול בה כ"כ, להכי בנטלה נכרי, דמי טפי לנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשי בה, דחוזרה לנותן [כריתות דכ"ד] ולא הוה הפקר עד דאתא ליד העני, ובנטלה נכרי חייב במעשר, כך הי' נ"ל הצעיר ל"מ]: וראיתי לרמ"לט פ"ב ה"ט מתרומו' דרצה להוכיח מסוגי' הנ"ל, דפאה לא נפטר ממעשר משעה שמניחה, רק משעה שזכו בה העניי', וכ"מ דבנטלה עשיר או עכום חייב במעשר, וכי תימא' תקשי משבולת של לקט שנתערב בגדיש, דמוציא ב' שבלי' וכו', דלא לפרוש מחיוב אפטו', והא לא נפטר עד שבא ליד העני, לק"מ, דשאני לקט מפאה דתלי' בדעתו של בע"ב, עכ"ל ותמהני הרי במתני' דמייתי בגיטין, נקט לקט ג"כ

עם העניים [11]), בשלו [12]) פטור [13]) ובשל עניים חייב [14]), שנים שקבלו את השדה באריסות [15]), זה נותן לזה חלקו מעשר עני, וזה נותן לזה חלקו מעשר עני [16]) המקבל שדה לקצור, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני [17]), אמר ר' *יהודה אימָתי בזמן שקבל ממנו לְמֶחצה לשליש ולרביע [18]), אבל אם אמר לו שליש ממה שאתה קוצר שלך [19]), מותר בלקט ובשכחה ובפאה, ואסור במעשר עני [20]): ו המוכר את שדהו [21]), המוכר מותר והלוקח אסור, לא ישכור אדם את הפועלים על מנָת שילקט בנו [22]) אחריו, מי שאינו מניח את העניים ללקוט או שהוא מניח את אחד ואחד לא, או שהוא מסייע את אחד מהן, הרי זה גוזל את העניי' על זה נאמר אל תסג גבול עולים [23]): ז העומר ששְׁכָחוהו פועלים, ולא שְׁכָחוֹ בעל הבית, שְׁכָחוֹ בעל הבית [24]) ולא שְׁכָחוהו פועלים,

---

הפסדן; כך נ"ל וכפירושי משמע בירושלמי: [11]) שהחליף תבואתו בעד לקט שכח' פאה: [12]) *נ"ל כגי' "בשלו, דחייב ופטו' אב"ב קאי, וד"וק: [13]) *ר"ל במה שקבל מהעניי' פטו' מלעשר עליו: [14]) ר"ל אבל חייב לעשר על מה שקבלו העניי' ממנו: [15]) למחצ'
16 שליש ורביע, והם עניי': [16]) *דדוקא על חלקו נעשה כב"ב, שאפי'
17 עני חייב במתנו' בשדה שלו; ונ"ל דנקט מעשר עני לרבות', אע"ג
☞ דבנתינה תלי' לא הו"ל כמחליפי' ומוכרי' זל"ז, וכ"ש לקט שכח' פאה, דעני לוקטן מעצמו: [17]) *ממה שמגיע מחלקו, כמו בריש', כך נ"ל: [18]) *שיעבד העני השדה, ויתן לב"ב שליש או רביע, דאז זכה העני במחובר, והו"ל כב"ב: [19]) *בשכר שקוצר נותן לו ב"ב שליש, ואז לא זכה כ"א בתלוש, ואינו כב"ב: [20]) שחיובו בתלוש ואז ב"ב הוא בחלק שלו [מיהו בחלקו של ב"ב נל"פ דמותר] ואף דשכחת עמרי' הו"ל נמי בתלוש, עכ"פ התם "קצירך בעינן: [21]) עם הקמ', אבל קמה לבד, שניהן אסורי', דבזה קרינן "שדך, ובזה "קצירך: [22]) *של פועל: [23]) *ר"ל אזהרו' שנצטוו עולי מצרי', שתתעקש בדעתך לומר שלא נצטוו על כך, והרי הם ידעו הלווי בבירור, וכך נמסר לך מפה לפה; וי"א דעולי, ר"ל יורדי' שהם העניי', ע"ד שגי

וכי האיך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו [8]), אלא מזכה את העני בכל הגדיש, ומעשר שבלת אחת ונותן לו: ג אין מגלגלין בטופח [9]), דברי רבי מאיר וחכמים מתירין, מפני שאפשר [10]): ד בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, יטול, וכשיחזור לביתו ישלם; דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים עני היה באותה שעה: ה המחליף

ממקום אחר לתקן הגדיש דשמא יפריש משבולת של לקט הפטור', על החיוב, ואח"כ ע"י טבל הזה יתוקן ממ"כ שבולת שיתן לעני לאח"כ, עכ"פ אין העני צריך להמתין עד שימלא טבל אחר, לכן לוקח ג' שבלי' מגדישו שכולה ספק לקט, ואומר אם שבולת זו לקט, מוטב, ואם לאו מעשרותיה יהיו בה', ואם ב' גופ' לקט יהיו מעשרות א' בשליש', ונותן לאשונה לעני, ושנים לכהן, ואף שלא נתמרח עדיין, שייך לעשרו כך, כמעשר ראשון שהקדימו בשבלי', דחייל בדיעב', וכל שעת הדחק כי הכא, שאין העני רוצה להמתין, גם לכתחיל' כדיעב' דמי [כרע"ז י"ד נ"א סק"ב, ובשי' ק"ח כמה פעמי'] ות"ג וודאי ג"כ צריך להפריש, דאי"ל משום דמעשר שהקדימו בשבלין פטו' מת"ג, ליתא, דדוקא המעשר עצמו שהפריש פטו' מת"ג, ולא החולין שהפריש המעשר עליהן, ותו התם בדיעב', ולכתחיל' כי הכא מנ"ל, אלא מעשר דלקט הכא ובכל מקום, כולל נמי ת"ג [כרתוי"ט רפ"ד דדמאי ד"ה עד]:
8)*ר"ל בשלמא לדידי פ"ד מ"ט בעשיר שלקט פאה לעני דזכה לו, ה"נ הו"ל כבר בא הלקט ביד העני; אלא לדידכו התם, דלא זכה לו, א"כ האיך יכול הכא להחליפה בלי דעת העני, ע"כ צריך לזכו' לו תחיל' כל הגדיש ע"י אחר, במתנה ע"מ להחזיר ואח"כ לוקח ג'
9 שבלי' כנ"ל, ולרבנן, הכא משום תקנת העני עשו שאינו זוכה כזוכה:
10 9)*בטופית גרסי' וכ"ה בירושלמי, והוא לפע"ד כלי חרס [כפ"כ דשבת מ"ה], ולשון מגלגלי', נ"ל שהוא לשון טיפול, כמו מגלגלי' עמו י"ב חודש [יבמו' דמט"ב], או שהוא לשון גיבול, כמו ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת [פסחי' דו"א], ור"ל אין הב"ב רשאי להרביץ השדה במקידה מלאה מי', עד שתהי' כעיס' שנלושה, קודם שיטלו העניי' הלקט, אף שנפסד ב"ב ע"י שלא יגלגל, עכ"פ ע"י שיגלגל יפסדו העניי', רק ישומו הפסד הב"ב, וינכה מהלקט: 10)*שאפשר שיפסיד יותר ממה שישומו, משא"כ הלקט אפשר לשומו היטב, ויתן הוא לעניי'

פרק ו בית שמאי אומרים, הפקר לעניים הפקר [1]) ובית הלל אומרים אינו הפקר עד שיופקר אף לעשירים, כשמיטה [3]), כל עומרי השדה של קב קב, ואחד של־

בסוגי' דמשחרר חצי עבדו, וסברא זאת לפ"עד לא רחוק' היא, וכבר מצינו דוגמת' [בח"מ ס"ר ס"א] בהגה שם, ובח"מ [סי' רמ"א ס"ד], דהרי ה"נ יכול לזכות העני מכל שבולת ושבולת: תוי"ט שם, רבנן ס"ל דעשו שאינו זוכה כזוכה כלעיל סי' 8, וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל ק"ל לפ"ז סוגי' דגיטין [ד"ל ע"א] דלא מוקי כעולא דיחידאי היא, והא רבנן דמתני' נמי סבר' כר"י ולא הוה יחידאי, וצ"ע, עכ"לה"ט, *ואנא אשכחנא דכבר רגש בי' דיילא הרמ"ז ותרוצו אח"מכהג דחוק למעיין שם, ולפע"דנ, דבל"ז ק' אירושלמי, איך מדמי מתני' דהכא להאי דבכורו', דהתם באמת חליפיו ביד כהן, משא"כ הכא אכתי אין חליפיו ביד עני, אע"כ דעדיף הכא מהתם, כיון דכל עיקר העניין הוא לטובת העני, שלא יאכל טבל, איכא נמי סברא קלת לומ' דעני גופא ניח' לי' בהכי, דאע"ג דאם יעשה כר"א אין העני מפסיד, עכ"פ ניח' לעני לבלי להטריח לב"ב הרבה בדבר שהוא לטובתו, ובכה"ג כ"ע מודו כמ"ש תו' [ב"מ די"בא ובכורו' די"חא], ואי"ל לפ"ז למה לא הביא הירושל' הך דב"מ הנ"ל דבנו ילקט אחריו, נ"ל משום דגם להתם לא דמי לגמרי, דהתם נהנו העניי' ממה שנעשה כזוכה, משא"כ הכא הרי יכול לעשו' כר"א, רק דאיכא הכא אחריתא למעליות' שיבוא גם חליפיו לבסוף ליד העני, להכי ניח' לירושלמי לאתויי סייעת' ממתני' דבכורו' ולא מברייי' דב"מ: מ"ד כ' הר"מ בפי' המשנה דאף לרבנן עכ"פ חייב ממדת חסידו' כשיבוא לביתו, וכ"כ בפ"ט הט"ו ממ"ע, וכ' עלה רבינו הנ"ל ותמיה לי טובא הרי אמרי' להדי' ר"פ הזרוע, אדקאמ' מזיק מתנו' כהונה פטו', ומקשי ממתני' דעני הי' באותה שעה, משמע דבעשיר אייב ומשני מדת חסידו' שנו כאן, ופי' רש"י הא דעשיר בעי שלומי, לאו בב"ד אלא ממדת חסידו' עכ"ל. משמע להדי' דעני גם ממדת חסידו' פטו', וצ"ע עכ"לה"ט, *ולפע"ד גם בזה כבר הרגיש הר"מז, ותי', דרמב"ם ס"ל דקאי מדת חסידו' אעני עכ"ל, וצריך פי' לדבריו, דר"ל דהך דתני עני הי' באותה שעה, לאו לדיוקא שאם עשיר הי', חייב, דבאמת עני ועשיר שוין, רק תנא אשמועי' דטעמו' דפטרינן לי' בדיני אדם, אינו רק טעם חלש, דעני הי' באותה שעה, והרי באמת עשיר הי', להכי ראוי לו לשלם, ככל עשיר הבא לצאת יד"ש: מ"ו כ' הרב ודוקא דקאי גבי' כלעיל סי' 24, וכ' עלה הגאון רבינו הנ"ל ואפי' שכחו אח"כ גם הב"ב לא הוה שכח', משום דבשעה שהתחיל שם שכח' לגבי פועלי', צריך שיהי' שכוח מבע"ב, ולא זכתה לו שדהו, כך מבואר בפ"ק דב"מ, ומה שסיים הר"ב דבב"ב בעיר הוה שכח', משמע דשכחת פועלי' לחוד הוה שכח', אף דלא שכח' ב"ב כלל, ולשון הסוגי' לא משמע כן, דאמרי' התם אבל בעיר אפי' זכור ולבסוף שכוח הוה שכח', משמע דע"כפ בעינן שישכח גם ב"ב בסוף, וכ"כ בשטה מקובצת בשם הרן ומהרי אבוהב והפוסקי' כולן, וכרמב"ם פ"ה ממ"ע, ודלא כפ"ח בשו"ת שכ' כר"ב, וכ' דהא דנקט לבסוף שכוח לרבות' דשד' נקטי', ואשתמיטתי' כל הפוסקי' הנ"ל:

פ"ו [1]) אם הפקיר רק לעניי', הו"ל הפקר ופטור ממעשר, דילפינן ממתנת עניי' כלקט וכו': [3])דבשביעי' הכל מופקר גם לעשירי':

עמדו עניים בפניו, או שחיפוהו בקש הרי זה אינו שכחה:

ח המעמר [25] לכובעות [26], ולכומסאות [27], להררה [28], ולעמרים [29], אין לו שכחה, ממנו ולגורן [30] יש לו שכחה, המעמר לגדיש [31], יש לו שכחה, ממנו ולגורן [32], אין לו שכחה, זה הכלל, כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה, יש לו שכחה, ממנו ולגורן, אין לו שכחה, למקום שאינו גמר מלאכה, אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה:

פרק ו

נהול: 24) ודוקא דקאי ב"ה גבי עומר וזכי בי', דא"ל אפי' לא שכחו ב"ה הוה שכח': 25) מפנה עמרי': 26) לפנותן למקום אחר, לעשות שם מהשבלי' כמין כובע בראש: 27) כובע נמוכה: 28) לעשות עוגה קטנה ע"ג גחלי': 29) מפנה השבלי' למקו' א' לאגדן שם:
31 30) באזל ופינה ממקומו' הנ"ל לגורן: 31) *נ"ל דגדיש היינו מקו' קבוץ העמרי', וגורן מקום קבוץ התבוא', ופעמי' דשין כאן או כאן, ולהכי בהוליך מהשד' להגדיש לדוש שם הו"ל לגמר מלאכה ויש שכח': 32) שנמלך להוליך מגדיש לגורן ולדוש שם: מ"א כ' תוי"ט כמ"ש לעיל סי' 2, דהפקר ב"ד הפקר, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא, ואף דב"ד הפקירו רק לעניי' וא"כ לחייב במעשר כפ"ד מ"ט, נלע"ד דהתם טעמ' מדלא הפקיר לעשירי' ולעניי' אינו הפקר, ואין ללוי חלק בה, משא"כ הכא מדב"ד הפקירו נתקיי' ההפקר לעניי', ושפיר אמעיט מקרא דובא הלוי, עכ"לה"ט, *נלפע"ד דר"ל אע"ג דאין הפקר עד שיופקר לעניי' ועשירי', עכ"פ ב"ד יש להם כח גם ע"ז, שיהי' כהפקר אפי' לא הופקר לכולהו [כיבמות דפ"טב]: מ"ב כ' הרב במתנה ע"מ להחזיר כלעיל סי' 8. וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל וק"ל ל"ל מתנה ע"מ להחזיר, יגביה העני כל הגדיש, ע"מ לקנות השבולת לקט כל היכא דאיתא, וצ"ע עכ"לה"ט, *וכפן עניא ולא ידע, דתמהני על רבינו, הרי בירושלמי מפורש דלר"א בכה"ג לא קני מדמעורב השבולת; והשבני רבינו הנ"ל יפה כ' ידידי הרב ני' לר' בא שם דס"ל דלת"ק נמי צריך לזכות עכ"פ בשבולת א', א"כ לר"א לא מהני זכוי שבולת ובעי זכוי כל הגדיש, אבל קושיתי היא לר"ב שכ' דלת"ק א"צ לזכו' כלל, מדעשו אינו זוכה כזוכה, ע"כ היינו כר"ל שם בירו' א"כ אפשר לומ' לר"א דהעני יגביה הגדיש לזכו' בשבולת, וגם לר' בא א"י שורש טעם, אמאי לר"א לא מהני הקניין לקנות השבולת, ומה בכך דמעורב, ומהר"א פורקאן כ' "כדאית' חילוק בקניי' זאת בקידושין, עכ"ל ולי העני נעלם מקומו בקדושין, עכ"ל רבינו הצדיק, *ואני בעניי הי' נרא' דאליב' דר"א לא פליגי כלל ר"ל ור' בא, ולכ"ע לדידי' צריך לזכו' בכל הגדיש, וכדקאמ' מתני' בהדיא, "מזכה להעני בכל הגדיש", ומה שתמה רבינו על הסברא, ומאין יצא' למה"רא פורקאן, אני כאין עיני' אגשש שכוונו' נתכוון מה"רא. פורקאן לירושלמי [קדושי' ד"ח וע'] בסוגי'

ושכחו, מודים שאינו שכחה: ד ואלו הן ראשי שורות[11], שנים שהתחילו[12] מאמצע השורה זה פניו לצפון, וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהם[13] ולאחריהם[14], את שלפניהם שכחה[15], ואת של אחריהם אינו שכחה[16], יחיד שהתחיל בראש השורה[17], ושכח לפניו[18] ולאחריו[19], שלפניו אינו שכחה ושלאחריו שכחה, מפני שהוא בבל תשוב, זה הכלל כל שהוא בבל תשוב, שכחה, ושאינו בבל תשוב, אינו שכחה: ה שני עומרים, שכחה, ג' אינם שכחה, שני צבורי זתים וחרובין שכחה, וג' אינן שכחה, שני הוצני פשתן[20], שכחה[21], וג' אינן

מערב

* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
צפון * * * * * * * * * * דרום
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *

מזרח

☜ הנרשם באמצע שיטה המערבית אז העומר שבצדו למזרח, ככוכב הגדול שבשיטה הסמוכה לה שנמשכה ג"כ מצפון לדרום, מוכיח עליו שאינה בבל תשוב מדאפשר לו לשוב אל העומר השכוח כשיעמד השור' ההיא ממזרח למערב, ולכן הו"ל כאילו לא התחיל עדיין בשיט' ההיא, ואין שכח' קודם שהתחיל לקצור: 11)*דכתיב כי תקצור קצירך משמע דוקא בשכבר התחיל לקצור ואח"כ שכח, ולא בשהניח עומ' שבראש שיט' ובדעתו לקחתו והתחיל בעומר שבצדו, ואח"כ שכח הראשונה, אינה שכח', וכ"כ כתיב לא תשוב לקחתה, ש"מ שכבר דלג עליה, לאפוקי עומ' שבסוף שיט': 12)*לעמר או לקצור: 13)*עומרי' שבסוף שור': 14)*ר"ל העומ' הממוצע בין שני גבות הקוצרי': 15) דאע"ג דאותו עמיר שנשכח למשל בסוף השורה בצפון, הו"ל לגבי אותו שפניו לצפון, כעומר שבסוף שורה שלא הגיע אליו עוד, עכ"פ לגבי אידך שהלך לדרום, הו"ל כאילו כבר הגיע אליה, מדסמך א"ע לקצור לדרו' על סמך שחבירו יקצור כל חצי שור' שלצפון: 16)*דהעמי' הממוצע ביניהן, כיון דשניהן לא הגיעו אליה עוד, ולא דלגו עליה, הו"ל היא כבראש שיט'; וכ"ש יחיד ששכח עמי' שבראש שיט': 17)*ר"ל התחיל לקצור או לעמר ולא שכח העמיר שבראש השיט': 18)*ר"ל אח"כ שכח עמי' שבסוף השיט': 19)*ר"ל שדלג על א' מהאמצעיי': 20)*ר"ל גבעולי פשתן כמו שנעקרו: 21)*ודוקא כשזרען לאכל

ארבעה קבין ושכחו, ב"ש אומרים אינו שכחה[4]) וב"ה אומרים שכחה[5]): ב העומר שהוא סמוך לגפה[6]), ולגדיש, לבקר, ולכלים[7]), ושכחו, ב"ש אומרים אינו שכחה, וב"ה אומרים שכחה[8]): ג ראשי שורות[9]) העומר שכנגד מוכיח[10]), העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר

---

4) *אזלי לטעמיי' לקמן מ"ה, דג' שכח', אבל ד' אינו שכח', ואית להו הכא רואין כאילו נחלק' לד': 5) דלית להו רואין: 6) גדר אבני בלי טיט: 7) כלי מחרישה שבשד': 8) *פלוגתייהו בעומר שהחזיקו 8 להוליכו לעיר, דאע"ג דמודו בה ב"ה במתני' דלקמן דאינה שכח', ה"ט דבעינן שיהא נשכח מה"ע ולא מצד ד"א, ומדהחזיק בו להוליכו לעיר, אמרינן דעי"ז שכח, דסבר שכבר פינה כל העמרי' מהשד', משא"כ הכא שהניחו בצד דבר מסויים, אע"ג שהחזיק להוליכו לעיר אעפ"כ הי' לו לזכרו ע"י המקום המסויי', ומדשכח' כשכח' מה"ע דמי [כנ"ל פשוט פי' הירושל' ולרמ"ל פ"ה ממ"ע, ה"ט דדוקא כשנטלו להוליכו לעיר כבר זכה בה ב"ה, משא"כ כשהניחו אח"כ בצד דבר מסויי', גלי דעתי' שלא היתה נטיל' לאשונה ע"מ להוליכ' לעיר] וי"א דפליגי הכא בלא החזיק בו להוליכו לעיר: *אמר הקורא הדל *
אשר בהרים, הנה במשנה חמורה פה מלחמ' בשערים, ורבותינו נסיכי ההרים, במלחמות תנופה נעקרים, ואיך הזבוב בשטף נהרים, נסתה כף רגל להרים, דהמשניות ג' ד' לא נתפרש לנו מהחורים, כפי מסת עניות דעת המולדה בחורים, דכמה שיטות יש כאן שיטת הר"מ דבמ"ג רק ב' בבות נקט, דבהכא ראשי שורו' או העומר שכנגדו מוכיח, ובעומר שהחזיק בה וכו' מודו, וכ"כ שיטת הראב"ד והרב, ותמוה דבבא א' למאן קתני לה, אי מודו בה לכללינה בסיפא, ואי פליגי בה לכללינה במ"ב, ולמה קתני לה סתמ' כב"ש, ותו דבירושל' משמע דראשי שורי' אין בהן שכח' יליף מקרא, וא"כ ל"ל עומר שכנגדו להוכיח, ותו דלפניהם ולאחריהם דרישא אינו דומה ללפניו ולאחריו בסיפא, יע"ש ובתוי"ט ותו ק' לר"ב במ"ד דקא' ואלו הן וכו' ולא מפרש לה עד בסיפא ביחיד שעימר, וכ"כ לר"ש דמפרש דראשי שורו' להוד ועומר שכנגדו לחוד, עכ"פ ק' דמפרש במ"ד יחיד שעימר דמיירי בעומר שכנגדו מוכיח, ובלישנ' דמתני' לא משמע הכי, ועוד כמה דקדוקי' לפי כ"א מהשיטות, אשר כלאתי להאריך בהם, ואני בעניי אפרש כפי קט שכלי בעזרת היושבי בשמי' החונן לאדם דעת: 9) *ר"ל ראשי שורו', או עומר שכנגדו מוכיח, או עומר שהחזיק, אף דכולהו דמי לעומר שהניחו גבי גפה ושאר דבר מסויים, אפ"ה באלו ג' מודו ב"ש וב"ה שאינה שכח', וראשי שורו' מפרש במ"ד: 10) *ר"ל בהיו כאן י' על י' שורו' עמרי', דאפשר למנות השורו' מצפון לדרום או ממזרח למערב, ועימור שור' הצונה א' מצפון לדרום ושכח עומר א' מהאמצעיי', ככוכב גדול הזה

אינן מצטרפין, ואם לאו הרי אלו מצטרפין: י תבואה שנתנה לשחת[36], או לאלומה[37], וכן באגודי השום[38], ואגודות השום והבצלים[39], אין להן שכחה, וכל הטמונים בארץ, כגון הלוף והשום והבצלי' רבי יהודה אומר אין להם שכחה[40], וחכ"א יש להם שכחה[41]: יא הקוצר בלילה, והמעמר[42], והסומא, יש להם שכחה[420], ואם היה מתכוין ליטול את הגס הגס, אין לו שכחה[43], אם

---

35 אילן, ירק: 35) *שיש לקט או פרט ביניהן, אבל פאה לא, דמחובר מציל, ואע"ג דגם פאה חלקו של עני עכ"פ אין העניי' רשאין ליטל' בלי דעת של ב"ה, כפ"ד מ"ה כך נ"ל; ומכ"ש שכח', ששכח עומר באמצע, קודם לב' הסאין ששכח אח"כ מהצדדי', אין השכח' מפסקת ביניהן, אדרבה מצרפתן, מדכולה מין שכח': 36) מזומנת למאכל בהמ' בעוד לח': 37) שזימנה לקשור בה עמרי' אחרי': 38) שזימנן לאגוד שומין אחרי': 39) אגודו' קטנו' שחוזרין ואוגדין אותן לאגודו' גדולו', דמלאכה הוו לגמר מלאכ' אינו שכח' כשפ"ה: 40) דילפינן משדך דבגלוי: 41) דקאירך נמי משמע בגלוי, והו"ל מעוט אחר
420 מיעוט לרבו': 42) בלילה: 420) *דאע"ג דמסתבר דהחשיכ' גרמ' לו שלא רא' הדקין ושכחן, והו"ל כשכח מחמת ד"א פ"ה מ"ז? נ"ל דשאני התם דלא הו"ל למיסק אדעתי' לחפש תחת הקש, משא"כ הכא, מידע שהחשיכה הוא, בוודאי ימשש היטב, ומה שנשאר שכח מלחפש, וכשכח' מנ"ע דמי: 43) *לדקין שלא התכוון להם [כ"כ הר"מ פ"ה מנ"ע, ולא ידענא האיך יתישב לפ"ז הירושל' שכ' בפירוש אפי' דקין אין להם שכח'? וגם הירוש' בעצמו תמוה דמה אפי'? אדרבה בדקין וודאי אין שכח', דהרי לא התכוון לעמרם כלל, וכי ס"ד שמי שהי' בדעתו לעמר חצי שדה, שיהי' חצי שדה הנשאר שכח'? ודברי הר"ש ורת"ויט תמוהין מאד יע"ש; אמנם לפמ"ש לעיל סי' 420 דבידע מעיקרא שאפשר שישכח ע"י הד"א לא נחשב שכח' מחמת ד"א, א"כ בלא ידע מעיקר' שאפשר לו לשכח ע"י הד"א, הו"ל כשכח' מחמת ד"א, דדמי לחפוהו בקש, א"כ הכא בסיפא שלא סמך על הראיי' כ"א על המשמוש שהתכוון ליטל הגס הגס, בוודאי לא הו"ל למיסק אדעתי' שיטעה במשמושו בין גדולי' לקטני', ואם אעפ"כ טעה במשמושו, כשכח' מחמת ד"א דמי, דהיינו ע"י המשמוש בחושך. ולא הוה שכח'; וזהו פי' הירושל', "לא סוף דבר גסין [ר"ל לא שהי' כאן גסין ודקין, והוא הי' מתכוון ליטל רק הגסין, דבכה"ג וודאי לא טעה במשמושו כלל, ולא נחשב שכח' מחמת ד"א כלל, רק שכח' ממש היא מה ששכח בגסין] אלא אף דקין [ר"ל דמיירי שהתכוון ליטל גם גסין שבדקין, דבכה"ג שפיר הי' אפשר לומ', דמסתבר דאפי' במשוש היטב אפשר שיטעה איזהו גס שבדקין, אפ"ה אין שכח' בגסין; וקאמ' הירושל' הטעם] "דכי נאמר שדרכו לבחון גסין אפי' דקין

שכחה, שני גרגרים [22]), פרט, וג׳ אינן פרט, שתי שבלים לקט, וג׳ אינן לקט, אלו כדברי בית הלל, ועל כולן ב״ש אומרים ג׳ לעניים וד׳ לבעל הבית [23]): **ו** העומר שיש בו סאתים ושכחו, אינו שכחה [24]), ב׳ עומרים ובהם סאתים, ר״ג אומר לבעל הבית והחכמי׳ אומרי׳ לעניים, אמר ר״ג וכי מרוב העמרים יפה כחו של בעל הבית או הורע כחו, אמרו לו יפה כחו [25]), אמר להם ומה אם בזמן שהוא עומר אחד, ובו סאתים ושכחו, אינו שכחה, שני עמרים ובהם סאתים, אינו דין שלא יהו שכחה, אמרו לו לא, אם אמרת בעומר אחד, שהוא כגדיש [26]) תאמר בשני עמרים שהן ככריכות: **ז** קמה שיש בה סאתים ושְׁכָחָה, אינה שכחה [27]), אין בה סאתים אבל היא ראויה לעשות סאתים [28]), אפילו היא של טוֹפח [29]), רואין אותה כאִלו היא עֲנָוה [30]) של שעורים: **ח** הקמה [31]) מצלת את העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה, אי זו היא קמה שהיא מצלת את העומר [32]), כל שאינה שכחה, אפילו קֶלח אחד: **ט** סְאה תְּבואה עקורה וסְאה שאינה עקורה [33]), וכן באילן, והשום והבצלים [34]) אינן מצטרפים לסאתים אלא של עניים הם, רבי יוסי אומר אם באת רשות העני באמצע [35]),

---

הזרע: 22) ענבי׳: 23) *דכתיב לגר ליתום ולאלמנ׳ יהי׳, הו״ל ג׳, וב״ה דס״ל ב׳ לעניי׳, דרשי לעני ולגר העזוב, הו״ל ב׳: 24) מדאינו יכול להגבי׳, א״א לומר בה לא תשוב לקחת׳: 25) דהוי ב׳ שכח׳ ג׳ אינו שכח׳: 26) וכתיב עומ׳ ולא גדיש: 27) דמקיש קמ׳ לעומ׳: 28) אילו היו הגרעיני׳ עובי׳: 29) שנעשו הגרעיני׳ צנומו׳ דקו׳, כטופח שהוא זרע דק: 30) שבולת מלא׳ וטוב׳: 31) שלא שכח׳ שסמוך לעומ׳ או לקמ׳ השכוח: 32) *וה״ה קמ׳: 33) *ונוגעי׳ זב״ז ושכח שניהן: 34) *דב׳ מיני׳ אינן מצטרפי׳ אפי׳ שניהן מחוברי׳, וי״א דה״ג בא׳ תלוש וא׳ מחוב׳ מיירי וקמ״ל הדין בג׳ מינין, תבוא׳, פירות

דלרבות, א"כ לא ופרנס [פסחי' דפ"גב], הוא ולא נוכשיריו, לבדו ולא נוילה שלא בזמנו, וכ"כ [בילה דכ"ח] הוא ולא נוכשיריו, לכס ולא לעכוס, וכ"כ [יומא דפא"א] דרש כמה בנכנס היום הזה למעוטי כל חד וחד לד"א, ואמאי ולהוי מיעוט אח"מע לרבות, וכ"כ [יומא דמ"גב] דמקשי לה' לרבות מבריית' דדריש לה' להוציא, וק' מה אלטריך הש"ם לדחוקי בתרול' הו"לל לה' לרבות, מיהו התם כיון דעל פתח לרבות ולה' לרבו' הו"ל כרבוי אחר רבוי דלהוציא, או הו"לל איפכ' דלה' להוציא, מיהו כיון דאשה להוציא ולה' להוציא הו"ל כמיעוט אח"מע דלרבות, וכ"כ ק' לפ"ז מכמה סוגיו' בש"ם, וע"כ לריכי' אנו לדברי תו"יט כאן ובמבוא התלמוד, דכל היכא דאיכ' למדרש דרשי' ולא מוקמי' במעוטי יתיר' וכ"ל ראי' [מבכורו' ד"ו] כל היכא דאיכ' וכו' ולא מוקמינן בלאוי יתירי, ועיי' מ"ש עוד בעץ א"בות על ח"מ כי שם הארכתי בסי' ק"כב, ועיי' תו' [יומא ד"ם] ד"ה תרי, ועיי' תוי"ט פ"א דערל' מ"ב ד"ה ר"י, שכ' דמיעוט אח"מע לרבות, דמיעוט הראשון מיעט הכל, והשני מיעט המיעוט הראשון, וע"כ שריבה, וכ"כ רבוי אחר רבוי שהוא למעט, דהרבוי הראשון ריב' הכל, ובא רבוי השני ומיעט הרבוי ההוא שלא יהא הרבוי השני כללי, ובספרי הנ"ל נתקשיתי עליו, ע"ש] : מ"יא כ' הרב בסי' **44.** וכ' רבינו הגאון א"מו זלו"קל אף דדבר שבממון תנאו קיים, התם בידע וקמחיל [כב"ב דקכו"ב], [*הנה קול עלה נדף, ה"ה בלא ידע ומסתמ' מחל, [כב"מ ד"ל] מתנה בפני ב"ד שיטול כל מה שמפסיד ע"י שיחזיר אבידתו], וכ' רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל ק"ל אד"ב מה לריך לטעמ' דמתנה ע"מ שכ' בתור', לו יהא דבעלמ' תנאו קיים, הא תנאי שייך בעושה מעשה גיטין וקדושין ומתנה, דשייך להתנו' דאם לא יקיים התנאי לבטל המעשה, שמקדש ומגרש ונותן רק על תנאו כך וכך, אבל הכא עם מי נותנה ומה שייך לתלות הקליר' על תנאי, דאיך שייך אם לא יקיי' התנאי לא יהא הקליר' קליר', וד' יאיר עיני, עכ"להט [*ואם כה יאמר מאורן של ישראל מה יעשה העולם.] שלא ראי' אזו כמוני איסות ברי' שאין לה עיני' וכבר ראיתי לומר דמתני' קמ"ל דסד"א דלא להוי שכח' נודגלי דעתו מוקודם, והדעת מכרעת כן, מודנקט' מתני' דוקא שכח' —. אולם א"א לומר כן, דגם בירוש' נקט כר"ב, אמנם על רבינו הנ"ל גדלה עלי מדורת התימ' למה תמה על הרב ולא התמיה על ש"ם בבלי כ"פ [מכות ד"ד] ע"מ שלא תשמיעני שביעי', ע"מ שאין לך עלי אונא', וכ"כ [ב"מ ד"ל] מתנה בפני ב"ד, וגם [דל"ד] מתנה ש"ח להיות כשואל, וכ"כ [ב"ב דק"כו] פלוני בכורי לא יטול פי' שני', דחשיב לי' התם מתנה עמ"שכבת, והרי ע"כ כבר הלוהו וכבר נמכר וכבר הליל וכבר שמר, והרי הוא בנו וודאי, ומה דהוה איך יהפכו ללא הוה? ואת"ל בכולהו איכא קלת זכות לשכנגדו, וגם במתנה עם ש"ח איכא קלת זכות דליפק עלי' קלא דאינש מהימנא הוא [כגיטין דכ"ב] מאן לימ' לן דהכא נמי לאו הכי, כגון דקיימו עניי' הכא ורולי' לזכות בפיא' ולקט, אבל הב"ב לא הי' רולה לקלור, כ"א כשיתרלו העניי' ע"מ שעכ"פ מה שישכח יהי' שלו, או שנתן להעניי' מעות בתנאי זה [ולהכי נקט נמי שפיר "שכחה, דהו"ל ספק, שאינו רגיל לשכוח] דאע"ג דיכול להתנות ע"ד שלא בא לעולם [כח"מ ר"ע] הכא מת"עמשכבת הוא, או כ"ל דאי לאו מעמ"שכבת, הו"א אע"ג דוודאי נתקיים בשכח' נודכבר קלר, וכ"כ כשהוא בנו, וודאי יש לו פי שני', עכ"פ מודלא רלה האב להודות שהוא בנו רק בתנאי זה, וכ"כ לא רלה לקלור, רק על תנאי, סד"א מודמתנה קרי' רחמנ' [כב"ב קכ"ד] והו"ל כמוחל בכור בפירוש בחלי חלקו ע"מ שיודה הלה בחלי חלק האחר, קמ"ל דעכ"פ מת"עמשכבת הוא, השיבני רבינו הגאון הנ"ל, וז"ל בשמיעה אכ"ל דה"ק אם תרלה להשמיעני יהי' הטעו' פקדון, ובאונא' י"ל דה"ק כשירלה לוקח שיחזיר לו

אמר הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטול, יש לו שכחה[44]:

[ר"ל דאפי' לבחון בין גסין שבדקין, נמי לאו אורח' שיטע', ואדרבה דרכו לבחון היטב] "להכי אין שכח' [דלא ידע מעיקר' שאפשר שישכח ע"י המשמוש והו"ל כתפוסו בקש, כנלפע"ד פי' המשנה חמורה זאת, ובא"י פוקח עורים; ולפ"ז] לפעד"כ דאפי' בגסין אין שכח', כדמשמע סתמא דמתני' ורב"א פי' שלקט כל השדה, ואפ"ה אין שכח' אף בדקין, דעלדת נטילת הגסין לצד אחר, גרס ששכח בדקין, והו"ל כשכח' מחמת ד"א:

44) דמתנה ע"מ של' בתורה: מ"ב בר"ש הביא קושית הירושל' והתנן העומר שסמוך לגפה שהוא מותר לעניי', ותנא לה במקולי ב"ש בעדיו', וכ' הר"ש לא מלאכוה בעדיות, ופלוגתא בעומר של ד' קבין שנויי' שם עכ"ל, וכ' עלה רבינו הגדול הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל לפנינו שנויי' היא בעדיות פ"ד מ"ד, ואולם ק' אירושלמי אמאי לא פריך נמי מעומר של ד' קבין, שהיא בעדיות במשנה הקודם למשנה דגפה וביותר ק' דתחלה פריך הירוש' ממשנה דהפקר לעניי' ואח"כ ממשנה דגפה, והשמיט בבא האמצעי דא' של ד' קבין למפרך מנה, ול"ע עכ"להט *נאום חרגא דיומא, לא שנוי', בוודאי קושית רבינו חזק' היא עד מאוד, ומאן גבר ובר נגר דיפרקיני' להזק בדק הבית אשר הכה בידו הגדולה לרסיסי' ואדיא לגזיזי' וקם והניח בלע"ג, אולם רוח בטני הלקתני להצדיק דברי הירוש' הקדושי', ואומר דל"ט הי' כ"ל דלהך גי', להכי לא מייתי הירוש' הך מתני' דא' של ד' קבין, משום דהך מלתא דב"ש תלי' במ"ה דג' שכח' ד'אינה שכח' כירוש' הכא והתם מחמרי ב"ה לעניי', וא"כ כיון דדייקינן מהך מתני' דא' של ד' קבין, הא ג' אפי' מפורדין אינן שכח' לב"ה, דלב"ש הו"ל שכח' כמ"ה, להכי לא מחשב לב"ה חומר מכל צד, מדמשתמע מהך מתני' לב"ה נמי קולא לבע"ב בג' מפורדין, משא"כ מתני' דגפה וודאי הוא חומר לב"ה לב"ב מכל צד; ובני הבחו' המופלג החרוץ כ"ה ברוך יצחק שליט"א תי', לפמ"ש רמ"למ פ"ה ה"יז ממ"ע, למה דקיי"ל דעומר שהוא יתר מד"ק אינו שכח', א"כ אם שכח ג' עומר', אף דקיי"ל ג' אינן שכח', עכ"פ אם א' מהג' עומרי' יתר מד' קבין, לא מצטרף להדי אינך ב', והו"ל אינך ב' שכח', לפ"ז כ"כ בא' בת ד"ק, לב"ש דאינן שכח' א"מל, ולב"ה דהו"ל שכח' מצטרף, א"כ לא מצי ירושלמי לאקשויי מנה, מדאינה קולא לב"ש מכל צד, דאיכא נמי חומר לב"ש לענין צירוף, משא"כ מתני' דגפ', אם היו כמה עמרי' אצל גפה, אפי' בלא צירוף אינן שכח' לב"ש, מדמוכחי' כולן אצל גפה, ודו"ק: מ"ב אינן שכח', כ' עלה רבינו הגאון אא"מו זצו"קל, נהי דבהחזיק בו אינו שכח', הכא דהניח אצל דבר מסויים, לא סמיך אחזקה, והרי בעתיד לזכור מצד ד"א כעומד אצל גת וכדומ', הו"ל שכח' כר"פו, ורק בסמוך לקמו' מחובר מצלת עליה כמ"ח הכא: מ"י טעמיי' דרבנן כלעיל סי' 41 וכ' עלה רבינו הגאון אא"מו זצו"קל, והקשו תו' [ב"ק דב"ו] דהו"לל בלשון רבוי, ונ"ל דכ' בלשון מעוט לרבו' הפאות מכולם, וברבוי אחר רבוי כ' בלשון רבוי למעט מוב', והא דכ' רש"י פ' צו זאת תורת העול', הרי ג' מיעוטין, נ"ל דבטפי מב' מיעוטי' כולן למעט, כרש"י [הוריו' ד"גא], והא דתשע כהני' [סנהדרין ד"טו] דהו"ל מעוט אח"מע, התם במרוקין ובחד לישנ', וכבני בס"בא, עכ"להט [*קרא עניא אבבא, מין חלב יוציא חמא', דבהא יתישב נמי הא דאמרי' [יומא ד"ס ע"א] ג' מיעוטי' בדם למעוטי ממעיל' ומות' ופגול? דהתם ליתנהו בחד לישנ', אע"ג דרק ב' מהן מקורבין, אמנם חלונות השגתי שקופי' אטומי', דמשמע מדברי קדשו דע"ר זצו"קל, דבתרי מיעוטי לא בעינן מרוחקי', דאפי' במקורבי' הו"ל מיעוט אח"מע

בר״א[14]) בזמן שלא התחיל בו, אבל אם התחיל בו אפילו כזית הנטופה בשעתו[15]), ושכחו, יש לו שכחה[16]), כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו[17]), ר״מ אומר משתלך המחבא[18]): ג איזהו פרט[19]), הנושר בשעת הבצירה, היה בוצר, עקץ[20]) את האשכול, הוסבך בעלים, נפל מידו לארץ ונפרט, הרי הוא של בעל הבית[21]), המניח את הכלכלה[22]), תחת הגפן, בשעה שהוא בוצר[23]) הרי זה גוזל את העניים, על זה נאמר אל תסג גבול עולים[24]): ד איזהו עוללת[25]), כל שאין לה לא כתף ולא נטף[25]), אם יש לה כתף או נטף, של בעל הבית, אם ספק[26]) לעניים, עוללת שבארכובה[27]), אם נקרצת[28]) עם האשכול, הרי היא של בעל הבית[29]), ואם לאו הרי היא של עניים, גרגר יחידי[30]), רבי יהודה, אומר אשכול,

---

לאשמעי׳ תפסו הלוח, ולאפשר דאורח׳ דמלתא נקט התם, וכן משמע בירושל׳ ספ״ה אמנם נ״ל עפי פי׳ הר״ש, דטעמ׳ הכא משום דמשויה בכפל, ממלבנות ושורו׳, וכן משמע בירושל׳ הכא: [14]) אבבא דזי׳ הנטופי קאי: [15]) *אפי׳ נוטף עתה: [16]) אם אין בו שאתי׳:
17 [17]) *בשכח בראשו ויש לב״ב תחת האילן זתי׳ שלא שכחן, מאילין לאותן שבראשו, ואף דעמיר אינו מציל קמה כפ״ו מ״ח, נ״ל דהכא מדמונחין הזתי׳ תחת האילן מוכח דעדיין רוצה להשיר הנשארי׳ מהאילן: [18]) *הוא אדם שהולך עם מקלות לחבוט ולהרעיד האילנו׳ להשיר הזתי׳ עי״ז, ואם שכח להשיר אילן א׳, אף שיש תחתיו זתי׳ שלבע״ב, אפ״ה אותן שבראשו אסח דעתי׳ מהן, והוה שכח׳; ולרמב״ם פי׳ המשנה, כ״ז שיש לעני תחתיו יש לו בראשו, ובירושל׳ משמע כדברינו: [19]) שאמר׳ תור׳ שייך לעניי׳: [20]) ר״ל ותתך: [21]) שלא נפרט דרך בציר׳: [22]) סל: [23]) שיפול הפרט לתוכו: [24]) *כלעיל פ״ה מ״ו, דסד״א לא זכו עניי׳ עד שיפול לארץ: [25]) השרביט אמצעי שבאשכול, תלויין בה אשכולו׳ קטנו׳, ומדקדוקי׳ זב״ז הן שוכבי׳ כ״א בכתף חבירו, וכ״כ בסוף השרביט מחוברי׳ הגרגרי׳ בשרביט האמצעי ומדקדוקי׳ שם נראי׳ כנוטפו׳: [26]) ספק אם עומדי׳ לפופי׳ כראוי: [27]) הוא הענף שבה תלויין האשכולו׳, ואם בענף גופי׳ תלויו׳ עוללו׳: [28]) נחתכה: [29]) *דהוה כשבולת שמגעת לקמ׳ פ״ה מ״ג: [30]) *שהגרגרי׳

פרק ז כל זית שיש לו שם [1]) בשדה אפילו כזית הנטופה בשעתו [2]), ושכחו, אינו שכחה [3]), במה דברים אמורים בשמו [4]) ובמעשיו [4]) ובמקומו, בשמו, שהיה שופכני [5]), או בישני [6]), במעשיו שהוא עושה הרבה, במקומו שהוא, עומד בצד הגת או בצד הפרצה, ושאר כל הזתים [7]), שנים [8]) שכחה, ושלשה אינן שכחה, רבי יוסי אומר אין שכחה לזתים [9]): **ב** זית שנמצא עומד בין שלש שורות [10]) של שני מלבנים [11]), ושכחו [12]) אינו שכחה [13]), זית שיש בו סאתים ושכחה, אינו שכחה,

---

האונא' והמקח קיים לא יהי' מקח למפרע ויתבטל המקח [*ואתהפך כתולעה הנדרסת, דתמהני על דברי קדשו הרי באונא' ע"כ מיירי' נמי כשהמתאנה רוצה שיתבטל המקח שנתאנה יותר משתות, והמאנה סומך על תנאו ורוצה בקיום המקח, דהכי מיירי ברייתא [ב"מ דנ"א ב] דקאמ' בד"א בסתם אבל במפרש חפץ זה שאני מוכר במנה יודע אני ששוה ר', ש"מ דלעניין ביטול מקח נמי מיירי, וצ"ע] ובמציל שמתנה לפני ב"ד, י"ל שאינו תנאי רק הודעה, שאינו רוצה להיות כפועל בטל וניח' לי' טפי בעבידתא, וממילא מגיע לו שכרו משלם, וכ"כ אני נבוך תמיד בע"מ שאין לך עלי אונא', הי' נ"ל יותר דאינו דרך תנאי, רק שאומר שאינו רוצה למכר רק בזכות זה, ומשקבל עליו הלה, הו"ל כאומ' אין לי עליך אונא', וכ"כ בשמיט' אינו רוצה להלות רק בזכיי' זו והלה מקבל עליו, ואעפ"כ לא מצי מסלק לוה נפשי' מזכות שזכת' לו תור', וכתבו' [דנ"ז] בכותב ד"וד אין לו בנכסייך, דג"כ מקרי מעמשכ"בת, אם עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, אף דאינו ל' תנאי, מדלא התנתה היא עמו, כתו' ר"פ הכותב, ועמוד לנגדי תו' שם [דנ"ו] בע"מ שאין לך עלי שאר כו"ע, דהקשו הא לר"מ בעי תנאי כפול, ולפי הנ"ל אינו תנאי כלל, רק שמקדש בגרעון חיוב זה שאינו מקבלו עליו, ומדהתרצת היא בכך, הוה מהני לולא דמתנה עמ"שכבת, אולם קושית ידידי הרב נ' חבני בכורי, באמת עמדתי בזה ומצאתי קצת ישוב, רק שאין מקום להאריך, עכ"להט:

פ"ז [1])רוהק : [2])*ר"ל אפי' אין לו שם רק מפני שנוטף שמן לפעמי' ולא עכשו: [3]) דמפני שמשובח, אף ששכחו יחזור ויזכרו: [4]) או או : [5]) שופך שמן הרבה : [6])*י"א זית ביש ורע, וי"א שמבייש חבריו בזתיו הגדולי': [7])*אף שהן בזמן ומקום שהן חשובי' מאד; וכ"כ אם כל אילני הגן שופכני וכו': [8]) ב' אילנו': [9]) אפי' אין להם שם רק מדחשובין מצד הזמן והמקום: [10])שיש ג' שורו' זתי', ובכל שורה ג' אילנו': [11]) שיש ב' רווחי' בין הג' שורו': [12])לאילן
13 אמצעי שבשורה אמצעי': [13])*י"א מדמכוס' מכל צד הו"ל כחפוהו בקש פ"ה מ"ז, וק"ל דע"כ התם טעמ' משום דעניי' חפוהו, דאל"כ

בד"א

שאינו יכול לפשוט את ידו[47]) וליטלה, וברגליות[48]) משיעבור הימנה[49]):

פרק ח מאימתי כל אדם מותרין בלקט[1]), משילכו הנמושות[2]), בפרט ועוללות, משילכו העניים בכרם ויבאו[3]), ובזתים, משתרד רביעה שניה[4]), אמר רבי יהודה והלא יש שאינן מוסקין[5]) את זיתיהם אלא לאחר רביעה שניה, אלא כדי שיהא העני יוצא ולא יהא מביא בארבעה אסרות[6]): **ב** נאמנים[7]) על הלקט ועל השכחה ועל הפאה[8]) בשעתן[9]), ועל מעשר עני בכל שנתו[10]), ובן לוי נאמן לעולם[11]), אינן נאמנין[12])

כעל ערש לעננה: 47) במקום שנזכר: 48) גפני' שעוהי' ע"ג ארץ: 49) *דכל גפן השוב אז כאומן ושורה בפ"ע, ואסור לשוב לאומן כשעבר ממנו אף שיכול לפשוט ידו לראשון: מ"ח שכר גדולין להקדש כ' רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, ואע"ג דקדושת דמי' אינו מפקיע משעבוד, והו במשועבד הממשות, משא"כ הכא דאין הקרקע משועבד להעוללו' רק ליניק', אז אפי' קדושת דמי' מפקיע משעבוד [ועיי' ח"מ ססק"יז] וכ"כ אשכחן פ"ה דמעשרו' מ"ה בקנה שד' בשורי' מעכוס, דלרבי צריך לעשר מה שנתוסף ביד ישראל, וא"א קמי קמי דמטי בטל בלא נפסק הקלוח, וכתו' ב"ק [ד"ק ע"ב] עכ"להט *ולפ"עד בנו ותלמידו, ל"מ הי' נרא' דדוקא בלח בלח אמרי' קמי קמי דמטי בטל, מדמתערב מיד בכולו, דבלח יש בילה, משא"כ בלח ביבש:

פ"ח 1) *ה"ה פאה ושכח', רק נקט הראשון: 2) *ר"ל אחר שהלכו הנמושות, והן הזקני' שהולכי' לאט ושחות, ומלקטין כל שבולת יחידי, ונקראין נמושו' שממשמשין במקלו' והולכין, וי"א לקוטי בתר לקוטי, ונקראין נמושו', שמשו והסירו הכל, דאח"כ כבר נתיאשו העניי': 3) *ולא תני נמושו' דמדאביבי ענבי' אזקני', משכימין ובאין: 4) *המטר השני, ונקרא רביעה ע"ש שמוליד הארץ, א"נ ע"ש שמרבין ומשביע העפר, וזמנו כ"ג במרחשון; ולא תני נמושו', דאין הולכין אז דימי צנה הם: 5) מוסק בזתי', כקוצר בתבוא', וכבוצר בענבי', קורה בתאני', גודר בתמרי', כולן לשון קוצר ממחובר: 6) הם ב' פונדין, ופונדין הוא ב' סעודו', וכיון שאינו מוצא ב' סעודו' לו, וב' סעודו' לאשתו שוב אינו יוצא: 7) *עניי' ע"ה: 8) לומר שהתבוא' לקט וכו' שיפטו' הקונה אותה מהן מלעשרן: 9) בעת קציר: 10) *בכל שנת ג' ו' בשמיט', דמדהוא מרובה אין הב"ב מחלקו בפ"א: 11) *ר"ל

וחכמים אומרים עוללת: ה המדל בגפנים[31]) כשם שהוא מדל בתוך שלו, כן הוא מדל בשל עניים[32]), דברי רבי יהודה, ר"מ אומר בשלו הוא רשאי, ואינו רשאי בשל עניים[33]): ו כרם רבעי[34]), ב"ש אומרים אין לו חומש[35]) ואין לו ביעור[36]), ובית הלל אומרים יש לו[37]), בית שמאי אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות[38]), והעניים פודין לעצמם[39]), ובית הלל אומרים כולו לגת[40]): ז כרם שכולו עוללות, רבי אליעזר אומר, לבעל הבית, רבי עקיבא אומר, לעניים, אמר רבי אליעזר כי תבצור כרמך לא תעולל, אם אין בציר, מנין עוללות[41])， אמר לו רבי עקיבא וכרמך לא תעולל, אפילו כולו עוללות[42]), אם כן למה נאמר כי תבצור, לא תעולל, אין לעניים בעוללות קודם הבציר: ח המקדיש כרמו עד שלא נודעו בו העוללות[43]), אין העוללות לעניים, משנודעו בו העוללות, העוללות לעניים[44]), רבי *יוסי אומר יתנו שכר גידולן להקדש[45]), אי זה היא שכחה בערים[46]), כל

תלויין בשרביט האמצעי עצמו, ויש להן כעין כתף ונטף: 31) כשהגפני' תכופי', עוקר מבנתיי', והנשארי' משביחי' עי"ז: 32) בעוללו' ופא', דעניי' דין שותף יש להן: 33) דס"ל דין לוקח יש להן: 34) *לאו דוקא כרם, דה"ה כל עץ מאכל, פירות שנה ד' מנטיעתו, מעלה אותן או דמיהן לירושלי' ואוכלן שם כמעשר שני: 35) כשפודן א"צ להוסיף חומש מלבר, כבמע"ש: 36) א"צ לבערו מהבית כשמבער המעשרו' בערב פסח של שנת ד' וז' בשמיט': 37) דיליף קדש קדש ממעשר: 38) *ב"ה בפא' ושכח' דכחולין חשוב: 39) להעלו' הדמי' לירושלי': 40) דממון גבוה הוא כמע"ש וכולו לבעלי': 41) ושיעור בציר ג' אשכולו' שעושין רביעי': 42) *ולר"א קמ"ל הך קרא, דאפי' קודם הבציר לא יקטפם ב"ב: 43) שהענבי' קטני' עדיין: 44) *דאין מקדיש דבר שאינו שלו, אף לר"ע לעיל, של עניי' הן, רק שלא יקחום קודם הבציר: 45) מדמשביחין בקרקע הקדש, ולת"ק פעולי, מדכבר נתחייב' הקרקע להעוללו': 46) בגפני' המודלו' ע"ג עצי'

שמינית[26]), ושאר כל הפירות אמר *אבא שאול כדי שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות[27]): ו מדה זו[28]), אמורה בכהני' ובלוים[29]) ובישראלים, היה מציל[30]), נוטל מחצה[31]) ונותן מחצה, היה לו דבר מועט[32]), נותן לפניהם והן מחלקין ביניהן: ז אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום, מככר בפונדיון, מארבע סאין בסלע[33]), לן, נותנין לו פרנסת לינה[34]), שבת, נותנין לו מזון ג' סעודות[35]), מי שיש לו מזון שתי סעודות, לא יטול מן התמחוי[36]), מזון ארבע עשרה סעודות, לא יטול מן הקופה[37]), והקופה נגבית בשנים[38]) ומתחלק' בשלשה[39]): ח מי יש לו מאתים זוז[390]), לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, היו לו מאתים חסר דינר, אפילו אלף נותנין לו כאחת, הרי זה יטול, היו ממושכנין

---

25) רביעי' הלוג: 26) שמיני' הלוג: 27) ודוקא בגורן אבל במחלק בביתו נותן כמה שירצה, שהרי בעיר יש הרבה שנותנין לו: 28) דאין פותחין משיעורי' הנ"ל: 29) *קמ"ל אף שיש להן תרומ' ומעשר, אפ"ה אין פותחין לו מעשר עני משיעו' הנ"ל: 30) שרוצה לעכב קצת ממע"ע שנותן, לקרוביו העניי' שאינן כאן; 31) ומצניעו לקרוביו: 32) והעניי' הרבה כאן: 33) סלע הוא ד' דינרין, ודינר ו' מעין, ומעה ב' פונדין, ופונדין ב' איסרין, ואיסר ח' פרוטות [סי' דובב ח]; וכשנמכר ד' סאין בסלע, נמצא מדסלע כ"ד מעין, וד' סאין כ"ד קבין, הו"ל קב למעה, וככר בפונדיון הו"ל לפ"ז חצי קב, רק מדהנחתם מוציא הוצאו' ורוצה ג"כ להרויח, אינו עושה הככר בפונדיון רק מרובע הקב, והוא כדי ו' ביצי', והוא שיעור ב' סעודו', ליום ולילה: 34) מטה כרים וכסתות: 35) שחייב בשבת: 36) קער' שמחזירין הגבאין בכל יום אצל הבעלי בתי', שיתנו לתוכה תבשיל לעניי עולם: 37) *שחוזרת מע"ש לע"ש לאסוף ממון לעניי העיר המכובדי': 38) דאין עושין שררה על הצבור פחות מב': 39) *מדהיא כדיני ממונו', לחלק לכל עני לפי רוב בניו והצטרכותיו, ולפיכ' דיני ממונו' בג': 390) *בכך סגי לי' לשנה לכסות ומזונו', ומ"כ דלהכי תקנו ר' זוז לבתול', שלא תצטרך לצדק' שנה תמימ';

אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן[13]: ג נאמנים על החטין, ואין נאמנין על הקמח, ולא על הפת[14], נאמנין על השעורה[15] של אורז, ואין נאמנים, עליו בין חי בין מבושל, נאמנים על הפול ואין נאמנין על הגריסין[16], לא חיין ולא מבושלין, נאמנין על השמן לומר של מעשר עני הוא, ואין נאמנין עליו לומר של זיתי ניקוף[17] הוא[18]: ד נאמנין על הירק חי, ואין נאמנין על המבושל, אלא אם כן היה לו דבר מועט, שכן דרך בעל הבית להיות מוציא מלפסו[19]: ה אין פוחתין לעני בגורן[20] מחצי קב חטים, וקב שעורים, רבי מאיר אומר חצי קב, קב וחצי כוסמין, וקב גרוגרות[21] או מנה דבילה[22], רבי עקיבא אומר פרס[23], חצי לוג יין[24], ר"ע אומר רביעית[25], רביעית שמן, רבי עקיבא אומר

מדמעשר ראשון נוהג בכל שני', להכי לעולם נאמן לוי ע"ה שהפריש תמ"ע ממע"ר שניתן לו, דלא חשידי עלי' כמו דלא חשידי ישראל את"ג, ואף דאין ליתן מתנו' לכהן ולוי ע"ה [בחולין דק"ל ע"ב], באין חבר שרי, כתו' שם ד"ה מניין, ותו' שם [דק"ד ע"ב]: 12) ע"ה בכל הנ"ל: 13) כדמפרש במ"ג: 14) דאין דרך ליתן מתנת עניי' הנ"ל בקמח ופת, ואע"ג דבאמ' טחנתי ואפיתי נאמן, אפ"ה א"נ במגו, מדהו"ל מגו במקום עדים: 15) *לר"מ ר"ל שבולת, דלא נהגו ליתן מעשר עני באורז נדוש; ולר"ש ר"ל גרעון בקליפתו: 16) *פולין טחוני': 17) שתלש העני מהלקט שכח' ופא': 18) *דמדהן מועטי' א"א לעשות מהן שמן: 19) *מאלפסו כשהכה לעשר מקודם; דירק חייב במעשר מד"ס, ולא בפא', דהרווח מועט לעני, ולא ירצה להמתין עליה, להפסיד עי"ז מתנו' אחרות, ותלך הפא' עי"ז לאיבוד: 20) *כשמחלק מעשר עני, יתן לכל עני כדי שביעה, כמפורש במשנה, משא"כ לקט שכח' פאה, הדין לבוז: 21) תאני' יבשי': 22) *תאני, יבשי' לאחר שנדרכו בעיגול, נקרא דבילה [וסי' תגד, תאני', גרוגרו' דביל'] ונמכר במשקל; ומנה הוא משקל ק' דינר, ודינר ו' מעין, ומשקל המע' ע"ז גרעיני שעור': 23) חצי מנה; 24) *איפה הוא ג' סאין, סא' ו' קבין, קב ד' לוגין, לוג ו' בצי' [סי' גודו]:

דשדי זיקא דאסו' מה"ע [כב"מ דכ"ב]? וכ"כ בהכל לאגלי גפא ולפרשא ולערזילא אפי' מיתמי, וכ"כ כופין לאפטרופי לצדקה [כב"ב דח"א] וכ"כ באפטרופי דלבים ונכסי מיתמי [כגיטין דנב"ב], דבכולה לא אמרי' יתמי לאו בני מחיל', ואי"ל דמש"ה מקלינן בכולהו, מדאית להו הנא' ליתמי, ליתא דעכ"פ צריכי למחול בשביל הך הנא', והרי יתמי לאו בני מחיל', וא"כ אדרבה, ק"ו הוא, מה במעו' יתמי, שהקרן כבר הוא שלהם, אפ"ה לא אסרינן הרווח מטעם דלאו בני מחיל', מכ"ש בפא' ולקט דגם הקרן לא זכו בהם יתמי עדיין מכ"ש שאין לאסרו מה"ע, אע"כ דוקא היכא דבעינן לאפקועי מרשותיי' דיתמי, צריך שיהי' קצת הנא' ליתמי, אבל היכא דליכא פקוע מרשותיי', ואדרבה איכא נמי מדת סדום, דכופין עליה [כח"מ קע"ד] וכי הכא בפא' שלא ירוויחו הם ע"י הפסד של אחרי', בכה"ג אפי' לא ירוויחו כלל ע"י זכוי של אחרי', אפ"ה ל"א יתמי לאו בני מחיל', דא"ל מחילתם כלל אם היו גדולי'; מיהו בירושלמי הכא משמע, דלא משום יאוש נגעו בה, דאל"כ למה צריך קרא, לעני וגו' תעזוב, ולא לעורבי' ועטלפי': מ"ד מוציא מלפנו, וכ' עלה רבינו הנ"ל, וז"ל וסיים הרמבם בחבורו, ומתוך שיכול לומר ב"ב נתנו לי, יכול לומר בשלתי ממתנו' עניי', ותמיה לי הא בלא"ה נאמן בשלתי, כמ"ש הרב ור"ש, ודוחק לומר דהרמבם פליג ע"ז, ולא מצאתי מי שהעיר ע"ז, עכ"להט [אמרה בקי, קטין חריך שקא, הירושל' כ' כרש ור"ב, דנאמן אכולהו, וגם הר"מ בפי' המשנה כ' כן ובאמת לא זכיתי להבין מנ"ל לרבינו דמ"ש הרמ"בם בחבורו מתוך שיכול לומר וכו' קאי רק אירק מבושל, ומטעם מגו, לפע"ד אכל הנזכרי' לעיל קאי, וכן דייקא לשון הרמבם, דאי אירק לחוד' קאי, הו"לל מתוך שיכול לומר מבושל ניתן לי, יכול לומר אני בשלתיו, וכ"כ ממה דסיים הרמבם ממתנות עניי', ש"מ דאכולהו דלעיל קאי, דלבתר מה שהזכיר הרמבם כל הדברי' שהעני נאמן עליהם, קא' דמתוך שיכול לומר ב"ב נתנו לי, יכול לומר נמי בשלתיו, ר"ל לא מטעם מגו, רק נקט האי עתוך, לאפוקי הנך שאין העני נאמן עליהם כאורז וגריסין וכדומה, ודוק:

דְּמַאי

פ"א דמאי הוא תבוא' של ע"ה, נוטריקן דא מאי, ר"ל מה זה? מעושר או לא; דנהי דרוב ע"ה מעשרין הן, ולא קיי"ל כר"מ דחייש למיעוט', הכא דהפירו' מתחלתן בחזקת איסו' טבל היו [כתו' יבמו' דקי"ט ע"א] ואיכא נמי מיעוט דשכיח דאין מעשרין, גם רבנן מודו דאמרי' סמוך מיעוט דשכיח לחזקה מד"ס להחמיר [ככ"י רפ"ט דיבמו'], ואע"ג דגבי רוב מצויין אצל שחיט' מומחין ל"א סמוך מיעוט דאין מומחין לחזקת איסור אמה"ת [כחולין ד"ג] התם אין המיעוט מצוי, ואדרבה הרוב מצוי [כתו' בכורות ד"כ ע"ב]. משא"כ הכא דהמיעוט שכיח חיישי' מדרבנן; מיהו לא חשידי את"ג מדהיא במיתה, ואף דתרומת מעשר נמי במיתה, ואפ"ה חשידי עלה? עכ"פ אין מפורש בה מיתה כבת"ג [כרש"י נדרי' דפ"דא] וגם קסבר ע"ה, ללוי הוא דפקיד רחמנ' ליתן תמ"ע [כרש"י בכורות די"אב] ולא לדידי: [ודלא כרב כאן שכ' דת"ג שאני דנודאו' חטה א' פוטר הכרי, להכי נזהר בה, וכמודומ' פי' כן ע"פ סוגיא דשבת [דיז"ב] ולכאור' אין נושא ראי' כלל למעיין שם, ואדרבה תו ק"ל נמי טפלה פ"ח ע"ב דלוי נמי נאמן את"מ אע"כ כדברינו] מש"ב

לבעל חובו או לכתובת אשתו[40], הרי זה יטול, אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו[41]:
ט מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם, הרי זה לא יטול[42] מי שאינו צריך ליטול ונוטל, אינו נפטר מן העולם[43] עד שיצטרך לבריות, וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל, אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרי' משלו, ועליו הכתו' אומר, ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, וכן דיין שדן דין אמת לאמתו[44], וכל מי שאינו לא חיגר[45] ולא סומא ולא פסח[46], ועושה עצמו כאחד מהם, אינו מת מן הזקנה, עד שיהיה כאחד מהם, שנאמר ודורש רעה תבואנו, ונאמר צדק צדק תרדוף, וכל דיין שלוקח שחד ומטה את הדין, אינו מת מן הזקנה, עד שעיניו כהות, שנאמר ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים:

סליק מסכת פאה

ורמז למקבלי צדקה, דצדק' בגמטרי' קצ"ט: 40) אפי' יושבת תחתיו: 41) *היפים, וה"מ כשאינו נוטל רק לקט שכחה ופאה שהן הפקר, אבל בנוטל צדק' מגבאי, אפי' לקט וכו' אין מניחין לו ללקט, עד שימכור כלי תשמישיו היפים: 42) דטבין חמשין דעבדין מר' דלא עבדין: 43) *ולא אמר מהזקנה כבסיפא? דמדהפסיד לעניי', ענשו שלא יאריך ימי', משא"כ בסיפא שונא מתנו' יחי': 44) ר"ל דלפעמי' אף שהדין אמת, הוא הי' שמה שהרויח זה או שהפסיד זה מאהב' או שנא': 45) *ברגל א' וראייתי מפ"ג דזבי' מ"ג: 46) *בב' רגליו: מ"א כ' הרב דכבר נתיאשו העניי' כלעיל סי' 2, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שלי"טא, וז"ל אף דהיכא עניי' דלא ידעי מזה, והוה יאוש שלא מדעת, מ"מ הנך מעיקר' מיאשי, דסברי דהנך דקיימי הכא, שקלו לה, שם רפ"ב דב"מ, וק"ל מ"מ יש לעניי' קטני' חלק בזה, ולגבייהו הוי יאוש שלא מדעת כסוגיא התם, ועיי' תו' [ב"ב דקמ"ג ב] ד"ה ואם אמר, דבמה דאין מפסידין ולא בא לידן גם קטני' מחלו ועדיין צ"ע, עכ"לה"ט [*וינוע האמוז בהבלי בוז, פה קדוש יאמר על זה "ועדיין צ"ע, מה צ"ע? לפע"ד זו א"צ לפנים וודאי הוא כר"בעתו, דהרי רז"ל אמרו [פסחי' ד"כ] דמעות יתומי' אין בהן משום ברכה, מ"ט, יתמי לאו בני מחילה נינהו, ואפ"ה אין איסו' בדבר, ואדרבה ב"ד מצווין על כך [כב"מ ד"ע] דיהבינן להו לגברי דשייף נכסי', וק' מ"ש מתמרי

ביעור[18]), ונאכל לאונן[18o]) ונכנס לירושלם ויוצא[19]), ומאבדין את מעוטו בדרכים[20]), ונותנו לעם הארץ[21]) ויאכל כנגדו[22]), ומחללים אותו כסף על כסף[23]), נחשת על נחשת[24]) כסף על נחשת[24]), ונחשת על הפירות[25]), ובלבד שיחזור ויפדה את הפירות[26]), דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים יעלו הפירות ויאכלו בירושלים[27]):

ג הלוקח[28]) לזרע, לבהמה, קמה לעורות[29]) שמן לנר, שמן לסוך בו את הכלים פטור מן הדמאי[30]), מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי[31]), חלת עם הארץ[32]) והמדומע[33]), והלקוח בכסף מעשר שני[34]), ושירי המנחות[35]) פטורין מן הדמאי[35o]), שמן ערב[36]) בי' שמאי מחייבין, ובית

א"ל: 18) א"ל לבערו מהבית עם שאר מעשרו' בערב פסח של שנת ד' וז' בשמיטה: 18o) עי' בכורי' פ"ב 10: 19) *ונפדה שם, דקליטת מחיצו' מד"ס: 20) *דמע"ש וודאי, אסו' לאבדו כדפ"ב דמע"ש, משא"כ מע"ש דמאי מותר לאבדו, ונקט מעוטו, דאם מרובה לא ירצה לאבדו, אבל מעוטו טורח לו להעלותו; ובדרכים ר"ל בשביל טרחת הדרכי', או דבדרך נוח לאבדו, כשיניחו וילך, כך נ"ל: 21) לאכלו בירושלי', אף דחשוד לאכלו בטומא': 22) כנגד מה שנתן לע"ה, יאכל מנכסיו בירושלי' בטהר': 23) ובודאי אסו', כ"א כשהן מב' מלכי' והשני חריף טפי: 24) משא"כ בוודאי דוקא מדוחק שרי: 25) ומותר לחזור ולפדו' הפירות: 26) *ר"ל וזה דוקא כשהי' דעתו מתחל' לחזור ולפדו' הפירו', אבל בהי' דעתו כשהללן להעלו' הפירו' גופייהו, צריך להעלותן: 27) אפי' הי' דעתו מתחלה לפדותן: 28) תבוא' מע"ה: 29) לעבדן: 30) דלא גזרו רק לאכילה וסיכת אדם: 31) *דמשם עד סוף א"י לא כבשו עולי בבל, ופטו' אפי' בוודאי, רק דבוודאי גזרו במקומו' הקרובו' לא"י; ומיירי בשדה עכום, דבשדה ישראל אפי' בסורי' חייב כשפ"ו מי"א, והיינו לר"מ דאין קניין לעכום בא"י להפקיע ממעשר ורק דיגון עכום פוטר, כשפ"ד מ"ע [ומנחו' דס"ו], עכ"ל רבינו הגאון אא"מן זצוק"ל: 32) שגיבל לו חבר בטהר' ונתנה לכהן: 33) שנתערב לע"ה תרומ' בפחו' מק' חולין, ומכרה לכהן: 34) חבר שלקח פירו' מע"ה, אפי' במעו' מע"ש של וודאי: 35) ע"ה שהביא מנח' ונקמצת ושיריה נאכל לכהני': 35o) *ודוקא כשיאמר הע"ה עשרתים: 36) בחזחן: 20 ☞

מַסֶּכֶת דְּמַאי

פרק א **א** הקלין שבדמאי[1], השיתין[2] והרימין[3] והעוזרדין[4] ובנות שוח[5] ובנות שקמה[6], נובלות התמרה[7], והגופנין[8] והנצפה[9], וביהודה, האוג[10] והחומץ שביהודה, והכסבר[12], רבי יהודה אומר כל השיתין פטורים, חוץ משל דופרה[13], כל הרימין פטורין חוץ מרימי שקמונה[14], כל בנות שקמה פטורות חוץ מן המוסטפות[15]: **ב** הדמאי[16] אין לו חומש[17] ואין לו

הקונה מע"ה א"צ להפריש ת"ג, ומעשר ראשון ומעשר שני, או מעשר עני בשנתו, מפרישן מדכל טבל במיתה [כיבמו' דפ"ו] מיהו מדאין בהם שום קדושה, מפרישן והן שלו דהממע"ה, ות"מע מפריש ממעשר ראשון, ונתנו לכהן [כסוטה דמ"ח] ולא אמרו שימכרנה לכהן, דמדאית באכילת' עון מיתה, חיישי' אדמשהי לה למכרה אתא לידי תקלה [כרשי שם] או כתוס' [יומא ד"ט], דמדהיא רק חלק ק' מהתבוא' לא חששו כ"כ לפסיד' של הקונה; מיהו ביו"ד סי' של"א כ' שימכרנה לכהן: [1]) שהקילו חכמי' בהן שהקונה אותן מע"ה, א"צ לעשרן, דמדגדלין בהפקר, איכא ס"ס, ס' לקטן ע"ה מהפקר וס' עישרן, אבל אם הם ממשומר וודאי, חייב לעשרן [כברכות ד"מ ע"ב]: [2]) ווילדע פייגען: [3]) *ברמאבעער: [4]) *טפיירלינג: [5]) תאני' לבני' הגדלים ביער: [6]) פרי התאנה המורכבת בערמון: [7]) י"א תמרה שנפלה מאילן קודם זמנה, וי"א מין תמרי' שאינן מתבשלין באילן לעולם; רק שמרככין אותן אחר שנתבשלו: [8]) מין ענבי' שמתבשלין בקושי: [9]) צלף, קאפערן בל"א: [10]) *ואע"ג דבפ"א דפאה מ"ה תנן דחייב בפאה, ובנדה פ"ו מ"ו תנן כל שחייב בפאה חייב במעשר? הכא לא פטירי רק משום ס"ס, משא"כ בוודאי חייבי': [11]) קודם שבעלו נשרי' אין ייכנס מחמיץ, ומסתמ' נעשה מתמד, והוא מים ששופכין על חרצני' וזגי', ולהכי פטו': [12]) קאריאנדער: [13]) נוטריקן דו פרי, אילן שעושה פירו' ב"פ בשנה: [14]) שם מקום: [15]) שמתבקעו' באילן, דמדהשיבי חזקתן ממשומר באו: [16]) ר"ל מעשר שני של דמאי: [17]) כשפודהו; דמדאין חומש מעכב בדאו', בדמאי אפי' לכתחיל'

יום ב

פרק ב ואלו דברים מתעשרין דמַאי בכל מקום[1]), הדבילה והתמרים והחרובין, האורז והכַמון, האורז שבחוצ' לארץ, כל המשתמש ממנו[2]) פטו'[3]): ב המקבל עליו להיות נאמן[4]), מעשר את שהוא אוכל, ואת שהוא מוכ'[5]) ואת שהוא לוֹקח[6]), ואינו מתאָרֵחַ אצל עם הארץ[7]), רי"א אף המתאָרֵחַ אצל ע"ה[8]) נאמן,

שיהא דינו כשותף ממש, שיהא מחוייב ליתן לו התרומ' בעצמו', דהרי תו' כ' כמו דלוי הוא שותף, אף דוודאי א"ל ליתנו ממש ללוי, ותו אי דינן של שבט כשותף, א"כ בזרע טבל לחייבו ליתן לשבט חלקם כשאר שותף, ותו דבל"ז דהרי תו' אינן מדוייקי' לכאור', דא"כ עכ"פ כהן שיש לו טבל יהא יוצא בו, דהרי מפריש' לתרומ' והיא שלו, וא"כ כיון דכהן נפק, ישראל נמי נפק [כתו' סוכה ד"לה ב ד"ה דאי] ותו ישראל נמי אפשר דנפיק בי' כשיתן לכהן מעותיו [כגיטין ד"ל ע"א] אע"כ דכוונת תו' דאי לאו קרא דלא תאכל עליו חמץ, הד"א דמצה עדיף מאתרוג ממעטה שותפות, דהוא ה"ד דמאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכיל', וה"ד נמי דלא אמרי' מגו דנפיק כהן נפק ישראל, להכי צריך קרא במצה, אבל באמת בלא שותפו' לא נפק באתרוג מדאין בו היתר אכיל', כמ"ש רשי שם, ומיהו גם בל"ז כבר כ' שם הרן בשם הרמבן, דרק בדמאי לתרומ' טמא' לא נפק, מדלא חזי לכהן אי לאו מגו, ככלפע"ד לולא דעת רבינו] ומ"ש ידידי הר"ב כ"י מבכורו' די"א, כ"ל דבכל ספק דבלא תקנה מחוייב לעשר מספק, הדרא לדינא דהמוע"ה, משא"כ בדמאי דהוא ענין תמידית וכך תקנו חז"ל בתחלת התקנה ליתן לכהן בחנם, עכ"להט [*והנה קול ענות חלושה, ק"ל א"כ למה סתם ר"ש וקאמ' דמאי, הרי אין דינו כדמאי לפי דברי רבינו?] : מ"ג ושירי מנחות פטורי', כ' עלה רבינו הנ"ל ק"ל מ"ט שייר תוספות בכורי' דפטו' מדמאי, וצ"ע עכ"להט *ואני כמראו' נפלאתי על רבינו, דהרי תוספו' בכורי' כבכורי', דפטו' אפי' מוודאי, ולא נקט בפ"ג דבכורי' דמאי, רק לאשמעי' דעטור בכורי' אפי' בכה"ג חייב, כמבואר בירושל' סוף בכורי', וכ"פ רמבם מפ"ב מבכורי' ה"יח. אמנם תמהני ארמבם דבפ"יג ממעשר הי"ד, כ' דתום' פטו' מדמאי, השבני רבינו הנ"ל, וז"ל אני בתומי תמהתי ברבינו הרמבם פ"יג ממעשר, וכמ"ש מעכ"ת מי' בעצמו, גם מסתימות הר"מ והר"ש משמע דס"ל דהתם דוקא נקט דמאי, והירוש' דאמר תני פטו' מדמאי, היינו דבברייתא תנא כן ופליג אמתני', וקיי"ל כסתם מתני' עכ"להט, *וק"ל על רבינו הרי מתני' דהכא דשייר לתו' בכורי', משמע דס"ל כברייתא ולמה נשבשה, ולא נימא טפי דלא נקט בפ"ג בבכורי' דמאי, רק לאשמעי' דעיטור בכורי' אפי' בכה"ג חייב וכלעיל; אמנם בני הב"ח המרון ר' ברוך יצחק שלי"טא הקשה דאפי' אבכורי' גופא ק' מ"ט שיירי' ברישא אדתני כמו מכזיב ולהלן, והרי גם זה פטו' אפי' מוודאי, וצ"ע:

פ"ב [1]) אפי' מכזיב ולהלן, דהזקתן מא"י באו : [2]) אפי' בא"י : [3]) לאורז שמא"ל ניכר הוא, משא"כ שאר מינין שבאו לא"י אתו לאחלופי : [4]) ולא יהיו פירותיו דמאי : [5]) משלהן : [6]) אפי' ע"מ

הלל פוטרין 37): ד הדמאי מערבין בו 38) ומשתתפין בו 39), ומברכין עליו 40), ומזמנין עליו 41), ומפרישין אותו ערום 42), בין השמשו' 43), הא אם הקדים 44) מעשר שני לראשון אין בכך כלום 45), שמן שהגרדי 46) סך באצבעותיו, חייב בדמאי 47), ושהסורק נותן בצמר, פטור מן הדמאי:

---

37) *דאף דסיכה כשתיי', עכ"פ מדלא שכיח ל"ג בדמאי: 38) ערובי תחומין והצרות: 39) *שתופי מבואו', ואף דפשוט דדינו שוה לערובי חצירו', קמ"ל הא, לגלויי דמערבין דרישא ר"ל אפי' תחומין, דאשמכוהו אקרא, אפ"ה שרי; ואף דלא חזי לי', עכ"פ מגו דמפקר נכסי והוה עני דפטור מלעשר דמאי: 40) *בה"מז, ועמ"ש פ"ז דברכו' 2, ולר"שי ר"ל ברכת המוציא: 41) *אף דזימון בעי קביעו', כ"כ רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל; ובכולהו טעמ' משום מגו הנ"ל: 42) כשמפרים המעשר ות"מע; מדא"ל ברכה: 43) בע"ש, דס' חשכה מעשרין הדמאי: 44) בתבוא' שקנה מע"ה: 45) *אף שמפסיד הכהן ע"ז בתרומת מעשר: 46) וועבער: 47) דסיכה כשתיי': מ"א כ' הרב ואיכא ש"ס כלעיל סי' 1, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל וכ"כ הר"מ, משמע דבוודאי חייב לעשר, והיינו כר"ל בירושל', וכן משמע [ברכות ד"מ], אבל בחבורו פי"ג ה"א מה"מע, חזר בו, וכ' דאפי' אמר הע"ה שאינו מעושר פטו' והיינו כר"י שם, עכ"לה [אמר' לעיר' הרגלי', ולפמ"ש לעיל סי' 10, צ"ל דרמבם ס"ל דבפא' נמי ביהוד' פטר וכרתוי"ט הכא: תוי"ט שם ד"ה דמאי, תקנו רבנן שיתן תמ"ע לכהן, וכ' עלה רבינו הנ"ל, וז"ל [בסוטה דמ"ח] פי' רשי דלהכי לא ימכרנה לכהן, דלמא מבהי לי' ואכיל לי', ובטי"ד של"א כ' דימכרנה לכהן, ולענ"דנ דצריך ליתנה בחנם [מב"ק דק'טוב] דמוקי ברייתא די' חביות טבל בדמאי, וקתני סיפא ובזמן לא יעשה כן משום הפסד כהן, ואם איתא דרשאי למכרו, מה הפסד לכהן, וכ"כ [מסוכה דלה"ב] דטעמ' דב"ה דיוצא באתרוג דמאי, מדאי בעי מפקיר נכסיו, ולתו' שם ע"א ד"ה אתיא, טבל לא מקרי לכם מדים לכהן שותפות, א"כ מדצריך בדמאי טעמ' דאי בעי מפקיר, ש"מ דא"י למכרה לו, והו"ל לכהן שותפות, עכ"לה, *ואני ברי' קלה, לפעד"כ ל"מ, דכמו דחשבינן לעבד שברח הוב שילא לחירות, מטעם דתרומ' שכיח' לי' בזול [כגיטין דיב"ב ותו' שם ד"ה השבתוני] כ"כ הכא היינו הפסדו והיינו שותפתו, ואדרבה כ"ל ראי' דמוכרו לכהן [מבכורות דיא"ב] דס"ל לר"ש דמאי, ואי דמחוייב ליתנו לכהן בחנם, מאי איכא בין ר"מ לת"ק, וכן פי' רשי התם להדיא, ואף דמסיק דבת"ג מיירי, היינו משום דמרוח עכום פטו' מת"מע, אבל מי גרע ע"ה דרוב מעשרין משמא הקליף עכום, ודוק. השיבני רבינו הנ"ל וז"ל ידידי! נהי דאפשר לקרותו קצת פסידא דכהן. אבל משום דישראל לא ימצא קונים רק בזול לא מקרי כולו שלו? וכי ישראל שירש אתרוג מאבי אמו כהן לא נקרא כולו שלו? [*לולא דברי רבינו הי' נ"ל דאין כוונת תו'

גסה לדקה [28]), אי זו היא מדה גסה ביבש, שלשה קבין, ובלח, דינר [29]), רבי יוסי אומר סלי תאנים, וסלי ענבים וקופּות [30]) של יָרָק, כל זמן שהוא מוכרן אכסרה [31]) פטור:

פרק ג מאכילין את העניים דמָאי [1]), ואת האכסַנְיָא דמאי [2]), רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמָאי [3]), גבָּאֵי צדקה [4]) בית שמאי אומרים נותנין את המעושר לשאינו מעשר [5]), ואת שאינו מעושר למעשר [6]) נמצאו כל האדם אוכלין מתוקן, וחכ"א גובין סתָם ומחלקין סתָם, והרוצ' לתקן יתקן: ב הרוצה לחזום עלי יָרָק [7]), להקל ממשאו, לא ישליך עד שיעשר [8]), הלוקח יָרָק מן השוק [9]), ונמלך להחזיר, לא יחזיר עד שיעשר, שאינו מחוסר אלא מניָן [10]), היה עומד ולוֹקֵחַ [11]), וראה טוען אחר יפה ממנו, מותר להחזיר מפני שלא משך [12]): ג המוצא פירו' [13]) בדרך ונטָלן לאוכלן, ונמלך להצניע [14])

---

[27]) ופטו': [28]) וחייב לעשר: [29]) מה שהוא דינר, ודינר ו' מעין, [ומעה ווז הוין] ומעה כסף משקל ע"ז שעורי': [30]) פאסטער:
[31]) לפי האומד:

פ"ג [1]) *אפי' לחברי', ואפי' בקביעו', לחכמי' דסיפא: [2]) *אפי' לחיל מלך ישראל שחייב לזונם, ומכ"ש שאר אורחי', מיהו בלנו האורחי', לכ"ע חייבי', ולהכי פלגינהו לעניי' ואורחי' בתרי בבי; וטעם דפטור, הוא כדי להקל מצות צדקה והכנסת אורחי', ומש"ה יודיעם, דבלאו יעשרו, ולהכי תני מאכילין ולא העניי' אוכלין:
[3]) *ולא הוה מעשה לסתור, דמרישא משמע דוקא בתורת צדקה מותר להאכיל דמאי? די"ל דה"כ מיירי באין מחוייב להן מזונות, ועניי' היו, וקמ"ל דלא גזרינן אטו בחייב להן מזונות דאז אסור להאכילן:
[4]) *שמפרנס בקביעו': [5]) דרך שהוא' א' הרי: [6]) ונותנין לו עפי כדי לעשר: [7]) לחתוך הירק מהקלחים [ת"י ומלק ויחזום]: [8]) שמא ימלכהו הע"ה, ומיירי בנאגד כבר, דנתחייב במעשר, דבהופקר מקודם פטו' ממעשר: [9]) מע"ה: [10]) *דמדשומתן ידוע, כבר קנינהו במשיכה או בהגבהה, ומודיע לקוני' אותן שעישר, שלא יפרישו אה"כ מפטו' על החיוב: [11]) שבורר לו אגוד יפה: [12]) *דמשיכתו לא

אמרו לו על עצמו אינו נאמן [9], כיצד יהא נאמן על של אחרים: **ג** המקבל עליו להיות חבר [10], אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש [11], ואינו לוקח ממנו לח [12], ואינו מתְאָרֵחַ אצל עם הארץ [13], ולא מארחו אצלו בכסותו [14], רבי יהודה אומר אַף לא יגדל בהמ' דקה [15], ולא יהא פרוץ בנדרים [16] ובשחוק [17], ולא יהיה מטמא למתים, ומשמש בבית המדרש, אמרו לו לא באו אלו לכְלָל [18]: **ד** הנחתּוֹמים [19] לא חִייְבו אותם חכמים להפריש, אלא כדי תרומת מעשר וחלה [20], החֶנְוָנִים אינן רשאין למכור את הדְמָאי [21], כל המשפיעים במד' גסה [22], רשאי' למכו' את הדְמָאי [23], אֵלו הֵן המשפיען במדה גסה, כגון הסיטוֹנות [24] ומוכרי תְּבואה [25]: **ה** רבי מאיר אומר את [26] שדרכו לְהִמָּדֵד בגסה ומָדְדוֹ בדקה, טְפֵל' דקה לגסה [27], את שדרכו להמדד בדקה ומדדו בגסה, טְפָלָה

למכור: 7)*לאכול אצלו; ובאו עדי' שקבל בפני ג', ושהתנהג בכל אלו ל' יום סגי: 8)ואכל אצלו: 9)דא"כ שעישר מה שאכל אצלו: 10)לענין טהרו', שלא יהיו בגדיו ומאכליו בחזקת טומ', ואפי' ת"ח א"כ על זה, עד שיקבל וירגיל א"ע ל"י, מיהו א"צ הת"ח לקבל בפני ג': 11)דאסו' לגרום טומ' לחולין שבא"י; מיהו אנן קיי"ל דמותר: 12)משא"כ יבש נאמן ע"ה שלא הוכשר, אבל א"כ שלא נטמ' דאינו בקי בזה; ולאא"מו הג"זוקל, נאמן שלא הוכשר מש"ה, ולהכי א"צ אטומ' במגו, מדא"כ דלא הוכשר רק מש"ה ולא מנ"ע, עכ"לה: 13)שמא יתטמ' אצלו: 14)*דבגדו כמדרס לפרושים, שמא ישבה עליהן נדה ומטמ' בהיסט, משא"כ מע"ה גופי' דאינו מטמ' רק במגע, יכול להזהר: 15)דאסו' לגדלן בא"י שמא ירעו בשדו' אחרי': 16)לנדור הרבה שמא יעבור: 17)דמרגיל לזנות: 18)דמה זה לטהרו': 19)נחתום חבר שקנה דמאי: 20)*והלוקח ממנו יפריש מעשר שני, משום דהשוערים מכריחין לנחתומי' למכור בזול; מיהו במוכר לע"ה חייב בכל: 21)מדמשתכר הרבה, חייבוהו גם במעשר שני: 22)שמוכרי' הרבה ביחד: 23)מדדרכם לתת מדה גדושה: 24)*סוחר גדול בלח: 25)*סוחר גדול ביבש: 26)דבר שדרכו וכו':

מ"ב הקשה רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, איך יעשר קודם השלכה, שמא כמולא יפריש מפטור אחיוב או להיפך כשפ"ה, ואת"ל דהו"ל ס"ס, דשמא יפריש מני' ובי', או שמא ילך לאבוד במקומו [*אמר האזוב אשר בקיר, בנו ותלמידו, ול"נ הי' נ"ל כיון דהך חששא שיפריש מחיוב ע"הפ אינו רק כשימלא חבר אח"כ, והרי הוא יחוש נמי שמא השליכה חבר ועשרה מקודם, כמו דאמרי [ב"מ דל"א] בחששא שמא עשאן בע"הב תרומ' על מק"א, לפיכ' על סמך זה, בע"ב עושה אותן ת"ומ על מקום אחר, כך נ"ל לולא דברי ע"ר זצו"קל] עכ"פ במחזיר למוכר בשיפא, דלירושלמי משקעו בכרי [*אמר הכנס, כך פי' קצת מפרשי' לירושלמי, ועיי' מ"ש לעיל סי' 10] וק"ל מה שהני לר"ש שזורי [ר"ה ד"יג] דאין בילה ביבש? ונ"ל מדר"ש רק לכתחיל' קאמ' כדמוכח התם, והכא מדאין תקנה כדיעבד דמי [כי"ד הסק"א] עכ"לה"ט:
ובירוש' הקשה למה צריך המשליך לעשר, נהוי כמוכר במדה גסה, ומשני המלקט מלקט א' א', והו"ל כקונה בדקה, והקשה הר"אש, מה צריך לזה, הרי דוקא במוכר לחבר פטו' בגסה [כלעיל פ"ב 20] והכא שמא ימלא ע"ה, ותי' רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, דמתני' איירי בשוק דרוב חברי', ויכול לתלות שימלאהו חבר, והמולא חבר יעשר, אף שהוא יתלה שנפל מא' מהרוב, ר"ל מחבר, מ"מ אין חזקת חבר שאין מוציא מתח"י שאין מתוקן מוציא מידי וודאי טבל [כפסחי' דט"א], עכלה"ט, *איברא לפי דברי ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, ככ"ל בל"ז לק"מ, דהתם בוודאי מוכרם לע"ה, משא"כ הכא איכא ס"ס ככ"ל: מ"ד כ' הרב כלעיל 22, הקשה רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, דא"כ הו"לל בהדיא פטו', ותו אדרבה, הרי שתם שפ"ה דדמאי דמעשר משל ישראל על של עכו"ם, אלמא דאין קניין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשר, ולהכי נ"ל, דהתם כאן כפירותיו, משום דלא פסיק' מלתא, דפעמי' פטו'; דמודה ר"מ דדיגון עכו"ם פוטר [כמנחו' דס"ו] משא"כ בפירו' דא"י דיגון או בלידגן מישראל חייבי', עכ"להט, וכ' רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א; וז"ל; והראב"ד מפרש כפירותיו, ר"ל שמחוייב לעשר וודאי, והקשה הר"אש על זה; דלמה יהי' וודאי, דלמא לא החליפן. ותמיה לי מאד על רמב"ם ור"אש ור"ב, הא סוגי' ערוכה [ספ"ק דבכורות] דקא' אמתני' דהכא ר"א, להפריש כע"לפ, כי פליגי ליתן לכהן, ת"ק סבר וודאי אחלפינהו ובעי ליתנן לכהן; ור"ש ס"ל דמאי, הרי מפורש כראב"ד, דכפירותיו ר"ל דמחוייב לעשר וודאי, ולע"ג [*ודנתי לפני רבינו הנ"ל. הרי ר"מ התם ס"ל דדיגון עכו"ם בשל עכו"ם חייב, כמ"ש ג"כ רש"י התם; להכי איצטרי' לפרש, דבלהפריש כע"לפ, מיהו רמב"ם ור"ב אזלי לשיטתיי' [וכפ"א מהל' תרומו' הי"א] דדיגון עכו"ם בשל עכו"ם פטו' [וכ"כ הכ"מ פי"א ממעשר הט"ו] ולשטתי' אף בלהפריש פליגי], והשבני רבינו הנ"ל, עכ"פ לרא"ש קשי', דהרי כל עיקר קושיתו, רק אי נימ' דדיגון עכו"ם חייב, והיינו כר"א התם, ואיך מקשה שמא לא החליפם, והמע"ה]; אמנם הקשה הראב"ד, דלמה בטומן עכו"ם חיישי', הרי הו"ל ס"ס, ש' לא החליפם, וש' עישרן אותו ישראל האחר, ותי' הכ"מ מאחר דקיי"ל, רוב ע"ה מעשרין, ואפ"ה חיישי' למיעוט, חיישי' נמי נגד ס"ס וכ' עלה רבינו הנ"ל ויש לעיין בירוש' ריש מכילתין וכרב שם, דהקלין שבדמאי משום ס"ס ומהני? ונ"ל דהכא בכל גוונא הי' שעה א' מחוייבי' במעשר, משא"כ התם ש' אחד שמא הפקר הן, ולא חל עליהן שם מעשר מעולם אה"ז רב בא לידי שער המלך, ומ"כ שכ"כ בפ"א מהיו"ט ה"ב, עכ"להט *נומתי לפני רבינו, א"כ במה נפרנס משנה שלימ' [פ"ב דמכשירין מ"י] והרי התם איכא ס"ס מעלי', דאף דספק מיעוט שלבתיהם, לא מצטרף לס"ס, דמיעוט לגבי רוב כלית' דמי [כסף י"ד רל"ג סק"ו] עכ"פ בל"ז איכא ס"ס, ש' נפלו קודם שראו פני הבית, וש' מעושרין,

לא יצניע עד שיעשר, ואם מתחל' נטלן בשביל שלא יאבדו[15], פטור, כל דבר שאין אדם רשאי למכרו דמאי[16], לא ישלח לחבירו דמאי[17], רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו[18]: ד המוליך חיטים לטוחן כותי[19], או לטוחן עם הארץ, בחזקתן למעשרו' ולשביעי'[20], לטוחן נכרי, דמאי[21], המפקיד פירותיו אצל הכותי, או אצל עם הארץ, בחזקתן למעשרות ולשביעית, אצל הנכרי כפירותיו[22], רבי שמעון אומר דמאי[23]: ה הנותן לפונדקית[24], מעשר את שהוא נותן לה[25] ואת שהוא נוטל ממנה, מפני שחשודה לחלוף[26], אמר רבי יוסי אין אנו אחראין לרמאים[27], אינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד: ו הנותן לחמותו[25], מעשר את שהו' נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה, מפני שהי' חשודה לחלוף את המתקלקל[28], אמר ר' *יהודה[29] רוצה היא בתקנת בתה ובושה מחתנה, מודה רבי יהודה בנותן לחמותו שביעית, שאינה חשודה להחליף[30], להאכיל את בתה שביעית[31]:

היתה ע״ד לקנות, וקמ״ל אף דמדאו' מעו' קונות: 13)*שהוקבעו למעשר: 14)*ר״ל להניחן במקום הפקר, להשליכן אסור [כעירובין דס״דב]: 15)ולא נתכוון לזכות בהן: 16)כמוכר במדה דקה:
18 17)במתנה במדה דקה, ואפי' לחבר: 18)*אבל בדמאי דקיל, חייש שמא ישכח מלהודיעו; וכ״ל דוקא במתנה דלא שכיח, אבל במכיל' מוד' ר״י דאסו' כלקמן פ״ה מ״ת: 19)קודם שגזרו עליהן שיהיו כעכום: 20)ולא חשידי לאחלופי: 21)דשמא החליפם בתבואת ע״ה שהיו אצלו לטחון: 22)*דאף דחשיד להחליפן בשלו, הרי פירו' נכרי פטורי, דיש קניין לנכרי להפקיע ממעשר: 23)דשמא גם הע״ה הפקיד אצלו, והחליפן בהם: 24)בעלת אכסניא: 25)לבשל ולאפות: 26)*דמורה היתר לאחלופי, מדעתה בשבילו, או דלטובתו מתכוונת להחליף רע בטוב: 27)לחוש שמא תחליף ותאכל טבל: 28)*ובפונדקית לא קתני המתקלקל, דאפי' לא נתקלקל על ידה, מחלפת, כדי להרגי' אצלה בנ״א: 29)*טעמ' דת״ק קאמ': 30)אפי' יתקלקל: 31)דחמיר לע״ה

שיעשר [11]): ג ר"א אומר אין אדם צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי [12]), וחכמים אומרים קורא שם ואינו צריך להפריש [13]): ד מי שקרא שם [14]) לתרומת מעשר של דמאי [15]), ולמעשר עני של ודאי [16]), לא יטלם בשבת [17]), ואם היה כהן או עני למודים לאכול אצלו, יבאו ויאכלו, ובלבד שיודיעם [18]): ה האומר למי שאינו נאמן על המעשרו', קח לי ממי שהוא נאמן [19]), וממי שהוא מעשר, אינו נאמן [20]), מאיש פלוני, הרי זה נאמן, הלך ליקח ממנו, ואמר לו לא מצאתיו, ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן, אינו נאמן [21]): ו הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן [19]), מי כאן מעשר, אמר לו אחד אני, אינו נאמן, איש פלוני

מלהנות מהנדור: [11])*ולא מהני אימת שבת רק בין מוכר ללוקח, דהו"ל כדיעבד: [12])*דנהי דחשוד הע"ה על מע"ר ומע"ש, ה"ע משום דבמע"ר יש בו תמ"ע שאסו' לזרי', וירא להפריש מע"ר, דעי"ז יפסיד להפריש ת"מע, וכ"כ מע"ש טריח' לי' מלתא להעלותו לירושלי', אבל מעשר עני, דגם בהפרישו לא נאסר לעצמו, לכן מפרישו הע"ה מדגם עבול למעשר עני במיתה: [13])*לדבריו דר"א קאמרי, לסברתך עכ"פ הי' ראוי שיקרא שם, לומר מעשר עני בצפונו או בדרומו, דלא טריח' מלתא כלל, מיהו לדידן וודאי חשיד ע"ה עלה, וצריך חבר להפרישו, רק שהעני הוא הממ"עה: [14])*קודם שבת: [15])*נקט דמאי דבדמאי מקיים הישראל המעשר לעצמו, ולהכי מפריש הוא הת"מע לכהן, משא"כ בוודאי, רגיל הלוי להפריש הת"מע לכהן; ולא תני ת"ג של וודאי מדאין רגיל להשהותה עד לאחר הגורן: [16])*ולא תני מע"ר של וודאי, דהרי אין הלוי יכול לאכלו בשבת, מדאסו' להפריש תמ"ע דהו"ל כמתקן מנא: [17])*ר"ל הכהן והעני; דאף דבקרא שם מע"ש מותר להפרישן, אסו' להוליכן בשבת: [18]) שלא יסברו שמאכילן משלו, והו"ל כמאכיל אורחיו תרומו' ומעשרו':
19 [19])*שנאמן שאינו מוכר פירו' ע"ה אחר, בחזקת מעושרי', או נ"ל דה"ק שנאמן לומר אמת כשישאלוהו אם עישר: [20]) דמדהוא עצמו חשוד, והוא לא אמר לו ממי יקח, מצי לאשתמוטי למימר בעיני הוא נאמן: [21])*ואינו נאמן במגו, דירא שיתגלה: [22])דאף דהחשוד אינו מעיד,

פרק ד הלוקח פירו' ממי שאינו נאמן על המעשרו', ושכח לעשרן, ושואלו בשבת [1]), יאכל על פיו, חשכה מוצָאי שבת, לא יאכל[2]) עד שיעשר[3]), לא מצָאו, אמר לו א' שאינו נאמן על המעשרות מעושָׂרין הן, אוכל על פיו, חשכה מוצָאי שבת, לא יאכל[3]) עד שיעשר[4]), תרומת מעש' של דמָאי שחזרה למקומה[5]), רבי *שמעון שזורי אומר אף בחול, שואלו ואוכלו על פיו[6]): **ב** המדיר את חבירו שיאכל אצלו[7]), וחוא אינו מאמינו על המעשרות, אוכל עמו בשבת הראשונה[8]), ואע"פי שאינו מאמינו על המעשרות[9]), ובלבָד שיאמר לו מעושרין הן, ובשבת שנייה, אף על פי שנדר ממנו הנייה[10]), לא יאכל עד שיעשר

ובה"ם זה איכא שפיר למימר שמא לא חל עליהן שם מעשר מעולה, ודוחק לומ' דעכ"פ חל עליהן שם מעשר בדיעבד, וכמעשר ראשון שהקדימו בשבלי', אע"כ שאין כל הספיקו' שוין, והשבני רבינו הנ"ל וז"ל ימחול ידידי הרב נ"י לעי' במ"ל פ"א ממעשר ה"ט, מ"ש לתרץ בזה, ולענד"נ דהתם אף אם ננקט כדברי הראשוני' דרמ"ל, דמתני' דמכשירין לענין אכילת ארעי מיירי, עכ"פ כיון דבספק אם עישרן קמה, הוה אזלינן לחומר' לענין אכילת קבע, דאז ליכא ס"ס, וכיון דנעשה ס' זה לחומ', הוה כוודאי איסו' כמ"ש פוסקי' בעין זה בספק דאוריי' וע"י גלגול הוה דרבנן, משא"כ בקלין שבדמאי, דמכח ס"ס נפטרו פירות אלו לגמרי, ולא דנין בהם כלל ענין חומר' ע"י ספק א':

פ"ד [1])*דילא לשקל בשבת, וה"ה ביו"ט: [2])*על סמך הגדה דשבת: [3])*מדנקט עד שיעשר [ול"ק יעשר מה שיאכל] משמע כלמ"ש דגם על אכילתו בשבת חייב לעשר כ"כ ע"ל אא"מו רבינו הגאון זצוק"ל: [4])*סתם מתני' ר"מ דחשוד לדבר, לא דנו ולא מעידו: [5]) לנ"ע של חולין שהופרשה מהן: [6]) דדוקא קודם שהופרשה מיקל בה, ובהופרשה יודע שאסור', ואימת דמוע עליו: [7]) דא"ל יאסר עליך כל אשר לי, אם לא תסעוד אצלי: [8]) של נשואי בחור לבתולה;
9 והקילו משום איבה: [9])*ק' דכבר אמר שאינו מאמינו? וצ"ל דלעיל ר"ל שבעיני החבר הוא בכלל ע"ה שאינן מעשרין, והכא ר"ל שאף להגדתו שעישר תבוא' זו, אינו מאמינו, שהרי צריך לשאלו וכדמסיק, או צ"ל דר"ל אף שגם הע"ה אינו מאמינו לחבר שיעשר, ולפיכ' אינו חושש להכשילו: [10])*צ"ל דר"ל דאע"ג דזה שנאה יתיר' שהנודר אוסר א"ע. מלהנות:

פרק ה הלוקח מן הנחתום [1]), כיצד הוא מעשר, נוטל כדי תרומת מעשר [2]) וחלה [3]), ואומר א' ממאה

ולפי תרוצם ב' ק' מהכא, דנימא אדרבה מה"ט אינו מפריש מ"ע שלא יהא גזל, ואולי י"ל דתוס' ס"ל בפירוש סוגי' דמכות, כנדרים [דפד"ב] דטעמ' דר"א דלא נחשד על מ"ע, דאילו בעי מפקיר נכסי' והוה עני ושקיל לי', ולית לי' פסיד', וזה פי' דממונא הוא, ר"ל שבידו להפקיר נכסיו, אלא טעמ' דרבנן שנייא במכות, דבנדרי' אמרי' דטעמיי', דמירתת להפקיר, דלמא זכי בי' אחרינא, ובמכות אמרי' טעמו' דרבנן דטריח' לי' מלתא [*ואנא בעניותא לא ידענ' מה צורך לרבינו לדחוקי בזה, דהרי תו' שם לא הזכירו דאיירו במעשר עני, ודלמא באמת אמעשר עני א"ל שום טעם, דבל"ז אפי' יפרישוהו אינו גזל, מדאי בעי מפקיר נכסי' כנדרי' הנ"ל, ורק אמעשר ראשון קאמרי, דבי' לא שייך האי טעמ', להכי קאמרי, הדא דאין לו תובעין, ועוד שלא הפרישוהו, דסבר כל כמו' דלא מפריש מעשר אינו חייב בת"מע כר"שי בבכורות [די"אב]] : כ' עוד רבינו הנ"ל וז"ל, הנה בסוגי' דנדרי' תמוה לי הא ע"י הפקר לא חזי לי', דהא לא תלקט להזהיר עני על שלו, ועיי' תוי"ט פ"ה דפאה מ"ג, א"כ הדר הו"ל גזל, ואף אם נדחוק דע"ה לא ס"ל דרשא דלא תלקט, מ"מ עכ"פ הו"ל לש"ס לומר דה"ט דרבנן, דס"ל דנחשדו, ולע"ג עכ"להט [*ולפע"ד העבד ישראל, ל"מ אין זה מהדוחק כמ"ש רשי [נדרי' דפ"ד סוף ע"א] דכל שלא נכתב בפי' לא ליית ע"ה, ועל כרחך אפי' רבנן ס"ל הכי, מדס"ל דחשיד אטבל דמעשר עני, א"כ כמו דלא ס"ל לע"ה דלא תוכל לאכל בשעריך, דקאי גם אטבל דמעשר עני, והיינו על כרחך מדאינו מפורש, כ"כ איכא למימר נמי דלא דריש לא תלקט מה"ט, ומצי שפיר להפקיר, רק דירא להפקיר כמ"ש הש"ס, אמנם עוד נ"ל לתרץ דסוגי' דנדרי' ס"ל כירושל' שהביא תוי"ט פ"ה דפאה מ"ה ד"ה שקבלו, דהיכא דמפקיר הכל, תו לא מקרי בעל השדה, וכן צ"ל בכל מקום שמזכיר הש"ס אי בעי מפקיר כפ"ז דברכו' דמזמנין עליו, וכ"כ פ"ג דעירובין דמערבין וכו' ובשאר דוכתי, בכולהן ק' למה לא מחלק הש"ס בין מי שאכל דמאי משדה שלו, או שקנה דמאי, דבאכל דמאי משדה שלו אין מזמנין עליו, אע"כ כדאמרן; השבני רבינו הנ"ל וז"ל נפלאתי! וכי יאמר מעכ"ת דכולהו הך סוגיי פליגי אההיא דחולין, דלא כפסק הלכה, וכל עיקרי הדיני' שייכי רק בלוקח מע"ה ולא בע"ה עצמו, עכלה"ט: מ"ד לא יעלה וכו' וכ' עלה רבינו הגאון אא"מו ז"לוקל, וז"ל ואף דבזכאי בהרמתן גם להוליך שרי, כפ"א דבילה מ"ו, שאני הכא, דלא הותר בהרמתן מל"ע, רק מדקרא שם מע"ש, אך ק"ל מ"ש דגזרו דאסו' להקדיש בשבת, גזיר' משום מכיר', דהו"ל כמי כמוציא מרשות הדיוט לרשות גבוה, כפ"ה דבילה מ"ז, טפי הו"ל למגזר במוציא באמת מרשות לרשות, כנותן מתנה לחבירו ביו"ט דשרי כשפ"א דבילה, ונ"ל כיון דמכר א"א בלא פסוק דמים באמיר', לא דמי למתנה, דאפשר ליתן מיד ליד בלי אמיר', ומה"ט גם באמיר' שרי, משא"כ בהקדש: ומ"ש הרב כלעיל סי' 18, כ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל מכאן נסתר לכאו' שיטת הר"ש וטוי"ד סי' של"א דמותר למכור ת"מע של דמאי, דא"כ מה בכך שחושבין שנותן להם משלו, ולמה יגרע זה ממכיר' ממש, עכ"להט [*ולולא משתאפינ' עדיין אינו מוכרח, דעכ"פ גונב דעתו, דסבר שמאכילו חולין ששוים יותר מתרומו' והרי זה אסור [כחולין דצ"דא]:

פ"ה [1]) *שמוכר במדה גס', ופטו' מת"מע וחלה, דדוקא במוכר

נאמן, הרי זה נאמן (22), הלך ליקח ממנו, אמר לו מי כאן מוכר ישן (23), ואומר לו מי ששלחך אצלי, אף על פי שהן כגומלין זה את זה הרי אלו נאמנין (24): ז החמרים שנכנסו לעיר, אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן, אינן נאמנין (25), רבי יהודה אומר נאמנין (26):

עכ"פ משום חיי נפש הקילו, מדאינו מכיר אדם שם: 23) *שירא שיאכילוהו חדש, או מדתבוא' ישנה טוב' יותר: 24) משום חיי נפש: 25) דגומלין ז"לז, דחבירו ישבחו בעיר אחרת: 26) *משום חיי בני עיר, שיביאו להם תבוא': מ"א הקשה רבינו הגאון אא"מו זצ"וקל, מאי באמר לו אחר א"כ במ"ש, הרי אין אדם חוטא ולא לו [כפ"ג דקדושין דס"ג] ואפי' חשוד נאמן על של אחר [כי"ד קי"ט ס"ז, דלא קיי"ל כר"מ דהחשוד לדבר לא דנו ול"מ בשל אחרי' רק לעדות ממון אינו נאמן משום אל תשת רשע עד או בחשוד בעריות אינו נאמן בעדות ערוה, דהו"ל נוגע בעדו', דא"כ שכיח' לי' או פריצא לי' כש"ך שם] וכ"ל התם בקדושין לא מתנגד חזקה, דשויא באמת קדשה, משא"כ הכא מעיד לסלק חזקת טבל, ומה"ט נמי באומר שהוא אמה דמיתנא, אף דאפי' ע"א מפסולי עדות נאמן על זה, מדאינו מעיד על גוף הקלילה, הו"ל רק גלוי מלתא בעלמא, אפ"ה היבם עצמו א"כ, ואמאי לא נימא אין אדם חוטא וכו', ע"כ דהתם נמי חזקת זיקה, מדמוחזק באחי, ומה"ט א"כ בשחיט' [כי"ד סי' ב'] מדהו"ל חזקת אמ"הם [*ולא זכיתי להבין ש"ך שם סק"כ דאף בשחיט' בשל אחרי' נאמן] או דבשחיט' הו"ל כמעיד ע"ע ששחט יפה עכ"להט; וכדומ' לזה כ' רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא, וז"ל, כ' במחנה אפרים הל' עדות סי"ב, דנהי דחשוד נאמן על אחרי', מ"מ הכא אין ע"א נאמן דאתחזיק אסור' ואין בידו לתקנו, וק"ל הא בהאשה רבה אבעיי' דלא אפשטי, אי ע"א נאמן באתחזיק אסור', ולפשוט מהכא דא"כ א"עכ דלא מחשב אתחזיק אסור', מדרוב ע"ה מעשרין, רק חששו חז"ל למיעוט דשכיח, עכ"פ ע"י הרוב נסתלק החזק', ודי שיהי' ע"י המיעוט כפלג' ופלגא, כסמוך מיעוט לחזק' והו"ל פלגא ופלג' עכ"להט [*אמר הקטן, הכלל שהביא במחנה אפרי', יתד הוא שלא תמוט, דכ"כ הרא"ש [בגיטין דכ"ד] בי"ד כלליו שהביא שם בענין ע"א נאמן באיסורי', אולם לולא מסתפינא להכניס ראשי לקדר בין ההרים, עשתרות קרניים, כ"ל להצדיק דברי מעיקר' ע"ר אא"מו הג"זצוקל, דבהאשה רבה ליכא למפשט מהכא דא"כ ק' למה נקט מתני', וא"ל אחר שאינו נאמן, אפי' נאמן נמי א"כ, אע"כ דוקא אינו נאמן, דאיכא תרתי, חשוד וגם אתחזיק אסור', ומנ"ל בע"א כשר?: מ"ג כ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל אמרי' בש"ס [מכות די"ז] טעמ' דר"א, דע"ה מפריש מ"ע משום דממונא הוא [ותיבת דידי' שבתוי"ט ט"ס] ופירש"י דר"ל מדאין בו איסו' אכיל' אלא גזל, ואיהו אגזל עניי' לא חייש עכ"ל, ולתו' יומ' [דכ"הב] אף דע"ה לא חשיד אגזל, הכא לא חשיב לי' גזל, מדהוא ממון שאין לו תובעין, ועוד כל כמ' דלא הופרש לא חשיב לי' גזל, עכ"ל,

או בדרומו[9] ומהולל על המעות: ג הלוקח מן הנַחתו', מעש' מן החמה על הצונֶנ', ומן הצונֶנת על החמה[22], אפילו מטפוסין[23] הרבה[24], דברי ר"מ, רבי יהודה אוסר, שאני אומר חטים של אמש היו משל אחר, ושל היום היו משל אחר[25] ר"ש אוסר בתרומת מעשר[26] ומתיר בחלה[27]: ד הלוקח מן הפלטר[28] מעשר מכל טפוס וטפוס, דברי ר"מ[29], ר' יהודה אומר מאחד על הכל[30], מודה רבי יהודה, בלוקח מן המַנְפֵל[31], שהוא מעשר

בעד ת"ג ות"מע: 21)*ר"ל ואם רוצה להפריש ת"ג ות"מע וחלה כא', ג"כ רשאי, רק דלא נקט בכה"ג ברישא שיפריש ה' למא', דהיינו ב' לת"ג וא' לת"מע, וב' לחלה שנתנית א' ממ"ח? משום דאז לא יהי' החשבון מכוון, דהרי חייב חלה מל"ז הנשארי', טפי מב': 22) דכיון דבוודאי, מהני בדיעב' בהפריש מהרע על יפה, בדמאי הרי אפי' לכתחיל': 23) דפוסין שעושין בהן הלחם: 24) *אף שהדפוסין חלוקים, לא חיישי' שמא א' מהן ממעושר, דנחתם מחד גברא זבן: 25) ודוקא בא' מאמש וא' מהיום, ואפי' מדפוס א', אבל בשניהן מיום א' אפי' מדפוסי' הרבה, לא חייש ר"י: 26) אפי' שניהן מיום א' חיישי' בב' דפוסין: 27) דלא חיישי' לב' דפוסי' ולאמש והיום, מדחיוב חלה בגלגול אבל נחתם א' הוא: 28) הוא הקונה מנחתומין הרבה: 29) דשמא זה קנה מנחתם שעישר, וזה מאינו מעשר: 30) ס"ל דפלטר מחד נחתם זבן, ודינו כנחתום: 31) הוא הקונה מפלטרין הרבה: *אמר המחבר היבש בקיר, משנה ה' היא משנה חמורה, וצריכא לפני ולפנים; דלפי הך תרוצא דירושלמי שתפסו רבותינו המפרשי', דבדמאי הקילו דאפי' ביבש יש בילה, א"כ ק"ל מ"ש חתיכו' דאין בילה, ומ"ש גרוגרת דמהני בילה, והרש נדחק דדוקא בדורס הגרוגרת יחד יש בילה, וק"ל א"כ בחתיכת דבילה דרישא נמי להוי כה"ג? ותו דורס מאן דכר שמי'? ותו ק' בדברי ר"י, מ"ש מתנה מרובה ממועטת? ורבותי' פרשו, איירי בזמן שכל א' נתן לו מתנה מרובה, אבל בנתן א' מהן מתנה ממועטת, וניכר דקמצן, שמא קמצן ג"כ מלעשר, ותמהני דמלת "אימתי, יהי' איירי במתן כל א' וא', "ואבל "בזמן וכו', יהי' איירי בנותנת א' מהנותנין; ומה שסמך הר"ב בפירושו אירושלמי, אינו מוכרח לפע"ד למעיין שם: ואא"מו רבינו הגאון זצוק"ל, פירש מלתא אלבשייהו יקירא, דס"ק ר"י דדוקא בנתנו כ"א מתנה מרובה, דמדניכר דוותרני' הם, לא קמצו ג"כ מלהפריש המעשרו', דאי"ל דשמא הא' הוסיף כדי שיפריש המקבל, ליתא, דמדאין הנותן מרוויח ע"ז, עדיף לי' טפי שיפריש בעצמו, דשמא ישכח או יפשע המקבל, וגם שלא להוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן, משא"כ בנתנו

ממה שיש כאן, הרי בצד זה מעשר, ושאר מעשר[4]) סמוך לו, זה שעשיתי מעשר[5]) עשוי תרומת מעשר עליו[6]), והשאר[8]) חלה, ומעשר שני בצפונו או בדרומו[9]), ומחולל על המעות[10]): ב הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת[11]), נוטל אחד משלשים ושלש ושליש[12]), ואומר אחד ממאה[13]) ממה שיש כאן[14]), הרי זה בצד זה חולין[15]), והשאר[16]) תרומה על הכל[17]), ומאה חולין שיש כאן[18]) הרי זה בצד זה מעשר, ושאר מעשר סמוך לו[19]), זה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר עליו[20]), והשאר חלה[21]), ומעשר שני בצפונו

בדקה, דמשתכל הרבה, חייב כפ"ב מ"ד: [2]) *ר"ל א' מק'; ולא שיפריש ת"מ מיד דאף דת"מ א"ל מוקף רק מד"ס [כתו' גיטין ד"ל ע"ב] ומכ"ש בדמאי? עכ"פ לתרום ממוקף עדיף טפי, ותו דכשיפריש יקדים ת"מ למעשר, רק כוונת מתני', שיסמן מקום: [3]) *אם הקונה בע"ב, אז שיעו' חלה א' מכ"ד, ואם פלטור א' ממ"ח:
4 [4]) *עוד ע', ולהכי לא קאמ' כפשוטו, א' מי' שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר, והל"ז ת"מ עליו, נ"ל דזהו כדי למעט בירור המעשר שלא יתנהו ללוי, בכל מה שיכול, ולא ירא' כאוכל מעשרותיו להדיא: [5]) בתחיל': [6]) ויתנו לכהן: [8]) חלק מ"ת שהפרשתי: [9]) של כרי ר"ל שיקבע לו מקום: [10]) וא"צ להוסיף חומש: [11]) *דרשאי גם הישראל ליתן הת"מ לכל כהן שירצה [כגיטין ד"לא] והרי שיעו' תרומ' ב' ממא' לבינוני, ושיעו' ת"מ א' מק': [12]) כדי להקל טורח המדיד', יחלק כל הכרי שהוא ק' סאה לג' חלקי', ויהי' כל חלק ל"ג סאה ושליש, דהו"ל כל חלק ק' שלישיות, ויקח מכל חלק סא', שהוא ג' שלישיות: [13]) בכל החלק: [14]) בסאה
15 שהפרשתי: [15]) *ר"ל שליש א' מהג' שלישיות שהפרשתי יהי' חולין; ונ"ל דדוקא נ"ל כן, דאל"כ מדמפריש ת"ג ות"מ יחד, הייתי אמא יקדים ת"מ לת"ג, להכי יאמר כן להיכיר', וזה כל מה דקמ"ל במתני' דהכא; ולרב"א ה"ע דנ"ל כן, מדצריך להפריש ת"ג מאומד, ות"מ צריך מדידה, ובאומר "והשאר, הוי כמאומד: [16]) *ב' השלישיות האחרו' מאותן ג' שלישיו' סא' שהפרשתי: [17]) יהיו תרומ' על כל הק' שלישיו' שבחלק: [18]) *ר"ל השליש הנשאר, שהוא חלק המאיי מהכל: [19]) שאר הט' שלישיים יהיו סמוכי' לו: [20]) על הט' שלישיים מעשר, ונותן הסא' להכהן

אין אדם רשאי למכור טבל[46]) אלא לצורך[47]): ט מעשרין משל ישראל על של גוים[48]), משל גוים על של ישראל, משל ישראל על של כותים[49]), משל כותים על של כותים, רבי אליעזר אוסר משל כותים על של כותים[50]): י עציץ נקוב[51]), הרי זה כארץ, תרם מהארץ על עציץ נקוב, מעציץ נקוב על הארץ, תרומתו תרומה[52]), משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום[53]), מן הנקוב על שאינו נקיב, תרומה ולא תֵאָכֵל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות[54]): יא תרם מן הדמַאי על הודַאי, מדמָאי על הודָאי, תרומה ויחזור

מפטו' על החיוב, קמ"ל דעכ"פ "הלוקח פירות גמורי', בין כך
וכך פטו' מדאו' [כרמב"ם רפ"ב ממעשר, ולרא"בד אפי' בלקחן קודם גמרות
פטו'] והו"ל כמפריש מפטו' אפטור: 45)*דבמכרו לו טבל מעשר
מה"ע, עכ"פ אין אדם וכו'; כך נ"ל: 46) אפי' לחבר, דאסו'
להוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן: 47)*בנתערב לחבר חולין מועטי' 47
בטבל מרובה, דאע"ג דבטלי חולין ברוב, עכ"פ כיון דאין בילה ביבש,
א"א לעשר מני' ובי', שמא יפריש מפטו' על החיוב, ולהכי צריך
לתקן הטבל ממקום אחר [כך נ"ל פי' הר"ש, ואי"ל דלהכי לא בטלי חולין
בטבל, מדקיי"ל דאזלינן בתר מבטל, [כמנחות דכ"ג א] והרי אפשר לטבל
שיעשה חולין, והו"ל מב"מ, ובכה"ג אפי' רבנן דר"י מודה דלא בטל [כרך
נדרי' דנ"ב א], ליתא ממ"ש הכ"מ פ"א מא"הט ה"יז בשם ר"י קורקס, דדוקא
לענין טומ' אמרי' דבאפשר להיות כמותו לא בטל] אבל בנתערב טבל
מועט בחולין מרובי', כיון דרק מדרבנן לא בטל, מדהו"ל דשיל"מ
[כנדרי' דנ"ח] אבל מדאו' בטל, א"א להפריש מטבל אחר דהו"ל
כמפריש מחיוב אפטו', ועדיף טפי להפריש מני' ובי': 48)*דקיי"ל
אין קניין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשר [רמב"ם פ"א מתרומו']:
49)דאין נזהרי' אלפני עור ומוכרי' טבל: 50)*דזמנין דעישר א' לנפשי'
ומלך למכר; וכ"ש דפליג ר"א ברישא דליכא ס"ם: 51)גרמ: טערבען,
מנוקב כדי שורש קטן, והוא פחות מכזי', ומלאו עפר והגדל בו
טבל מדאו': 52) ואפי' לכתחיל' תורם הכי: 53)דאף דתרם מפטור
אחיוב, עכ"פ שלא יזלזל בתרומ', להכי יתנה לכהן, וא"צ להוציא
עליה ת"ומע, דמדאו' שאינו נקוב פטו': 54) דמדהפריש מחיוב

מכל א' ואחד: **ה** הלוקח מן העני[32], וכן העני שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבילה[33], מעשר מכל א' ואחד, ובתמרים ובגרוגרות בולל ונוטל[34] אמר ר"י אימתי בזמן שמתנה מרובה[35] אבל בזמן שמתנה מועטת[36] מעשר מכל אחד ואחד: **ו** הלוקח מן הסיטון[37], וחזר ולקח ממנו שניה, לא יעשר מזה על זה, אפילו מאותו הסוג[38], ואפילו מאותו המין[39], נאמן הסיטון לומר משל אחד הם: **ז** הלוקח מבעל הבית[40], וחזר ולקח ממנו שניה, מעשר מזה על זה[41], אפילו משתי קופות, אפילו משתי עיירו', בעל הבית שהיה מוכר ירק בשוק[42], בזמן שמביאין לו מגנותיו, מעשר מאחת על הכל, ומגנות אחרות מעשר מכל אחד ואחד[43]: **ח** הלוקח טבל משני מקומות, מעשר מזה על זה[44], אף על פי שאמרו[45]

כ"א מתנה מועטת, דניכר קמצנות, שמא א' נתן מעט משום שהוא עשיר, ושני משום קמצנות, עכ"לה"ט ודפ"ח; ואני בעניי לפום גמרא שהנא, אפרש כיד ד' החונן לעני דעת: 32) שמחזיר על הפתחי': 33) אתיכת דביל', והעני רוצה לתקנם: 34) *דס"ל דבדמאי אפי' בזה יש ברירה, ומדקבל תמרי' רבים מכל א', א"כ כשיפריש אחר שיבררם, א"א שלא יתערבו מהפסו' והטוב יחד, ויעשר מהם על הפסו' והטוב, משא"כ ברישא דלא קבל רק אתיכה א' מכל ב"ב, לא אמרי' יש ברירה, דאפשר שיפריש מאתיכה פטור' על החייבת או איפכא: 35) *שקבל העני מתנה מרובה, ומפריש לפ"ז תמרי' הרבה, אז שייך לומר, דלא סגי שיתערבו מפסו' וטוב יחד: 36) *שלא קבל רק מתנה מועטת, דאז לא יפריש כשיעשר, רק תמרה א' או ב', שוב הו"ל כאתיכת פת ודביל', דלא אמר' גבה יש ברירה [כך נלפע"ד שבטלה במעוטה נגד דעת רבותי]: 37) סוחר גדול ומעוטא זבן, ומוכר שוב במדה גסה: 38) אותה כלי: 39) שחמתית או לבנה: 40) *מגדל בשדותיו, ומיירי שמוכר במד' גסה, או שהוא ע"ה שאינו מעשר: 41) מיהו אין מעשר ממין על שאינו מינו או מחדש אישן: 42) וקנה וחזר וקנה ממנו: 43) דשמא א' עישר וא' לא עישר: 44) *קמ"ל דלא חיישי' שמא מוכר א' מירחן לאכיל', דחייבי' לעשרן מדאו', וא' מירחן למכרן דפטירי ממעשר מדאו', והו"ל כמפריש

פרק ו המקבל שדה מישראל, מן הנכרי, מן הכותי[1]) יחלק לפניהם[2]), החוכר שדה מישראל[3]), תורם ונותן לו[4]), אמר ר' יהודה, אימתַי בזמן שנותן לו מאותו השדה ומאותו המין, אבל אם נתן לו משדה

יבם, דלפע"ד ע"כ תנא דידן ס"ל גרי אמת הן, דהרי אף דרישא ס"ל אין קניין לעכו"ם, ע"כ מיירי בלא אדגין ביד עכו"ם, דליכא תנא דס"ל תרתי אין קניין ואין מירוח עכו"ם פוטר [כתו' מנחו' דלא"א ד"ה קסבר] וא"כ ל"ל דנקט כלל כותיי', הרי ממ"נ חייב תבוא' שלהן בין שהן גרי אריו' או גרי אמת, עכ"פ לא אייתי אלפני עור, אע"כ לאשמעי' פלוגתא דרבנן ור"א קמ"ל, דלא ניחש שמא עישר כותי א' לנפשי', ולהכי שפיר קמ"ל ב' בבא, משל ישראל על כותי' לרבותא דרבנן, אף דהוי ס' מוציא מוודאי דשמא עישר הכותי ואכל כהן טבל אפ"ה שרו רבנן, וקמ"ל מכותי על כותיי' לרבותא דר"א, אף דהוה ס' מוציא מספק, אפ"ה אוסר ר"א, וק' באמת מ"ט דרבנן, הרי בכל דוכתא קיי"ל אין ס' מוציא מידי וודאי, [כפסחי' ד"ט א, ונדה דטו"ב] א"עכ דפירו' כותיי' לא מחשבו ס', דמיירי בממורחין וראו פני הבית כבר, ונתחייבו בוודאי, ואין ס' עישורן מוציא מידי וודאי חיובן לגבי פירות כותיי' גופייהו, וא"כ לגבי פירו' ישראל הו"ל כוודאי וודאי, ואי כותי' גרי אריו' הן, מה מהני שממורחין כבר בידם, הרי וודאי פטירי, דהא האי תנא ס"ל מירוח עכו"ם פוטר, וליכא למימר דבמורחן ישראל ברשות כותי מיירי, דהרי אפי' בכה"ג פטו' [כתו' בכורות די"אב] אע"כ דבאמת ס"ל גרי אמת הן; אבל אין להקשות דעכ"פ של כותי לקוח הוה, ולקוח פטו' מדאו' כלעיל סי' 44, דנ"ל דשל ישראל נמי מיירי בהוא לקוח וד"וק: מ"י כ' הר"ב בסי' 53, וכ"כ הרא"ש, וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל ולא ידעתי למה לא קאמ' כפשוטו, דמדאינו נקוב מדרבנן, לגבי דרבנן הוה מחיוב על החיוב, והו"ל תרומ' מדרבנן, וכיון דמדאו' הו"ל מפטו' אחיוב, להכי לא מפטר נקוב בתרומ' זה, ואולי י"ל דמדינא הו"ל קריאת שם בטעו' דהי' רק אדעתא למפטר הנקוב, והרי לא נפטר: מ"יא מדמאי על דמאי, כ' הרב כלעיל סי' 55, וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל וק"ל בסוגי' [דמנחו' דל"א] שהבאתי לעיל מ"ח נמי ניחש שמא הדמאי שיקנה יהי' ממעושר, והוה פטו' גמור, או מאינו מעושר ויהי' חיוב גמור, א"עכ מדשניהן שוין דפטירי מדאו' מעשרין מז"עז, וה"נ נימא הכי, ול"ע עכ"להם [*ואנא כוביתא בעלמ' הוא דחזינא, דהכא איכא תקנתא לעשר מתוכו, משא"כ התם מדליכא תקנתא אחרינא, במקום פסיד' ל"ג בה רבנן, כדשרינן התם [ד"ל ע"ב] דאף דבכל דמאי לא מהני דברי ע"ה, אפ"ה בתרומות מעשר של דמאי שחזרה למקומה, סומך אדברי ע"ה לאכלן בלי מעשר כלל, משום הפסד חולין, וכמ"ש רש"י התם, מכ"ש הכא דלא חיישינן שמא יפרים מפטור אחיוב, משום הפסד חולין, וכ"כ אשכחן בכמה דוכתא דקא' הש"ס שאני התם דאיכא הפסד חולין [כפסחי' דטו"ב] כ"כ הכא לא העמידו דבריהם במקום הפסד:

פ"ן [1]) ליתן לב"ב מחצה שליש ורביע מהתבוא': [2]) *דכדי שלא ימנעו מלקבל שדות בא"י, הקילו אמקבלי' שא"צ לתרום ולעשר על חלק של ב"ב, וחולק הכלי לפניהם, כדי שידע הב"ב שחלקו טבל הוא: [3]) מקבל שדה בדבר קצוב: [4]) *מדקדק להפריש התרומ' בגורן

ויתרום 55), מן הודאי על הדמאי, תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות 54):

אפשו', הו"ל התרומ' טבל דאו': 55) דשמא א' עישר; וא"ל לתקן התרומ', דרוב ע"ה מעשרין: ט"א כ' הרב בסי' 1, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל ק"ל כיון דמיירי בנחתם חבר כדמוכח בירושל' דמוקי במוכר במדה גסה, והיינו ע"כ דרצה לאוקמי אפי' בנחתם חבר, א"כ אמאי צריך לוקח להפריש חלה, כיון דגלגול העיס' הי' אצל נחתום, עליו חל החיוב להפריש, והוא דהוי חבר, לא נחשד, וצע"ג, עכ"לה"ט [*אמר המעתיק, אשר לא ראה אור, כמדומ' הבין רבינו דקושית הירושלמי פ"ב דדמאי ד"ה ע"א, אדמקשי מתני' דהתם אדהכי, דאינו רק מהפרשת ת"מע, והא לבד משני הירוש', דהתם בדקה והכא בגסה, ולפע"ד אי אפשר לומר כן, דא"כ אדמוקי הכא בגסה, טפי הו"ל לאוקמי הכא בע"ה, אלא ע"כ משום דגם ע"ה אינו חשוד בחלה [כירושלמי פ"ד דחלה ד"י ע"ב] דאפי' בסורי' לא נחשדו ע"ה אחלה, וכ"כ נמי הר"ש פ"ה דחלה מ"ו, ופ"ה הרמבם פ"ח מבכורי', א"כ אי הוה מוקי למתני' דהכא בע"ה, אכ"פ הוה קשיא, עכ"פ למה חייב הלוקח בחלה. להכי מוקי לה במוכר בגסה, או בחולין טמאי', דמדאזלי חלה ות"מע לאור, לא חייבוהו למוכר להפריש לת"מע וחלה, וכ"כ כ' בפשיטו' רכ"מ רפ"ו מהל' בכורי', דתירץ הירושל' קאי גם אחלה, ובזה א"ל לתרץ מ"ש רשי' [ב"מ דנו"א] דפ"רשי שם לת"ק דמ"ג דלקמן דמיירי בע"ה, וק' דהרי ירושלמ' הנ"ל מוקי בנחתם חבר, אע"כ רשי הוכיח, דמ"ג לא איירי חבר, מדלא הזכיר ת"ק שם בדבריו רק מעשר ולא חלה, ש"מ דרק בע"ה מיירי, דאי במוכר בגסה, או בככר שעש' גם מחלה הי' המוכר פטו', כירוש' הנ"ל; השבני רבינו הנ"ל וז"ל ונפלאתי, הרי רק דמאי מותר למכר בגסה, והכא כיון דבגלגול עיס' הוטבלה לחלה, הו"ל כמוכר טבל וודאי עכ"לה"ט [*ולי אני אפטרוזא נ', כיון דלא פי' משנה מ' לאיזה צורך מותר למכור טבל, א"כ אין לך צורך יותר מזה, משום כדי חייו דנחתום שרו רבנן שימכור טבל הטבול לחלה לחבר, ורק בדקה אסו' משום תקנת]: מ"ג כ' הרב כלעיל 25, וכ' עלה רבינו הנ"ל ובתו' [ב"מ דנו"א] כ' דדוקא בב' צריעות' אוסר ר"י, כשהן צוננת על המו' ודפוסי' הרבה: מ"ה בולל ונוטל, כ' הרא"ש בדמאי הקילו דאפי' ביבש יש בילה, וכ' עלה רבינו הנ"ל, דהיינו דוקא במעשר מדמאי על דמאי, דמדאו' תרווייהו פטירי, וגם הוה כעין ש"ש, ש' שניהן מעושרין, ש' שניהן אינן מעושרין, משא"כ בדמאי שנתערב במעושר לא סמכי' אבילה, דיש לחוש שמעשר מפטו' למיוב, ובזה מתורץ קו' הטורי אבן (ר"ה ד"יגב) ד"ה כילד עושה: מ"ח תו' חדשי' ד"ה תו"יט וכו' ושייס אפי' טבל מועט מותר כ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל דבר זה נסתר משוגי' ערוכה [מנחו' דל"א] פעם א' נתערב לי טבל בחולין ושאלתי את ר"ט, וא"ל לך קח מהשוק ועשר עליו, קסבר מדאו' ברובא בטל, ורוב ע"ה מעשרין הן, והו"ל כתורם מפטו' אפטו' הרי דוקא בלוקח דמאי דאכ"ל רוב ע"ה מעשרין הן, אבל מועט לקוח א"י להפריש ע"ז, וע"כ צ"ל כתו' שם, דאף דלוקח אחר מרוח פטו' מדאו', מ"מ דמי לחיוב נגד טבל דבטל ברובא, עכ"פ מפורש דטבל שנתערב ברוב, א"י להפריש מלקוח עליו: מ"ט תו"יט על של כותי', וטעמ' דס"ל כותי' גריי אמת, כ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל לא ידעתי מה צריך לזה הא אף גרי אריו' הן, מ"מ לא גרע מנכרי, והרי משנתינו ס"ל מעשרי' משל ישראל אשל נכרי, עכ"לה"ט [*ויאמר השרים הן אני עץ

היו נוהגין כדברי בית שמאי[220]): ז שנים שבצרו את כרמיהם לתוך גת אחת, אחד מעשר ואחד שאינו מעשר, המעשר מעשר את שלו, והלקו[23]) בכל מקום שהוא[24]): ח שנים שקבלו שדה באריסות[25]), או שירשו או שנשתתפו, יכול הוא לומר לו טול אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני, אתה יין שבמקום פלוני[26]) ואני יין שבמקום פלוני, אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים, טול אתה יין ואני אטול שמן[27]): ט חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ[28]), יכול הוא לומר לו טול אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני, אתה יין שבמקום פלוני, ואני יין שבמקום פלוני[26]), אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים, טול אתה הלח ואני את היבש[29]): י גר וגוי שירשו אביהם גוי, יכול הוא לומר טול אתה ע"ז ואני מעות, אתה

לא יטמאן, ולא דמי לפ"ב מ"ג, דהתם ביצה שהוכשר מיירי: [22]) מדקדקי' במלות: [220])* הקשה אחי הגאון מהו' אליעזר 220
זצוק"ל בספרו משנת ר"א וז"ל אך דבעושה כב"ש חייב מיתה [כברכו' דיא"א]? אפשר התם אחר בת קול [כיבמו' דיד"א] ועיי' תו' ברכו' [דנב"ב] ועיי' ע"ז [א"ח רסקפ"ד] ות"ל מ"כ בס' אורחות חיים דדוקא לאחר מיתת ב"ה אסור לנהוג כב"ש, שלא יאמרו דב"ה חזרו בהם משא"כ בחייהם, ועכ"ל דהיכא דב"ה מודי' דשרי רק דלא הטריחו שאני, כדמוכח [שבת די"ק ויבמו' דע"ו] עכ"לה, ולפע"ד דהכא שב ואל תעשה שאני, ועמ"ש פ"א דברכו' מ"ג בחידושי' שם: [23]) ר"ל וגם על חלק חבירו מפריש עכ"פ בתורת דמאי: [24])* ומיירי בהוכרו החלקי' ואח"כ נתערבו, ובכה"ג אף בדרבנן כדמאי אין ברירה: [25]) וא' חבר וא' ע"ה: [26])* דמדלא חלקו, יש ברירה בדרבנן: [27])* דבכה"ג הו"ל כמחליפין ואין ברירה: [28])* לעיל קמ"ל דא"ל לעשר חלק הע"ה, והכא קמ"ל דמותר ליתן לחלקו פירו' המוכשרי' לק"ט, ולהכי מייתי הכא בסיפא לח ויבש, ולרמב"ם לעיל מיירי בשניהן חברים, וקמ"ל דכופין אמדת סדום, אף שנהנה א' כשיקח חלק שקרוב לביתו: [29])* דלח ויבש ג"כ כב' מינין דמי, כ"כ ע"ר אא"מ רבינו הגאון

אחרת, או ממין אחר [5]), מעשר ונותן לו [6]): ב החוכר שדה מן הנכרי, מעשר ונותן לו [7]), רבי *יהודה אומר, אף המקבל שדה אבותיו [1]) מן העכ"ום [8]), מעשר ונותן לו [6]): ג כהן [9]) ולוי שקבלו שדה מישראל [1]), כשם שחולקין [10]), בחולין כך חולקין בתרומה [11]), רבי אליעזר אומר אף המעשרות שלהן [12]) שעל מנת כן באו [13]): ד ישראל שקבל מכהן [9]) ומלוי, המעשרות לבעלים [14]), רבי ישמעאל אומר, הקרתני [15]) שקיבל שדה מירושלמי, מעשר שני של ירושלמי, *וחכמים אומרים, יכול הוא הקרתני לעלות ולאוכלו בירושלים: ה המקבל זתים לשמן [16]), כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה [17]), רבי *יהודה אומר ישראל שקבל מכהן ומלוי זתים לשמן למחצית שכר, המעשרות לבעלים [18]): ו בית שמאי אומרים, לא ימכור אדם את זיתיו [19]) אלא לחבר [20]), בית הלל אומרים אף למעשר [21]), וצנועי בית הלל [22])

מיד, וה"ה ששכרו קצוב אינו מנוי שם, ולהכי מפריסה ומנכה לו מאכולתו, אבל לעשר א"צ: 5) שזרע מקצת השד' ממין אחר כשיעור אכילתו: 6) וכ"ש תרומ' דקדם למעשר: 7) ומכ"ש תרומ', ואף למ"ד יש קניין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשר, אפ"ה חייב, כדי שימנעו מלחכרה, וימכרנה לישראל, וקנסו רק בחכרה, דדמי לפורע חובו מחלק כהן, ועוד דחפץ עכו"ם בחכירו' עפי מקבלנו': 8) שגזלה מאבותיו: 9) או: 10) הב"ב והאחים: 11) ובמעשרו': 12) *התרומ' לכהן והמעשר ללוי; ובמלת מעשרו' נכלל נמי תרומ' בהרבה מקומו': 13) ירדו לשדהו: 14) בהא כ"ע מודו, דמעשרו' שיורא שייך: 15) *בן כפר שחוץ לירושלי': 16) ישראל מכהן או לוי, ומכ"ש איפכא; שקבלו אילני זתי', שיעשום שמן ויתן לב"ה חלקו: 17) *ולא דמי לדלעיל, מדהרבה טרח בשמן, ומדחשוב הוא לא מחל המקבל: 18) דזיתי' דינן כשדה: 19) תלושין ולא הוכשרו לק"ט עדיין: 20) דאסו' לגרום טומ' לחולין שבא"י: 21) *אף שאינו נזהר בטהרו', דמותר לג"ט לחולין שבא"י, דש"ס הוה, שמא יאכלם כך, ושמא

פ"א דתרומ', משא"כ לטומ' מחוסר תרתי, תלישה והכשר, דאינו מקבל הכשר במחובר כרש"י פ"כ דחולין [דק"יח]: מ"ז כ' הרב כלעיל סי' 23 וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל הכי אמרי' בירושל', ומשמע כר"ש [גיטין דמז"ב] דאי אין בריר', כל חטה וחט' חצי חולין וחצי טבל ודלא כתו' שכ' שם דאי אין בריר', חיישי' שמא הוחלפו חלק של זה בזה: שם כ' תוי"ט כלעיל סי' 24, וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל ועי' תו' בתמורה הובא בתוי"ט שם פ"ו מ"ג: מ"י כ' רתוי"ט כלעיל סי' 30, וכ' עלה רבינו הנ"ל וק"ל איך יחזור לסורו, והרי אעפ"כ לא יירש, דמיד שנתגייר כקטן שנולד דמי, אח"כ מצאתי שהק' כן בתו' ישני' [קדושין די"ז] ותרצו שיטעה בדין ויחשוב שאז יירש, ולפ"ז י"ל דהשתא דתקנו דגר יורש, א"כ בחזר לסורו, אוקמוהו אד"ת ולא יירש, ואף דאפשר דבחזר לסורו אחר מיתת אביו י"ל כבר זכה בנכסיו בשעת מיתת אביו, ונעשה ממונו, מ"מ בחזר לסורו בחיי אביו, י"ל דאינו יורש, ולא מצאתי גלוי לדין זה, עכ"להט [*אמרה החולדה הדרה בעקרי בתים, תמהני פה קדוש יאמר דבר זה? וכי ס"ד שלא לומר כן, הרי אפי' קטן שנתגייר ע"ד ב"ד אמרי' [כתובו' די"א"א] יהבינן לי' דאזל ואכל בגיותא, מכ"ש במומר לע"ז, ואת"ל הכא שאני דזכה כבר, או התם שאני דממון ישראל הוא, עכ"פ מדהוא בכלל מורידין ולא מעלין [כח"מ תכ"ה] לא יהא ממונו חמור מגופו [כב"ק קיט"א] והכא ליכא טעמ' מזרע' מעליא דהרי נשתמד ואי כונת רבינו בשנתן ירושתו מתנה לישראל, דבכה"ג ליכא למימר יהבינן לי' דאכיל בגיותא, עכ"פ כיון דמד"ת אין להגר שום זכות בהנכסי', רק כשהי' מתנהג כישראל עשו חכמי' שאינו זוכה כזוכה א"כ כשחזר לסורו בשעת מיתת אביו, הופקע זכותו, ואחרי' שבזבזו נכסי הגוי זכו, ולא עדיף מהך דתשובת הרא"ש [כלל י"ז סי' י"ח] שאין המומר יכול להעביר ירושתו מאביו, מבתו לאמו, אף דמומר אילו הי' מתנהג כישראל הי' יורש מד"ת, כ"ש זה דרק מצד תקנת חכמי' הי' ראוי לירש; אולם גם קו' ת"י לא זכיתי להבין, דל"מ הי' נ"ל דכוונת הש"ס דחששו שיחזור לסורו, ר"ל דאי נימא לי' דאין יורש לאביו גוי, ואסור לגזול אחיו הגוי שיורש לאביהם [כב"ק קיג"ב] או דבאם זכה ישראל בירושה לא מפקינן מני', עי"כ יחזור לסורו, ואז ידינוהו עכום שירש, אבל לא שנדינוהו אנהנו שירש, או כ"ל דכוונת הש"ס שמפני צער ממונו ימאס בדת יהדות, ועמ"ש פ"י דשביעית סי' 44; [השבני רבינו הגאון הנ"ל וז"ל אתמהה הרי להדיא איתא ברמבם וח"מ רפ"ג דמומר יורש קרוביו, וגם הא כ"מ בנתגייר והוליד בנים וחזר לסורו בחיי אביו, דאם נדינהו כמומר נותנין לבניו כמו במומר בש"ע שם, אבל אי נימא דבכה"ג לא תקנו חז"ל וקם אדינא דאינו יורש לאביו נכרי אין לבניו שייכו' בזה, עכ"להט [*ואני בעניי לא זכיתי להבין, ועדיין בר אדא אוכמא בחוץ, וכי ח"ו הרמבם יסתור גמ' ערוכה [ב"ק קי"ע] הנ"ל, הלא דכבר כ' בתה"ד [סי' שמ"ע] הובא בב"י שם, דרמבם מיירי בחזינן בי' לד הרהור תשובה, או בהומר בקטנותו, וכן מסתבר לפע"ד, מדעיקר ראיית הרמבם מדקאמ' השם [בקדושין שם] אקרא כי ירושה לעשו נתתי הר שעיר, ודלמא ישראל מומר שאני, א"כ דומי' דבני עשו בעינן, דאנוסי' דמעשה אבותיהם בידיהם [כחולין די"ג"ב] וכן משמע נמי ל' הרמבם שכ' ואם ראו ב"ד לקנסו, הרשות בידם עכ"ל וכי ס"ד שלא לקנסו, אע"כ דרישא מיירי, באינו ראוי לקנסו, מדמהדר תשובה או שהי' אנוס כנ"ל, ומכ"ש אי נימא כאידך פי' של תה"ד, דטעמי' דרמבם רק כדי לפתוח לו פתח לשוב, אבל מצד הדין אין שום מומר יורש, א"כ נמי דוקא התם, דאילו הי' ישראל הי' יורש מצד ד"ת, משלו נתנו לו פתח לשוב, אבל הכא אפי' הי' מתנהג כישראלי

יין ואני פירות[30], ואם משבאו לרשות הגר אסור:
יא המוכר פירות בסוריא[31], ואמַר משל ארץ ישראל הן, חייב לעשר, מעושרין הן נאמן[32], שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, משֶׁלי הן[33] חייב לעשר[34], מעושרין הן נאמן[32], שהפה שאסר הוא הפה שהתיר[35], ואם ידוע[36] שיש לו שדה אחד בסוריא, חייב לעשר[37]:
יב עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודת יָרק, קח לי גלוסקן אחד[38], לוקח סְתָם ופטור[39], ואם אמר שלי זה, וזה של חבירי, ונתערבו, חייב לעשר, ואפילו הן מאה[40]:

זל״וקל: 30) *ואף דבב׳ מיניה הו״ל חליפי איסורי הנאה, י״ל מדירושת גר את אביו אינו רק מד״ס, שלא יחזור גר לסורו, מהפקיר׳ קא זכי: 31) *היא ארץ זיריען לפונית מזרחית לא״י, שכבשה דהמ״עה, ואע״ג דכל כבוש רבי׳ דינו כא״י לכל הדינין, כיבוש סורי׳ שאני, דשלא כהוגן הי׳, מדכבשה קודם כבוש כל א״י, והיבוסי ישב עוד בירושלי׳, לפיכך רק בקצת דינין הוה כא״י, וחייבת במעשרו׳: 32) *מדרוב פירו׳ הנמכרין שם מא״ל הם, אית לי׳ מגו: 33) משדה שבסורי׳: 34) מדגזרו שם אדמאי: 35) *קמ״ל דלא אמרינן דמגו גרוע הוא, דירא פן יודע לנו שיש לו שם שדה: 36) *גם בלא הודאתו: 37) דליכא מגו: 38) וקנה החבר ב׳, א׳ לו וא׳ לע״ה: 39) *מלעשר אותה שנותן לע״ה, דבדרבנן יש בריר׳; כך פי׳ בבבלי, ובירושלמי פי׳ דמיירי שקנה החבר לע״ה רק אגודה א׳ מחבר חבירו המוכר במדה גסה, וקמ״ל דאף דמכיר החבר המוכר, שהקונה ג״כ חבר הוא, ומותר למכור לו דמאי, עכ״פ מדהודיעו שלצורך ע״ה קונה, וודאי עישר המוכר; ואף דאסו׳ למכור לע״ה לח ויבש, הכא בלא הוכשר מיירי, דשרי כלעיל סי׳ **21**, או כ״ל דבכדי מן שרי [כסוכה ד״לטא]: 40) לא אמרי׳ דבטל, מדיש תקנה, כפ״ב מ״ג: מ״ן אף למעשר, וכ׳ עלה רבינו הגאון אא״מו זצוק״ל, כ״ל דאתי׳ אפי׳ כמ״ד אסו׳ לג״ע לחולין שבא״י, וכפ״ב לעיל, ואפ״ה שרו ב״ה, דהא דאסו׳ למכר לע״ה לח ויבש, היינו בתלוש, מיהו הכא במחובר מיירי דאמק״ט, ואפ״ה חייבי׳ למעשר, ממ״ש פ״ה דמעשרו׳ מ״ג, דבהגיע לעונת המעשרו׳ [כרפ״א דמעשר] אסו׳ למכור לע״ה, והרי גם במחובר משכח״ל הגעה לעונת המעשרו׳ [כקדושין דס״ב] ע״י תנאי, [נאום אסקופה הנדרסת כן משמע בני פ״ה דמעשר מ״ה, דגם במחובר שייך הגעה לע״המ] וע״מש

שאינו מאמין לבעל הבית 9), נוטל גרוגֶרת א', ואומר זו ותֵשע הבאות אחריה עשויות מעשר, על תשעים שאני אוכל, זו עשויה תרומת מעשר עליהן, ומעשר שני באחרונה, ומחולל על המעות, והושך גרוגֶרת אחת 10), רבן שמעון בן גמליאל אומר לא יחשוך, מפני שהוא ממעט מלאכתו של בעל הבית 11), רבי יוסי אומר לא יחשוך, מפני שהוא תנאי בית דין 12): **ד** הלוקח יין מבין הכותים 13), אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש 14), הרי הֵן תרומה, ועשרה מעשר 15), ותֵשעה מעשר שני 16) מֵיחֵל 17) ושותה 18): **ה** היו לו תאנים של טבל בתוך

לאיבוד לא הוי תרומ' [כב"ק ק"טו] הכא בחולין טמאי' שאני, וב"ה שהאיר עיני הכהים במשנה חמורה זאת: 8) *בפי הכוס, דבכוס עגול וקטן אינו נוח לכוון רוחות לצפון ודרום: 9) *על המעשרו'; ואי"ל הק הרי מדאוכל מה"ת פטו' ממעשרו', כלפ"ג דמעשר? י"ל דהכא מיירי במושכל לדבר שנגמר מלאכתו דאז אינו אוכל מה"ת והוא התנה עמו שיאכל, דהו"ל כלוקח וחייב במעשר כסוף מ"א שם: 10) *נמנע מלאכול א' מכדי שבעו, כנגד אותה שהפריש לת"מע, שאסור' לזרי', ויתנה לכהן, ולהכי חושך, שלא יגזל לבע"הב, ולעיל בהזמינו א"ל למנוע, דמדהזמינו מסתמא ניחא לי' לבע"הב שיפריש: 11) אלא יקנה גרוגרת אחת ויאכלנה: 12) שתהי' תמ"ע משל ב"ד: 13) *ושכח 13
להפריש עד בי"הש, והרי מדיינן וודאי טבל אסו' להפריש או לקבוע מקום למעשרו' בע"ש בי"הש; ונ"ל דלהכי נקט כותים דבגוונא אחרינא א"א שקנה טבל, דהרי אין מוכרין טבל אפי' לחבר כפ"ה מ"ה, או דק"מל אף דיש קצת ס', דזמנין דמתקן לנפשי', ונמלך למכרו, אפ"ה לא יפריש ב"הש: 14) לאחר שבת, דדוקא במפריש רק כדי אכילתו מותר להפריש בשבת, אחר שקרא שם מע"ש, ולא במפריש על כל הנוד: 15) וא"נל וחד מהן ת"מע, דהא בטבל וודאי, לא נשאר מע"ר בידו, דיתנו ללוי ויפריש הוא הת"מע [הטמא]: 16) ולא יחללו עדיין, מדלא קבע לו מקום: 17) *ר"ל מתחיל, והיינו שלא 17
ישתה כל היין שבנוד, על דעת לשייר כדי תרומת ומעשר, דזה הוא כמו הפרשה בשבת, אלא מתחיל לשתות מהיין, ומשייר יותר מכדי תו"מע; וי"א דמיחל ר"ל מוזגו במים, ותמוה דמה קמ"ל בזה, ונ"ל דהא קמ"ל, מדעל כרחך נ"ל בלילה, א"כ הו"ל דמוע למפרע?

פרק ז המזמין את חבירו שיאכל אצלו, והוא אינו מאמינו על המעשרות [1] אומר מערב השבת [2] מה שאני עתיד להפריש מחר [3], הרי הוא מעשר [4], ושאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר [5], עשוי תרומת מעשר עליו, ומעשר שני בצפונו או בדרומו, ומחולל על המעות: **ב** מזגו לו את הכוס [6], אומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס, הרי הוא מעשר [7], ושאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר עליו, ומעשר שני בפיו [8], ומחולל על המעות: **ג** פועל

אין הממון שלו כלל, רק חכמי' נתנו לו מתנה כשהוא מתנהג כישראל מצד הפקר ב"ד הפקר [יבמות פע"ב] והשתא שהומר, ואחרי' זכו בהירושה, וכי ס"ד שנשמדו בממון אחרי' כדי שישוב? אמנם מ"ש רבינו דיש נ"מ היכא דיש לו בנים שהורתן ולידתן בקדושה, ל"מ הי' נ"ל כיון דלא פלוג רבנן בתקנתייהו דאפי' אין החשש שיחזור לסורו, דהגר צדיק תמים, ולא יחזור לסורו בשביל שום אבוד ממון שבעולם, אפ"ה זכה בירושה, וה"ה במת הגר קודם מיתת אביו דליכא תו למיחש שיחזור לסורו, משום לא פלוג, וזכה בקבר ומנחיל לבניו, א"כ ה"ה בחזר לסורו דהו"ל כמת [כמשמע שם סק"יב] כבר זכו הבנים בהירושה, דכיון דשויוהו רבנן לאביהם לגבי הא מלתא כבן שיורש לאביו, אפי' באין למיחש שיחזור לסורו, א"כ ממילא הושוו הבנים כבני בנים יורשים לגוי, אפי' היכא דאזל החשש שיחזור לסורו:

פ"ז [1] *ולא מיירי בחבירו, דבחבירו מותר לאכול כל שבת ראשונה כפ"ד, א"כ התם מיירי בסעודת נשואין; ואף דאינו מתארח אצל ע"ה כפ"ב, נ"ל דבהזמינו שרי מדרכי שלום: [2] דבלא התנה מע"ש, אסור להפריש בשבת, דדוקא בס' חשיכה מעשרין הדמאי: [3] דבדמאי מתנין אפי' אדבר שאינו ברשותו: [4] ואת"ג לא נחשדו: [5] *יבי' למחר עשוי וכו': [6] *בשבת, וה"ה לכשיאכל יאמר ג"כ מה שאני וכו' רק נקט כוס הקידוש שקדם לאכילה: [7] *מעכשיו ולכשאשתה דבלא מעכשיו הו"ל טבל למפרע, ובלא אמר לכשאשתה, הרי הו"ל מדומע; וכיון דדמאי מדרבנן אמרי' יש ברירה, וק"ל הרי מפסיד כהן מדעושה ת"מע שיורי כוסו', דאסו' [כא"ח ק"ע] ואי"ל הרי אמרי' בירושלמי, דמה שמשייר מאבד בידים, כדי שלא לבייש הע"ה, עכ"פ לפע"ד הרי צריך לשלם לכהן מה שהפסידו, ואי יפריש משיורי כוס, הפסידו דמי תרומ' הראוי לאכיל', ודוחק לומר דמיירי שהי' הת"מע פחות מס"ד שבלוג, דמותר לאבדו [כפ"יא מ"ת דתרומו'] נ"ל דה"ע מדבל"ז אינו ראוי לאכיל', דתרומת ע"ה טמא' היא, ואף דכל מפריש

טבל מאה חולין[29], נוטל מאה ואחד[30], מאה טבל מאה מעשר[31], נוטל מאה ואחד[32], מאה חולין

בעצמו, דמדהוא פטו' א"א שיעשה תרומ', ותו דאפשר נמי שיתולו שניהן בזה אח"ז, כשלא יפרישן ז"עז, עכ"פ בהך גוונא שמפרישן מז"עז, הא' מונע על חבירו, דמדנעשה א' תרומ' על ב', א"א שוב שתעשה ב' תרומ' על א' נ"ל דבאפשר למפלגי שאני, [בעירובין ד"נ ע"א] והכא נמי אמרינן דשייל בכ"א כדי ת"ומע של חברתה:

*אמר העבד ישראל נ"ז היא משנה חמורה, אשר בה לא מלאה, היונה הפוסחת מנוח לכוף רגלה בזה הים הגדול דברי רבותינו המפרשים כ"ע והי' קולר השגתי לנעורת, וכל דבריהם כגחלי אש, ואוותר אני לבדי עפר ואפר תחת מדהרות אביריס ולא זכיתי להשקיט למאון נפשי היבשה בכל פרושי רבותינו ז"ל, דק"ל א' כל רבותינו מודי' דמתני מיירי בטבול רק לת"מע, וכן מוכרח, נודנוטל רק ק"א, ואי בטבול גם לת"ג, הו"ל ליטל ק"ג, ותמוה למה באמת לא נקט מתני' בטבול לת"ג? ב' סיפא דלא הפסיד כלום, נולתא בלא טעמ', דאיך תלוי זה באם הטבל מרובה י' נומעשר? ג' מ"ש רישא דנקט חולין סתם, ונו"ש מילעתא דנקט חולין מתוקני'? ד' לישנא דמתני' דקא' נוטל מאה וא' משמע טפי דנטלם בצירוף יחד, ומשפטם א', ורבותינו המפרשים עשו פירוד בין הדבקים, שיטול ק' לשם טבל וא' לשם תרומת מעשר, ומפני כל הצער הזה לנפשי העלובה, בחרתי המתופף לפרש ע"ד הראבד, כי עתה הרחיב ד' לנו, ובטובו קיינו, בא"י זוקף כפופים:

29) *ר"ל אם נתערב ק' טבל הטבול רק לת"מע עם ק' חולין, והרי נאסר התערובו' ע"י ת"מע שבו שאסו' לזרים, ואם יפרישו מהתערובו', שמא מהחולין יפרישו, ויהי' מפטו' על החיוב, ואי"צ להק מפ"ג דתלה מ"ע דבאין לו פרנסה ממקום אחר מוציא הת"מע מהתערובו'? דהתם בלא מיירי כמ"ש שם סי' 30, משא"כ הכא בינש מיירי, דאין בילה בינש: 30) *דבק"א שנוטל, וודאי יש א' של הטבל, ואז אחר שיפריש מנ"ע הנשארי' ע' למע"ר וע' למע"ש, הותרו פ"א הנשארי' ממ"נ, דאם חולין הם, הרי מותרים, ואם מהטבל הן, הרי הותרו ע"י א' טבל שבק"א שנטל שיהי' זה הא' לת"מע על הנ"ע שנשארו, ומהנ"ע הפריש ג"כ המע"ר והמע"ש כראוי; ואותן ק"א שנטל, ימכרם לכהן בדמי תרומ' חוץ מדמי א', שהוא ת"מע שחייב מק' טבל שלו; מיהו מה יעשה כהן בק"א אלו שקבל, דשמא טבל הן ולא הופרש מהן הת"מע עדיין? פליגי בירושלמי, אי צריך כהן להפריש עליהן ממקום אחר, או דסגי לי' בקריאת שם, לומר ת"מע שבהכי זה יהי' בצפונו או בדרומו, דמדאין הפרשתו רק מספק, דשמא חולין הוא, סגי בהכי; וה"ה אם הי' הטבל שנתערב טבול גם לת"ג, הי' צריך להפריש ק"ג, כדי שיהיו נחשבי' ב' היתרים לת"ג וא' לת"מע, והא דלא נקט תנא הכי, ה"ע משום סיפא, וכמו שיתבאר: 31) *שנתערבו, והרי חייב מתערובת זה, י' ת"מע מן

ביתו[19]), והוא בבית המדרש או בשדה[20]), אומר שתי תאנים שאני עתיד להפריש, הרי הן תרומה, ועשר מעשר ראשון, ותשע מעשר שני, היו דמאי[21]), אומר מה שאני עתיד להפריש (למחר)[22]), הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר עליו, ומעשר שני בצפונו או בדרומו, ומחולל על המעות: ו היו לפניו שתי כלכלות[23]) של טבל, ואמר מעשרות[24]) זו בזו, הראשונה מעושרת[25]), של זו בזו ושל זו בזו, הראשונה מעושרת[26]), מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה[27]), קרא שם[28]): ז מאה

להכי יערבו במי', ותתבטל ע"יז התרומ' [כי"ד ק"לד] ולא אמרי' דהו"ל כמבטל איסו' לכתחיל'? דהרי כך תיקון שתייתו, למזגו במים, וכטחינת חטין שהתליעו [י"ד פ"ד]: 18)*כ' רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, ואף דבק בתרומת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש [כביצה ד"ט], או בדמאי, דשניהן מדרבנן, משא"כ הכא טבל דאו'? צ"ל דבהתנה קודם אכיל' וקודם שבת, יש ברירה אף בדאו' [כתו' גיטין דכ"ה],
19 אמנם רק לצורך שבת: 19)*לראב"ד [פ"א ממעשרו'] דכל תרומת פירות מד"ס, חוץ מדגן תירש ויצהר [דלא כרמב"ם פ"ב מתרו', דהכל דאו'], צ"ל דקמ"ל הכא בתאנה אף דהו"ל מדרבנן, והו"לל אוכל והולך ואח"כ מפריש עכ"פ הכא, מדאפשר, יקרא שם עכ"פ קודם שבת: 20)בע"ש
21 בין השמשו', וא"א לו לילך, לביתו ולעשרם: 21)*שא"צ ליתן ממנו רק ת"מע; וצ"ל דקמ"ל דאף דאיכא תרתי, תרומ' דרבנן ודמאי דרבנן, אפ"ה צריך לקרא שם תחיל': 22)*לא גרסי' למחר כלעיל
25 סי' 14: 23)סלים: 24)*הוא שם כולל לתרומות ומעשרו': 25)*צ"ל דקמ"ל דמותר לאכול הראשונ' אף שלא הופרש עדיין ת"ומע שלה מהשניי': 26)אבל שניי' לא דמתפס לשון ראשון, נפטר הראשונ' והו"ל כמפריש מפטו' אחיוב, ואי"ל א"כ הו"לל תרומ' ויחזור ויתרום כלעיל פ"ה מ"י, הכא שאני שלא הופרש ממש התרומ', ליכא למיחש לזלזולי: 27)*ר"ל ואם אמר, מעשרותיהן יהיו, כל מעשר של
28 כלכלה בחברתה: 28)*ולא יפריש עליהן ממק"א, ואף דכל שאינו בזה אחר זה [דא"כ יהי' כמפריש מפטו' אחיוב] גם בב"א אינו, [כקדושין דנ"א] ואי"ל דזה דוקא היכא שהראשון מונע את השני מלחול [כתו' גיטין דמב"א ד"ה הא] משא"כ הכא כל א' מונע את עצמו

לא הפסיד כלום: ח מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר כדי יין[39], ואמר שורה החיצונה אחת מעשר[40], ואין ידוע איזו היא[41], נוטל שתי חביות לוכסן[42], חצי שורה החיצונה אחת מעשר[43] ואין ידוע אי זו היא[44], נוטל ארבע חביות מארבע זויות[45], שורה

הרי מדיה בה' טבל ט' מעשר, רשאי הוא לעשות $8\frac{9}{10}$ מן הט' לת"מע; *וצ"ל דמשום הך בבא, לא נקט נמי ברישא בטבל העשוי לת"ג, דא"כ לא הוה מצי למתני סיפא, ק' טבל בה' מעשר לא הפסיד כלום, דוודאי הפסיד, דהרי אז אין בהטבל מעשר, כשיעור ת"מע שחייב מהה' מעשר, דהרי אחר שיטל ב' ת"ג מק' טבל לא יהא חייב לתת מעשר מצ"ח טבל הנשארי', רק $9\frac{4}{5}$ שהוא $9\frac{40}{50}$ והרי הוא מחוייב ליתן ת"מע מכל התערובו' $9\frac{49}{50}$, דהיינו ט' בעד הה' מעשר, ועוד $\frac{49}{50}$ שהוא חלק עשירי' מן $9\frac{40}{50}$ מעשר שחייב מצ"ח הטבל —; וא"כ שמא כל $9\frac{49}{50}$ ת"מע שיטול יהיו מהצ"ח טבל, והרי מצאין בטבל רק $9\frac{40}{50}$ מעשר, נמצא שאותן $\frac{9}{50}$ שחייב עוד לת"מע, יקח מהחולין, ואיך יהי' לת"מע? ודוק: 38)*שיהי' במעשר שבטבל כשיעור ת"מע שחייב מהמעשר והטבל:
39) מסודרי' י' על י' שורות כזה ☞:
40) ר"ל אחת מד' שורו' החיצונו' יהי' מעשר על ט' שורו' האחרו' [כך משמע בירושל' ודלא כר"מ ור"ב]:
41 ☞ 41)*ר"ל דמיירי ששכח על איזה שורה אמר [דאי"ל שאמר תחלה סתם, ומשום אין ברירה, הא ליתא, דהרי הכא שלא שתה קודם הפרשה א"צ לבירור למפרע מהשתא], ומדשכח, יש כאן חשש משום חבית א' ת"מע שבשורה היא שאסור לזרים:
42)*ר"ל שנוטל א' מקרן א, וחבית א' מקרן ב, דאז בין שהי' אומר משורה זו או זו מתקיים דבורו, ומוכר לב' חביות אלו לכהן בדמי תרומ' חוץ מחבית א' שחייב לת"מע, כך הי' נ"לפעד, ולרמבם יערבם, וימלא משתיהן חבית א', ותמה עליו רכ"מ האיך יוצא ידי חובתו? יע"ש; וכולה מתני' דז' ות' מיירי שאין לו מעשר אחר דא"לכ לא הי' מפסיד כלום, דהי' עושה להמעשר ההוא ת"מע על י' חבית אלו, ואפי' הם במקום אחר דהרי ת"מע א"צ מוקף בשעת הדחק:
43)*ר"ל שהיו ה' שורו' מאלו היוד שורו' חולין, וה' שורו' האחרות היו טבל, ואמר שחצי שורה דהיינו ה' חבי' יהיו מעשר על כ' של

מתוקנין מאה מעשר[33], נוטל מאה ועשר[34], מאה טבל תשעים מעשר[35] תשעים טבל ושמונים מעשר[36], לא הפסיד כלום[37], זה הכלל כל זמן שהטבל מרובה[38],

---

הק' מעשר, וא' ת"מע מק' טבל, וא"א להפריש כל הי"א מהתערובת הזה, שמא יפריש כל הי"א, מהטבל, והרי אין בהטבל רק י' מעשר, וא"כ הסא' הי"א שיתן מהתערובו', הוא מחולין, ואיך יהי' חולין ת"מע על המעשר? [32]*דק"א שנוטל, וודאי יש א' מהטבל, כשיעור ת"מע שחייב מק' הטבל, ואחר שיפריש מע"ר ומע"ש מהנשאר, אז מותרי' פ"א שבידו, ממ"נ, אם טבל הם הרי הפריש כל הצורך, ואם מעשר הן, א"כ הק"א שנטל הן הטבל, ובק' טבל יש י' מע"ר, שיוכלו להיות ת"מע על ק' מעשר שיש לו, ואחר שהפריש הת"מע על המעשר, הרי הותר לזרים; והק"א שנטל נותן ללוי, תחת ק' המעשר שחייב לו, והלוי מוכר הק"א לכהן בדמי תרומ', חוץ מדמי
33 י"א ת"מע שחייב לכהן: [33]*שנתערב החולין בק' מעשר הטבול לת"מע; וכ"ל דחולין מתוקני' ר"ל דמתחלה הי' להם שם אחר ואח"כ נתקנו להיות חולין, והיינו, שהיו תחלה מעשר, ומשניטל מהן הת"מע נתקנו להיות כחולין, וסד"א דבכה"ג הרי הכל מעשר, ויכול ליטל מהתערובות הת"מע שחייב ותו לא, קמ"ל דמשנתקן המעשר דינו כשאר חולין, שאינו נעשה עוד ת"מע, כספרי שהביא הר"ש פ"ב דתרומו' מ"ה, ונקט הך רבותא הכא ולא ברישא? מדהכא מיירי שנתערב במעשר וקמ"ל אף דקודם שנתקן המעשר הי' פשוט שיכול להפריש ת"מע מזה על זה, או דמדנתערב במעשר, משמע עפי דנתערב בבית לוי מיירי דמלוי אללו חולין כי הך: [34]*דאז יהי' בוודאי בק"י שנוטל, י' מק' המעשר, ויהיו אלו י' נחשבי' לת"מע על ק' המעשר וימכור להכהן אלו הק"י שנטל, בדמי תרומ', חוץ מי' ת"מע שחייב לכהן, והותרו הצ' הנשארי' ממ"נ, כלעיל: [35]*או: [36]שנתערבו: [37]*דלעיל הפסיד למכור לכהן בדמי תרומ', משא"כ הכא, בנתערב ק' טבל וצ' מעשר, הרי אינו חייב ת"מע רק י', ולהכי נוטל מהתערובו' הזה י', ונותנן לכהן, והותר התערובו' לזרי' ממ"נ, דאי י' שנטל לת"מע, הי' מצ' המעשר, הרי ממעשר רשאי לעשות ת"מע, ואי מהטבל נטלם הרי מודים בהטבל י' מעשר, רשאי לעשותם ת"מע; וכ"כ בנתערב צ' טבל ופ' מעשר, שחייב לתת $8\frac{9}{10}$ לתמ"ע, דהיינו ח' בעד הפ' של מעשר, ועוד $\frac{9}{10}$ מן הט' של מעשר שיש בצ' טבל, לכן נותן לכהן $8\frac{9}{10}$, והשאר מותר לזרים ממ"נ דאם מהמעשר נטלן, הרי מעשר רשאי לעשות ת"מע, ואם מהטבל נטלן,

תרומ' מעיקרא, והאי מקשי שפיר והרי מטלטל תרומ' טמא' ולא דמי להך דרמג"א, דהתם המוקצה כבר הוא בידו, משא"כ הכא, מדעושהו תרומ' בעודו בידו, הו"ל כלוקח המוקצה בידו [וגדולה מזו מצאנו דאפי' כשהמוקצה כבר בידו, כ' רמג"א רס"ו סק"יט בשופר בבי"הש, שצריך שלא יביא א"ע לידי כך] והאי משני דעד סלוקו מהכוס, ור"ל כשסילק ידו ממנו מקדישה לתרומ', ומאז והלא' אינו מטלטלו עוד, ואי"להק לירושל', איך יסתלק מהכוס לגמרי, הרי צריך לשפכו שלא יכשל בו הע"ה, כדמצריך ירושל' לעיל לפרר הלחם מה"ט? י"ל דהכא מדהוה שיורי כוסו', גם הע"ה אינו שותהו, ושיתנו לבהמה מלתא דל"ש, ואי"להק הרי גם בל"ז ירושל' זה הוא דלא כבבלי [ביצה דכ"אב] דמסיק התם דשיורי כוסו' דידן מותר לטלטל מדחזי לתרנגולים, ודגוים דאסורי הנא' נינהו, נמי שרי לטלטל אם כבר נעשו, דהו"ל כגרף של רעי, א"כ הך שיורי כוס דתרומת יין טמ', מדקיי"ל ביין תרומ' שנטמ', כב"ש [ב"ק קטו"א] דתשפך חבל, משום דבכל דוכתא חיישי' לתקלה [כרכ"מ פ"יב מתרומו' ה"יב], א"כ הו"ל אסורי הנא' דהוה כגרף של רעי ושרי לטלטולי [ולא דמי לתרומ' טמא' פכ"א דשבת דאסו' לטלטל, דהתם ביבש מיירי; דחזי להסקה], נ"ל דדוקא יינם מאיס, משא"כ שאר איסורי הנא', אף דהוה נמי שיורי כוסו', לא מאיס [ועי' א"ח ת"מו] *ואגב אפרש עוד הירושל' שהניחו הרא"ש כולו מוקשה. דהירושל' הקשה עוד מלוקח יין מכותי', דחייש ר"י ור"ש לבקיעת הנוד, ולמה לא ניחש ה"נ לבקיעת הכוס ומשני הכל מודי' בכוס שהוא על אתר, ותמה הרא"ש, מה מקשה בשלומ' ביין כותי', שמא יבקע קודם שיפריש למחר, משא"כ הכא אם יבקע קודם שתייתו אין חשש כלל, ואם אח"כ הרי כבר הפריש, ונ"ל ע"פ מ"ד [פסחי' דפ"וב] השותה כוסו בב"א הרי זה גרגרן, א"כ מקשה שפיר שמא יבקע בין שתיי' לשתיי', גם בל"ז איכא למיחש שמא יבקע אחר גמר שתיי', קודם שיעשה תרומ' כשיסתלק ממנו כלעיל, ומשני מדהוא על אתר, ר"ל על אותו מקום, ורק זמן מועט שוהה ביניהם ליכא למיחש:] וכשהצעתי דברי לפני רבינו הנ"ל, השיב על תרוצי קמא על קושיתו ברמג"א, וז"ל פי' ידידי הרב נ"י בהרא"ש לא מחוור לי, דהא הרא"ש כ' מקמי הכי וז"ל אין תרומ' קדושה עד שישתה ואיך נעקל דבריו, דר"ל עד שיסתלק מלטלטל הכוס [*תמהני ארבינו וכי כך אמרתי דמ"ש הרא"ש עד שישתה ר"ל עד שיסתלק מהכוס, אני לא אמרתי רק מדלרא"ש עיקר מה דקדת לן התרצן, הוא שלא יטלטל הכוס אחר שעשהו תרומ', ש"מ דהמקשן הי' סבור, דאף שצריך להקדיש התרומ' אחר גמר שתייתו כמ"ש הירושל' מקמי הכי, עכ"פ עוד יטלטל הכוס ע"ג השולחן גם אח"כ, ע"ז קא' הרא"ש אין תרומ' קדושה עד גמר שתייתו ומאז והלא' אינו מטלטלו]; ותו אין מכוון פירוש ידידי עם ל' הירושלמי, עם יציאתו מהכוס, דסילוק מהכוס לא מקרי יציאתו, אלא יציאת היין מהכוס לפיו או לשפיכה [*ולפע"ד הנה מצינו הרבה דוגמתו בל' חכמי', יצא ולא יצא ויוצא ידי חובתו, כולן לשון סילוק, ה"נ ר"ל משיסתלק השותה מהכוס]; ותו לפירושו א"כ מה מקשה הרא"ש בתר הכי, דלא שייך הכא חשש בקוע כלל, ולפרושו דמר הא יש חשש בקוע בין שתייתו לזמן סלוקו מטלטול הכוס [*תמהני ארבינו, וכי זו בלבד ק' הרא"ש, הרי ה"ה דהוה מצי למימר דיתבקע באמצע שתיי' או כתרוצי הנ"ל, אלא דתמיהת הרא"ש הוא, דלא ס"ד דמקשן למיחש לבקיעה בזמן קצר מאוד כזה, גם אפשר דקו' הרא"ש הוא רק על דברי הר"ש שכ' בתירוץ הירושל' וז"ל דמע"ש עד שבת הו"ל כעל אתר]; אלא וודאי ברור דכוונת הרא"ש דאין תרומ' קדושה עד ששתה ואח"כ אינו מטלטל הכוס למקום אחר אלא מניחו מיד לפניו על השולחן, דזה לא מקרי טלטול אלא כזורקו מידו, וא"כ גם ע"ז ק' אמג"א דהא מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה,

אחת מעשר ואין ידוע אי זו היא, נוטל שורה אחרת לוֹכְסָן[46], חצי שורה אחת מעשר ואין ידוע אי זו היא, נוטל שתי שורות לוֹכְסָן[47], חצי חָבִי' אחת מעשר ואין ידוע איזו היא[48], נוטל מכל חָבִית וְחָבִית[49]:

סליק מסכת דמאי:

טבל, ויש לחוש לאלו חצי' ת"מ שחייב מה' חציו' מעשר: 44)*ששכח איזה ה' שורו' הם הטבל גם שכח איזה אלו שור' העליונה פירש תחלה: 45) ר"ל מאותן חציו' המסומני' א, ב, ג, ד, לוקח מכ"א אלו חצי' לת"מ, ומוכרם לכהן חוץ מדמי אלו חצי' א' שחייב לת"מ: 46) דהיינו י' חצי' באלכסון מאות א עד ב, דאז מאיזה שורה שיהי' מעשרו, כבר נטל ממנה ת"מ, ומוכרם כולם לכהן כנ"ל: 47)*דהיינו שורה באלכסון מאות א' עד ב, ושורה באלכסון מאות ג עד ד, מכ' חציו' אלו, לוקח מכ"א אלו חבית לת"מ, ומוכרן כולן לכהן כנ"ל, דאז מאיזה אלו שורה שאמר, כבר לקח ת"מ ממנה: 48)*שהיו כולן חולין, ורק שורה א' הי' טבל, ואמר על חבית א' שיהי' מעשר, וא"י איזהו: 49)*חלק עשירי מהחבי', בכדי ת"מ שחייב, ומוכר כל העשירי' לכהן חוץ מעשירית א' שחייב לת"מ; [כך נ"ל פי' המשנה ע"פ הירושל', וכ"מ מר"ש]:

מ"ב כ' הירושל' נעכשו לכשאשתה כלעיל ז, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל קשה עוד בירושל', ולא נמצא מטלטל תרומ' טמא' בשבת, אר"א מאייר כ"ש חולין, כההיא דתנינן מטלטלין תרומ' טהור' עם הטמא' [פכ"א דשבת], לא דמי? תמן טמא' לצורך טהורה, הכא חולין לצורך טמא', ומשני, דאמ' עם יציאתו מהכוס יהי' קדוש, עכ"ל הירושל', ומזה ק"ל אמ"ש [מג"א ש"ח סק"ז], דאם מוקצה בידו רשאי לטלטלו יותר, א"כ מה הקשה הירושל' דמטלטל ת"ט, הרי מדכבר הוא בידו, מותר לטלטלו ולהניחו על השולחן, ואף לאבן עוזר [סי' ר"שן] דהך היתיר' רק בכלי שמלאכתו לאיסו', מדמותר לטלטלו עכ"פ לצורך גופו ומקומו, הא מ"מ דעתו שם, דבשכח כיס מעות בידו, אם שכח המעו' בכיס, דלא נעשה הכיס בסיס דמותר לטלטלו עם המעות לצורך מקומו מש"ה מותר ג"כ באם הוא בידו, ע"ש, וה"נ הכוס לא הוה בסיס ביה"ש, מדהי' בו ג"כ היתר, ר"ל יין חולין, גם הרי מוזגו בשבת, ומדלא הוה הכוס בסיס, מותר כשהוא בידו, ומה מקשה הירושלמי וצ"ע עכ"ל הט [*ותמהני על רבינו, דדברי המג"א לאו דלי' היא, דהך הוכיחו תוס' [ביצה דג"ב ד"ה אבל] ור"ן שם, אמנם רבינו הגדול אשר עינו כעין הבדולח, איך אפשר דלשתמיט לי' דברי הרא"ש כאן, שפי' במסקנת הירושל' דקאמ' דעם יציאתו מהכוס יהי' קדוש, וז"ל הרא"ש ואז יהי' תרומ', ומאז והלא' אינו מטלטל הכוס, אלא מניחו על השולחן, עכ"ל, מלשון זה מוכח דס"ד דמקשן הי', שיטלטל הכוס גם אחר סילוק שתייתו, מדא"א ליזהר מטלטול הכוס על השולחן, גם בלי צורך שתיי', וע"ז משני שמתנה שלא יהי' תרומ' עד שיסתלק מלטלטל עוד הכוס; או נ"ל דס"ד דמקשן הי' תיכף אחר גמר שתיי' קודם שיניחו על השולחן עושהו

מַסֶּכֶת כִּלְאַיִם

פרק א החטים והזונין[1], אינן כלאים זה, בזה[2], השעורים, ושבולת שועל[3], הכוסמים[4] והשיפון[5] הפול[6] והספיר[7], הפורקדן[8] והטופח[9], ופול הלבן[10] והשעועים[11], אינם כלאים זה בזה: **ב** ([12] הקשות[13] ומלפפון[14]) אינם כלאים זה בזה, רבי יהודה אומר כלאים, חזרת[15]) וחזרת גלים[16]) עולשין[17]) ועולשי שדה[18]), כרישי'[19]) וכרישי שדה[20]) כוסבר[21]) וכוסבר שדה[20]) חרדל[22]) וחרדל מצרי, ודלעת המצרי[23]) והרמוצה[24]); ופול מצרי[25]) והחרוב[26]) אינם כלאים זה בזה: **ג** הלפת[27]) והנפוץ[28]), והכרוב[29])

פ"א *כלאים אינו רק בב' מינין המשוני' זה מזה, בהם או מרא' או טעם, כפיר"ב במ"ה [וסי' שמט] ודבר זה מסור לחכמי' [כירושל' פ"ק דכלאי' ורמב"ם רפ"ג] דיש מהן דומין כמין א' ואסורים, ויש שדומין לב' מינין ומותרים: [1]) *קורן וייץ, מין חיטין גרועי', ואף דלא חזו למאכל אדם, שייך בהם איסור כלאים, מדדרך לזרען למאכל יונים, מש"ה לא דמו לקוצים דשרו: [2]) *ומותר לזרען בעירוב; ולהכי הפסיק בזוג קמא, לאשמעי', דכולה פרקן זוגי זוגי קתני; מיהו דוקא בכלאי', מדהו"ל הגרעינין ניכרים, משא"כ בעיס' לחלה, דנשכו ב' עיסות יחד, הכל מצטרף עם השעורין חוץ מהחיטין, ואין הכל מצטרף עם החיטין חוץ מכוסמין, מיהו בלש כמה מיני עיסו' יחד לגוף א', וכל שכן בעירבן קמח, הכל מצטרף [י"ד סכ"ד]: [3]) האפער: [4]) דינקעל: [5]) ראָגגען: [6]) באָהנען: [7]) ליסרען, והן מין קטניות שחורו': [8]) מין ערבזען: [9]) קורטאחן: [10]) ווייסע באָהנען: [11]) וועלשע באָהנען: [12]) *במשנה א' תני מינין הנעשין קמח, והשתא נקט מיני ירק: [13]) גורקען: [14]) ציטראָנענקירבס: [15]) מעררעטטיג: [16]) חזרת הגדל בהרים: [17]) ענדיוויען: [18]) הגדל בלי זריעה: [19]) קרעססען הגדלים בגינה: [20]) הגדל בלי זריעה: [21]) קאָריאנדער: [22]) זענפט: [23]) מעלאָנע מתוקה: [24]) מעלאָנע מרה, וממתקין אותה ברמץ, והוא אפר חם: [25]) שטינקבאָהנען: [26]) מין קטניות: [27]) ריבען: [28]) שטעקריבען:

שדהמוקצה בידו [*ובעניי לא הבנתי ד"ק, דהרי זה פשוט דלא חידש לן התנאין שלא תהי' קדושה רק אחר גמר שתייתו, דזה כבר הוכיח הירושל' מקמי הכי, דאי הקדישה קודם גמר שתייתו הו"ל מדומע, רק גם לפי דברי רבינו, עיקר מה דחידש לן התנאין הוא שלא טילטלו שום טלטול אחר כ"א להניחו על השולחן, ואם זה כוונת רבינו, ק' דמלבד שזה לא הזכירו לא הירושל' ולא הרא"ש (דהרא"ש לא כ' "משם "ולהלאה רק "מאז "ולהלאה, דאזמן קאי ורק בזמן פליג אמקשן) ואין זה במשמעות דבריהם כלל, ק' כמי כל הדקדוקי' דבתר דידי קאתי מרכא ורבכא, גם מדידי' אדידי' ק', דא"כ לאיזה ענין נטעם כ' הרא"ש "ואין "התרומ' קדושה "עד "שישתה? וק' כמי קו' האחרת שהקשה רבינו מקו' הרא"ש, דשמא יבקע בעת שמושיבו על השולחן?] וכן פי' מהר"א ספרקאן בירושל', דכל זמן שהיין בכוס הכל חולין [*שעו עיני מכי דעת קדשו, מה למהר"א מפרקאן לדברי הרא"ש? הרי הם רחוקי' זמ"ז כרחוק מזרח ממערב, דע"כ וע"כ פליגי בפי' הירושל', דהר"אש קא' ומאז והלאה איכו מטלטל הכוס, ולמהר"א מפרקאן איכו קדוש עד שישפוך היין מהכוס, ואחר שהוריק היין למה לא יטלטל הכוס, הרי בלא הי' עליו המוקצה בביה"ש וניטל מעליו בשבת מותר לטלטל הכלי [כמג"א ש"ח סק"כ], ואף אי כימא דס"ל למהר"א בהניח כלי תחת הנר ונפל לתוכו, וחזר עכוס ונטל לנר, אסור לטלטל הכלי, כמו שנסתפק מג"א [ש"ע סק"ע] עכ"פ הרי הכוס איכו שלו, והוא הביא לשם מוקצה שלא מדעת ב"ב, ואין אדם אוסר דבר שאיכו שלו [כמג"א שם]? אמנם גם לדברי מה"רא מפרקאן מיושב שפיר קו' רבינו אמג"א, דס"ד דמקשן דא"א להזהר מבלי לטלטל הכוס על השולחן גם אחר שתייתו, ע"ז משני דלא יקדש עד שילא היין מהכוס שישפכו]; ובאמת לא זכיתי להבין כוונת הרא"ש, דלדידי' הו"ל לירושלמי לשנות בקיצור דאיכו מטלטלו רק מניחו על השולחן, וד' יאיר עיני [*ולדברי העני מדעת דברי הירושלמי הם ממש דברי הרא"ש, כולם מתאימות ושכול' אין בהם]; ותו ק"ל לירושל' אף לפי דברי מעכ"ת, דהחשש שיטלטלו אשולחן אכה ואכה, הא מדלא הי' שם בי"הש לא נעשה בסיס [*נקט רבינו דלא נעשה בסיס, דאל"כ אפי' לצורך גופו ומקומו אסו' כא"ח ש"י ס"ז] וא"כ למה לא יטלטל הכוס אשולחן לצורך מקומו? דבחנם למה לו לטלטלו, וצ"ע [*אמר הכל, תמהני הרי להדיא אמרי' [שבת דמג"א] באפרוחי' שעלו לסל דבעודן עליו אסור לטלטלו, אף שלא היו עליו ביה"ש, וכ"כ תו' [שם דמד"ב ד"ה יש] דאפי' בהניח עכוס מוקצה בכלי לדעת ישראל נעשה בסיס? ואי"ל דהכא שכבר הי' ההיתר תוך הכוס, וכשקרא שם נתהוה בתוכו המוקצה ממילא, לא הו"ל כהונח מנוש לדעת, ליתא דהרי הת"י הוכיחו ממודביות [סוכה דמ"ג] דלא שמעוס החברי' אע"ג שהבייסוסי' הניחו האבני' שלא לדעת החברי', ש"מ אפי' הונח שלא לדעת אסו', ואפשר לחלק, דהכא לא הונח המוקצה שם כלל, רק ממילא נתהוה, עדיף מהך דבייסוסי', אמנם לא ידענ' מה נוצרך לרבינו לדחוקי, הרי בל"ז לא נעשה הכוס בסיס, מדהכלי איכו שלו וכנ"ל, ותו ממ"ש תו' [ביצה ד"בא ז"ה וב"ה] דאפי' במניח העצמות אטבלא, מדאין דעתו להניחם שם כל היום לא הוה בסיס [וכמג"א ש"ע סק"ז] ותו מדדעתו להשליכו לא נעשה בסיס [כמג"א רס"ו סק"ב] ה"כ הרי ע"כ יצטרך לשפוך היין שלא יכשל הע"ה וכנ"ל והרי בלא נעשה בסיס, מותר לטלטלו בצריך למקומו [כא"ח ססי' ש"ע] אמנם כ"ל כיון דאפשר לעשותו תרומ' אח"כ, הו"ל כטלטול שלא לצורך:

ולא אילן בירק, ולא ירק באילן, רבי יהודה מתיר ירק באילן[58]: **ח** אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה[59], אין מרכיבין פיגם[60] על גבי קדה לבנה[61], מפני שהוא ירק באילן, אין נוטעי' יחור[62] של תאנה לתוך החצוב[63], שיהיה מקירו[64], אין תוחבין זמורה של גפן לתוך האבטיח[65], שתהא[66] זורקת מימיה לתוכו, מפני שהוא אילן בירק, אין נותנין זרע דלעת לתוך החלמית[67], שתהא משמרתו[68], מפני שהוא ירק בירק: **ט** הטומן לפת וצנונות תחת הגפן[69], אם היו מקצת העלין מגולין[70], אינו חושש לא משום כלאים[71], ולא משום שביעית[72], ולא משום מעשרות[73], וניטלין בשבת[74], הזורע חטה ושעורה כאחת, הרי זה כלאים, רבי יהודה אומר אינו כלאים, עד שיהו שתי חטים ושעורה, או חטה ושתי שעורים, או חטה ושעורה וכוסמת[75]:

וטעמי' משום דאין מתאחין: 59) עץ תאנה יעלי כורתין גזעו ושרשיו שבארץ נקרא סדן: 60) רחטעקרויט: 61) ווייסען לאטבויך: 62) ענף: 63) מין עשב ששרשיו נוקבין ויורדי' בעומק בשוה, ובזה תיאם יהושע א"י, והוא חם ביותר, גונדעל רעב בל"א: 64) ר"ל שיהי' לתקרה ולצל על החצוב, או שהוא לשון מקררו: 65) ראַטהע ריבע: 66) האבטיח: 67) פאַפפעלקרויט: 68) *שתהא החלמית מרטיב לזרע הדלעת ושומרו עד שישרש בארץ: 69) *בטמנם לגודות גלי דעתי' דלא רצה בהשרשה, דא"כ חייב בכולן [כתו' שבת ד"נ] חוץ מבשבת, דאפי נתכוון לזרען, בלא השרש שרי ליטלן [מג"א סי"א סק"כג]: 70) רק משום שבת נקט מגולין, דא"כ א"א ליטלן מבלי שיזיז עפר ממקומו: 71) משום זורע כלאי', או הוסיף מאתיי' תחת הגפן: 72) *בטמנם בשביעי', לא יהיה כזורע ומותרי', ואפי' הוציא ספיחין בטמינתו: 73) דאינו חייב לעשר מה שהוסיף בטמינתו, דלאו זריע' היא: 74) דלאו תולש הוא, ואוחז בעלין ומוציאן, ואף דמטלטל העפר, הו"ל טלטול מהצד לצורך דבר המותר, ואינו נוגע באיסור, דשרי, ואפי' נתכוון שישאר שם כל השבת, לא הו"ל הכנון בסים לעפר, דאדרבה העפר משמש לכנון [מג"א שם]: 75) *פלוגתיי'

והתרובתור [30], התְּרָדים [31] והלעונים [32], אינם כלאים זה בזה, הוסיף רבי עקיבא השום [33] והשוּמָנית [34], הבָצל [35] והבצלצול [36], והתורמוס [37] והפְּלסלוס [38], אינן כלאים זה בזה: **ד** ובאילן [39], האגָסים [40] והקרוסתמלין [41] והפָּרישים [42] והעוזרדום [43] אינם כלאים זה בזה, התפוח והחַזָרד [44], האפרסקים [45] והשקדין [46], והשִׁזָפים [47] והרימין [48], אף על פי שדומין זה לזה, כלאים זה בזה: **ה** הצנון [49] והנַפּוץ [28], החרדל והלַפסן [50], ודלעת יוָנית עם המצרית, והרמוצה, אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה [51]: **ו** הזאב והכלב, כלב הכופרי [52], והשועל, העזים והצבאים, היעלים [53] והרחלים, הסוס והפרד, הפרד והחמור, החמור והעָרוד [54], אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה [55]: **ז** אין מביאין אילן באילן [56] ירק בירק [57], ולא

---

29) קרויט: 30) קעפיסקרויט: 31) מאנגאָלדקרויט: 32) מעלטע קרויט: 33) קנאָבלאך: 34) שום מדברי: 35) צוויבעל: 36) בצל מדברי: 37) פֿייגעבאָהנען: 38) ווילדע פֿייגעבאָהנען: 39) השתא נקט כלאי אילן: 40) בירן: 41) *הכא פי' רב מין אגסי' קטני', ופ"א דמעשר פי' מין תפוחי' קטני', ואפשר שזה שם כולל לב' המינין: 42) קוויטטען: 43) מין פרי עץ: 44) תפוח יערי: 45) פֿירטען: 46) מאנדעלן: 47) פרי מורכב מזית ורמון, וי"א הוא הנקרא פֿלויאען: 48) מין פֿלויאען: 49) רעטטיג: 50) אנדארענקרויט: 51) *מדלחוק טעמן ביותר ז"מז: 52) הוא קטן ודומה לשועל: 53) געמזע: 54) חמור מדברי: 55) *לרמבם דוקא להרבעה, הם כלאים ולא להנהגה: 56) *הכא מפרש דמה דאמרי' לעיל כלאי אילן, זהו דוקא להרכיבם יחד, אבל להסמיכן שרי; וקיי"ל דהרכבה אפי' בא"ל אפי' ע"י עכום אסו' [י"ד ר"לה] אבל סרק בסרק או שאורו' ולבנות ממין א', שרי, ואפ"ה נוהגין להחמיר, מדלא בקיאינן במינן: 57) מין בא"מ: 58) *וה"ה איפכ', ועמי'

אחד, והחכמים אומרים כל שהוא כלאים בסֵאה, מצטָרף לרובע [5]): ב במה דברים אמורי' [6]) תבואה בתבואה, וקטנית בקטנית, תבואה בקטני', וקטנית בתבוא', באמת אמרו זרעוני גנה שאינן נאכלין [7]), מצטָרפין אחד מכ"ד בנופל לבית סֵאה [9]), רבי שמעון אומר כשם שאמרו להחמיר [10]) כך אמרו להקל [11]), הפשתן [12]) בתבואה, מצטָרפת אחד מעשרים וארבע בנופל לבית סאה [13]): ג היתה שדהו זרועה חטי' ונמלך לזרעה שעורי', ימתין לה עד שתתליע [14]) ויופך [15]), ואחר כך יזרע, אם צימחָה, לא יאמר אזרע ואחר כך אוֹפך, אלא הופך ואחר כך זורע, כמה יהא חורש כתלמֵי [16]), הרביעָה [17]),

פחו' מרובע, א"ל: [4]) הכי ברובע; ואת"ק נמי קאי: [5])*ר"ל בנתערבו ב' מינין כשבולת שועל וכוסמין, בסא' שעורי', והרי שבולת שועל אינו כלאי' בשעורי', להכי לחכמי' א"צ, ולת"ק מצטרף, ולר"ש אפי' בשניהן כלאי' בסא' א"מצ, וכ' ע"ר רבינו אא"מו הגאון זצוק"ל וז"ל, וכ"ל דת"ק ור"ש לשיטתיי' בפ"ב דערלה דכל דשיעורן שוה מצטרפי' אף בשמות מחולקי', משא"כ לר"ש שם, וכ"כ נ"ל דא' מכ"ד לסא' דנקט היינו כשיעור חלה פ"ב דחלה מ"ז עכ"לשה: [6])*דצריך רובע לסא': [7])*ר"ל אותן שגרעיני זרען אינו נאכל, כזרע כרפס ולפת, אם נתערבו בתבוא'; ולסימנא בעלמ' נקט שאינו נאכל, דכל כה"ג זרע דק הוא: [9]) ר"ל אם נתערב חלק כ"ד משיעור שצריך לזרוע מהן בבית סא', בסא' תבוא', הכ"ז מצטרף להיות כלאי'; דבית סא' הוא נ' על נ' אמ', ועל אותו מקום זורעי' סא' תבוא', מיהו זרעוני, גנה שהן דקין זורעין על מקום כזה קב וחצי, ולהכי מדצריך בתבוא' א' מכ"ד לסא', הכי בזרעוני גנה בסא' תבוא', א' מכ"ד מקב וחצי, והוא ביצה ומחצה: [10]) בזרעוני' דקים, דאפי' בפחו' מרובע ימעט: [11])*בזרעוני' גסי' יותר מתבוא' דצריך מהן עפי מסא' לנ' על נ', כפשתן וכו': [12]) דמדהוא גם זורע מהן ג' סאה לנ' על נ': [13]) דבית ג' רובע מהן, בסא' תבוא', ימעט: [14])*ר"ל עד שיתפשטו שרשים מהחטין כתולעי' דקים, והוא ג' ימי' בקרקע לחה, וביבשה צריך עפי: [15]) יהפוך הקרקע במחרישה, דאז לא ינמחו שוב החטין: [16])*פורכא בל"א, והוא תל גבוה שנעשה בין שורות המחרישה, וי"א שהן רוחב השורו' העמוקות בעצמן: [17]) שא"צ להפוך במחרישה כל הקרקע,

פרק ב כל סאה שיש בו רובע [1] ממין אחר, ימעט [2], רבי יוסי אומר יבור [3], בין ממין אחד בין משני מינין [4], רבי שמעון אומר לא אמרו אלא ממין

בלישנא דקרא, שדך לא תזרע כלאי', לת"ק אפי' באינו זרוע נקרא שדה, ולר"י צריך שיהי' זרוע מלבד הכלאי', מיהו בכרם כע"לפ, דבאינו זרוע לא מקרי כרם; וקיי"ל כת"ק [י"ד רצ"ז] וג' מדריגות יש, להרכיב אילן אסו' גם בח"ל מדאו'; וכלאי כרם אסו' בח"ל רק מד"ס אפי' באכילה, מיהו דוקא בזורע חרצן וב' מיני זרעי' יחד במפולת יד, אבל מותר לזרען סמוכי' בח"ל וא"צ הרחק ביניהן [שם סס"רצו] וכלאי זרעי' אפי' במפולת יד, שרי אפי' לכתחיל' בח"ל [רצ"ז] וכל מקום שאסו' לזרוע אסו' לקיים, אבל פירו' כלאי' מותרי' אפי' בא"י חוץ מכלאי כרם, דבא"י אסור באכיל' מדאו', ובח"ל מד"ס; מיהו מותר לנטוע ענף המורכב: מ"א כ' הרב דלשיעו' חלה מצטרפין, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא, וז"ל אף דתנן פ"ב דתרומו' מ"ו, דכל שהוא כלאי' בחבירו, לא יתרום מזה ע"ז, זהו דוקא בתרומ' דכתני' בגרעינין, משא"כ חלה מדעיסותיהן דמו' מפריש מזע"ז, עו"יל דבחלה נמי דוקא בנילושו יחד מצטרפו' [כ"כ תו' מנחו' ד"ע ע"ב, ור"ש ורא"ש] ומזה תמוה לי דברי רשי [פסחי' דלה"א] תנא כוסמין מין חיטי', לעניין תרומ', והא בתרומ' כל שהוא כלאי' אין תורמין מז"עז וצ"ע עכ"להט *ואני אנה אני בא בפרוזבוטי, דלפע"ד הי' נרא', דר"שי סמך א"ע, דכיון דאין למדין מהכללו' אפי' במקום שנאמ' בהן חוץ [כעירובין דכ"זא] ע"כ הך כללא דכל שהוא כלאי' ל"ד, והך כללא קמא דכל מין חיטין א', דוקא, דאי' נימ' איפכא, וכללא קמ' רק בשחמתית ולבנה מיירי, א"כ למה לי' להך כללא קמא כלל, דשחמתית ולבנה אינן כלאי', ותו מדמתחיל אין תורמין ממין משא"מ, וקא' בתר הכי כל מין חיטין א', ונקט נמי בפסחי' דכוסמין מין חיטי' ש"מ דכוסמין וחטין נכללו בכללא קמא, וילא מכללא דסיפא דאף שהן כלאי' עכ"פ מדהן מין א' תורמין מזע"ז; [השבני רבינו הנ"ל א"א לומר כן דכללא קמא דוקא וכללא בתרא ל"ד, אימ' איפכ', וטפי נרא' דכללא בתרא קאי אכל מה דתני מקמי הכא, ומפרש לה דעכ"פ בעי' שלא יהי' כלאי' ז"בז, ותו דכיון דדינא דאין תורמין ממין אשא"מ נפקא לן מק"ו מתירוש ויצהר, ע"כ דבכוסמין וחיטין יש איזה דרש דתורמין, א"כ נימא פרכא על הק"ו חטים בכוסמין יוכיח:

פ"ב [1]) רובע הקב, והוא א' מכ"ד לסאה: [2]) *קודם שיזרע ימעט המין המעורב או יוסיף על הסא', ואף דהו"ל מבטל איסור לכתחיל', דהרי רובע מדאו' ולוק' עליו, זהו בניח' לי' שיזרע בתערובת, משא"כ הכא שנתערב ממילא וגם לא ניח' לי' כלל בתערובתן, אינו רק מד"ס מפני מראי' עין, שיחשבו שבכוונה זרען, ובממעט אינו ניכר כ"כ; מיהו בניח' לי' שיזרע בתערובת, אפי' חטה א' בכרי אסו' מד"ס: [3]) דמדהוזקק לברור יברר הכל, אבל בהי' מתלה

ובית הלל אומרים מלא העול השרוני[37], וקרובין דברי אֵלוּ להיות כדברי אֵלוּ: ז היה ראש תור חטים[38] נכנס בתוך של שעורים[39] מוּתָּר, מפני שהוּ' נראה כסוף שדהו[40], שלו חטים ושל חבירו מין אחר, מוּתָּר לסמוך לו מאותו המין[41], שלו חטי' ושל חבירו חטי' מוּתָּ' לסמוך לו תֶּלֶם של פשתן[42], ולא תלם של מין אחר[43], *ר"ש אומ' אחד זרע פשתן ואחד כל המינין[44], רבי יוסי אומר אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתֶּלֶם של

כאותן שעושה מי שרוצה לפתח ולשדד אדמתו דשיעור שלשתן יחד ב' אמו' כך מנית בין ראשי המשרים, ואף שאח"כ מתקצר הרווח והולך בין המשרי', עד שלא יפסיק לבסוף בין המשרים רק כ"ש, שרי, דתו אינן בערבובי', והא דלקמן מ"י צריך להפסיק בין ב' מינין בית רובע? צ"ל דהתם בין ב' שדות גדולות בעי טפי:
37) כרוחב עול שחורשי' בו בעמק, והוא רחב מאותו שחורשי' בהר:
38) תור הוא תכשיט זהב משולש שבראש הנשים, והושאל על שם ערוגה משולשת:
39) ר"ל אם קרן ערוגת החטין נוגע לרוחב ערוגת השעורי':
40) *דהרי נראי' מובדלים וליכא ערבובי':
41 ☞ 41) *מותר לסמוך לחיטין שלו מין אחר כאותו שלחבירו, דנרא' כאילו גם זה שייך לשדה חבירו, והרי בין ב' מינין של ב' בנ"א א"צ הרחקה, מדכתיב "שדך לא תזרע כלאי', [כ"כ הרמב"ם בפ"ג מכלאי', ומה שהקשה הראב"ד שם דזהו רק לר"ש פ"ז מ"ה דדרש כרמך, צ"ל דרמב"ם לטעמי' אזל דפסק שם פ"ה ה"ח באמת הלכה כר"ש, והכ"מ נדחק ליישב הרמב"ם יע"ש]:
42) *דהרוא' יודע דתלם א' פשתן לא חזי לכלום, ורק לבדוק שדהו עושה, והו"ל כזורע להשחתה, מיהו באמצע שדהו אסו' לזרעו, דהו"ל מראי' עין טפי, וכירושלמי, והא דנקט שלו ושל חבירו מין א', דאי של חבירו מין אחר, לא הוה מצי למנקט בסיפא, ולא של מין אחר, דהרי מין של חבירו מותר להסמיך, כסי' 41: 43) אפי' התכוון לבדוק שדהו, עכ"פ הרוא' אינו יודע:
44 ☞ 44) *מותר, [ור"מ ור"ב כ' אסור, וק"ל מירושל' דמייתי הר"ש, דר"ש לקולא קא', וכן מוכח לע"ד, דהרי בכ"מ נקט הפשוט קודם, כמו א' עלה שיש בו מוח וא' עלה וכו' [כפסחי' דפ"א], וא' יבנה וא' כל מקום וכו' [ר"ה כט"ב] ובפרט בדאיכא פלוגתא [כרש"י סוכה ד"כ] א' גדולה וא' קטנה [וכתו' כתובו' ד"כ] א' מדהו', רק היכא דנקט בין בין, אפי' קאי אפלוגתא, נקט לרוב שאינו פשוט קודם [כסמ"ע ס"עב סק"ז] ועי' [ב"מ ד"טו] אחריו' ע"ש בין בשטרי הלוא' בין בשטרי מו"מ, והרי מו"מ רבותא טפי דעביד אינש דזבין ליומא]:

אבא שאול אומר כדי שלא ישייר[18]) רובע לבית סאה[19]): ד זרועה ונמלך לנוטעה, לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא הופך[20]) ואח' כך נוטע, נטועה ונמלך לזורע, לא יאמר אזרע ואחר כך אשרש[21]), אלא משרש ואחר כך זורע, אם רצה גומם[22]) עד פחות מטפח[23]) וזורע, ואחר כך משרש: ה היתה שדהו זרועה קנבוס[24]) או לוף[25]), לא יהא זורע ובא על גביהם[26]), שאינן עושין אלא לשלש שנים[27]), תבוא' שעלו בה ספחי אסטים[28]), וכן מקום הגרנות[29]) שעלו בהן מינין הרבה, וכן תלתן[30]) שהעלתה מיני עשבי', אין מחייבין אותו לנכש[31]), אם נכש או כיסח[32]), אומרים לו עקור את הכל, חוץ ממין אחד[33]): ו הרוצה לעשות שדהו משר משר[34]) מכל מין[35]), בית שמאי אומרים שלשה תלמים של פתיח[36]),

---

רק מניח תלמי' רחבי' כאותן שעושי' אחר שילך רביע' לאשונה:
18) *קרקע שאינו מהופך: 19) במקום א', וי"א אפי' ע"י צרוף הרבה מקומו' שאינן מהופכין, לא יהי' רובע לסא': 20) לאחר שהתליע: 21) *אעקור שרשי הנטיעו': 22) כורת האילנו': 23) שלא ישייר טפח ממעל לקרקע: 24) *החנף: 25) מין בצלי': 26) *אף אחר זמן הנ"ל: 27) *נ"ל דר"ל אף שאנחנו רואין שצומחין לאלתר, יש מהן שאינן מתליעין עד ג' שני', ואף שיהפך יחזור ויצמח: 28) וויידעקרויט שעושין ממנו אינדיך; וספיחי' הן גרעיני הזרע שנפלו בשעת קצירתו, שחוזר וצומח בין התבוא' שנזרע שם אח"כ: 29) שדשין שם מיני' הרבה: 30) *פענכעל רגיל לצמוח בינו מינין הרבה: 31) *לעקור התערובו' עם השורש, מדנתערב ממילא, וגם לא ניח' לי' תערובתן, דלמחיהן קשין למינין הללו, ומקלקלין מקום הדישה להכי דינו כשי' 2: 32) *ר"ל אפי' רק חתך עלי התערוב', ושייר השרשי': 33) *דא"לכ נרא' כניחא לי' במה שמשייר, והו"ל כמקיים כלאי', דדוקא במ"א לעיל שנתערב קודם זריע', א"צ לברור הכל, משא"כ הכא שכבר הגיע שעת איסור, עוקר הכל, כ"כ ע"ל אא"מו הגאון זצו"קל: 34) *בעטהע ארוכה, אבל מרובעת נקראת ערוגה: 35) כל משר ממין אחר: 36) *ר"ל מניח רווח בין משר למשר ג' תלמים,

36

גבוה עשרה טפחים[53]), ולחריץ שהוא עמוק עשרה[54]) ורחב ארבע'[54]), ולאילן שהוא מֵיסֵך על הארץ[55]), ולסלע שהוא גבוה עשרה[54]) ורחב ארבעה[56]): ט הרוצה לעשו' שדהו קרח' קרח'[57]) מכל מין, עושה כ"ד קרחו' לבית סְאָ'[58]), מקָרחת לבית רובע[59]), וזורע בתוכה כל מין שירצה[60]), היתה קרחת אחת או שתים[61]), זורעם הרדל[62]), שלש לא יזרעם הרדל, מפני שהי' נראית כשדה הרדל[63]), דברי ר"מ, וחכמים אומרים תשע קרחות מותָּרות[64]) עשר אסורות[65]), רבי אליעזר בן יעקב אומר אפילו כל שדהו בית כור[66]), לא יעשה בתוכה הוץ מקָרה' אחת: י כל שהוא בתוך בית רובע[67]),

---

כחומ' בלא טיט: [52]) *רחב ד' אמות: [53]) *חומה גבוה י"ט, ומכ"ש גפה דצריך כה"ג: [54]) טפחי': [55]) אם זרוע תחת האילן, מותר לסמוך מבחוץ זרע אחר, אם מפסיק ביניהן נופו שאין גבוה מארץ ג' טפחי': [56]) *מיהו דוקא סלע דנתגבה ממילא צריך רוחב ד', משא"כ גפה וגדר דבידי אדם סגי בעובי כ"ש: [57]) ערוג' מרובעת קודם שנזרע' נקרא' קרחת: [58]) בית סא' הוא נ' על נ' אמות אם תחלקו לה' קרחת אורך על ה' קרחת רוחב, יהי' הכל כ"ה קרחת, ויהי' אורך כל קרח' י' אמו' אורך על י' אמו' רוחב, וכל אמ' בת ו' טפחי', קח א' מקרחת שרחב' ס' טפחי', ותחלקה לרחבה לכ"ד רצועו', יגיע לכל רצועה י' אמות אורך, על רוחב ב' טפחי' ומחצ', תן רצוע' א' לכל קרח' מכל הכ"ד קרחות, א"כ יהי' כל קרח' י' אמו' אורך, על רוחב י' אמו' וב"ט ומחצה: [59]) ר"ל וזה שיעור בית רובע הקב: [60]) דמהכן מרובעת נראות מופרשו' וא"צ הרחק: [61]) בתוך שדה תבוא': [62]) *ומ"ה דלא כר"מ; [63]) בתוך שדה תבוא': [64]) *דעושה כ"ה קרחת, ה' על ה', וזורע בשור' ראשונה ושלישית וחמישית, בכל אחת מהן קרחת א' ג' ה', דהו"ל יחד ט' קרחת זרועו', ומניח שורה ב' וד' פנויות; וא"ל יזרע י"ג קרחת, דבשורות ב' וד' יזרע נמי קרחת ב' וד', ואף שיגעו בזוויות בקרחות שבשורו' א' ג' ה', יותרו בראש תור כמ"ז? י"ל דאין היתר ראש תור, רק בין שד' גדול' לקטנה: [65]) דצריך הפסק כשיעו' קרח' בין מין למין: [66]) הוא ל' סא': [67]) ר"ל בתוך הקרחו' המפסיקו' בין מין למין:

פשתן[45]: **ח** אין סומכין לשְׂדֵה תְּבוּא' חרדל וחריע[46], אבל סומכי' לשְׂד' ירקו' חרדל וחריע[47], וסומך[48] לַבּוּר[49] ולניר[50] ולַגָּפָּה[51] ולדרך[52], ולגָּדֵר שהוא

---

45) *דבפשתן ליכא משום מראית עין: *קרא עניא אבבא, בלעיגא קולפא טבא, דגם מ"מ לא נתבאר באבוב לחרי זמרא חביבא, כראוי לרעיא מגרא דפסיק שדי בגובא, ואין אופין פת עבה, בכירה שהסיקוה בקש וגבבא; דהנה הר"מ והר"ב פי' דלהכי אין סומכין חרדל וחריע לתבואה, דמדמזיקי לתבוא' ש"מ דרוצה בקיומן, וק"ל היכא איירי אי באמצע שדהו אפי' פשתן אסור כלעיל סי' 42, ואי בזרע חרדל וחריע בין תבוא' שלו לתבואת חבירו, מאי איריא חרדל וחריע, אפי' כל מיני דלא מזיקי נמי אסור, כלעיל סי' 43, ואי"ל דמשום סיפא נקט חרדל וחריע דשרי בירקות, באמת קשה מ"ש ירקות משאר מיני דאסור, ואי דמיירי דשדה חבירו ג"כ חרדל וחריע, ושלו תבוא', אסור לסמוך ביניהם תלם חרו"חר, ליתא דמלבד שרמב"ם בפ"ג מכלאי' כ' דמיירי ביש תבוא' מב' צדדי', גם לישנא דמתני' לא משמע שיש בצד התלם, שדה של חרו"חר? ורת"ויט כ' דמתני' מיירי בזרע אחר חר"וחר בשדה חבירו, והקשה דעכ"פ למה לא תני אסטית ופוא' דג"כ מזיקי' לתבוא' כמ"ה, ואי משום הא ל"ק לדידי, די"ל דעכ"פ אסטית ופוא' מזיק לתבוא' עפי מח"רוח, ולעיל רבותא קמ"ל והכא רבות' קמ"ל, עכ"פ הא ק"ל הרי גם מין אחר אסור לזרוע בשדה חבירו, דאף אי יהיבנא לרת"ויט סברתי' דמותר לזרוע כלאי' בשדה חבירו, עכ"פ הרואי' יסברו שבעל השד' בעצמו זרען, ולדידי' אסור אם לא סמוך לכמין חבירו כסי' 41, והמחוור מהפירושים. הם דברי רבינו הרא"ש, דמתני' מיירי בשלו ושל חבירו תבוא', ואסור לזרוע ביניהן תלם חרדל וחריע, דמדלא מזיקי לתבוא', אמרי' דלקיימן זרען, משא"כ בירקו' בסיפ', חר"וחר מזיק לירקו', הרוא' יידע דרק לבדוק שדהו זרען, עכ"ל, ולדברי רבינו נ"ל דנקט חר"וחר ברישא, אף דכל המיני' אסורי', רק משום סיפ' נקט חר"וחר דבירקות מותר, אמנם תמהני על כולם דהרי בירושלמי קא' בפירוש דמתני' מיירי במקיף חר"וחר לתבוא' אבל לסמוך שרי, ולכן הקטן יוצא בקב שלו לפרש כפי קט שכלי ע"ד הירושל' כפי אשר חנני ד': 46) *ווילדער אפרחן, וקאי אמתני' דלעיל דמיירי בשלו ושל חבירו, ה"נ מיירי דשל חבירו תבוא' ומקיף לו חרדל וחריע בשדותיו סביב, והו"א דשרי, אע"ג דכל הקפה במין א' סביב למין אחר, אפי' מרחיק כלאוי אסור, כר"ב מ"י, זהו בהכל של אדם א', אבל הכא דהן של ב' בנ"א הו"א דשרי כמ"ש לעיל סי' **41** בשם הרמב"ם מדלא כתיב ארצך לא תזרע כלאי', ש"מ דב' בנ"א א"צ הרחקה בין שדותיהן, קמ"ל דאפ"ה הכא אסורי' לסמוך זא"ז מפני הרואי', דמדמזיקי חר"וחר לתבוא', יאמרו דשל אדם א' הן, דלולא כן הי' מוחה בחבירו לסמוך אצל שלו, כדפסקי' באמת [בח"מ קנ"ה ס"לא] דצריך להרחיק כרישין מבצלי' ד"ע: 47) *דמדלא מזקי שרי לסמוך מב' בנ"א: 48) ב' מיני תבוא' אם יש ביניהן בור או ניר וכו': 49) מקום שלא נחרש ורחב בית רובע: 50) ארץ חרושה: 51) אבני' סדורו'

לא שמענו דסלע גרע ובעי עוּבי ד', ולע"ג עכ"להט [*ויעל כיונק תינוק שנמלא בכל העיסה הנקיי', ויאמר גדלה עלי מדורת התינו', דלפי דברי רבינו, רוחב ד' דנקט מתני' גבי סלע קאי אהמשך הפסק כותל שבין ב' מיני הזרעי', וזה לא מלאנו, דבכל מקום שנזכר מלת רוחב בבניין, קאי אעובי ולא אהמשך כפ"ק דעירובין רוחב קורה טפח, וכ"כ התס פ"ז מ"ב כותל שבין ב' חלירו' גבוה י' ורחב ד', דבכולן ר"ל עובי ד' [חוץ מאלל דבר דק ומטולטל].וכן ידוע בלשון, דג' מרחקים שיש לכל גוף, נקראי' אורך ורוחב וגובה, וכ"א הוא עובי הגוף [השבני רבינו כ"י וז"ל לעד"כ התס בקורה שמונח מכותל לכותל למשל ממזרח למערב, הוא וודאי יותר מטפח, שפיר שייך לקרוא לעובי שמלפון לדרום, בשם רוחב, וכ"כ בכותל שבין ב' חלירו', ע"כ שמפסיק בכל משך החלירו' דמסתמו' הוא יותר מד"ט, שפיר שייך לקרוא לעובי שלמעל' מלפון לדרום בשם רוחב, משא"כ הכא דסומך לגדר דמיירי לסמוך נגד הגדר, דמהני במשך ד', ואם יהי' העובי מלפון לדרום ג"כ ד' או שניהן יותר מאן מפים לקרוא לזה או לזה בשם רוחב, עכ"להט; ואני בעניותי לא ידעתי דברי קדשו, רק כפי מ"ש מלשון בכ"א בג' מרחקי' הנ"ל] ותו ק"ל דלפי דברי רבינו דסמך אר"ש, ומדמייתי ר"ש ראי' מעירובין, ע"כ דס"ל דהכא בפרון מרובה על העומד מיירי, דא"לכ מאי ראי' מייתי מעירובין, אע"כ דהר"ש ה"ק דכמו דהתס בכותל פחו' מהמשך ד', ופרון מרוב' ע"הע, גם נגד העומד אסו' ה"נ הכא, ומזה מוכיח הר"ש דהכא בים בהמשך כותל ד' מיירי ולהכי אף דפרון מרובה מותר נגד העומד, ותמוה דמלבד דמתני' לא הזכיר מפרון ועומד כלל, בל"ז ק' דהו"ל למנקט כמי דבעומד מרוב' על הפרון גם נגד הפרון מותר, כדנקט לקמן בכלאי כרם פ"ד מ"ג וד' [השיבני רבינו כ"י וודאי מתני' לא מיירי כלל מדין פרון, רק במפולש ובדין מחיל' שמפסיק בין ב' מינין, רק דהר"ש מייתי ראי' דמחילה לא מפסיק רק במשך ד', כמו בעירובין דפרון מרובה ע"ע אינו פועל רק שמקום הפרון שם לא מקרי מחיל', אבל לא גרע ממפולש ממש, ודל הפרון מהכא, לא יהי' מחיל' כלל רק מקו' העומד, לשתרי לזרוע נגדו, אע"כ דלא מקרי מחיל' מפסיק רק רוחב ד' עכ"להט] ותו ק"ל ארבינו דאי רוחב ד' אגדר כמי קאי והיינו המשך, למה הזכירו רוחב ד' רק במילעתא וסיפ', ולמה לא כייל סלע וגדר בחד בבא, ולפע"ד כ' כרמבם פ"ג הט"ו דמחילה דמתני' לאו בפרון ועומד מיירי, רק במפולש ומבדיל המחיל' בין ב' המינין, ורק בגדר סגי בעובי כ"ש אבל בסלע לריך עובי ד"ט, ומה שהקשה רבינו דמעולם לא שמענו דסלע גרע מגדר, ת"ש כותל שונית, פ"ז דאהלות מ"א ותוי"ט שם, דמדלא נעשה בידי אדם, לא עדיף כמחיל' אהריתא, כ"כ רתוי"ט שם, וכ"כ פ"יב דנגעי' מ"ב א' בסלע לא הוה מחיל' מה"ט, וליכא לאקשויי מאילן המסך על הארץ במתני' דידן, דהשיב לי' מחיל' כ"ל דבסלע שאני דלית בה תפיסת ידי אדם כלל, משא"כ באילן; ·וכמדומני' גם הר"ש חזר בו מלאוקמו' מתני' בפרון מרובה, ושרוחב ד' קאי כמי אגדר, במ"ש אח"כ וז"ל ומיהו לא יתכן וכו' יע"ש [השיבני רבינו הנ"ל וז"ל מ"ש ידידי הרב ני' מפ"ז דאהלו', נתכוון במ"ש בתוי"ט והמגדל כ' שן סלע וכו' וכ"ל דהיינו דמש"ה לא קתני אם אין בו פ"ט, דבעולה מאיליו בוודאי ליכא חלל באמלע, ותו דאי בעומד מאליו לא הוה מחיל' גם בעובי ד' לא מהני, וזה לא מלינו דבעומד' מאליו בעי מחיל' מעולה ביותר, ועי' [בעירובין טו"א] קס"ד כמו דפליגי בלאי פליגי כמי במחיל' ת"ש וכו' ובמסקנא פליגי דמ"ש למי מסום הכיר', הרי.אף אי מסום מחיל', יש לחלק דבלאי דקה כ"ש, לא מהני עומד מאליו, אבל בעושה סוכתו בין אילנו' וכדומ' דבעי' מחיל' רחב ד' מהני גם בעומד מאליו,

עולה במדת בית רובע[68]), אכילת הגפן והקבר והסלע, עולין במדת בית רובע[69]), תבואה בתבואה בית רובע[70]) ירק בירק[71]) ו' טפחים[72]), תבואה בירק ירק בתבואה, בית רובע[73]), רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים: **יא** תבואה נוטה על גבי תבואה[74]), וירק על גבי ירק[74]), תבואה על גבי ירק[74]), ירק על גבי תבואה[74]), הכל מותר, חוץ מדלעת יונית[75]), רבי מאיר אומר אף הקשות[76]) ופול המצרי[77]), ורואה אני את דבריהם מדברי:

---

68)אפי' נקעין מלאין מי' שאינן ראויי' לזריעה: 69)*ר"ל אם הי' בקרחו' המפסיקו' הנ"ל, גפן, שצריך להרחיק ממנו זרע, כדי עבודתו, דהיינו ו' טפחי' לכל צד, או שהי' שם קבר, דמדאסור בהנא', ג"כ לא חזי לזריעה, או שהי' שם סלע שאינו גבוה י' [דא"לכ הו"ל מחיצה] דג"כ לא חזי לזריע', אפ"ה עולין למדת בית רובע, להיות הפסק בין מין למין: 70)*ר"ל אם זורע ב' שדו' גדולות מב' מיני תבוא', מרחיק ביניהן כשיעור רובע מרובע, והוא י' אמות וחומש אמ' על י' אמו' וחומש, בין שהרחיק כשיעור הזה בהתחלת השדות, בין שהרחיק באמצע השדות, ובתחלתן ובסופן סמוכים ומקורבי' יחד, שרי; ודוקא באין מין א' מקיף לחבירו מד' רוחותיו, דבמקיפו הו"ל תבוס, ולא מהני הרחקה כלל; מיהו כ"ל במקיפו באופן שאין הרוחות נוגעו' ז"בז רק בראש תור, שרי, כדמוכח בפ"ג: 71)ב' שדי ירקו' מב' מינים שנזרעו זא"ז: 72)*א"צ להרחיק ביניהן רק ו' טפחי' על ו' טפחי' בין בתחלת השדו' בין באמצען כלעיל: 73)*מיהו כל זה בב' שדות, אבל בשור' א' ירק הסמוך לשד' תבוא' א"צ רק ו' טפחי' על ו"ט [כרמב"ם פ"ג דכלאי' ה"יב]: 74)שהרחיקן ז"מז כדינן לעיל, רק מחמת גידול, נכפפו השבלי' ושוכבי' זע"ז: 75)שעליה מתפשטין ומסתבכין ביותר: 76)ברבוי נקרא קשואין, גורקע בל"א: 77)טאינקבאָהנען: מ"ח כ' תוי"ט כלעיל 56 וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל שגבו ממני דברי רתוי"ט בזה דהא גם בגדר בעי רוחב ד' אלא דאין שיעו' לעובי ושגי בכ"ש, וה"כ בסלע מהני עובי כ"ש ורחבו ד', ומה"ת לומר דסלע גרע, והרי הרב כ' דקמ"ל אפי' סלע וכו', דס"ד דסלע עדיף מגדר, ואיך נימא דגרע מגדר, וכ"כ גם הרב דקמ"ל דאפי' סלע, בפחות מד' לא שמה מחיצ' להפסיק [בעירובין דטו"א] הרי מדמדמי להתם דעיירי בגדר ש"מ דדינם שוה, ועעולם

גבוה טפח [12]) ונתמעט [13]), כשר[14]), שהיה כשר מתחלתו, התֶּלֶם [15]) ואמת המים [16]) שהם עמוקי' טפח [17]), זורעי' לתוכן שלש' זרעונין, אחד מכָּאן ואחד מכָּאן וא' באמצע [18]): **ג** היה ראש תּוֹר ירק [19]) נכנס לתוך שדֶה יָרק אחר, מוּתּר, מפני שהוא נראה כסוף שדהו [20]), היתה שדהו זרועה יָרק, והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של יָרק אחר [21]), רבי ישמעאל אומר עד שיהא התֶּלֶם מפולש מראש השדה ועד ראשו [22]), *ר"ע אומר [23]) אורך ששה טפחים, ורוחב מְלוֹאוֹ [24]), רבי יהודה אומר רוחב כמלא רוחב הפרסה [25]): **ד** הנוטֵעַ שתי שורות של קישואין שתי שורות של דלועים, שתי שורות של פול המצרי [21]), מוּתּר, שורה של קישואין, שורה של דלועים, שורה של פול המצרי, אסור [26]), שורה של קשואים שורה של דלועים שורה של פול המצרי ושורה של קשואים, רבי אליעזר מתיר *וחכמים אוסרין [27]): **ה** נוטֵעַ אדם קישות ודלעת [28]) לתוך גומא אחת [29]), ובלבד שתהא זו נוטה

---

12) וזרע בה י"ג מינין כנ"ל: 13) נעשה נמוך מטפח: 14) וא"צ לעקור מה שזרע כבר, ואסור לזרוע בו להבא עד שיגביהו טפח: 15) פורקע: 16) *שיבשו מימיו: 17) ורחבן ו' טפחי'; ועמוקי' לרבותא נקט, אע"ג דאותו שבאמצע נרא' כתבוש: 18) *ובלבד שירחיק המינין שיעור יניק' ז"מז: 19) *קרן זוית מערוגה מחודדת של ירק, וקמ"ל דאף בירק שנזרע מעט מעט, שרי בראש תור: 20) וליכא ערבוב: 21) *והרחיקן כדינן כפ"ב סי' 73: 22) פתוח מב' צדדיו: 23) צריך שיהי' התלם הזרוע אורך וכו', ור' ישמעאל נמי מצריך הכי, רק לר"ע א"צ מפולש: 24) רחבו כארכו: 25) ר"ל טפח: 26) אף דהרחיק כדינן, דמדעליהם רחבי' נראה כאילו נזרעו במפולת יד, משא"כ ב' שורו' וכו' נרא' כל א' כשדה שלימה: 27) *מדאין ב' השורו' סמוכי'; מיהו בסמוכו' שרי לזרוע בלדן, א' של קשואי' וא' של דלועין בהרחקן כדינן לעיל: 28) *דעליהן מתפשטי', וקישות ודלעת, לאו זו אף זו קתני ועי' ספ"ב, ומכ"ש שאר מינין: 29) וא"צ

פרק ג ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים, זורעי' בתוכ' חמשה זרעוני' [1]), ארבעה בארב' רוחו' הערוגה [2]) ואחד באמצ' [3]), היה לה גבול גבוה טפח [4]), זורעין בתוכה שלשה עשר [5]), שלשה על כל גבול וגבול [6]), ואחד באמצע [3]), לא יטע ראש הלפת בתוך הגבול, מפני שהוא ממלאהו [7]), *ר' יהודה אומר ששה באמצע [8]): **ב** כל מין זרעים אין זורעים בערוגה [9]), וכל מין ירקות זורעין בערוגה [9]), חרדל ואפונים השופין [10]), מין זרעים, אפונים הגמלָני' [11]) מין יָרק, גבול שהיה

אע"כ דלעניין זה אין לחלק עכ"ל הט [*שבתי וראה מה דמוסיף התם דבמחיצ' כ"ע מודו, דאע"ג דעומד מאליו שמה מחיצ', ואי"ל הק מנ"מ מתני' דאהלו', י"ל נהי דמחיצ' לא הוה חציצ' מיהו הוה להפסיק בין אויר ר"ה לרה"י:

פ"ג [1]) *אף דבכל דוכתא, מלת זרעוני' כולל כל דבר הנזרע, הכא דוקא בירקו' מותר לזרוע ה' מינין בערוגה, מדאין זורעין מהן רק מעט מעט: [2]) *מניח בכל רוח טפח ע"ט בכל זוית פנוי, וזורע ד' טפחי' האחרי' ברוחב טפח, וכן בכל רוח ורוח ואף שד' מיני' שבד' רוחו' נוגעי' זא"ז בקרנות, הרי נגיע' בראש תור מותר, כדלעיל פ"ב מ"ז: [3]) *ובלבד שיהא הירק שבאמצע מובדל כדי יניקה, שהוא טפח ומחצה, מכל מין שברוחו', או שיגע בהן בראש תור, ואע"ג דבפ"ב מ"י אמרי' ירק בירק ו"ט, התם בשדה גדולה, משא"כ הכא בנזרע מעט, במרחיק שיעור יניקה ליכא ערבוב; מיהו טפי מה' מיני', אע"ג שמרחיקן ז"מז שיעור יניקה, אסור, מדהו"ל ערבוב, ואסמכוה אקרא, שנא' כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח, צמחה תלי, וזרועיה תרי, ותצמיח חד, הו"ל ה' מינין: [4]) *וגם ברחב הגבול טפח: [5]) *דמדהשתא הו"ל הערוג' עם הגבול ח' על ח' טפחי', גם כשיזרע בה י"ג מינין ליכא ערבוב: [6]) *דמניח טע"ט שבקרן, וזורע טע"ט, ומניח טפח ומחצה וזורע טפח, ומניח טפח ומחצה וזורע טפח, ומניח טפח שסמוך לקרן, דהו"ל יחד ח' טפחי', וזרוע מהן ג"ט וכן לכל רוח על הגבולי' סביב, דהו"ל יחד י"ב מינין על הגבול, ומכ"ש דמותר למלאות כל הרוח כלעיל סי' 2, רק דקמ"ל דהכא מדליכא ערבוב מותר להרבות במינין: [7]) *אף דמרחיק שיעור יניקה, מדאיכא מינין הרבה מתערבב, משא"כ ברישא דליכא רק ד' מינין שהי: [8]) *גם ברישא פליג דס"ל דבערוגה ו"ט זורעין בה ו' מינין: [9]) ה' מינין: [10]) באָהנען קטני': [11]) באָהנען גדולי':

מן הגפן, שלגפן יחידית[45]) נותנין לה עבודתה ששה טפחים, ולדלעת יחידית נותנין לה בית רובע[40]), רמ"א משום רבי ישמעאל, כל שלשה דלועין לבית סְאה, לא יביא זרע לתוך בית סְאה[46]), רבי יוסי בן החוטף אפרתי אמר משום רבי ישמעאל, כל שלשה דלועין לבית כור לא יביא זרע לתוך בית כור:

פרק ד קָרחת הכרם [1]), בית שמאי אומרים כ"ד אמות, ובית הלל אומרים שש עשרה אמה, מְחול הכרם בית שמאי אומרים שש עשרה אמה, ובית הלל אומרים שתים עשרה אמה, ואי זו היא קָרחת הכרם, כרם שחרב[2]) מאמצעו[3]), אם אין שם שש עשרה אמה[4]) לא יביא זרע לשם[5]), היו שם שש עשרה אמה נותנין לה עבודתה[6]), וזורע את המותר: ב אי זו היא מְחול הכרם, בין כרם לגָדר[7]), אם אין שם שתים עשרה אמה לא יביא זרע לשם[5]), היו שם שתים עשרה אמה[8]),

---

לענין אכיל' והנא': 45) כשבא לזרעה בתבוא': 46) וס"ל דלדלעת א' צריך שליש בית סא', ולא סגי ברובע: מ"א הקשה בירושלמי דגם בסיפא בין הגבולים יזרע חמש מינים כרישא, ותירץ מפני שהגבול ממעטו ונתקשו קמאי מה משני בזה, ותי' אא"מו רבינו הגאון זצוק"ל וז"ל וכ"ל ע"פ מ"ש ר"ש דנהי דגובה גבול לא משני כראש תור, עכ"פ מצטרף טפח דגובה הגבול למרחק טפח ומחצה, וסגי במרוחק מתחתית הגבול חצי טפח, א"כ בשלמא ברישא דליכא זריעת גבול [דערוג' בחרב' שנינו] אפשר שפיר לזרוע בה ה' מיני', משא"כ בשזורע על הגבול, נתמעט' הערוג' עכ"פ חצי טפח מכל צד, ולא נשתייר רק ה' טפחי', ואז אסור לזרוע בה ה' מינין:

פ"ד 1) מפרש ואזיל: 2) *ונקלחו גפניו: 3) *ואפי' אין גפני' רק מב' צדדי הקרחה: 4) כב"ה דד"א שסמוך לגפני' מכאן ומכאן ככרם דמו, דהו"ל עבודת הכרם, מדצריך כשעור הזה לעגלות ושוורי' לחרישה, ואם נשאר פחות מח' אמות בנתיים, שדינן פלגא להכי ופלגא להכי ובטלי לגבי כרם, ולב"ש צריך ט"א באמצע, ח"א לשיעור שדה להכי ולהכי: 5) *אפי' מעט באמצע לכתחיל' אסור, ובדיעב' אינו מקדש כפ"ז מ"ז: 6) ד' אמו' לכל צד: 7) מקום פנוי שבין כרם וכו' עשוי למחולות הנשים: 8) כב"ה, ד"א סמוך לכרם הו"ל

לצד זו וזו נוטה לצד זו; (ונוטה שֵׂער[30]) של זו לְכָאן ושֵׂער של זו לְכָאן, שכל מה שאסרו חכמים לא גזרו אלא מפני מראית העין): ו היתה שדהו זרועה בצלים[31], ומבקש ליטע בתוכה שורות של דלועים[32], רבי ישמעאל אומר עוקר שתי שורות[33] ונוטֵעַ שורה אחת[34], ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות[33], ועוקר שתי שורות ונוטֵעַ שורה אחת[34], רבי עקיבא אומר עוקר שתי שורות[33]) ונוטֵעַ שתי שורות[35], ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות, ועוקר שתי שורות ונוטֵעַ שתי שורות, *וחכמים אומרים אם אין בין שורה[36] לחברתה[36]) י"ב אמה לא יקיים את הזרע של בנתיים[37]: ז דלעת בְּיָרק, כְּיָרק[38], וּבַתְּבואה, נותנין לה[39] בית רובע[40], היתה שדהו זרועה תבואה, וביקש ליטע לתוכה שורה של דילועין, נותנין לה לעבודתה ששה טפחים[41], ואם הגדילה[42] יעקר מלפניה, רבי יוסי אומר נותנין לה[43] עבודתה ארבע אמות, אמרו לו התַחמיר זו מן הגפן[44], אמר להן מצינו שזו המורה

הרחק: [30]) ענפי': [31]) *ה"ה שאר מיני': [32]) *ומדצריך לעקור הבצלי' לנטוע במקומן דלועין, אמיר טפי ממתני' דלעיל, ולא סגי בהיתר של ב' שורו': [33]) כל שורה הוא ד' אמות: [34]) נשתיירו ב' אמות בורות לכל צד: [35]) וא"צ רק הפסק תלם כפ"ב סי' 72: [36]) של דלועי': [37]) זהו ממש דעת ר' ישמעאל, דב' אמו' בורות מכאן ומכאן, וח' אמות בצלי' באמצע הן י"ב אמו', רק דלחכמי' לא בעו בורו' רק תלם א' כשאר ירקות, ואעפ"כ מצרכי להרחיק שור' מחברתה י"ב אמ', מדעליהן מתפשטו' ביותר ויהי' ערבובי': [38]) וסגי לי' בו' טפחי' לכל צד: [39]) לדלעת לכל צד: [40]) הוה י"א וב' טפחי' ומחצה אורך על רוחב י"א: [41]) דשורה דלא מערבא, קילא מדלעת יחידית; מיהו אורך ההפסק צריך י"א ומחצה: [42]) עלי השורה ונכנסו לתוך הו' טפחי': [43]) לשורה דלעת בתבוא': [44]) דכל שאינו כרם, סגי לה בו' טפחי', והרי כלאי כרם חמור מכלאי זרעי'

יוצאת זנב[27]), הרי זה כרם, שתים כנגד שתים ואחת בינתים[28]), או שתים כנגד שתים ואחת באמצע[29]), אינו כרם עד שיהו שתים נגד שתים ואחת יוצאת זנב:
ז הנוטֵעַ שורה אחת בתוך שלו, ושורה אחת בתוך של חבירו[30]), ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע[31]), וגָדר שהוא נמוך מעשרה טפחים[32]), הרי אֵלו מצטָרפות[33]), גבוה מעשרה טפחים[34]), אינן מצטרפות, רבי יהודה אומר אם ערסן מלמעלה[35]), הרי אֵלו מצטָרפות[36]):
ח הנוטֵעַ שתי שורות[37]), אם אין ביניהם שמנה אמות, לא יביא זרע לשם[38]), היו שלש[39]), אם אין בין שורה לחבירתה שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם[40]), רבי אליעזר בן יעקב אומר משום חנניה בן חכינאי אפילו הרבה האמצעית[41]), ואין בין שורה לחבירתה שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם, שאילו מתחילה נטָען[42]) היה

גפני' נטועי' בשור' וב' כנגדן כזה ○○○/○○ וי"א כזה ○○○/○○: [28]) כזה ○○/○○○ וי"א כזה ○○○/○○: [29]) כזה ○○○/○○ וי"א כזה ○○/○○○: [30]) *אע"פ שדרך וכו': [31]) ובלבד שלא יהיו השורו' מרוחקי' ח"א, דאל"כ אינן מצטרפי': [32]) *וזורע תוך ד"א של שורה שלו: [33]) דאף דאין אדם אוסר מה שאינו שלו, הכא הזורע וגם קצת מהכרם משלו הוא: [34]) *ה"ה גבוה רק י"ט ונקט גבוה מי' לרבותא דר"י בעירסן וכו': [35]) שהשכיב ועירב ראשי הגפני' ממעל לגדר; ועירס לשון ערים': [36]) *אפי' גבוה יותר מי"ט: [37]) של ב' ב' גפני' אפי' אין א' יוצא זנב: [38]) דהמור תוכן מחולה להן, וביש ביניהן ח"א חוץ ממקום הגפני', מרחיק אמה בת ו"ט מכאן ומכאן וזורע את המותר: [39]) ג' שורו' של ב' ב': [40]) *קמ"ל הכא אף דע"י מרחק השורו' ז"מז, יכול שהן ג' שורו' של ב' ב', ולא ב' שורו' של ג' ג' [דבכה"ג הי' פשוט דהו"ל כרם כסי' 24, ורווח שביניהן כקרחת] אפ"ה גם בג' שורו', רווח שביניהן כקרחת, מיהו באין שם רק ב' שורו' של ב' ב' אפי' מתחילה היו ג', כחנני', דינן רק כגפן יחידית דסגי בו"ט: [41]) *ומכ"ש בחרב' א' מאמצעי', שנשתיירו ב' שורו' ביחד: [42]) ר"ל

נותנין לו עבודתו וזורע את המוּתָּר: ג רבי יהודה אומר אין זה[9]) אלא גדר הכרם[10]), ואי זה הוא מְחוֹל הכרם[11]), בין שני הכרמים[12]), ואי זה הוא גדר[13]) שהוא גבוה עשרה טפחים, וחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה[14]): ד מחיצת הקנים, אם אין בין קנה לחבירו שלשה טפחים[15]), כדי שיִכָּנֵס הגדי, הרי זוֹ כמחיצה[16]) וגָדֵר שנפרץ[17]), עד עשר אמות, הרי היא כפתח[18]), יָתֵר מכֵּן, כנגד הפרצה אסור, נפְרְצוּ בּוֹ פִרָצוֹת הרבה[19]), אם העומד מרובה על הפרוץ[20]), מוּתָּר, ואם הפרוץ מרובה על העומד, כנגד הפִּרְצה אסור[21]): ה הנוֹטֵעַ שורה של חמש גְּפָנים, בית שמאי אומרים כרם[22]), ובית הלל אומרים אינו כרם[23]), עד שיהוּ שם שתי שורות[24]), לפיכָּךְ הזורע ארבע אמות שבכרם[25]), בית שמאי אומרים קידש שורה אחת[26]), ובית הלל אומרִים קידש שתי שורות: ו הנוטע שתים כנגד שתים ואחת

עבודת הכרם, וד"א שסמוך לכותל עשוי לדוושא, לחזק יסודו' הכותל, וצריך שישאר ד"א שיעור שדה, וכל הנך אמו' בת ו"ט: 9) מחול הכרם שאמרת: 10) *וביש יותר מד"א, זורע המותר: 11) שצריך יב"א: 12) שכרם א' במזרח וכרם א' בדרום, ולת"ק זה נמי קרחת כרם, אבל מקו' שבין ב' כרמי', א' למזרח וא' למערב כע"לפ דהיינו קרחת: 13) מלתא אחריתא קאמר' סתמא דמתני', איזה גדר שמפסיק, שיכול לסמוך כרם מצד זה וזרעי' מצד זה: 14) טפחי': 15) *דהו"ל כלבוד מהלמ"מ: 16) *אך בפרוץ מרוב' על עומד: 17) *והעומד ד"ט או יותר; משא"כ בקנים מיירי דאין בעומד ג"ט: 18) ואפי' נגד הפתח מותר: 19) *פחותות מי"א ויתירו' מג"ט: 20) *כשנצרף כל העומדי' והפרוצי' יחד; וה"ה בפרוץ כעומד: 21) ובעומד פחות מד"ט ויתר מג"ט, והפרוץ מרוב', אך נגד עומד אסו': 22) ואסו' לזרוע תוך ד"א: 23) וא"צ להרחיק רק ו"ט: 24) *ובכל שור' ג' גפני' או יותר: 25) ר"ל תוך לד"א של עבודת הכרם 26) דמה שאסר' תורה הזרע והכרם, שורה א' מקרי כרם: 27) *ג'

ואם לָאו אינו כרם [7]), רבי מאיר אומר הוֹאִיל והוּא נראה כתַבנית הכרמים, הרי זה כרם: ב כרם שהוא נטוע על פחות מֵארבע אמות [8]), רבי שִׁמעון אומר אינו כרם, וחכמים אומרים כרם, ורואין את האמצעיות כאלו אינן [9]): ג הָריץ שהוא עובר בכרם עֲמוֹק עשרה ורַחַב ארבעה, רבי אליעזר בן יעקב אומר אם היה מפולש מראש הכרם ועד סוֹפוֹ, הרי זה נראה כבין ב' כרמים [10]), וזורעים בתוכו, ואם לָאו [11]) הרי הוא כגרת, והגרת שבכרם עמוקה עשרה ורחב' ארבעה, רבי אליעזר אומר זורעים בתוכה *וחכמים אוסרים, שׁוֹמֵרָה שבכר' [12]) גבוה עשרה ורחָבָה ארבעה, זורעין בתוכה [13]), ואם היה שֶׂעָר כוֹתֵשׁ [14]), אסור: ד גפן שהיא נטועה בגת, או בְנֶקַע [15]), נותנין לה עבודתה [16]) וזורע את המוֹתָ' [17]), רבי *יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות [18]), לא יביא זרע לשם [19]), והבירת שבכרם זורעין בתוכו [20]): ה הנוֹטֵעַ יָרק בכרם או מקיים [21]), הרי זה מקדש [22]) ארבעים וחמש גפָנים [23]), אימָתַי, בזמַן שהיו נטועות על ארבע ארבע, או על חמֵש חמֵש [24]), היו נטועות

הגפני' מכווני' כשורה: [5]) ר"ל שהגזעין מכווני', אך שאין הענפי' מכווני': [6]) ובעי עז"א ביניהן כקרחת רפ"ד: [7]) וסגי במרחיק ו"ט: [8]) בין שורה לשורה: [9]) והאלוניות מצטרפות להיות כרם: [10]) *של ב' בכ"א: [11]) דחסר שיעור עמקו או רחבו או שאינו מפולש: [12]) תל גבוה לשומר הכרם: [13]) אפי' לרבנן, דמדאין אויר כרם מקיפו, לא דמי לגת: [14]) שנסתבכו הענפי' יחד ממעל לשומירה: [15]) גומא: [16]) ו' טפחי': [17]) בהגומ', ול"א דגומ' מלרע לגפן ולהזרע: [18]) *ר"ל כל רווח הגת: [19]) *וביש ד"א סגי במרחיק ו"ט: [20]) אף דגפני' סביב מבחון: [21]) *שנטע הירק ואח"כ הגפן, והוסיף הירק חלק ר' ממה שגדל בהיתר: [22]) נאסר בהנא': [23]) *ר"ל אפשר שיאסרו מ"ה גפני' ולא יותר, דבנטועי' ע' על ע' שורו', וכל גפן

מותר בשמונה אמות: ט הנוטֵעַ את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה[43], מותר להביא זרע לשם[44], אמר רבי יהודה מעשה בצלמון באחד שנטע את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה, והיה הופך שער[45] שתי שורות לצד אחד[46], וזורע את הניר[47], ובשנה האחרת היה הופך את השֵׂעָר למקום אחר, וזורע את הבור[48], ובא מעשה לפני חכמים והתירו, רבי *מאיר ורבי שמעון אומרים, אף הנוטע את כרמו על שמנה אמות מותר[49]:

פרק ה כרם שחָרַב, אם יֵש בו ללקט עשר גְפָנִים לבית סְאָה[1] ונטועות כהלכתן[2], הרי זה נקרא כרם דל[3], כרם דל שהוא נטוע, עֲרבוּבְיָ[4], אם יֵש בו לכוין שתים כנגד שלש[5], הרי זה כרם[6]

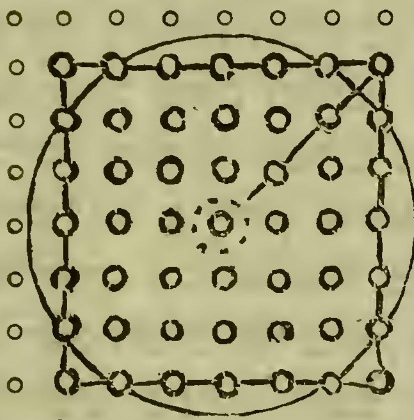
רק ב' שורות: 43) ר"ל כל שורה רחוק' מחברתה ט"ז א': 44) בריחוק ו"ט משורה: 45) ר"ל ראשי הענפי': 46) אלו כלפי אלו: 47) המקום הפנוי שמצד זה וזה, זרע בריחוק ו"ט מהשורה: 48) ר"ל הקרקע שלא היתה זרועה אשתקד: 49) ולא בעינן ט"ז א' רק בהי' מתחלה כרם וחרב ולא בהי' מתחילה כך: מ"ד כ' הר"ב כלעיל סי' 21, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל וכ"כ הר"ש, והוכיח כן מעירובין דע"ז גבי ג' נודות בחצר, ונפלאתי מאוד דאדרבה, משם מוכח בהיפוך, דלשנויי' דרבה דקא' מדסיפא רשב"ג וכו' ממילא למה דקיי"ל כרבנן, דגם למעלה בג"ט לא הוה לבוד, ה"נ הוה מקום חשוב לזרוע נגד העומד, וכ"מ ת"ל בריטב"א שכ"כ להדי' בשם הר"י והראב"ד דלדידן דקי"ל כרבנן גם בג"ט מותר לזרוע נגד העומד, עכל"הט, *ולולא מסתפינא הי' נ"ל דסברת הר"ש, דבל"ז ק', למה הפסיק התם בהך שמעתתא אי ברייתא כרבנן או כרשב"ג בין מה דהקיל ועדי מקמי הכא ולבתר הכי לאכותי אי פרוץ כעומד מותר או אסו', אע"כ דהך נמי בהא תליי', דהא דנייד רבא מלאוקמי' ברייתא כרבנן, היינו טעמי', דמסתבר לי' טפי למימ' מדסיפא רשב"ג רישא נמי רשב"ג, אליב'. דרב הונא דאוקמי' לעיל לברייתא דרישא אגב סיפא נקטי', משא"כ לדידן דקיי"ל דפרוץ כעומד מותר, וע"כ סיפא אגב רישא נקטי' ודאי מסתבר נמי טפי מדרישא רבנן סיפא נמי רבנן ולחלק בשעור מקום, ולאוקמי' כולה כרבנן דהלכת' כוותיי':

פ"ה 1) *כ' על כ' אמה: 2) *ב' נגד ב' וא' יוצאת זנב, ואין זמ"ז ט"ז א', ולא פחות מד"א לר"ש במ"ב: 3) *ודינו ככרם: 4) שאין

על שש שש[25]), או על שבע שבע, הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח, עגולות ולא מרובעות[26]): ו הרואה ירק בכרם, ואמר כשאגיע לו אלקטנו, מותר[27]), כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף במאתים אסור[28]): ז היה עובר בכרם, ונפלו ממנו זרעים או שיצאו[29]) עם הזבלים, או עם המים[30]), הזורע וסיערתו הרוח[31]) לאחריו[32]), מותר[33]), סיערתו הרוח לפניו[34]), רבי *עקיבא אומר אם עשבים[35]) יופך[36]), ואם אביב[37]) ינפץ[38]), ואם הביאה דגן[39]) תידלק[40]): ח המקיים קוצים בכרם, רבי אליעזר אומר קדש[41]), וחכמים אומרים לא קדש, אלא דבר שכמוהו מקיימין[42]), האירוס[43]) והקיסום[44]) ושושנת המלך[45]), וכל מיני זרעים[46]), אינן

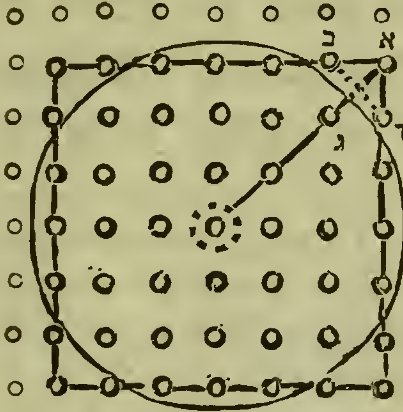
האלכסון שבין גפן ג' וא' ולהוקי' יותר מהירך שבאמצע, לפיכך יפול חוץ לעיגול הנאסר ג' לכל קרן וקרן, ולא הי' ראוי לאסור רק ל"ז גפני'? עכ"פ בין ד' אמו' לה' אמו' טעו אינשי, ויחשוב הרואה שכרם הנטוע על ד' ד' אינו אוסר רק ל"ז גפני', מש"ה משום לא פלוג, אסרו גם בהה"ג מ"ה גפני': 25) *דבין ו' לד' לא טעו אינשי, כדתני' [ר"ה דכ"ד] ע"א אומר גבוה ב' וא' אומ' ג' אמרינן חד מנייהו טעי, א' אומר גבוה ג' וא' אומר ה', עדותן בטילה, כך נ"ל: 26) ובנטועו' על ח' ח' אמו' אף לחכמי' שפ"ד דאסרו לזרוע, עכ"פ אינו מקדש: 27) אפי' הוסיף ר' קודם שהגיע לשם מדלא התעצל ללקטו ותורה הקפיד' רק בדניחא לי', דכ' שדך לא תזרע, דומיא דזריע': 28) *מדהתעצל ללקטו, ושיעור לידע אם הוסיף חלק ר', משערין בכמ' זמן יתייבש כל ליחות שבו משנקצר, ואם למשל יתייבש בק' שעה לגמרי, יתייבש בחצי שעה חלק ר' מלחותו, וכ"כ מוסיף בחצי שעה חלק ר', ואסו': 29) הזרעי': 30) כשמזבל או משקה השדה: 31) להזרעי' לתוך הכרם: 32) ועי"ז לא נודע לו עד שהוסיף ר': 33) *ועכ"פ חייב לעקרו כשירא', דא"לה יאסר: 34) שנודע לו: 35) *אם המתין מלעקרו עד שצמח: 36) יחרוש להפוך השרשים: 37) שכבר גדל הזרע קצת: 38) *הזרע מהשבלי', והקשין לא חשיבי אז שיאסרו: 39) שהביא שליש: 40) ונאסר הכל; ונקט בכל חד, השתא כי אורחי': 41) ודמקיימין אותן בערביא למאכל גמלי': 42) באותו מקום,

צורה א'

רחוק מחבירו ד"א לכל צד כזה ☜ והירק נטוע אצל הגפן האמצעי, הנה ירק זה אוסר כל גפן שבט"ז א' שלו סביב, ואם תעשה עיגול סביב להמרכז מקום הירק, שיהי' ממקום הירק ט"ז א' לכל רוח, לא יהי' תוך העיגול כ"א מ"ה גפני', דהרי ד' שורו' החצונות, יהיו חוץ להעיגול, נשארו ז' על ז' שורו' האמצעיות, שהן מ"ט גפני', ומהן לא יאסרו רק מ"ה גפני', וד' גפני' שבזוית חוץ לט"ז א' מהירק, דהרי כלל בידינו, כל אמ' ברבוע, אמ' וב' חומשין באלכסון, ומדיש מגפן לחבירו ד' אמו', נמצא אלכסון שמגפן לחבירו, ה' אמות וג' חומשין, וא"כ מהירק שבמרכז עד הגפן שבזוית, שיש ג' אלכסוני', והוא ג' פעמי' ה' אמו' וג' חומשין שהן יחד ט"ז א' וד' חומשין, לכן באמת נראה בהציור הזה, שד' גפני' שבזוית נפלו חוץ לעגול, מדהן ממקום הירק יותר מט"ז אמה, ולא יאסרו, נשארו מ"ה גפני' שבתוך העגול, שנאסרו: 24)*אך דכשנטועין על ה' ה' אמות, לא יאסרו מן ז' שורו' הפנימיות רק ל"ז גפני', דהרי לא נאסרו רק אותן גפני' שתוך ט"ז א' מהירק, והרי כשנטועין על ה' ה' אמות יפול מהז' שורו' הפנימיו', ג' לכל קרן חוץ לעיגול,

צורה ב'

כאשר תרא' בציור ב כזה ☜ דמדהשתא כל גפן רחוק מחבירו ה' אמו', א"כ לפי הכלל שאמרנו לעיל; יהי' כאן, אלכסון שמגפן לחבירו ה' אמו' וי' חומשין, נמצא ב' האלכסוני' שמהירק עד הגפן שעל נקודת ג, הוה ב"פ ה' אמות וי' חומשין, שהם יחד י"ד אמות; ומפני שהירק אוסר עד ט"ז אמות סביב, לפיכך אוסר עוד ב' אמות מאלכסון שבין הגפן שעל נקודת ג להגפן שעל נקודת א; ולפ"ז אמצעית האלכסון שבין גפן ג לגפן א, הוא חוץ לט"ז אמו' שנאסרו, דהרי אמצעית האלכסון הזה הוא יותר מב' אמות ומחצ' לגפן א וכ"כ יותר מב' אמו' ומחצה לגפן ג, והרי לא נאסר מאותו אלכסון רק ב' אמו', נמצא אמצעית האלכסון הזה, הוא חוץ לט"ז שנאסרו, ומכ"ש שב' הגפני' ב' ד' עומדי' חוץ לט"ז שנאסרו, שהרי ב' גפני' אלו עומדי' ממש מכוונים מול אמצעית

כולו, הרי זה אוסר ארבע אמות בשדה[8], ואם לָאו אינו אוסר אלא כנגדו[9], רבי אליעזר אומר אף הנוטֵעַ אחת[10] בארץ ואחת[10] במדרגה, אם גבוה[11] מן הארץ עשרה טפחים אינה מצטרֶפת עמה, ואם לָאו הרי זו מצטרֶפת עמה[12]: ג המדַלֶה את הגפן על מקצת אפִיפִירות[13], לא יביא זרע אל תחת המותר[14], ואם הביא לא קדש, ואם הלך החדש[15] אסור[16], וכן המדַלֶה על מקצת אילן סרָק[17]: ד המדַלֶה את הגפן על מקצת אילן מאכל, מותר להביא זרע אל תחת המותָר[18], ואם הלך החדש, יחזירנו[19], מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז, והראהו גפן מודלה על מקצת תאנה, אמר לו מה אני להביא זרע אל תחת המותר, אמר לו מותר, והעלהו משם לבית המגניי', והראהו גפן שהוא מודלה על מקצת הקורה וסְדָן של שקמה[20], ובו קורות הרב'[200], אמרו לו תחת הקור' זו אסור והשאר מותָר[21]: ה איזהו אילן סרָק, כל שאינו עושה פירות, רבי מאיר אומר הכל אילן סרָק,

---

בולע מלאה הכל ומסכך ע"ג שדה שלמטה: 8) דהכה"ג רואין כאילו העלים הסוכך, נטוע למטה, ומרחיק מכנגדו ד"א, מיהו בדיעבד אינו אוסר רק ו"ע: 9) למטה, אבל חוצה לה מותר אפי' תוך ד"א מעיקר הגפני', דגובה הכל מצטרף להרחק: 10) שורה א' גפני': 11) המדריגה: 12) וצריך ד"א ככרם: 13) *קנים ארוגי' שתי וערב, קודם שהשכיב הגפני' עליהן נקרא אפיפיריו', ואח"כ נקרא עלים: 14) אף שאין שם הזמורו': 15) שגדלו השריגי' ומלאו האפפירות: 16) מה שנזרע תחלה תחת המותר, אם הוסיף ר' אחר שהלך החדש: 17) דינו כאפיפירות לאסו' תחת המותר: 18) דלא בטל לגבי גפן: 19) *יחזיר הענפי' לצד אחר, וזורע המותר, משא"כ באילן סרק, כבר נתבטל המותר, ואינו מועיל להחזיר: 20) *שתאני' מדבריו' גדלי' בו, ולא חשיב כאילן מאכל: 200) *ענפי' הרבה: 21) *דעכ"פ כל ענף הו"ל כאילן בפ"ע:

כלאים בכרם[47]), הקַנְבּס[48]), רבי *טרפון אומר אינו כלאים וחכמים אומרים כלאים[49]), והקִינרָס[50]) כלאים בכרם:

פרק ו איזהו עָרים[1]), הנוטֵעַ שורה של חמש גפָנים בצד הגָדר שהוא גבוה עשרה טפחים או בצד חָריץ שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבע, נותני' לו עבודתו ארבע אמות[2]), בית שמאי אומרים מודדין ארבע אמות מעקר הגפָנים לשדה, ובית הלל אומרים מן הגָדר לשדה[3]), אמר רבי *יוחנן בן נורי טועין כל האומרים כן[4]), אלא אם יש שם ד' אמות מעקר גפָנים ולגָדר[5]), נותנין לו את עבודתו וזורע את המותָר[6]), וכמה היא עבודת הגפן, ששה טפחים לכל רוח, רבי עקיבא אומר שלשה: **ב** עָרים שהוא יוצא מן המַדרגה[7]), רבי *אליעזר בן יעקב אומר אם עומד בארץ ובוצר את

ובאמת בערביא מודו: 43) אינגוועער וי"א קרויזעמינצע: 44) עפאקרויט: 45) *אינגה ראזע שלנו הגדילה באילן, וזאת מין זרעי' היא: 46) *כקטניות ופולין וכדומ' מיני זרעים: 47) *מדאו', דדוקא תבוא' וירקו' אסו' מדאו' בכרם, וכ"ה קנבוס ולוף מדרבני' כדתנן כלאי', זרעי' הדומי' לכרם, ואלו יש להן אשכולו' כגפני' [כמנחו' דע"ו:] אבל שאר זרעי' רק מדרבנן אסו': 48) האנף: 49) *מדדומה לענבי': 50) דיסטעלן, והוא דרדר שנזכר בתור':

פ"ו 1) *ערים, הן גפני' מודלין ושוכבי' ע"ג גדר או ע"ג כותל וחריץ, כע"ג מטה וערים', ופליגי ב"ש וב"ה לקמן בהרחקתו, ולהכי בעי איזהו ערים דפליגי בה: 2) אפי' לב"ה פ"ד מ"ה, דצריך ב' שורו', התם דוקא באינן מודלין: 3) *דצריך להרחיק ד"א גם מהגדר שמודלות עליו, ואפי' לאחורי הגדר: 4) *ר"ל טעו בשמועתן, שמעו דב"ה מצרכי ד"א בין גדר לכרם וסברו משום לב"ה ערים חמור וסגי בשור'
5 א', ולא היא, אלא ה"ק ב"ה אם יש וכו': 5) *כ"ל דלריב"נ לא איירי שמודלין הגפני' על הגדר, דא"כ אף ביש ד"א בין גפני' לגדר אסו' לזרוע ביניהם תחת הגפני' כפ"ז מ"ג: 6) *ובאין ד"א בין גדר לגפני', אסו' לזרוע שם, דמהמקום לך, הו"ל כגת ונקע פ"ה מ"ג: 7) מדריגה הוא תל גבוה שגפני' נטועי' עליו, וערים של קנים שלהן

הערים[36], רואין אותו כאילו מטוטלת[37] תלויה בו, כנגדו[35], אסור[38], וכן בדלית[39], המותח זמורה מאילן לאילן, תחתיה אסור, ספקה בחבל[40] או בגמי[41], תחת הספוק מותר, עשאה כדי שיהלך עליו החדש אסור:

פרק ז המבריך את הגפן בארץ[1], אם אין עפר על גבה[2] שלש טפחים, לא יביא זרע עליה[3], אפילו הבריכה[4] בדלעת[5] או בסילון[6], הבריכה[4] בסלע[7], אף על פי שאין עפר על גבה, אלא שלש אצבעות, מותר להביא זרע עליה, הארכובה שבגפן[8], אין מודדין לה[9] אלא מן העקר השני[10]: **ב** המבריך שלשה גפנים ועקריהם נראים[11], רבי אליעזר בר צדוק אומר אם יש ביניהם מארבע אמות ועד שמונה[12], הרי אלו מצטרפות[13], ואם לאו אינן מצטרפות[14], גפן שיבשה, אסורה[15] ואינה מקדשת[16], רבי מאיר אומר

לעלים: [37]) ענקבלייא של הבונים שמורידים בחבל לראות אם החומ' ישרה: [38]) ודוקא בילא הפלת חוץ לעבודת הגזע, דתוך ד"א מן הגזע, הרי אפי' אין שם פרת אסו': [39]) גפן יחידית המודלות ע"ג כותל, ופרחה חוץ לעבודתה: [40]) שלא הי' הזמור' מגיע לאילן וקשר זמור' בחבל: [41]) בחסט:

פ"ז [1]) *השכיב ראש ענף הגפן בארץ ועברה הענף תחת הארץ חוץ לו"ע, דתוך ו"ע הרי נאסר מה שנזרע ע"ג, מהגפן: [2]) ע"ג הענף: [3]) שלא יכנסו שרשי הזרעי' בגפן, והו"ל כמרכיבה, אבל מהלך לא משתרשי, ומותר לזרוע: [4]) תחב את הגפן: [5]) *יבשה, דבלא' בל"ז נאסר גפן מדלעת: [6]) רעננע של חרס, אפ"ה אסו' לזרוע ע"ג: [7]) קשה, דאם רק שרשי הזרעי' מנקבי' ויורדי': [8]) גפן שעקמוה וכפפוה לתוך הקרקע, וחוזרת ויוצאת: [9]) ו"ע: [10]) וה"מ כשלא ניכר איה מקום השורש של גפן: [11]) *שהי' ג' גפני' בשורה א', וכפף שלשתן, וכסה אמצען של הגפני' בעפר, והנית עקריהן מגולה ונראה, ועי"ז ג' הגפני' נראי' כב' שורו' של ג' ג' גפני', דדינן ככרם כפ"ד מ"ה: [12]) לא פחות מד' אמות ולא יותר על ח"א: [13]) להיות ככרם להרחיק ד"א: [14]) וסגי בו"ע: [15]) לזרוע תוך ו"ע

חוץ מן הזית והתאנה[22]), רבי יוסי אומר כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלמות הרי זה אילן סרק: **ו** פסקי ערים[23]), שמנה אמות ועוד[24]), וכל מדות שאמרו חכמי'[25]) (בכרם[26]) אין בהם ועוד, חוץ מפסקי עָרים, אֵו הן פסקי ערים, עָרים שהרב מאמצעו, ונשתיירו בו חמש גפָנים מכָּאן וחמש גפָנים מכָּאן[27]), אם יֵשׁ שם[28]) שמונה אמות לא יביא זרע לשם, שמונה אמות ועוד, נותנין לו כדי עבודתו[29]) וזורע את המותָּר: **ז** ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן, וְכָלֶה[30]), נותנין לו עבודתו[31]) וזורע את המותר[32]), רבי יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם[33]): **ח** הקנים היוצאים מן העָרים, וחס עליהם לפַסְקָן[34]), כגגדן[35]) מוּתָּר, עָשָׂאָן כדי שיהלך עליהן החדש, אסור: **ט** הפֶּרח היוצא מן

---

[22]) דחשובי' ולא בטלי: [23]) מפרש ואזיל: [24]) *ר"ל ועוד מעט,
25 והוא טפח של ד' גודלים: [25]) *באמות, אבל במדות אשכחינן ועוד,
בפ"ז דמנחו' מ"ב ופ"ד דתרומו' מ"ז ובירושלמי הכא [ול"ע לפע"ד
תו' פסחי' דמ"ב דמדלא מקשי ירושל' נמי מהא ש"מ דל"ג התם
ועוד]: [26]) ל"ג לי' לפי' ירושל' הנ"ל: [27]) שהי' תחלה שורה של
י"א גפני', וניטל הגפן האמצעי, ונעשו ב' ערישי' דאין ערים פחות
מה' גפני': [28]) בין ב' הערישין: [29]) לר"י בן נורי במ"א, סגי
להרחיק ו"ט, ולת"ק שם רשאי לזרוע רק הועוד, דאף דלדידי' ערים
ככרם, לאו לגמרי ככרם הוה, דקרחת הכרם צריך ט"ז א', ופסקי
ערים סגי בח"א, וכ"כ הזורע ד"א בכרם מקדש, ובמותר פסקי' ערים
מו"ט ואילך לא מקדש: [30]) *ר"ל ב' כתלי' סמוכין ז"לז כמין גאם,
וה' גפני' נטועין בזוית כזה [diagram]; ור"ש פי' שהכותל ישר, וג'
גפני' עומדי' בקצה זה של כותל, וב' בקצה השני, מיהו לשון "וכלה,
משמע טפי כרמב"ם, דהיינו שבזוית מתאחדי' וכלים ב' השורו':
[31]) ו"ט: [32]) לרמב"ם אפי' בין ב' הכתלי', ולהר"ש אפי' אין אורך
הכותל המפסיק בין הגפני', ד"א: [33]) *לטעמי' פ"ה מ"ד: [34]) ולא
כדי שיהלך עליהן החדש: [35]) מתחת: [36]) שגדל הגפן ופרח מהלא'

אפילו בְמועד[33]), עד כמה הוא נותן לפועלים, עד שָׁלִיש[34]), יָתֵר מִכָּאן, קוצר כדרכו והולך, אפילו לאחר המועד, מאימָתי הוא נקרא אַנָּס[35]), משישקע[36]): ז הרוח שעִלְעֲלָה את הגפָנים על גבי תְּבואה[37]), יגדור מיד[38]), אם אֵרָעוֹ אונס, מוּתָּר[39]), תבואה שהיא נוטה תחת הגפן, וכן בַּיָּרק[40]), מחזיר ואינו מקדש[41]), מאימָתי תבואה מתקדֶשת[42]), משתשריש[43]), וענבים משיעשו כְּפוֹל הלבן[44]), תבואה שיבשה כל צרכה, וענבים שבשלו כל צרכן, אינן מתקדשות[45]): ח עציץ נקוב[46]), מקדש

---

33 ☞ כרם וזרעו: 32)שהוחזר לבעליו: 33)*אע"ג דח"המ אסור כל מלאכה שאינו דבר האבד, והרי האנס א"א שיאסרו, שאינו שלו, ואף שיוסיף ר' אצל בע"הב, לא יהא נאסר, דהרי לא ניחא לי' כפ"ה סי' 28, ולא דמי לכשאחזר אלקטנו פ"ה מ"ו, דהתם מחמת עצלותו ניח' לי' שיתקיים עד שיחזו', משא"כ הכא מחמת איסור מלאכת מועד הוכרח להניחו, ואינו נאסר, וכמוצא חמץ בביתו ביו"ט שאינו עובר בב"י [כפסקי' דו"א], מדלא ניח' לי' בעכובו [כתו' שם דכ"טב]? י"ל דעכ"פ מראית עין איכא, דיסברו דניח' לי': 34)י"א שליש יותר מהראוי ליתן, וי"א שליש שויי כרמו: 35) ר"ל אימתי יהי' חשוב כאילו השדה שלו שיאסרו: 36)*שנשכח שם בעליה, אז נאסר מדאו', אבל ביאוש לחוד, אסור רק מד"ס: 37)*ר"ל שהרוח כפף הגפני' ע"ג תבואה: 38)*נ"ל דר"ל יסירם, ויחזקם בגדר, דמדכבר נכפפו ע"י הרוח, לא יועיל הכרה עד שיחזיקם בגדר, ולרמ"בם שפי' שעלעלה השברה, ר"ל לא שנשתברו לגמרי, דא"כ לא מקדשי, רק ר"ל שנפשחו ועודן תלויין באילן, ומדאין בהן עוד תועלת משנפשחו, ואעפ"כ יאסרו התבוא', קאמ' מתני' שיגדר [וגרס בדלית] ר"ל יחתוך הגפני' משרשם:

41 ☞ 39)*כפ"ה סי' 28: 40)שנטע תחת גפן: 41)*אם לא החזירו; ואי"להק ממסכך גפנו במ"ד דנאסר, התם איירי כששורש התבוא' תחת הגפן, משא"כ הכא איירי בנטע רק ראשי השבולת, אבל אי"ל דהתם בידים והכא ממילא, דעכ"פ כיון דלא החזירו לא גרע משערו הרוח פ"ה מ"ז, דמקדש, כך נראה לפ"ענד: 42)בתוספת ר': 43)כשהושרשה, וי"ג כשתשליש, ור"ל דבלקט' קודם שהביא' שליש, לא נאס', דעדיין אינה תבוא' הכרם: 44)ווייסע באהנע, ובעקר התבוא' והירק מקודש, הכל מותר: 45)דשוב אינו נקרא מלאת זרע ותבואת

אף צמר גפן [17]) אסור, ואינו מקדש [18]), רבי אליעזר בר צדוק אומר משמו, אף על גבי הגפן [19]) אסור ואינו מקדש: **ג** אֵלו אוסרין ולא מקדשין, מוּתָּר חרבן הכרם [20]), מוּתָּר מְחוֹל הכֶּרֶם [21]), מוּתר פסקי עָרִים [22]), מוּתָּר אַפִּיפְּיָרוֹת [23]), אבל תחת הגפן [24]) ועבודת הגפן [25]) וארבע אמות שבכרם, הרי אֵלו מקדשות: **ד** המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו, הרי זה קדש [26]), וחייב באחריותו [27]), רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו [28]): **ה** אמר רבי יוסי מעשה באחד שורע את כרמו בשביעית [29]), ובא מעשה לפני רבי עקיבא, ואמר אין אדם מקדש דבר שאינו שלו [30]): **ו** האנס שורע את הכרם [31]) ויצא מלפניו [32]), קוצרו אפילו

ואפי' בקיץ דכל הגפני' רטובי': 16) בדיעב' מותר הנזרע: 17) *אילן שגדל בו באומוואָללע, אם זרעו בכרם: 18) דאינו מין ירק: 19) בזורע ע"ג גפן המבורכת בקרקע, ואין ע"ג ג"ע: 20) *קרחת הכרם שצריך טז"א [כפ"ד מ"א], ולא הי' כ"כ, והרחיק ד"א מהגפני' לכל צד, וזרע באמצע: 21) *דצריך יב"א [כפ"ד מ"ג] ולא הי' כ"כ, וזרע בריחוק ד"א מהכרם: 22) *דצריך ח"א וטפח [כפ"ו מ"ו] ולא הי' כ"כ, וזרע בריחוק ו"ט מכל צד: 23) דאסור לזרוע תחתיו [כפ"ו מ"ג]: 24) כזמור' שנמשכ' חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיו: 25) תוך ו"ט: 26) *כמו בשלו כסי' 24 ; וה"ה בזורע תחת הגפן ובנסיפא: 27) *לשלם לו היזקו, ואפי' למ"ד דפטור בגרמי, הכא קעביד מעשה:
28 28) *ולא דמי לנותן חלב ודם בקדירת חבירו? שאני כלאי', דכרמך כתיב, ולא של חבירך, ולתו' [יבמות דפג"ב] כלאי' שאני דאסורו תלוי במחשבה, כלעיל פ"ה סי' 28, ואי"ל הך מעושה מלאכה במי חטא', אפי' לא נגע בהן, רק ששקל כנגדן, נאסרו אפי' רק ע"י היסח דעתו [כגיטין דנג"ב], נלפע"ד דהתם ע"כ במסר לו לשמרן מיירי, דאל"כ היכי ס"ד לחייב בדיני שמים בהיסח הדעת, ובכה"ג הו"ל כשלו: 29) שהכל הפקר: 30) ודוקא הפירות אבל זמורות וגופיהן שאינן הפקר נאסרו, וכ"כ בגפן שסככו דרישא, נאסר הגפן, וכירושלמי: 31) שגזל כרם

טמאה וטהור' עם טהור'[16]), וטמאה עם טהור' וטהורה עם טמאה, אסורין לחרוש ולמשוך[17]) ולהנהיג[18]): ג המנהיג סופג את הארבעי'[19]), והיושב בקרון סופג את הארבעי'[20]), ר' מאי' פוטר[21]), והשלישית שהיא קשורה לרצועו'[22]), אסורה[23]): ד אין קושרין את הסום לא לצדדי הקרון[24]) ולא לאחר הקרון[24]), ולא את הלוֹבְדָקִים[25]) לגמָלים, רבי *יהודה אומר כל הנולדים מן הסום אף על פי שאביהן חמור, מותָרין זה עם זה[26]), וכן הנולָדים מן החמור אעפ"י שאביהם סום, מותָרין זה עם זה, אבל הנולָדי' מן הסום עם הנולדי' מן החמור, אסורי' זה עם זה: ה הפרוּטִיו'[27]) אסורו'[28]), והרַמָך[29]) מותָר, ואדני השד'[30]) היה[30]), רבי יוסי אומר מטמאות

או למלאכה יחד: 14) *ולוקה: 15) ה"ה עוף: 16) *מיהו כל שהניהם טהורי' או טמאי' הו"ל לרמזם מד"ס, וחלק עליו רא"ש: 17) *משא ועגלה: 18) *מלקשרם יחד ולהנהיגם אפי' בלי משא: 19) *אפי' אינו יושב בקרון: 20) *דישיבתו גורמת שתלך: 21) *להיושב, דלאו מידי עביד, והלכה כחכמי': 22) בג' סוסי' קשורי' בקרון, וקשר חמור ברצועו' הסוסי' ולא בקרון: 23) *אי"לה"ק דהכא תנא לה רישא אחד המנהיג? צ"ל דקמ"ל דאחת מושכת ואחת מונהגה מצטרף למלקות, ומש"ה נקט נמי שלישית דקמ"ל, אפי' אותו שקשר ברצוע' ולא בקרון, הי' השלישי', דאז אינו קשור נגד המשא כלל, אפ"ה מצטרף ולוקה: 24) שקשורי' בו בקש, מפני שהסוס דוחף לפעמי' העגלה: 25) *חמור לוד הוא עדין וחזק ודוחף גם הוא לעגלה: 26) ולא אמרי' דאתי צד סוס ומשתמש בצד אב, דאין חוששין לזרע אב דאף דלמ"ד חוששי' אף לזרע אב, נמי כל פרידו' מותרו' זב"ז מדיש ב' צדדי' בכ"א עכ"פ בא' אביו ואמו סוס, וא' אביו חמור ואמו סוס אסו', מדאין בכ"א ב' צדדי', ולר"י שרי, דרק לזרע אם חוששין, כך צ"ל ועת"ויט; והלכה כר"י: 27) שא"א לעמוד על סמניה אם אמה סוס או חמור: 28) זה עם זה: 29) שכולן אמם סוס: 30) *בר נש דטור, והוא הי' בצורת אדם ומחובר לארץ בחבל שיוצא מטיבורו, ומסוכן מאד [ועי' במעשה טובי'] וכשנפסק החבל מיד 23 ☞

בכרם[47], ושאינו נקוב אינו מקדש, ורבי שמעון אומר זה וזה אוסרין[48], ולא מקדשין[49], המעביר עציץ נקוב[46] בכרם[50] אם הוסיף במאתים[51] אסור[52]:

פרק ח כִּלְאֵי הכרם[1] אסורין מלזרוע ומלקיים[2], ואסורין בהנאה[3], כִּלְאֵי זרעי'[4] אסורים מלזרוע[5] ומלקיים, ומוּתָּרין באכילה, וכל שכן בהנאה, כִּלְאֵי בְּגדים מוּתָּרין בכל דבר[6], ואינן אסורין אלא מללבוש[7], כִּלְאֵי בְּהמה[8] מוּתָּרים לגדל[9] ולקיים[10] ואינן אסורים אלא מלהרבִּיעַ[11] כִּלְאֵי בְּהמה[12] אסורים[13] זה בזה[14]: **ב** בהמה עם בהמה וחיה עם חיה[15], בהמה עם חיה וחיה עם בהמ', טמאה עם

הכרם: 46) שניקב כפי שיהא שורש קטן, ותבוא' או ירק מושרשי' בו: 47) בהניחו תוך עבודת הכרם והוסיף העלין ר': 48) לכתחיל': 49) בדיעב': 50) שנשאו תחת הגפני': 51) בשעה שהעבירו הוסיף חלק ר': 52) העלין, אבל הגפני' לא נאסרו מדלא הניחו באלן: מ"ן כ' הרב כסי' 43 וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל, למאי דאמרי' פסחי' [דכ"ה א] זרוע מעיקר' בהשרשה, זרוע ובא בהבאת שליש, מבוא' דלא פליגי הנך ג', דלגי' משתשרשו מיירי שזרע התבוא' תוך הכרם, ולגי' משתשלים מיירי במעביר עציץ נקוב בכרם, דהיינו זרוע ובא, אמנם בירושלמי משמע דלב' הגי' מתני' מיירי בזורע בכרם, ופליגי לדינ', דלהגי' משתשרש ס"ל דלגבי תבוא' נקרי זרוע מעיקר', ולגי' משתשלים, ס"ל דלא נקרי זרוע מעיקר', רק היכא דנזרעו התבוא' והכרם בזמן א', משא"כ בקדם א' לחבירו, דהוי הראשון בהיתר, נקרי לגבי שניהן זרוע ובא, יע"ש:

פ"ח 1)*ר"ל אפי' גרעון אחד של מין אחר בכרם, אפי' בח"ל: 2) בראה אותם ונתיאש מלעקרם נאסרו: 3)*אבל אינו לוקה, עד שיזרע חרצן במפולת יד עם ב' מיני תבוא' שהן כלאי' ז"בז, או עם ב' מיני ירק שהן כלאי' ז"בז, או עם קנבוס ולוף, וכ"ש גרעון תבוא' וירק והרצן במפולת יד, ולוקה ב' משום כלאי זרעי' ומשום כלאי כרם: 4)*כל ב' מיני זרעי' שרוצה בקיומן אפי' אינו מאכל אדם: 5)*דוקא בא"י: 6)*ר"ל לארגם ולקיימם: 7)*ה"ה העלא' דרך מלבוש: 8)*בהמ' הנולד מב' מיני': 9)*לגדלם בביתו: 10)*למלאכתו: 11)*אבל מותר להכנים לדיר א' זכר ונקיב' מב' מיני' וא"ל להפרישם כשירבעו וע"ז: 12)*ר"ל שא' אביו סוס ואמו חמור, וא' איפכ', וניכר ע"י אזנים וזנב וקול, באין דומין ז"לז באלו ג': 13)*להרבע'

ב השיריים[6], והכלך[7], אין בהם משום כלאים[8] אבל אסורים מפני מראית העין[9], הכרים[10] והכסתות[11] אין בהם משום כלאים[12], ובלבד שלא יהיה בשרו נוגע בהם, אין עראי לכלאים[13], ולא ילבש כלאים אפילו על גבי עשר', אפילו לגנוב את המכס[14]: ג מטפחות הידים[15], מטפחות הספרים[16], מטפחות הספג[17], אין בהם משום כלאים, רבי *אליעזר אוסר[18], מטפחות הספרים[19] אסורות משום כלאים[20]: ד תכריכי המת, ומרדעת של חמור[21], אין בהם משום כלאים[22], לא

---

8 ☞ רוב': 6) *משי שדומה לפשתן: 7) נוצי שדומ' לצמר: 8) עה למ"ופ: 9) *ולדידן שמשי מלוי מותרי' [י"ד רל"ח], וקי"ל הך מחלב של נכרי ושתה ייבש, דאף דבז"הז נתבטל הטעם דבשבילו נאסרו, ואפילו הכי אסורים גם השתא, מדנאסר במנין, נ"ל דכיון דבמשי מלתא דל"ש למטעי בה, ל"ג בה רבנן [כתי' רע"ז א"ח של"ע סק"ג]: 10) *מאטראץ שמגיע תחתיו: 11) *שמניח תחת מראשותיו: 12) *באראגי' מכלאי' מותרי', דלא אסר' תור' רק דרך לבישה, ואף דמדרבנן אסור אפי' תחתיו, ה"מ ברכים, והכא מיירי בקשים וגם אין תחתיהם דבל רך [דגם רך מלד ד"א אסור] וגם אין בשרו נוגע בהן, ובכה"ג אפי' לכתחיל' מותר, מיהו דוקא באריג קשה, דבלבי' הו"ל דאו', משא"כ לבדין דאפי' ברכין הו"ל רק מד"ס, בקשין מותר לגמרי ואפי' בשרו נוגע בהן, ואפי' בלבישה שרי [י"ד ש"א]: 13) בלובשו דרך ארעי: 14) *ממוכס גזלן; ולטור [י"ד ש"א] לדידן שרי, דקיי"ל כר"ש דבל שאינו מתכוון שרי, וה"ה בלובשו להראות מדתו להקונה כמ"ה דשרי: 15) לנגבן: 16) *מענטלכער של ס"ת ומפות שלה [רע"ז סק"יא] וה"ה מפות לפרוס על השולחן שבבה"כ, או על שולחן שאוכל עליו [שם]: 17) *לנגב כל הגוף אחר רחיצה, או לנגב הכלי': 18) *מדנכרך על היד ומתחמם בה, והכי קיי"ל [י"ד ש"א ס"ט]: 19) *בגד רך שמניח ע"ע המגלת: 20) *ודוקא ביש לו בית ראש דהו"ל בגד רך דרך מלבוש, ובאין לו בית ראש מותר, מדאינו מתכוון להנאת הגוף כלל, רק להציל בגדיו מלכלוך [שם רע"ז סק"י]: 21) *זאטטעל, והוא קשה: 22) *מותר לישב עליהן כשאין בשרו נוגע בהן [כלעיל סי' 12], ודוקא בניכר הכלאי' בהן, דא"לכ גם

באהל כאדם, הקוּפָּד[31]) וחולדת הסנָיים[32]), חיה, חולדת הסנָיים רבי יוסי אומר בית שמאי אומרים מטמא כזית במשא, וּכעדָשה בּמגע[33]): ן שור בר[34]) מין בהמה, ורבי יוסי אומר מין חיה[35]), כלב מין חיה[36]), רבי מאיר אומר מין בהמה, החזיר מין בהמה, הערוד[37]), מין חיה, הפיל[38]) והקוּף[39]) מין חיה, ואדם מוּתָּר עם כולם למשוך ולחרוש ולהנהיג:

פרק ט

אין אסור משום כִּלְאַיִם אלא צמר[1]) וּפִשׁתים[2]), ואינו מטמא בנגעים אלָא צמר וּפִשׁתים, אין הכהנים לובשין לשמש בּבית המקדש אלא צמר וּפִשׁתים, צמר גמלים וצמר רחלים שטרָפָן[3]) זה בזה, אם רוב מן הגמָלים מוּתָּר[4]), ואם רוב מן הרחלים אסור, מֶחצה למֶחצָה אסור, וכן הפשתן והקנבּוֹס שטרָפן זה בזה[5]):

מת, ואין לתמוה שאינו בנמצא בספרי הטבע, כי כמו כן נמצא בתחתית ארץ עצמות מבהמה ברואי' שנאבד זכרם כעת כמאמוט וכדומ' ואולי לרוב השתכנותם, ביערות הקדמוני' מהארץ: [30o])*ואינו מטמ' באוהל: [31])שטאכעלשוויין: [32]) אילטיס: שגדילה בשנה: [33]) מסופקא לי' אם מין חי' הוא, ומטמא' במשא בכזי' או שרץ הוא ומטמ' רק במגע אבל אפי' בכעדש: [34])ווילדער אָכס: [35])וחלבו מותר, וטעון כסוי דם, והו"ל כלאי' עם שור בייתי: [36])*כ"מ לאוכל כל חי' שבלשונו; והלכה כת"ק: [37]) ווילדער עזעל: [38]) עלעפאנט: [39]) אפפע:

פ"ט [1])*הוא צמר רחלי' ואילי' לבד: [2])*הוא הצומח מארץ
4 מכל גרעון בד א': [3])שערבן: [4])*לערבן בפשתן, דנתבטל צמ' רחלי' ברוב, דהרי ביבש ביבש הילא דליכא חשש שכשיבשלם יתן טעם, כמין במינו, אפי' מד"ס סגי ברוב, א"כ הכא דלא שייך בישול וטעם, כמי סגי ברוב, מיהו צמר בפשתן, מדתערובתן עושה האיסור, לא מבטלי ז"לז [כי"ד רל"ט] ולא דמי לב"ות דמבטלי ז"לז, דהתם ע"י טעם לבד נאסר, ומדנתבטל ליכא טעם, משא"כ כלאי' ממשתן נאסר ולא שייך ביטול כ"כ ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל [וכ"כ תו' ע"ז דס"הב ד"ה בגד וכ"כ פסקי תו' סוף תמורה]: [5]) אזלינן בתר

נלוֹן ומליז[39]) הוא את אביו שבשמים עליו: ט לבָדים[40]) אסורים[41]), מפני שהם שועים, פיו של צמר בשל פשתן[42]) אסור, מפני שהם חוזרין בָּאֲרִיג[43]), רבי יוסי אומר משיחות[44]) של ארגמן אסורות[45]), מפני שהוא

שתחת הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף, והכי קיי"ל [שם ש"א ס"יג]:
38 ☞ 36) *מדאו': 37) שרוק במסרק: 38) *רבו הפירושי' והדיעות במשנה זו, לרשי [נדה דס"א] אינו כלאי' דאו' עד שיהא הצ"ופ מעורב, ושרק וטוה וארג, הכל ביחד, ולדידי' נוז ר"ל ארוג, ולר"ת שם אפי' שרק וטוה ושזר [ר"לי ב' חוטין ממין א', צווירנען בל"א] כ"א לבדו, ואח"כ חברם יחד ע"י ארגה או קשירה או תפירה, הוה דאו', ולדידי' נוז היינו שזור, ויחדיו דקרא, ר"ל החיבור שע"י אריגה קשירה תפירה שאח"כ, ומסתבר כר"ת מדאיצטרך רחמנא להתיר תכלת בציצי', שהוא צמר, בבגד של פשתן, ולרמב"ם אפי' לבדין שאין בהם רק שוע לחוד הוה דאו' כשמעורב שם פשתן, וגם ברמב"ם יש גרסות הפוכות, והר"ב בשם רבותיו הביא פי', דשרק וטוה צריך להיות כ"א לבדו, ונוז היינו שארגן אח"כ יחד, ויחדיו דקרא אצטריך לקשיר' ותפיר' דנמי אסו', ומה שהקשה התוי"ט לרב א"כ נוז לארוג ל"ל, מיחדיו נפקא? נ"ל דאצטריך נמי למסמך נוז ליחדיו, דרק האריג צריך שיהי' מב' המיני' יחדיו, משא"כ השוע והטוה וכנ"ל, ולישנא דמתני' משמע כהרב מדפתח בטוי ואריג, וסיים גם בשוע, אע"כ דברישא נקט טוה דעד הטווי' צריך שיהי' כ"א לבדו, ואריג נקט, דאריג צריך שיהי' מב' המינין יחד, ונקט אריג וה"ה שאר חבורי' ואמנם סיפא מפרש המקרא, כל מה שצריך אצל שעטנז, שיהי' שוע טוה ונוז, כך נ"ל; ואנן קיי"ל [סי' ש'] כיון שנתחברו צמ"ופ יחד בין ע"י טווי' או אריגה, או גדלם או תפרם יחד, ואפי' בנתפרו יחד ע"י משי וקנבוס הו"ל שעטנז דאו', מיהו בנתחברו יחד ע"י שוע לבד, הו"ל לבדין וס"ל לרוב פוסקי' דלאו דאו' [ש"ך רסי' ש']; ומותר למלאו' צמר בכר פשתן [שם ס"ג] וכן מותר לכרוך חוט פשתן סביב בגד צמר או אפכא, ולקשור ראשי החוט יחד מדאפשר להוציא הבגד בלא התרת הקשר [שם]: 39) *ר"ל עקוש הוא ומעקש הוא וכו', ור"ל ר"ש דורש ג"כ נוטריקן במלת שעטנז, שעט [ולובש] נוז ועקוש, שחוטא בלי שום הנאה, ועי"ז חטאו גדול שמעקש רחמי הקב"ה מעליו ח"ו: 40) פאיט: 41) מד"ס: 42) *ר"ל שפה של צמר בבגד של פשתן, ואינן ארוגי' או מחוברי', רק מדובקי' יחד ע"י דבק וכדומה: 43) ר"ל דומי' כארוגי' יחד: 44) חבלים: 45) לקשרם

יתן המרדעת על כתיפו, אפילו להוציא עליה זבל [23]:
ה מוכרי כְּסות מוכרין כדרכן [24], ובלבד שלא יתכַּוְנו בחמה מפני החמה ובגשָׁמים מפני הגשמים [25], והצנועים מפשילי' במקל לאחוריהן [26]: ו תופרי כסות תופרין כדרכן [27], ובלבד שלא יתכַּוְנו בחמה מפני החמה ובְּגשמי' מפני הגשמי' והצנועים תופרים בארץ [28]: ז הַבְּרָסִין והַבַּרְדְּסִים [29] והַדַּלְמָטִיקִיּוֹן [30], ומִנְעָלוֹת הפינון [31], לא ילבש בהן עד שיבדוק [32], רבי *יוסי אומר הבאי' מחוף הָיָם וממדינות הָיָם אינן צריכים בדיקה, מפני שחזקתן בַּקַּנְבּוּס [33], ומנעל של זֶרֶד [34] אין בו משום כלאָים [35]: ח אין אסור משום כלאי' [36] אלא טווי ואָרוג, שנאמר לא תלבש שעטנז, דבר שהוא שוּע [37] טָווּי ונוֹז [38], רבי *שמעון בן אלעזר אומר,

לחמור לחוד אסור, שמא יקח ממנו עליו לבגד [שם ס"א]: 23)*דלא שרינן בקשין רק בהצעה, דהו"ל תרי דרבנן, ולא בהעלאה דאסו' בבגדי' מדאו': 24) ולובש להראות מדתו להקונה: 25)*ואף דגם דבר שאינו מתכוון אם הוא פסיק רישא אסו' [שבת קג"א] זהו במלאכה ולא בהנאה [כר"ן חולין דל"א] מיהו כל שלבשו דרך מלבוש, אפי' אינו להתחמם, רק לשאר הנאת הגוף אסו' כלעיל סי' 20 [ט"ז שם סק"א]: 26)*מחמירין ע"ע להתרחק מכלאי' ונותנין הכלאי' במקל שבכתף רחוק מהגוף: 27)*אף שמונח על ברכיהם: 28) שמניחי' הכלאי' על הארץ ותופרי': 29) שניהן מצמר לכסות בהן המטה, אלא שאלו דקי' ואלו עבי': 30) ביינקליידער של צמר: 31) מנעלי' מפסולת הצמר: 32) [שמא פשתן מעורב בהן, וה"ה כל בגדי' שקונה מעכו"ם, וה"ה בחייט עכו"ם, מיהו בנתן להחייט חוטי קנבוס, לא חיישי' לאחלופי, דאומן לא מרעי אומנתי', מדאפשר לעמוד על הדבר, דפשתן כבד מהר, משא"כ חוט קנבוס הולך ושורף, ועוד דחוט קנבוס כשנתנתק, שערותיו ארוכין משל פשתן [י"ד סי' ש"ב] מיהו באינו נותן לו קנבוס אסו', דלא מרעי אומנתו כשימצא אח"כ שהוא פשתן, דמה"ל הייתי סבור שהוא קנבוס [ט"ז שם]: 33)*דהפשתן שם ביוקר יותר מקנבוס והכי קיי"ל [שם ס"ב]: 34)*פאנטאָפעל, שמניח על זאָהלע שלו בגד צמר שיהא נוח לדרוס עליו: 35)*דעוד

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית

פרק א עד אימָתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית [1], בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי [2], ובית הלל אומרים עד העצרת [3], וקרובין דברי אֵלו

בפשתן, מ"ש מפת שאפא' עם צלי, שכ' הרן בשם הריף נדרי' דנ"ב דלא בטיל, דמדים תקנה מיד, בכה"ג דשיל"מ לא בטל אפי' באינו מינו, וכ"כ ק"ל מי"ד סי' צ"ע ס"ו חלב שנתבטל במי' מותר ליתנו לבשר, ומ"ש מפת שאפאו עם צלי עכ"לה ולפ"עדנ מדהקשה הרן גופי' בדומה לזה, אסבר' דלי', בחולין דרצ"א, דמ"ש פת הנ"ל מדגים שעלו בקער', דמותרי' בכותח, ותירץ דפת הנ"ל שאני, דאף דריחא לאו מלתא, עכ"פ מדנרגש, יסברו דממשות מעורב בו: תוי"ט ד"ה אם רוב וכו' כ' דלמר בצמ' גמלי' הו"ל כיבש ביבש מב"מ דאזלי' בתר שמא אף דאית לי' שם לווי, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שלי"טא וז"ל ול"נ דהכא לא תלי בזה, דאף בא"מ ראוי שיבטל, רק מחשש שכשיבשל יתן טעם, וזה לא שייך הכא: מ"ג כ' הר"ב כלעיל סי' 20, וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל ואיני מבין כראוי דבלאו בית ראש נמי לתסר מדהוא על גופו דרך העלא', ומ"ש ממרדעת על כתיפ' דאסו' אפי' להוציא הזבל עליו כמ"ד, וצ"ע עכ"להט *והקטע יוצא בקב שלו דלפעד"נ ממ"ד [יבמות דד"ב] דבעינן העלא' דומי' דלבישה דאית בה הנאת הגוף, דדוקא בלבישה אפי' בלא הנאת הגוף אסו', משא"כ בהעלא' דוקא במתכוון להנאת הגוף, ומה"ט מוכרי כסות כשאין לובשין רק מעלין על גופן, שרי באין מתכוונין להצלל מחמ' וגשמי', א"כ דוקא במרדעת דמתכוון בהעלא' להנאת הגוף שלא יתלכלכו בגדיו ויתלכלך גופו עי"ז [והיינו דקאמ' מתני' אפי' להוציא עליה זבל ר"ל אפי' הנא' שאינה דרך חמוס אסו'] או שמתכוון שלא ידחק המשא לכתיפו, משא"כ מטפחת הספרים כשאין לו בית ראש אינו מלבוש, וכשמעלהו עליו אינו להנאת הגוף כלל רק להצלל בגדיו מעפרורית השערו', להכי שרי; ומה"ט אוס' בירושל' לאחוז ביצ' חמ' [וכ"כ קדיר' חמ'] בשעטנז, מדמתכוון שלא יכווה, אף שאינו דרך מלבוש, אסו' מדהוה העלא' להנאת הגוף, הו"ל הנא' דומי' דלבישה: מ"ה שלא יתכוונו, כ' עלה רבינו, הגאון הנ"ל וז"ל ומ"מ בעינן דלא להוי פ"ר, כתו' שבת דכ"ט, אבל הר"ק דחולין דרצ"א כ' להתיר אף בפ"ר, ועמ"ש שבת פ"ה מ"ג:

3 ☞ פ"א [1]) ר"ל בשנה ששית: [2]) של ששית: [3]) *בשדה אילן, ובשד' לבן עד הפסח, ואף דמה"למם מותר בעבודת קרקע ואילן עד ל"י קודם ר"ה דשביעי', וגם לק בזמן שבהמק"ק אסור אח"כ, חכמי' גזרו אפי' באין בהמק"ק על ב' זמני' הללו, משום דאח"כ נרא' כחורש לשביעי', מיהו ב"ד שלאחריהן כשראו שיש הפסד גדול עי"ז, שהקרקעו' מתקלקלי' כמנו והתירו הכל עד ר"ה באין בה"מקק, ואף דכבר נאסר במניין ואין יכול לבטל דברי ב"ד הראשוני', הכא שאני דמעיקר' כך תקנו

מולל עד שלא קושר[46], לא יקשור סֶרֶט[47] של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו, אע"פי שהרצוע'[48] באמצע[49]: י אותות הגרדין[50] ואותות הכובסין[50] אסורות משם כלאים, התוכף תכיפה אחת[51] אינה חיבור[52], ואין בה משו' כלאים[53], והשומטה בשבת פטור[54], עשה שני ראשיה לצד אחד[55], חיבור[52], ויש בה משום כלאים[56], והשומטה בשבת חייב[57], רבי יהודה אומר עד שישלש[58], השק והקופה[59], מצטרפין לכלאים[60]:

נשלמה מסכת כלאים

על חלוק פשתן: 46) *ר"ל קודם שקושרו במתניו, רגיל לתפור החבל בחלוק בתפירת ארעי [כמו קורע מתוך המלל] שלא ינתק החבל מהחלוק: 47) חגור: 48) של עור: 49) *מדפוגשי' ב' הראשים יחד כשיקשרם לפניו; מיהו בא"א שיגעו יחדיו בקשר, מותר, ומה"ט מותר לתפור עורו' התפורי' בפשתן תחת בגד צמר [שם סי' ש' ס"ה]: 50) *אורגי' שרושמין בצמר שם הבעלי' בבגד פשתן: 51) *תחיבה א' במחט עם חוט: 52) לטומ' ולהזיה: 53) בא' צמר וא' פשתן: 54) אפי' ע"מ לתפור: 55) שהעביר המחט פ"א וחזר ותחבו, ונמצאו ב' ראשי החוט לצ"א: 56) *אפי' אין ב' הראשי' קשורי' יחד ונקשר ב' הראשי' יחד, אפי' בתחב פ"א אסור, וי"א אפי' ב' תכיפות צריך שיקשור, אבל בתכיפ' א' אפי' קשר ב' ראשי החוט מותר, ואי"לשק א"כ למה הצריכה תורה להתיר כלאי' בציצי', שג"כ אינו רק תכיפ' א' דהתם מדהן חוטין הרבה לא במהר' ינתק [ט"ז שם סק"ד]: 57) *מיהו דוקא בקשר הראשי', דמלאכ' חשוב' בעי' [ט"ז שם]: 58) שיכנים ויוציא המחט עם החוט ג"פ: 59) *סל של נצרים: 60) *דאם חתיכת בגד צמר מחובר לשק, ובגד פשתן לקופה, ותפרן יחד בב' תפירו', ל"א דכ"א בטל לגבי כלי; וה"ה שאר כלי' ואפי' בכ"א שתפורי' במלבושיהם יחד אסור [כסמי' ש']: מ"א עיי' מ"ה לעיל סי' 4 וכ' עוד ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, ומה שהקש' בך סי' רצ"ט מ"ש לנו"ף דאין מבטלין ז"לז, מב"ות שנתערב יבש ביבש דבטל, ובמק"כ ליתא דהרי לא נשכח"ל יבש ביבש בב"וח, כ"א חתיכה בשר שבלעה חלב שנתערב' בשאר חתיכו', ובכה"ג לא ק' אכלאי', דהותרו מעיקר' כ"א בפ"ע, והווית האיסו' נכח התערובו', משא"כ בב"וח בגוונא דלעיל, עכ"להט; *ומה שהקשה רבינו בשם נהו' שמואל טאסע ז"ל בנתבטל צמר בצמר גמלי' דמותר לערבו

מסכת

וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית[18]), רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר[19]): ה שלשה אילנות של שלשה אנשים, הרי אלו מצטרפין, וחורשין כל בית סאה בשבילן, וכמה יהא ביניהם[20]), רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיהא הבקר עובר בכליו[21]): ו עשר נטיעות[22]) מפוזרות בתוך בית סאה[23]), חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה[24]), היו עשויות שורה[25]) ומוקפות עטרה[26]), אין חורשין להם אלא לצרכן[27]): ז הנטיעות והדלועים[28]), מצטרפין לתוך בית סאה[29]), רבן שמעון בן גמליאל אומר כל עשרה דלועים לבית סאה, חורשין כל בית סאה עד ראש השנה: ח עד אימתי נקראו נטיעות, רבי אליעזר בן עזריה אומר עד שיחולו[30]), רבי יהושע אומר בת ז' שנים, רבי עקיבא אומר נטיעה כשמה[31]),

---

קרא בחריש דשביעית, שחרישתו בזמן היתר רק שקצירתו בזמן איסור, ובקציר, ר"ל אם הקציר בזמן היתר, רק שהחריש' בשביעי' הי', תשבות: [18]) וה"ה ספיחי שביעי' דאסירי: [19]) *ס"ל אשבת קאי קרא, וקמ"ל קרא, מה חריש רשו', דהרי ליכא שום חריש' דמצו', דאפי' לעומ', במגל הרוש אינו חורש, אף וכו', יצא קציר העומ' דצריך לשמ', דוח' שבת: [20]) *בין אילן לאילן, וקאי אכולהו בבי: [21]) ר"ל ד"א, דבפחו' מזה למיעקר קיימי: [22]) ילדות: [23]) *ר"ל שנחלק הב"ס לי' חלקי' שוים, ובכל חלק נטע אילן א': [24]) *מהל"מס, ואפי' אינן ראוי' לעשות ככר; ולא גזרו בהו כבשאר אילנו' בסי' 3 וכמ"ד, דמודהן רבי', כפסדי' כשלא יתרישום, [*כך צ"ל, ותמוהי' דברי ☞ רבינו רשי זצוק"ל תענית ד"ג ע"א דיהיב טעמ' להלמ"מס] מיהו בפחו' מי', אינן צריכי' לכל הב"ס, וביותר מי' למיעקר קיימו, ולרמב"ם אפי' ביתר מי' שרי: [25]) *שאינן מפוזרו' רק עומדי' סמוכי' זא"ז בשור' או מוקפו' וכו': [26]) *גדר, ותוך הגדר פחות מב"ס; וי"א דפי' עטר' שעומדו' בעיגול: [27]) *כמלא אורה וסלו לכל א', והשאר דינו כשדה לבן: [28]) דוקא דלעת יונית שגדול' כאילן: [29]) והו"ל כי' נטיעו', ודוקא אם הנטיעו' הן הרוב: [30]) שיתחללו ויפדוס

להיות כדברי אֵלו[4]: **ב** איזֶהו שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סְאָה[5] אם ראוין לעשות[6] כִּכַּר דבילה[7] של ס' מנה באיטלקי[8], חורשים כל בית סְאָה בשבילן, פחות מכָּאן, אין חורשין להן אלא מְלֹא האורה[9] וסָלו[10] חוצה לו[11]: **ג** אחד אילן סְרָק ואחד אילן מאכל, רואין אותן כאלו הם תאנים[12], אם ראויין לעשות כִּכָּר דבלה של ששים מנה באיטלקי[120], חורשי' כל בית סְאָה בִּשבילן, פחו' מכָּאן אין חורשי' להם אלא לצרכן[27]: **ד** היה אחד עושה ככר דבלה ושנים אין עושין[13], או שנים עושין ואחד אינו עושה, אין חורשין להם אלא לצרכן, עד שיהיו משלשה ועד תשע'[14], היו עשרה, ומעשרה ולמעלה, בין עושין בין שאינן עושין חורשין כל בית סְאָה בשבילן, שנאמר[15] בחריש ובקציר תשבות, אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית[16], אלא חריש של ערב שביעית, שהוא נכנס לשביעית[17],

---

שכל ב"ד שיראו צורך לבטל יבטלו התקנה [וכמ"ק דג"ב] ואף להוסיף מחול על הקודש דאו' [לרוב פוסקי', וכרכ"מ פ"א משביתת עשו' ודלא כרמב"ם שם] עכ"פ במוסיף מעט סגי [וכתו' מ"ק דד"א]: [4]) וב"ש מחמרי: [5]) קרקע שהיא נ' על נ' אמ'; [6]) *כל אחד, כ"כ הר"ש ולר"מ פ"ג משמיע' סגי בכולן יחד ראויי' לעשו' ככר: [7]) תאני' יבשי' דרוסי' בעיגול ככר לחם: [8]) משקל ס' מנה באטליא, דמנה ק' דינרי', ודינר ו' מעין, ומעה ט"ז שעורו' בינונית: [9]) המלקט הפירו': [10]) סל שמאסף לתוכו הפירו': [11]) *ר"ל כשמעמיד הסל לצד חוץ, דאז צריך רווח טפי, משאם מעמיד הסל בינו לאילן: [12]) דגם בסרק עכ"פ מתעבה הגזע ע"י חרישה; ושיערו בתאנה, לקולא, מדפירותיה גסין ורבי': [120]) ומשערין לפי גודל האילן: [13]) *ר"ל אין כ"א ראוי לעשות ככר, ולר"מ הנ"ל סי' 6, ר"ל ב' אינן ראויין לעשות כ"א שליש ככר: [14]) *יש להן דין א', דט' נמי אם א' אין ראוי לעשות אין חורש רק לצורכן, ולר"ש הנ"ל דככר לכ"א בעינן, א"כ וודאי בג' עושין סגי, רק ר"ל דאף בט' בעי ג' עושין: [15]) ארישא קאי דמש"ה אין חורשין: [16]) דכבר נכתב, ומה"ט נמי א"א דקאי אשבת בראשית: [17]) וה"ק

עד הפסח[6], ובשדה האילן[7], עד עצרת: ב מזבלין[8] ומעדרין במקשאות ובמדלעות[9] עד ר"ה[10], וכן בבית השלחים[11], מיבלין[12] מפרקין[13] מאבקין[14] מעשנין[15] עד ר"ה, רבי שמעון אומר אף נוטל הוא את העלה[16] מן האשכול בשביעית[17]: ג מסקלין[18] עד ר"ה, מקרסמין[19] מזרדין[20] מפסלין[21] עד ר"ה[22], רבי יהושע אומר כזירודה וכפיסולה של חמישית, כך של ששית[23], רבי שמעון אומר כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן[24] רשאי אני בפסולו[25]: ד מזהמין את הנטיעות[26], וכורכין אותן[27] וקוטמין אותן[28] ועושין

הקרקעו' שוין, יעשה באומדנתו: 6) *דמדזורע' אחר חריש', צריך להשות רב, מש"ה אחר פסח תו לא נרא' כרוצ' לזורעה מיד, רק יחשבו שרוצי' שתשא' לשביעי': 7) *מדכשר נטוע א"צ קרקע לחה כ"כ: 8) מיסטען: 9) *חופר סביב קלחי הקשואין שכבר נטען, וה"ה חורשין: 10) *דכל דלצורך פירא מותר עד ר"ה, משא"כ לצורך קרקע או לצורך האילן, דוקא מה שבשביעי' גופא מד"ס, מותר בתוס' שביעי'; ומדאו' לא נאסר בשביעי', רק חוק זו', ר"ל "חרישה, "זריעה, "קציר', "זימור, "בציר' [ולרמב"ם חריש' מד"ס]: 11) *ר"ל קרקע עיפ' וצמא' שאין די לה בגשמי', ולא חזי לקשואי', וזרוע' ממין אחר: 12) חותכי' יבלת שבאילן: 13) להסיר העלי' מעל האילן: 14) לכסות באבק שרשי' המגולי': 15) להמית בעשן, התולעי' שבאילן: 16) היינו מפרקין דת"ק: 17) *אפי' בשביעי', משום דאין האילן משביח עי"ז, רק ששומרו שלא יתקלקל: 18) *מסירין האבני' מעל השדו': 19) *כורת הענפי' היבשי', והיינו כזימור בגפן, מלשון זמורות: 20) *ממעיט ענפי' שרבו: 21) מסיר הפסולת מהאילן: 22) *דכל אלו בשביעי' גופא מד"ס הן: 23) שנכנס לשביעי', דאפי' בשביעי' מותר: 24) דהיינו עד עצרת: 25) *מיהו במסקלין מוד' ר"ש, מדלא מוכח דלעבודת קרקע הוא, דלמא לשעותי פירא, ולהכי
26 פלגיני' למסקלין לבבא בפ"ע ברישא: 26) *אילן רך שנקלף ועי"ז הוחלש, מדביק שם זבל, וחוזר ומתחזק ומשביח [ולפי' הר"מ ורב"ש שמושחין האילן, להרחיק ע"י ריחו את התולעי', ק"ל הרי זיהום כי הך אוקמו אילני הוא, ואפי' בשביעי' שרי כע"ז ד"נ ע"ב]: 27) *כורכו במטלית להגינו מחמה וצנה ויבשות: 28) *אבטפילען, שוזר ראשי השרביטי', א"כ משים

אילן שנגמם[32] והוציא חליפין[33], מטפח ולמטה[34], כנטיעה[35], מטפח ולמעלה, כאילן, דברי רבי *שמעון:

פרק ב עד אימתי חורשין בשדה הלבן[1] ערב שביעית, עד שתכלה הליחה[2], כל זמן שבני אדם חורשין ליטע במקשאות ובמדלעות[4], אמר רבי שמעון נתת תורת כל אחד ואחד בידו[5], אלא בשדה הלבן

בשנת ד', ואם לא נפדו, עד שיעשו חולין בלא פדיון בשנת ה': 31) בת שנה: 32) שנכרת גזעו: 33) שיצאו ענפי' משרשיו: 34) בלא נשאר מהגזע טפח ממעל לארץ: 35) לחרוש בשביעי' ולערלה: מ"ד כ' רבינו הגאון אאמו"ר זצוק"ל, וז"ל תמוה דב' עושין מיותר, דמק"ו דא' עושה שמעי' לה? ואת"ל א' עושה קמ"ל לרבותא דהיתר דהדי לרבה, וב' עושין נקט לרבות' דאיסו' יותר מלרבנן, עכ"פ הו"לל בקצור א' או ב' עושין? וכ"ל דקמ"ל אפי' א' עושה כשיעור כל השלשה, אפי' כרבנן אסו': מ"ן כ' הרב דנקט ילדו' לאשמועי' דאע"ג דזקינו' בג' לב"ש סגי, בילדו' צריך י', וכ' ע"ז רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא וז"ל ולא ידעתי אמאי נקט לאשמועי' חומ' ולא לאשמועי' קולא, דמותר לחרוש עד ר"ה, והכי ריהטא כולה סוגי' דמ"ק, עכ"להט, *ולפ"עד ככיי ואזוב אשר בקיר, הי' נ', דהא באמת תרתי איתנהו, קולא וחומר' לגבי ילדו', וכ"כ איפכ' בזקנו', וכדמוכח בתוספתא, עכ"פ הוכיח הרב דמתני' רק חומ' קמ"ל, דהרי הך מתני' הלכה קדומ' והלמ"מ היא, כמ"ש רשי' [תענית ד ג"א], א"כ קשי' [קו' תו' מ"ק דג"ב], דהרי לאשמועי' קולא לא אצטריך הלמ"מ, דמס"ת לתסור? אע"כ לדיוקא דזקנות אסיר' מקודם וכמ"ש השם, ואי להך דיוק' להוד, עפי הו"ל לאשמועי' דזקנו' אסיר' וממילא משתמע דילדו' מותרו' עד ר"ה? אע"כ משום דבילדו' נמי איכא חומר', והיינו דקמ"ל: מ"ח כ' הרב כלעיל 33 וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל והרמב"ם פ"י מהל' כ"ר בערל' פ' כחכמי', דאינו חייב עד שיגמום מהארץ, ובפ"ג מהל' שמיט' פ' כר"ש, דמטפח ולמט' כנטיע' ובירוש' משוה להדדי, וצ"ע, עכל"הט *אמר קטין הריך שקא, לפע"ד לא לגמרי הושוו שם בירושל', דהרי לר"ש הו"ל מדאו' ולרא"בי רק מדרבנן אסו' משום מראי' עין, וכמ"ש מהר"א מפורקאן, רק דיש דמיון לב' הדינין אהדדי, וכיון שכן, דלאו הא בהא תלי' נ"ל דרמב"ם ס"ל, דמדלא פליגי הכא רבנן אר"ש, ש"מ דאף רבנן דפליגי ארא"בי, מודו הכא, דאף באינו שוה לקרקע, כל שאינו גבוה טפח, לא מחשב אילן, כבכל דוכתא, וכדאשכחן [סוט' דמ"ד בגפן שאינו גבוה טפח דאינו מקדש לזרעי', כ"כ הכא בשביעי' כארע' סמיכת' דמי', משא"כ בערל' ה"ט משום דגם אילן שאינו גבוה טפח חייב בערל', וא"כ כל שנגמם ונשתייר מזקינה פחו' מטפח, אכתי לא נתבטל שם אילן שמקודם ממנו, ולהכי דוק' בנגמם שוה לארץ, חייב בערל' בהדר נטיע:

פ"ב 1) *שאין בו אילנו' ולילה: 2) *שנתיבש' הקרקע מלחלות ימות הגשמי', והוא כל זמן וכו': 4) *בערוגו' הקשואי' והדלועי' שצריכי' לעיבו' יתיר', אף שהוא רוצ' לזרוע דבר אחר: 5) *דמדאין כל

לשתי שבתות 42): ז האורז 43) והדוחן 44) והפרגין 45) והשומשמין 46), שהשרישו לפני ראש השנה 47), מתעשרין לשעבר 48), ומותרין בשביעית 49), ואם לאו, אסורין בשביעית ומתעשרי' לשנה הבאה 50): ח רבי שמעון שזורי אומ' פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה 51), כיוצא בהן 52), רבי שמעון אומר אפונין הגמלונין 53), כיוצא בהן 52), רבי אליעזר אומר אפונין הגמלונין, משתרמלו לפני ראש השנה 54): ט הבצלים הסריסים 56) ופול המצרי שמנע מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה 57), מתעשרין לשעבר 58), ומותרים בשביעית, ואם לאו, אסורין בשביעית, ומתעשרין לשנה הבאה 59), ושל בעל 60)

הרכבה לרבותא, דאפי' הרכבה שאינו נוח להשתרש ולהתאחות יחד סגי בהכי, ומכ"ש בנטיע' והברכה: 42) וכל שיעורי דמתני' חוץ מל' יום דתוס' שביעי': 43) רייז: 44) הירזע: 45) מאָהן: 46) זעזאמען: 47) *מיירי בכל השני': 48) *ר"ל כסדר מעשרו' של שנה שעברה, דבשנת אבדה בשמיט' נותני' מעשר ראשון ומעשר שני, ובשנת ג' ו', מע"ר ומעשר עני: 49) מדהשרים בשישית, אין בהם קדושת שביעי': 50) *מדהשרישו או, דאף דלענין מעשרו' אילן אזלי' בתר חנט', ובירק בתר לקיט', ובתבוא' וזתי' בתר שליש בשולן, מ"מ באלו המינין, דאינן מביאין שליש כאחת, גם אין נלקטי' כאחת, אזלי' בתר השרשה, מדנשרשי' כולן כא' כשנזרעי' יחד, ומדמעשרו' אלו המינין נו"ם, יש כח לחכמי' לקבוע זמן כמו שירצו: 51) *ר"ל לא שנמלך, רק תיכף כשזרען לא הי' דעתו לאכלן ירק, רק שישהו בארץ להרבות זרע, דאז ג"כ אינן נלקטי' כאחד: 52) ואזלי' בתר השרשה, ובזרען לירק אזלינן בתר לקיט': 53) גראָסע באָהנען: 54) שנתקשו ונעשו כמונחי' בכים לפני ר"ה, אזלי' בתר שעת תורמל: 56) שאַלאָטטען בל"א, מין בצלי' שאין עושין זרע, וזורען לירק: 57) *שלא השקה אותן ל' יום קודם ר"ה, וגם לא השקן אח"כ: 58) *מדכתיב באסיפך מגרנך ומיקבך, מה גרן ויקב שמסתפק במי גשמי' ומתעשר לשעבר אף כל מין כה"ג מתעשר לשעבר, יצאו ירקות שאין מסתפקים וצריך להשקותן, אבל הכא במונע מהן מי השקא' ל"י קודם ר"ה, הו"ל כמסתפק בגשמי' ודינן כגורן ויקב: 59) *דמדהשקן תוך ל"י,

להם בָּתִּים [29]), ומשקין אותן [30]) עד ראש השנה, רבי אליעזר בר צדוק אומר אף משקה הוא את הנוף בשביעית, אבל לא את העיקר: **ה** סָכִין את הפַּגִּים [31]) ומנקבים אותם [32]), עד ראש השנה [33]), פַּגֵּי ערב שביעית שנכנְסו לשביעית [34]), ושל שביעית שיצאו למוֹצאי שביעית, לא סכין ולא מנקבין אותן [35]), רבי *יהודה אומר מקום שנהגו לסוך אינן סכין, מפני שהיא עבודה, מקום שנהגו שלא לסוך, סכין [36]), רבי שמעון מתיר באילן [37]) מפני שהוא רשאי בעבודת האילן: **ו** אין נוטעין ואין מבריכין [38]) ואין מרכיבין [39]) ערב שביעית [40]), פחות מל' יום לפני ראש השנה, ואם נטע או הבריך או הרכיב, יעקור, רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולֶטת לשלשה ימים שוב אינה קולֶטת [41]), רבי *יוסי ורבי שמעון אומרים

אפר כירה בין שרשיו להשביחו: 29) *סוכה ע"ג א"נ גדר שסביבו גבוה אמ' ממולא עפר, להשביח האילן: 30) *שופך מי' בראש האילן ויורד על הגזע; וכולן מדרבנן בשביעי', ומדהאילן רך ועלול להפסד, לא גזרו בתוס' שביעי': 31) *יונגע פייגען סכן בשמן במחובר, שיגמר בשולן מהר: 32) כדי שילדו הגשמי' לעובי הפרי, ותתבשל מהר: 33) *לר"א בירושלמי, דוקא ברוצה לתלשן קודם ר"ה של שביעי' שרי, דאל"כ אסו' לסוכן, וכדמסיק בסיפא דמתני', ולר' יוחנן ה"ק מתני', הא דאמרי' ברישא סכין, דוקא בפגין של ערב שביעי' וכו' אבל של שביעי' שילאו וכו', והרמ"בם פ"ג משמיט' פ' כר"א: 34) *ר"ל אותן שאף שיסוכן לא יתבשלו עד שביעי': 35) *לא אלו בששית, ולא אלו בשמיני': 36) *ר"י פליג רק אאותן שילאו מו' לז' [וכדמוכח בתוספתא] מיהו לר"א הנ"ל סי' 33 דת"ק אוסר לגמרי אותן שמן ו' לז', א"כ ר"י מיקל במקום שלא נהגו לסוך, ולר' יוחנן דאותן שמן ו' לז' מתיר ת"ק לגמרי, א"כ ר"י מחמיר בנהגו לסוכן: 37) ר"ל אילן מלא פירות שילאו מו' לח', מותר בעבודו' האילן גופי', אף שפירותיו עדיין קדושי' עד ט"ו בשבט של ח': 38) כופף ראש הזמור' וטומנה בארץ: 39) מרכיב ענף מאילן לאילן אחר שהוא מינו: 40) *אפי' באין בהמק"ק, מדנרא' כנוטע בשביעי': 41) *ונקט

ויבטל, דהרי הם אמרו דאו', ותו אחר שהחליטו ע"פ רוב הדור הקודם דלא כר"ע דס"ל הלכה, איך יבוא דור האחרון ויחדשו לעצמן הלכ' למו"מ שלא קבלוה מב"ד הקודמין, ובאיזה ענין היו מכריעין דבר זה? אמנם לפע"ד כמ"ש פ"ב 3, דכת הקודמין כמי הוה ס"ל דתו' שביעי' הלכה, וגם הא צ"ל דגם לכת הקודמין רק בזמן המקדש אסו' מה"למ, דא"לכ הדרה תו קו' השם לדוכתא, אם הדור הראשון קבלו הלמ"מ דאסו' אף שאין בהמק"ק, האיך יבא ב"ד שלאחריהן ויאמר שלא קבלו כך, אלא שהדור הראשון גזרו ב' גזירו', הא' שיהי' אסו' אף באין בהמק"ק, ועוד גזרו על פסח ועצרת, וכפשטא דשמעתא [דמ"ק דד"א] וקרא דבחריש וקציר דנקט' מתני' הקדומ' פ"א מ"ד אסמכתא בעלמא הוא, וכמפורש בירושלמי להדי' ריש שביעי', א"כ מתורץ קו' רבינו, דהרי איסו' חריש' דנקט' מתני' הכל מד"ס, ומש"ה ל"ק כמי ארמב"ם שהזכיר רפ"א שנא' בחריש, שידוע שכן דרך רבינו לכתוב לרוב שנא', אע"ג שאינו רק אסמכתא כפ"ד מאיסורי ביא' פ"ד ה"יב, שנא' והזרתם ושם לעיל ה"ט כ' ה"ה דר"מ ס"ל ושת מד"ס, וכ"כ פ"ה ממ"א ה"ט ושם פ"יא ה"ה וכ"כ שם פ"טו כמה פעמי' לענין בטולי ק"א ור' וס', וכ"כ שם ספ"יז ועוד הרב'; אמנם מ"ש התוי"ט דלרמב"ם חריש' בשביעי' מד"ס אף דבאמת הלמ"מ הוא וכר"י י' נטיעו' וכו' ה"למ, וגם הרמב"ם לא כ"כ רק שלא לקה עלה, רק כוונתו לפ"ד הר"מ כל שאינו מפורש בתור' הו"ל ד"ס כמ"ש ריש אישות, ואף שיש לחלק בין זיבול שהוא ד"ס גמור לחרישה שהוא הלמ"מ, עכ"פ מדהשתא שאבהמק"ק כולן מד"ס לא הו"ל לחלק כ"כ, ככ"ל כוונת התוי"ט השבני רבינו וז"ל מ"ש ידידי הרב ני' דכת הקודמין כמי ס"ל הלכה וכפשט' דשמעתא דמ"ק, במחכ"ת פשטא דשמעתא שם בהיפוך, דאמרי' התם ר"ג וב"ד מדאו' בטיל וכו' אלא אר"א ר"ג וב"ד סברי כר"י וכתבו תו' שם וז"ל וודאי מדאו' בטיל וכו' הרי דפליגי בדינא אי הוה דאו' [*לא זכיתי להבין דברי קדשו, כמודע' דרבינו הבין דתו' ה"ק דר"ג וב"ד בטלי דלא להוי דאו', ולפע"נה כוונת תו' לתרץ, דעכ"פ אמאי סמך לבטל גזירת הקודמין, והא כ' תו' דמתוך ההלכה גופא סמכו לבטל, דמש"ה קבלוה ביסד עם נסוך מים וכדמסקו תו' להדי', אבל וודאי הכל רק אסמכת' וכמ"ש שם רשי אדר' יוחנן דאסמכת' דאו' מלא] וכ"מ מרמב"ם רפ"ג משמיט, דלא הי' גזיר' מעולם רק לאסו' כשבהמ"קק מפסח ועצרת ואילך [*ולא הבנתי א"כ איך מקשה השם האיך ר"ג וב"ד בטלו דברי ב"ד חבירו, הרי קמאי ל"ג כלל בכה"ג, ולא מחשב ביטול דברי ב"ד חבירו, וכדאמרי' [גיטין דלו"ב] דאי לדרי' תיקון מבטלינן] וכ"מ לשון הרב ריש שביעי' וז"ל ולקמן יליף לה והיינו במ"ד מקרא דבחריש וקציר, ומתני' למוד גמו' ולא אסמכתא [*תמוהני הרי בירוש' קאמ' בפירוש דאסמכת' לחוד היא?] וכן ממ"ש הרב דמשנה זו אינה הלכה, ואי כימ' דמשנה ראשונה תקנתא הי' והתנו שיהא כח ביד ב"ד לבטל, ור"ג וב"ד בטלוהו, לא שייך לומר ואינה הלכה, דהא ההלכה לא הי' איסו' בשאין בהמק"ק [*ולא הבנתי כלל ד"ק, וכי אתקנה לא שייך לומ' ואינה הלכה? ואדרבה מכאן ראי' לדברי, שב"ד הקודם גזרו אף אזמן שאין בהמק"ק] גם אף לפי ההלכה אין מזור לקושייתי, דהא מ"מ מהך די' נטיעו' הורשי' מבואר דחרישה אסו' בשביעי' אלא דתו' שביעי' בזקינו' הוא רק באין בהמק"ק, אבל בשביעי' עצמה לא משמע שיש חילוק בין זמן לזמן, לומר דבכהמק"ק אסו' חריש' בשביעי' ובאין בהמק"ק מותר, א"כ אף אם ננקט כמעכ"ת הרב ני' מ"מ ק' דהרי מההלכה ג"כ משמע דחריש' אסו' בשביעי'? [*כבר נתיישב לפע"ד לפמ"ש לעיל, רק דקצרתי דברי כשדנתי לפני רבינו] ומ"ש ידידי הרב ני' דרמב"ם נקט הקרא דרך אסמכתא, לענ"ד לא מצאנו דנקוט הרמב"ם כמו יהודא, ועוד לקרא, דתחלה

שמנע מהם מים שתי עונות [61]), דברי רבי מאיר, וחכ"א שלש: י הדלועין שקיְמָן לזרע, אם הקשו לפני ר"ה [62]) ונפסְלו מאוכל אדם, מותָּר לקיימן בשביעית, ואם לָאו אסור לקיימן בשביעית [63]), התמָרות שלהם [64]) אסורות בשביעית [65]), ומרביצין בעפר לבן [66]), דברי רבי שמעון ר' אליעזר בן יעקב אוסר, ממרסן באורז [68]) בשביעית, רבי *שמעון אומר אבל אין מכסחין [69]):

כשהגיע ר"ה עדיין לחלוחי' ההשקא' קיימת, והו"ל כהשקן בשביעי'; מיהו דוקא הנהו דדרכן למנוע מהן מי' קודם לקיטתן, אבל בשאר ירקו' אפי' מנע מהן מי', בטל' דעתו ודינן כירקו' למיזל בתר לקיט': 60) לישנא דמתיבותא וייבוש, ור"ל שדה לחה בטבע', שנוח' לצמוח וא"צ להשקות' כ"כ הרבה השקאו': 61) ב' זמני' שרגיל להשקות': 62) *שנעשו כעין עד שאם יעקרן במהע לא יתאחה עוד הנקב: 63) *שפירות שביעי' שחייבי' בביעור אסורי' להניחן לזרע: 64) פרחים מדלועין שהוקשו: 65) כשפיחי שביעי': 66) משקין שדה לבן בששית ובשביעי' כדי שיצאו ירקו' לשנה שלאחריהן: 68) *משקין שדה אורז, ומדליק מי' רבי' מש"ה נקרא ממרס, ומשום דאם לא ישקהו יפסד לגמרי, להכי התירו השקא' שהוא מד"ס, דבמקו' פסיד' ל"ג רבנן: 69) *לקטוס הענין מהשבולת להשבית', דהו"ל כאברויי אילנא, משא"כ במ"ב אקמויי אילנ' הוא כשי' 17: מ"ב כ' רתוי"ט ד"ה מעדרין, וא"ת למה לא התירו עידור גם באילנו' כמו זיבול, הרי לר"מ גם חרישה מד"ס וכו' והקשה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא וז"ל ק"ל איך אפשר לומר כן בטעמו' דמתני', הא מתני' זו דס"ל תוס' שביעי' אסו' אף שלא בזמן המקדש ע"כ דס"ל דתוס' נפקא מקרא בחריש ובקציר תשבו' דקאי אשביעי', לומר חריש של ע"ש שנכנס לשביעי' וכפ"ק מ"ד, וא"כ הרי מפורש דחריש דששית לשביעי' אסו' מה"ת, וכן הרמב"ם ריש הל' שמיט' כ' מ"ע לשבות מעבודת הארץ ואילן בשביעי' שנא' ושבתה, ונא' בחריש ובקציר תשבות, וא"כ הרי מפורש דאסו' מה"ת, אח"כ מצאתי שתמה כן הפ"ח בס"מח, ולי ק' עוד ארמב"ם הנ"ל וכן הרא"ה בחינוך הביא עשה דשביעי' מקרא דבחריש והרמב"ם בפ"ב פ' דתו' שביעי' הלכה ורק בזמן המקדש, וזה כר' ישמעאל דבחריש ובקציר לא קאי אתו' שביעי'. אלא לאורויי מה חריש רשו' וכו' יצא קציר העומ' בשבת, דמותר, וכדפ' הרמב"ם פ"ז מתמידין, וא"כ קרא דבחריש
* קאי אשבת, ואיך הביאו הרמב"ם אשביעי', ולע"ג עכ"לה *קרא עניא אבבא,
☞ הרי [בנו"ק דד"א] מסקינן דר"ג וב"ד ס"ל דתוס' שביעי' הלכה היא, ומנ"ל לרבינו דמתני' דהכא דהיא של כת הקודמין, הוה ס"ל דמדאו' אסו', ואדרבה א"כ הדרא תו קו' השם לדוכתא וכי ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו דהוה ס"ל דאו', וליכא לתרוצי כתי' השם, מעיקרא כך התנו כל הרוצה לבטל יבוא

של לתך לתך[9]), מוסיפין על המשפלות[10]), ואין מוסיפין על האשפָתות[11]), רבי שמעון אומר אף על האשפָתות[12]): ג עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפָתות לבית סְאָה[13]), יָתֵר מִכָּאן[130]), מחציב[14]); דברי רבי שמעון *וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה[15]) או עד שיגביה שלשה, עושה אדם את זבלו אוצר[16]), רבי מאיר אוסר עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה[17]) היה לו דבר מועט[18]), מוסיף עליו והולך[19]) רבי אלעזר בן עזריה אוסר[20]) עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסָלע[21]): ד המַדייר שדהו[22]), עושה סַהַר[23]) לבית סאתים[24]), עוקר שלש רוחות[25]) ומניח את האמצעית, נמצא מדייר בית ארבעת סאין[26]), רבן שמעון בן גמליאל אומר בית שמונת סְאִין[27]), היתה כל שדהו בית ארבע סְאִין, משייר ממנה מקצת מפני

משא"כ בפחו' מזה נרא' כמזבל שדהו: 9) שכל משפל מחזיק לתך והוא ט"ו סאין: 10) ליתן באשפ' יותר מי' משפלו': 11) יותר מג', דמהני כמזבל: 12) דמדאבורין לא מחזי כמזבל: 13)*ר"ל לר"ש שרי ג"כ ג' אשפתות לב"ס מ"מ; מיהו לא יפחות מג' משפלות לאשפה: 130) אם הוסיף על ג' אשפות קטני': 14)*ר"ל מניחן סמוכין בעיגול כרגלי חצוב', והוא כלי בת הרב' רגלי': 15) שיעמיק או יגביה מקום הנחת האשפה ג"ט, כדי שיהא ניכר שאין כוונתו לזבל השדה: 16) להניח כל הזבל באשפ' א', ואפי' ק' משפלו': 17) מיהו באין שם רק ל' משפלו' דהיינו כשיעו' ג' אשפתות הנ"ל, כ"ע מודו, דהשתא בג' מקומו' מותר, במק"א לא כ"ש: 18) שאין לו זבל בביתו, להוציא בפ"א כשיעורי' הנ"ל: 19) מעט מעט כשיזדמן לו: 20) דשמא לא יזדמן לו אח"כ ומחזי כמזבל שדהו: 21) שאינו ראוי לזריע': 22) שמעמיד דיר לצאנו בשדהו, וע"י היא מזדבלת, ואף דבפ"ד מ"ב אוסר לדייר בשביעי', הכא מיירי באינו מתכוון לזבלה, רק שאין לו מקו' אחר לצאנו: 23) ר"ל גדר סביב הצאן: 24) ק' על נ' אמה: 25) כשנתמלא' זבל, עוקר ג' דפנו' ומעמידן מצד אחר לאמצעי': 26) שאתי' מכל צד למחיצ' אמצעי': 27)*ר"ל שאתי' מכל צד לשטח הראשון: 28) שיתשדהו

פרק ג מאימתי מוציאין זבלים לאַשְׁפָּתוֹת [1]) משיפסקו עוברי עבירה (נ"א עובדי עבודה [2]), דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר משיִּבַשׁ המתוק [4]), רבי *יוסי אומר משיקשור [5]): **ב** עד כמה מזבלין [6]), עד שלש שלש אשפָּתות לבית סְאָה [7]), של עשר מַשְׁפֵּלוֹת [8]),

---

נקט העשה דשבתה ואח"כ האסמכתא? [*לפע"ד גם זה נלאנו לרוב היכא דקרא העיקרי אינו מפורש להדי', מביא אח"כ האסמכת' כרפ"ב מאיסורי ביא' ובפ"א מבית הבחיר' ה"ג ועוד הרבה] ומ"ש מעכ"ת דאל"כ הדרא קו' השם לדוכת' וכי ב"ד יכול לבטל וכו', ליתא דאי פליגי בדינא ליכא קו' כלל, דתור' נתנה רשו' לחלוק בדינא כפי הנרא' לכל א', ורק בענין תקנה אי' לבטל [*ותמהני דעכ"פ אחר שכבר הסכימו הקודמין דלא כר"ע, האיך יחדשו האחרוני' לומר הלמ"מ אתמהה?]: מ"ן הקשה הקשה כברזל ה"ה אאמ"ו רבינו הגאון זצוק"ל למה בנטע יעקר, מ"ש מחרישה פ"ד מ"ב, דבחרש אפי' בשביעי' גופא, מותר לב"ה, ול"ג בה רבנן כי הכא, וצ"ל דבנטע שאני דמתקיי' עונו טפי [כרשי גיטין דנ"ג סע"ב], אמנם ק"ל דהכא החמירו בנטע טפי מחריש', ובתו' שביעי' איפכ', דנטיע' מותר לנטוע עד ל"י קודם ר"ה, וחרישה אסו' מפסח ועצרת, וצ"ל דדוקא בהדא לרעות' החמירו, לחרוש וליטע בזמן איסו' לאכל בשנת היתר, או לחרוש בזמן היתר לאכל בשנת איסו', משא"כ ליטע בשנת היתר לאכל בשנת היתר, כנטע בתו' שביעי', דנוטע לזמן מרוב', ואין הפירו' לשביעי', מותר, ע"כתד"ק [*ועתוי"ט מ"ו ד"ה פחות, שתי' על זה שלא החמירו בנטיע' כבחריש', משום דתו' שביעי' אינו מפורש רק בחריש', בחריש ובקציר תשבו', א"נ משום דחרישת האילן נרא' טפי שעושה לתקן שדה ולא לתקנת האילן, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א, תירוץ קמא שכ' בשם הפירוש, דברי תו' הם, פ"ק דר"ה ד"ט ד"ה ומותר, והר"ש בריש מכילתן, דהה לתרוצם והעלה לעיקר כאידך תרוצם:

פ"ג [1])*לצברו במקום א' בשד' בשביעי', שמשם תוזל ומפזרו אח"כ בשדה בשמיני': [2])*ה"ג, והיינו העכו"ם שעובדין שדותיהן; שלא יחשדוהו שמזבלה לשביעי' [מיהו אם שלו הוא שדה בעל שפוסקים לעבוד מקודם אף שהגוים מזבלין עדיין בית השלחי', אפ"ה מותר להוציא זבלו לשדה בעל, מדיודעין בני עירו שאין לו שלחין, ואע"ג דבשבת אסור עכו"ם לעשות מלאכת מחובר לישראל אע"ג שקבלן ואין ישראל דר שם, דחיישי' לאורחין, א"כ ה"נ ניחוש לאורחין [כא"ח סי' רמ"ד] י"ל התם המלאכ' גופ' דאו', משא"כ הכא זבול בשביעי' מד"ס, ולי *נרא' דהכא חברא חברא אית לי', ומדבני עירו יודעין שאין לו שלחין יודיעו לאורחין, משא"כ התם מאן ידע קבלנ' דבלנע']: [4])*ר"ל שיתיבש כל הלחלוח שיש בבקועי השד', שנותן מיתוק לשד', דאז לא יועיל הזיבול עוד, וי"א דר"ל משיתיבש הזבל: [5])*משיתיבש הזבל ויתקשר יפה, דלא חזי לזיבול השתא, עד שיחזור ויתלחלח ביה"ג: [6])*בזמן המותר כמ"א לכל מר כדאית לי': [7])שכל אשפה של עשר וכו': [8])*קופו' של זבל, טראג בל"א,

העליונות ומניח את הנוגעות בארץ, אם יש תחתיהן סלע או קש הרי אֵלו יִנָטלו[46]): ח אין בונין מדרגות[49]) ע"פ הגֵאָיות[50]) ערב שביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן לשביעית אבל בונה הוא בשביעית משפסקו גשמים, מפני שהוא מתקנן למוצָאי שביעית, ולא יסמוך (נ"א יסבוך) בעפר[51]), אבל עושה הוא חייץ[52]), כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה[53]) הרי זו תִנָטל[54]): ט אבני כָּתֵף[55]), באות מכל מקום[56]), והַקַבְּלן[57]) מביא מ"מ[58]), ואֵלו הם אבני כָּתֵף, כל שאינה יכולָה להינָטל באחת יָד, דברי רבי מאיר רבי *יוסי אומר אבני כָּתֵף כשמן, כל שהן נטָלות שתים שלש על הכָּתֵף: י הבונה גָדר בינו ובין רשות הרבים מוּתּר להעמיק עד הסָלע[59]) מָה יעשה בעפר[60]), צוברו ברשו' הרבים ומתקנו[61]), דברי רבי יהושע, רבי עקיבא אומר כדרך שאין מקלקלין ברשות הרבים, כך לא יתקנו[62]), מה יעשה בעפר, צוברו בתוך שדהו, כדרך המזבלים[63]), וכן החופר בור ושיח ומערה[64]):

קטני': 48) גדולו': 49) טרעפפע: 50) עמק ששואבי' מהם מי' להשקו' השדו': 51) *כשבונה המדרגו' או סוכר מקו' יציא' המים, לא יתן עפר וטיט בין האבני', אפי' בשביעי', דנרא' שהו כצריך להשקו' מיד: 52) סותם באבני' בלא עפר: 53) בשע' שבונה החייץ: 54) *אפי' קטן, דגדלו מוכיח דלאו מכוון לזריע', וגם משד' חבירו נוטלן ואין כאן משום גזל: 55) כבדו', דמוכח דלבניין מצטרכי: 56) אפי' משד' שלו: 57) המפורסם לקבל לבנו' בנייני', וי"א שקבל שדה באריסו', וצריך לאבניה לבניין: 58) ואפי' קטנו', דלא הו"ל כשד' שלו: 59) ולא חיישי' שימלך לזרעה, דלאו אורחא לזרוע סמוך לר"ה, משא"כ בינו לחבירו אסו': 60) *דאם מפנהו מיד לשדה מחזי כמכשירו לזריע', או כמזבלה: 61) *לר"ה, ר"ל מר"ה מותר לפנותו לשדהו, דר"ה מוכיח דרק לבלי יוזקו בנ"א מוציאו לשדהו: 62) ר"ל כ"כ לא יקלקל ע"מ לתקן: 63) ג' אשפתות לב"ס: 64) בשאר שני'

מראית העין[28]), ומוציא מן הסַהַר ונותן לתוך שדהו[29]) כדרך המזבלין[30]): ה לא יפתח אדם מחצב[31]) בתחילה[32]) לתוך שדהו[33]), עד שיהיו בו שלש מורבִיות[34]) שהם שלש על שלש על רום שלשה[35]), שיעורן עשרים ושבעה אבני'[36]): ו גָדר[37]) שיֵש בו עשרה אבנים, של משאוי שני' שנים[38]) הרי אֵלו ינָטלו[39]), שיעור גָדר עשרה טפחים, פחות מכָאן, מחצֵב, וגוממו עד פחות מהארץ טפח[40]) במָה דברי' אמורי'[41]) מתוך שלו, אבל מתוך של חבירו מָה שהוא רוצה יטול[42]), במָה דברים אמורים[41]) בזמן שלא התחיל בו מערב שביעית, אבל אם התחיל בו מערב שביעית מָה שהוא רוצה נוטל[43]): ז אבנים שזִעֲזְעָתן המחריש'[44]) או שהיו מכוסות ונתגלו, אם יֵש בהם שתים של משאוי שנים[38]), הרי אֵלו ינָטלו[39]), המסקל את שדהו[45]), נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ[46]) וכן גרגר של צרורות[47]), או גל של אבנים[48]), נוטל את

כמזבל שדהו: [29]) ר"ל אחר שנתמלאו הסהרי' מוציא הזבל לאשפתות: [30]) ג' אשפתות לב"ס וכמ"ש: [31]) *שטיינברוך בל"א, והוא סלע מחובר לא יתלוש משם אבני' לבנין: [32]) ר"ל בלא נטל משם קודם שביעי': [33]) דשקול אשו' כפ"ב מ"ג, דמחזי כמפנה השדה לזריע': [34]) *ר"ל שיהי' מגולה מאותו סלע כדי לעשו' ממנו ג' שורו', שיכטען בל"א: [35]) *ר"ל כל שור' יהי' ג' אמות אורך על ג"א רוחב ברום ג"א: [36]) לג' השורו', וכל אבן אמ' על אמ' ברום ג' אמות: [37]) שעומד בשד': [38]) כ"א משוי ב' בנ"א דאז מוכח דלבניין נוטלן: [39]) אפי' הקטני': [40]) *ר"ל מניח טפח מהגדר ממעל לארץ, שלא יהי' ראוי לזריע': [41]) שלא יפתח: [42]) דהרי לא יתכוון לתקן שדה חבירו: [43]) אפי' בשלו: [44]) *שכשיחרוש יזדעזעו, דאז מוכח שהניחן שם שישתמרו עד שיצטרכם לבניין, משא"כ מאלה מחובר מתחלת הבריא': [45]) *אבני' מטולטלו' לגמרי, ורוצה בהם לבניין: [46]) *דאז לא מחזי כמתקן לזריע'; ומיירי באין בהן ב' של משא ב' בנ"א: [47]) גל אבני'

אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה[9], ובית הלל אומרים אוכלין בטובה ושלא בטובה[10], רבי יהודה אומר הלוף הדברים, זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל: **ג** חוכרין נירין מן העכ"ום בשביעית[11], אבל לא מישראל[12], ומחזיקים ידי עכ"ום בשביעית[13], אבל לא ידי ישראל, ושואלין בשלומן[14] מפני דרכי שלום: **ד** המדל בזתים[15] בית שמאי אומרים יגום[16], ובית הלל אומרי' ישרש[17], ומודים במחליק[18], עד שיגום[19], אי זה הוא המדל, אחד או שנים, המחליק, שלשה זה בצד זה, במה דברים אמורים, מתוך שלו, אבל מתוך של חבירו אף המחליק ישרש[20]: **ה** המבקיע בזית[21], לא יחפהו בעפר[22], אבל מכסה הוא באבנים או בקש[23], הקוצץ קורות שקמה, לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבני' או בקש, אין קוצצין בתולת שקמה[24] בשביעי', מפני שהיא עבודה[25], רבי יהודה

וקי"ל דהכא מיירי בספיחי ששית שנכנסו לשביעי' דמותרי' לר"ש דפ"ע, דהרי בעייב' קתני, וכיון שכבר גדל בששית איך יתלוש ע"ג, וכ"ל דהכא בשדה אילן שנחרש מיירי, או בירקות שאינן נזרעין, דלא גזרו על ספיחיה [כרמב"ם פ"ד משמיט']: 9) *להחזיק טוב' לבעל השד', דהו"ל כאוכל מהשמור: 10) *כ' ע"ר רבינו הגאון אאמ"ו זצו"קל דלהכי הזכירו שלא בטובה, לאשמעי' דלא התירו בטובה, רק אם היא כשלא בטובה, שאין בע"ב מקפיד על החזקת טובה באוכל שלב"ע: 11) לזרעה אחר שביעי', ואף שעכ"ום עי"ז חורש' בשביעי': 12) שחרשה בשביע': 13) במלאו חורש מותר לומר לו יישר חילך: 14) אפי' ביום חגן: 15) שנוטל א' או ב' אילנו' מבין השאר, מדליך לעני': 16) *כורתן בשוה לקרקע, ולא ישרשן מדעי"ז יתעבו וישבחו הנשארי': 17) *מדאינו עושה מעשה בגוף האילן שמשביח, ל"ג רבנן: 18) שנוטל הרבה אילנו' במקום א': 19) דא"לכ מחזי כמתקן קרקע גופה לזריע': 20) דל"ל לתקן קרקעו של חבירו: 21) מבקע עצים מהאילן: 22) במקום הבקוע, מלמשביח האילן: 23) דבזה אינו אלא שומרו שלא ייבש: 24) בתולה שלא נכרת עדיין:

יום ג

פרק ד בראשונה היו אומרים, מלקט אדם עצים ואבנים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו את הגַס הגַס[1]), משרבו עוברי עבירה[2]) התקינו שיה' זה מלקט מתוך של זה, וזה מתוך של זה, שלא בטובה[3]), ואין צריך לומר שיקַצץ להם מזונות[300]): **ב** שדה שנתקוצה[4]), תזָרע במוצָאי שביעית, שנטַיָבה[5]) או שנדַיירה[6]), לא תזָרע במוצָאי שביעית[7]), שדה שנטַיָבה[5]), בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית, ובית הלל אומרים אוכלין[8]), בית שמאי

לא יפנהו לר"ה ע"מ לפנות אח"כ: מ"י כ' רבינו הגאון אא"מו זצ"וקל וז"ל ק"ל כיון דעד הסלע דוקא, דאז מוכר דאין כוונתו לזרוע שם, כפ"א דערל' מ"ג, [ער"תויט] א"כ הו"לל דבפחות מזה אסו' [או מייב להעמיק עד הסלע], ונ"ל דמשום דנקט ר"ה, נקט לשון מותר לדיוקא, דדוקא בר"ה מותר, אבל בר"הי אפי' מעמיק עד הסלע אפ"ה אסו', דעכ"פ בתחלת חפיר' לא מוכר שיעמיק אח"כ [גם דלמא ממליך מקודם]:

פ"ד [1]) ה"ק מלקט אדם משדהו הגס, כשצריך לבער הנלקט, כמו שמותר ללקט משד' חבירו גם הדק כפ"ג מ"ו, דבתרוייהו חד טעמ', דלא מחזי כמתקן השד': [2]) שלקטו דקי' ואמרו גסי' לקטנו: [3]) *דאנק, או שאר הנאת טוב' כגון לקט בשלי ואלקט בשלך, דמדלא יחזיק לו בעל השד' טוב' למלקט, לא ילקט הדקי': [300]) דוודאי אסו': [4]) *שניטל הקוצים התלושין שבשדה בשביעי' [וכירושל'] אבל מחוברי' מדאסו' מדאו', לא תזרע במוצאי שביעי' [תו' גיטין דמד"ב]: [5]) *מלת נטייב' כולל חריש' וזריע', וי"א דנטייב' היינו שנחרשה ב"פ ובגזירת המלכו' שנו, שגזרו מס אקרקעו' ומשום שהעניי' היו מסתכני' עי"ז למות בתפים', או משום דשביעי' בז"הז מד"ס, התירו חכמי' לחרוש פ"א ולזרוע בשביעי' כדי נתינת המס ולא יותר וקמ"ל מתני' רבותא, אפי' בשעת היתר חרישה, מדלא התירוהו רק לחרוש פ"א, כדי שיהי' לעניי' לשלם המס, אם חרש ב"פ, להשבית שדהו בתבוא' הרבה עבד מש"ה קנסוהו, ומכ"ש בחרש פ"א בשעת איסור: [6]) שעשה דיר לבהמו' בשדהו והתכוון לזבלה: [7]) משום קנסא: [8]) *ותמוה הרי אפי' ספיחי שביעי' שגדלו בלי חרישה אסורי' באכיל' 8
משום עוברי עביר', שזרעו בצנעה ואמרו שספיחין הן [וכפ"ט מ"א]

בשדה וכונס לתוך ביתו, וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע חַיָּבִים במעשרו', ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות[46], כך עונתן לשביעית[47]: י מאֵימָתי אין קוצצין האילן בשביעית[48], בית שמאי אומרים כל האילן משיוציא[49], בית הלל אומרים החרובין משישלשלו[50], והגפָנים משיגרְעו[51], והזתי' משינָצו[52], ושאר כל אילן משיוציא[49], וכל האילן כֵּיון שבא לעונת המעשרות, מוּתָּר לקצצו[53], כמה יהא בזית ולא יקוצנו[54], רובע[55], רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הזית[56]:

פרק ה בנות שוח[1], שביעית שלהן שניה, שהן עושות לשלש שנים[2], רבי יהודה אומר הפרסָאות[3] שביעית שלהן מוצָאי שבועית, שהן עושות לשתי שנים, אמרו לו לא אמרו אלא בנות שוח[4]: **ב** הטומן את הלוף[5] בשביעית, רבי מאיר אומר לא יפחות מסאתי', עד גובה שלש' טפחים[6], וטפח עפר על גביו, וחכמים

---

45) שגדלו עליה גדולה, א"נ שהשיבהתן יצא עליה ממה שראוין להוציא כשיתבשלו יפה: 46) כמפורש בפ"ק דמעשר: 47) לאכלן אז: 48)*דלאכל' כ' ולא להפסד; ובדלא טעין קצה מיירי או דדמי עליו שוין יותר מפריו או בצריך למקומו, או שיש לו שאר הפסד בקיומו [כב"ק דצ"א] דאז לא עדיף משחיטת בהמה עוברה, דכל שיש בו צורך אדם, אין בו משום צער בע"ח, ובלא הנהו גוונא בלא שביעי' אסור לקצצו, עכ"ל ע"ר הגאון אאמ"ו זצ"וקל: 49) עליה: 50) שיגדלו עליו כעין שלשלות: 51) גרוע גדול כפול הלבן: 52) משיגדל הנץ, בליטהע בל"א: 53) דכיון שכבר נתבשל הפרי, אינן להפסד: 54) בשאר שני' מיירי ומשום בל תשחית: 55)*הקב, ובשאר אילן צריך קב, מדלא חשיב כ"כ: 56)*אם הוא אילן חשוב, כזית הנטופי כפ"ז דפא' אז בפחות מרובע סגי, כך נ"ל:

פ"ה 1) תאני' לבנות: 2) דמדאזלינן באילן בתר חנט', א"כ פירות שחנטו בשביעי' נגמרו בג' לשמיט': 3) מין תאני': 4)*אבל פרסאו' לא בכל מקום עושו' לב' שני': 5) מין בצל שרגילין לטמנו בעפר: 6) שיהיו סאתי' לוף לבורי', וגובה הכרי ג"ט, דאל"כ מהוי כזורע בשביעית:

אומר כדרכה[26]) אסור, אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעל הארץ: ו המזנב בגפָנים[27]), והקוצץ קנים[27]), רבי יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח[28]) רבי *עקיבא אומר קוצץ כדרכו, בַקורדם או במגל ובמגֵירה, ובכל מה שירצה, אילן שנפשח[29]), קושרין אותו בשביעית, לא שיעלה[30]) אלא שלא יוסיף: ז מאימָתי אוכלין פירות האילן בשביעית[31]), הפַגים[32]) משיזריחו[33]), אוכל בהם פתו בשדה[34]), בִיחלו[35]) כונס לתוך ביתו, וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייב במעשרות[36]): ח הבוסר[37]) משהביא מים[38]), אוכל בו פתו בשדה[34]), הבאיש[39]), כונס לתוך ביתו, וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע חייב במעשרות[40]): ט זתים משיכניסו רביעית לסֵאה[41]), פוצֵעַ[42]) ואוכל[43]) בשדה, הכניסו חצי לוג[44]) כותֵש וסַך בשדה, הכניסו שליש[45]), כותֵש בשדה

---

25) שמתעבה עי"ז: 26) למע' מי"ע: 27) *כ"ל דמזנב היינו כמו
27 מזמר, דאל"ה היכא שרי ר"ע, אף שכוונתו לעצים, עכ"פ דבר שאין מתכוון אם הוא פסיק רישא אסור לכ"ע [כשבת דק"ג א] והרי ע"כ ישביח הגפן ע"י מלאכ' דאו', ולא דמי למשקל שהוא מד"ס, אלא זומר הוא שחותך ראש הגזע, ומזנב קוצץ הענפי' מהצד, לעצי' שצריך: 28) *לא יקצוץ הענפי' שסמוך לקרקע טפח, דמחזי כקוצץ הגזע והו"ל כזומר: 29) שנסדק: 30) שיתדבקו הסדקי': 31) דלאכל' כתי' ולא להפסד, והאוכלן קודם שנתבשלו, היינו הפסד: 32) תאני' רכי': 33) *משיאדימו בקטנותן: 34) אבל להכניס לביתו לא: 35) שהתחילו להתבשל: 36) כשביאלו וכפ"ק דמעשרו': 37) *ענבי' רכים שגדלו כבר כפול לבן: 38) שסוחטן ויוצא משקה: 39) שהתחילו להתבשל, וסימנו כשנראה הזרעני' מתוך הקליפ': 40) כשהבאיש: 41) שמסאה זתי' יוכל לסחוט רביעי' הלוג שמן: 42) *לשון פלע ר"ל שמכה אותן עד שיתפצעו ויתרככו ויתמתקו עי"ז: 43) אבל לסיכה לא חזו עדיין: 44) שנתבשלו כ"כ שכשסוחטן יצא חצי לוג: 45)

מיד[23]), וחכמים אומרים משירבה החדש[24]): **ו** אֵלו כלים שאין האומן רַשאי למכרם בשביעית[25]), מחריש' וכל כליה, העול והמזרה[26]) והדָקָר[27]), אבל מוכר הוא מגל יָד[28]) ומגל קציר[29]), ועגלה[30]) וכל כליה, זה הכלָל כל שמלאכתו מיוחֶדת לָעבירה, אסור, לאָסור ולהֵתֵּר, מותָּר: **ז** היוצר[31]) מוכר חמש כדי שמן[32]), וחמשה עשר כדי יין[33]), שכֵּן דרכו להביא מן ההפקר, ואם הביא[34]) יותר מכָּאן מותָּר[35]), ומוכר לעכו"ם בארץ[36]), ולישראל[34]) בחוצה לארץ[37]): **ח** בית שמאי אומרים לא ימכור לו פרה חורֶשת בשביעי', ובית הלל מתירין, מפני שהוא יכול לשחטה[38]) מוכר לו פירות אפילו בשעת הזרע[39]), ומשאיל לו סְאָתו, אף על פי שהוא

דעיקר הלוף א"ל ביעור: 22)*מהחשוד על השביעי' ולא יהי' העלי'
23 ☞ ליכי' ביעור כשיכלה לחי' מהשדה: 23)*דלאותן שנזרעו בשביעי' ליכא למיחש, דהרבה מעניני' צ"ד לזורע בפרהסי', גם לאותן שהו בארץ מששית לשביעית ליכא למיחש, דשמביא מהטמון בארץ איירי, ומדא"א לעקרו בשביעי' בפרהסי' כ"א בשנוי אפי' לב"ה כשי' 19, הלכך לא שכיח שיעקר בשנוי כדי לטמנם עד מוצאי שביעי', אבל בלא היו טמוני' בשביעי', וקנה בשביעי' גופה מהחשוד, וודאי חיישי' שמא משביעי' הם ואמר שמהטמוני' מששית הביא, כך נ"ל פי' המשנה החמורה הזאת: 24)ר"ל מפסח של ח' ואילך, שכבר מצוי אותו שגדל בח': 25)*למי שחשוד לעבוד האדמ' בשביעי': 26)וואורפשויפעל לזרות בגורן: 27)פפלוגאייזען לחרוש: 28)האקמעסער לקטוף כמגלא יד: 29)הַנדזאגע: 30)*וואַגען, דבכל אלו נוכל לתלות שרוצה לקצור מעט מספיחים המותרי', שהן בהפקר, ולהביא לביתו: 31)טאָפּפער: 32)כדים לשמן: 33)המיוחדי' ליין, ולא חיישי' שיקח כולם לשמן, דאינן ראויי' לכך, דמעפר אחר נעשים: 34)החשוד: 35)*למכור לו כלי' ותלינן שמהפקר הביאם: 36)*כלי' האסורי' למכר: 37)*שאין שם דין שביעי', וא"ת שיחזור וימכרם לחשוד בארץ, דהו"ל לפני דלפני, ואף דלישראל אפי' לפני דלפני אסו' [כתו' בע"ז דט"ו] עכ"פ אין מחזיקין איסור ממקום למקום [כנדה ד"ג] כ"כ ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצ"וקל: 38)*ולא אמרי' בכה"ג הדמי' מודיעי', והרי דמי

אומרים לא יפחות מארבעה קבים, עד גובה טפח, וטפח עפר על גביו, וטומנו במקום דריסת אדם[7]: ג לוף שעברה עליו שביעית[8], רבי אליעזר אומר אם לקטו העניים את עָלָיו[9], לקטו[10], ואם לָאו יעשה חשבון עם העניים[11], רבי *יהושע אומר אם לקטו העניים את עָלָיו, לקטו, ואם לָאו, אין לעניים עליו חשבון[12]: ד לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית[13], וכן בצלים הַקִיצוֹנִים[14], וכן פואה[15] של עִידִית[16], ב"ש אומרים עוקרין אותן במארופות[17] של עץ[18], ובית הלל אומרים בקרדומות של מַהֲכֶת[19], ומודים בפואה של צלעות[20] שעוקרין אותה בקרדומות של מַהֲכֶת: ה מאימָתי מוּתָּר אדם ליקח לוף[21] במוצָאֵי שביעית[22], רבי יהודה אומר

7) שלא יצמח: 8) *שהי' גדל משביעי' לשמיני', ואף דבירק אזלי' בתר לקיט', הכא מיירי שעקרוהו סוף שביעי' והניחוהו במקומו וחזר ונשרש שם והוסיף גדולים בשמיני', והרי עלי השביעי' חייבי' בבעור, ומיירי שכבר כלו לחי' בשמיני': 9) *בשביעי' אחר הביעור, דס"ל להאי תנא עניי' אוכלי' אחר הבעור ולא עשירי', ואף דספיחי שביעית אסורי' לאכל כפ"ע מ"א, הכא מיירי שהלוף הזה כבר יצא ג"כ מששית לשביעי', דאז מותרי' לאכל קודם ביעו' כפ"ד 8: 10) ואין לעניי' עתה חלק בעלים שגדלו בח': 11) *למשל לוף הזה שהה בארץ ו' ז' ח', מגיע לעניי' שליש העלין, וכ"כ תמיד מחשב לפי זמן ההיתר נגד שנת האיסור: 12) *דס"ל אף לאחר זמן הביעו' גם עשירי' יאכלו, והרי זכה בע"ב בהן: 13) *והוא מותר להכל באכיל' קודם ביעור, דדוקא ספיחי' שתחילת שתילתן בשביעי' היו, אסרו חז"ל: 14) *המיוחדות לקיץ א"נ הנזרעי' בקיץ, וכולן נוח לעקרן ע"י שנוי: 15) *מין צבע, פערבער רעטע בל"א: 16) הגדילה בשדה שמינה, שג"כ נוח לעקרה: 17) שפאטען: 18) ולא של ברזל, דמחזי כעובד הקרקע: 19) *כ"ל דבכל דוכתא לא חיישי ב"ה לרואי' בשביעי', מדהותר דבר זה בזמן שביעי' לכל, כולם יודעי' דבהיתר עושה, מיהו במרא של ברזל גם ב"ה מודה דאסור, דע"כ בעי שינוי קצת, כדמוכח מ"ה: 20) הגדל בצדדי השד', א"נ בין הסלעי' שאין דרך לזרוע שם דבר אחר, מקומו מוכח דאינו עובד השדה: 21) *עלי לוף,

פרק ו שלש אֲרָצות לשביעית [1], כל שהחזיקו עולי בבל [2] מארץ ישראל ועד כזיב, לא נאכל [3] ולא נעבד [4], וכל שהחזיקו עולי מצרים [5] מכזיב ועד הנהר ועד אמנה [6], נאכל אבל לא נעבד [7], מן הנהר ומאֲמָנה ולפנים [8], נאכל ונעבד [9]: **ב** עושין

והנה מלבד שאר מה שיש לדקדק במשנה זאת אשר ת"ל כולם מבוארי' באות 23. ל"מ מרבותי הי' נ"ל, דכל עיקר דבר זה שתמך הר"ש עליו יתדותיו דהוסיף צמחי' אסו' לעקרו בשנוי הוא ממ"ש בירושלמי וז"ל ר"י בשם רבי לא תפתר שעקרן עד שלא צמחו, וע"ז פי' הר"ש כנ"ל, ועכ"פ הי' צריך הר"ש לשבש הגי' שבפנינו בירו', וכמ"ש מהרא מפורקאן בד"ה ר' בון וכו' דמ"ש קודם דברי ר' בון, הפסקא "צוף" של"ע"ש, אין זה מקומו, והעמידו הר"ש להפסקא זאת קודם ר"י בשם רבי, גם מ"ש ר"י בשם ר' לא תפתר, מלת לא אין לו פי', אם לא שנאמר דשם חכם הוא, אמנם לפע"ד ל"ט הכל נכון, דר' חזקי' פתר ער"ה [ופי' הירושלמי דברי ר"ח] צוף של ע"ש שעבר' עליו שביעי' וכו', והקשה ר' בון ע"ז, דא"כ נקט פלוגתיי' לעניין מעשר עני, דהכי תניא וכו' [אלמא דגם התם תני דדיכהו הו"ל כנעקר] ומשני ר"י בשם רבי, לא, תפתר שעקרן וכו' ור"ל דהך דכהו דבריי' גבי עני ר"ל שעקרן לגמרי קודם שצמחו, כך נלפע"ד:

8 פ"ו 1) הלוהו' בדין שביעי': 2) *דהיינו מא"י וכו': 3) *מ"ש הרב לא נאכל בנעבד בעביר', הקשה רבינו מאורן של ישראל אא"מו הגאון זצוק"ל מב"ה פ"ד מ"ב, ופי' הוא ז"ל לא נאכל אחר ביעור, ולפע"ד י"ל עוד דלא נאכל אספיחין קאי דאסו' לאוכלן אף קודם בעו' כפ"ח סי' 8.: 4) משום דעד שם גם עולי בבל כבשו: 5) *דהיינו מכזיב וכו' וכזיב נ"ל שהוא אכזיב הנזכר ביהושוע [י"ט פ"כט] בעלי אשר, וכ"כ נזכר עם עכו בשופטי' [א' פ"לא]: 6) *ר"ל כזיב באמצע, ומכזיב ועד הנהר מצד א', ומכזיב ועד אמנה, מצד ב': 7) דעד שם כבשו עולי מצרי', אף שלא נכבשו מעולי בבל: 8) *עיי' בציור: 9) הנה רתוי"ט תפס לעיקר כבעל כפתור ופרח, דעכו וכזיב ואמנה שלשתן במערב א"י, ועכו באמצעי' מערב, ממוצע בין נחל מצרי', שהוא הנהר הנזכר במשנתינו שהוא דרומית מערבי' לא"י, ובין אמנה הוא הר ההר שבאלה מסעי, שהוא צפוני' מערבית לא"י, וכן ראיתי במפת הארץ אשר לפנינו, דעכו הנקרא בלשונם אַקרא או פטאלאיוס, וכזיב הוא אכזיב הנקרא ציב בלשונם, והר אמנה הנקרא בלשונם מאנט האר, שלשתן במערב א"י, אמנם עכו סמוך לכרמל שניהן באמצעי' א"י, ולשון ים מפסיק בין כרמל לעכו, ומעכו ולצפון בכמו ז' פרסאו' אשכנזית הוא כזיב, אמנם רחוק להלן לצפון הם צור וצידון, והר ההר צפוני יותר מכולן, ונהר מצרי', הוא שיחור, הנקרא בלשונם יכאר הוא בקצה גבול מערבי' דרומי' מא"י, וכדי להצדיק ולהבין דברי חז"ל אשר מפיהם אנו חיים, ועל דבריהם בחיק תורת ד' הורגנו כל היום, ולהבין תעלומו' דבריהם הקדושים לילות עמל מנינו לנו, והחלב שינקנו משדי אם תשפך לארץ כמרירה כ"שם סוף ברכות, אשר אם לא יהי' אפשר ליישב דברי

יודע שיש לו גורן[40]), ופּורט[41]) לו מעות אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים[42]), וכולן בפירוש[43]) אסורין: ט משאלת אשה לחבֵרְתָּהּ החשודה על השביעית[44]), נָפָה[45]) וכְבָרָה[46]) ורחיים[47]) ותנור[48]), אבל לא תבור[49]) ולא תטחן, עמה, אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ[50]) נָפָה וכְבָרָה[51]) ובוֹרֶרֶת וטוֹחֶנֶת ומרקֶדת עמה[52]), אבל משתטיל את המים[53]), לא תגע אצלה[54]), שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה, וכולן[55]) לא אמרו אלא מפני דרכֵי שלום[56]), ומחזיקי' ידי עכו"ם בשביעית[560]), אבל לא ידי ישראל, ושואלין בשלומן[57]) מפני דרכֵי שלום:

חורשת יותר הם מדמי שחוטה, דאפ"ה תלינן לקולא: [39])*ותלינן לאכיל', ורק בחורשת פליגי ב"ש מדאין דרך לשחוט חורשת: [40]) ול"ח דלמדד בגורן רוצה: [41]) מחליף: [42]) דתלינן בהיתר: [43]) דלאיסו' בעי להו: [44]) לאכלן אחר הביעור: [45])*זיבע לקמח: [46])*זיבע לנקות התבוא', ולא זו אף זו קתני, אף שכבר' אינו תיי נפש כ"כ מהר כנפה, כך נ"ל: [47])*האנד מיהלע: [48])דבכולן תלינן דלהיתיר' צריכא להו: [49]) לא תברור: [50]) החשוד' אמעשרו' וטומא': [51])*ואף שעכ"פ יטמאן הע"ה, אפשר בטביל', משא"כ תנור חרס א"א להשאיל, דהרי בנטמ' צריך שביר', וכ"כ רחיי' מדהוא גדול טריח' מלתא למטבל', גם א"א לנקותו יפה מקמח הטמא: [52])דרוב ע"ה מעשרין: [53])בעיסה: [54])*לסייע' בגלגול, דהרי אז כבר הוכשר העיס' לקבל טומ' מכלי ע"ה, ואף דקיי"ל דחולין מתוקנים מותר לטמא בידים, עכ"פ לחולין השבולין לתרומ' ולחלה, דוקא לגרום טומ' מותר, ולא לטמ' בידים, והרי משתגלגל מתחיל עשויה לחל': [55])אמשאלת לחוד קאי: [56])*ונ"מ שתזהר כל מה שתוכל: [560])לברכו כשחורש: [57])בכל עת, אף דשלום שמו של הקב"ה, ואגב גררא נקט לי' הכא: מ"ד *מ"ש הרב דבלא הוסיף הלוף לטמי' בשביעי' מיירי, דאי בהוסיף לטמי', אסו' לעקרו בשנוי, מדא"א לעקרו בשנוי אם לא שיפסיד הפרי, וכ"כ התוי"ט והר"ש, ותמך יתדותיו אירושלמי, ותמהני דא"כ ק' דידי' אדידי', במ"ש הרש ותוי"ט ור"ב במ"ה דמה"ע לר"י מותר מיד מדא"א לעקרו בשביעי' כ"א בשנוי, הלכך לא שכיח דאיסור', והוא ג"כ מהירושלמי, וק' דעכ"פ שמא האי לוף הוא מאותן שהוסיפו לטמי' בשביעי', דאסור לעקרן בשנוי, וע"תוי"ט ודו"ק,

אם היו העָלין שלהן שחורין[20], אסורין[21], הוריקו[22] הרי אלו מוּתָּרין[23], רבי חנינא בן אנטיגנס אומר אם יכולין לְהִתָּלֵשׁ בעָלין שלהן[24] אסורין, וכנגד כן מוצאי שביעית[25] מוּתָּרין[26]: **ד** מאימָתי מוּתָּר אדם ליקח ירק במוֹצָאֵי שביעית[27], משיעשה כיוצא בו[28], עשה הבכיר[29] הוּתָּר האפל[30], רבי התיר ליקח יָרָק במוצאי שביעית מיָּד[31]: **ה** אין מוציאין שמן שרפה[32] ופירות שביעית[33] מהארץ לחוצה לארץ אר"ש שמעתי בפירוש שמוצאין לסוריא ואין מוציאין לח"ל: **ו** אין מביאין תרומה מחוצה לארץ[34], אמר רבי שמעון שמעתי בפירוש שמביאין מִסּוּרְיָא ואין מביאין מחוצה לארץ:

פרק ז כְּלָל גדול אמרו בשביעית[1], כל שהוא מאכל אדם ([2] ומאכל בהמה ([2] וממין הצובעים[3], ואינו מִתְקַיֵּם[4]) בארץ[5], יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית[6] וּלְדָמָיו

מד"ה צריך שנוי: [18]) אפי' כדרכו; א"נ ה"פ כל שמותר בא"י במופקר, מותר בסורי' אפי' בשמור: [19]) של ששית שנכנסו לז': [20]) דונקעלגרין: [21]) *דבידוע שהוסיפו בז' ונאסרו לאחר ביעור: [22]) בר"ה של ז' כבר הוריקו ונעשו געלבליך: [23]) דהולכים וכמשי' וכתלושין דמי: [24]) שהעלי' חזקי' כ"כ שכשיאחזן יוכל לעקור הבצלי': [25]) ר"ל שנעקרו בששית ונטען בז' ולאחר שגדלו מעט חזר ועקרן ונטען בח': [26]) *דאע"ג דאין ביטול בגדולין כמו בריה, הכא שאני, דתחלתן וסופן בהיתר: [27]) ולא יחוש שמא משביעי' הוא: [28]) שכבר גדלו של ח': [29]) מקום שהשדותיו ממהרי' לבשל פירות: [30]) מקום שמאחר' להתבשל, דתלינן שמבכיר הביאום: [31]) שהרבה ירק הביאו לשם מבכיר, א"נ מדמוהר לגדל: [32]) תרומ' שנטמ' דלשריפה בא"י קיימי: [33]) שצריך ביעו' בא"י: [34]) *דשמא ירד כהן אחריו להביא' לא"י, ויתטמ' הכהן מח"ל:

פ"ז [1]) *משום דגדול עונש שבת ושביעי' להכי תנא גבייהו כלל גדול, משא"כ פ"ק דפא' ופ"ק דמעשר דלא חמירי כ"כ לא נקט גדול: [2]) או או: [3]) *דג"ה בלבעי' נוהג שביעי', דכתי' לכם לכל צרכיכם: [4]) אם אינו וכו': [5]) *ר"ל אם מניחו מחובר בחורף, ירקב ויכלה

בתלוש[10]) בסוריא[11]), אבל לא במחובר[12]), דשים וזורין[13]) ודורכין[14]) ומעמרין[15]) אבל לא קוצרין[13]), ולא בוצרין[15]) ולא מוסקין[16]), כלל אמר ר' *עקיבא כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל[17]), עושין אותו בסוריא[18]): ג בצלים[19]) שירדו עליהם גשמים וצמחו,

---

קדשם, אזי אלפי עדי עדיות אסטעית יתבטלו, ורבבות שערי תרוצי' לא ננעלו, והרי חז"ל גיטין אמרו להדי' דעכו בצפון, כמבואר שם ד"ז ע"ב, גם בתו' שם ד"ה כ' דעכו חצי' א"י וחצי' ח"ל, וכ"כ בירושלמי כאן, וליישב הכל, נ"ל דהציור כזה, וכפי הציור הזה, עכו במקצוע לצפוני' מערבי' מא"י, ואעפ"כ היא ממוצע באמצע גבול מערב, מפני הרצועה היוצא' ממנה לכזיב, ואותה הרצוע' כבשו גם עולי בבל, אבל מכזיב עד אמנה וכ"כ מה שהוא נגד כזיב מעכו ולדרום עד הנהר, כבשו עולי מצרי' ולא עולי בבל, אמנם על הרצוע' שמעכו לכזיב, יהיו ב' שבילי' אחד לצד מזרח של הרצוע', הוא השביל שהזכירו חז"ל גיטין שם, שההולך מעכו לכזיב, לימינו הוא ח"ל, ושביל ב' הי' במערב הרצוע', והוא השביל שהזכיר הירושל' ותוספת', שההולך מעכו לכזיב, לשמאלו הוא ח"ל, ולפ"ז יש ליישב נמי מלת "לפנים שבמשנה הקדושה, שתמה הר"ש ורב דהו"לל "ולחוץ ור"ל לצד ח"ל, ולפי דברינו ת"ל הכל מיושב, דהרי לפי התוספת' הי' מצד שמאל לרצוע' ח"ל, א"כ מה שאמר' המשנה מן הנהר ואמנה ולפני', ר"ל לפני' מכזיב ושביל, דהיינו בין א"י לים הגדול, זהו לא כבשו גם עולי מצרי' והוא ח"ל גמור, ולפ"ז גם דברי התו' ריש גיטין שזכרנו שכ' שקצת מעכו הי' ח"ל, נ"ל ג"כ שהוא קצת העיר שהי' לפנים מהשביל לצד הים הגדול, ונתיישב הכל על נכון ת"ל: [10]) לדוש ולזרות וכו' אבל המשוך: [11]) *זיריען, ועפ"ו בלמקי סי' 31.: [12]) לקצור ולבצור וכו', דמדסמוך לא"י גזרו במחובר שלא יעזבו א"י להשתקע שם מדקשה שמיר' השמיט', ואעפ"כ הקילו שם בתלוש כדי שיסמכו עליהן עניי א"י להתפרנס שם בשביעי'; מיהו דוקא בשמור אסו' אבל במופקר, אפי' בא"י מותר לקצור ולבצור כדרכו, חוץ מספיחי תבוא' וזרעי' דאסו' כפ"ח סי' 8.: [13]) בתבוא': [14]) *ענבי',
14 והקש' לתוי"ט דתני מלאכת התבוא' שלא כסדר, ועוד דהפסיק ביניהן דריכת הענבי', ולפע"ד דלא זו אף זו תני, ל"מ לדוש ולזרות דבצנעה, אלא אפי' דרכת ענבי' דהו"ל פרהסי', דבין עגולין לגין ר"ה, כסוף טהרות, ומכ"ש עימור בתבוא' דהוה פרהסי', אפ"ה שרו: [15]) קוצר הענבי': [16]) קוצר הזתי': [17]) מלאו, כגון מלאכה בתלוש בא"י, דשם רק

מזרח
סוריא
צפון
דרום
א"י
עכו'
אמנה
כזיב
רצועה
ולפנים
ולפנים
ולפני'
הנהר

לו להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן: ג קליפי רימון[26] והנץ שלו, קליפי אגוזים[27] והגלעינין[28], יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, הצובע צובע לעצמו[28°] ולא יצבע בשכר, שאין עושין סחורה בפירות שביעית, ולא בבכורו'[29] ולא בתרומו'[29] ולא בנבלות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים[30], ולא יהיה לוקח[31] ירקות שדה[32] ומוכר בשוק, אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו[33], לקח לעצמו והותיר מותר למכרן[34]: ד לקח בכור[35] למשתה בנו, או לרגל, ולא צריך לו, מותר למכרו[36] צדי חיה עופו' ודגים[37], שנזדמנו להם מיני' טמאין, מותרי' למכרן[38], רבי *יהודה אומר, אף מי שנתמנה לו לפי דרכו, לוקח ומוכר, ובלבד שלא תהא אומנותו בכך, וחכמי' אוסרים[39]: ה לולבי ורדים[40], והחרובין[41] יש להם שביעית ולדמיהן

זמן ביעו' של אלו, וטעמי' משום דדמים לא מנכרי, ואתו לאחלופי בשאר דמי שביעי': 26) גראנאטאפפעל; והנץ הוא כעין פרח שבראשו: 27) כל הנך חזו לצביע': 28) *גרעיני הפירו' דחזו להסקה: 28°) *באותן שא"צ ביעור כלעיל: 29) דלמא משהי להו ואתי לידי תקלה, להשתמש בבכור או להאכיל תרומ' לזר; מיהו שחוט מותר למכרו, רק לא באטליז: 30) *ה"ה כל האסור מן התורה, אפי' רק באכיל' [חוץ מחלב עבור'] אם הוא דבר המיוחד למאכל, אסור מדאו' למוכרו לעכום, לצורך אכילה דוקא [ש"ך י"ד סקי"ז סק"א, ולפ"ח אפי' שלא לצורך אכיל'] וסתם, ייכנס אף דמד"ס, אסור לסחור', ויש מתירין, ויש להחמיר [י"ד סיק"כג ס"א]: 31) *בשביעי' וה"ה לוקט: 32) שאינן נזרעי', דא"נ כל הספיחין אסורי' כפ"ד סי' 8.: 33) דאז לא מחזי כלקטן לסחור': 34) אפי' הוא עצמו: 35) בעל מום דמותר לזרי': 36) *אבל לא ביותר ממה שנתן כשלקחו: 37) *ל"ד נייד, דה"ה כל אדם [ש"ך שם סק"ו] וה"ה לגבותם בחובו: 38) *אבל לא יעכבם כדי להשמינם [שם ברטא]: 39) *לחכמי' נייד מותר לכוון לטמאי' משא"כ לת"ק והלכה כת"ק: 40) *לולב הוא העלים קודם שנפתחו מכפליהן, וורדין הוא שפייר- זינגבוין: 41) באקסטהארן: 42) מדחזו לאכיל': 43) חייבע:

שביעית, יֵש לו ביעור[7]) ולדמיו ביעור, ואיזה[8]), זה עָלֵה הלוּף השוטה[9]), ועָלֵה הדַנְדַּנָה[10]), העולשין[11]) והכרישין[12]) והרגילה[13]) ונֵץ החלב[14]) ומאכל בהמה, החוחי'[15]) והדרדרים[16]), וממין הצובעין ספיחי אַסְטִים[17]) וקוֹצָה[18]), יש להם שביעית ולדמיהן שביעית יש להם ביעור ולדמיהן ביעור: ב ועוד, כלָל אחר אמרו, כל שאינו מאכל אדם ([2]ומאכל בהמה ([2]וממין הצובעין, ומתקיים בארץ[19]), יש לו שביעית ולדמיו שביעית[190]), אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור[24]), ואי זה, זה עקר הלוּף השוטה, ועקר הנדנדה, והעקרבנין[20]) והחלבצין[21]), והבּוֹכְריא[22]), וממין הצובעין הפואה והרכפא[23]), יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, אין להם ביעור ולא לדמיהן ביעור[24]), רבי מאיר אומר דמיהן מתבערין עד ראש השנה[25]), אמרו

לחי' מהשד', ומשום חיוב ביעו' נקט הכי: 6) *ר"ל להיות לאכלה ולא לסחור' ולא להפסד; וכ"כ לדמיו, ר"ל במכרן, שביעי' תופס דמיו, לקח בפירות בשר אלו ואלו מתבערי', לקח בבשר דגי' יצא בשר ונכנסו דגי', בדגי' יין, ביין שמן, אחרון אחרון נתפס, ופרי עצמו לעולם אסור: 7) לבערן: 8) במאכלי אדם?: 9) אפי' שוט' שגדל בלי זריע' ולא חזי כ"כ לאכיל: 10) קרויזעמינצע: 11) *ענדיוויען, וי"א קירבעל וי"א וועלטע טאחטין: 12) טפאניטער לויך: 13) באהרלעקרויט: 14) *וואלפסמילכקרויט, ונקט הנך לרבותא, אף דלא הוו כ"כ לאכילה, וכ"כ במאכל בהמ', ובצובעין, נקט הנך דלא חזו כ"כ לבהמ' ולצבע וכ"ש שאר מאכלי אדם או בהמ' או צבע אם אינו מתקיי': 15) דערנער: 16) *דיסטעלן, דחזו רק לגמלי': 17) *ווידעקרויט שנעשה ממנו 17
אינדיך, וכ"ל דנקט ספיחי' לרבותא אף שאין צובעין יפה [ועי' רשי' ב"ק דק"א ע"ב]: 18) מין צבע: 19) *ר"ל או דחזי למאכל אדם וכו' רק שמתקיי' ואינו כלה לחי' בחורף, מש"ה אין לו ביעו': 190) *דמדלא חזו להסקה, אין דינן כעלי' סי' 53: 20) מין עשב: 21) האזענקוהל: 22) ווילדע קירבים: 23) מיני עשבי' לצבע שמתקיימין בארץ: 24) ר"ל במכרן אינו חייב לבער דמי' שקבל, מדאינו כלה לחי': 25) *ר"ל חייב לבערן קודם ר"ה של ח', דאז לו

חרובים חדשים שכבשן ביין ישן[58], וישנים בחדש[59] חייבין בביעור[60], זה הכלל כל שהוא בנותן טעם, חייב לבער[61], מין בשאינו מינו, ומין במינו כל שהוא, שביעית אוסרת כל שהוא במינה, ושלא במינה בנותן טעם[62]:

דכל דבר חריף אינו כנ"ט בר נ"ט, ה"נ מה"ט הו"ל כממשות, ואף דגם בממשות קאמ' בירושלמי פ"ט מ"ה, דהתחיל לבער מקצת האוצר, הו"ל הנשאר כמבוער, וכן פסק הרמב"ם (פ"ז משביעי' ה"ו), נ"ל דזהו דוקא בשכבר מונח באוצר וביער מקצתו, משא"כ הכא שכבשו לאחר זמן ביעור, הו"ל כחולק אוצרו קודם שביערו, דאז וודאי כ"א ואחד חייב בביעור; מיהו ולד ישן בשמן ישן וא' מהן שביעי' לאחר הביעו', מדליכא רק טעם פשוט, תליא, בפלוגתא דלקמן אי טעם כמבוער או לא: 58) חרובי שביעי' ביין ו': 59) חרובי ו' ביין ה': 60) *אף שכבשן בשעת היתר, עכ"פ כיון דטעם חרובין ביין נקלט בחוזק, יותר מוולד בשמן וכמ"ש הרמב"ם, להכי הו"ל טעם חרובי' שביין כאוצר בפני עצמו, ולא סגי בשמבער החרובי'
62 עד שיבער גם היין: 61) היינו מין בשאינו וכו': 62) *אע"ג דכבר תנא לה, נ"ל דקמ"ל דדוקא שביעי' אוסרת וכו', ר"ל דוקא ממשות או טעם חזק שהוא כממשות, אבל טעם פשוט לאו של שביעי' הו"ל כמבוער וכר"ג לקמן פ"ט מ"ה, ולע"ל רבינו הגאון אא"מו זצו"קל, קמ"ל דבמינו אפי' שילק הממשות קודם ביעור אפ"ה הו"ל במשהו, וכ' עוד דהיינו דוקא לאסור לאחר ביעור בלא ביעו', מדיש תקנה להפקיר, או מדאכילת איסור חמיר טפי, אבל לענין לאכלה ולא לסחור' ולא להפסד, נ"ל דסגי בס' אפי' במינו, עכ"לה"ט: מ"ג *תוי"ט ד"ה ולא בנבילו', הקשה אמאי דצלה הש"ס להוכיח (בכורות ד"ו) דחלב אסו' ממריבי חלב דדוד, ומקשי ודלמא לסחור', וק' הרי אסור לסחור', ונ"ל ע"פ אשר נשאלתי מי"נ הרו' המופלג מהו' נטע רייכענהיים שליט"א אם יש לעשות ביד הישראלי' הקונים ארנבי' טמאים, את עורם ואת בשרם, ומוכרי' לפעמי' הבשר לבד והרי הפ"ח אוסר בכה"ג, והשבתי כל דבר שאין מפורש בתורה אמרינן הנח לישראל מוטב וכו', (כר"ן ביצה ד"ל), וה"נ קרוב הדבר שלא ישמעו, דהאיד לא ירצה למכור העור בלי הבשר, מדמשביח הבשר כשהוא בעור, והישראלי' כל עיקר מסחרם הוא העורו', ויש בהם ג"כ חיי נפש, ולהכי בכל כה"ג וודאי כדאי רט"ז לסמוך עליו דמתיר בענין מכירת התיישי', אף דרבי' חולקי' עליו; מיהו אם מזדמן לו לקנות נ"כ בזול, עד שבעד העור לבד יקבל יותר ממה שנתן, אז גם הרוצה לצאת יד"ש מותר לקנות ולמכור אח"כ הבשר לבד, דהרי רפ"ח בקו"א סי' י"א מתיר למכור הדם לנכרי, ואע"ג דראית רפ"ח מאלו ואלו מתערבין באמה וכו' ונמכרין

שביעית[42]) יש להם ביעור ולדמיהן ביעור, לולבי האלה[43]) והבטנה[44]) והאטדין[45]), יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, אין להם ביעור ולא לדמיהן ביעור[46]) אבל לעלין יש ביעור, מפני שנושרין מאביהן[47]): ו הורד[48]) והכפר[49]) והקטף[50]) והלוטם[51]) יש להם שביעית ולדמיהן שביעית[52]), ר' *שמעון אומר אין לקטף שביעית, מפני שאינו פרי[53]): ז *ורד חדש שכבשו בשמן ישן[54]), ילקט את הוורד[55]), וישן בחדש[56]), חייב בביעור[57]),

---

44) פיסטאצענבוים: 45) ווייסדארן: 46) דאינן כלין לחי' בחורף: 47) *ר"ל מהגזע, וכלין לחי' בחורף: 48) ראָזע: 49) ציפרעסען: וי"א געווירצנעלקען: 50) בלזאם: 51) מירטען וי"א פיניאלען וי"א צירקעלבוים: 52) וה"ה יש להן ביעור ולדמיהן: 53) *ודינן כעצים דאין להן שביעי' מדהנאתן אחר ביעורן, לא דמו למאכל, ואף בעלי' דמשאן [אין צ"לא] דעשוי להאיר, עכ"פ עיקר עלי' להסקה: *אמר התינוק היונק משדי אמו, השוכב בחיק רבותינו ז"ל, אני ברי' קלה, נגדא סומיתא, גם במשנה חמורה הזאת מ"ז, רבותינו ז"ל אשר מימיהם אנו שותי' במלחמות תנופה נלחמי', וכל צוף דבריהם לא ימתק מרירתי, להוי כדין או כדין בדכד אור שמשותיהן רב ועצום מכח עינ' הטרוטות, ולא מלאתי די הספק רעבון נפשי האומללה, בכל בית נכאת וארי של רבותינו ז"ל כותני לחמי ומימי לצמרי ופשתי ושקויי, דהנה הר"ב ז"ל תפס פי' הר"ש, והר"ש ז"ל הניח פירושו בעצמו בצ"ע, ותוי"ט תפס פי' הר"מ ז"ל, וגם בזה לא נחה דעת עני ואביון כמוני, דקשיא דיוקא דרישא וסיפא אהדדי, דברישא משמע דוורד ישן בשמן חייב בביעור, ובסיפא משמע איפכא, מלבד שאר הדקדוקי' והקושית שאזכור מבינות לגלגל הפירוש, והנה הקטע יוצא בקב ואינו נקי, וקליו והמוריו על ראשו, ואע"פ שאני איני כדאי, דלו עיני למרום, ועקימת שפתי הוה מעשה, ראשון מראשין שפכתי לפני מקור החכמ' ית"שו', ומגברא דאית לי' בעינא, גליא לדרעי' והוה נהורא בהכרא, ולד' הישועה לפרש כיד ד' הטובה עלי: 54) וורד שביעי' בשמן שישית: 55) *קודם זמן ביעור, ואז אין השמן צריך ביעור אף שהי' בוורד בכדי נ"ט בשמן, ואף להנך תנאי דפליגי לקמן פ"ט מ"ה דאין הטעם כמבוער, עכ"פ הכא מדסלקו לוורד בשעת היתר, דהו"ל התירא בלע [כע"ז דעו"א] כ"ע מודו דהטעם כמבוער, ואינו ה"נ לחייב השמן בביעור [ומזה נ"ל ראי' לא"ח סת"מז ס"ב ודוק]: 56) *וורד ז' בשמן ח' או וורד ו' בשמן ז': 57) *דאע"ג דקיי"ל כר"ג פ"ט מ"ה, דגם בסילקו בשעת איסור, הטעם הו"ל כמבוער, עכ"פ הכא וורד ישן בשמן חדש, טעמו חזק ביותר כמ"ש הרמב"ם, וכדקיי"ל [בי"ד סל"ה]

ולסוך דבר שדרכו לסוך, ולא יסוך יין וחומץ[16]), אבל סָך הוא את השמן, וכן בתרומה ובמעשר שני[17]), קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר[18]): ג אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין[19]), ולא תאנים במנין, ולא יָרָק במשקל[20]), ב"ש אומרי' אף לא, אגודות[21]), ובית הלל אומרי' את שדרכו לאגוד אותו בבית[22]), אוגדין אותו בשוק[23]), כגון הכרשין ונץ החלב[24]): ד האומ' לפועל הא לך איס' זה, ולקט לי יָרָק היום, שכרו מוּתָּר[25]), לַקֵט לי בּוֹ יָרָק היו'[26]), שכרו אסור[27]) לקח מן הנחתום כִּכָּר בְּפוּנדיון, כשאלקוט ירקות שדה אביא לך[28]), מוּתָּר, לקח ממנו סְתָם[29]), לא ישַׁלם לו מדמי שביעית, שאין פורעים חוב מדמי שביעית[30]): ה אין נותנין לא לבַיָּר[31]) ולא לבלן[32])

16 מבושל, מיהו מאכל שנתקלקל מותר לזרקו: [16]) *אך דאינו להפסד, דהרי זילוף עדיף משתיי' [כב"ק דקטו"ב] נ"ל דעכ"פ מדמיוחד עפי לשתיי' אסור לשנותו: [17]) ניתנו רק לאכיל' וכו': [18]) משא"כ תרומ' רק בטמ' מותר להדליקו, ובמע"ש רק בטהו' מותר להדליק: [19]) *כדי שימכר בזול, להיכיל' דשביעי'; ואע"ג דבל"ז אסו' לסחור, עכ"פ בלקט לעצמו והותר מותר [כפ"ז מ"ג]: [20]) *קמ"ל אע"ג שזה שנוי, דתאני' אורחיי' למכור במשקל וירק במניין, אפ"ה אסור: [21]) *אך בלא מניין אסו', כדי לשנות מדרך סחור' בשאר שני': [22]) *אם כשרוצה להביאן לאכילת ביתו נמי אוגדן: [23]) *ר"ל אז מותר לאגדן
23 למכר בשוק, דאז אין האגוד דרך סחור'; א"נ ה"ק כדרך שאגדן לצורך ביתו, מותר לאגדן למכור בשוק, דקשר בית משונה הוא: [24]) עפ"ז סי' 12. 14: [25]) *דמדאינו דמי שביעי' רק דמי טרחא, אינו נתפס בקדושת שביעי', ולא דמי לנוטע בשכר דאסו' [כפ"ז ט"ג]? שאני הכא דהו"ל כשכרו ללקוט מאליו', ואפי' למ"ד המגביה מציא' לחבירו לא קנה חבירו, הכא לא נתכוון לזכות לעצמו כלום, ולא מכר לו כלום [תו' ע"ז דס"ב]; ומיירי הכא בספיחי' המותרי' כפ"ד 8: [26]) דהו"ל לשון מכר: [27]) *ר"ל נתפס בקדושת שביעי': [28]) ר"ל תיכף כשלקח הככר א"ל כן: [29]) ר"ל לקח הככר בהקפה: [30]) דהו"ל כסחור': [31]) ברוננענמאכער: [32]) טאמס

פרק ח כלל גדול [1]) אמרו בשביעית, כל המיוחד למאכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא [2]) לאדם, ואין צריך לומר לבהמה [3]), וכל שאינו מיוחד למאכל אדם, עושין ממנו מלוגמא לאדם [4]), אבל לא לבהמה [5]), וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, חשב עליו [6]) למאכל אדם ולמאכל בהמה [7]), נותנין עליו חומרי אדם [8]) וחומרי בהמה [9]) חשב עליו לעצים, הרי היא כעצים, כגון הסיאה [11]) והאזוב [12]) והקורנית [13]):

ב שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה [14]), לאכול דבר שדרכו לאכול [15]), ולשתות דבר שדרכו לשתות,

---

לגננין לזבל, אינה מכרעת לפע"ד, דהרי כשאינו מוכר לצורך אכילה מותר, כשך סק"ב, עכ"פ לית דין צריך בשש, דדם הו"ל כנזדמן דמותר למוכרו אפי' לצורך אכילה, ואי"ל דוקא דם שרי, דבטל לגבי בשר, משא"כ הכא את בשרו את הטפל לבשרו זה עורו [כב"ק דמ"א] ואפי' שוה יותר מעורו הו"ל טפל, [כמע"ש פ"א מ"ג], ליתא, דעד כאן לא פליג רפ"ח ארט"ז בעניין מכירת התיישי' רק מדמכוון גם להאיסור, דאל"כ לא הי' נוהר מדילא שכרו בהפסדו, ואני בעניי הבאתי ראי' לדבריו מב"ב [דע"חב] חמור מניקה למאי חזי', והרי חזי' לסחור' אע"כ מדקפיד ואמר מניקה, מכוון לחלב ואסור, מיהו משמע דהיכא דלא מכוון, גם רפ"ח מודה דשרי, אף דעור טפל לבשר, וה"נ כוון דמרויח בעור לבד, א"צ לכוון גם להאיסו', הו"ל האיסו' כנזדמן, ולפ"ז מתורץ קו' רתוי"ט, דכמו דמותר למכור הדם, כ"כ אף א"נ דהלב אסו' מה"ת, עכ"פ הי' ישי מותר למכרו לנכרי, מדהו"ל כנזדמן, וכיון דישי הי' מותר למכרו, הי' מותר ג"כ לתתו במתנה לשר הצבא, ואף לבתר מ"ש הב"ח דדוקא אותו ישראל שנזדמן לו מותר למכור, אבל ישראל אחר אסור לקנותו ולחזור למכרו, והרי מתנה הו"ל כמכיר' דאי לא דעביד וכו' [כב"מ דע"זא], כ"ל דהכא שאני דעכ"פ מדאין מְקבל המתנה יכול לתבעו בב"ד, הדר הו"ל כגבאו בחובו מנכרי דשרי מטעם דהו"ל כמציל מידם, וה"נ הכי, ובל"ז נמי נוכל לומר דקו' השס ודלמא לסחור', ר"ל למכרו שלא לצורך אכילת אדם רק לבהמ', דשרי:

פ"ח [1]) ע"לפז: [2]) ערוויכענדעס פפלאסטער: [3]) דכ' לאכל' ולא להפסד: [4]) דכ' לכם לאכל', דוקא המיוחד לכם יהי' לאכל' ולא להפסד: [5]) דכ' ולבהמתך וגו' תהי' תבואת' לאכל, הלאוי לאכילת' לא יהי' למלוגמתה: [6]) *בשעת לקיט': [7]) *ר"ל לשניהן: [8]) לאסור למלוגמ': [9]) דאסו' לשנותן מברייתן ולשלקן, מדדרכו להאכל חי מבהמ': [11]) ווילדער ראָסמארין: [12]) איזאף וי"א אחירתן: [13]) ניטווערקרויט, אלו ג' אינן מיוחדין לשום דבר ואזלינן בתר מחשבתו: [14]) במיוחד לזה או לזה לא ישנה: [15]) אם חי חי ואם

סכין כלים בשמן של שביעית[49], ואם סך יאכל כנגדו: **ט** עור שסכו בשמן של שביעית, רבי אליעזר אומר ידלק[50], וחכמים אומרים יאכל כנגדו, אמרו לפני רבי עקיבא אומר היה רבי אליעזר עור שסכו בשמן של שביעית, ידלק, אמר להם שתוקו, לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו[51]: **י** ועוד אמרו לפניו, אומר היה רבי אליעזר האוכל פת כותים[52] כאוכל בְּשַׂר חזיר[53], אמר להם שתוקו, לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו[51]: **יא** מרחץ שהוסקה בתבן או בקש של שביעית, מותר לרחוץ בה[54], ואם מתחשב הוא[55], הרי זה לא ירחוץ:

דאתו לתקן הגוף לאכילת קדשי' וסד"א מדאתו לצורך אכילה, הרי להביאן קמ"ל: 49) *דדוקא סיכת אדם מותר: 50) *ה"ה בכלי' שסכן במ"א: 51) דמיקל בה טפי ולא רצה לגלו': 52) *אף קודם שגזרו שיהיו כעכום פתן אסו', מדהחליט אותן עזרא בש' כהני' בשופרו' וש' ה"ת וש' תיקונו', כשבטלו בניין בה"מק: 53) ל"ד אלא חייב מכות מרדות: 54) *אבל לכתחילה אסו' להסיקן כפ"ע מ"ז: 55) שהרואה אדם חשוב, וילמדו אחרי' להקל טפי: מ"ב שדרכו לסוך, כ' ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצו"קל וז"ל ק"ל מ"ש סיכה לכלי' דאסו' כמ"ש ומ"ש לצביע' דמותר כפ"ז מ"ג, ואת"ל שמן דחזי לאכילת אדם שאני [*והנה קול עלה נדף, לפלפה שמו, כאוב מארץ קול בנו ותלמידו, ומה יענה הרמב"ם פ"ה משמיט' דפ' דלצביע' מותר אפי' במאכלי אדם? ול"מ הי' נ"ל כיון דהיתר לצביע' ילפי' מלכם לכל צרכיכם כירושלמי רפ"ז דשביעי', א"כ צבע יופי המלבוש הוי טפי הנאת הגוף ומחשב טפי לכם מסיכת המנעל שאינו אלא צורך המנעל שלא יקרע מהר, וריכוך העור, אינו אלא שומר ומציל הרגל מצער, והצלה אינו הנא'] עכ"פ ק"ל כיון דבגד שצבעו בקליפי שביעי ידלק [כב"ק דק"א], א"כ למה יצבע והרי יהי' אסו', וכ"ל דבב"ק מיירי בצבעו לאח"ז איסורו, דדמי לקליפי ערל', משא"כ בצבע בשביעי' קודם ביעו', הו"ל בזמן היתר כקדם ביטול לאיסו' לעיל פ"ז [*אמר בו"ת לפע"דנ באותן שא"ל ביעו' מותר לצבוע כפ"ז 280: כ' הר"ב כסי' 18 דמע"ש רק בטהו' מותר, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא וז"ל ותמהני הרי במע"ש כ' ואכלת, ושתיי' וסיכה ילפינן דמותר, דשתיי' בכלל אכילה וסיכה כשתיי', אבל הבער' לאו בכלל אכילה היא, ומהא דכתיב לא בערתי בטמ' אין לדייק דבטהו' מותר, די"ל דאצטריך דלא נימ' דנהוי כתרומ', דבנטמ' ומ"מ באכילה הותר בהבער', ולא מצאתי גלוי לדין זה דמע"ש טהו' מותר בהבער' בשס ופוסקי', זולת בר"ש ור"ב כאן וצ"ע, אח"כ מצאתי מפורש ברשי [יבמו'

ולא לספר[33]) ולא לספן[34]), אבל נותן הוא לבַיָּר לשתות, ולכולן הוא נותן מתנת הנם[35]): ו תאנים של שביעית, אין קוצין[36]) אותן במוקצה[37]), אבל קוצה אותן בחרבָה[38]), אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה[39]), ואין עושין[40]) זתים בבַד[41]) ובקוטב[42]), אבל כותש הוא ומכנים לבודידה[43]), רבי שמעון אומר אף טוחן הוא בבית הבד ומכנים לבודידה[43]): ז אין מבשלין יָרק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאנו לידי פְּסול[44]), רבי שמעון מתיר[45]), ואהרון אחרון נִתְפָּש בשביעית, והפֶּרי עצמו אסור[46]): ח אין לוקחים עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית, ואם לקח יאכל כנגדן[47]), אין מביאין קיני זבים[48]) וקיני זבות, וקיני יולדות מדמי שביעית, ואם הביא יאכל כנגדן, אין

מרחצאו': 33) למגלחו: 34) למוליכו בספינה, אף דהנך ג' הנאת
הגוף הן אסו', ומה"ט שאר אומנין: 35) שלא לשם שכר, אף שיודע
שעי"ז לא יתבע ממנו שכר: 36) לא יתחכם: 37) שניידעמעסער:
המיוחד לכך: 38) *חרב, משום שנוי: 39) מולטער: 40) *לשון
מיעוך וסחיט', כמו עשו דדי בתוליהן: 41) פרעסע: 42) *עץ
כבד שמשימין על זתים הנכתשי', קעלטערבוים: 43) פרעסע קענה:
44) כשיטמ' השמן, יצטרך לשרף הירק ויפסידו: 45) *לטעמי' דס"ל
דאפי' קדשי' מותר להביא לידי פסול [רפסחי' דלא"ב]: 46) לקח בפירות
שביעי' בשר, אלו ואלו מתבערי', לקח בבשר דגי' יצא בשר ונתפס
דגי' וכו' כלעיל פ"ז 6.: 47) כפי דמי' שנתן יאכל משאר פירות
בקדושת שביעי', דדמי שביעי' נתנו רק לאכיל': 48) *קן הוא ב' 48 ☞
תורי' או ב' בני יונה, א' חטאת וא' עולה, ותמוה מ"ש דנקט הנך
קרבנות ולא עולה חטאת ושלמי' ואשם דשכיחי טפי, ואת"ל דקינים
לרבותא נקט, אע"ג דאיכא בהו חטאת העוף שכולה נאכל לכהני',
אפ"ה כיון דמשולחן גבוה קזכו, לא אכל מדמי שביעי', עכ"פ ק'
דהרי בל"ז אית בקינין נמי עולה שאינו נאכל, ולפיכך לא עדיף
קיני' משאר קדשי' שאין אימוריהן נאכלי', טפי הו"ל למנקט דאין
מביאין מדמי שביעי' חטאת עוף, וכ"ל דרבותא קמ"ל בקינין, אף

לביעור[14]) יהודה ועבר הירדן והגליל, ושלש שלש ארצות לכל אחת ואחת[15]), גליל העליון, וגליל התחתון, והעמק, מכפר חנניה ולמעלן, כל שאינו מגדל שקמין, גליל העליון, ומכפר חנניה ולמטן כל שהוא מגדל שקמין, גליל תחתון, ותחום טבריא, והעמק[16]), וביהודה[17]), ההר, השפלה, והעמק[18]), ושפלת לוד כשפלת הדרום[19]), והר שלה כהר המלך[19]), מבית חורון ועד הים, מדינה אחת[20]): ג ולמה אמרו שלש ארצות, שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה[21]), רבי שמעון אומר לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה, ושאר כל הארצות כהר המלך[22]), וכל הארצות כאחד לזתים ולתמרים[23]): ד אוכלין על המופקר[24]) אבל לא על השמור[25]), רבי יוסי מתיר אף על השמור, אוכלין על הטפיחין[26]) ועל הדופרא[27]) אבל לא על הסתווניות[28]),

---

כשאר ילקו': 14) ר"ל חלוקות זמ"ז לענין ביעור, דכל מין שכלה מארץ שלקטו, אף שמצוי אותו מין עדיין בארץ אחרת, חייב לבערו: 15) *ר"ל דהשתא הוה ט' ארצו' חלוקו' לבעו', כ"כ הירוש', ולרשי [פסחי' דנ"בב] רבותא קמ"ל אף שיש ג' לכל אחת ואחת, שכלים פירותיה קודם לחבירתה, אפ"ה כולן אחת הן, וכ"כ הר"מ הכא, וכ"מ בבבלי שם: 16) ר"ל תחום טברי' הוא העמק הנ"ל: 17) ר"ל ג' ארצו' שביהוד' הן, ההר וכו': 18) והשתא מפרש ג' שבעבר הירדן, שפלת וכו': 19) דכ"ז שאוכל בזה אוכל בזה: 20) אלו ג' שבעבר הירדן: 21) *שבג' ארצותי', ולירושל' הנ"ל אג' ארצות שב"כא קאי מתני': 22) דהם רבוי פירו': 23) *דאע"ג דאין חי' שביהוד' גדיל' אפירו' שבגליל, בשביל פירו' אלו מתרחקי' החיות: 24) *אוכלי' מה שבבי', במצוי מין זה עדיין במקום הפקר בין במחובר בין בתלוש: 25) *בכלה במופקר, אבל מצוי עדיין באילן שבחצר שאין חי' מצוי שם: 26) פֿאָגעלקרוג קדיר' שבכותל ששם לצפרי' יקוננו, אוכלין בבית, במצוי מין זה עדיין בספיחים ממה שהביאו הצפרי', אף שאינו בשד': 27) *אילן העושה ב"פ פירות בשנה, אף שאינן מצוי, אוכלין עליו: 28) *ווינטערטרויבען, המתבשלין באילן בסתיו:

פרק ט הפיגם[1] והירבוזין השוטים[2], והחלגלוגות[3], כוסבָר שבהרים[4], והכרפס[6] שבנהרות, והגרגר[7] של אֵפֶר[8], פטורין מן המעשרות[9] ונלקחין מכל אדם בשביעית, שאין כיוצ' בהם נשמָר[10], רבי יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין, שלא נחשָׁדו עליהן עוברי עבירה[11], רבי שמעון אומר כל הספיחי' מותרין[12] חוץ מספיחי כרוב, שאין כיוצא בהם בירקות שדה[13], וחכמים אומרים כל הספיחין אסורין: **ב** שלש ארצות

דעג"ב] דכתב להדי' דהקרא דלא בערתי ממנו בטמ' אתי' לאְרויי דלא כיוצ' דמשום טומ' הותר הבבער', יע"ש עכ"להט, *ויען הסרים הן אני עץ יבש, דלפע"ד כוונת הר"ש ור"ב דעכ"פ אשכחנא מע"ש טהו' דמותר בהדלק' בשעת בעורו, דהרי פשטא דקרא דלא בערתי ממנו, אשעת בעורו קאי, ואע"ג דשלא בשעת בעורו אינו מותר כ"א באכיל' שתיי' סיכה, עכ"פ בשעת בעורו דמותר לאבדו ולשרפו, והשבתתו בכל דבר, וכ"כ הרמבם [פ"יא ממע"ש וכ"ר] וז"ל שרפו ונשערו וכו' ואז וודאי מותר נמי להדליק, ואדרב' הכי שפיר טפי דבהדי דשריף לי' מתהנה מני', משא"כ כשהוא טמ' א"א בהדלק'; [השבני רבינו הנ"ל א"כ למה נקט הרב קולת שביעי' ממע"ש, במע"ש טמ', הרי ממע"ש טהו' נמי קיל, דהיינו שלא בשעת בעורו? עכ"להט, *ולפע"דנ משום דבשביעי' נמי איכא גוונא דאסו' בהדלק', במיוחד רק לאכיל' כפת שביעי', דלאכל' אמר רחמנ' ולא להפסד, אע"כ ה"ק מתני', בשביעי' איכא גוונ' דמותר בהדלק', משא"כ מע"ש טמ' ותרומ' טהור' ליכא גוונ' דשרי בהדלק', אבל מע"ש טהו' דומ' לשביעי' דאיכא נמי גוונ' דשרי בהדלק' בשעת בעורו, להכי לא נקי הר"ב למנקטי': מ"ג לא אגודות, וכ' עלה רבינו הגאון אא"מו זלוק"ל וז"ל ק"ל אפי' שלא באגוד' ליתסר לב"ש, דהרי לב"ש גם לאכל בטוב' אסו' מדדמי למכיר' כפ"ד ט"ב, ונ"ל התם שהמלקט יחזיק טוב' לבעל השד', זה אסו', דרחמנ' אפקרי', אבל מי שתלבו וזכה בו כבר, וודאי בלקט והותיר מותר למכרו, ומה"ט לריך להבליע דמי אתרוג בלולב דשמא לקטו הע"ה למכרו:

פ"ט [1]) רויטעקרויט: [2]) ווילדער טשפארגעל: [3]) באררעלקרויט וי"א עלדבעערען וי"א בייפוסקרויט: [4]) קאָריאנדער שגדל בהר, אבל של גינה חשוב: [6]) פעטערזיליען: [7]) אירוגא: [8]) הגדל באחו: [9]) בכל השני': [10]) *והרי שמור אסו' לאכל ואלו בהפקר גדלי'; מיהו קדושת שביעי' יש בהן, ואסו' ליקח מהן מע"ה יותר מג' סעודו', דהו"ל כדי חיין ליוס א', דביותר מג"ס, אף בדברי' שא"ל בעו', חשוד עכ"פ הע"ה לקנות בהן עבדי' קלקעו' ובהמ' טמא' וכדומ' [כתו' סוכה דלט"א]: [11]) *דאינן חשובי' כ"כ שלא יפקירן: [12]) ליקח מהחשוד, דמסתמ' היא מהפקר: [13]) *ר"ל אינו גדל בהפקר

משתרד רביע' שניה[49]): ח מי שהיו לו פירות שביעית, והגיע שעת הביעור[50]), מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד[51]), ועניים אוכלין אחר הבעור, אבל לא עשירים[52]), דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור[53]): ט מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה, או שניתנו לו במתנה, רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן[54]), וחכמים אומרים אין החוטא נשכר[55]), אלא ימכרו לאוכליהן, ודמיהם יתחלקו לכל אדם[56]), האוכל מעיסת

ולא ניחש להיזק הבהמות בדריסת רגלם: [48])דמדראויין למאכל בהמ' אסורי' בסחור' ובהפסד: [49])דתו לא חזו אותן שבשדה לחי': [50])המבואר במ"ב, בכלה לחי' לפי הארצות; מיהו בשהם, אוכל בענבי' עד הפסח, ובזתי' עד עצרת, ובגרוגרו' עד חנוכה, ובתמרי' עד פורים, וכולן של שנת ח', ולהכי גם בשהם בהגיע א' מהזמני' הנ"ל מחלק וכו': [51])לבני ביתו וקרוביו ואוהביו, ולרמבן מוציא הנשאר ומפקירו, מיהו גם הוא יכול לחזור ולזכות בין האוכלי', ולרמבם צריך לאבד הנשאר ולבערו מהעולם: [52])*ר"ל עניי' ועשירי' לאו דוקא, רק ר"ל מי שאין הפירות משדה שלו, זהו עני ואוכל, אחר הביעור, אבל בעל השדה שזכה גם הוא בהפקר משדה שלו, זהו עשיר ואסור' לאכלן אחר הביעור, מיהו בביעור כולן חייבי', רק דלר' יהודה רק העני רשאי לחזור ולזכות במה שביער, כך נ"ל וכ"מ בתוספתא, ובפי' החומש לרמבן: [53]) *מדקיי"ל כר' יוסי דנמוקו עמו, להכי רמבם לשעתי' לעיל סי' 51, גרס הכא אין אוכלין: [54])*ר"ל לכל מי שירצה לאכול מהן, ואף הוא ובני ביתו מותרי' לאכל מהן, אבל לא יאכלם הוא לבדו, דס"ל כב"ש פ"ד מ"ב דאין אוכלי' פירו' שביעי' בטוב', ואם יאכלם הוא לבדו, יחזיק טובה למוריש ולנותן: [55])*ר"ל לדידן מותר לאכלן לבדו, דכב"ה ס"ל דאוכלין פירות שביעי' אפי' בטובה, אלא לדידך דס"ל אסו' לאכל בטוב', א"כ חוטא הוא המקבל מתנה הזה, דקבל מתנה שלא הי' רשאי לקבלה, והרי עכ"פ ילוויה, שיאכל גם הוא עמהם, והן יחזיקו לו טובה ג"כ על שנתנן להן: [56])*נ"ל מדלא קאמר' "והדמים 56
יתחלקו, אלא ר"ל דמיהן של האוכלין, דהן יחלקו המעות למי שירצו, כדי שלא יחזיקו מקבלי המעות טוב' למקבל המתנה שחטא; ובירושלמי פליגי אי

רבי יהודה מתיר, כל זמן שבכרו[29]) עד שלא יכלה הקיץ: **ה** הכובש שלשה כבשים[30]) כחָבִית אחת[31]), רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון[32]), רבי יהושע אומר אף על האחרון[33]), רבן גמליאל אומר כל שכלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החָבִית[34]), והלכה כדבריו, רבי שמעון אומר כל יָרָק אחד לביעור[35]), אוכלין ברגילה[36]) עד שיכלו סְרָרִיוֹ'[37]) מבקעת בית נטופה[38]): **ו** המלקט עשָבים לחים[39]), עד שיבש המתוק[40]) והמגבב ביבש[41]), עד שתרד רביעה שניה[42]), עלי קנים ועלי גפָנים[43]), עד שישורו מאביהן[44]), והמגבב ביבש[45]), עד שתרד רביעה שניה, רבי עקיבא אומר בכּוּלן[46]) עד שתרד רביעָה שניה: **ז** כיוצא בו, המשכיר בית לחבירו עד הגשמים, עד שתרד רביעה שניה, המודר הנאה מחבירו עד הגשמים, עד שתרד רביעה שניה, עד אימָתי עניים נכנסין לפרְדסות[47]), עד שתרד רביעה שניה, מאימָתי נהנין ושורפין בתֶבן ובקש של שביעית[48]),

---

29) *שהתחילו להתבשל: 30) ג' מיני ירק: 31) בחומץ או בציר: 32) דכלה מין א' נאסרו כולן, מדנתנו טעם זה"ז: 33) דדוקא בהוא בלי תערובו' חייב בביעו', משא"כ הכא אותו שכלה מעורב בטעם מאותו שלא כלה: 34) *וטעמו שבלוע בחבירו, כמבואר הוא: 35) ואף שכלו שלשתן, אם מין ירק אחר לא כלה, א"צ לבערן: 36) באָרצעלקרויט והוא חלוגלוגי' ועומד ימים רבי' בשביל הליחות שבה: 37) *הרגילה הגדילה מסוגר תחת הארץ: 38) ארץ לחה מאד ולכן מתקיים שם זמן רב: 39) א"צ לבער עד וכו': 40) *שנתייבש לחלוחית שבקרקע מגשמי שביעי', דשוב אותן הנשארי' בשדה לא חזו לחי': 41) *לקט עשבי' שדרכן לאכל יבשי', א"צ לבער עד וכו': 42) *ר"ל גשם השני והוא כ"ג במרחשון בשנה א', דתו לא חזו יבשי' שבשדה לחי': 43) א"צ לבער עד וכו': 44) שיפלו מהגזע, דתו לא חזו לחי': 45) מעלי קני' וגפני', א"צ לבער עד וכו': 46) כל הנזכרי' במשנה: 47) *בשאר שנים ליטל לקט שכח' ופא',

ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגומר, התקין הלל פרוזבול[16]: ד זהו גופו של פרוזבול[17], מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלו' שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמין למטה או העדים[18]: ה פרוזבול המוקדם[19] כשר[20], והמאוחר פסול[21], שטרי חוב המוקדמים פסולין[22], והמאוחרין כשרים[23] אחד לוה מחמשה, כותב[24] פרוזבול לכל אחד ואחד[25], חמשה לוין מאח', אינו כותב אלא פרוזבול אחד לכלם: ו אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע[26], אם אין לו, מזכה הוא לו[27] בתוך שדהו, כל שהוא[28], היתה לו שדה ממושכנת בעיר[29], כותבין עליה פרוזבול, רבי

ולא יצטרך הוא לנגוש ללוה: 15) אם נכתב פרוזבול : 16) *נוטריקון, פרוז ר"ל תקנה, ובול ר"ל לעשירים, שלא יפסידו ושלא יתעלו, ומלא היו כל ישראל בא"י בזמן בית שני, והו"ל שמטת כספים מד"ס הי' כח ביד הלל לבטלה: 17) כך כתוב בו, שאמר המלוה לדיינים מוסרני וכו', וקיי"ל דאפי' שלא בפני דייני' יוכל לומר לב' עדים הוו עלי שהדי שמוסרני שטרותי לב"ד פלוני וכו' וא"צ למסור באמת השט"ח לב"ד, ואפי' חובות שבע"פ יכול למסור בכה"ג, גם א"צ כתב, אלא שאומר כך בפני ב"ד או עדים, וזמן כתיבת הפרוזבל עד סוף שנת ו' לרא"ש, ולרמב"ם מדאין שביעי' משמט רק בסופו, כותבו גם בשביעי' עצמו; מיהו י"א דאין שמיט' נוהגת בזה"ז, וכן נוהגי' [ח"מ סס"ז]: 18) לפני מי שאמר לפניהם כך: 19) שכתבו בכסלו, וכתב זמנו בתשרי שלפניו: 20) דהרי הורע כח מלוה עי"ז דאינו מועיל לשטרו' שנעשו אחריו: 21) *שכתבו בתשרי וכתב זמנו בכסלו, ואולי ילוה ביני ביני, ויסברו ב"ד שלא ישמיטן שביעי' מדפרוזבל מאוחר לשט"ח ויגבה שלא כדין, ומשום קנסא פסלוהו לגמרי: 22) דהרי יגבה שלא כדין מהלקוחו' שלקחו מלוה קודם להלואתו, ופסלום לגמרי משום קנסא: 23) מדהורע כחו של מלוה עי"ז: 24) *הסופר: 25) לכל מלוה ומלוה: 26) שיהי' ללוה, דאז הוה כגבוי: 27) ר"ל מזכה מלוה ללוה: 28) *ואפי' החוב ק' מנה, עכ"פ אפשר דגבי והדר גבי כל שעה שיפדהו: 29) בין שמישכן הלוה

שביעית עד שלא הורמה חלתה, חייב מיתה[57]:

פרק י שביעית משמטת את המלוה[1], בשטר ושלא בשטר[2], הקפת החנות[3] אינה משמטת[4], ואם עשאה מלוה[5] הרי זו משמטת, רבי יהודה אומר הראשון משמטת[6], שכר שכיר אינו משמט, ואם עשאו מלוה[5] הרי זו משמטת, רבי יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת בשביעית[7] משמטת[8], ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת: **ב** השוחט את הפרה וחלקה בראש השנה[9], אם היה החדש מעובר[10], משמט[11], ואם לאו אינו משמט, האונס והמפתה והמוציא שם רע[12] וכל מעשה ב"ד[13], אין משמטין, המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין[14] אינן משמטין: **ג** פרוזבול[15] אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, כשראה שנמנעו העם מלהלות זה את זה,

---

מיירי בפירו' שנלקטו בהיתר או באיסור: 57) דס"ד בשביעי' כ' לאכלה ולא לשרפה, ואם יתן חלה גורם שתשרף אם תטמא, קמ"ל: מ"ה הקשה רתוי"ט דהכא פ' הרב כר"ג ולעיל ספ"ז פ' דשביעי' אוסר בנ"ט, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל לק"מ דהתם דאסו' לסחורה וכדומ', אבל מ"מ אינו חייב בביעו', ועיי' במעשר שני פ"ו מ"ה בתוי"ט ד"ה התבשיל, הרי דבג' מקומו' נקט רת"ויט לדמות קדושת שביעי' לביעו', וליתא וכמ"ש:

פ"י 1) דאינו רשאי לתבוע חובו: 2) ר"ל אפי' בשטר שמשעבד נכסיו, לא הו"ל כיש לו משכן דאינו משמט: 3) *שלוקח פרוע' פרוע' ואינו קובע זמן לפרעון, רק כשיצטרך סך מה, פורע הכל: 4) *מדאין דרך המלוה לנוגשו: 5) שחישב עמו וקבע זמן לפרעון: 6) פעם ראשון אינו משמט, וכשלקח פ"ב נשמט הראשון, ובפעם ג' נשמט ב' וכן לעולם: 7) ר"ל אם שכירתו מעבודת קרקע שאסור בשביעי': 8) דהו"ל כמלוה: 9) בא' דר"ה דא': 10) שהי' אלול מעובר, והו"ל א' דר"ה, ל' של אלול דשביעי': 11) דשביעי' משמטת בסופה: 12) אונס ומפתה נותן נ' שקל, ומש"ר נותן ק' וקודם שתבעו בדין אינן משמטין, מדאי מוד' מפטר: 13) פסק דין שנכתב אינו משמט, דכגבוי דמי: 14) *שהם יגבו חובו בזמנו,

במשיכה[45], וכל המקיים את דברו[46] רוח חכמים נוחה הימנו[47]:

נשלמה מסכת שביעית

חששו לזה, אבל בהורתו בקדושה, אין רוח חכמי' נוח' שיחזור, דאז טפי איכא למיחש, מדדמי לישראל, ואם יחזיר לו ידינוהו כישראל גמור ויפטר אשת אחיו בחליצה או ייבם במקום אח אחר שהורתו בקדושה, כמבואר פ"ק דקדושין, ולרשי בקדושין הוה דינא איפכא, דבהורתו בקדוש' מדדמי לישראל, רוח חכמי' נוח' שיחזו': 45) ובלא משך אפי' נתן מעות יכולי' לחזור בהן: 46) *אפי' בלא נתן מעות: 47) *דתני' הן צדק יהי' לך שיהי' הן שלך צדק ולאו שלך צדק:

מ"א בשטר, כ' ע"ר רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, וז"ל אף דשטר חשיב הילך [כת"מ ספ"ח] עכ"פ לענין שמיט' צריך שיהי' כגבוי, משא"כ הילך אינו רק שעבוד ולא כגבוי, והו"ל שפיר אשר יהי' לך את אחיך תשמט ידיך, דב"ת מכאן ולהבא גובה [כפסחי' דל"ב] מ"ו תוי"ט ד"ה וליתומי', כ' דבחוב אביהם ולא הניח קרקע, דגובה עכ"פ מתקנת הגאוני' ממטלטלי כיון שהאפטרופס לא לוה, אין כותבי' אנכסיו, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא וז"ל הו"ל כפשוטו, בשעבוד לו אביהם מטלטלי בפירוש, או מטלטלי אג"ק ומכר אח"כ הקרקע, דבכה"ג אפי' מדינא דשם גובה ממטלטלי דיתמי: מ"ד כ' הרב כלעיל 32 וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל תמוה דזה לא כמ"ד דשם ב"ב דפליגי בתלוש ולבסוף חברו, א"כ מיירו דוקא במחובר בטיט ולמסקנ' גם ר"א ס"ל דכתלוש דמי, וטעמ' דר"א מקרא ויטבל ביערת הדבש, וקאי הכל אדבש, ומיירי אפי' בתלוש לגמרי, ולרבנן דלא דרשי כן אפי' במחובר בטיט הו"ל כתלוש, וצ"ע עכ"לה [*ואני האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד, דדברי הרב ז"ל ממקום קדוש יהלכו, דכ"ה ממש בירוש' כאן, והירוש' נקט הכי בתר הך דרשא דיער הדבש, ש"מ דגם לפי הך ילמוד' דיער הדבש, פליגי רק במונח ע"ג קרקע, ולא במונח ע"ג יתידו', ופליגי אם הכוורת מחשב כמחובר או לא, דקרא דיערת הדבש, בדבש בכוורת מיירי, וכ"כ הרשב"ם [ב"ב דס"ו:] וז"ל מ"ט דר"א דחשיב לכוורת מחובר דכ' וכו' ובדבש במקום גדולו מיירי וכו' והו"ל מחובר אפי' אין הכוורת מחובר ממש בקרקע, עכ"ל, הרי הבבלי וירוש' בחד שיט' אזלי ולא פליגי כלל, ומ"ש רבינו דמחובר בטיט במסקנא הו"ל לרבנן כתלוש, לא הבנתי דוודאי דהדבש הו"ל כתלוש אבל הכוורת תלוש ולבסוף חברו ובטלו במקומו לקבלת טומ' ופרוזבל דינו כקרקע כבכל דוכתי כתו' [שבועו' דמ"ב:] בשאל בית ונשרף, פטו' דהו"ל כקרקע, וכ"כ הרא"ש [חולין דט"ז:] וכ"כ בדוכתי טוב' לענין קניין כסף שטר חזק', תלוש ולבסוף חברו הו"ל כקרקע, ובכינור אף דקיי"ל דחקקו ולבסוף קבעו כתלוש דמי, התם ה"ט דאע"ג דכמחובר דמי, עכ"פ מדחקקו מעיקר' הי' עליו תורת כלי, לא מתבטל תו שם כלי מנה, וכ"כ רשב"ם ב"ב להדי', ומכ"ש לענין פרוזבל, דבהשאיל לו מקום קלא כרוב סגי [כגיטין דל"ז] ובחברו בטינא ע"כ הושאל לו המקום: *השבני יפה כ' ידידי הרב כי' מירוש' מוכח כדבריו, עכ"ז מדברי ראשוני' כולם לא משמע כן, תו' ב"ב [דס"ה:] כ' דלטעמ' דאתקיש ליער קאי אדבש שבתוך הכוורת, ולא חיישי' בחיבור הכוורת [*ולא אוכין זו הראי', דלמא לא חיישי' שיהא מחובר

הוצפי' אומר כותבין לאיש על נכסי אשתו[30], וליתומי' על נכסי אפוטרופין[31]: ז כוורת דבורי'[32], רא"א הרי היא כקרקע[33], וכותבין עליה פרוזבול[34], ואינה מקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת[35] חייב וחכמים אומרים אינה כקרקע, ואין כותבין עליה פרוזבול, ומקבלת טומא' במקומה, והרודה ממנה בשבת פטור[36], ח המחזיר חוב בשביעית[37], יאמר לו[38] משמט אני, אמר לו[39] אע"פי כן, יקבל ממנו[40], שנאמ' וזה דבר השמיטה[41], כיוצא בו, רוצח שגלה לעיר מקלט, ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני, אמרו לו אע"פי כן, יקבל מהם שנאמר וזה דבר הרוצח: ט המחזיר חוב בשביעית[42], רוח חכמים נוחה הֵמֶנו, הלוֶה מן הגר שנתגיירו בניו עמו, לא יחזיר לבנין[43], ואם החזיר רוח חכמים נוחה הֵמֶנו[44] כל המטלטלים נקנין

לאחרי', או אחרי' אללו: 30)*אפי' על נכסי הלוג שאינן באחריותו רק שאוכל פירותיהן: 31)*הואיל ואפטרופס לוה, אף שלא לצורך עצמו לוה, אפ"ה כותב על נכסיו: 32)במחוברת בטיט כע"לפ דהו"ל כקרקע, ובמונחת ע"ג יתדות כעל"פ דאינה כקרקע, כי פליגי במונחת ע"ג קרקע ואינה מחוברת: 33)ונקנית בכסף שטר וחזקה: 34)אפי' אין לו קרקע כלל: 35)אלת דבש שבתוכה, הו"ל כתולש ממחובר: 36)*אבל אסור מד"ס: 37)*ר"ל אחר שביעי', דאין שביעי' משמט רק בשעה אחרונה: 38)מלוה ללוה: 39)לוה למלוה: 40)ולא עוד אלא שמותר לפשוט ידו לקבל המעות בשעה שאומר משמט אני: 41)בדיבור א' סגי: 42)ר"ל שאומר אעפ"כ כנ"ל: 43)א"ל להחזיר להם כשמת הגר: 44)*שלא יחזור לסורו, ואי"להק 44 מה יועיל שיחזור לסורו הרי עכ"פ יהי' דינו כישראל מומר, ואי"ל שיטעה שנדינהו אז כעכום, כעין סבלת תו' [קדושין דיו"ב], הרי גם עכום אינו יורש לגר, ודוחק לומר שיטעה בתרתי, ונ"ל דר"ל בעבור לערו על אבוד ממונו, ימאס בדת יהדות, ולא שיחשוב לירש השתא, או נ"ל דר"ל שירש אז בכח עכום, [ודברי רתו"יט כאן ד"ה לא יחזיר תמוהים, יע"ש] מיהו דוקא בהיתה הורתו ולידתו שלא בקדושה,

שדברו בו חכמים בכל מקום[7]), שאינו לא שומע ולא מדבר[8]): ג קטן שלא הביא שתי שְׂעָרוֹת, רבי יהודה אומר תרומתו תרומה[9]), רבי יוסי אומר אם עד שלא בָּא לעונת נדרים[10]), אין תרומתו תרומה, ומשבא לעונת נדרים תרומתו תרומה: ד אין תורמין זיתים על השמן, ולא ענבים על היין[11]), ואם תרמו, בית שמאי אומרים תרומת עצמן בהם[12]), ובית הלל אומרים אין תרומתן תְּרומה[13]): ה אין תורמין מן הלקט ומן השִׁכחה ומן הפאה[14]), ומן ההפקר[14]), ולא ממעשר ראשון שניטָּל תְּרומתו[15]), ולא ממעש' שני[16]) והקדש[17]) שנפדו, ולא מן הַחיוב על הָפטור[18]), ולא מן הָפטור על הַחיוב, ולא מן התלוש על המחובר, ולא מן המחובר על התלוש[19]), ולא מן החדש על הישן[20]), ולא מן

[7]) *ברוב המקומו', והכא ר"ל חרש שדברו במשנ' א' דלא מהני בדיעו' היינו שאינו וכו': [8]) *אפי' פקח ונתחרש דינו כשוטה [כא"הע ק"כא ודלא כרב כאן]: [9]) *בדיעב' ודוק' כשהגיע לחנוך: [10]) *הוא בן י"ג שנה ויום א' ובת י"ב ויום א' [כרמבם פי"א מנדרי']; ושנה מקודם בודקין ביודעין לשם מי נדרו, נדריהן קיימי': [11]) אפי' יש בזיתי' כ"כ שמן כפי שיעו' שחייב, עכ"פ כתיב כדגן מהגורן, צריכין שיהיו שניהן גמורי': [12]) כפי התרומ' שחייב ליתן מהזיתי': [13]) מדהתכוון גם על השמן: [14]) *אפי' העני שהן שלו, עכ"פ הו"ל מפטו' על החיוב, וכ"כ הפקר פטו' מת"ומע: [15]) *דייקא, שנטל תרומ' שלו, דהיינו תמ"ע ולא ת"ג, ומשכ"חל בהקדימו לוי לכהן ונטל המעש' בשבלי' דפטו' מת"ג, אבל בלא נטל גם תמ"ע, דשאי לעשותו ת"ג, ובנטלו שניהן פשיט' דלא, דהו"ל מפטו' אחיוב: [16]) ר"ל אפי' נפד', אפ"ה מע"ש ממון גבוה הוא, ואפי' הקדים המע"ש בשבלי' דפטו' מת"ג, ומכ"ש בהפריש כבר ת"ג ממנו: [17]) אפי' נתמלא ביד גזבר דפטו' מת"ומע, ומכ"ש בהפרישן מקודם: [18]) *שלא הביא שליש [דהיינו כל שזורע' ואינה מצמחת, וסימן לזה בנותן פרי למים ושוקעת רובה, אז הביא' שליש]: [19]) *וה"ה ממחובר על מחובר דלא, אבל באמר ממחובר לכשיתלש, דבריו קיימי' [בקדושין דס"ב]: [20]) ר"ל מפירו' שנה זו על של אשתקד, ושדה

8 ☞

מַסֶּכֶת תְּרוּמוֹת

פרק א חמשה לא יתרומו, ואם תרמו אין תרומתן תרומה, החרש[1]) השוטה[2]) והקטן[3]), והתורם את שאינו שלו[4]), נכרי שתרם את של ישראל אפילו ברשות[5]), אין תרומתו תרומה: **ב** חֵרש המדבר ואינו שומע, לא יתרום[6]), ואם תרם תרומתו תרומה, חֵרש שדברו

ממש, אבל עכ"פ צריך שיהי' מונח ע"ג קרקע] וכ"כ הרמב"ם פכ"א משבת וכן בא"ח (שכ"א ס"יג) משמע דלרבנן אפי' במונח איתדו' אסו' בשבת משום שבות, וכ"כ התו' שבת [דמ"גב] ד"ה דחשיב מדלא תרצו דמיירי במונח איתדו', מזה נ' דס"ל דבמשנ' מיירי ר"א אפי' במונח איתדו', וכן מוכח מפרוזבל, דאלו במונח ע"ג קרקע, לרבנן כותבין פרוזבל כדאית' בפ' השולח דהיא דעלין נקוב מיירי במונח אסיכי [*לפע"ד אין מזה ראי' די"ל דהכא מיירי בלא השאיל לו מקום לכוורת כמ"ש רתוי"ט] וכ"כ בס' שנות אלי', וא"כ אף דבירושל' נ' דמיירי במונח עג"ק, הא ע"כ בבלי לא ס"ל כן, ומ"ש ידידי הרב ני' דבכמה דוכת' מוכח דתלוש ולבסוף חברו הו"ל כמחובר, ימחול לי מה בכך דכוורת כמחובר מ"מ מדלא דרשי יערת דבש הו"ל הדבש כפת הדבוק לתנור [כתו' בב' שם] [*לפע"ד כבר יישב הירו' קו' זו דפת לאו רביתי' בתנור, משא"כ בדבש] ומ"ש מעכ"ת מכ"ש בפרוזבל דבהשאיל לו מקום שגי, זה מודינא דפרוזבל כותבין ואפי' בלאו טעמ' דכוורת כמחובר, רק משום קרקע השאול לו, ומה"ט אפי' במונח אקרקע לאו חיבור וא"כ מאי ראי' שמביא ידידי הרב ני', אני אומר דפרוזבל מיירי ע"כ במונח אסיכי ופלוגתיי' אם הכוורת כיער, ופלוגת' דתולש בשבת מיירי בכל גווני, ודברי הירוש' קשין בסברא כיון דאנו דנין מקרא דיערת דבש, דהדבש הו"ל כיער א"כ מה הפרש בין מונח או ע"ג קרקע או ע"ג יתידו' [*לפע"ד מוכיח הירושל' ממקרא מלא מדכתי' והנה דבש ע"פ השדה, משמע דמונח על מחובר לארץ] ואולי באמת סתמ' דירוש' מה אנן קיימי' לא אזלא אליבא סוגי' דמקודם דיליף מיערת דבש:

פ"א [1]) שאינו שומע ולא מדבר: [2]) *המאבד מה שנתנו לו או לן בבה"ק, או יוצא יחידי בליל', או מקרע כסותו, ורגיל בחד מהנך דרך שטות, ולרמ"בם ה"ה ברגיל בדבר אחר דרך שטות: [3]) *אפי' בן י"ג ויום א' או בת י"ב ויום א', רק שלא הביא ב' שערו': [4]) *שלא ברשות בעלי', ואפ"ה בתרם משלו הר"ז תרומ': [5]) שעשאו שליח, ואין שליחות לעכום: [6]) מדאינו שומע הברכה:
[7])

לא שניה: ט ותורמין שמן על זיתים הנכבשים[36], ויין על ענבים לעשותן צמוקין, הרי שתרם שמן על זתים לאכילה, וזתים על זתים לאכילה, ויין על ענבים לאכילה, וענבים על ענבים לאכילה, ונמלך לדורכן, אינו צריך לתרום[37]: י אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו[38] על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ואם תרמו תרומתן תרומה[39]:

הגמור' מדאו': 34) *בנפלה לפחות מק', נעשה הכל דמוע, ואסור' לזרי', וימכר המדומע לכהן חוץ מדמי תרומ' שבו: 35) באכלה זר בשוגג חייב קרן וחומש: 36) *בהומן או במי' לאכלן כך, דהו"ל נגמר' מלאכתן: 37) דבשע' שתרם שפיר תרם: 38) *תבוא' שנתמרח
39 הכרי: 39) *והא דבמ"ד אמרי' דאינה תרומ', תי' בירושלמי דהתם
☞ איכא משום גזל השבט, אי משום טרחא דכהן, דצריך לעצור הענבי' והזתי', ואי משום דצריך אומד רב לתרום מהזתים וענבי' כפי שיעור שחייב מהיין והשמן, ושמא לא יפריש כפי שיעור זה, משא"כ הכא מיירי במרזות כהי וכדומה, שא"צ לכהן להעריח הרבה לגומרן, גם בא"א שיטעה להפריש פחות משיעור חיובו, עי"ל דהתם בתרומת תירש ויצהר [ודגן וכדומ' שהן דאו'] משא"כ הכא בתרומ' דרבנן; והא דאמרי' במ"א תרומ' ויחזור ויתרום, תי' בירו', דמ"א מיירי בנאבד' תרומ' ראשונה ומשום גדר מי חטאת נגעו בה שלא יתבטלו, אבל כשיקבל הכהן תרומ' אחרת, יצטרך לעבר אם השית דעתו משמירת גופו מטומאת מת, דצריך הזאה [כזבחי' דנ"ע] כך נ"ל פי' הירושלמי, דא"לכ הרי הזאה אינו כ"א בטומ' מת, דהו"ל מלתא דלא שכיחא לגבי כהן כפ"ק דיומא, שמוזהר שלא לטמ' רק לז' קרובי' ולמת מצו', ולמלתא דלא שכיח' לא עביד רבנן תקנתא; ותמהני אהרמבם פ"ה מתרומו' דסתם להנך ב' משניו' הך דמ"א ודמ"י ואין א' מנושאי כליו שהעיר בזה, דמ"א רק בנאבד' ראשונה מיירי וצ"ע]: מ"ד כ' הרב דטעמי' מדהו"ל משאינו גמו' על גמו' כשי' 11, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל אע"ג דבכה"ג בדיעב' תרומתו תרומ', הכא שאני דהוי פסיד' דכהן ותמי' לי אהרב, דאימא דמיירי הכא בזתי' הנכבשין דנגמר מלאכתן, ואפ"ה לא הוה תרומ' משום פסיד' דכהן, וצ"ע עכ"לה [*אמרה האיפות ברי' שאין לה עיני', תמהני אדברי
☞ מרן דלא על הרב תלונתו כ"א על הירושל' כדמוכח ממ"ש סי' 39, ולפי דברי רבינו א"כ טכ"ש דטה"ע זיתי כבוש אזיתי שמן דלא להוי תרומ', והא

הישן על החדש, ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ[21], ולא מפירות חוצה לארץ על פירות הארץ[21], ואם תרמו אין תרומתן תרומה: **ו** חמשה לא יתרומו, ואם תרמו תרומתן תרומה, האלם[22] והשכור[23] והערום והסומא, ובעל קרי, לא יתרומו[24], ואם תרמו תרומתן תרומה[25]: **ז** אין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין[26], אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול ואת המנוי, אין תורמין בסל ובקופה, שהם של מדה[27], אבל תורם הוא בהן חציין ושלישן[28], לא יתרום בסאה הציה, שחציה מדה[29]: **ח** אין תורמין שמן על זתים הנכתשין[30], ולא יין על ענבים הנדרכות, ואם תרם, תרומתו תרומה[31], ויחזור ויתרום[32], הראשונה[33], מדמעת בפני עצמה[34], וחייבין עליה חומש[35] אבל

שעשתה ב' גרנו' בשנה א' מעשרי' מז"עו: [21]) *ר"ל אפי' ח"ל שבגבולי א"י שחייבי' בת"ומע מתקנת נביאי' או החכמי' בסוף מסכת ידי', וה"ה משל סורי' אצל א"י או איפכא: [22]) שומע ואינו מדבר: [23]) שאינו יכול לדבר לפני המלך: [24]) אלם וערום ובעל קרי [עפ"ג דברכו' מ"ד] לא יוכלו לברך, ושכור וסומא שמא יתרמו מרע איפה: [25]) *דברכו' אינן מעכבו', ומה שכופל שלא יתרומו, כדי לחזק הדברי' שלא יתרמו לכתחיל' בשום פני', כ"כ הר"מ, ומה"ע כ"ל דלא כייל הכא חרש שבמ"ב שמדבר ואינו שומע, ולתני ו'? משום דאיהו עדיף מהנך ה', דעכ"פ יכול לברך ולברור היפה: [26]) *אך דיש שיעו' לת"ג מד"ס כפ"ד מ"ג, מ"מ יפריש שיעו' ההוא באומד, ואם יפחת או יוסיף אין בכך כלום: [27]) *אפי' לא מדד הכלי, עכ"פ הרוא' אומר שתורם במדה: [28]) ר"ל לפי אומד חצי' וכו': [29]) *ר"ל מדיש סא' שיש בה סי' איזה מקום חצי', אך שבזו אין בה סי', איכא למיחש לרואי': [30]) ר"ל שנכתשו ועומדי' להוציא מהן שמן, ולא כג"מל; ועיי' 11: [31]) *ולא דמי לדלעיל מ"ד דהתם איכא גזל השבט שמטריח לכהן: [32]) ר"ל לאחר שידרוך הזתים והענבי', מיהו מדהוא מד"ס לא יאכלנה הכהן, עד שיוציא עליה תמ"ע ומעשרו', ויאכל הכל בקדושת תרומ': [33]) שהיא התרומ'

פרק ב אין תורמין מטהור על הטמא[1], ואם תרמו תרומתן תרומה, באמת אמרו[2] העגול של דבילה[3] שנטמא מקצתו[°°], תורם מן הטהור שיש בו על הטמא שיש בו וכן אגודה של יָרק[4], וכן ערימה[5], היו שני עגולים, שתי אגודות, שתי ערמות, אחת טמאה ואחת טהורה, לא יתרום מזה על זה, רא"א תורמין מן הטהור על הטמא: **ב** אין תורמין מן הטמא על הטהור[6], ואם תרם, שוגג תרומתו תרומה[7], ומזיד לא עשה כְלום[8] וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל[9], היה מפריש עליו והולך[10], שוגג מַה שעשה עשוי, מזיד לא עשה כְלום, רבי יהודה אומר אם היה יודע בו בתחלה[11], אף על פי שהוא שוגג לא עשה כְלום[12]: **ג** המטביל כלים[13] בשבת[14], שוגג ישתמש בהם, מזיד לא ישתמש בהם המעשר[14]) והמבשל בשבת, שוגג יאכל[15], מזיד לא

---

1 פ"ב [1]) *דמדירא שלא יגע הטהו' בטמא, יפריש שלא מהמוקף, אף דבאמת שני אפי' בהפסק כלי [כרתוי"ט פ"ד דטב"י] או הפסק פחות מכביצה [כספ"ב דחלה] וכקו' אאמ"ו הגאצ"וקל? גזיר' שמא ירחיק יותר מזה; מיהו רק ת"ג וחלה מדאו' צריך מוקף משא"כ תמ"ע רק מד"ס צריך מוקף [כתו' גיטין ד"ל ע"ב ד"ה וכי, ודלא כרתוי"ט כאן]: [2]) ברוב דוכתא דתני הכי, הלמ"מ הוא: [3]) תאני' דבוסי' יחד בעגול: °°) *ולא חשיבי חבור וגוף א' לענין טומ', דמיירי במחוברי' במי פירו' דאינן חבור [כפ"ג דטבו"י]: [4]) אע"ג דאינה גוף א' כדביל': [5]) *כרי תבוא', אע"ג דאינה תפוסה א' כאגודת ירק; ומה"ט שרי דבהנך ג' ליכא גזיר' דמוקף, דמוקף ועומד הוא: [6]) *משום פסיד' דכהן ובתוספת' מפרש משום רע איפה: [7]) דוק' בהי' לו שעת הכושר שהגיע לעונת המעשרו' קודם שנטמ', אבל בנטמ' מקודם, אפי' בשוגג אינה תרומ': [8]) *שאין השריים מתוקני', אבל תרומ' הוה: [9]) *מע"ר הטבול לתמ"ע, שהי' טמא:
10 [10]) *שעשה למעשר זה תמ"ע אמעשר אחר, או שעשאו ת"ג אטבל אחר, רק דבהה"ג צריך לכוו' בתמ"ע שבו שחייב לכהן: [11]) שהמעשר טמ', ואח"כ שכח: [12]) *דלר"י שכח' כפשיע': [13]) טמאי': [14]) דאסור בשבת

ליתא [כפ"ב מ"ו]? אע"כ דמשום הפסד כהן לחוד אסו' רק לכתחיל' ולא דלא להוי תרומ' כלל, עד דאיכא תרתי, משאינו גמו' על גמו' והפסד כהן, תדע דהכי דמטמא' אטהור' פ"ב מ"ב י"ל מדתרומ' טמא' לא שכיח ל"ג בה רבנן, כירוש', אבל תורם מרע איפה וודאי איכא הפסד כהן, ואפ"ה בדיע' תרומתו תרומ' כשפ"ב אע"כ דתרתי בעינן], השבני רבינו וז"ל לפי דברי ידידי הרב ני' מה הקשה הירוש' מטמא' אטהור' הא שם מגמור על גמור? [*לפעד"נ דמטמא' אטהור' נמי נחשב תרתי לריעות' כיון דאפי' בליכא הפסד כהן, אסור כשאר מהון טמ', דהוקש גורן ליקב מה יקב א"א שיהי' מקלתו טמ' אף גורן אף שאפשר, דנין אפשר משא"א כמ"ש הירושלמי פ"ב על תורם מטהו' אטמ'] ותו הא בתורם מהרע איפה ג"כ ב' לריעותא, דהא בעצמותו אסור מ"הת לתרום מהרע, אף בכהן מוחל אהפסדו, ומה לי ריעות' דמאינו גמו' אגמו' ומה לי ריעות' דרע איפה? [*תמהני דשאני ושאני, דלפע"ד משום הך תרוצא שימחול הכהן אהפסדו באמת תי' הירושל' תירוצא אחרינא דבשאינו גמו' אגמו' צריך אומד רב ושמא יטעה כלעיל סי' 39] א"ו בשביל שהוא גרוע ואינו שוה כ"כ בדמי' לא מקרי הפסד כהן, אלא במחוסר מעשה דריכה ובעיטה דאף דבזתים על שמן אם ירצה הכהן לאכל הזתי' או למכרן יהי' ההפסד רק בשיווי מ"מ אם ירצה הכהן לעשותם שמן יהי' לו טורח [*תמהני דמ"ש אי מקיל הפסד ממונו או הפסד טרחת גופו, דאף דמשתמא לצער' דגופא לא מחל אינש משא"כ לצער' דממונא [כסוף פ"מ דב"ק] עכ"פ במחל להדיא מ"ש הא מהא, וכדמוכח פ"ט דטהרו' מ"ד יע"ש] משא"כ מהרע דבעצמותו כמו שהוא, ראוי ואין מחוסר מעשה, ואין לדמות כל הענייני' ז"לז, ורק מטמא' אטהור' דימה הירוש' דהוי הפסד בכולו, זה גרוע מהפסד דטורח, ומ"ש ידידי ני' דא"כ זית כבש אזיתי שמן לא להוי תרומ', לע"ד הפסד טורח שייך רק בזתי' אשמן, דאם הי' נותן מהשמן עצמו לא הי' לכהן טורח, אבל מזיתי' על זתי' אם הי' נותן לו מזיתי' האחרי' ג"כ צריך טורח זו אם רוצ' לעשותן שמן, עכל"הט: כ' הר"ש אהך דרב מנא שתירץ בירושל' דצריך אומד לתרום מהזתי' כשיעו' שחייב על השמן כלעיל סי' 39, והקשה הרש א"כ זיתי' אזיתי' לשתרי וכו', וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל תמיה לי דהרי הך טעמו' רק למה הכא אפי' בדיע' אין תרומתן תרומ', לזה יהיב טעמ' משום דתרם לפי הזתי' ולא לפי השמן, ובאמת זתי' על זתי' בדיע' תרומתו תרומ', אבל לעניין לכתחיל', בלא"ה אסו' לתרום מדבר שלא נג"מל על שלא נג"מל. וללע"ג עכ"להט [*ואני בעניי לא זכיתי להבין ד"ק, דאיך נחשוד ח"ו להרש, דשכח תכ"ד דברי עצמו, אמנם הרש סמך על מה שכ' מקמי הכי, דלרב מנא, הך דדבר שלא נגמר' מלאכתו, בשאר פירות מיירי, ואהא מקשי הר"ש השתא, דלטעמ' דרב מנא זתים אזתי' נמי לשתרי בדיעבד, ואמאי שני תנא בלישני' ונקט דבר שלא נגמר' מלאכתו, מדמשני בלישני' משמע דבשאר פירו' דוקא מיירי, והרי בזתי' נמי דינא הכי, וזה ברור לפע"ד: מ"ה ולא מן המחובר, כ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל כ"ל אף הנתייבש כל צרכו ול"צ עוד לקרקע הו"ל מחובר, ולא הוה תרומ', כדמוכח (פסחי' דלג"א), בדמוקי שם באמין במחובר, והיינו בנתייבש כ"צ כתשו' רשב"א הובא בב"י א"ח רסי' תש"ז, ואפ"ה אמרי' שם דלא הו"ל שעת הכושר, ומ"מ יש לדחות די"ל דהתם ס"ל דעומד לתלוש לאו כתלוש דמי' אבל למה דקיי"ל כרב פ"ו דשבועו' דעומד לתלוש כתלוש, י"ל גם לעניין תרומ' כן, אח"ז ראיתי תו' [סנהדרין דטו"א] ד"ה שערו, דס"ל בפשיטו' דאף למ"ד עומד לקצור כתלוש דמי, אעפ"כ לעניין תרומ' לא הוה כתלוש:

שאינו מבושל, זה הכלל, כל שהוא כלאים בחבירו, לא יתרום מזה על זה, אפילו מן היפה על הרע[30]), וכל שאינו כלאים בחבירו, תורם מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה, ואם תרם מן הרע על היפה, תרומתו תרומה[30°]), חוץ מן הזונין[31]) על החטים, שאינן אוכל, והקישות[32]) והמלפפון[33]) מין אחד, רבי יהודה אומר שני מינין:

איפכא: 29) דאינו מבושל עדיף טפי לשתיי': 30) *ואפי' בדיעב' אינו תרומ', מדהו"ל ממין אשאינו מינו: 30°) *דוקא במזיד, אבל בשוגג לא דתרומ' בטעות הוא, ודינה הפוך מתורם מטהו' אטמ': 31) וויקקען אף שהוא מין חטין אינו מאכל אדם: 32) גורקע: 33) ניטרהָנען קירביס: מ"ב כ' הרב בסי' ז, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא, וז"ל תמוה דאם קודם עונת המעשרו' שבפ"א דמעשרו' מ"ב, הא אף שנטמ' אח"כ, כיון דבשעת תלישה הי' טמ', לא הי' לו שעת הכושר, ואם לענין עונת גמר מלאכה, הא אף קודם לזה אם נטמ' אחר תלישה, והי' רגע א' טהו' מקרי הי' לו שעת הכושר, וצ"ע, והרש כ' כגון דנפל עליו מי' במחובר, ותלשה הטמ' בעוד' משקה טופח עליו, דחל עליו ההכשר והטומ' בב"א, עכ"לה"ט, *ולי אני העני, אין ספק אצלי דכוונת הרב לעונת המעשרו' דפ"א דמעשרו', דוגמת עונת המעשרו' דנקט התם פ"ה מ"ג ומ"ה במוכר שדהו לנכרי', ומה שהקשה רבינו הרי לא הי' שעת הכושר, נ"ל דחשיב לי' הרב שעת הכושר מדאפשר לחול עליו שם תרומ' [כקדושין דס"ב] באומר פירות ערוגה זו יהיו תרומ' על פירו' אלו כשיתלשו, בהביאו שליש כבר, דבריו קיימין, והרי ידוע דעונת המעשרו' שבפ"א שם, הוא זמן הבאת שליש, דהיינו כשזורעת ומצמחת, וכולהו מחד קרא נפקא כירושל' שם, רק שבמינין ההם נתנו חכמי' שי' מתי זמן הבאת שליש שלהן, משא"כ תבוא' וזתי', אמנם ק"ל ממ"ד [פסחי' דלג"א] דקא' דאחמיץ במחובר אבל אחמיץ בתלוש מאי וכו', הרי דלא מפיק רק אחמיץ בתלוש, ולא מפליג במחובר בין שליש לפחות משליש, וכן תו' [מנחות דכ"הב] כ' כהרש כאן יע"ש: מ"ו תורמין וכו' וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל וז"ל ק"ל לרמבן [ב"י א"ח סי' תכ"ה] דזתי' וענבי' כשאר פירו', שאין חייבין מדאו' רק אחר שנעשו תירש ויצהר, וכ"כ רבינו יונה [ברכו' דמ"הא] ד"ה כל שטבולו במשקה ולכאור' ראי' מפורשת לזה מירושל' ספ"ג דחלה בסוגיא דטבל מדרבנן בטל ברוב, והא תנן כיוצא בה וכו' א"ר מנא קיימת בשמן של זית מסק, הרי להדיא דהזתים עצמן רק טבל דרבנן. וכ"כ מהרשא חי' אגדה יומא דמ"ב א"כ איך תורמין זתים על שמן לולא הפסד כהן [כפ"א מ"ח] וכ"כ תורמין משמן אזתי' הנכבשי' [כשם מ"ט], הרי מפריש מחיוב אפטו' או איפכ' דאפי' בדיעב' אין תרומתו תרומ' וצ"ע עכ"לה"ט *ועלי גדלה מדורת התימה, דעד שתמה רבינו ארמבן ודעמיה, טפי הו"ל לרמויי אמתני' פ"א מ"י, דבתרם משלא נגמר מלאכתו אנגמר מלאכתו תרומתו תרומ', ואמאי, הרי דבר שלנג"מ מדאו' פטו' ומפריש

יאכל[16]), הנוטֵעַ בשבת, שוגג יקיים, מזיד יעקור[17]), ובשביעית בין שוגג בין מזיד יעקר[18]): **ד** אין תורמין ממין על שאינו מינו, ואם תרם אין תרומתו תרומה, כל מין חטים אחד[19]), כל מין תאני'[20]) וגרוגרות ודבל'[200]) אחד, ותורם מזה על זה[210]), כל מקום שיש כהן תורם מן היפה, וכל מקום שאין כהן, תורם מן המתקיים, רבי יהודה אומר לעולם הוא תורם מן היפה[21]): **ה** תורמין בצל קטן שלם ולא חצי בצל גדול[22]), רבי יהודה אומר לא כי, אלא חֲצי בצל גדול[23]), וכן היה רבי יהודה אומר תורמין בצלים מבני המדינה על הכופרים[24]), אבל לא מן הכופָרים על בני המדינה, מפני שהוא[25]) מאכל פוליטיקין[26]): **ו** ותורמין זיתי שמן[27]) על זיתי כֶּבֶשׁ[28]), ולא זיתי כֶּבֶשׁ על זיתי שמן, ויין שאינו מבושל על המבושל[29]), ולא מן המבושל על

דהו"ל כמתקן מנא: [15])*במ"ש; ונקט מעשר ומבשל? מדאמרי' [גיטין דנ"ד] דר"מ בדרבנן קניס שוגג אטו מזיד, ובדאו' לא, ור"י קניס בדאו' ובדרבנן לא, להכי סתם הכא רבי, ל"ש מעשר דהו"ל דרבנן ול"ש מבשל דהוא דאו', לא קנסינן שוגג אטו מזיד; שנות אליהו: [16])אבל אחרי' אוכלי' במ"ש: [17])*משא"כ בישול א"א לעקור: [18])*דנחשדו ישראל אשביעי' טפי מאשבת לומר אמזיד שהי' שוגג: [19])אפי' שחמתית ולבנה: [20])*נמי איכא שחורים ולבנים: [200])*תאנה יבשה נקרא גרוגרת וכשנדרסו בעיגול נקרא דבילה; ותורמין ג"כ מכל א' אחבירו: [210])ר"ל מותר לתרום ג"כ מגרוגרת אתאני' ודביל': [21])דכתיב בהרימכם חלבו ממנו, להכי היפה עדיף, ול"ת לפסיד' דכהן: [22])*דשלם מתקיי' טפי, ובאין שם כהן מיירי, וי"א אפי' ביש שם כהן, שלם עדיף: [23])לטעמי' אזל: [24])אף דבני כופרי' מתקיי' טפי, דבני מדינה עדיפי טפי: [25])דבני מדינה:
27 [26])עדעזייטע: [27])*זתי' מלאי' שמן העומדי' לאכילה [ודלא כמשמע מר"מ ור"ב שכתבו שעומדי' לעצור שמן, דא"כ הו"ל שלא נגמר מלאכתן כפ"א מ"י]: [28])*שאינן שמנים כ"כ, ואינן נאכלי' כ"א ע"י כבישה במי מלח וחומץ; וטעמ' מדה"ל מהיפה אמתקייה, משא"כ

חומש[8]), וכן השניה: ב נפלה אחת מהן לתוך החולין, אינה מדמעת, נפלה שניה למקום אחר, אינה מדמעתן, נפלו שתיהן למקום אחר, מדמעות כקטנ' שבשתיהן[9]: ג השותפין שתרמו זה אחר זה[10]) ר"ע אומר תרומת שניהם תרומה[11]), וחכ"א תרומת הראשון תרומה, רבי יוסי אומר[12]) אם תרם הראשון כשעור[13]), אין תרומת השני תרומה, ואם לא תרם הראשון כשעור[14]), תרומת השני תרומה[15]): ד במה דברים אמורים[16]) בשלא דבר[17]), אבל הרשה את בן ביתו, או את עבדו, או את שפחתו, לתרום[17o]), תרומתו תרומה, בטל[18]), אם עד שלא תרם בטל, אין תרומתו תרומה, ואם משתרם בטל, תרומתו תרומה, הפועלים אין להן רשות לתרום, חוץ מן הדרוכות[19])' שהן מטמאין את הגת

מק', נותן לכהן שיעו' מה שנפל בלבד, והשאר מותר דדמוע מד"ס, דמדאו' ברובא בטל וספק דרבנן לקולא [כתו' נדה דמ"זא], כ"כ אא"מו רבינו הגאון זצוק"ל: 8) באכלה זר: 9) דביש ק' נגד התרו' השניי', נוטל מהמדומע כשיעור ב' התרומו' ונותנן לכהן, והשאר מותר: 10)*דלמשל שהי' הכרי כ' סא', והפריש זה סא' וזה סא': 11)*דמדאו' הרשו ז"לו, לא הי' לכ"א רשות להפריש כ"א מחלקו, והו"ל סא' שתרם כ"א חצי' תרומ' וחצי' חולין [הטבולי' למעשרו'] והו"ל מדומע, לכן יתנו שניהן לכהן, והכהן ישלם לכ"א החצי, והכהן יפריש מעשרו' על החולין השניים מנה ובה: 12)מפרש דברי חכמי': 13) ר"ל כבינוני א' מנ' וי"א כשיעו' שתרם חבירו, דאז הרי גלי בתרא דעתי', דניחא לי' בהך שעורא: 14)*שתרם בעין
14 ☞ רעה: 15)המשנה תמוה דמאי עדיף שני מראשון? וצ"ל דר"ל אף תרומת השני תרומ' [אח"כ מצאתי שגם הר"מ פ"ד מתרומו', כ"כ ת"ל]: 16)דגם תרומת השני תרומ': 17)שלא הרשהו ב' לראשון: 17o)*ר"ל אפי' בן ביתו שאין לו חלק בכרי, ואפי' עבד מהשב בן ברית; ומכ"ש שותף: 18)השליחו' הזה: 19)*ר"ל פועלי' חבירים שעושין בגורן אבל ב"ב ע"ה אין להם רשות לתרום רק פירות הדרוכות כענבי' וזתי', דבהב"ג וודאי ניחא לבעלי' ע"ה שיפרישו הפועלי'

פרק ג התורם קישות [1]) ונמצאת מרה, אבטיח [2]) ונמצא סרוח, תרומה ויחזור ויתרום [3]), התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ [4]) אם ידוע [4°°]) שהיתה של חומץ עד שלא תרמה, אינה תרומה [5]), אם משתרמה החמיצה, הרי זו תרומה, אם ספק, תרומה ויחזו' ויתרום [6]), הראשונה אינה מדמעת בפני עצמה [7]), ואין חייבין עליה

מפטו' אחיוב או איפכ', ואדמקשה מענבי' איין וזתי' אשמן, טפי איכא לאקשויי מיין איין קודם שיקפה, ומשמן אשמן קודם שירד לעוקה [פ"א דמעשרו' מ"ז] אע"כ כיון דתלוי ביד אדם להביאו לכלל חיוב לא מחשב מפטו' על החיוב, תדע מדלא מלא הירושלמי שום דוגמ' לפרש לעיל פ"א מ"ה דאין תורמין מפטו' אחיוב, רק מלא הביא שליש אשהביא שליש, דבידי שמי' תלי', וכ"ש בא"א כלל לבוא לידי חיוב כלקט ופא' ומעשר, ואף דאפשר למתשיל עלה, לאו מלוה לאתשולי עלה, גם אז פני' חדשו' באו לכאן: **שם** כ' הרב העומדי' להוציא שמן, וכ' עלה רבינו הנ"ל וק' הא הוי דבר שלנג"מל ול"ע עכ"לה"ט, *ואקוד על אפי לפני ד', כי הלילו עיני הטרוטות, כעין הנשר המכסה קנו' בכנפיו וכאשר הערתי סי' 27, אמנם לאשר גם הר"מ כ' כן, נ"ל דכוונת רבותינו דר"ל שראויין להוציא שמן, אבל מיירי ביחדם לאכילה, ולכן דקדקתי' וכתבתי ודלא כמשמע מה"רב וכו':

3 פ"ג 1)גורקע: 2)מעלאָנע: 3)*אפי' בתרם בשוגג, ול"ד לתורם מטמ' אטהור [פ"ב מ"ב] דהכא השתא דהו"ל למטעמי' מקודם [כיבמו' דפ"טא] ואף דטבל אסו' בטעימ' אפי' לכהן, וטועם ופולט לא הותר רק בתעני'? [כברכו' ד"יד א ורי"בש רפ"ק] נ"ל כיון דתרומ' ירק לכ"ע מדרבנן [כרמב"ם פ"ב דתרומו' ה"ו] א"כ אוכל והולך ואח"כ מפריש, כתרומת ח"ל [כבכורו' דכ"ז א] ואת"ל דזהו דוקא בתרומת ח"ל, ולא בתרומ' דרבנן בא"י [כחולין דג"א] עכ"פ כל ספק איסו' שרי למטעמי' [כרט"ז י"ד צ"ח סק"ב] והרי הכא מדהו"ל ספק אם ראוי לאכילת אדם, הו"ל ס' טבל, ואפי' לדעת האוסרי' בכה"ג [כש"ך י"ד סנו"ב ושאר אחרוני'] עכ"פ איסור דרבנן שרי למטעמי' [כתשו' צ"צ סנו"ז] ובהא מתורץ קו' תו' יבמו' דפט"א: 4)והו"ל ב' מיני': 4°°)השתא:

5 5)*והא דלא קאמ' בריש' נמי בכה"ג דבידוע אינה תרומ', ובפרט קישות מרה, הרי וודאי מברייתה היתה מרה, וניח' דלא להוי תרומ', תי' בירושלמי דקישות מרה ואבטיח סרוח, ספק אוכל ניהו, דאפשר דחזי לאדם, ואז הו"ל כתורם מרע איפה [פ"ב מ"ו] דאפי' במזיד תרומתו תרומ', ומספק חוזר ותורם: 6)*ונותן שניהן לכהן, והכהן ישלם הראשונה שהיא הגדולה, דמדהו"ל ספק המע"ה, ונ"ל דהכהן צריך להפריש מתרומ' הראשונה ת"ומ מנה ובה, דשמא חומץ היתה, והו"ל ס' טבל: 7) *אתורם קישות נמי קאי, בנפלה לפחות

חומש

ח המתכַּוין לומר תרומה, ואמר מעשר, מעשר ואמר תרומה, עולה ואמר שלמים, שלמים ואמר עולה, שאיני נכנס לבית זה ואמר לזה, שאיני נהנה לזה ואמר לזה, לא אמר כלום, עד שיהו פיו ולבו שוין[35]: ט הנכרי והכותי תרומתן תרומה[36], ומעשרותיהן מעשר[36], והקדשן הקדש, רבי יהודה אומר אין לנכרי כרם רבָעי[37], וחכ״א יֵש לו, תרומת הנכרי מדמַעת[38], וחייבים עליה חומש[8], ור״ש פוטר[39]:

תחלה משמע, א״כ מדכתיבה בתור׳ קודם לשאר מתנו׳: 33) ר״ל דכ׳ בה ראשית: 34) דשמע״ל יש תמ״ע שדינה כתרומ׳: 35) *ול״א דברי׳ שבלב אינן דברי׳ רק כשיודע מה שדיבר, ולא בטוע׳ בדבורו [כרן שבועו׳ דרמ״א]; מיהו בדברים שבלב בלי דבור, רק בתרומ׳ וקדשי׳ דברין קיימי׳, ובאין הדיבור סותר למחשבתו, דנתכוון לומר פת חטין יאסר עלי ואמר פת סתם, בכל דבר דבריו קיימי׳: 36) *בהפרישו על שלהן, דקיי״ל אין קניין לעכו״ם בא״י להפקיע מת״ומע [כרמב״ם פ״א מתרומות] ואף דקיי״ל מרות עכו״ם פוטר מדאו׳, גזרו חכמי׳ שלא יתלו ישראל נכסיהן בנכרי כדי לפטו׳ ממעשרו׳, להכי מרות עכו״ם אינו פוטר; מיהו בהפריש עכו״ם אשל ישראל אפי׳ בשליחותו, הרי אין שליחו׳ לעכו״ם: 37) *לאסו׳ פירו׳ נטיעותיו בשנת ד׳ קודם פדיון, אבל ערלה יש להן: 38) בנפלה לפחו׳ מק׳, נאסר לזרי׳: 39) מחומש, אבל מודה דמדמעת: מ״א תרומ׳ ויחזור ויתרום, כ׳ עלה רבינו הגאון אא״מן זצוק״ל וז״ל ק״ל למה יחזור ויתרום יתשאל עליה קודם שבא ליד כהן [כנדרי׳ דנ״ט]? [*אמר ב״ות ובכה״ג ליכא לתרוצא כתי׳ הט״ז י״ד שכ״ג סק״ב, שהקשה ג״כ כה״ג אהך דפ״ה מ״ט ותי׳ דלא מהני שאלה רק במתחרט על עיקר ההפרשה ולא מחמת הפסד שתערובו׳ הו משום יראת עונש, דהרי הכא איכא חרט׳ מני׳ ובי׳ משום שנמצא׳ מרה וסרוח; וליכא למימר דבאתי כבר ליד כהן מיירי, דא״כ הו״ל למתני׳ לאפלוגי נמי ובה באם ידוע גופא], ואת״ל כיון דפשע אין להתיר בחרט׳ [כי״ד רכ״ח] רק בפתח [כי״ד ר״ח], ומיירי בלא מצא פתח, עכ״פ ק״ל באכל ספק תרומ׳ בסיפא למה פטו׳ מחומש, נימא כיון דתשלומיו קודש וא״י כהן למחול כרפ״ז הו״ל ס׳ דאורייתא׳ לחומר׳, וצ״ל דא״א ס׳ דאו׳ לחומר׳ רק מלהקל לכתחיל׳ ולא לעונשו, אא״כ בכרת ואיקבע איסור׳ כאשם תלוי רפ״ד דכריתות [*אמר ב״ות תדע דכל הממע״ה דלא אמרי׳ דהו״ל ס׳ גזל, א״עכ דגם חזקת ממון מהני נגד ס׳ דאו׳, חוץ היכא דאיכא נמי ס׳ איסור׳ שמל״ע כס׳ חלה [חולין קל״ח], ובס׳ לקט לקט התם ה״ט דקמה בחזקת חיובא היא ודו״ק]: מ״ח לא אמר כלום, כ׳ עלה רבינו הגאון

מִיָּד[20]): ה הָאוֹמֵר תְּרוּמַת הַכְּרִי זֶה בְּתוֹכוֹ, ([21]וּמַעְשְׂרוֹתָיו בְּתוֹכוֹ ([21] תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר זֶה בְּתוֹכוֹ, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר קָרָא שֵׁם[22]), וחכ"א עַד שֶׁיֹּאמַר בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִדְרוֹמוֹ[23]), ר"א בֶּן חִסְמָא אוֹמֵר, הָאוֹמֵר תְּרוּמַת הַכְּרִי מִמֶּנּוּ עָלָיו, קָרָא שֵׁם[24]), ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר הָאוֹמֵר עִשּׂוּר מַעֲשֵׂר זֶה עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו, קָרָא שֵׁם[25]): ו הַמַּקְדִּים[26]) תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים[26o]), מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לִתְרוּמָה, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[27]), מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[28]), שֶׁנֶּאֱמַר מְלֵאָתְךָ[29]) וְדִמְעֲךָ[30]) לֹא תְאַחֵר[31]): ז וּמִנַּיִן שֶׁיִּקְדְּמוּ הַבִּכּוּרִים לַתְּרוּמָה, וְזֶה קָרוּי תְּרוּמָה וְרֵאשִׁית, וְזֶה קָרוּי תְּרוּמָה וְרֵאשִׁית, אֶלָּא יִקְדְּמוּ הַבִּכּוּרִים שֶׁהֵן בִּכּוּרֵי' לַכֹּל[32]), תְּרוּמָה לְרִאשׁוֹן, שֶׁהִיא רֵאשִׁית[33]), וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֵאשִׁית[34]):

בטהר' קודם שיטמא' הגת מגיעת בעלים ע"ה: [20]) ר"ל מיד כשיבא ב"ב אינו נזהר מליגע ומלטמ' הגת, לכן ימהרו פועלי' להפריש קודם שיבא, אך שלא הרשה: [21]) *או או: [22]) ואינו רשאי להפרישן כ"א מפרי זה, ואך דהרי לא קבע מקום, והרי בעינן שרוי' נכרי' בשעת קריאת שם, עכ"פ מדאמר בתוכו, הרי שרויים נכרי' סביב אמצעיותו: [23]) דבעי' מקום מסויים: [24]) דלא בעי שרוי' נכרים:
25 [25]) *אר"ש פליג דס"ל באמר תמ"ע בכרי, קרא שם, אך שלא הפריש עדיין המעשר, וקאמ' איהו דוקא באמר כן אמעשר שכבר הופרש, קרא שם [ומ"ש הר"מ ור"ב דקיי"ל כת"ק, ק"ל הרי משנת ראב"י קב ונקי, ואי"ל דזה ליתא בחולק ארבי' דהרי הריף [שבועו' דש"ח] לא כ"כ, וכ"כ רתו"יט פ"ב דכלאי' מ"ט, וכ"כ הרא"ש בה"ק הלכות טומ' [דכ"ח ע"ב] ד"ה לה יטמ', ועיי' תשו' חו"י סל"ד [דל"ד ע"ב], ול"ל [כתו' בכורו' דכ"ג] דהיכא דלא מסתבר טעמי' אין הלכה כמותו]: [26]) להפריש: [26o]) *ומשכ"ל דאמר שיהי' תרומ' לכשיתלשו, ודוק: [27]) המפורש לקמן במשנה: [28]) *אך לרבא [תמור' דד"ב] דכל דאמר רחמנ' לא תעביד, אי עביד לא מהני, הכא שאני דאפקי קרא דלהני: [29]) *היינו הבכורי' שנתנין רק ביבש, משהתחיל הפרי והשבלי' להתמלאו' בבישול: [30]) *זהו תרומ' ומעשרו' [כתו' תמור' דד"א] שניתן גם בלח כשמן ויין: [31]) *להקדים האחרוני', ואפי' לא הקדי' ממש, רק בקריאת שם אסו': [32]) ר"ל לשון בכורי',

ויחזור ויתרו' כמות שהוא למוד[14]), במד' ובמשקל ובמנין[15]), ר' יהודה אומ' אף שלא מן המוקף[16]): **ד** האומ' לשלוחו צא ותרום, תורם כדעתו של בעל הבית[17]), אם אינו יודע דעתו של בעל הבית, תורם כבינונית, אחד מחמשים, פיחת עשרה[18]) או הוסיף עשרה[19]), תרומתו תרומה, אם נתכוון להוסיף, אפילו אחת אין תרומתו תרומה[20]): **ה** המרבה בתרומה רבי אליעזר אומ', אחד מעשרה[21]), כתרומת מעשר, יתר מכאן יעשנה[22]) תרומת מעשר[23]) למקום אחר[24]),

---

13) דאין שם תרומ' חל אהוספה: 14) ר"ל רגיל, דמוסף על מה שהפרים מקודם עד שיהי' יחד כשיעור עין יפה או רעה, כפי מה שרגיל ליתן: 15) אותה ההוספה רשאי ליתן במדידה: 16)*דבהוספה א"צ מוקף; ולשון מוקף, ר"ל שיהי' תוך היקף מקום א' וסמוך: 17) בעין יפה או רעה: 18) שהי' ב"ב בינוני והוא נתן ממ': 19) א' ממ': 20) מדידע דעת ב"ב והוסיף במזיד נתבטל כל השליחות: 21) יוכל ליתן, וכל תרומתו פטו' ממעשרו': 22) לאותו מותר: 23) דהרי אותו מותר טבול למעשר והלוי אינו רשאי לאכלו, דהרי 23
מדומע עם התרומ', לכן יעשנו הישראל לאותו מותר, תמ"ע על המעשר שחייב ליתן דגם הישראל רשאי ליתן ת"מע: [והר"ב סתר דברי עצמו, שכ' שהישראל יעשנו ת"מע, ואח"כ כ' שיתן לו הלוי תחתיו חולין]: 24)*המשנה תמוה למה לא יעשהו ת"מע על מעשר שחייב מכרי זה? וכ"ל ע"פ מ"ש רשי [מנחו' ד"לאא] בנתערב חיוב מועט בפטו' מרוב', א"א לתקנו מטבל, דהו"ל כמפריש מחיוב על הפטו' מדנתבטל מדאו' ברוב במינו, רק יתקנו מדמאי דרבנן, א"כ הכא א"א שיעשה לאותו מותר לתמ"ע על מעשר שחייב מהנשאר בידו דממ"נ, אם אותו מותר הוא פחות מהת"ג, א"כ נתבטל המותר ברוב מדאו', ואיך יפטור בו המעשר דאו' שחייב, וא"א שיעשהו להמותר לתמ"ע כ"א על דמאי, דג"כ חיובו מד"ס, ואי המותר יותר מהת"ג, א"כ כיון שהת"ג הי' עשירי' הכרי, יהי' המותר נמי יותר מהתמ"ע שחייב מכרי זה; *ומ"ש הר"מ והרב דלהכי לא יעשה להמותר לת"ג על מקום אחר, משום דת"ג צריך מוקף, ג"כ קשה, הרי יוכל להסמיכו לכרי טבל, ואפי' נגיע' א"צ, רק שיהיו סמוכין וכדלעיל רפ"ב, כ"ל דא"א דהרי מדאו' אין ברירה איזהו תרומ' ואיזהו

פרק ד המפריש מקצת תרומה ומעשרות [1]), מוציא ממנו תרומה עליו [2]), אבל לא למקום אחר [3]), רבי מאיר אומר אף מוציא הוא למקום אחר תרומה ומעשרות: ב מי שהיו פירותיו במגור' [4]), ונתן סאה לבן לוי וסאה לעני [5]), מפריש עד שמנה סאין, ואוכלן, ד"רמ [6]) וח"כא אינו מפריש אלא לפי חשבון [7]): ג שיעור תרומה עין יפה [8]) אחד מארבעים בש"א משלשים [9]), והבינונית מחמישים, והרע' מששים, תרם [10]) ועלה בידו אחד מששים [11]), תרומה ואינו צריך לתרום, חזר והוסיף חייב [12]) במעשרות [13]), עלה בידו מששים ואחד, תרומה

מהו' עקיבא שליט"א משמע דמהימן שכך הי' דעתו, ואפי' אחר יכול לסמוך אדבורו לאכלה זר, ולשחטה בחוץ, ולא מקרי אתחזיק אסור' רק היכא דאף לפי דברי העד הבא להתיר האיסו' מכאן ולהבא, מודה הוא דמעיקרא אסו' הי', וכהאי דריש גיטין גבי בפ"כ דאתחזיק אסור' דא"א, אף לפי דברי השליח, אבל הכא דלפי דברי המעיד דטעה בדבורו מעולם לא הי' אסו', וכתשו' מיי' הל' אישות ת"ג: מ"ט כ' הרב בסי' 39, וכ' עלה רבינו הנ"ל ותו' ישני' [יומא דנ"ה ד"ה עשרה] כתבו דמדנקט רישא עכום וכותי, וא"כ נקט רק עכום ושבק כותי, ש"מ דבכותי מודה ר"ש דמדמעת וכו' משמע דר"ל ר"ש ס"ל דתרומת נכרי אינה מדמעת:

פ"ד [1])שלא הפריש מהכרי, כל התרומ' שחייב עליו: [2])ר"ל מותר להוציא השאר ג"כ מהכרי דטבל הוא שמעלה, ולא מה שכבר מתוקן: [3])דאסור לעשות לזה הטבל המתוקן במקצת, לתרומ' על טבל אחר: [4])ר"ל באוצר: [5])*שיהיו ב' הסאין מע"ר ומעשר עני
6 על ח' סאין שיאכל אח"כ מהאוצר: [6])*נ"ל דר"מ לטעמי' דאית לי' ברירה בכה"ג [כתו' סוכה דכ"גב] וכשיאכל הח' סאין, הוברר למפרע שההפרשה של ב' סאין עליהן הי', והו"ל מאז ככל חולין שהופרש ממנו המעשר, שא"ל שיהי' המעשר קיים בשעת אכילת החולין:
7 [7])*נ"ל דס"ל כדקיי"ל [ביצה דלח"א] בדאו' אין ברירה, א"כ רק אז כשנוטל הח' סאין מהאוצר, מתקיים ההפרשה, ולהכי צריכין הב' סאין שיהיו קיימין אז, להיות למעשר על ח' סאין שנוטל, ומ"ה אינו מפריש לאכול מהאוצר רק לפי חשבון מה שלא נאכל עדיין מהב' סאין שנתן, ובלא נשאר מהן רק חציין, אינו אוכל רק ד' סאין: [8])נדיב לב: [9])ומזה תלמד כמה שיעור עין רעה ובינוני לדבריהם: [10])בינוני או נדיב: [11])מדחייב לתרום מאומד, טעה: [12])שהוספה:

והלבָנות מעלות את השחורות, עגולי דבילה[38]) הגדולים מעלים את הקטנים[39]), והקטנים מעלים את הגדולים, העגולים מעלים את המַלבֵּנים[40]), והמַלבֵּנים מעלים את העגולים ר"א אוסר[41]) ור"ע *אומר, בידוע מה נפלה, אין מעלות זו את זו, וכשאין ידוע מה נפלה, מעלות זו את זו: ט כיצד[42]) חמשים תאנים שחורות והמשים לבָנות, נפלה שחורה, שחורות אסורות, והלבָנות מותרות, נפלה לבָנה, לבָנות אסורות ושחורות מותרות, בשאינו ידוע מה נפלה, מעלות זו את זו, ובזו ר"א מחמיר ורבי יהושע מֵקֵל: י ובזו ר"א מקל ורבי יהושע מחמיר, בדורס ליטרא קציעות[43]) על פי הכד[44]), ואינו יודע איזו היא[45]), רא"א רואין אותן כאלו הם פרודות, והתחתונות מעלות את העליונות[46]), רבי *יהושע אומר לא תעלה עד שיהיו שם מאה כַּדים[47]): יא סֵאה תרומה שנפלה על פי מגורה[48]), וקפָּאה[49]), רא"א אם יש בקפּוין[50]) מאה סֵאה, תַּעלה באחד ומאה[51]),

שרי, וכ"ל ראי' מלקמן פ"ה מ"י, דמותר לטחנן כדי שיותירו ולא תחשב מבטל איסו' לכתחיל': 38) תאני' הנדרסי' יחד בעיגול: 39) דהנפל עגול קטן של תרומ' בין עגולי חולין גדולי' וקטני', מצטרפי' לבטלה, דהיש בעגולין יחד כדי ק' נגד התרומ', בטלה: 40) תאני' הנדרסי' יחד ברבוע כלבינה: 41)*כ"ל דס"ל אפי' אינו ידוע איזה נפלה, כיון דבין שהיתה שחור' או' לבנה לא נתבטל', אין מצטרפי': 42) דברי ר"ע הן: 43)*תאני' יבשים של תרומ',
44 וליטרא תני לוג [בירושל' פ"י מ"ח וע"ש]: 44) של חולין: 45) באיזה
☞ כד, ובכל כד יש ק' ליטרין: 46)*אף שאין התחתונו' בכלל הספק: 47)*וטעם של ר"א, דשחורו' אינן ראויין להיות בספק דמוע בלבנות לעולם, דניכרות הן, משא"כ תחתונו' ועליונות, ממין א' הן וראויין' להתערב, ולר"י אדרבה, שחורות ולבנות מעורבו' הן, משא"כ תחתונו' ועליונו', חילוק מקומו' אין שם תערובו' עליו, כ"כ ע"ר אאמ"ו הגאון זצ"ל: 48) אוצר: 49) הסיר מה שלמעלה באוצר:

ר׳ ישמעאל אומר מֶחצה חולין ומֶחצה תְּרומה[25]), רבי *טרפון ור״ע אומרים עד שישייר שָׁם חולין[26]):
ו בשלש׳ פְּרקים משערין את הכלכָּלה[27]), בבכּוֹרוֹת[28]), ובַּסֵיפוּת[29]), ובאמצע הקיץ[30]), המונה משובח[31]) והמודד משובח ממנו, והשוקל משובָּח משלשתן[32]):
ז רא״א תרומה עולה באחד ומאה[33]) רבי יהושע אומר במאה ועוד[34]), ועוד זה אין לו שיעור, רבי יוסי בן משולם אומר, ועוד קב למאה סֵאה[35]), שתוּת למדמע[36]):
ח רבי יהושע אומר תאנים שחורות מעלות את הלבָנות[37]),

מֻותר, א״כ אף שהסמיכם, התרומה שהוא הפטור מפסיק ביניהם, וגרע טְפי מאלו היו מרוחקי׳ בלי הפסק, דאפשר שיתקרבו וכל הראוי לביל׳ אין בילה מעכב בו: [25])יכול לעשות דלפטר ממעשרו׳:
[26])דגם בנשתייר רק קצת חולין סגי: [27])*הסל שמודדי׳ בו לעשר, ישערו כמה פירות מחזיק; ונקט לשון משערין דשייך אכולהו ג׳, מדה משקל מניין, כ״ל: [28])כשהפירו׳ בכירות, הן מלאי׳ וגסין:
[29])בסוף הקיץ כבר נתיבשו ונמקו: [30])*ור״ל אם נתן של פירו׳ מעשר בזמן א׳, לא יאכל על סמך זה ע׳ שלים בזמן שלאחריו שכבר נצטמקו הפירות, ויחזיק הסל הרבה מהן ויפסיד ללוי ולעני: [31])מן המפריש באומד: [32])מיהו ת״ג ניתן רק באומד: [33])*בנפלה סא׳ תרומ׳ לק׳ חולין, דהו״ל יחד ק״א, נותן סא׳ לכהן והשאר מותר, ואפי׳ כשהתרומ׳ עדיין ביד ישראל, ולא אכל עדיין מהחולין דמצי למתשיל עלה [דבאכל מהחולין א״א למתשיל, דא״כ אכל טבל למפרע], אפ״ה אינו כד״שילמא דלא בטל אפי׳ באלף, דמדלאו מצוה לאתשולי עלה אינו רגיל למתשיל: [34])דבנפלה בנ״ע ומשהו סגי: [35])דצריך שיהיו החולין נ״ט סא׳ וקב, [36])ר״ל שהוא שתות של סא׳ שנפלה, וממילא בנפל יותר או פחות, משער לעולם בשתות: [37])*בנפלה 37 ☞
תאנה לבנה של תרומ׳ בק׳ תאני׳ תאנין לבני׳ ותאנין שחורי׳, מצטרפין לבטלה, ואי״להק איך יצטרף מה שאינו בכלל הספק, תירץ אא״מו רבינו הגאון זצו״קל, דמדהו״ל תרי דרבנן דתרומו׳ פירו׳ דרבנן [כרשי בילה דג״ב] ודמוע נמי דרבנן, דמדאו׳ ברובא בטל [כתו׳ נדה דמז״א] הם אמרו והם אמרו, דבהה״ג בטל, מדאי בעי דרם להו יחד עד שלא יהי׳ ניכר בין שחורו׳ ללבנות, ואף דאין מבטלין איסו׳ לכתחל׳, כל כה״ג שאין מרבה בהיתר, רק שמשנהו ממה שהי׳ תחל׳,

היתה אותה הסאה[3]), ימכרו לכהנים בדמי תרומה[4]) חוץ מדמי אותה סאה, ואם למעשר ראשון נפלה[5]), יקרא שם לתרומת מעשר[6]), ואם למעשר שני או להקדש נפלה, הרי אלו, יפדו[7]), ואם טמאים היו אותן החולין[8]), יאכלו[9]) נקודים[10]) או קליות[11]), או ילושו במי פירות[12]) או יתחלקו לעיסות[13]), כדי שלא יהא במקום א' כביצה: **ב** סאה תרומה טמאה שנפלה לתוך מאה חולין טהורין[14]), רא"א תירום ותשרף[15]), שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלת', *וחכ"א תעלה[16]) ותאכל נקודים או קליות, או תלוש במי פירות, או תתחלק לעיסות, כדי שלא יהא במקום אחד כביצה[17]): **ג** סאה תרומה טהורה שנפלה למאה חולין טמאין, תעלה ותאכל נקודים או קליות, או תלוש במי פירות, או תתחלק לעיסות, כדי שלא יהא במקום אחד

לשמן בכלי מאוס, דלא אתי בה כהן לידי תקלה, משא"כ, הכא בדבר יבש, וחיישי' אדמדליק לי' כהן אתא למיכל מני' דמדמוע מד"ס קיל להו לאנשי: 3) וגם החולין טהורי': 4) שדמיו פחותי' מחולין: 5) שנפל' התרומ' למעשר הטבול לת"מ: 6) *יעשה להמעשר שנתערב, תמ"ע על מעשר אחר: 7) כדי שיהא ראוי לכהן יפדה ויאכל דמי המעשר בירושלי', וימכר התערובו' אח"כ לכהן חוץ מדמי הסאה: 8) שנתערב בהן: 9) הכהני' את התערובו': 10) *ככרו' קטנות פחות מכביצה, כדי שלא יהי' אפשר להיות כביצה מהחולין הטמאי' יחד, דכך השיעו' לטמ' אחרי': 11) קלוי באש ביובש שלא יוכשר ויתטמ' מהחולין שבה: 12) שאינן מכשירין: 13) *ליתן פחות מכביצה בעיסו' אחרו', משא"כ בריש' בתרומ' טמ' שנתערב', א"א בכה"ג, דעכ"פ אוכל תרומ' טמא': 14) שלא הוכשרו: 15) *דאע"ג דהרמ' רק משום גזל השבט, לא פלוג רבנן, והא דלעיל הרקב בסי' 2, היינו משום תקלה, והכא דנתבטל' לא חייש לתקלה ותשרף, ועכ"פ לא יהנה בשרפתה: 16) *תתבטל, ואף דמי' מלי יהיב לכהן, וי"ח:
17 17) *ול"א דנתבטל הטומ' לגמרי מהתערובו', גזיר' שמא יחזור ויבטל עם זה התערובו', חולין טמאי' אחרי' ברוב, והרי אז תהי'

רבי *יהושע אומר לא תֹעלה, סְאה תֹרומה שנפלה על פי מגורה, יקפיאֶנה[52]), אם כן[53]) למה אמרו תרומה עולה באחד ומאה, כשאינו ידוע אם בלולות הן, או[54]) לאֵין נפלהֹ: **יב** שתי קופות ושתי מגורוֹת[55]) שנפלה סְאה תרומה לתוך אחת מהם, ואין ידוע לאיזה מהן נפלה, מעלות זוֹ את זוֹ[56]), רבי שמעון אומר, אפילו הם בשתי עיירות מעלות זוֹ את זוֹ: **יג** אמר רבי יוסי, מעשה בֹּא לפני ר"ע בחמישים אגודות של יָרָק, שנפלה אחת מהן[57]) לתוכן, חציה תֹרומה, ואמרתי לפניו תעלה, לא שהתרומה תעלה בחמשים ואחד, אלא שהיו שם מאה ושני הצָאים[58]):

פרק ה

סְאה תרומה טמאה[1]) שנפלה לפחוֹ' ממאה חולין, או למעשר ראשון או למעשר שְני, או להקדש, בין טמאין בין טהורין, ירקָבו[2]) ואם טהורה

---

[50]) *שניהן במשמע, האוכל שנקפה והתבואה שקפאה, ור"ל שהתיבן מצטרפין, כך נ"ל: [51]) *לטעמי' במ"י, ואף דהכא אינן מעורבו' דהא קפאה והסיר התרומ', אפ"ה מצטרפי: [52]) ר"י קא' לה, וה"ק כיצד יעשה יקפיאנה עד שידע שלא נשאר מהתרומ' כלל, ואז תחתית האוכל מותר: [53]) דמהני קפוי: [54]) שאינו ידוע: [55]) ובכל א' נ' סא': [56]) ואותה סא' שמעל', מעלה מזו או מזו, או חצי' מכ"א, מיהו דוקא קופו' מצטרפו', מדמטלטלו' פעמי' שמתערבו' יחד אבל ב' מגורו' דוקא בבית א' מצטרפו': [57]) אגוד' א'. כיוצא בהן: [58]) דאין התרומ' מדמעת אלא לפי חשבון תרומ' שבה, והרי יש כאן ק"א חולין נגד החצי תרומ': מ"א כ' רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל וז"ל רמ"א אף מוציא למקום וכו' כצ"ל תדע מדל"ק בקיצור ר"מ מתיר אע"כ בתרתי פליגי, לת"ק לא ממקום אחר דהו"ל כמפריש מחיוב אפטו', דמדאו' גם חטה א' פוטר הכרי [כע"ז דע"ג], ומכ"ש דלא למק"א דמלבד טעמ' דאמרן, כיון דבדאו' אין בריר' שמא יטול ממקצתו שנתקן, והו"ל מפטו' גמור אחיוב, ור"מ לשטתי' דס"ל יש בריר', לז"ק אף למק"א, ומכ"ש ממק"א דאין חט' א' פוטר' הכרי רק מדעתו, משא"כ הכא היה כוונתו להוסיף:

פ"ה [1]) *אף דאסור' גם לכהן עולה בק"א: [2]) *דהרי אסור' באכיל' גם לכהן, ולא אמרי' ידלקו כפ"ח מ"י, בהתם איירי בדמי

שנפלה למאה, הגביהה[27]) ונפלה אחרת, הגביהה ונפלה אחרת, הרי זו מותרת, עד שתרבה תרומה על החולין[28]):

ח סאה תרומה שנפלה למאה, ולא הספיק להגביהה, עד שנפלה אחרת, הרי זו אסורה, ור"ש מתיר[29]):

ט סאה תרומה שנפלה למאה, וטחנן[30]) ופחתו, כשם שפחתו החולין, כך פחתה התרומה, ומותר: י סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה, וטחנן והותירו, כשם שהותירו החולין כך הותירה התרומה, ואסור, אם ידוע שהחטי' של חולין יפות משל תרומה, מות'[31]), סאה תרומה שנפלה לפחות מק', ואח"כ נפלו שם חולין, אם שוגג מותר[32]) ואם מזיד אסור[33]):

שאובין למקו' הסיל, לא פסלוה רק לפי חשבון הכלי', דבנפלו מג' כלי' או פחו', פסלוה, משא"כ מד' כלי' לא נפסל'; א"נ מקוה כ' סאין ומשהו מי' כשרי', מותר למלאות' עד מ"ס, משאובין דרך המשכה, ואף דנ"ל פוסלין בהסיל, הכא שאני, דלפי חשבון איכא רוב כשרי': 27) כדינה שעולה בק"א: 28) *שיפלו לשם ק' ומשהו של תרומ': 29) ודוקא היכא דנודע בנתיים נפיל' לראשונה, דר"ש לטעמי' דכל העומד לתרום כתרום דמי: 30) בשת א': 31) *ואפי' לכתחיל' מותר לטחנן, ובירושל' לא תני אם הטין של תרומ' יפות אסור, דהתם אע"ג דסובין של חולין מרובי' משל תרומ' עד שעי"ז קמח החולין מועט משל תרומ', מצטרף סובין של חולין עם החולין לבטל התרומ', משא"כ הכא סובין של תרומ' אמ"ל עם התרומ' לאיסור: 32) לאחר שהוציא התרומ': 33) דקנסוה ככל מבטל איסו' לכתחיל': מ"א מה שהקשה רבינו הגאון אאמ"ו זצו"קל למה קא' הכא יקרא שם לת"מע, ובפ"ד מ"ה קא' יעשנה ת"מע, *נ"ל דלעיל דהי' חולין הטבולין למעשר דמחוסר מעשה רבה, לעשותו מעשר, ולקרותו אח"כ תמ"ע, נקט לשון עשיי', משא"כ הכא שכבר הוא מעשר ואינו מחוסר רק לקרותו לתמ"ע נקט שפיר קורא שם, ומה שהקשה דמה מהני נקודי', הרי לא נשכחת חולין טמאי' רק ראשון ושני וכיון דאוכל כאוכל נפסל גופו לתרומ' כפ"ב דטהרו' מ"ב, *נ"ל דוקא לתרומ' בעינא נפסל, ולא לדמוע דמדאו' ברובא בטל [כתו' נדה דמ"ז א] דהו"ל תרי דרבנן: מ"ד הקשה רבינו הנ"ל למה ביטול טומ' תרומ' בק"א ולבטל טומא' חולין ברוב כספ"ד דמכשירין, ותי' ביטול טומא' תרומ' כביטול איסורו' עכל"הט *ולפעד"נ דאפי' בחולין לא מהני כ"א במים הראויין לטקוה ולטהר טמאי', כמ"ש הר"ש ספ"ד דמכשירין

כביצה[18]): **ד** סאה תרומה טמאה שנפלה למאה סאה תרומה טהורה, ב"ש אוסרים וב"ה מתירין, אמרו ב"ה לב"ש הואיל וטהורה אסורה לזרים, וטמאה אסורה לכהנים, מה טהורה עולה, אף טמאה תעלה, אמרו להם ב"ש לא, אם העלו החולין הקלין המותרי' לזרי'[19]) את הטהורה, תעלה תרומה החמורה האסורה לזרי', את הטמא', לאחר שהודו[20]), ר"א תירום ותשרף וחכ"א אבדה במיעוטה[21]): **ה** סאה תרומה שנפלה למאה הגביהה ונפלה למקום אחר ר"א מדמעת כתרומה ודאי[22]) וחכ"א אינה מדמעת אלא לפי השבון[23]): **ו** סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה, ונדמעו, ונפל מן המדומע למקו' אחר, ר"א מדמעת כתרומה ודאי, *וחכ"א אין המדומע מדמעת אלא לפי חשבון[24]), ואין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון[25]) ואין המים שאובים פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון[26]): **ז** סאה תרומה

טמא' עורלת טמא', [כבכורות דכג"א]: 18)*בנפלה טהור' מודה ר"א דחוזרת לשמה הראשון, ואפ"ה תאכל נקודי', דא"א סא' שנפלה עלתה רק לחומרא: 19)*שהן קלין והתירן היתר הרבה: 20)דהקשו ב"ה מה טהורה שבמיתה לזרי' עולה, טמא' שרק בעשה לכהן לכ"ש, והודו ב"ש: 21)*מדהכל תרומ' א"ל הרמ', וא"ל לאכל בלי הכשר ביטול חולין, דהכא ליכא למגזר כסי' 17, דתרומ' טמא' אסו' לבטל' בתערוב' זה דאין מבטלין איסור לכתחילה, דתרומ' טמ' אסו' לכהן בעשה, וחולין טמאי', מה"כת יערב' באלו שכולן תרומ', דהרי יאסרו לזר, וחולין טמאי' שרו לזר, כ"כ אא"מו הגאון"קל: 22)לטעמי' במ"ב דאמרי' סאה שנפלה עלתה: 23)שאין בסא' שעלתה רק א' מק' תרומה: 24)*דא"ל השתא רק ק' נגד שיעור התרומ' שיש בסא' זו לפי חשבון תערובו' הראשון, דא"א ביבש תנ"נ: 25)דבחימץ עיסת חולין בשאור תרומ', ונאסר' לזרי', וחזר וחימץ מעיס' זו עיס' אחרת של חולין, לא נאסר' רק בנפל שיעו' גדול כ"כ, שיהי' בחלק התרומ' שבה לבד, כח להחמיץ עיס' זו: 26)*בנפלו ג' לוגין

אם רצה הכהן למחול אינו מוחל: **ב** בת ישראל שאכל' תרומה[7]) ואחר כך נשאת לכהן, אם תרומה שלא זכה בה כהן אכלה, משלמת קרן וחומש לעצמה[8]), ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה, משלמת קרן לבעלים וחומש לעצמה, מפני שאמרו האוכל תרומה שוגג משל' קרן לבעלי', והחומש לכל מי שירצה: **ג** המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה, הוא משלם את הקרן[9]), והם משלמין את החומש, דר"מ, וחכ"א הם משלמים קרן וחומש והוא משל' להם דמי סעודתן[10]): **ד** הגונב תרומה ולא אכלה, משלם תשלומי כפל דמי תרומה, אכלה משלם שני קרנים וחומש, קרן וחומש מן החולין, וקרן דמי תרומה[11]), גנב תרומת הקדש[12]) ואכלה, משלם שני חומשים[13]) וקרן, שאין בהקדש תשלומי כפל: **ה** אין משלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה

ואפי' ירש תרומ' מאבי אמו שיכול למוכר' והדמי' שלו, אפ"ה אינו יכול לשלם ממנו; ולפי מ"ש פ"ז דמאי 33, דחולין מתוקני' היינו מע"ר שניטל ממנו ת"מע, נ"ל דהכא קמ"ל סתם מתני', דאפי' לר"מ דס"ל [יבמו' דפ"הב] דמעשר יש בו קדושה דאסו' לזרי', אפ"ה כיון דמותר ללוי, לא מקרי קודש ומותר לשלם מהן, ומכ"ש דיוכל לשלם מחולין גמורי' שניטל מהן כבר כל התרומו' ומעשרו'; ואפי' החומש צריך לשלם מחולין שמותר לזרים: 5) החולין שמשלם: 6) ר"ל בחזר ואכל החולין ששילם, מה שחוזר שוב ומשלם, ג"כ נעשה תרומ': 7) שהפריש' תרומ' ואכלתה: 8) *לאכלן בתורת תרומ', דאפי' הי' התרומ' בעין, זכתה בהן משנשאת: 9) ככל גזלן; דמזיק אינו משלם חומש: 10) *וכ"מ דלר"מ משלם דמי תרומה ולרבנן דמי חולין, ולא סגי שיהיב להן דמי תרומ' שישלמו, דמדאסור מדאו', נפשה קנה במה שאכלו תרומ', והכי קיי"ל בקצב שמכר טריפ' דאו' פטורי' מלשלם [ח"מ רל"ד]: 11) *ר"ל דמי' כשיווי התרומ', משא"כ הקרן והחומש, אף דג"כ משלם רק כפי שיווי התרומ', דקיי"ל לפי דמי' משלם, עכ"פ חייב ליתן פירות, דבר הראוי להיות קודש: 12) שהקדיש הכהן התרומ' לבדק הבית: 13) א' לתרומ' וא' להקדש: 14) דכל

פרק ו האוכ' תרום שוגג [1]), משלם קרן וחומש [2]), אחד האוכל, ואח' השות', ואח' הסך [2°]), אח' תרומה טהורה, ואח' תרומה טמאה, משלם חומשה, וחומש חומשה [3]), אינו משלם תרומה, אלא חולין מתוקנין [4]), והם [5]) נעשין תרומה, והתשלומי' תרומה [6]),

---

בשם התוספתא: מ"ז הקשה רבינו הנ"ל בנפל והגביה כ"פ לנוח שרי עד שתרבה תרומ' ואלו בב' קדירו' פ"ז מ"ה לא תולין להקל במחלה על מחלה, וכ"ל דהתם בתחלת בטול, משא"כ הכא דכבר נתבטל גם בפלגא אינו חוזר וניער עכ"להט: מ"ט ופחתו, כ' הרב ל"א שלא פחתו רק החולין ואין כאן ק"א, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל והרש כ' דאפי' הי' כן, הי' מותר, דכבר נתבטל, ומש"ה לא קתני ברישא ואם ידוע שהחטי' תרומ' יפות, וע' ברשבא בתה"הא הובא בב"י י"ד סל"ט שכתב דבדאכ"ל דלא פחתה תרומ' אסור, ע"ש, אולם בתשו' סתם"ג כ' רשב"א דמדלא כ' ברישא ואם ידוע וכו' משמע אפי' ידוע שחיטי' תרומ' יפות נותר, דמקולי תרומ' היא, מדהחמירו מל"א להצריך ק', הקילו בה מלדדי' אחרי', ע"ש: ת"ויט ד"ה כך וז"ל ולא הוה מבטל איסו' לכתחל', שעי"ז שטחן התגלה שהיתר הוא יותר ממה שחשבנו, וכ' עלה רבינו הנ"ל וז"ל אבל הרש כ' דמתני' ר' יוסי היא דאמ' אף מתכוון וילקט ויעלה בק"א [כ"ל דע"ש וכ"ל בר"א] עכ"ל והיינו ר"י דפ"א מ"ו דערלה, וק"ל הא בסוגי' דגיטין דנ"דב אדפרכינן דר"י אדר"י נוכפלו ונתפלעו דר"י ס"ל דלא יעלה, ומשנינן חזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיע' א', הרי דבעלמ' גם ר"י ס"ל

* דאין מבטלין אסור לכתחל', [*אמרה בקי, תמהני אדברי רבינו, דהרי דברי הר"ש דברי הירושלמי הם שכך כ' הירושלמי הכא דמתני' דהכא ר"י היא, וירושלמי לשטתי' דטעם דר"י בפ"א דערלה, שכך דרך מידל בגפני', ור"ל לפע"ד נודדרך לעקור גפן מבין הגפני' כדי לעבות הנשארי', א"כ אין כוונתו לבטל האיסו', דאלו יודעו הי' עוקרו, דמה שמפסיד בל"א מרוויח בלד אחר, וכ"כ הכא שכן דרך כהני' לטחון בל"ז הדמוע, ולא מחזי כמבטלו, ואדרבה הך דהכא עדיפא, דיש דעות בירושלמי דהך דהכא ד"ה היא משום שכן דרך כהני' וכו', וכדי שלא יחלוק הירושלמי עם הבבלי, ראוי להשוות מדותיהם, שכך דעת הבבלי בגיטין ג"כ, שאין אדם אוסר כרמו בנטיע' א', ואלו יודעו הי' עוקרו מטעם הנ"ל, וכן נרא' דעת הרמב"ם פט"ו ממ"א הכ"ה, שכך פי' הבבלי, ומתורץ ג"כ קו' רכ"מ שם ארמב"ם שכ' דטעם דר"י דאלו יודעו הי' עוקרו, דהקשה דא"כ באגוזי' ופלגן נמי אלו ידען הי' מוליאן, ולפי דברינו הנ"ל לק"מ, וזה ברור ת"ל] ועפ"רח י"ד ססי' ס"ד שכ' הטעם בשם הירושלמי מדאין כוונתו לבטל רק לטחון החטין מש"ה מותר לכתחיל', ע"ש, וכ"כ הראש בתשו' הרשבא סתס"ג:

פ"ן [1])*אפי' ידע שאסור', רק לא ידע שהאוכלה במיתה: [2])כל חומשין שבתור', הן חומש מלבר, שהוא רביע מלגיו, דבאכל ד' משלם ה': [2°])*דשתיי' בכלל אכילה, וסיכה אתרבי מקרא:

4 [3])דבאכל החומש שילם, חייב ג"כ בחמישי' החומש: [4])*דכ' ונתן לכהן הקודש, דבר הראוי להיות קודש, ולא מה שהוא כבר קודש,

פרק ז האוכל תרומה מזיד [1]), משלם את הקרן [1°°]) ואינו משלם את החומש, והתשלומין חולין [2]), אם רצה הכהן למחול מוחל: **ב** בת כהן שנשאת לישראל, ואח"כ אכלה תרומה, משלמת את הקרן [4]) ואינה משלמת את החומש [5]), ומיתתה בשריפה [6]), נשאת לאחד מכל הפסולין [7]), משלמת קרן וחומש, ומיתתה בחנק דר"מ, וחכ"א זו וזו משלמות את הקרן ואינן משלמות את החומש [7°]), ומיתתן בשרפה: **ג** המאכי' את בניו קטנים [8]), ([9] ואת עבדיו בין גדולי' ובין קטנים [8]), ([9] האוכל תרומת חוצה לארץ [1°]), ([9] והאוכל פחות מכזית תרומה [9°]), משלם את הקרן [4]) ואינו משלם את החומש, והתשלומין חולין, אם רצה

תרומ' או דמי חולין, נ"ל דה"ט דלא נקט השם הכי, משום דלא פסיקא לי', דהיכא דהוזלו ועמדו השתא דמי חולין, כמו שהיו דמי תרומ' בשעת אכילתו, אין נ"מ בין שישלם לפי מדה, דהיינו דמי חולין וכדהשתא, או לפי דמים, דהיינו דמי תרומ' וכשעת אכיל' ודו"ק: השבני רבינו וז"ל ידידי נ"י! איני אומר שיאמר נ"מ באיזה גוונא, רק בסדר תשלומיו יש נ"מ דכמה חומש ישלם וכמה בפירות [*ואנא בעניותי לא חלוק ולא בילוק ידענא מה נ"מ בין ב' הנ"מ] ומ"ש ידידי הרב ני' דכוונת השם שלא יהא כח הדיוט חמור משל הקדש, במחכ"ת, זה שייך התם בגיטין, דבהדיוט לקני משיכה, ובהקדש ל"ק, אבל הכא באמת ההקדש הי' כהדיוט לשלם ג' מדות במעות ובלא חומש, ומה שהקדש חמור זהו יהי' במדה א' וחומש מזה [*תמהני באמשיך פירי להקדש ולא יהיב זוזי ואיקר דקא' התם לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש, זכי ס"ד דרק לענין קניי' שוה ההקדש להדיוט, אבל לא דלתחייב המוכר חומש בנהנה מפירות שמכר? אע"כ כיון דקנה הקדש, הוה לגמרי כהקדש, ה"נ כיון דמטעם לא יהא חמור וכו', צריך לשלם כשעת גזילה, לגמרי הוה כהקדש וצריך לשלם גם החומש משווייה דמעיקרא:

פ"ז [1]) בלא התרא' דחייב מיתה בידי שמי', ולא מפטר מתשלומי', דאי בהתרו בו, מלקות אינו משלם: [1°°]) *הכא כ"ע מודו דאינו משלם רק דמי תרומ': [2]) לפיכך אם וכו': [4]) כשאר גזלן וכשי' **100:** [5]) דאינה זרה, מדאפשר שתחזור לבית אביה: [6]) בזנתה תחת בעלה ישראל: [7]) שמשנבעלה לחלל נתן ממזר ושאר פסולי', נאסר' בתרומ' לעולם: [7°]) *מדהיתה פ"א ראויי' לחזור: [8]) שפטורי' מתשלומי': [9]) או או: [1°]) אף שאוסרת תערובתה: [9°]) *דג' חלוקי' יש, באכל

ומן ההפקר [14], ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו [15], ולא ממעש' שני והקדש שנפדו [16], שאין הקדש פודה את הקדש, דר"מ *וחכמים מתירין באלו [17]: ו ר"א משלמין ממין על שאינו מינו ובלבד שישלם מן היפה על הרע [18], ורע"א אין משלמין אלא ממין על מינו, לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית [19], ימתין לקשואין של מוצאי שביעית, וישלם מהם, ממקום שר"א מקל משם ר"ע מחמיר שנאמר ונתן לכהן את הקדש, דבר הראוי להיות קדש, דר"א, ורע"א ונתן לכהן את הקדש קדש שאכל:

אלו מעולם לא היו ראויין להיות תרומ': 15) *ר"ל תמ"ע שלו כדינו: 16) *שנפדו כדינן, ואע"ג דהשתא חולין גמורי' הם, עכ"פ מתחלה קודש היו, שאין וכו': 17) *גם אמעשר פליגי כדמשמע בירוש' והא דקא' "באלו, למעוטי לקט שכח' פאה והפקר, דבאלו מודו לר"מ מדלא הי' בהן זיקת תרומ' מעולם: 18) שיהי' המין שמשלם יפה ממין שאכל: 19) *וכבר נתקשו קשואי' של שבית, ומשל שביעי' אסו' לשלם חובו, דדמי לסחור', ועוד הרי ספיחי שביעי' אסורי', וכ"כ מפרש' ת"ל אסו' לשלם, להכי לא ישלם מין אחר, רק ימתין וכו': מ"ד כ' ר"תויט כמש"ל סי' 11, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל אבל הרש כ' דמי תרומ' שאין יקרים כחולין גם יכול לשלם דמי' וא"צ לשלם פירות, ומזה דקדק המ"ל דיש ב' קולות בגנב מבאוכל תרומ', דגנב משלם רק דמי תרומ', ובדמי, משא"כ האוכל, משלם שיווי חולין, ובפירות, ונלע"ד ראי' ברורה לזה מפסחי' [דלב"א] דמבעי' לי לפי מדה משלם או לפי דמי', היכא דמעיקר' שוי' זוזא ולבסוף שוי' ד', ע"כ, ולמה לא נקט הנ"מ כפשוטו דאי לפי מדה, צריך לשלם פירו' כשיווי חולין, ואי לפי דמי', משלם מפירות חולין כשיווי התרומ' שאכל, אע"כ אף אי לפ"ד משלם, משלם כשיווי חולין, וברור בע"השי ומ"מ עדיין ק"ל בנ"ד התם היכא דמעיקר' שוה ד' ולבסוף זוז' לא מבעי' לן דלא גרע מגזלן, הא מ"מ כ"מ דאי לפי דמי' צריך לשלם כל הד' זוזי בפירות והחומש מהד' זוזי, ואי לפי מדה, משלם פירו' רק שא' א' והחומש מאותו שא', דזהו תשלומי תרומ', והשאר דמשלם מטעם גזלן משלם רק במעות וא"צ להוסיף חומש, וצ"ע עכ"להט [*נאום אפטרוזי, תמהני וכי זו בלבד? הרי תו הוה מנ"ל כ"מ במחל לו הכהן או שירש הישראל התרומ' או שגבאה בחובו, דבכל הנך ליכא טעמ' דלא גרע מגזלן, אע"כ מ"ש השס דלא גרע מגזלן אינו ר"ל מאילו גזלה מכהן, אלא ר"ל דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט [כגיטין דנב"א]; ולעניין ראיית רבינו הראשונה, מדלא נקט הש"ס הנ"מ, אי צריך לשלם דמי

בדבר שזרעו כַּלֶה [17]) מותָּר, ובדבר שאין זרעו כָּלֶה [18]), אסור [19]):

פרק ח האשה [1]) שהית' אוכֶלת בתרומה, באו ואמרו לה מת בעליךְ, או גֵרְשָׁךְ [2]), וכן העבד שהיה אוכל בתרומה, ובאו ואמרו לו מת רבךָ [3]) או מְכָרָךְ לישראל, או נתָנָךְ בְּמַתָּנה, או עשָׂאָךְ בן חורין, וכן כהן שהיה אוכל בתרומה, ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, ר"א מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר [4]), היה עומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רא"א כל הקרבנות שהקריב על גבי המזבח פסולים ורבי *יהושע מכשיר [5]) נודע שהוא בַּעל מום עבודתו פָּסול: **ב** וכולם שהיתה תָּרומה בְּתוך פיהם רא"א יבלעו [6]) ורבי *יהושע אומר יפלוֹטו, א"ל נטמֵאת ([7]ונטמָא' תָּרומה [8]) רא"א יבלע ורבי *יהושע אומר יפלוט, טמא היית [9]) ([7]וטמאה היתה תָּרומה [9]), או

הגדולין חולין, דכל זורע תרומ' בשוגג יופך, ובלא הפך הגדולין תרומ': [17])כחטין ושעורי': [18])כשום ובצלי': [19])*והוא שזרע שניי' עד שלא קלט ראשונה:

פ"ה [1])בת ישראל נשוא' לכהן: [2])*אע"ג דאינה מתגרשת עד שיגיע גט לידה, ואי בשעשתה שליח לקבלה, הרי מיד נאסר' בתרומ', דאפי' באמרה לשליח תקבלו במקום פלוני, אמרי' שאינה מקפדת, רק מרא' מקום היא לו, ושמא מיד חוץ לעיר ימצא שליח לבעל ויתנו לה, י"ל דהכא מיירי באמרה לשליח לא תקבל גיטי "רק במקום פלוני, ואז מותרת לאכל תרומ' עד שיעור שיגיע שליח לאותו מקום, ואמרו לה, שקידם לשם ברכב וסוסים: [3])וירשו קרובו הזר: [4])מיירי באכלה חמץ בע"פ, דזמנה בזול, לבערה; והו"ל אנוס: [5])דכתיב ברך ה' חילו לשון חלל, אעפ"כ פועל ידיו תרצה: [6])*וישלם קרן וחומש; ודוקא עבד ואשה, דמתחלה בהיתר אכלו, משא"כ בן גרושה וחלוצ', דמעולם לא הותר בה, מודה ר"א דיפלוט: [7])או: [8])*והטומ' קודם אחר שהכניס' לפיו: [9])משכבר, דלא הותר בה מתחל':

הכהן למחול מוחל: **ד** זה הכלל כל המשלם קרן וחומש, התשלומין תרומה, אם רצה הכהן למחול אינו מוחל, וכל המשלם את הקרן ואינו משלם את החומש, התשלומין חולין, אם רצה הכהן למחול מוחל: **ה** שתי קופות [11]) אחת של תרומה ואחת של חולין, שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, הרי אני אומר לתוך של תרומה נפלה [12]), אם אינו ידוע איזה של תרומה ואיזו היא של חולין, אבל אחת מהן פטור, והשנייה נוהג בה כתרומה, וחייבת בחלה [13]), דר"מ, ר' *יוסי פוטר' [14]), אכל אחר את השנייה פטור [15]) אכל אחד את שתיהן, משלם כקטנה שבשתיהן: **ו** נפלה אחת מהן לתוך החולין אינה מדמעתן, והשנייה נוהג בה כתרומה, והייבת בחלה, דר"מ, ורבי *יוסי פוטר, נפלה שנייה למקום אחר, אינה מדמעתן, נפלו שתיהן למקום אחד מדמעות כקטנה שבשתיהן: **ז** זרע את אחת מהן, פטור [16]), והשנייה נוהג בה כתרומה, והייבת בחלה, דר"מ, ורבי *יוסי פוטר [14]), זרע אחר את השנייה, פטור, זרע אחד את שתיהן, בדבר

כזי', אך שאינו שוה פרוט' חייב, ובאין כזי' ושוה פרוט' חייב קרן ולא חומש, והיינו בבא דהכא, ובאין כזי' ולא שוה פרוט', פטו' מכלום: [11]) פעסער מלאות תבוא': [12]) *אע"ג שאין בחולין רוב נגד הסא', דתרומ' בזה"ז מד"ס, אבל בתרומ' דאו' צריך עכ"פ רוב בחולין; מיהו כ"ז ביש לתלות שנפלה לתרומ', שאינה מתקלקלת ע"י הנפילה, וכ"כ א' טמא וא' טהו', או א' דמוע, וא' אינו דמוע, תמיד תלינן בהמקולקל כבר, אבל בא' חולין וא' טבל או מעשר, לא תלינן שנפלה לטבל ולמעשר, דמדהס מתקלקלי' ג"כ ע"י נפילה זו, מה הזית לאסו' הטבל עפי מהחולין: [13]) מספק: [14]) דהו"ל כדמוע דפטו' מחל': [15]) *דוקא בבאו לשאל זא"ז, כ"א על עצמו: [16]) ר"ל הגדולין

מחובר, כל שיש בו [35]) ליהה [36]), אסור [37]), ונשוכת הנָחש [38]) אסורה מפני סכנת נפשות [380]): ז המשמֶרת של יין [39]) אסורה משום גלוי [40]), רבי נחמיה מתיר [41]): ח חַבִית של תרומה שנולד בה ספק טומאה [42]), רא"א אם היתה מונחת במקום התורפה [43]), יניחנה במקום המוצנע [44]), ואם היתה מגולה יכסנה [45]), ורבי יהושע אומר אם היתה מונחת במקום מוצנע יניחנה במקום תורפה [46]), ואם היתה מכוסה יגלנה, רבן גמליאל אומר, אל יחדש בה דבר [47]): ט חַבִית [48]) שנשבָרה בַגת העליונה [49]), והתחתונה [50]) טמאה [51]), מודה ר"א ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה [52]) רביעית בטהרה יציל [53]), ואם לָאו [54]) *רא"א תרד ותטמא ואל יטמאנה בידיו [55]): י וכן חבית של שמן [48]) שנשפכה [56]), מודה ר"א ורבי

גדול או קטן: [35]) בהפרי: [36]) הארס: [37]) דמתערב ע"י הארס
380 ☞ בכל הפרי: [38]) בהמ' שנשכה נחש: [380]) *ולא משום טריפה, וכ"מ דאפי' ס"ס אסור, ועוד דאע"ג דכל מאכל מסוכן בעל נפ' כשאר איסור, עכ"פ נ"ל דלא בעל גרוע: [39]) בחטטיג לשון היין: [40]) אפי' הכלי התחתון שהוא מכוסה, דהאדם עובר במסכנת: [41]) דאין האדם עובר: [42]) *ברה"י הרי וודאי טמ', ובר"ה הרי וודאי טהור, רק הכא מיירי בב' חביות ברה"י, וא"י איזה נטמ', דבכה"ג שוודאי א' טהור, שתיהן תלויות מספק: [43]) מקום הפקר ושבקל תטמ' שם: [44]) דמתוייב לשמר' שלא תטמ' טומא' וודאי: [45]) שלא תאסר ע"י נחש: [46]) *דעכשו לאכיל' אינה ראוי' שמא טמא' היא, ולזילוף ג"כ לא שמא טהור' היא ואסור לאבד', הלכך יגלנה, אולי תטמ' ותהא ראוי' לזילוף: [47]) לא יגרום לה טומ', וגם א"ל לשמר': [48]) של תרומ' טהור': [49]) מקום עגולת ענבי': [50]) הבור שהיין יורד לתוכו מהגת: [51]) שהיו שם חולין טמאי' פחות מק' נגד החבית: [52]) מהחבית התרומ': [53]) ר"ל צריך לחזור אחר כלי' טהורי' להציל, ואף שבתוך כך ירד מהתרומ' להחולין, ויתטמא ויאסר כל שבבור, אפי' לכהן: [54]) שאין כלי' טהורי' בנמצא: [55]) לקבלה בכלי' טמאי' כדי להציל החולין שבבור: [56]) *כשנשבר החבית והשמן הולך לאבוד, ולא

נודע שהוא טבל, ([7]ומעשר ראשון שלא נְטָלה תְּרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו, או שֶׁטָּעַם טעם פִּשְׁפֵּשׁ[10]) בתוך פיו, הרי זה יפלוט: ג היה אוכל באשכול[11]) ונכנס מן הגנה לחצר[12]) רא"א יגמור[13]) ורבי *יהושע אומר לא יגמור[14]) חֲשֵׁכָה לילי שבת[15]), ר"א אומר יגמור[16]), ורבי *יהושע אומר לא יגמור: ד יין של תרומה שנתגלה, יִשָּׁפֵךְ[17]), ואין צריך לומר של חולין[18]) שלשה משקין אסורין משום גלוי, המים והיין והחלב, ושאר כל המשקין מוּתָּרין[19]), כמה ישהו[20]) ויהיו אסורין, כדי שיצא הַרַחֵשׁ[21]) ממקום קרוב[22]) וישתה: ה שיעור המים המגולין[24]) כדי שתאבד בהם המרה[25]), רבי יוסי אומר בכלים כל שהן[26]) ובקרקעות ארבעים סְאָה[27]): ו נקורי[28]) תאנים וענבים וקשואין[29]) והדלועים[30]) והאֲבַטִּיחים[31]) והמלפפונות[32]), אפילו הם ככר[33]) אחד גדול ואחד קטן[34]), אחד תלוש ואחד

---

[10]) *וואנצע, וה"ה שאר דבר מאוס, מותר לפלט', דבכה"ג לא חיישי' להפסד הקדש ותרומ': [11]) אכילת ארעי קודם שעישר: [12]) והלך קובע למעשר לאסור אפי' אכילת ארעי: [13]) *ר"ל יחזור לגינה ויגמור, מדהתחיל בהיתר: [14]) אפי' בגנה: [15]) שאכל ארעי בע"ש וחשכה לו, והרי שבת ג"כ קובע למעשר כחצר: [16]) למ"ש: [17]) דאסור לכל תשמיש, ואפי' לשתיית בהמה עבור', דשמא שתתן נחש: [18]) *ולדידן מותר [כי"ד קי"ז]: [19]) דאין נחש שותה מהן: [20]) מגולין: [21]) הנחש: [22]) *מאחורו שתחת אוזן הכלי, ואע"ג שאין נרא' שם חור, יש נחש דק כשערה: [24]) שיהיו מותרי': [25]) *שלא יהי' הארס ניכר בהן: [26]) אפי' מרובין: [27]) וביותר ממ' סא' אין לחוש לגלוי: [28]) חויסגעפיקט: [29]) גורקען: [30]) קירבסע: [31]) מעלאָנען: [32]) ליטראָנען קירבס: [33]) *ככר הוא ס' מנה [כפ"א דשביעי' מ"ג] ור"ל אע"ג שהאילן מרובה בפירו' וכולן נקורי', לא אמרי' א"א לנחש לנקר כולם: [34]) ר"ל בין שהפרי גדול או קטן; וי"א "דככר ר"ל שהפרי גדול, "וא' גדול וא' קטון" ר"ל שהנקב 33

פרק ט הזורע תרומה, שוגג יופך [1]), ומזיד יקיים [2]), אם הביאה שָׁליש, בין שוגג בין מזיד יקיים, אם בפִּשתן מזיד יופך [3]): ב וחיֶיבת בלקט ובשכחה, ובפיאה, ועניי ישראל ועניי כֹהנים מלקטים, ועניי ישראל מוכרין את שלהם לכהנים בדמי תרומה, והדמים שלָהם, רבי טרפון אומר לא ילקטו אלא עניי כֹהנים, שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם, אמר לו *ר"ע אם כן לא ילקטו אלא טהורים [4]): ג וחייֶבת במעשרות [5]) ובמעשר עני, ועניי ישראל ועניי כֹהנים נוטלין, ועניי ישראל מוכרין, את שלָהם לכהני' בדמי תֿרומה [6]), והדמי' שלהם, החובט [7]) משובח [8]), והדש כיצד יעשה, תולה כפיפות [9])

דעב"ב] והלא ר"י דתרומ' דתנן הי' אוכל בתרומ' ונודע שהוא בן גרושה וכו' וק"ל אדפריך מסיפא לפריך מרישא דא"ל מת בעלך מת רבך, וק' טפי, בדתרין התם שאני תרומ' דאקרי עבוד', ועבוד' רחמנ' אכשר, זה שייך בבן גרוש' דהו"ל עבודת חלל, אבל אכתי ק' מת בעלך ורבך דהוא זר, ולצע"ג עכ"לה"ט [*ולולא מסתפינ' נ"ל דלהכי לא אקשי השס מרישא, דלא הו"ל שוגג רק אונס גמור, דדמי לפרסה נדה תחתיו שלא בשעת ושתה דפטו' (כשבועות די"ד) וה"נ לא הו"ל למיסק אדעתה שימות, ואפי' בשעתה שליח לקבלה, לא הו"ל למיסק אדעתא, דמטי להתם בגמלא פרחא, תדע דהרי מותרת לאכול תרומ' משום הך ספיקתא]; השבני רבינו הנ"ל, א"כ מ"ט דר"א דמחייב, ודוחק לומ' דפליגי אם הוא אונס או לא: מ"ב רא"א יבלע, וכ' עלה רבינו הגאון אא"מו זצוק"ל, ק"ל לרמב"ם דעכ"פ ישלם קרן וחומש, הרי חומש רק בשוגג, והכא יכול לפלוט, ותו דהו"ל כאחט' ואשוב, ונ"ל דהיכא דהו"ל מצוה טפי מעבירה שרי, כתענית חלום בשבת ומתיב תענית לתעניתו, [כתו' תענית דיא"א], ה"נ מצוה שלא יפלט ויפסד התרומ', גדולה טפי מבליעה:

פ"ט [1]) *מותר לו להפוך במחרישה לעקור הזרעי' כדי לזרוע במקומו חולין: [2]) משום קנסא, והגדולין תרומ' [וע"ש יש בירו', וכ"מ בס' שנות אלי']: [3]) *אפי' הביא שליש חייב להפכן, דמדעיקר זריעתן לקסמין, חיישי' שמא יבשל להנות מקסמין, דסבור דהזרע לבד תרומ': [4]) דלמא אכלי לה בטה"ג, ולר"ע כהן זהיר בטומ', מיהו לנגיע' כ"ע לא חיישי', דהרי לא הוכשרו: [5]) *שם מעשרות כולל בכל מקום תרומה ות"מ, כמו כלל אמרו במעשרו', מאימתי פירו' חייבי' במעשרו', וכן בכולהו תלמודא עד שיפרטו לך: [6]) וה"ה בלוי מוכר המעשר לכהן: [7]) מכה במקלות על שבלי תרומ':

יהושע, שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל [53]), ואם לָאו [54]) רא"א תרד ותִבָּלע [57]) ואל יבַלְּעֶנָּה בידיו [58]): **יא** ועל זו ועל זו [59]) אמר רבי יהושע, לא זו היא תְּרומה שאני מוזהר עליה מלטמאה, אלא מלאכלה, ובל תטמאה כיצד, היה עובר ממקום למקום, וכִכָּרות של תרומה בידו, אמר לו נכרי תן לי אחת מהן ואטמאה ואם לָאו הרי אני מטמא את כולם רא"א יטמא את כלם ואל יתן לו אחת מהן ויטמא, רבי *יהושע אומר יַניח לפניו אחת מהן על הסָלע [60]): **יב** וכן נשים שאמרו להם גוים, תנו אחת מכם ונטמאה [61]), ואם לָאו הרי אנו מטמאים את כולכם, יטמאו את כלן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל [62]):

נקט כיין, שכשברה בגת וכו', דהכא גבי שמן, בכה"ג כ"ע מודו שלא יטמא' ביד, דאף שיתטמ' כשירד לתחתון, הפסד מועט הוא, דחזי להדלק', כשיתנו לכלי מקום דלא ליתי בי' לידי תקלה, משא"כ ביין הפ"מ הוא כשיתטמ', דלא חזי לזילף כשיתנו לכלי מקום: [57]) ר"ל תשקע בארץ: [58]) *ר"ל לא יגל לקלטו להדלקה בידי' שהן שניות לטומ': [59]) על הנולד בה ס' טומ' ועל ההולכת לאבוד: [60]) ולא יתנה לו בידי': [61]) בבעילת אונס: [62]) *דאין דוחין נפש מפני נפש והכי קיי"ל [י"ד קנ"ז מ"א]: מ"א ור"י פוטר, כ' הרב כלעיל סי' 4, שזמנו בחול, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא וז"ל ק"ל הא לשיטת מתני' פי"ט מ"ד דשבת ס"ל לר"י במל שלאחר שבת בשבת חייב, דטעה ולא עשה מצוה חייב, אף דזמנו בחול, ול"ע [*אמר הכנס, תמהני ארבינו, הרי משנה היא נדחית מהלכה, מכח מה דתני ר' חייא [שבת קל"ז א] במל שלאחר שבת בשבת, ס"ל לר"י פטו', וכן פ' הרמב"ם פ"ב משגגות ה"א]; השבני רבינו ני' וז"ל אני על הרב קושיתי דפסק הכא והתם הלכה כר"י, גם בלא"ה ק' לרב הונא בשבת, דמתני חייב, יקשה סתירת המשניות [*ול"מ גם לרב הונא ל"ק, דרב הונא ע"כ דמחלק דוקא באכל תרומ' מחשב זמנו בחול דהרי אם אפי' זר הוא, טריד בחיובא דרמי עליו לבערו להך חמץ בע"פ, שלא יעבור על בל יראה, גם טריד בחיובא שלא להפסיד התרומ', ושיבקש לה אוכלין, משא"כ בב' תינוקת, עכ"פ בהאי תינוק שזמנו אחר שבת, השתא לא רמי חיובא עלי' כלל, ורק לר' חייא התם אפי' בכה"ג מחשב זמנו בחול, מדעכ"פ לגבי האי גברא נתנה שבת לדחות, כדקא' התם]; אי י"ל דר"ה ס"ל כאידך תנא בפסחי', דשאני תרומ' דאקרי עבודה: עוד הקשה רבינו הנ"ל וז"ל עק"ל אדקאמ' [פסחי'

תרומ' שנטמאו, שתלן טהרו מלטמא, ואסורין מלאכול [30]) עד שיגום את האוכל [31]), רבי יהודה אומר עד שיגום וישנה [32]):

פרק י בצל שנתנו בתוך עדשים [1]) אם שלם מותר [2]), ואם התכו בנותן טעם [3]), ושאר כל התבשיל [4]) בין שלם בין מהותך בנותן טעם, רבי יהודה מתיר בצחנה [5]), שאינה אלא ליטול את הזוהמ' [6]): ב תפוח [7]) שרסקו [8]) ונתנו לתוך עיסה [9]), והחמצה, הרי זו אסור', שעורים [7]) שנפלו לתוך הבור של מים, אף על פי שהבאישו מימיו [10]) מותרים: ג הרודה [12]) פת חמה [9]) ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה, ר"מ אוסר ורבי יהודה מתיר [13]) רבי *יוסי מתיר בשל חטין ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות [14]): ד תנור שהסיקו בכמון [15]) של תרומ' ואפה בו את הפת, הפת

פריכטען, שאין זרען כלה: [38]) *דהלי קיי"ל אין קניין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשר, ואף דעכ"פ מרוחו פוטר מדאו', עכ"פ מדרבנן אינו פוטר וכלעיל, והרי לפ"ז זרע העכו"ם טבל: [29]) קרייטער פֿלאנצען: [30]) אפי' לכהן מצד מעלה: [31]) ר"ל עד שיחתוך מהצמח כל הראוי לאכילה, ומה שהגדל אח"כ מותר: [32]) שיחתוך ג"כ הגדל אחר שחתך פעם א':

פ"י [1]) *בצל תרומ' בעדשי' חולין או איפכ', והעדשי' כבר נתבשלו, ובשהיו חמים ויבשי' נתן לתוכן הבצל: [2]) *העדשי', ואף דבצל חם
2 ☞ בחם בלא רוטב צריך כדי נטילה [כשפ"יא דזבחי'], הכא עדשי' מבושלין, שבען לצפד ולצמצם את הבצל ואינו בולע ופולט [ותמהני אר"ם דמוקי למתני' בעדשי' לחות, והרי בירושל' מוקי לה ביבש, א"כ ק"ל בלחן יבש אפי' בשאר תבשיל נמי כ"ת שיאסר]: [3]) דטועם הכהן להחולין, דיש בהם טעם התרומ', אסור: [4]) שנתן לתוכן בצל וא' מהן תרומ': [5]) דגי' כבושין בציר שנתן לתוכן בצל תרומ', נוטל הבצל והצחנה מותר: [6]) שהבצל שואב פסולת הצחנה, ואינו נ"ע לתוכה כשהוא שלם: [7]) תרומ': [8]) צערריבען: [9]) של חולין: [10]) ע"י השעורי': [11]) *דנט"לפ מותר: [12]) הוציא מהתנור: [13]) פליגי אי ריחא מלתא היא: [14]) ממשות היין: [15]) קיממעל: [16]) *דריחא לאו מלתא

בצוארי בהמה, ונותן לתוכן מאותו המין [10], נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכיל את התרומה: ד גדולי תרומה תרומה [11], וגידולי גדולין [12], חולין [120], אבל הטבל [13] ומעשר ראשון [13] וספיחי שביעית [14], ותרומת חוצה לארץ [14], והמדומע [13], והבכורים [15], גדוליהן חולין, גדולי הקדש ומעשר שֵׁני [16] חולין, ופודה אותם בזמן זרעם [17]: ה מאה לִגנה [18] של תרומה, ואחד של חולין [19], כולן מותרים, בדבר שזרעו כָּלה [20], אבל בדבר שאין זרעו כָּלה, אפילו מאה של חולין ואחד של תרומה כלן אסורין: ו הטבל [21] גדוליו מותרין [22], בדבר שזרעו כָּלה, אבל בדבר שאין זרעו כָּלה, גדולי גדולין אסורין, איזהו דבר שאין זרעו כָּלה, כְּגון הלוף [23] והשום [24] והבצלים רבי יהודה אומר, השום כשעורין [25]: ז המנכש [26] עם הנכרי בַּחֲסִיוֹת [27] אע"פי שפירותיו טבל [28], אוכל מהם עֲרַאי, שתילי [29]

8) שלא יצטרך לחסום הבהמ' כשדש, מדאסור' בתרומ' אם אינה של כהן: 9) של: 10) שדש: 11) *מד"ם שלא ישהה תרומ' עמה' אצלו כדי לזרעה, וביני ביני יטמ' ויאכלנה, ומדתקנו שתשאר תרומ', אף שנעשה בזריע', עכ"פ מדדמי תרומ' בזול אינו מטריח לזרע' [כתו' שבת דיז"ב], ואפי' בדבר שזרעו כלה [רשי פסחי' דלד"א] וכן מוכח מדקא' אבל הטבל וכו' דע"כ איירי בזרעו כלה כמ"ו: 12) בחזור הזרע הגדולין: 120) *ודוקא באין זרען כלה: 13) דרובן חולין: 14) דלא שכיחי: 15) דמדאינן בכל המינין, ג"כ הו"ל כאינן מצויין: 16) אפי' זרעם כלה: 17) *ר"ל פודה כל התבוא', לתת רק דמים ששוה בזמן שזרעה, דהיינו דמי הסא' שזרע: 18) ערוגות: 19) ונתערבו: 20) אף דאין ביטול במחובר וכדמסיק? בגדולי תרומה הקילו; 21) שנתמרח בכרי והוקבע למעשר, וזרעו; והשתא מפרש לטבל שבמשנה ד' דמותר בשזרעו: 22) לאכלן אפי' קודם שיחזור ויוקבע למעשר: 23) מין בצל: 24) קנאָבלויך: 25) דזרען כלה מהר מאד, וי"א דר"ל דוקא בזרע שום גדול כשעורה אין זרעו כלה, משא"כ בפחות מזה: 26) יעטען, שתולש עשבי' רעי' מבין הצמחי': 27) *נוויבען

בגליל[34]), דָג טמא[35]), צירו אסור[36]), רבי יהודה אומר רביעית[37]) בסאתים[38]), ורבי יוסי אומר אחד משׁשה עשר בו: ט חגבים טמאים שנכבָשו עם חגבים טהורים, לא פּסלו את צירם[39]), העיד רבי *צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור[40]): י כל הנכבשים זה עם זה[41]) מותּרים[42]), אלא עם החָסִית[43]), חָסִית של חולין עם חָסִית של תרומה, ירק של חולין עם חָסִית של תרומה, אסור אבל חָסית ויָרק של חולין עם יָרק של תרום' מותּר: יא רבי יוסי אומר כל הנשלקי'[44]) עם התרָדים[45]) אסורים[46]), מפני שהם נותנין את הטעם, ר"ש אומר כרוב של שַקָיא[47]) עם כרוב של בעל[48]), אסור, מפני שהוא בּולע[49]), ר"ע אומר (נ"א

---

35 ☞ דינרין הן סלע, נמצא הן ב' סלעי' גליל: [35])*והשאר ציר דג טהו', דהוא א' מתתק"ס, דהא' כ"ד לוגין, ולוג ב' ליטרו' [ודלא כרשי עירובין דכט"א דלוג הוא ליטר'] וליט' ק' זוז, נמצא סאתי' ל"ו
36 ☞ מאות זוז, וי' זוז הוא חלק תתק"ס בל"ו מאות: [36])*דאף דכל האיסורי' בטלין בס', בכ"ז שהוא חריף ונרגש מאוד אחמרו בה רבנן [כרל"מ פט"ו ממ"א]: [37]) רביעי' הלוג: [38])*הוא א' מק"לב, ואף דלר"י מין במינו לא בטל, כ"ז שהוא מד"ס קילא; ואנן קיי"ל דבטל בס' [כי"ד פ"ג]: [39]) דאינו רק לאלותי' בעלמא: [40])*פי' בלי תערובו' מותר, והכי קיי"ל [רמב"ם פ"ג ממ"א]: [41]) ירק תרומ' עם
42 ☞ חולין: [42])*ואף דקיי"ל כבוש כמבושל [כי"ד ק"ה] הכא שאני דהו"ל תרי דרבנן, דתרומ' ירק דרבנן, ודמוע נמי דרבנן מדאיכא רוב, וקילא הך תרי דרבנן דלית בה דררא דאיסו' דאו' כלל, כך נ"ל [ולאאמ"ו הגז"צוקל דוקא בטב"מ מקילינן הכא בכבש, תדע מדאסרו טעם כמון בפת במ"ד] וי"א דהכא בכל אסורי' איירי, רק שלא כבשו שיעור כבישה, דבמשקה חריף צריך כדי שיתננו על האור וירתיח [והוא י"ח מינוטען], ובאינו חריף צריך מע"לע [כי"ד ק"ה] ולר"ת באינו חריף צריך ג"י מע"לע, ולא קיי"ל כוותי': [43])מיני בצלי' דחריפי, וכדמפרש ואזיל: [44])*הוא יותר מבישול [כתוי"ט מ"י]: [45])ווייסקָאהל: [46]) פליג את"ק וס"ל דאפי' שלוק אינו אוסר בשאר ירקות רק בתרדין תרומ': [47]) ר"ל קָאהל הגדל בארץ יבשה שצריך להשקות,

מותר', שאינו טעם כָּמון אלא ריח כמון[16]: **ה** תִּלְתָּן[17] שנפלה לתוך הבור של יין, בתרומה ובמעשר שֵׁני[18], אם יש בזרע כדי ליתן טעם אבל לא בעץ[19], בשביעית ובכלאי הכרם והקדש[20], אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם[21]: **ו** מי שהיו לו חבילי תִּלְתָּן של כִּלְאֵי הכרם, ידלקו[22], היו לו חבילי תִּלְתָּן של טבל, כותש[24] ומחשב, כמה זרע יֵש בהם[25], ומפריש את הזרע ואינו צריך להפריש את העץ, אם הפריש[26] לא יאמר אכתוש ואטול את העץ, ואתן את הזרע, אלא נותן העץ עם הזרע[27]: **ז** זיתי חולין שכְּבשן[28] עם זיתי תרומה, פצועי[29] חולין עם פצועי תרומה, פצועי חולין עם שלֵימי תרומה, או במי תרומה[30], אסור, אבל שלימי חולין עם פצועי תרומ' מותר[31]: **ח** דָג טמא שכְּבשו עם דָג טהור, כל גָרב[32] שהוא מחזיק סאתים, אם יֵש בו[33] משקל עשרה זוז ביהודה שהן חמשה סלעים

בדיעבד [י"ד ק"ה], ואף דהכא שהשיקו בתרומ', וכל הנא' של כלאי אסו' בתרומ' לזר [כתו' פסחי' דלד"א] היינו לכתחל', אבל בדיע' מותר:
17) פענכעל: 18) אם הי' תלתן תרומ' ומע"ש, משערין אם וכו':
19) *אף שגם העץ נ"ט, אינו מצטרף לאסו' היין, דעץ אינו קדוש בתרומ', ואף דהקדישו בפי', הו"ל תרומ', חומר' בעלמ' הוא:
20) אם הי' התלתן א' מג' אלו: 21) *דגם עצן אסו', ואף דשביעי' אין קדושה בעצי' דהסקה, הכא שאני דטעם עצו ופריו שוה:
22) שאף העץ אסו' בהנא' וטעון שריפה: 24) *אבטטאָשען, ור"ל דרשאי לכתוש הזרע מהשרביטין, כדי להפריש מהזרע לבד: 25) דת"ג נתנה באומד: 26) קודם כתישה: 27) *מדקרא עליו שם תרומ' וטעם עצו ופריו שוה; ומ"מ אינו קדוש בתרומ' כלעיל סי' 19: 28) במי מלח: 29) כתוש', ור"ל בין שהיו הזתי' פצועי וכו': 30) *משקין מפירות תרומ', שכבש בהן זיתי חולין פצועי': 31) דשלמי' אינן בולעין אבל פולטין: 32) חבית: 33) *ר"ל אם נתערב בהחבית: 34) *דמשקל יהודא הוא כפל מגליל, נמצא שהן כ' של גליל, וזוז הוא דינר, וד' בגליל

שהוא ממעיטו[8]), רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו[9]): ב דבש תמרים[10]) ויין תפוחים[10]) וחומץ סִתְוְניות[11]) ושאר כל מי פֵירות של תרומה[12]), ר"א מחייב קרן וחומש[13]), ורבי *יהושע פוטר[14]), ר"א מטמא[15]) משום משקה[16]), אמר רבי *יהושע לא מנו חכמים שבעה משקין כמוני פַטָמים[17]), אלא אמרו שבעה משקין טמאים[18]) ושאר כל המשקין טהורין: ג אין עושין תמרים[1]) דבש, ולא תפוחים[1]) יין ולא סִתְוְניות[1]) חומץ[19]), ושאר כל הפירות אין משנין אותם מבְּרִיָתָן בתרומה ובמעשר שֵׁני אלא זתים וענבים בלבד, אין סופגין ארבעים משום ערלה[20]), אלא על היוצא מן הזתים ומן הענבים, ואין מביאין בכורים משקין, אלא היוצא מן הזתים ומן הענבים, ואינו מטמא משום משקה[21]), אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, ואין מקריבין על גבי המזבח, אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים: ד עוקצי[22]) תאנים, וגרוגרו', והכְלִיסִים[23]) והחרובין[24]) של תרומה, אסורים לזרים: ה גרעיני תרומה[25]) בזמן שהוא מְכַנסן[26]), אסורות, ואם השליכן, מוּתָּרות,

---

מאבד לתרומ': 7)*האניג וויין שמטים בו דבש ופלפלין, ושותה הכל ביחד: 8)מתחסר בבשולו, א"כ שאין רוב בנ"א רגילין לשתותו מבושל: 9)*ר"ל מתקיי' טפי, אך דהי עדיף טפי כספ"ג מ"ד ה' ו', ודו"ק: 10)*נעצר ועשה מהן דבש: 11)ווינטער טרויבען, שאין מתבשלי' עד החורף ולכן עושי' מהן חומץ: 12)חוץ מיין ושמן: 13)לזר האוכלן, דחשוב משק': 14)מחומש אבל קרן משלם, ולכתחיל' מוד' דאסור: 15)לאלו: 16)דמכשרי ומק"ט ומטמאי' לאחרי' ככל ז' משקין: 17)געווירץ קרויטער, שמונה בשמי' שלו שלא בדקדוק: 18)מכשירי ומק"ט ומטמאין: 19)וכ"ש שאר וכו': 20)בסחט לפרי ושתה מה שסחט: 21)שיצא מפרי: 22)שטיעל: 23)ניספער ערבזען וי"א מין תאנה: 24)באָקסהאָרן: 25)קערן, שבתוך הפרי שראויין לאכיל': 26)שלא הפקירן הכהן:

רבי יהודה) כל המתבשלין זה עם זה[50]) מותרים[51]), אלא עם הבשר[52]), רבי יוחנן בן נורי אומר הכבד אוסרת ואינה נאסרת[53]), מפני שהיא פולטת ואינה בולעת[54]): יב ביצה שנתבשלה בתבלין אסורין[55]), אפילו חלמון[56]) שלה אסור, מפני שהוא בולע, מי שלקות ומי כבשים[57]) של תרומה אסורים לזרים:

פרק יא אין נותנין דבילה וגרוגרת[1]) לתוך המוריים[2]) מפני שהוא מאבדן[3]), אבל נותנין את היין[1]) למוריים[4]), ואין מפטמין[5]) את השמן[6]), אבל עושין את היין[1]) ינומלין[7]), אין מבשלין יין של תרומה מפני

והוא חולין: 48) *שהלקו עם כרוב הגדל בארץ לחה, שדי לה בגשמי' [דהמטר נקרא בעל של הארץ, שהעל ידו יולדת גדולי קרקע]: 49) ר"ל של שקיא כוח לבלוע: 50) *כל גידולי איסו' והיתר שנתבשלו זע"ז: 51) דאינן בולעין ז"מז: 52) שבטבעו לפלוט ולבלוע; ולא קיי"ל כחד מהנך תנאי: 53) כבד טריפ' שבשלה עם היתר, אוסרתו, ואם בישל כבד כשירה עם איסו', אינה נאסרת: 54) *דמטבעה לפלוט דם, לא בלעה, והכי קיי"ל, ואנן נוהגין להחמיר אפי' כשיר' שבשלה לבדה, אם לא נמלח' תחילה [י"ד סע"ג] דהרי אף שבבישול אינה נאסרת, עכ"פ בשליקה נאסרת ולא בקיאינן בין שליק' לבישול, מיהו לפ"ז בנכבשה במים מע"לע, ויש במי' ס' נגדה מותרת כשימלחנה, דהרי כבוש גרע טפי אפי' מבישול, [פ"מ שם, ובל"ל ובמ"י מחמרי]: 55) כתרומ' וערלה וכ"כ: 56) דאָטער וכ"ש החלבון שהוא בהון: 57) מים שכבשו או שלקו בהן ירקו' תרומה: מ"ח כ' רבינו הגאון אא"מו זצו"קל וז"ל תמוה מ"ש דג טמ' משאר אסורי', ותו לר"ב דבטעם מיירי ולא בתערובו' ממשות, והרי א"ל בברי' תתק"ם רק בתערובו' ממשו', וב"ה שהאיר עיני, דנקט דוקא דג, דלא משכחת תערובו' ממשות בברי' רק בדגים שנשרו קשקשת כי"ד ספ"ג דלא ניכר אסורו בצורתו, וגזרו בציר אטו ממשות; ולקתוי"ט בסיפא בשיעור ט"ז, נ"ל דר"ל משערין בחלק ט"ז מתת"קם דת"ק דהו"ל ס', וכפ"ד דב"מ מ"ס דנקט ב' פונדיון ולא נקט מעה, לומר כעניין דת"ק, עכ"לה"ט:

פ"יא 1) של תרומ': 2) שומן דגים: 3) *כשמחטן למוריים ומשליכן, משא"כ כשאכלן, שרי: 4) דלא לעבורי זוהמא לבד עביד, כ"א גם לטעמו': 5) ווירלען: 6) של תרומ' בגשמי' חולין, דבלעי לשמן ולבסוף ישליכם, א"כ דשמן מפוטם לא חזי לאכילה כ"א לסיכה, ונמצא

ששכר פרה מכהן מאכילה כרשיני תרומה[49], וכהן ששכר פרה מישראל אף על פי שמזונותיה עליו, לא יאכילנה כרשיני תרומה[50], ישראל ששם פרה מכהן[51], לא יאכילנה כרשיני תרומה[52], וכהן ששם פרה מישראל, מאכילה כרשיני תרומה: י מדליקין שמן שרפה[53] בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ובמבואות[54] האפלין, ועל גבי החולין, ברשות כהן[55], בת ישראל שנשאת לכהן, והיא למודה[56] לבא אצל אביה, אביה מדליק ברשותה, מדליקין בבית המשתה[57], אבל לא בבית האבל, דברי רבי יהודה, ורבי יוסי אומר בבית האבל אבל לא בבית המשתה[58], ר"מ אוסר כאן וכאן[59] *ר"ש מתיר כאן וכאן[60]:

נשלמה מסכת תרומות

תרומ' שעיקרו לאדם, אסור לבהמ': 49)*אף דמזונותי' על ישראל, אנן סהדי מדיכול הישראל ליתן הכרשיני' לכהן אחר, ניח' לי' לבעל הפרה, שיהי' כאילו כבר זכה בתרומ' ושיאכילנה מאלו, כדי שיאכילנה
50 ☞ ברווח: 50)*דאין אומרי' שכירות ליומ' ממכר הוא רק גבי אונאה בשכירות, מדכתיב גבי' ממכר יתירה, [כתו' ב"מ דנ"ו ע"ב וע"ז דטו"א]: 51) ששמה כמה שוה עתה בכחישותה, ומפטמ' ישראל וחולקין אח"כ השבח: 52) דהו"ל כבהמת ישראל: 53) תרומ' טמא' שעומד לשריפה: 54) גאסטען: 55)*כשהכהן שם והתרלה; ואחולים לחוד קאי: 56) רגילה: 57)*של ישראל שהבני' אוכלי' שם: 58) לת"ק, במשתה שלובשין בנקיות לא חיישי' שיטלטלו הנר למקום שאין שם כהן, מיראתם שיתלכלכו, משא"כ בבית אבל, ולר' יוסי אדרב' בבית אבל רגילי' לישב בדד דומם ולא יוליכו הנר, משא"כ בשמח' רגילים להוליך הנרו' ולטלטלן: 59) ס"ל כחומרו' שתיהן: 60) ס"ל כקולות שתיהן:

וכן עצמות הקדשים [27]) בזמן שהוא מכנסן, אסורין, ואם השליכן מותרין, המורסן [28]) מותר [29]), סובין [30]) של חדשות [31]), אסורות [32]), ושל ישנו', מותרות, ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין [33]), המסלת [34]) קב או קבים לסאה, לא יאבד את השאר אלא יניחנו במקום המוצנע [35]): **ו** מגורה [36]) שפנה ממנה חטי תרומה, אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת, אלא מכבד כדרכו [37]) ונותן לתוכה חולין [38]): **ז** וכן חבית של שמן [1]) שנשפכה, אין מחייבין אותו להיות יושב ומטפח [39]), אלא נוהג בה כדרך שהוא נוהג בחולין: **ח** המערה [40]) מכד לכד ונוטף שלש טפין [41]), נותן לתוכה חולין [42]), הרכינה [43]) ומיצה [44]) הרי זו תרומה, וכמה תהא בתרומת מעשר של דמאי [45]), ויוליכנה לכהן, אחד משמנה לשמינית [46]): **ט** כרשיני [47]) תרומה, מאכילין אותם לבהמה ולחיה ולתרנגולי' [48]), ישראל

---

[27]) הראויין לאכיל': [28]) גראָבע קלייע של תרומ': [29]) לזרי': [30]) פיינע קלייע: [31]) שנטחן תוך ל' יום משנקצר הו"ל חדשות: [32]) דנשאר הרבה קמח דבוק בסובין: [33]) דלא הו"ל כמאבד תרומ' כשמשליך מה שאינו ראוי לאכילה: [34]) שלוקט הסולת הנקי מהקמח: [35]) *מדראוי קצת לאכילה: [36]) שפייכער: [37]) כמו שרגיל בחולין: [38]) *דמדלא חשיבי אין מתכוון לבטלן: [39]) אויפווישען: [40]) מריק משקה תרומ': [41]) טפה אחר טפה, כדרך הכלי כשהורק: [42]) וא"ל לקנחה: [43]) ר"ל ואם הטה החבית אח"כ: [44]) ומיצה וכינס מה שנשאר בו אחר הטפת ג' טפים הנ"ל: [45]) שהפרשתה בספק, וטמא' מטומא' ע"ה: [46]) *הוא ס"ד שבלוג, או שפ"ד שבבילה [והוא קורטוב שנזכר בכ"מ] אז אינו רשאי להפקירו רק שא"ל להטריח ולהביאו הוא לכהן, אבל בפחות מזה מאבדו בידים, מיהו בטהו', או בוודאי טבול לתמ"ע אפי' טמ', אז אפי' הוא מעט אינו רשאי לאבדו; וזכר זה כאן מדאיירי לעיל נמי בשאר דברי' שא"ל לחוש לפסידו דכהן במעוטן: [47]) *וויקקען, דחייבי' בתרומ' מדאו עכ"פ ע"י הדחק למאכל אדם, דא"לכ פטור מתרומה: [48]) אבל מאכל

וכל השחורים [20]) משינָקדו, האגָסים[21]) והַקרוסטוּמֵלין [22]) והפּרישין[23]) והעוזרְדים[24]), משיקרָהו[25]), וכל הלבָנים [26]) משיקרָחו, התַלתָן [27]) משתצמח[28]), התבואה והזיתים משיכניסו שָליש[29]) : ד ובַיָרק[30]), הקשואי' [31]) והדלוּעי' [32]) והאבטיחי' [33]) והמלפפוני' [34]), התפוחי' והאתרוגין חייבים גדולים וקטנים, ר"ש פוטר את האתרוגין בקטָנן[35]), החייב [36]) בשקדים המרים, פטור במתוקים[37]), החייב במתוקים פטור במרי' : ה איזהו גרנן למעשרות[38]), הקשואים והדלוּעים משיפקס[39]) ואם אינו מפַקֵס משיעמיד עֲרֵימ' [40]), האבַטִיחַ משישַלק[39]), ואם אינו משַלק, עד שיעשה מוקצֶה[41]), יָרק הנאגד [42]), משיֵאָגֵד, אם אינו אוגד עד שימלא את הכֶּלי[43]), ואם

נקודו' שחורו' : 20) כל הפירות המשחירי' כשנגמרו : 21) בירן : 22) מין אגסי' קטני' נקראי' פארחדים בירן : 23) *קוויטטען, ונקראין פרישין שאין לך פרי עץ שהוא פרוש מלאכלו חי רק זה וכירוש' : 24) טפיירלינג : 25) משנקרח השער שעליהן : 26) פירות הלבני' : 27) פענכעל : 28) *משזרעו וצומח, ותמוה מ"ש דנקט כה"ג רק גבי תלתן, הרי כל המינין פטורי' ממעשרו' עד שראויין 28 ☞
לזריע' [כסוכה דלו"א] ונ"ל דלהכי נקט בירושלמי שבתלתן יש שי' כשנותנו למי' נשקע רוב הגרעון, ור"ל דבכל המינין יש להן שי' שבמשנה, מתי ראויין לזריע', אבל לתלתן אין כל הגרעינין שוין, ולהכי קא' "משתצמח, ור"ל שצריך לבדוק כל א', ונ"ל שקושיתי זה דחק לרשי [ד"ה דיב"ב] לפרש משיתהוה זרע בגדולין ור"ל דאז ראוי לזריע' : 29) *שליש גידולו, וכן הוא בכל המינין הנ"ל, רק שבמינין הנ"ל יש שי' [וכ"כ הרש והראש הכא] : 30) ר"ל אבל ד' מיני ירק אלו הקשואין וכו' : 31) גורקען : 32) קירבסע : 33) מעלאָהנען : 34) ציטראָנען קירבס : 35) דס"ל דאינן נאכלי' בקטנותן : 36) במעשר : 37) דמרי' נאכלי' בקטנותן ולא בגדלן, ומתוקי' להיפך : 38) לאסור גם אכילת עראי : 39) *משיקח האדם פרח שבראש הפרי, א"נ שער שעל גביו, וכ"ש בנשרו מעצמן : 40) שיגבבם בכרי : 41) משישטחם להתייבש : 42) שדרכו להאגד : 43) בממלא הרבה כלי' משדהו, אוכל

מַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת

יוֹם ד

פרק א כְּלָל אמרו במעשרות [1], כל שהוא אוכל [100] ונשמָר [2] וגדוליו מן הארץ [3] חייב במעשרות [300] ועוד כלל אחר אמרו כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל [4] אף על פי שהוא שומרו להוסיף אוכל [5], חייב קטן וגדול, וכל שאין תחלתו אוכל אֲבָל סופו אוכל [6], אינו חייב עד שיעשה אוכל: **ב** מאימָתי הפירות חייבין במעשרות [7], התאנים משיבחילו [8], הענבים והאֲבָשים [9], משהבאישו [10], האוג [11] והתותים [12] משיאדימו, וכל האדומי' משיאדימו, הרימונים משימַסו [13], התמרים משיטילו שאור [14], האפַרסקי' [15] משיטילו גידים [16], האגוזי' משיעשו מגורה [17], רבי יהודה אומר האגוזים והשקדים משיעשו קליפה: **ג** החרוּבין [18] משינָקדו [19],

---

פ"א 1) *ה"ה תרומו': 100) למעוטי סיטים [ווידעקרויט שעושין ממנו אינדיך] וקוצה [הוא ג"כ מין עשב לצבוע] אף שאין נאכלי' רק ע"י דחק: 2) *למעוטי הפקר אפי' הפקיר שבלין ומרחן הזוכה, וכ"ש בנתמרחו ברשות הפקר, אבל במרח קודם שהפקיר, חייב במעשרו' [ירושל' הכא ופ"ג דמאי מ"ב וג']: 3) למעוטי כמהין ופטריות [מיני שוואממען] דמאויר הן גדלין: 300) *כשאוכלן קבע: 4) ככל ירקו' דמיד שגדלין ראויי' לאכיל': 5) ר"ל אף שאינו רגיל לאכלן עדיין, כדי שיתוסף המאכל: 6) *כפירות האילן: 7) *ר"ל פירו' שאין תחלתן אוכל מאימתי אסור לאכלן קבע, משא"כ מאימת גרנן במ"ה, היינו לאסור גם אכילת ארעי: 8) כשיתחילו להתבשל, והוא כשילבין ראשיהן: 9) ווילדע טרויבען: 10) ר"ל כשנראי' הגרגרי' מתוך הקליפה: 11) קארנעלקירשען: 12) מאולבעערען: 13) משיתרככו: 14) משיתנפח כשאור: 15) פירזיכע: 16) שנרא' בקליפתן כגידין אדומי': 17) שיבדל האוכל שבקליפה, כמונח באוצר: 18) באקסהארן: 19) שיתהוו עליהן

ומבין הַמָּמָל[64]), ומבין הַפְּצִי'[65]), ונותן לְחָמִטָּה[66]), ולתמהוי[67]), אבל לא יתן לקדר', ולאלפס, כשהן רותחין[68]), רבי יהודה אומר לכל הוא נותן[69]) חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר[70]): **ח** העגול[71]) משיחליקנו[72]), מחליקים בתאנים ובענבים של טבל[73]), רבי יהודה אוסר, המחליק בענבים[74o]), לא הוכשר[75]), רבי יהודה אומר הוכשר, הגרוגרות[76]) משידוש[77]), ומגורה[78]) משיעגל, היה דש בחבית[79]) ומעגל במגורה, נשבר החבית ונפתחה המגורה, לא יאכל מהם עראי, רבי יוסי מתיר:

פרק ב היה עובר בשוק[1]) ואמר טלו כלם תאנים, אוכלים ופטורין[2]), לפיכך[3]) אם הכניסו

---

64) *הוא האבן שמשים בשל להכביד על הזתי' ולכבשן: 65) מה שנדבק בין נסרי הגת שנעצרו שם הזתי': 66) *עוגה קטנה חמה, דאף דדבר עב משמר חומו לאחר סלוקו מאש ודינו ככלי ראשון [כי"ד נ"ד] נ"ל דהכא בעוגה דקה וקטנה מיירי: 67) קער' גדול שעירה בו תבשיל חם, ואף דאש קובע למעשר, הכא כלי שני הוא: 68) שהעבירן מאש: 69) אף לכלי ראשון בהעבירן מאש: 70) דחריפותן מסייע לבשל: 71) תאני' דרוסין יחד בעיגול: 72) גלעטטען, שמחליק פניו במשקין אז הוקבע למעש': 73) מותר לשפשף פני העגול בתאני' וענבי' של טבל כדי שיתיפה העיגול *ולא הו"ל כמפסיד הטבל דאסור, א"כ מותר לשפשף עיגול חולין, בענבי טבל, דלא חשיב המשקה היוצא מהן: 74o) ולא נקט תאני', דהרי משקה שלהן אינו מכשיר: 75) דהמשקה היוצא שמלאכתו בהן, לא חשיב: 76) תאני' יבשי': 77) משידוסם לתוך החבית הוקבעו למעשר: 78) שאינו רוצה לדושן, רק מעגלן לקיום באוצר: 79) או: מ"ח כ' הרב והר"ש בסי' 75 כ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא וז"ל וק"ל דהרי זה רק לאוקימתא [דשבת קמ"הא] גבי חולב לקדיר' שיש בה אוכל, דמשקה הבא לאוכל לאו כאוכל דמי, מיהו למאי דקיי"ל דכאוכל דמי כמ"ש הריף והרמב"ם פ"ח דשבת, יע"ש טעמו' דת"ק דהכא דלא הוכשר משום דכאוכל דמי, ואפשר דר"ש ורב ס"ל כתו' שם בשם ר"ח דקיי"ל דאין חולבין לקדיר' דכמשקה דמי, אח"כ ראיתי ברשב"א בחי' בשבת, דגי' הגאוני' דכ"ע כאוכל דמי יע"ש:

פ"ב 1) *ע"ה החשוד על מעשרות, ומיירי שאינו מוליכן למכור

אינו ממלא את הכְּלִי, עד שילקט כל צרכו [44], כַּלְכָּלָה [45] עד שיחפ' [46], ואם אינו מחפ', עד שימלא את הכלי, ואם אינו ממלא את הכלי', עד שילקוט כל צרכו, בד"א [47] במוליך לשוק [48], אבל במוליך לביתו, אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו [49]: ו הפרד [50] והצמוקין [51] והחרובין, משיעמיד עֲרֵימה [40], הבצלים משיפקל [52], ואם אינו מפקל, משיעמיד עֲרֵימה [40], התבואה משימרח [53], ואם אינו ממרח, עד שיעמיד ערימה, הקטניו' משיכבור [54], ואם אינו כובר, עד שימרח, אף על פי שמרח, נוטל מן הקוטעים [55] ומן הצדדים [56], וממה שבתוך התבן [57], ואוכל: ז היין משיקפה [58], אף על פי שקפה קולט [59] מן הגת העליונה [60] ומן הצנור [61] ושותה, השמן משירד לעוקה [62], אף על פי שירד, נוטל מן העקל [63],

---

45 ☞ ארעי עד שימלא האחרון: 44) כל מה שרוצה ללקט: 45) *ר"ל אם נותן כל הפירות לסל א' גדול, ואמרי' בירוש' פ"ג, סתם כלכל' ד' קבין, וגדול' סאה, קטנה ג' קבין: 46) שמכסה הפירות עם עלי אילן שלא יכמושו כשנושאן לשוק, נאסר באכילת ארעי, אף שלא מלאהו: 47) דזהו גרנן: 48) *דלאו בדעתו תליא, דשמא ימצא לוקחין מיד, ונטבלו, דכנוס, שבת, מקח, חצר, תרומ', אור, מלח [וסי' כשמחת אם] כל א' מאלו קובע למעשר: 49) דבדעתו תלי' שלא יהיו טבל עד שיבואו לחצר: 50) *גראנאטאפפעל מחובר יחד מכמה חלקי' כמו קנאָבלויך, ומפרידין החלקי' כדי שיתיבשו היטב וכל חלק כשנפרד נקרא פרד: 51) ראָזינען: 52) משיקלף הקליפות הרעו' מעליהן: 53) שיחליק פני הכרי: 54) דדרך קטניות לעקרן עם עפר, וכוברן בכברה לנקותן: 55) שבלין קטועי' שלא נדושו היטב: 56) שבצדדי הכרי: 57) *שלא נזרה היטב, דכל אלו לא ניקבעו עדיין למעשר, וכ"כ במ"ז: 58) איבער זיך גערען, שיעלה היין שבבור ברתיחתו, הארצני' והזגי' המעורבי' בו: 59) מותר לקלוט: 60) מיין שלא ירד עדיין לבור: 61) רעננע שבו ירד היין לבור: 62) בור שירד בו השמן כשנעצר: 63) *סל מנוקב שמשימין בו פסולת הזיתי' כשנעצרו, והשמן שנשאר בהן זוחל ויוצא מנקבי הסל:

שמגיעים למקום הלינה, רבי יהודה אימר הבית הראשון הוא ביתו[18]: ד פירות שתְּרָמָן עד שלא נגמְרָה מלאכתן[19], ר"א אוסר מלאכול מהם עֲרָאי[20], וחכמים מתירין[200], חוץ מכַּלְכֶּלֶת תאנים, כַּלְכֶּלֶת האנים שתְרָמָה[21] ר"ש מתיר[210] *וחכמים אוסרין[22]: ה האומר לחבירו הילך איסר זה, ותֵּן לי בו חמש תאנים, לא יאכל עד שיעשר[23], דר"מ רבי *יהודה אומר, אוכל אחת אחת ופטור, ואם צֵרֵף[24] חייב, אמר רבי יהודה מעשה בגנת וְרָדים שהית' בירושלים והיו תאנים נמכָּרות שלש וארבע באיסר[25], ולא הופרש ממנה תרומה ומעשר מעולם: ו האומר לחבירו הילך איסר זה בעשר תאנים שאָבוֹר לי[26], בורר ואוכל, באשכול שאָבוֹר לי, מגרגר[27] ואוכל, ברמון שאבור לי, פורט[28] ואוכל, באבַטִּיחַ שאָבוֹר לי, סופת[29] ואוכל, אבל אם אמר לו בעשרים האנים אֵלו, בשני

---

15) שרוצה לנוח שם בשבת, ואף שלא הגיע עדיין שבת חייב, דבחל שבת הוקבע אף שאינן לצורך שבת: 16) *המשבבי' בעיירו' עם בשמי', וקבלו במתנה פירו' שלא הוקבעו עדיין, דאי בקנו, הוקבעו במקח: 18) *דמשהגיע לבית ראשון שבעיר שלן שם הוקבעו פירותיו אפי' לן בבית אחר, מדמותרצה ללון שם כשירצה ב"ב: 19) שלא הגיע גרנן למעשר כלעיל פ"א מ"ח: 20) *עד שיפריש כל המעשרו', דס"ל תרומ' קובעת אפי' לא נגמ"ל: 200) *דתרומ' קובעת רק בנגמ"ל: 21) *והרי לא נגמ"ל עד שילקט כל צרכו כפ"א מ"ה: 210) *ס"ל תרומ' אינ' קובעת: 22) *דאף דשיעור' עד שילקט כ"ל, הכא שכבר תרם, וודאי לא יוסיף ללקט לערב טבל בחולין: 23) *דמקח קובע בתלוש, אפי' לא נגמ"ל ולהכי דוק' בלקטן המוכר: 24) *שנתן לו המוכר ב' כאחת הו"ל כגורן: 25) והתם המוכר לקטן, דלא הניחו, לקונים לכנס לגינה, מחשיבות הוורדים: 26) שאברר ואלקט מהאילנות: 27) מלקט במחובר גרגר גרגר ואוכל שבירר: 28) עיי' פ"א 49: 29) חותך חתיכו' דקות ממחובר:

לבָתיהן [300]) מתקנים ודאַי[4]), טלו והכניסו לבָתיכם, לא יאכלו מהם עראַי, לפיכָך [5]) אם הכניסו לבָתיהם, אינן מתקנין אלא דמַאי[6]): ב היו יושבין בשער או בחָנות, ואמר [7]) טלו לכם תאנים [8]), אוכלים ופטורין[9]), ובעל השער ובעל החָנות חייבין, רבי יהודה פוטר [10]), עד שיחזיר את פניו [11]) או שישנה מקום ישיבָתו[12]): ג המעלה פירות מן הגליל ליהודה[13]) או עולה לירושלים, אוכל מהם[14]) עד שהוא מגיע למקום שהוא הולך, וכן בחזרה, (נ"א ביהוד') ר"מא עד שהוא מגיע למקום השביתה[15]), והרוכלין המחזירין בעיירות[16]) אוכלין עד

2 דאל"כ כבר נקבעו, כפ"א 48: [2]) *מיירי ברוב בני עיר מכניסין לבתיהן, תלינן דלא ראו פני הבית ולא הוקבעו, דאל"כ לא הי' מכשילן ואף דבכל דוכתא מתנה כמכר [כב"מ דע"ו ומגיל דכ"ז] והרי מקח קובע למעשר [כב"מ דפ"חא] במעשר פירו' דרבנן הקילו, כירושלמי הכא [ומכאן משמע דאף תרומ' תאנה מד"ס ודלא כהר"מ פ"ב דתרומו', ועתו' ב"מ דפ"חא ד"ה הכא]: [3]) ר"ל מדאמר טלו וכו': [300]) *ונקבעו למעשר בראיית פני בתיהם: [4]) דטלו וכו' אראי משמע, והכונה סמך שלא יאכלו רק מעט דרך ארעי, ולא עישר, מיהו בנתן להם הרבה שאין דרך לאכל כ"כ בשוק, או שהמקבל נכבד, שאינו אוכל בשוק, או שהפירו' אינן נאכלי' חיין, אף שאמר טלו וכו' מעשר בביתו רק דמאי: [5]) *מדאמר הכניסו, משמע שיאכלו קבע, ושמא עישר מה"ע: [6]) *ונותן רק תמ"ע לכהן, והמעשרו' נוטל לעצמו דהמע"ה: [7]) *בעל השער או חנות שהי' מוליך פירות ואמר וכו': [8]) *שיש לי בשוק, דאילו כבר היו בחנות כבר הוקבעו וחייבי': [9]) *אפי' בשער וחנות, דמדזכו בהן מקודם, ביתו אינו
10 טובל רק לו ולא לאחרי': [10]) *אף לבע"ב מדיושב ומוכר שם בשער וחנות, הוא בוש לאכל במקום שיושב ומוכר, וכל שבוש לאכל שם אינו קובע [כפ"ג מ"ה ואילה"ק דהתם כ' הרב דקיי"ל כר"נ, והכא כ' דאין הלכה כר"י, נ"ל, דהכא מיירי בהלר שאינו בוש מל"ע רק משום שמוכר שם, ובהא לא קיי"ל כר"י]: [11]) במקום שיושב ומוכר: [12]) *אף שפניו
13 כנגד הבאי' לקנות [כך נ"ל ודו"ק]: [13]) *שלקטן בשדהו בגליל ומעלן ליהודה; ונ"ל דמיירי שאינו רוצה למכרן עד יהודה, דאל"כ הו"ל כמוליכן לשוק דהוקבעו מיד כפ"א 48: [14]) ארעי, אף שלן בדרך:

אומר המהלך לאכול חייב, ולקָצות פטור[43]:

פרק ג המעביר תאנים בחצרו לקָצות[1], בניו ובני ביתו[2] אוכלין ופטורין[3], הפועלים שעמו[4], בזמן שאין להם עליו מזונות[5], אוכלין ופטורין[6] אבל אם יש להם עליו מזונות הרי אֵלו לא יאכֵלו[7]: **ב** המוציא פועליו לשדה[8], בזמָן שאין להם עליו מזונות[5], אוכלין ופטורין[9], ואם יֵש להם עלָיו מזונות[10] אוכלים אחת אחת מן התאנה[11] אבל לא מן הסל ולא מן הקופה[12] ולא מן המוקצֶה[13]: **ג** השוכר את הפועל לעשות בזיתים[8], אמר לו על מנת לאכול זיתים[10], אוכל אחד אחד ופטור[11], ואם צירף חייב, לנַכֵּש[14] בבצלים, אמר לו על מנת לאכול יָרָק[10], מקרטם[15] עָלֶה עָלֶה ואוכל[11], ואם צירף חייב[16]: **ד** מצא קציצות[17] בדרך, אפילו בצד שדֵה קציצות[18], וכן תאנה שהיא

בהשטוחי' פטור, דאין מקח קובע בלא נגמר מלאכתו, מיהו באילך הו"ל כגורן:

פ"ג [1])שהעבירן דרך חצירו למקום שמייבשי' אותן שם: [2])*ר"ל אשתו וכמ"ד אין לה מזונות מד"ת, והו"ל כמתנה: [3])*דחצר אינה קובעת בדבר שלא נגמ"ל, מיהו הוא עצמו אסור לאכל ארעי, רק במקום שמייבשי', מדבידו לימלך, דמדאכל גלי דעתי' דנמלך על אלו שאוכל, ונג"מל וקבען החצר: [4])ששכרן להעבירן לקציעו', שאינן אוכלין מד"ת, מדאין מלאכתן זה גמר מלאכה: [5])שלא פסק להן: [6])בנתן להם, דמתנה אינה קובעת בפירות כפ"ב 2: [7])*דהו"ל כמקח, ולגבייהו הו"ל כנג"מל כפ"ב 24: [8])למלאכה שאין אוכלי' ע"י מדין תורה: [9])אפי' תלש הב"ב הרבה ונתן להם, מתנה אינה קובעת: [10])דהו"ל כמקח: [11])*דהו"ל ארעי, ומקח אינו קובע בלא נג"מל אם לא שיסייעו ד"א הקובע, כהלל במ"א: [12])פחת: [13])*מאבוד הכלי, דלגבי לוקח הו"ל כמוליך לשוק פ"א מ"ה דהוקבע: [14])יעטען דג"כ אינו אוכל מד"ת מדאינו גמ"ל: [15])שובר עלים ממחובר: [16])דכל צרוף קבע, דאסור אפי' בלא נג"מל: [17])תאני': [18])דמוכח קצת דמשדה זו הן, אפ"ה לא הוה גזל: [19])*דהאנה

אשכולות אֵלו, בשני רמונים אֵלו, בשני אֲבַטיחים אֵלו, אוכל כדרכו ופטור, מפני שקנה במחובר לקרקע [30]: ז השוכר את הפועל לקצות עמו בתאנים [31], אמר לו על מנת שאוכל תאנים [32], אוכל ופטור, על מנת שאוכל אני ובני, או שיאכל בני בשכרי [33], הוא אוכל ופטור, ובנו אוכל וחייב [34], על מנת שאוכל בשעת הקציעה [35] ולאחר הקציעה, בשעת הקציעה אוכל ופטור ולאחר הקציעה אוכל וחייב, שאינו אוכל מן התורה [36], זה הכלָל האוכל מן התורה פטור, ושאינו אוכל מן התורה חייב: ח היה עושה בְלַבָסים [37], לא יאכל בבנות שבע [38], בבנות שבע לא יאכל בלַבָסי׳, אבל מונע הוא את עצמו עד שמגי׳ למקום היפו׳ [39], ואוכל, המחליף עם חבירו, זה לאכול וזה לאכול [40], זה לקָצות וזה לקְצות [41], זה לאכול וזה לקָצות, חייב [42], רבי *יהודה

[30]) דמדקנה במחובר הו״ל כבעל גינה דאוכל ארעי עד שיגיע לביתו, כפ״א מ״ה, ומקח לא קבע במחובר: [31]) *ר״ל לשעת פירות ולייבשן במוקצה שאחורי בתים: [32]) ר״ל אף שא״ל כן לא הו״ל מקח דהרי בל״ז נמי אוכל מד״ת: [33]) *ר״ל בשכר עבודתי, א״נ תחת אכילתי:
34 [34]) *דאכילת בנו כמקח; ואי״להק היכא מיירי, אי כבר נגמר מלאכתן, הרי בכה״ג אין פועל אוכל [כב״מ דפ״טא] ומ״ע דישא, ואי בלא נגמר, גם מקח אינו קובע [כשילה ד״להב] צ״ל דמיירי דכבר הם בחצר, ואפ״ה לא הוקבעו, מדהכניסן לקצות, מיהו לגבי מקח קובע חצר בכה״ג אף שלא נגמר מלאכתן, דלוקח עיניו במקחו, דבראויים לאכילתו הו״ל לפניו כנגמר מלאכתן [כב״מ דפ״חא ותוי״ט פ״ג מ״א]: [35]) בשעת מלאכה: [36]) דאחר גמר
38 עבודתו אינו אוכל מד״ת והו״ל מקח: [37]) תאני׳ רעי׳: [38]) *תאני׳ יפות, ולולא הירושלמי, הי׳ צ״ל דהכא לענין מעשרו׳ מיירי, דאפי׳ מתרצה הב״ב אינו רשאי לאכל: [39]) פועל שעושה ברעו׳ ויפות מונע א״ע כשעובד ברעו׳, ואוכל כשיגיע ליפות גם מה שהי׳ לו לאכל ברעו׳: [40]) אכול בתאני׳ שלי ואני בשלך: [41]) אכול בתאני׳ שלי השהוי׳ ליבש, ואני בשלך: [42]) דחליפין כמכר: [43]) זה שאוכל

הצורית[30]), שהכלים נשמרים בתוכה ר"ע אומר כל שאחד פותח ואחד נועל[31]) פטורה, רבי נחמיה אומר כל שאין אדם בוש מלאכול בתוכה חייבת, רבי יוסי אומר כל שנכנס לה[32]) ואין אומר לו מה אתה מבקש פטורה, רבי יהודה אומר שתי חצרות זו לפנים מזו הפנימית חייבת והחיצונה פטורה[33]): ו הגגות פטורין, אף על פי שהם של חצר החייבת[34]), בית שער[35]), אכסדרה[36]), ומרפסת[37]), הרי אלו כחצר, אם חייבת חייבין, ואם פטורה פטורים: ז הצריפים[38]) והבורגנין[39]) והאלקטיות[40]), פטורין, סוכת גנוסר[41]), אף על פי שיש בה רחים ותרנגולים, פטורה[42]), סוכת היוצרים[43]), הפנימית חייבת, והחצונה פטורה רבי יוסי אומר כל שאינה דירת החמה ודירת הגשמים, פטורה[44]), סכת החג בחג, רבי יהודה מחייב[45]), *וחכמים פוטרין: ח תאנה[46]) שהיא עומדת בחצר[47]) אוכל אחת אחת ופטור ואם צירף[48]) חייב רש"א אחת

הקובעת: [30]) במדינת צור יושב שומר בפתח החצר: [31]) שדרים שם ב' בנ"א שא' יכול למחות על נעילת חבירו, הו"ל אינה משתמרת: [32]) אדם נכרי: [33]) מדיש לפנימי' דריסת רגל בחצונה, הו"ל אינה משתמר': [34]) אפי' העלין לגג דרך החצר; מיהו גג שאין בו ד' אמות על ד"א, בטל לגבי חצר: [35]) שאצל פתח החצר: [36]) מוקף ג' מחיצות ומקור' למעל': [37]) גאללערי, שהרבה עליות פתוחי' לשם, וממנה יורדי' בסולם לחצר: [38]) היטטע, שהכתלי' נוגעי' זב"ז בראשן, ומתרחקי' זמ"ז למטה: [39]) וואכט היטטע לשומר הפירות בשד': [40]) זאָמער הויז: עשוי לצל בחמ': [41]) *תוך יש כנרת, ויש שם רבוי פירות, והשומרי' יושבי' בסוכה זמן רב בשנה: [42]) דלא הוה קבע: [43]) טעפּפער, יש לו ב' סוכות זו לפנים מזו, בחצונה עושה קדירות, ובפנימית שדר שם, מצניען: [44]) ובסוכה פנימית אינו דר בי"הג: [45]) מדס"ל סוכה דירת קבע בעינן, קבע למעשר: [46]) אילן תאנה: [47]) הקובעת: [48]) ב' כאחת: [49]) ר"ל אפי' כה"ג

נוטה על הדרך, ומצא תחתיה תאנים, מותרות משום גזל[19], ופטורות מן המעשרות[20], ובזיתים ובחרובים, חייבים[21], מצא גרוגרות[22], אם דרסו רוב בני אדם[23] חייב[24], ואם לאו פטור, מצא פלחי דבילה[25] חייב, שידוע שהן מדבר גמור, והחרובים, עד שלא כנסן לראש הגג[26] מוריד מהם לבהמה[27] ופטור, מפני שהוא מחזיר את המותר[28]: ה איזו היא חצר שהיא חייבת[29] במעשרות, רבי *ישמעאל אומר חצר

בנפילתה נמאסת, והפקירוה הבעלי', ולתו' [ב"מ כא"ב] בנפילת' משתנת צורתה, שע"י הי' ניכר שמאילן זה נפלה ונתיאשו הבעלי': 20) כהפקר: 21) ר"ל הוה גזל, דע"י צורתן ניכר שמאילן זה נפלו: 22) תאני' יבשי': 23) שרוב עיר כבר עשו עגולי דביל': 24) דאמרי' זו מהדלוסו' וכבר נגמר: 25) חתיכו' מעיגולי דביל': 27) *נ"ל דמדקתני מוריד משמע דכבר הם בגג, אלא שלא נתיבשו כל צרכן, ולהכי לא גברן וכנסן שם עדיין מיהו דוקא לבהמה מותר, דמדאין חרובין מאכל בהמה, ניכר כשמאכילה שלא נתיבשו כ"צ, דאל"כ הי' אסור להאכילן לבהמ' [כתענית ד"ב ע"ב], אבל לאדם אסור רק במקום שמיבשן, דשם ניכר שלא נתיבשו כ"צ, ואע"ג דבמ"א בני בית מותרי', נ"ל התם ה"ט דלא נתיבשו כל עיקר, ניכר לכל: 28) *ר"ל אפי' מוריד הרבה לבהמה, והו"ל כקבע, עכ"פ מדראוי להחזיר המותר, סברי קרוב התלל לגג [עי' תוספתא] וגם לא נטמ' מה שנטל, בבה"ג לא הו"ל כקבע כפ"ד מ"ג [כך פירשתי לדעת רבותי, אמנם תמיהני דכיון דניכר דלא נגמר כסי' 27, א"כ בלא נגמר גם קבע שרי, דהרי קיי"ל דקבע דבהמ' כעראי דאדם דמי כפ"א דפאה מ"ו, ואת"ל רמב"ם לשטתי' דס"ל [פ"ג דמעשר ה"כ] דאכילת קבע בבהמ' אסו', [וכבר תמה רכ"מ עליו שם ה"ו] עכ"פ לר"ש ורב לשטתיי' ספ"א דפא' ק', ואת"ל שאני הכא כיון דגם עראי לאדם אסו', להכי אית חד דרג' דרך עראי דבהמ' שרי, עכ"פ הר"מ סתר א"ע דפי' כסתם משנה דהכא, ולקמן פ"ד מ"ג פ' דלא כר"א, ודוחק לחלק דדוקא בבהמ' מועיל סברת שמחזיר את המותר ולא לגבי אדם], ולפע"ד אין פי' "שהוא "מחזיר "המותר דהכא, שוה להך דפ"ד מ"ג, דהכא ר"ל מפני שלא נתיבש כ"צ, דהרי אם הי' נותר הי' מחזירן לגג להתיבש היטב, להכי מותר להאכיל לבהמ' אפי' קבע, אבל עדיין אף שהוא יודע שלא נתייבש כ"צ, אין לן הוכח' על זה להרואין, אם לא שהחרובין אינן מאכל בהמ'; אבל בנגמרו כ"צ, שאין מחזיר המותר, להתייבש בגג, אסו' קבע דבהמ': 29) ר"ל

פרק ד הכובש[1] השולק[2] המולח[3], חייב[4], המכמן באדמה[5], פטור, המטבל בשדה[6], פטור, הפוצע זיתים[7], שיצא מהם השרף[8], פטור, הסוחט,

---

אבל אינו רשאי להוציאו משם אפי' בפדיי', כאילו כבר הגיע לפנים [כך מתבאר מכות די"ב ב]; ורתוי"ט הביא כאן דעת רש"י שם, דבעיקרו בפני' ונופו בחוץ, אסור לאכלו בעיקרו, אא"כ פדאו קודם שנכנס וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל ק"ל מנ"ל לרש"י הא, דלמא הא דאמרי' דלא מצי אכיל בלא פדיי', היינו כפשוטו, דנהי דלא מצי לפדותו שם ולהוציאו, מ"מ מצי לפדותו שם ולאכלו שם משא"כ, אם תדונו כלחוץ, הרי פדאו, ואי כלפני', גם בלי פדיי' מותר לאכלו, ומנ"ל למנקט תרי חומרי דסתרי אהדדי לאסור לאכלו שם כבחוץ, ופדיי' לא להני כלפני', וצ"ע עכ"ל, *ואני איני כדאי להשיב על ד"ק, מיהו לולא דמסתפינא מנזקי דאריא זה זה, הי' נ"ל דלזה נתכוון רתוי"ט והטעים והוסיף בדברי רש"י, במ"ש אסור "להביאו לשם ולאכלו, ור"ל דכוונת רש"י, דבאם כבר נכנס המעשר לירושלי' מעט, אסו' להחזירו לשם ולאכלו אא"כ פדאו קודם שנכנס, ואת"ל גם הבא' לחוץ לתסר? י"ל כיון דמחילות לאכול דאו' ולקלוט דרבנן [כש"ע דנג"ב] בכה"ג ל"ג, וכן משמע מלשון הש"ס הכא [מכות די"ב ב] וז"ל "כי היכא דבנוף לא מצי אכיל לי' בלא פדיי' ה"נ בעיקר", משמע דרק לאכיל' דמי עיקר לנוף, ולא להבא'; ולפי פי' זה תו לא הו"ל תרי חומרי דסתרי אהדדי, ואדרב' זו' החומר' מוכרחת, אפי' נימ' דש"ס איירי בשלא הגיע עדיין לירושלי' וכדעת מרן; דהרי אי בשלא נכנס עדיין לירושלי' והגיע תחת העיקר שבפני' אסור לאכלו בלי פדיי', ממילא בשכבר נכנס לירושלי' אסו' להביאו ולאכלו שם; ומ"מ בחר רש"י לפרש בכה"ג לאשמעינן דהבא' לחוץ' בלא אכיל' שרי, דאי הוה נקט רש"י, דבשלא נכנס עדיין מותר לפדותו ולאכלו שם, אכתי לא הוה ידעינן דמותר להביאו לשם בשכבר נכנס והרי מלשון הש"ס משמע דהבא' לחוץ' שרי, וכמבואר לעיל, ותו דאי הש"ס איירי בשלא נכנס עדיין, טפי הו"לל, "כי היכא דבנוף פריק ואכיל לי' ה"נ בעיקר", ושמעת מנה תרתי, הקולא דמותר לפדותו שם, והחומרא דאסו' לאכלו שם בלי פדיי', מדל"ק הכי, רק קא', לא מצי אכיל לי' בלא פדיי', ש"מ דבכבר נכנס מיירי וכבר פדאו קודם שנכנס:

פ"ד 1) *טבל שהגיע לעונת המעשרות, כפ"א 7, ולא הוקבע עדיין ע"י חצר וכדומ' וכבשו שיעור כבישה, כתרומו' פ"י 42: 2) *תמוה למה דקיי"ל דבשול אין חמימותו חזק כשלוק [כחולין דק"י, ודלא כירוש' פ"י דתרומו' ע"י דש"ל איפכ'] א"כ ל"ל שלוק הרי אפי' בשול קובע, כפ"א מ"ז, ותו שלוק ל"ל כלל, הרי כ"ש הוא מכבוש? ונ"ל דקמ"ל דאפי' נתכוון לשלקו הרבה ולא נגמר שלוקו נמי קובע [וכירו' הכא] ולהכי נמי לא תנא הכבוש והשלוק והמלוח ודו"ק: 2 ☞ 3) *הרבה ביחד: 4) *ר"ל הוקבע למעשר, עיי' פ"א 48: 5) *ר"ל פירות שלא נתבשלו באילן כל צרכן, טומנם בארץ, והן מתחממין ומתבשלי': 6) *טובל פירות א' א' במלח ואוכל: 7) ממעך וכותשם למתקם:

בימינו ואחת בשמאלו ואחת בפיו[49]), עלה לראשה[50]), ממלא חיקו ואוכל[51]): ט גפן שהוא נטועה בחצר, נוטל את כל האשכול וכן ברמון וכן באבַטִּיחַ דברי ר"ש רע"א מגרגר באשכול[52]), ופורט ברמון[53]) וסופת באבַטִּיחַ[54]), כסבר[55]) שהיא זרועה בחצר מקרטם[56]), עָלה ואוכל, ואם צירף חייב, הסֵאה[57]) והאזוב[58]) והקורָנית[59]) שבחצר, אם היו נשמרים[60]) חייבין: י תאנה[46]) שהיא עומֶדת בחצר ונוטה[61]) לגנה, אוכל כדרכו[62]) ופטור, עומֶדת בגנה ונוטה[62]) לחצר, אוכל אחת אחת[62]) ופטור, ואם צירף[48]) חייב, עומֶדת בארץ[63]) ונוטה[61]) לחוצה לארץ, בה"ל ונוטה לארץ, הכל הולך אחר העקר[64]) ובבָתי ערי חומה[65]), הכל הולך אחר העקר[64]), ובערי מקלט הכל הולך אחר הנוף[66]) ובירושלים[67]) הכל הולך אחר הנוף[68]):

פרק

[50]) אינו צריך: [51]) של אילן: [52]) שם: [52]) לוקט גרגר גרגר מהאשכול במחובר: [53]) עי' פ"א 49: [54]) חותך התיכות דקות מהאבטיח במחובר: [55]) קָאריאנדער: [56]) חותך עלים ממחובר: [57]) ווילדער רָמַסמארין: [58]) איזוף: [59]) *ליטווערקרויט וי"א וואָהלגעמוט קרויט; ואלו ג' מינין גדלין בלי זריע' [עיי' נדה דנא"ב]: [60]) שאינן הפקר: [61]) ענף א' ממנה: [62]) מהענף: [63]) בא"י: [64]) דשדינן נופו בתר עיקרו: [65]) *דהמוכר בית חצר וגינה שבתוך ערי חומ', יכול לגאלה מיד, ובלא גאלה תוך שנה ראשונה, מוחלטת לעולם ביד הלוקח, משא"כ במכרם חוץ לחומ' יכול לגאלן עד היובל, ובלא גאלן יצא' ביובל: [66]) אף אחר הנוף דאם הענף והעיקר, א' תוך תחום עיר המקלט וא' חוץ לתחום, מיד כשהגיע הרוצח תחת אותו שחוץ לתחום אסור לגואל הדם להרגו: [67]) *לעניין מעשר שני דבאם כבר הביאו לתוך ירושלים אינו רשאי להוציאו אפי' כשיפדה אותו, וכשעדיין המע"ש בחוץ אינו רשאי לאכלן בלי פדיי': [68]) *אף אחר הנוף, וכאומרו' שתיהן, דבאם עיקרו ונופו, א' בפני' וא' בחוץ, אינו אוכל אבל שתיהן המעשר שני בלי פדיי', כאילו עדיין הוא בחוץ,

אבל

מְנַפֵּחַ מיד ליד[34] ואוכל, ואם נפה ונתן לתוך חיקו, חייב, כַּסְבָּר[35] שזרע לזרע, יָרָקָה פטור, זְרָעָה לְיָרָק, מתעשֶׂרֶת זרע ויָרק[37], רא"א השֶׁבֶת[36] מתעשֶׂרֶת זרע, ויָרק[37], וזירין[38], *וחכמים אומרים, אינו מתעשר זרע ויָרק אלא השחלים[39] והגרגיר[40] בלבָד: ו רבן גמליאל (נ"א רש"בג) אומר תְּמרות[41] של תַּלְתָּן[42], ושל חרדל[43], ושל פול הלבן[44], חייָבו' במעשר[45], רא"א הצְלָף[46] מתעש' תְּמרות[41] ואביונו'[47] וקַפְרָס[48], רע"א אין מתעשר אלא אביונות, מפני שהן פרִי:

פרק ה העוקר שתָּלי'[1]) מתּוך שלו ונוטֵעַ לתוך שלו, פטור[2]) לקח במחובר לקרקע, פטור[3]), לקט[1]) לשלוח להבירו פטו', ר"א בן עזריה אומר אם יֵש כיוצא בהם נמכָּרים בשוק, הרי אֵלו הייבין[4]): ב העוֹקר לֶפת[5]) וצנונות[6]) מתּוך שלו ונוטֵעַ לתוך שלו, לזרע[7]) חייב[8]), מפני שהו' גרְנן[9]), בצלי' משהשרישו בעלייה,

32) מיהו בסמוך לגורן אפי' לירק לתוך ידו מותר, מדמחזיר המותר: 33) *משפשף בשבלי' בין אצבעותיו להסיר המוץ מעליהן: 34) מנערן מיד ליד אחרת, ומנפח להפריח המוץ: 35) קאָריאנדער: 36) דיל קרויט: 37) הן העלין: 38) הן הגבעולין: 39) קרעססע: 40) חוריגא: 41) בליטהען: 42) פענכעל: 43) זענף: 44) ווייסע באָהנען: 45) דאוי' לאכילה: 46) קאפערן: 47) הוא גוף הפרי: 48) הוא השומר הפרי שסביב לו:

פ"ה 1) פפלאנצען של ירקות, דרך הגננים לעקרן ולשתלן במקום אחר כדי שיתעבו יותר: 2) *ר"ל מותר לאכול עראי אף שהוקבעו למעשר קודם שחזר ונטען; ואף דשתלים אינן בר עשורי [כקו' התוי"ט] נ"ל דמיירי בשתילי שהלים וגרגר כפ"ד מ"ה: 3) *דאין מקח קובע, רק בקנה בתלוש; ור"מ היא דס"ל מקח קובע אפי' בלא נגמר מלאכתו [כפ"ב מ"ה] דאל"כ בל"ז לא הוקבע: 4) דהו"ל נגמ"ל: 5) ריבען: 6) רעטטיג: 7) שיתרבה הזרע במקום הנטיע' הב': 8) לעשר קודם שיחזור ויטען: 9) *ר"ל עקירתן הוא גרנן

זיתים על בשרו[9], פטור, אם סחט ונתן לתוך ידו[10], חייב, המקפא לתבשיל[11], פטור[12], לקדרה[13] חייב, מפני שהוא כבור קטן[14]: ב תינוקות[15] שטמנו תאנים[16] לשבת ושכחו לעשרן, לא יאכלו[17] למוצאי שבת עד שיעשרו[18], כלכלת שבת[19] ב"ש פוטרין, וב"ה מחייבין[20] רבי יהודה אומר, אף הלוקט את הכלכלה לשלוח לחבירו, לא יאכל[17] עד שיעשר[21]: הנוטל זיתים מן המעטן[22], טובל אחד א' במלח ואוכל, אם מלח ונתן לפניו[23], חייב, רא"א מן המעטן הטהור חייב[24] ומן הטמא פטור, מפני שהוא מחזיר את המותר[25]: ד שותים[26] על הגת[27], בין על החמין[28] בין על הצונן ופטור, דברי ר"מ, ר"א ברבי צדוק מחייב, *וחכמים אומרים על החמין חייב[30] על הצונן פטור: ה המקלף[31] שעורים, מקלף אחת אחת ואוכל, ואם קלף ונתן לתוך ידו, חייב[32], המולל מלילו' של חטים[33],

---

8) המר: 9) לסוף בשרו: 10) שכנס בחפניו השמן היוצא: 11)*הטיל האלונים הנפים מעל היין לאחר ששמו בתבשיל, והרי כשיקפאנו נגמר' מלאכתו כפ"א 48: 12)*ר"ל לא הוקבע עי"ז, מדכבר מעורב הוא, ובתבשיל קר מיירי, דא"לכ הוקבע ע"י האור: 13)*קרה ולקה, בלי תערובו' תבשיל: 14) דהו"ל כמקפה לבור קטן והוקבע: 15) אפי' תנוקת: 16)*כולה מתני' דהרקן מיירי בלא הוקבעו ע"י תאר וכדומ': 17) אפי' עראי: 18) מדקבעתן מחשבתן לסעודת שבת דחשיבה: 19) סל פירו' המיוחד לשבת: 20) פלוגתיי' ברוצה לאכלן עראי קודם שבת: 21) מדחשיבה וקפיד עלה למתנה: 22) קמָרב שבו יתרככו הזתי' בלבורן: 23) ר"ל ב' ביחד: 24)*מיירי שנטלן טמ' [ואעפ"כ לא טימ' בנטילתו זתים שבמעטן, שנטלן בפשוטי כלי עץ שאמ"קט] ואז אינו מחזיר המותר שלא יטמ' זתיו להכי קבעתן נטילתו: 25) ואפי' נרפן, הו"ל עראי: 26) יין: 27) אבל חוץ לגת הו"ל קבע: 28)*במזגו 28 ☜
בחמין, אע"ג דאור קובע כסי' 12, כ"ל דזהו ברותח שהיד סולדת בו כפ"א מ"ז [וכן משמע [שבת די"אב] ולא כרמב"ם הכא]: 30) דאינו מחזיר המותר שלא יקלקל יין שבבור: 31) אבטעזען:

לעונת המעשרות פטור, רבי אומר אף לפי חשבון [29]:
ו המתמד [30] *ונתן מים במדה, ומצא כדי מדתו [31], פטור [32], רבי יהודה מחייב [33], מצא יותר על כדי מדתו [34], מוציא עליו ממקום אחר [35] לפי חשבון [36]:
ז חורי הנמלים, שלנו [37] בצד הערימה החייבת [38], הרי אלו חייבים [39] שידוע שמדבר הגמור, היו גוררין כל הלילה: ח שום בעל בכי [40], ובצל של רכפא [41], וגריסין [42] הקילקין [41], והעדשים המצריות [43], רמ״א אף הקרקם [44] רבי יוסי אומ׳ אף הקוטנית [45], פטורי׳ מן המעשרות [46], ונלקחין מכל אדם בשביעית [47], זרע לוף העליון [48], זרע כרישין [49], זרע בצלים, זרע לפת וצנונות, ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלים, פטורין מן המעשרות; ונלקחין מכל אדם בשביעית, שאף על פי שאביהן תרומה [50], הרי אלו יאכלו:

נשלמה מסכת מעשרות

שיחשדוהו שלקח׳ קודם שהגיע למעשרו׳: 28) *דבקנה קודם עונת המעשרו׳, חייב: 29) *ס״ל אפי׳ בבאו לעונת מעשרו׳ ביד עכום, צריך לתרום על הנוסף ברשות ישראל לפי חשבון, ומואלין בדירה, יתרום על הכל, ולמשל בהביא שליש ביד העכום, ישלם לו כהן שליש תרומתו: 30) נתן מים על שמרי יין עבל, לקלוט טעם היין: 31) *ל״ר דאפי׳ שתות יותר כמי, דיין במים בטל בששה חלקי׳ [כב״ב דל״ו]: 32) דטעם שבשמרי׳ אינו אלא קיוהא בעלמא׳: 33) *דוקא במעשר אבל תרומ׳ מדנעלת בקומז, כבר הורה גם על אלו כסי׳ 23: 34) *דיש יין עפי מחלק ששית של מי׳, דרמא ג׳ ואשכח ד׳: 35) ר״ל אף ממקום אחר לא הו״ל כמפרים מחיוב אפטור, ומכ״ש במפרים מני׳ ובי׳: 36) *של היין המעורב במי׳; אבל במפרים מני׳ וביה, חייב להפרים על הכל: 37) לינת לילה א׳: 38) כפ״א מ״ו: 39) ר״ל התבוא׳ שנמלא בחורין חייבת בת״ומע: 40) תריף: 41) שם מקום: 42) באַהנען: 43) ראשן א׳ תד: 44) *וואססער באהנען ועוזי׳ לשלשל ולאלטומכא: 45) מין עדשים: 46) דבהפקר גדלין: 47) אפי׳ מאשוד אשביעי׳: 48) מין בצל שיש לו זרע למט׳ ולמעל׳, וי״א דר״ל זרע לוף שוט׳: 49) קרעססע: 50) *ר״ל כמ״א, שהשתלים שטענו

טהרו מלטמא[10]), נפלה עליהן מפולת, והם מגולים[11]), הרי אֵלו כנטועים בשדה[12]): ג לא ימכור אדם את פירותיו[13]) משבאו לעונת המעשרות[14]), למי שאינו נאמן על המעשרות, ולא בשביעית למי שהוא חשוד על השביעית[15]), ואם בִּכְּרוּ[16]) נוטל את הַבִּכּוּרוֹת, ומוכר את השאָר: ד לא ימכור אדם את תִּבְנוֹ[17]) ואת גְּפָתוֹ[18]) ואת זַגָּיו[19]) למי שאינו נאמן על המעשרות, להוציא מהן משקין[20]), ואם הוציא חייב במעשרות, ופטור מן התרומה, שהתורם, בלבו על הקטועי'[21]) ועל הצדדי'[22]) ועל מה שבתוך התבן[23]): ה הלוקח, שדה יָרָק בסוריא[24]), אם עד שלא בא לעונת המעשרו[14]) חייב, ומשבא לעונת המעשרות פטור[25]), ולוקט כדרכו והולך[26]) רבי יהודה אומר אף ישכו' פועלי' וילקט[27]), אמר רבן *שמעון בן גמליאל בד"א[28]) בזמן שקנה קרקע, אבל בזמן שלא קנה קרקע, אם עד *שלא בא

למעשר, דהרי הפרי יפסד בנטיע' ב', וזרע גינה שיצמח, ג"כ פטו' ממעשר: 10) *ר"ל אפי' היו טמאי' נטהרו, אבל למעשר ושביעי' כתלושין דמי, והתולשן בשבת נמי פטו', ודוקא בעפר שבעליי', אבל בהשרישו בכלי, אפי' לטומ' הו"ל כתלוש: 11) העלין נשארו מגולין: 12) לכל מילי: 13) אפי' במחובר: 14) כפ"ב מ"ג: 15) דעבר אלפני עור וגו', ועי' שביעית פ"ד 8: 16) שיש מהפירו' שהגיעו, ויש שלא הגיעו לעונת המעשרו': 17) אחר הדיש שנשאר שם גרעינין: 18) פסולת הזתי' אחר שנעצרו: 19) *היוצען של ענבי': 20) מגפת וזגין: 21) שבולת קטועין שלא כדושו: 22) לצדדי הכרי: 23) *ועל שבגפת ושבזגין, ואפי' לא נתכוון לכך, תנאי ב"ד הוא, ודוקא בתרומ' שנטלת באומד, אבל במעשר שניטל במדה, הרי לא עישר במדה על הנבלע באלו: 24) איירינן שכבש דהמ"עה, והוא בגבול מזרחי' צפוני' לא"י, בקצת דברי' דינה כא"י, עי' דמאי פ"ו 31, והכא איירי שלקח' מעכום: 25) *דבשעת חיובה הי' ברשות עכום, והרי בסוריא לכ"ע יש קניין לעכום להפקיע ממעשר: 26) אף שמוסיף אח"כ ברשות ישראל: 27) *אף דאושא מילתא, ל"א

מקום שדרכן לימכר סתומות [15]), יָצָא קנקן לחולין [150]), האגוזים והשקדים, יָצְאוּ קליפיהם לחולין, התֶמֶד [16]) עד שלא החמיץ, אינו נלקח בכסף מעשר [17]), ומשהחמיץ נלקח בכסף מעשר [18]): ד הלוקח חיה לזבחי שלמי' [19]), בהמה לבְשר תאוה [20]), לא יָצָא העור לחולין [21]), כדי יין פתוחות או סתומות, מקום שדרכן לימכר פתוחות [22]) לא יָצָא קנקן לחולין, סלי זתים וסלי ענבים עם הכלי [22]), לא יצאו דמי הכלי לחולין: ה הלוקח מים ומלח, ופירות המחוברים לקרקע, או פירות שאינן יכולין להגיע לירושלים, לא קנה מעשר [23]), הלוקח פירות שוגג [24]), יחזרו דמים למקומן [25]), מזיד, יעלו ויֵאָכלו במקום [26]), ואם אין מִקְדָּש ירָקבו [27]): ו הלוקח בהמה שוגג [24]), יחזרו דמיה למקומן [25]), מזיד תעלה ותֵאָכל במקום, ואם אין מקדש, תקָבר על ידי עורה [28]): ז אין לוקחין

לשלמי', או חי' שאינה בת הקרבה, לבשר תאו', ר"ל לחולין:
14) שהוא יותר: 15) *ר"ל שמוכרי' הקנקן עם היין: 150) *ואם המוכר או הלוקח אומן מעבד עורות או יוצר חרס, וודאי כותני' עפי בשביל אלו, ולהכי צריך למכרם ולאכלן בירושלי': 16) מי' שע"ג הרצני' וזגי' ושמרי יין: 17) דהו"ל כמי', והרי בעינן פרי מפרי וגדולי קרקע: 18) והוא דרמי ג' ואשכח ד': 19) והרי לאו הוי' לקרבן: 20) דאסו' מד"ס שלא יבריח מעות מע"ש מע"ג מזבח: 21) *משום דלא חל המקח כלל, ואת"ל א"כ יחזרו הדמי' למקומן, י"ל דהכא מיירי שברת המוכר, דיאכל כנגדן כמ"ז, ואז וודאי רשאי לאכול היא גופ' בקדושת מעשר, אפ"ה אינה כאילו קנאה בתחל' לצורך מעשר, ולא נפק העור לחולין, כ"כ ע"ר אא"מו הגאון זצוק"ל: 22) *דדרך למכרן בלי הכלי, לא דמי תו לבהמ' דדרך למכרה עם עורה: 23) והמקח בטל והמעו' בקדושתן: 24) חוץ לירושלי' ולא ידע שמעו' מע"ש הן: 25) דהו"ל מקח טעות, מטורח העלאה לירושלים: 26) ר"ל בירושלי': 27) דהקנוי בכסף מעשר כשהוא טהו' אינו נפד' חוץ לירושלי': 28) ר"ל עם עורה כשתמות:

מַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי

פרק א מעשר שני, אין מוכרין אותו[1]) ואין ממשכנין אותו[2]) ואין מחליפין אותו, ולא שוקלין כנגדו[3]), ולא יאמר אדם להבירו בירושלים, הֵילָךְ יין ותן לי שמן, וכן שאר כל הפירות[4]), אבל נותנין זה לזה מַתְּנַת חנם[5]): **ב** מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי[6]), ולא בעל מום חי ושחוט, ואין מקדשין בו את האשה[7]), הבכור מוכרי' אותו תמים חי[8]), ובעל מום חי ושחוט, ומקדשין בו את האשה[9]), אין מחללין מעשר שֵׁני על אסימון[10]), ולא על המטבע שאינו יוצא[11]), ולא על המעות שאינן ברשותו[12]): **ג** הלוקֵחַ בהמה לזבחי שלמים[13]), או חיה לבְשַׂר תאוה[13]), יצא העור לחולין, אף על פי שהעור מרובה[14]) על הבשר, כדי יין סתומות,

---

הזרע היו תרומ', והן אבי הזרעי' האלו, והרי גדולי תרומ' תרומ' כפ"ע דתרומ' מ"ד, אפ"ה אלו מותרי' לזרי':

כ"א [1]) אפי' להוליכו לירושלי' ומתני' ר"מ היא דמע"ש ממון גבוה: [2]) *מלכתי' בו ברכה: [3]) *סלע חולין נגד סלע מע"ש, דהו"ל בזוי מצוה, וכ"ש נגד פירות מע"ש גופייהו, דלא: [4]) אך דמע"ש שלהן רק מד"ס: [5]) *דוקא במזמינו על שולחנו, דאל"כ אסור, דמתנה כמכר, כפ"ג דמעשר סי' 2: [6]) *ה"ה תמים שחוט, דבנקרב בב"המק, אך שהבשר לבעלי' אסו' להם למכרו, ובשהטו בחוץ הרי אסור בהנא', רק איידי דתנא סיפא בכור חי, נקט נמי במעשר, חי: [7]) דהו"ל כמכר: [8]) *בז"הז, שיאכלנו הקונה במומו; משא"כ תמים שחוט יקבר: [9]) דממון כהן הוא: [10]) מטבע בלי צורה: [11]) *של מדינה אחרת, אם המלכיות מקפידו' שלא יהיו כאן אותן מעות, או דממעי לזוזי להתם בדוחק ולית לי' אורח' למיזל להתם; וכ"ש באין יוצאין כלל: [12]) שנפל המעו' ליס, אך שיכול להעלותו ע"י השע במים: [13]) ממעות מע"ש, דבך מלותו, לקנות במעותיו בהמ'

של מעשר שֵׁני ושל חולין שנתעָרבו[29]) מביא בסלע מעות[30]), ואומר סלע של מעשר שֵׁני בכל מקום שהיא, מחוללת על המעות האֵלו, ובוֹרר[31]) את היפה שבהן[32]), ומחלל עליה[33]), מפני שאמרו, מחללין כסף על נחושת מדוחק[34]), ולא שיתקיים כן[35]), אלא חוזר ומחללם על הכסף: ז ב"ש אומרים לא יעשה אדם את סלעיו[36]), דינָרי זהב[37]), וב"ה מתירין, אמר ר"ע אני עשיתי לרבן גמליאל ולרבי יהושע את כַּספָּם דינָרי זהב: ח הפּוֹרֵט סלע ממעות מעשר שֵׁני[38]), בש"א בכל הסלע מעות[39]), וב"הא בשקל כסף ובשקל מעות[40]), ר"מא אין מחללין כסף ופירות על הכסף[41]) *וחכמים מתירין[42]): ט הפורט סלע של מעשר שֵׁני בירושלים[43]), בש"א

אח"כ בכל הנשארי', מחשבין מהנבללי' חלק ה' לחולין כשעת פיזור, ואע"ג דהשתא רק חלק ד' הוא חולין, עכ"פ י' שלקט תחלה, לאו וודאי מעשר הי': [29]) ורוצה להוציא החולין חוץ לירושלי': [30]) פרוטות נחושת: [31]) ואח"כ בורר וכו': [32]) שבה' הסלעי': [33]) ר"ל וחוזר ומחלל הנחושת על הסלע שבירר, וישארו הסלע הב' והנחושת חולין; וא"ת כיון דא' מהן יפה טפי, ל"ל נחושת, יקח היפה מיד ויתנה אם אינו של מעשר יהי' אותו של מעשר מחולל עליו, דהרי היפה הוא צריך טפי? י"ל דלהכי מפסיק לחלל תחלה אנחושת, להיכירא שלא יעשה ליקח א' מהתערובות בלי תנאי: [34]) בשעת הדחק: [35]) שישאיר הנחושת למעשר: [36]) של מע"ש: [37]) שלא יתעכב עבור זה ויתבטל מלעלו' לרגל: [38]) *מעות נחושת מע"ש רוצה להחליף חוץ לירושלי' על כסף מפני משא הדרך, דחוץ לירושלי' מחליף נחושת על כסף ולא איפכ', ובירושלי' הדין בהיפוך, אבל כסף על כסף כאן וכאן אסור: [39]) בעד כל המעו' הנחושת של מע"ש, יפרוט סלע כסף, שלא יתעפשו הפרוטו' בדרך: [40]) שאם יבואו הכל עם סלעי' לירושלי', וירצו לקנות לצרכי סעוד' בפרוטו' ירוצו כולם אצל שולחני לפרוט, ויתייקרו הפרוטו' ויפסיד למע"ש: [41]) ביש לו בחצי דינר פירו' וחצי דינר מעות מע"ש, לא יחללם על דינר שלם: [42]) *דכשהפירות מועטי', אינן כדי פדיון לבדן, אבל בדינר פירו', דיש בהן כדי פדיון לבדן, לכ"ע אין מצרפן עם כסף לחללן יחד על

ושל תרומה, בש"א כל מעשיה בטהרה[15] חוץ מחפיפתה[16], ובה"א כל מעשיה בטומאה[17], חוץ משרייתה[18]: ד כרשיני מעשר שני, יאכלו צמחונים[14], ונכנסין לירושלים ויוצאין[19], נטמאו ר"ש אומר יתחלקו לעיסות[20], וחכ"א יפדו, ושל תרומה בש"א שורין ושפין בטהרה[21] ומאכילין בטומאה[22], ובה"א שורין בטהרה[18] ושפין ומאכילין בטומאה, שמאי אומר יאכלו צריד[23], ר"ע אומר כל מעשיהן בטומאה[24]: ה מעות חולין ומעות מעשר שני שנתפזרו, מה שלקט לקט למעשר שני, עד שישלים[25], והשאר חולין, אם בלל וחפן[26], לפי חשבון[27], זה הכלל[28], המתלקטים למעשר שני, והנבללין לפי חשבון: ו סלע

[כתו' בילה דכז"ב] ולהיסק תחת תבשילו, א"ל פדיון, כ"כ ע"ר אא"מו הגז"לוקל: 15) דאף דאינו נאכל רק ע"י דחק, ומ"שה נאכל גם כשנטמ', מ"מ צריך טהרת נע"י כשיגע בה, להיכרא דאסו' לזרי': 16) לחוף בהן הראש דהרי בלי נע"י: 17) ליגע בה בלי נע"י: 18) דמדהוכשר בשריי', הרי יטמאו בידי'; וגם זה רק להיכיר': 19) *ללוּלך כגון לאפות [דאין תנור מצוי בירושלי'] ולחזור ולהכניסו אח"כ, אבל שאר מע"ש שנכנס אסור להוציאו: 20) פחות כהו' מכבילה שלא יטמ' לעיס', משא"כ שאר מע"ש שנטמ', נפד' אפי' בירושלי', אבל זה מדעיקר מאכלו לבהמ', ס"ל אין פודין מע"ש לבהמ': 21) דדרך לשרותו במי' ולשפשף על בשרו, צריך שיהי' בטהרת נע"י, ככל תרומ': 22) *לבהמ', דתרומ' מותרת לבהמ', משא"כ מע"ש:
25 23) ביובש שלא יוכשרו לק"ע: 24) אפי' השריי': 25) *ויתנה ויאמ', אם מה שלקטתי כבר אינו מע"ש אזי יהי' המעשר מחולל על אלו שלקטתי כבר, ואז מה שילקט אח"כ הו"ל חולין, ואף דאין מחללי' מע"ש אחולין בשניהם מין מטבע א', נ"ל הכא דהמעשר אינו בעין, הו"ל אותן שהגביה כבר, כחליפי טפי, והרי בא' מהמטבעו' צריך טפי, מחללין [כתו' ב"מ דמ"ד]: 26) *שלא לקטם א' א' שיהי' אפשר לומר כל א' שלוקט, של מעשר הוא, רק עירבן יחד ולקטן מלא חפניו: 27) דבהי' זה ק' וזה ר', נוטל בעל הר' ב' חלקי' מהנלקטי': 28) *לאתויי בהיו מ' מעשר וי' חולין ולקט י', נעשי' מעשר, ואם

פרק ג לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות הָאֵלוּ לירושלים להלק[1], אלא אומר לו העלם שנאכלם ונשתם בירושלים[2], אבל נותנים זה לזה מתנת חנם[3]: **ב** אין לוקחין תרומה בכסף מעשר שני, מפני שהוא מְמַעֵט באכילָתו[4], ורבי שמעון מתיר[5], אמר להם ר"ש, מָה אם הֵיקֵל בזבחי שלמים[6] שהוא מביאן לידי פגול ונותר וטמא, לא נָקֵל בתרומה, אמרו לו מָה אם

בטומא', וגם על רשי התם הו"ל לרבינו לאקשויי, שכ' אע"ג דקיי"ל בשבת סיכה כשתיי' וכו', הרי התם בשבת מבואר שאינו רק אסמכתא, אמנם לפע"ד כיון דגם לאבד מע"ש בידי' אינו רק מד"ס, מדפליגי בה בירושל' ר"ש דמאי דלר' בון אפי' מע"ש וודאי ואפי' הרבה מותר לאבדו, להכי הם אמרו והם אמרו, דאע"ג דהא דסיכה כשתיי', אינו רק מד"ס, ורק ביוה"כ, ותרומ', ואסורי הנאה, כתו' [יומא דעו"א], במע"ש דגם לאבדו אינו רק מד"ס, הקילו בו בסיכה דלהוי כשתיי': מ"ד הקשה רבינו הגאון אא"מו זלוק"ל וז"ל לי"א [בי"ד ל"ע] דלבטל איסור לכתחיל' אינה רק מדרבנן, א"כ ק"ל לר"ש לבטל ברוב, ותו למה כ' כי ירחק ממך המקום כי לא תוכל שאתו, לאכילה, דכשנטמ' יפדנו, כפ"ג מ"ט [וב"מ דכ"גא] יבטל טומאתו ברוב, ואת"ל דקרא רבותא קמ"ל דגם פדיון מהני, עכ"פ לקוח בכסף מעשר שנטמ' לטה יקבר כפ"ג מ"י, נהי דלקוח בכסף מעשר, שלא נפדה טהו' בריחוק מקום, אינו נפדה טמא בקירוב מקום עכ"פ יבטלו ברוב, ואת"ל דאם נתבטל טומאתו, כ"כ נתבטל קדושת מע"ש, עכ"פ הרי אפשר לבטלו במע"ש
* קודם שלא הוכשר לק"ע, *ולפע"ד ב"ות, נראה, ממ"ש תו' [בכורו' דכב"ב
☞ ד"ה ובלבד, דדוקא חולין טמאי' בטלי בטהורי' ברוב, ולא חיישי שמא יחזור וירבה לבטל עם התערובו' הזה חולין טמאי' אחרי', ויהי' טומ' עוררת טומ', משום דהתערובו' לא הועיל להתיר איסורו משא"כ בתרומ' כפ"ה דתרומו' סי' 17, א"כ במעשר דהועיל נמי התערובו' להתירו באכיל', אפי' בדיעבד לא מהני ודו"ק, ותו שמא יוכשר אח"כ, ויגרום טומ' לשאר המעשר:

פ"ג [1]) ותטול חלק במע"ש בשכר הבאתו, דהו"ל כפורע חובו ממע"ש, דהוא מחוייב להביאו: [2]) דאין זה שכר הבאתו רק מזמינו
3 לאכול: [3]) תמוה דבכל תנא לי' בפ"א מ"א? ונ"ל דבפ"א מיירי רק
☞ בירושלי', התם הו"ל מתנה כמכר דאי לאו דעביד לי' נייח נפשא לא הוה יהיב מתנה ולהכי דוקא מתנת חנם ר"ל במזמינו שרי, משא"כ הכא שהוא חוץ לירושלי', אדרבה איהו עביד לנותן טובתא בטרחת העלא' שד"א מות' במתנה [ורא"י לדברי בפ"ד מ"ג ומ"ה] וקמ"ל נמי אף דאח"כ בירושל' חוזר המביא לחזור להזמינו אמע"ש, אפ"ה שרי, ומש"ה נקט זל"ז דמשמע דשניהן נותנין, וקמ"ל דלא הוה כהערמ': [4]) דתרומ' אסור לזר ולטבו"י: [5]) דס"ל מותר להביא קדשי' לבית הפסול: [6]) דזה עיקר מצות מע"ש

בכל הסלע מעות[44]), ובה"א בשקל כסף ובשקל מעות[45]), הדנין לפני הכמים[46]) אומרים, בשלשה דינרים כסף ובדינר מעות[47]), רע"א בשלשה דינרים כסף וברביעית מעות[48]), ר' טרפון אומר ארבעה אספרי כסף[49]), שמאי אומ' יניחנה בחנות ויאכל כנגדו[50]): י מי שהיו מקצת בניו טמאים ומקצתן טהורין[51]), מניח את הסלע, ואומר מה שהטהורים שותים, סלע זו מחוללת עליו, נמצאו טהורים וטמאין שותין מכד א'[52]):

כסף: [43])אפרוטו' נגרכי סעודה: [44])*שיחליף הכל בפ"א שלא יצטרך כל פעם שיחליף ליתן קלבן לשולחני, ויפסיד המעשר: [45])שמא לא ישהה בירושלים עד שיוליא כל הפרוטו', וכשיפקידם בעיר עד הרגל האחר, יתעפשו, ולחזור ולהחליפם בסלע א"א, שיצטרך ליתן שוב קלבן להשולחני: [46])*כך נקראי' שמעון בן עזאי, ושמעון בן זומ', וחנן המצרי, ושמעון בן ננס, וחנניא בן חכנאי, שלא באו לכלל זקנה, וישבו בקרקע לפני רבותינו ודנין ומשיבין קושיו': [47])ר"ל חלק הד' יחליף אפרוטו': [48])ר"ל רביעי' מדינר הד', ור"ל א' מט"ז יחליף: [49])הדינר הוא ה' אספרי', ר"ל חלק הכ' מהסלע יחליף אפרוטו': [50])ולא יחלל כלל, שמא ישכח ויוליאם לחולין: [51])*ורולה שיערו כל א' לכוסו מכד א' של יין, ומה שישתו הטהורי' ירלה שיהי' מחולל על מעות מע"ש שבידו, והרי טמ' אסו' במע"ש: [52])*מוקי בירושלמי שהי' היין בכלי חרס שאינו מק"ט מגבו מידי הטמאי', ועירו כל א' וא' לתוך כוסו, שלא נגעו ביין וטמאוהו, והטמאי' היו בשאר טומאו', דאי בטומאת זיבה, הרי טמאו ליין בהיסט כשעירו מהכד לכוס, וא"ת עכ"פ הרי המעשר והחולין מעורבי', ואיך ישתו הטמאי', י"ל דמיירי שאמר שלא יהי' היין שישתו הטהורי' מעשר, עד אחר שיהי' מעורב בכוסותיהן: מ"א כ' הרב דלהכי שיכה מותר במע"ש, דהו"ל כשתיי' ודכתיב ותבא כמי' בקרבו, וכשמן בעלמותיו, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל לפמ"ש תוי"ט רפ"ו דתרומו' דהאי קרא אסמכתא בעלמא ק' איך הקילו כאן לסוך במע"ש, והרמבם והר"ש נקטו דרשא דר"א בירושל', מדכתיב ולא נתתי למת, הוי אומ' זה סיכה, וביבמו' (דע"ד) דרשי' מנה דמע"ש שנטמ' מותר
* בסיכה, וא"כ אין ראי' דמע"ש טהו' מותר בסיכה, ול"ע עכלה"ט *ולא
☞ זכיתי להבין דלפע"ד ירושלמי ובבלי לא פליגי, דכיון דממלת "ממנו דקאי אטמא, שמעינן דטמו' מותר בסיכה, מכ"ש טהו', והא דנקט הבבלי טמא, כבר כתבו רשי ותו' התס, דמש"ה נקט טמא, דסד"א דאסור דהו"ל כמבערו

שב"ש אומרים יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים, ובית הלל אומרים יִפָּדה ויאכל בכל מקום[22]), והדְּמַאי[23]) נכנס ויוצא ונפדה[24]) : ז אילן שהוא עומד בפנים[25]) ונוטה לחוץ, או עומד בחוץ ונוטה לפנים, מכנגד החומה ולפנים כלפנים, מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ[26]) בָּתי הבדים[27]) שפתחיהן לפנים[25]) וחלָלן לחוץ, או שפתחיהן לחוץ וחללן לפנים, בית שמאי אומרים הכל כלפנים[28]), ובית הלל אומרים מכנגד החומה ולפנים כלפנים[28]), מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ: ח הלְשָׁכות[29]) בנויות בקודש[30]) ופתוחות לחול[31]), תוכן חול וגגותיהן קדש[32]), בנויו' בחול ופתוחות לקדש, תוכן קדש וגגותיהן הול, בנויו' בקדש ובחול, ופתוחות לקדש ולחול, מכנגד הקדש ולקדש קדש, מכנגד החול ולחול חול: ט מעשר שני שנכנס לירושלים ונטמא, בין שנטמא באב הטומאה[33]) בין שנטמא בוָלד הטומאה[34]), בין בפנים[25]) בין בחוץ, בש"א הכל יִפָּדה ויֵאכל בפנים[35]),

---

פירות לאכילה, הו"ל נגמר' מלאכתן: 22) דכיון דקליטת מחיצו' מדרבנן, ה"ל דל"א גבי' דלא הורמו כהורמו דמיין: 23) טבל של דמאי אף שנג"מל: 24) אפי' לת"ק: 25) מן חומת ירושלי': 26)*דרק תוך החומ' אכיל מע"ש; ואף דבפ"ג דמעשר סי' 68 לא תני הכי, התם ר"י והכא רבנן [כתובות דיב"ב]: 27) לעצור השמן, והיו בנויין בחומת ירושלי': 28) אוכלי' שם קדשי' קלי' ומע"ש, ואין פודין שם מע"ש להוציאו: 29) חדרי': 30) בחומת העזרה: 31) להר הבית: 32) לשחיטת ק"ק ולאכילת ק"ק ולהתחייב בנכנס שם בטומ'; והוא שהוה הגג לקרקע העזר', כגון שהי' הלשכה בנוי בשפוע ההר, דא"כ קיי"ל גגות ועליות לא נתקדשו: 33)*כמת ושרץ וכדומ', ואפי' בנטמ' במה שנגע בהן: 34) לאו בולד טומ' דאו', רק ר"ל בולד הטומ דרבנן, כגון שנגע בכלי שנטמ' במשקין דדוקא בכה"ג מודו ב"ה: 35)*ר"ל הפיכו' והפדיון, דמע"ש שנטמ' נפד' אפי' בירושלי', ואעפ"כ נאכל רק בפני', שלא יאמרו דאינו מע"ש יוצא מירושלי', ולא חיישי' שיאמרו

היקל בזבחי שלמים, שהן מותרים לזרים, נקל בתרומה שהיא אסורה לזרים: ג מי שהיו לו מעות [7] בירושלים וצריך לו [8] ולחבירו פירות [9] אומר לחבירו הרי המעות האלו מחוללים על פירותיך נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה [10] והלה עושה צרכיו במעותיו ולא יאמר כן לעם הארץ [11] אלא בדמאי [12]: ד פירות [9] בירושלים ומעות [7] במדינה [13], אומר הרי המעות ההם מחוללין על פירות האלו, מעות [7] בירושלים ופירו' [9] במדינה, אומר הרי המעות האלו מחוללין על פירות ההם [14] ובלבד שיעלה הפירות ויאכלו בירושלים: ה מעות [7] נכנסות לירושלים ויוצאות [15], ופירות נכנסין ואינן יוצאים, רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הפירות נכנסין ויוצאין [16]: ו פירות שנגמרה מלאכתן [17], ועברו בתוך ירושלים [18], יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים [19] ושלא נגמרה מלאכתן [20], סלי ענבים לגת וסלי תאנים למוקצה [21], בש"א יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים, וב"הא יפדה ויאכל בכל מקום, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי יוסי, לא נחלקו ב"ש וב"ה על פירות שלא נגמרה מלאכתן, שיפדה מעשר שני שלהם ויאכל בכל מקום, ועל מה נחלקו, על פירות שנגמרה מלאכתן,

---

לקנות עבורו שלמי': 7) מע"ש: 8) לקנות דברי' שאינן אכילה שתיי' וסיכה: 9) חולין, וחבירו מתרצה להיטיב עמו, בדבר שאין לו הפסד: 10) כמע"ש: 11) דחשוד לאכל מע"ש בטומ': 12) שהמעו' ממע"ש דמאי: 13) *חוץ לירושלי', והוא צריך להמעו', וחבירו רוצה להיטיב עמו: 14) דאף דפירות אינן נפדין בירושלי', מעות מתחלל שם: 15) למעו' אין נקלט במחיצו': 16) *ודוקא כדי לטחנן ולאפותן בזול, ולהחזירן אח"כ: 17) למעשר, כפ"ק דמעשר: 18) בעודן טבל: 19) דמתנות שלא הורמו, כהורמו דמי: 20) כגון סלי ענבי' שהעבירן בירושלי' להביאן לגת: 21) ר"ל למקום שמתיבשין שם; אבל סלי

שלא גָפַן, עולות באחד ומאה[50]), ומשגָפַן מקדשות בכל שהן[51]), עד שלא גפן, תורם מאחת על הכל[52]), ומשגָפַן תורם מכל אחת ואחת: יג בש"א מפַתֵּחַ ומעָרֶה לגַת[53]), ובה"א מפַתח ואינו צריך לעָרות, בד"א[54]) במקום שדרכן לימכר סתוּמות[55]), אבל במקום שדרכן

בירושלי', ומפני שדרך להפריש מבור פתוח כהפרשת תרומ', הו"ל כדרך למכור פתוחו' מ"ד, דלא הו"ל הקנקן טפל ליין, ה"נ בגבולין אין הקנקן טפל ליין, וצריך לפדות אח"כ גם הקנקן, משא"כ ברישא שהי' כבר על היין שם מע"ש קודם שמילאוהו, לא דמי לקנקן שקונה בירושלי' במע"ש: 50) בנתערב קנקן תרומ' בק' חולין: 51) דמדחשיב לא בטל אפי' באלף וימכרם לכהן בדמי תרומ' חוץ מא' שנוטל הכהן בחנם: 52) וחשיב מוקף:

*אמר המחבר אשר בקיר, מי"ג המשנה החמורה, הרבה יגיעה ועמל הי' לו להבין דעת רבותי נ"ע בפרושה, אמרתי אחכמ' והיא רחוקה ממנו בעוונותי, ומאן יהיב לן נגרא דפרזלא להבין ד"ק; דלר"ב דפלוגתא דב"ש וב"ה ברישא, איירי לענין לתרום ממוקף, וכמדומ' זה דעת ר' בא בירושלמי, דקאי' על השניי' קאי, יע"ש, אבל לפי הנמסר לנו חלוקי' המשנות, לפי דעת זה, סכינא חריפא פסקי לבבי דתרומו' מהדדי, עפי הו"ל להתחיל מי"ג עם בד"א וכו'? ב' ק' תו, דהרי כל הבבות סתמא קתני, ואיך נימ' דרישא איירי בתרומ', ובד"א איירי בפודה מעשר, ואבל אם רצה וכו' איירי בקונה מע"ש בירושלי', אתמהה? ג' הדין דלא יצא קנקן לחולין קאי אקונה במעו' מע"ש בירושלי', ועיקר דינא דאכן קייטין בי', דלא קנה מעשר, חסר לגמרי מהספר, כקו' רתוי"ט, ד' לרב וראב"ד ז"ל, היכן מצינו לשון "להחמיר, דלהוי משמע לשון קמצנות וכילות, כדפרשו רבותי הנ"ל "באבל" אם "רצה "להחמיר וכו', ה' היותר תמוה שבכולם, פי' הרב בדברי ר"ש, שכל עיקר הענין חסר מהספר, וגם "חבית למה לי כלל, והרב הוצרך להגיה במשנה, ולא הועיל לעני בדעת כמוני; והרמב"ם מפרש כולה מתני' במוכר יין בירושלי' למע"ש, גם זה תמוה, דהא מאן דכר שמי', מלבד הקו' שהקשה רתוי"ט עליו, יע"ש, ומרוב שיחי וצערי, אמינא אפתח אנא פתחא לנפשי העלוב', וד' אלדי' יעזור לי, בו בטח לבי ונעזרתי, ימלא פי תהלתו:

53) *לפע"ד קאי אזלף לתוכן שם, שמחלק בו במי"ב בין גפן ללא גפן, רק אגב גררא נקט כל הנהו גוונא דמחלק גבייהו ג"כ בין גפן ללא גפן, והשתא הדר לקמייתא, דהא דבגפן קנה מעשר, פליגי ב"ש וב"ה, דלב"ש ברצה לקרא שם אחר שגפן, ולא יהיו הקנקני' נקני' למעשר, צריך לערותן לגת קודם שיקרא שם, כיון שכבר גפן, וכבר היו רצויין שיהיו נקנין למעשר, להכי צריך מעשה רבה, שיתבטל מעשה ההגפה, ולב"ה סגי בפתיח' כמעיקרא [ולפע"ד זה דעת ריב"ל בירושלמי, דקאי' על הראשונה הושבה, יע"ש]: 54) דלב"ה בפתיח' סגי: 55) *ר"ל עם הכלי, דמשום דכשמוכר עם הכלי מוכרן

הוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ[36]), ובה"א הכל יִפָּדֶה ויאכל בהוץ, חוץ משנטמא בוָלד הטומאה[34]) בִּפנים[37]): **י** הלקוח בכסף מעשר שֵׁני שנטמא, יִפָּדֶה, רבי יהוד' אומר יִקָּבֵר, אמרו לו לרבי יהודה מָה אם מַעֲשר שֵׁני עצמו שנטמא, הרי הוא נפדה, הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא אינו דין שיִפָּדה, אמר להם לא, אם אמרתם במעשר שֵׁני עצמו, שכן הוא נפדה בטהור ברחוק מקום[38]), תאמרו בלקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בטהור ברחוק מקום[39]): **יא** צבי שלְקָחו בכסף מעשר ומת יִקָּבר על ידי עורו[40]), ר"ש אומר יִפָּדֶה, לְקָחו חי ושְׁחָטו ונטמא, יִפָּדה[41]), ר' יוסי אומר יִקָּבר[42]), לְקָחו שחוט ונטמא, הרי הוא כפירות[43]): **יב** המשאיל קנקנין למעשר שני[44]), אף על פי שגָּפַן[45]), לא קנה מעשר[46]), זלף לתוכן סְתָם[47]), עד שלא גָּפַן[48]), לא קנה מעשר, משגָּפַן, קנה מעשר[49]), עד

דאינו מע"ש נפדה בירושלי', דאין קול לפדיי', ויש קול ליוצא: 36) *דבכה"ג הו"ל תרתי לריעותא ואין מקילי' קולטתו: 37) *ס"ל דוקא בתרתי למעליותא מקילה קולטתו, שנטמ' רק בולד הטומ' שמד"ס, וכבר נכנס; מיהו דוקא בהכניסו ע"מ שלא יקלטוהו מחיצו' דאל"כ אפי' בנטמ' בולד בחוץ, מקיל' קולטתו כשהכניסו: 38) ר"ל נפד' אפי' כשהוא טהו', אם הוא חוץ לירושלי': 39) כפ"א מ"ח, דאמרי' במזיד יעלה ויאכל במקום: 40) עם עורו, דאין פודין קדשי' לאכול לכלבי': 41) ובכה"ג מודה ר' יהודה דפליג במשנה י', דהכא שאני מדהי' יכול להוציאו כשהי' חי, משא"כ בפירו': 42) ס"ל דדינו כפרי לקוח ממע"ש: 43) ופליגי ר' יהודא וחכמי' כבמשנה י': 44) *ר"ל שהשאיל קנקני' שלו, למע"ש שלו שחוץ לירושלי': 45) סתמן: 46) וא"צ לפדות רק היין: 47) *ר"ל אם שפך לתוך הקנקני' יין טבל [כך משמע בירו', ודלא כרת"ויט]: 48) ר"ל אם קרא שם למע"ש בקנקני' עד שלא סתמן: 49) *אי"להק מ"ש רישא סיפא, נ"ל דדוקא בקרא שם ליין שבקנקני' סתומי', דמי טפי לקונה קנקני' סתומי'

49

יין מן הגת לעיר השֶׁבח לשְׁני[3]), ויציאות מביתו[4]): ב פודין מעשר שְׁני בשער הזול כמות שהחנוני לוֹקֵחַ ולא כמות שהוא מוכר, כמות שהשולְחָני פּוֹרט[5]), ולא כמות שהוא מְצָרֵף[6]) ואין פודין מעש' שני אַכְסְרָה[7]) את שדמיו ידועים יִפָּדה על פי (עד[8])) א' ואת שאין דמיו ידועים יִפָּדה על פי שלשה[9]) כגון היין שֶׁקָרַם[10]) ופירות שהרקיבו ומעות שהחליאו[11]): ג בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע, בעל הבית קודם מפני שהוא מוסיף חומש[12]) בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע ואיסר[13]) את של סלע ואיסר קודם מפני שהוא מוסיף על הקרן[14]) הפודה מעשר שְׁני שלו מוסיף עליו חמישית[12]), בין שהוא שלו ובין שניתן לו במתנה[15]): ד מערימין על מעשר שְׁני[150]) כיצד, אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים, לעבדו ולשפחתו העברים[16]), הילך מעות אלו[160]), ופדה לך[17]) מעשר שני זה, אבל לא יאמר כן לבנו ולבתו הקטנים, לעבדו ולשפחתו הכנענים מפני שידן כידו[18]): ה היה עומד בגורן ואין בידו מעות[19]), אומר לחבירו הרי הפירות האֵלו נתונים לך

---

3) אך שבעיר טוב יותר: 4) ר"ל כשפודהו אינו מנכה הוצאו' הדרך: 5) ר"ל בבא לחלל פרוטו' מע"ש על סלע כסף, מחשב כמו שלוקח שולחני כשמחליף סלע שלו: 6) כשמצרף שולחני פרוטו' לתתם בעד סלע נותן פחות: 7) ר"ל באומד שלא במדה משקל ומניין: 8) *לאא"מו מיותר: 9) בקיאין בשומ', ואפי' א' עכו"ם או בעלי': 10) שהתחיל להחמיץ: 11) שהחלידו: 12) *מלבר; דבאמר ד' נותן ה': 13) הוא א' מכ"ו בסלע, אבל בפחות מזה לא: 14) *דשיתרבה הקרן עדיף, דאחומש יכול להערים כלקמן, ותו דלא קפדינן אתוס' חומש, דהרי כל הנאת התו' שלו הוא, שאכלו בירושלי': 15) הטבל, דמעשר אסו' ליתן במתנה כלפ"ק: 150) כדי שלא ליתן חומש: 16) שאין גופן קנוי: 160) במתנה: 17) לעצמך: 18) וזכייתן שלו הוא: 19) *לתתם

ליםכר פתוחות[56]), לא יצא קנקן לחולין[57]), אבל אם רצה להחמיר על עצמו למכור במדה[58]), יֵצא קנקן לחולין[59]), רבי שמעון אומר אף האומר לחבירו חבית זו אני מוכר לך, חוץ מקָנקנים[60]), יֵצא קנקן לחולין:

פרק ד המוליך פירות מעשר שֵׁני ממקום היוקר למקום הזול[1]), או ממקום הזול למקום היוקר, פּוֹדֵהוּ בשער מקומו[2]), המביא פֵּירות מן הגורן לעיר, וכַדי

סתומין, שפיר גלי דעתי' בפתיח' שאינו רוצה להחליט הכלי למעשר: 56) *ר"ל שאין דרך למכור הכלי, דהא אין הפתיח' הוכח' שאין רוצה להחליט הכלי, דהרי במקום זה בין כך וכך אין דרך למכור הכלי עם היין, ולהכי לא נתבטל בפתיח' סתימתו דמעיקרא; ודמיא מתני' לפ"א מ"ג, דבדרכן למכור סתומו' וקנה פתוחו', אין הקנקן טפל ליין, ובדרכן בפתוחות, אפי' בקנה סתומו' אין הקנקן טפל: 57) *עד שיערה לגת קודם שיקרא שם: 58) *כ"ל דר"ל, דמדמותר למכור מע"ש בשדעתו להתפיס המעות בקדושת מעשר [כפ"ד מ"ו ורב שם] וזה שהי' לו טבל בקנקני' סתומות, פתחן קודם שקרא שם משום שרוצה להחמיר ע"ע למכור המע"ש אח"כ במדה, שלא יתאנה המע"ש: 59) *ר"ל דבכה"ג בפתיח' לחוד' סגי, אפי' בדרך למכור פתוחו' מדפתחן על דעת להוריקן לגמרי: 60) *בירושלמי גר' חוץ מקנקנה, וכ"ל דה"פ, דר"ש קאי אהא, דאי משגפן קרא שם, קנה מעשר, וקאמ' ר"ש אם מתחלה כשהי' יין של טבל בחבית, אמר לחבירו, חבית זו מכור לך חוץ מקנקן מעשר שאקח ממנה, אעפ"י שאח"כ מילא להקנקן מהחבי' וקרא שם אחר שגף הקנקן, אפ"ה יצא קנקן לחולין, משום דבשעה שמילא הקנקן, לא הי' כדי למלאות המע"ש בו, לחוד, ושיהי' הקנקן טפל ליין, רק גם משום תנאי שהי' לו עם חבירו ליקח רק מדת קנקן א' מהחבית, ובכה"ג לא נתבטל הקנקן ליין [ונלפ"עד דמהא מוכיח הירושלמ' שפיר, דכמו דבהא, אף דע"כ הי' צריך למלאות המעשר בקנקן, עכ"פ כיון שהיתה נמי כוונתו משום תנאו שעם חבירו ליקח מדת קנקן א', לא נעשה קנקן בסיס למעשר, ה"ה וכ"ש בהי' בקנקן מעשר, ג"כ רביעית יין חולין, ג"כ לא נעשה הקנקן בסיס להמעשר]:

פ"ד 1) דוקא עבר והוליך, דלכתחיל' פודהו במקומו או מעלהו לירושלי': 2) *מקום הפדיון אף שהוציא הוצאו' הדרך מכיסו, א"א השבח לפי חשבון רק בשבח הניכר כפ"ב מ"א, כ"כ ע"ר הג"זלוקל:

המניח איס' של מעשר שני[40]) אוכל עליו אחד עשר באיסר[41]), ואחד ממאה באיסר[42]) בית שמאי אומרי'

נתחלל, והחלי השני לבד הוא חולין עדיין: [39])ר"ל עוד חלי איסו', דהרי רק חליו נתחלל: *אמר הצעיר עלה נדף המשנה חמורה הזאת * מרפסי איגרי, ראיתי ההרים והנה רועשים, רבותינו שבגולה ב"ע מקהי אקהייתא, מרי פלגותא, זה פונה לכרמו שבשטי, וזה פונה לזיתו הנטופי; ☞ רבינו הרא"ש ז"ל עומד בקרן זוית ומתפלל עלינו שיאיר ד' עינינו להבין המשנה הזאת, ולא פירשה לנו, רבינו כ"מ מבטיח לנו שאלי' עתיד לפרשה לנו, ואני בעיני הטרוטו' אנה אני בא? שבתי וראה, שפי' הר"מ דנקטה הרב, מלבד מלחמות תנופה שנתקשה בה הרא"ש ותוי"ט, כל המשנה היא מלתא בלא טעמו', גם היא מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה, ולא נשנה בעידיו', גם הלחן והדחק, דנימא דאוכל עליו אחד עשר באיסור, ר"ל "עד אחד עשר, ודנימא די"א באיסו', מיירי בוודאי, וא' מק' מיירי בדמאי, ושיהי' י"א דב"ה דלא כי"א דת"ק, ועוד הרבה דקדוקים, מלבד הקושיא הגדולה, דאם רבינו הגדול בידו החזקה, כתו במתניו לפרש המשנה הקדושה דלא כפי' הירושלמי, אבל אכן יתמי דיתמי טוב לנו לאכל פת חריבה ושלוה בה, בפי' הירושלמי המקובל שהיו סמוכי' ונראי' למלאכי שרת האתני' בעלי המשנה והרי בירושלמי אמרי' להדי' דפלוגתיי' דב"ש וב"ה תלי' בפלוגתא דר"א וחכמי' פ"ד מ"ג דדמאי, אי נאמן לראשון נאמן לשני, וכירושלמי שם; ולכן פניתי לפי' הרש, והנה כמו פני פרושו שבושי הדפוס עד מאוד, וכפי הנרא' דבריו הקדושי' מסכימי' לפי' הירושלמי, אולם גם עליו יורו המוריס מעל החומ', הרא"ש ז"ל נטה בנידון, דמה דמאי וודאי שייך בע"ה? ומה הרווית הע"ה בתיקון, אם חזר ועירב המתוקן בטבל? ורתוי"ט משך בקשת, דאף לפי שיטת הרש, דגרסי' בירוש', *י"א *איסו' *וא' *מק' *באיסו', עכ"פ ק' הרי הר"ש מפרש א' מק', ר"ל א' מק' מי"א איסרין, ואיך אמרה המשנה א' מק' באיסו'? הן אמת דלפע"ד אפשר לומר דלפי שיטת הר"ש, האי *באיסו' דנקט תנא, ר"ל כמו אוכל בכסף תשברני, ה"נ ה"פ, אוכל י"א איסרין וא' מק' מי"א איסרין, בשביל איסו' א' שהניח, ואע"ג דכבר תני לי' שהניח איסו' א', הדר תו תני לי' לאשמעי' הרבותא, דבשביל איסו' א', אוכל יותר מי"א איסרין, ועם כל זה לא נח' דעתי העלובה, דמלבד קושיו' הרא"ש ק' נמי, ב"ה הייכו ת"ק? ותו למה לא נקטו ב"ה ג"כ האי א' מק' דנקט ת"ק? ועוד בה, ומרוב צערי ואנחותי, שמתי בעפר פי, ועיני לשמים נטלית, להיות עמי במסילה נעלה, באתרין דזקוקין דנור יפייל לבר נפחי לתמן, ויושיע לו שרביט זהב חסדו ואמתו, ברוך המאיר עיני הכבויים: [40])לאכל עליו חולין: [41])*איסו', כך גרס בירוש': [42])*נ"ל דמיירי שהי' לו דמאי שקנה מע"ה, דמפריש ממנו מע"ר והוא שלו, רק שמפריש ממע"ר, תרומת מעשר ונותנו לכהן, ואח"כ מפריש מע"ש ומעלהו לירושלי' כמ"ש ריש דמאי וע"ש; ולפ"ז אם הניח איסור להיות פדיון אמע"ש שבדמאי זה, נאכל מתבוא' זו חוץ לירושלי', מה שפוה י"א איסרין וא' מק' באיסו'; כילד? דהרי כשהניח האיסו', לפדיון המע"ש. הותרו לו י' איסרין בתבוא' זו, אמנם גם המע"ר שהי' צריך להפריש מהדמאי קודם המע"ש, ג"כ מותר לו לאכלו,

במתנה[20]), חוזר[21]) ואומר הרי אֵלו מחוּלָּלִין על מעות שבבית: ו משך ממנו מעשר בסלע[22]) ולא הספיק לפדותו עד שעמד בשתים[23]), נותן לו סלע[24]) ומשתכר בסלע[25]), ומעשר שֵׁנִי שלו[26]), משך ממנו מעשר בשתים, ולא הספיק לפדותו עד שעמד בסלע[27]), נותן לו סלע מחולין[28]), וסלע של מעשר ב' שלו[29]), אם היה עם הארץ[30]) נותן לו מדמָאי[31]) (נ"א מדמיו): ז הפודה מעשר שֵׁני ולא קרא שֵׁם[32]) רבי *יוסי אומר דיו, רבי יהודה אומר צריך לפָרש, היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקדושיה, ונתן לה גיטה וקדושיה, ולא פירֵש[33]) ר' יוסי אומר דיו[34]), רבי יהודה אומר צריך לפָרש: ח המניח איסר[35]) ואכל עליו חציו, והלך למקום אחר[36]) והרי הוא יוצא בפּונדיון[37]), אוכל עליו עוד אִיס'[38]), המניח פונדיון[37]) ואכל עליו חציו, והלך למקום אחר והרי הוא יוצא באיסר, אוכל עליו עוד פֶּלֶג[39]),

---

לחבירו לפדותן בשערמ' לעצמו בלי חומש כלעיל, ולחבירו אין מעות אפי' בביתו, ואינו יכול להקנות לחבירו מעות שבביתו אגב סודר, דמטבע אין נקנה בחליפין: [20]) ודוקא בעודן בטבלן וכלעיל 15: [21]) הב"ב בעצמו: [22]) דמותר למכור מע"ש בשדעתו להתפיס המעו' בקדושת מע"ש: [23]) *דהוקר השער קודם שנתן המעו', והרי אע"פי שקנאו, עכ"פ המעשר לא יצא לחולין עד שישלם, כדין תורה דמעות קונות: [24]) מדקנה במשיכה: [25]) ר"ל הלוקח מרוויח הסלע הב' לעצמו: [26]) *דאף דצריך לפדותו כשער של עכשיו, דלענין איסו' אמרי' כדין תורה דדוקא מעו' קונו', עכ"פ הסלע השני של לוקח: [27]) והרי צריך ליתן למוכר ב' סלעי', מדמשכו כבר: [28]) ובו סגי להפקיע קדושת הפירות: [29]) ר"ל סלע ב' נותן לו ממעו' מע"ש: [30]) ר"ל אם המוכר ע"ה: [31]) ר"ל מע"ש של דמאי, דאין נותנין לע"ה מע"ש וודאי: [32]) שלא אמ' זה פדיון מע"ש: [33]) שלא אמ' זה גיטך או את מקודשת בזה: [34]) מדעסוקי' באותו ענין: [35]) להיות מתחלל עליו פירו' מע"ש שיאכל: [36]) והוליך האיסו' עמו: [37]) והוא ב' איסרין; סד"א שיאכל עוד עליו איסו' וחצי: [38]) *דהאיו כבר

ובדמאי עשרה[45]: ט כל המעות הנמצאי׳[46] הרי אלו חולין[47], אפי׳ דינר זהב עם הכסף ועם המעות[48], מצא בתוכן[49] חרס, וכתוב עליו מעשר, הרי זה מעשר[50]: י המוצא כלי וכתוב עליו קרבן, רבי יהודה אומר אם היה של חרס[51] הוא חולין, ומה שבתוכו קרבן[52],

---

לישראל׳ לאכלו וליתן דמי׳ ללוי [כגיטין ד"ל ע"א] סד"א דאיכא למגזר גבי׳ עני, קמ"ל דלא גזרי׳ אבל בת"מע שנותנו לכהן, מלתא דפשיט׳ היא, דמת"מע וודאי א"צ להפריש מע"ש [*והשתא נפתח לן שערי אורה להבין הירושלמי, אשר ידוע שכל דברי הירושלמי סתומי׳ וחתומי׳ דרך חדה, כמ"ש הירושלמי בעצמו סוף דמאי הלכה ז׳ דקא׳ התם נוטל ב׳ תשעין ותשע תשוע, ופריך התם ונימא תשע עשר׳? אר"ז דברי חכמי׳ וחידותם, להורות כאן שכל דברי השם ההוא לישנא קלילא ודרך חד׳, וכ"כ הר"ש ריש מע"ש דאנשי ירושלי׳ היו חכמי׳ גדולי׳ להבין ברמז רצון המדבר, [וכב"ק דו"ב], וז"ל הירוש׳ הכא, אר"ש לא מלי תניי אין יסוב הדא מיוד, צריך למיסב הדא לק׳, אין יסוב מדא לק׳, צריך למיסב הדא לאלף, אין יסוב הדא לאלף, צריך למיסב הדא לי׳ אלפי׳ עכ"ל, ונתקשו בה רבותינו הר"ש וכ"מ ותוי"ט והניחוהו בהפלא פלא בלי פירוש, ובפרטו׳ רכ"מ שכ׳ שיהי׳ פירושו מונח עד שיבא אליהו ז"ל, ולפי דברינו, הדברי׳ מבוארי׳ לפע"ד, דלכאו׳ ק׳ למה נקט מתני׳ במניח איסו׳ לפדיון כמה אוכל עליו, טפי הו"ל לתנא למנקט במניח מע"ש גופא כמה יאכל עליו מהטבל? אהא קא׳ הירוש׳ דא"א לתקן טבל זה שקנה מע"ה, אם לא שיפד׳ מע"ש שלו, אליבא דב"ש וב"ה דהנאמן לראשון א"כ לשני, והיינו דקא׳ לא מלי תני אם יסוב א׳ מי׳ למע"ש כמה יאכל עליו? זה א"א, דהרי צריך למיסב א׳ מק׳ לת"מע מתבוא׳ זו שקנה מהע"ה, ואם יסב א׳ מק׳ לת"מע מכל התבוא׳ שקנה, הרי צריך למיסב מן הת"מע א׳ מאלף שבכל התבוא׳, שהוא שיעור מע"ש שבתמ"ע שנותן לכהן, והרי הכהן אינו מחוייב להעלותו [כתרומו׳ פ"ה מ"א], ועליה דידי׳ רמי׳ להעלות מע"ש שלו [כר"ב רפ"ג מ"א] ובמה יתקן אותו עשירית של א׳ מק׳ שקבל הכהן לתמ"ע? מתבוא׳ פטור׳ ומעושרת כבר, א"א להפריש עליו, ואם יסוב הדא לאלף מתבוא׳ החייבת, לתקן המע"ש שבת"מע שביד כהן, הרי צריך לחזור ולתקן אותה ההפרש׳ בא׳ מי׳ אלפי׳, דשמא הת"מע שקבל הכהן אינו זקוק כלל למע"ש, והא׳ מאלף שהפריש טבל גמור הוא, וצריך לחזור ולתקנו, וכן לעולם, שא"א לתקן הת"מע שביד כהן כ"א ע"י פדיון, ודו"ק, ברוך אתה ד׳ יוצר המאורות]: 45) *ר"ל במסופק אשניהן, אוכל רק י׳ דהנאמן לראשון א"כ אשני, כלעיל סי׳ 43: 46) בכל מקום; ובירושלי׳ כל השנה חוץ מברגל: 47) ואין חוששי׳ שמא מע"ש הן: 48) דאין דרך לערבם, ומסתבר דמע"ש הן, ולהכי כרכם יחד, דחללם לדנרי זהב, ומה שלא הגיע לדינר זהב חילל על כסף, ונשאר היו פרוטו׳, אפ"ה שרי: 49) תוך המעות: 50) *ול"א שחרס זה הוא מכלי שהי׳ בו מעשר, ונשבר ונתן חרסו לכיסו לסוס

הכל עשר'[43] ובית הלל אומרי' בוָדאי אחד עשר[44]

והרי אם ישארו לו י' אחר שנטל המע"ר, ע"כ שהי' לו מקודם י"א איסרין ותשיעי' האיסו', והי' מעשה ראשון שלהם איסו' א' ותשיעית אסו', ונשארו לו י' איסרין, חזר ונתן $\frac{1}{9}$ איסו' לכהן להיות תמ"ע על האיסו' מע"ר שמקיים לעצמו, נמצא שנשאר לו י"א איסרין שמותר לאכלם בלי פדיון חוץ לירושלי', ולא חיישי' שמא הפריש הע"ה כבר המע"ר, ולפ"ז הי' צריך הקונה הזה ליתן מע"ש מכל $11\frac{1}{9}$ איסור האלו, וראוי להיות פדיון המע"ש $1\frac{1}{9}$ איסו', והרי הוא לא הפריש רק איסו' א' לפדיון? ליתא, דאי נמי הכי הוה, הי' הכל חולין, דס"ל לת"ק כחכמי' דר"א דמאי פ"ד מ"ג, דאמרי' התם בירושל' דס"ל הנאמן לראשון נאמן לשני, ואם הפריש הע"ה מע"ר, גם המע"ש הפריש; ומטעם זה, גם אותו תשיעי' האיסו' מלגיו, שהוא עשירי' איסו' מלבר, שקבלו הכהן לתמ"ע לא חיישי' שמא כבר נתן הע"ה המע"ר, ולפ"ז הי' צריך הכהן להפריש מת"מע זה שקיבל מהקונה, עשירית העשירי' האיסו', שהוא א' ממא' באיסו', להיות מע"ש? לא חיישי' להכי; נמצא שעל סמך איסו' א' שהניח נאכל חוץ לירושלי' י"א איסו' וא' מק' באיסו', ואם הי' כהן הקונה מע"ה הדמאי, אוכל אדם א' כל הי"א איסרין וא' מק' באיסו' חוץ לירושלי' [מיהו לא צריך תנא לאשמעי' דמותר לכהן לאכל חוץ לירושלי' כל עשירי' איסור שקבל, דהא מלתא דפשיטא היא, דשאר הת"מע ממ"נ מותר לאכלו חוץ לירושלי' ודוק] וכ"ש אם וודאי לו שלא הפריש הע"ה מע"ר, ורק על מע"ש מסופק אם הפרישו, כ"ש שמותר לאכל י"א חוץ לירושלי', דהרי אז אין המע"ר משועבד למע"ש כלל: 43)*ר"ל אפי' בהרי לו שלא הפריש הע"ה מע"ר, דלא מבעיי' במסופק על מע"ר ומע"ש, דאיכא למימר שמא כבר הפריש הע"ה מע"ר ולא מע"ש, דהנאמן לראשון אינו נאמן לשני, מדעריה' לי' מלתא לאסוקי [כמכות די"זא ורשי שם], והיינו כר"א דרבנן דמאי פ"ד מ"ג [וע"ש בירו' הכא דקא' דב"ש כר"א דנאמן אראשון נאמן אשני, וליתא דהכי ס"ל לרבנן התם יע"ש] ולהכי שמא כל מה שקנה מהע"ה, משועבד רק למע"ש, וא"כ כשיניח איסור אינו אוכל רק י', אלא אפי' וודאי לו שלא הפריש הע"ה מע"ר, אפ"ה משום לא פלוג בתבוא' הניקח מע"ה, אינו אוכל רק י': 44)*ר"ל בוודאי לו שלא הפריש ע"ה מע"ר, רק על מע"ש מסופק, אזי אוכל י"א; ולא נקטו ב"ה א' מק' כת"ק, דבשלמ' ת"ק דאיירי נמי בדמאי, שפיר קמ"ל דהכהן שקבל אותו א' מק' לת"מע א"צ לחוש שמא כבר הפריש הע"ה הת"מע, אבל ב"ה דבוודאי טבל למע"ר מיירי, הגי להו למנקט דאוכל י"א ולא גזרינן כב"ש אטו בחשוד הע"ה בתרתי, ותו מדהו"ל המע"ר חולין גמורי' שמותר

וממַחה[6]) ושופך אמר רבן שמעון בן גמליאל בד"א[7]) בשביעי'[8]), והצנועים[9]) מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האֵלו[10]): ב כרם רבָעי היה עולה לירושלי' מהלך יום אחד לכל צד[11]) ואיזו היא תְחומה, אֵילת מן הדרום, ועקרָבָה מן הצפון, לוד מן המערב, והירדן מן המזרח, ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה[12]), ותנאי היה הדבר, שאימָתי שירצו[13]), יחזור הדבר לכמות שהיה, רבי יוסי אומר משחרב בית המקדש[14]) היה התנאי הזה, ותנאי היה אימָתי שיבָּנה בֵּית המקדש יחזור הדבר לכֵּמות שהיה[140]): ג כרם רבָעי בש"א אין לו חומש[15]) ואין לו ביעור[16]), ובה"א אומרים, יש לו, בש"א יש לו פרט ויש לו עוללות[17]), והעניים פודין לעצמן[18]), ובית הלל אומרים כולו לגָת[19]): ד כיצד פודין נטע

כעצמו': [6]) ממוגגו במי' שיתלבן ביותר: [7]) שעושין שי' לכל אלה: [8]) שהכל הפקר, אבל בשאר שני', דהנוטל פירותיו גזלן הוא, הלעיטהו לרשע וימות [ב"ק סט"א]: [9]) כשהי' לבן כרם רבעי: [10]) *לכשילקט, דאל"תה לא נתקן מה שנאכל אחר אמירתו; והא דלא פדו כל הכרם מיד? משום דהיו רוצי' להוליך הפירו' עצמן לירושלי': [11]) ר"ל מהלך יום א' סביב ירושלי', הי' צריך להעלות הפירות רבעי בעצמן לירושלי' ולא פדיונם, כדי לעטר ירושלי' בפירו': [12]) ר"ל אפי' כרם שסמוך לחומ' נפדה: [13]) *כשיתמעטו הפירו'; והוצרכו לתנאי דלא להוי כדבר שנאסר במנין דאין ב"ד שלאחריהן יכול לבטלו, אא"כ גדול מהראשוני' בחכמ' ובמנין, ואולי לא יהי' הב"ד שלאחריהן גדול באלה יותר מהראשוני' לבטל תקנתן ושיהי' חיוב דוק' להעלות: [14]) ולא חששו לקשט ירושלי' שביד אויב: [140]) *והוצרכו לתנאי שלא יהיו נראי' כמבטלי דברי ב"ד הקודמי', כך נ"ל: [15]) כשפודהו ב"ב א"צ להוסיף חומש כמע"ש: [16]) א"צ לבערו מהבית, כמע"ש עם שאר המעשרו' בשנת ד' וז' בשמיט' כמ"ז: [17]) *ס"ל לב"ש דרבעי ממון בעלי' הוא, ולהכי חייב בפרט ועוללו' לעניי' ככל כרם כפ"ז דפא' מ"ג וד': [18]) הרבעי לאכלו בירושלי': [19]) ס"ל ממון גבוה הוא,

ואם היה של מתכת הוא קרבן ומה שבתוכו חולין, א"ל אין דרך בני אד' להיו' כונסין חולין לקרבן): יא המוצא כלי וכתוב עליו ק', קרבן, מ', מעשר, ד', דמאי, ט' טבל, ת', תרומה, שבשעת הסכנה[54]) היו כותבין ת' תחת תרומה[540]) רבי יוסי אומר כלם שמות בני אדם הם[55]), אמר רבי יוסי אפי' מצא חבית והיא מלא' פירות וכתוב עליה תרומ', הרי אלו חולין, שאני אומר אשתקד היתה מלא' פירו' תרומה, ופנה[56]): יב האומר לבנו מעשר שני בזוית זו ומצא בזוית אחרת הרי אלו[57]) חולין, הרי שם מנה[58]), ומצא מאתים, השאר חולין[59]), מאתים[58]) ומצא מנה, הכל מעשר:

פרק ה

כרם רבעי[1]). מציינין אותו בקוזזות אדמה[2]), ושל ערלה בחרסית[3]), ושל קברו'[4]) בסיד[5]) וממחה

כוונה: [51]) דאין דרך להקדישו: [52]) *ר"ל הקדש; דמה שכתוב עליו, אתוכו קאי: [53]) והכל הקדש; מיהו בכלי חרס מודו דרך תוכו קדוש: [54]) שגזרו לבטל המצות: [540]) וה"ה לאינך: [55]) ר"ל דאשי שמות בנ"א, ולדבריהם דרבנן קא', דלדידי' אפי' כתוב תרומ' בפירות, אפ"ה שרי, וכדמסיק: [56]) ורבנן ס"ל, אי הכי מגדר הוה גדיר מלאת תרומ': [57]) מה שמצא: [58]) כך א"ל אביו: [59]) ול"א כולן מעות אחרו' הן:

פ"ה [1]) שגדלו בו פירו' בשנת ד' משנטעו; שצריך להעלותן לירושלים או לפדותן כמע"ש; ומספקא לן אי תנא נטע או כרם רבעי; ואנן קיי"ל דבח"ל כל הפירו' פודה בלא ברכה ואחר שיתלשן אפי' הן הרבה לוקח רק שוה פרוט' דהיינו מטבע או פירו' ששוי' חצי שעור' כסף, ואומר זה יהי' פדיון על פירו' אלו ושוחק הפדיון ומטילו לנהר [י"ד רצ"ד ס"ו ו"ז]: [2]) בונה אצלו ציון וסימן מרגבי אדמ' להכיר ע"ז דאפשר היתר הנאתו כאדמ' שעושה פירו', ה"נ שרי לאחר פדיון: [3]) *חרס כתושה שאינה מגדלת פירות כל כך כמו זורע, לסי' כערל' שאסו' בהנא': [4]) להזהיר לכהן ונזיר: [5]) לבן כעצמו'

עד שבא רבי *עקיבא ולמד, שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות[39]) פטורים מן הבעור: ט מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו[40]) צריך לקרו' להם שֵם[41]), מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה[42]), אמר רבן גמליאל עשור שאני עתיד למוד[43]) נתון ליהושע[44]) ומקומו[45]) מושכר לו[46]), עשור אחר שאני עתיד למוד[47]) נתון לעקיבא בן יוסף[48]), שיזכה בו לעניים, ומקומו מושכר לו, אמר רבי יהושע עשור שאני עתיד למוד[49]), נתון לאלעזר בן עזריה[50]) ומקומו מושכר לו, ונתקבלו זה מזה שָכר[51]): י במנחה ביום טוב האחרון היו מתודין[52]) כיצד היה הוידוי[53]) בערתי הקדש מן הבית זה מעשר שֵני ונטע רבָעי[530]), נתתיו ללוי, זה מעשר לוי, וגם נתתיו[54]) זו תרומ'

והכי קיי"ל [י"ד רנ"ד]: 37) קצרו הפירות מהר, ותנו ת"ו ומע' לבעליהן: 38) *ואצטרכו לאבד מהעולם הבכורי' ומע"ש: 39) כפ"ק דמעשר: 40) *וכבר נגמרו למעשר, או שהפרישן כבר רק שלא נתנו עדיין לבעליהן: 41) *ר"ל לקרוא שם מי יקבל המעשרו', ולזכותן לו, וכדמסיק בר"ג: 42) והגיע הביעו', ופירו' שבביתו כבר נתן מהן ת"ג, ולא המעשרו': 43) למעשר ראשון: 44) *לוי הי', ואף דקנסינהו עזר', שאני ר"י דלא הי' עשיר, וצ"ל שהי' לו ר' זוז דאל"כ גם מעשר עני הי' נותן לו [תו' קדושין דכ"ז א]: 45) של המעשר: 46) שיקנה המעשר אג"ק: 47) למעשר עני: 48) גבאי עניי' הי': 49) ממעשר זה, שאני חייב ליתן מעשר מן המעשר לכהן: 50) כהן הי': 51) *שכר המקומו', דשכירו' נקנה בכסף, משא"כ בחליפין בסודר אינו נקנה: 52) דהי' מבערן בעי"ט, ומשייר לעצמו כדי לאכל עד מנח' של יו"ט האחרון: 53) *לכתחיל' הי' צריך להיות בב"המק, ובדיעב' בכל מקום, [כרמב"ם פי"א ממע"ש]; ונקר' וודוי, על שבחטאי אבותינו בעגל, צריך לבער הקודש מהבית, דלולא כן הי' הכל לבכורו'; והווידוי נאמ' בכל לשון ואומר המקראות כמו שכתובי' בתורה, רק דתנא דריש לה הכא, כוונת פרשת הווידוי: 530) *שאלו נקראו קודש וצריכין ביעור מהעולם: 54) גם רבוי הוא:

רְבָעִי, מניח את הסַל על פי שלשה[20]), ואומר, כמה[21]) אדם רוצה לפדות לו בסלע, על מְנָת להוציא יציאות מביתו[22]), ומניח את המעות[23]), ואומר כל הנלקט מזה, מחולל על המעות האֵלו בכָּך וכָך סַלים בסלע: ה ובשביעית[24]) פּוֹדֵהו בשוויו[25]) ואם היה הכל מופקר[26]) אין לו[27]) אלא שכר לקיטה, הפּוֹדֶה נֶטַע רְבָעִי שלו, מוֹסיף עליו חמישיתו, בין שהוא שלו ובין שניתן לו במתנה[28]): ו ערב יום טוב הראשון של פסח של רביעי' ושל שביעית, היה בעור, כיצד היה בעור, נותנין תרומ' ותְרומת מעשר[29]) לבעָלים[30]), ומעשר ראשון לבעליו[31]) ומעשר עני לבעליו[32]), ומעשר שֵׁני והבכורים[29]) מתבערים בכל מקום[33]), רש"א הבכורים נִיתָּנין לכהנים כתרומה, התבשיל[34]) בית שמאי אומרים צריך לבע' ובית הלל אומרים הרי הוא כמבוער: ז מי שהיו לו פירות[34]) בזמן הזה, והגיעה שעת הבעור, בש"א צריך לחללן על הכסף[35]), וב"ה אומרים, אחד שהן כסף ואחד שהן פירות[36]): ח אמר רבי יהודה בראשונה היו שולחין אצל בעלי בָּתים שבמדינות, מהרו והתקינו את פירותיכם[37]) עד שלא תָּגיע שע' הבעור[38]),

---

ופטור מפרט ועוללו', ודורך הכל בגת ופודהו אחר מעלהו:
20) הבקיאין לשום הבונאו' שיוציא: 21) סלי' כזה: 22) ר"ל ע"מ שיתן הפודה, שכר שמירה במחובר, ושכר עידור ובצירה: 23) כדי שוויו: 24) *שאסו' לשמרו ולעדרו, גם משכר לקיט' נמנעי' בכ"א, מדאין הכל בקיאין לומר כפ"ח דשביעי' מ"ד: 25) *ומדא"ל לשום הבונאו', א"ל ג"כ לשום כמה שוין: 26) בהפקירו בעלי' השדה בשאר שני שמיט': 27) לנכות: 28) *כשעדיין שמדל, דאח"כ אסור במתנה, דקיי"ל כב"ב 19, דממון גבוה הוא: 29) *של שני' שעברו: 30) לכהן: 31) ללוי: 32) לעני: 33) ר"ל מאבדן מהעולם: 34) ממע"ש ורבעי: 35) *ומדאין בהמק"ק שותקו ומטילו לנהר: 36) *ושותקן ומטילן לנהר,

ארץ זבת חלב ודבש, כדי שתתן טעם בפירות: **יד** מִכָּאן אמרו[62]) ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ולא עבדים משוחררים, שאין להם חלק בארץ, ר"מא אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ רבי *יוסי אומר יש להם ערי מגרש[63]): **טו** יוחנן כהן גדול[64]) העביר הודיית המעשר[65]), אף הוא בטל את המעוררים[67]) ואת הנוקפים[68]), ועד ימיו היה פטיש מכה בירושלים[69]), ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי[70]):

נשלמה מסכת מעשר שני

משא"כ במת אינו יכול להתוודו': 61) לאחרי': 62) מדכתיב האדמ' שנתת לנו: 63) *ויתוודו אמעשרו' שמשדי מגרשן: 64) *תרי יוחנן הוה, א' שימש פ' שנה בכה"ג ונעשה צדוקי [כברכות דכ"טא] וזה שבכאן הוא שהי' אחר שמעון הצדיק: 65) שלא יכול לומר נתתיו ללוי, דקנס עזר' ללוי' מדלא עלו עמו, תיקן ליתן גם המעשר לכהני', וביטל הוודוי, דיש כח ביד חכמי' לעקור דבר תורה בשב ואל תעש': 66) שהיו מצעקים בכל יום בשיר הלויי' עורה למה תישן ד', כאילו ח"ו יש שינה לפניו, עמד וביטל מלומר כלל פסוק זה בשיר של יום: 67) שהיו משרטין לקרבן בין קרניו, שירד הדם בעיניו ויהא נוח לכפותו, ובטלו מדמחזי כמום, וי"א מחשש ניקב קרום של מוח: 69) חורשי נחושת וברזל הכו בפטיש בחה"מ במלאכה דבר האבוד, ואפ"ה בטלם, מדאוושא מלתא עובדא איכא זלזול מועד: 70) *דעד ימיו שאלו את המוכר נאמן אם לאו, והמדקדק במעשיו לא לקח מאינו נאמן, דהי' צריך להפריש כל המעשרו', ועמד הוא ותיקן, שלא יעשרו דמאי, רק תמ"ע ומע"ש, ושאר מעשרו' מפרישן לעצמו, כמ"ש ריש דמאי: מ"ט א"ר יהושע וכו' כ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא ק' לי נוסחא אמהרי"ט בתשו' ח"מ פ"ג, שכ' דאף דקיי"ל קרקע בשכירו' ומטלטלי' במתנה נקרי אג"ק, זה דוקא בהי' הקרקע להמקנה בקניין גמור, ולא בשהקרקע רק מושכר להמקנה, והג"אבד דברעסלוי בספרו פתח הבית מסתפק וכ' שלא מצא מקום מבואר בזה, ונפלאתי על האחרו' האלו, הא הדין מפורש בכאן בהיפוך, דדייקינן מנה בקדושין, דקרקע בשכירו' ומטלטלי' במתנה מהני, וא"כ בסיפ' דחזר ר"י ואמ' לרא"בע מושכר לו, הרי אג"ק שהי' לו לר"י רק בשכירות הקנה לרא"בע המטלטלי':

ותרומת מעשר, לגר ליתום ולאלמנה, זה מעשר עני הלקט והשכחה והפאה, אע"פי שאינן מעכבין את הוידוי, מן הבית, זו חלה[55]: **יא** ככל מצותך אשר צויתני הא אם[56]) הקדים מעשר ב' לראשון אינו יכול להתודו', לא עברתי ממצותך, לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחובר, ולא מן המחובר על התלוש, ולא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש, ולא שכחתי, לא שכחתי מלברכך, ומלהזכיר שמך עליו[57]: **יב** לא אכלתי באוני ממנו, הא אם[56]) אכלו באנינות, אינו יכול להתודות[58]), ולא בערתי ממנו בטמא, הא אם[56]) הפרישו בטומא'[59]) אינו יכול להתודו', ולא נתתי ממנו למת לא לקחתי ממנו ארון ותכריכי' למת[60]), ולא נתתיו לאוננים אחרים, שמעתי בקול ה' אלהי הבאתיו לבית הבחירה, עשיתי ככל אשר צויתני שמחתי ושמחתי[61]) בו: **יג** השקיפ' ממעון קדשך מן השמי', עשינו מה שגזרת עלינו, אף אתה עשה מה שהבטחתנו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל בבנים ובבנות, ואת האדמה אשר נתתה לנו בטל ובמטר, ובוולדות בהמה, כאשר נשבעת לאבותינו

---

56 55) *דשאר מתנות דרך להלקט בגורן: 56) *נ"ל דבכל דבר שלא נזכר עוד איסורו במקום אחר, ורק מן פרשה זו בעצמה הוא דיליפנן לה, קאמ' גבה הא אם וכו': 57) *שאמרתי ברכה בשם ומלכות, בא"י אמ"ה, אקב"מו וצונו להפריש תרומ' ומעשרו'; ורק אסמכת' בעלמ' הוא, דברכו' דרבנן ואינן מעכבו': 58) ר"ל דוקא באנינות דאו', והוא כל יום המיתה, אפי' אחר קבור', אבל אנינו' ליל', או יום קבור' שאינו יום מיתה, רק דרבנן הוא: 59) *נ"ל דר"ל שהי' הטבל טהו', והוא טמא וטימא למע"ש כשהפרישו, וא"ל דהטבל הי' טמ',
60 דאז באמת מפרישו ופודהו: 60) *דאף דכל שאינו לצורך אכיל' ושתיי' גם להי אסו', נ"ל דעכ"פ בזה איכא תקנה שיאכל כנגד' ויהוד',

ג אלו חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות, הלקט והשכח' והפאה וההפקר 11°) ומעשר ראשון שנטל' תרומתו 12), ומעשר שני 13) והקדש 14) שנפדו, ומותר העומר 15), ותבואה שלא הביאה שליש 16), *רא"א תבואה שלא הביא' שליש פטור מן החלה 17): ד אלו חייבין במעשרות ופטורין מן החלה, האורז 18) והדוחן 19) והפרגין 20) והשומשמין 21) והקטניות 22), ופחות מחמשת רביעים בתבואה 23), הסופגנים 24) והדובשנין 25) והאסקריטין 26) וחלת המשרת 27) והמדומע 28), פטורין מן החלה: ה עיסה שתחלתה סופגנין 24) וסופה סופגנין 29), פטורה מן החלה 29°), תחלתה עיסה 30)

דבעי למתני ואלו חייבי' במעשר ופטורי' מחלה, הדר תני הכא וחייבי' וכו': 11°) *דוקא בהפקיר קודם מרוח, אף שפדאו ג"כ קודם מירוח פטו' ממעשרו': 12) *תרומת מעשר ולא ת"ג, דהקדימו בן לוי לכהן, ונטל מעשרו בשבלים, דאז פטו' מת"ג: 13) *ר"ל שנפדה אחר מירוח, אבל בנפדה קודם מירוח, חייב במעשרו', ומיירי שהקדיש ליקח מע"ש בשבלי', דאז פטו' מת"ג וממעשרו', כל שלא פדאו; אבל בחלה חייב, דחיובה בשעת לישה, והרי אז חולין גמורין הן: 14) בנתמרח ביד גזבר, פטו' מת"ומע, וחייב בחלה דחיובו בשעת גלגול, ואז הדיוט הוא: 15) דהעומר בא מג' סאין, וכשמנפהו בי"ג נפה מוציא ממנו עשרון סולת, והשאר נפדה לזרי', ופטו' ממעשרו', מדחיובן בשעת מרוח, ואז הקדש הי', משא"כ חיוב חלה בשעת לישה: 16) דמדבא לידי חימוץ, חייב בחלה, דלחם מקרי, ופטו' ממעש' דכתיב גבי' תבואת זרעך, שזורע' וצומח, וזה אינו צומח: 17) דאיתקש לתרומ': 18) רייז: 19) הירזע: 20) מאהן: 21) זיינזאמען: 22) ערבזען: 23) *ר"ל ה' רביעי' קב, והוא מדה המחזקת מ"ג ביצה וחומש, והוא שיעור עיסת חלה; ומדה שהיא י' על י' גודלי' בגובה ג' גודלי', מרובעת, מחזיק כשיעו' זה [י"ד שכ"ט שך סק"ד]: 24) עיס' שבלילתו רכה כספוג: 25) שבילוס בדבש: 26) בלילתו רכה מאוד: 27) חלוט' במחבת, צוויבאק בל"א: 28) *תרומ' שנפלה לפחות מק', שאסו' לזר, והכא בחלה בזה"ז דרבנן, דאל"כ הרי דמוע רק מדרבנן הוא דמדאו' בטל תרומ' ברוב, ואיך אתא דרבנן ומפיק

מסכת חלה

פרק א חמשה דברים חייבין בחלה, החטים והשעורים והכוסמים 1) ושבולת שועל 2) ושיפון 3), הרי אלו חייבין בחלה, ומצטרפין זה עם זה 4), ואסורין בחדש מלפני הפסח, ומלקצור מלפני העומר 5), ואם השרישו קודם לעומר, העומר מתירן 6), ואם לאו אסורין עד שיבא העומר הבא 7): **ב** האוכל מהם כזית מצ' בפסח, יצא ידי חובתו, כזית חמץ, חייב בהכרת, נתערב אחד מהם 8) בכל המינים, הרי זה עובר בפסח 9), הנודר מן הפת ומן התבוא', אסור בהם 10), דר"מ *וחכ"א הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן, וחייבין 11) בחלה ובמעשרות:

פ"א 1) דינקעל: 2) האפער: 3) ראָקקען: 4) *ר"ל אפי' עשה מכל מין עיס' בפ"ע, וחזר ולש העיסו' יחד עד ששבו גוף א', וכ"ש בעירבן קמח ולשן יחד, מצטרפין להשלים שיעו' עיס' לחלה, אבל אם רק נשכו העיסו' יחד, אמ"ל רק חיטין עם כוסמין, וכוסמין עם כולן, ושיפון מצטרף עם שעורי' וכוסמין, ולא עם שבולת שועל וחיטין, ושבולת שועל מצטרף עם שעורי' וכוסמין, ולא עם חיטי' ושיפון [י"ד שכ"ד ס"ג] והכי קיי"ל: 5) *גי' הרא"ש אסו' בחדש מלפני עומ' ומלקצור לפני פסח דביו"ט בל"ז א"א לקצור, ור"ל דכל תבוא' שהשרישה אחר ט"ז בניסן אסור' מלאכל ומלקצרה עד עומר הבא; ובזה"ז אסור' עד תחלת ליל י"ז בניסן בא"י, ועד תחלת ליל י"ח בניסן בח"ל: 6) לקצור ולאכלו אחר העומ': 7) *מיהו בארצו' הללו שחיי נפש תלויין בהן באכיל' ושתיי', התירוהו רבותינו מדהוי ס"ס, ס' שהתבוא' מאשתקד, וס' שהושרש קודם העומ' [י"ד רצ"ג ס"ג], ואף דאינו ס"ס גמו', דמיעוט לגבי רוב כלית' דמי [ש"ך שם סק"ו], עכ"פ סמכו רבותינו ג"כ אדעת ת"ק דר"א [קדושין דל"ח] דאין חדש נוהג בח"ל, מדלא איתמר בשם בהדיא הילכתא כמאן, רק דאשכחנא סתם מתני' [סוף ערלה] כוותי' דר"א, ואפשר דערלה נשנית קודם קדושין והו"ל סתם ואח"כ מחלוקת [ט"ז שם סק"ד]: 8) מה' מינין הנ"ל שנתחמצו: 9) בבל יראה ובל ימצא בהניחו ברשותו: 10) *משא"כ בנדר מדגן אסור נמי בקטנית וזרעי': 11) ה' מינין הנ"ל; ואיידי

יוצא בה ידי חובתו בפסח, בין כך ובין כך מטמאה טומא' אוכָלין[51]): ט החלה והתרומה חייבין עליה מית' וחומש[52]), ואסורי' לזרים[53]), והם נכסי כהן[54]), ועולין באחד ומאה[55]) טעונין רחיצת ידים[56]), והַעֲרב שמש[57]) ואין ניטלין מן הטהור על הטמא[58]) אלָא מן המוקף[59]), ומן הדבר הגמור[60]), האומר כל גרני תָּרומה, וכל עיסָתי חלה, לא אמר כלום, עד שישייר מקצת[61]):

פרק ב פירות חוצה לארץ שנכנָסו לארץ חייבים בחלה[1]), יצאו מכָּאן לשָׁם[10]) ר"א מחייב[2]) ור"ע *פוטר[3]): ב עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ[4]), חייב בִמעשרות ובשביעית[5]), אמר רבי יהודה, אימָתי[6]), בזמָן שהספינה גוֹשֶׁשֶׁת[7]), עיסה שנילושה במי פֵּירות, חייֶבת בחלה[8]), ונאכֶלת בידים

---

[51]) לק"ט, מדנאכל ע"י דחק, עד שיפסל מלאכל לכלב: [52]) זר שאכלן במזיד חייב מיתה בידי שמי', ובשוגג משלם קרן לבעלי', וחומש לכל כהן שירצה: [53]) *אפי' חצי שיעו': [54]) יכול למכרן לכהן אחר, ולקנות בהן מה שירצה: [55]) בנתערב א' בק' בטל: [56]) *דסתם ידי' שניו' הן, ושני פוסל לתרומ', ולהכי אסו' ליגע בהן בלי נט"י: [57]) טמ' שטבל אינו אוכלן בלי הע"ש: [58]) דמתוך שירא שיגעו בה"ז ויתטמ', לא יקרבם יחד ויתרום שלא מן המוקף: [59]) *ר"ל ואין ניטלין רק ממוקף, ר"ל קרוב וסמוך, ואפי' הפסק כלי הוי כדתוי"ט פ"ד דעבו"י, כ"כ ע"ר זצוק"ל: [60]) *תרומ' כשנגמ' מלאכתן כפ"ק דמעשר, וחלה משתגלגל העיסה: [61]) *מדכתיב גבייהו ראשית, שהשיריה נכרין, כ"כ הרב וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל ק' א"כ הרי בראשית הגז דנמי כ' גבי' ראשית, ואפ"ה להדי תנינן (חולין דקל"ו), באומר כל גיזי ראשית הגז דבריו קיימין, ובתו' שם כ' דילפינן תרומ' מחלה, ובחלה כ' מראשית ולא כל ראשית:

פ"ב [1]) *דבשעת גלגול הי' בא"י: [10]) מא"י לח"ל: [2]) דלחם הארץ כתיב: [3]) דשמה תרימו כתיב, מיעוט': [4]) *בספינ' של עץ צריך נקוב', ואם היא של חרס א"צ שתהי' נקוב: [5]) בזרע בעפר שבספינה: [6]) *כל אימתי בברייתא' לחלוק ובמתני' לפרש [כתו' גיטין ד"ז]: [7]) נוגעת ודבוק' בארץ: [8]) *וקיי"ל דס' הוה ויטול בלא ברכה

וסופה סופגנין, תחלתה סופגנין וסופה עיסה [31]), חייבת בחלה, וכן הקנובקאות [32]) חייבות: ו המעיסה [33]) ב״ש פוטרין וב״ה מחייבין, החליטה [34]) ב״ש מחייבין וב״ה פוטרי׳, חלות תוד׳ ורקיקי נזיר [35]) עשאן לעצמו [36]), פטור [37]), למכו׳ בשוק [38]), חייב [39]): ז נחתום שעשה שאור לחלק [40]) חייב בחלה [41]) נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור, אם אין בשל א׳ מהן כשיעור, פטורה מן החלה [42]): ח עיסת הכלבים [43]), בזמן שהרועים אוכלין ממנה [44]), חייבת בחלה ומערבין בה [45]) ומשתתפין בה [46]), ומברכין עליה [47]), ומזמנין עליה [48]), ונעשית ביום טוב [49]), ויוצא בה אדם י״ח בפסח [50]), ואם אין הרועים אוכלין ממנה, אינה חייב׳ בחלה [05]), ואין מערבין בה, ואין משתתפין בה, ואין מברכין עליה, ואין מזמנין עליה, ואינה נעשית ביום טוב, ואין אדם

דאוליי׳: 29) *השתא מפרש הא דסופגנין במשנה ד׳ פטו׳, דוקא בסופה נמי סופגני׳, ור״ל שעגנה אח״כ במשקין בכלי או בישלה: 290) ודוקא בהי׳ נמי דעתו תחלה לעשותה סופגנין בסוף [שם ס״ג]: 30) בלילה עבה: 31) שאפא׳ בתנור: 32) *שלש עיס׳ על דעת להחזירו לסלתו כשיאפה: 33) קמח ע״ג מי׳ רותחי׳: 34) מי׳ רותחי׳ ע״ג קמח, ותרי תנאי נינהו, דלמאן דתני מעיסה ב״ש פוטרי׳, ה״ה בחליט׳ דפטרי, ולמ״ד חליט׳ ב״ש מחייב, ה״ה מעיסה: 35) *בנזי׳ היו חלות ורקיקין וה״ה בתוד׳, ותני חד בהא וחד בהא לילף מהדדי: 36) לצורך תודתו ונזירתו: 37) דבשעת גלגול הקדש היו: 38) למי שיתחייב: 39) דכל לשוק אמלוכי אמלך דאי לא מזדבן להוי חולין: 40) שיש בשאור שיעו׳ חלה רק דעתו למכרו לכמה בנ״א, ולא יהי׳ בכ״א כשיעו׳: 41) דאם לא ימלא קוני׳ יאפה כולה כא׳: 42) *אפי׳ אם לש הכל עיס׳ א׳, ודוקא במקפידין וע״ז: 43) שמעורב בה קמח ומורסן: 44) שאין בה מורסן הרבה: 45) *ערובי חצירו׳ ותחומין: 46) שתופי מבואות, להוציא מחצירו׳ למבוי: 47) *המוציא ובה״מז: 48) *דחשיבה קבע גם לג׳ שאכלו יחד לזמן: 49) משום רועי׳: 50) ליל הראשונה: 05) *ודוקא באינה ערוב׳ בצורת לחם [שם של״א ס״ט]:

יוצא

ו ה' רבעים קמח[28]) חייבים בחלה, הם ושאורן[29]) וסובן[30]) ומורסנן[31]) ה' רבעים חייבין[32]) ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין[33]): ז שיעור החלה אחד מעשרים וארבעה[34]), העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו[35]), אחד מעשרים וארבעה, נחתום שהוא עושה למכור בשוק[36]), וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק[37]), אחד מארבעים ושמנה, נטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה, אחד מארבעים ושמנה[38]), נטמאת מזידה, אחד מעשרים וארבעה, כדי שלא יהא חוטא נשכר: ח רא"א נטלת מן הטהור על הטמא[39]), כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה[40]), נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע[41]), כדי שיטול מן המוקף[42]) *וחכמים אוסרין[43]):

פרק ג אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים[1]),

ואכלה: 26) דנענש: 27) שאחרים סומכין אהוראתו שוגגין: 28) *ה' רביעי' קב, והוא ה' לוגין, דקב ד' לוגין, וזה שיעו' עיסת מדבר שהי' עשירי' האיפה; ושעורו לדידן, נתבאר בפ"א סי' 23: 29) שאור שנתן בה: 30) קאי דק: 31) קאי הגס; אם הכל ביחד חמשה וכו': 32) שכן דרך עני לאכול פתו כך: 33) דאין דרך לשוב להחזיר המורסן לקמח אחר שהפרישו: 34) דב"ב שעיסתו מועט, פחות מכ"ד אין בו כדי נתינה: 35) אף שעיסתו מרובה, לא פלוג רבנן: 36) מדרגיל ללוש עיס' גדולה, גם בא' ממ"ח יש כדי נתינה: 37) אף שעיסתה קטנה, לא פלוג רבנן במוכר: 38) מדבה"ז אזיל לשריפה; ולדידן חלת ח"ל שנשרפת, במעט סגי, ונוהגין בכזי' [י"ד סכ"ב ס"ה]: 39) ר"ל כפי שיעור החלה שחייב מב' העיסו' הטהור' והטמא', נוטל מהטהור: 40) *ר"ל אף שיש בכ"א כפי שיעור חלה: 41) ר"ל בין ב' העיסו' מניח חתיכת בצק פחות מכביצה מהטמאה, דאז אף שנוגע בטהור' לא יטמאנו: 42) שיגעו כולן זב"ז; ואע"ג דבכל מוקף א"צ שיגע, כסי' 20 הכא מדאחד טמ', כדי שלא ירחיקם ביותר הצריכוהו שיגעו ממש: 43) שמא יגעו זב"ז:

פ"ג 1) שתהי' העיס' נלושה יפה: 2) *עיסת שעורי' מתפרדת

מסואָבות[9]): ג האשה יושֶבת, וקוצה חלָתה[10]) ערומה[11]) מפני שהיא יכולה לכַסות את עצמה[12]), אבל לא האיש[13]), מי שאינו יכול לעשות עיסָתו בטהרה[14]), יעשנה קבין[15]) ואל יעשנה בטומאה ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים, שכשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה, לזו קורא חלה בשם, ולזו קורא חלה בשם, אבל קבים אין להם חֵלק בשם[16]): ד העוש' עיסָתו קבים[17]), ונגעו זה בזה, פטורי' מן החלה, עד שיִשוכו[18]) רבי *אליעזר אומר אף הרודה[19]) ונותן לסל, הסל מצָרפן לחלה[20]): ה המפריש חלָתו קמח, אינה חלה, וגזל ביד כהן[21]), העיסה עצמה[22]) חייֶבת בחלה, והקמח[23]) אם יש בו כשיעור, חייֶבת בחלה ואסורה לזרים[24]), דברי רבי *יהושע אמרו לו מעשה וקִפשה זקן זר[25]), אמר להם אף הוא קלקל לעצמו[26]) ותיקן לאחרים[27]):

[י"ד שכ"ט ש"ך סק"ט], ובנתן בה מעט מים, מברך: [9]) *ר"ל בידי' טמאו', דאין אוכל מק"ע עד שיבוא עליו א' מז' משקין, [וי"ד ד"ם שח"ט] יין, דבש, דם, מים, שמן, חלב, טל; ולדידן יש ליזהר מללוש שיעור עיס' במי פירו', שלא יצטרך לשרוף חלה טהור' [שם]: [10]) חותכת ומפרשת חלתה: [11]) ומברכת אהפרשה: [12]) *ר"ל כשתשב בקרקע ערותה מכוסה: [13]) דערותו בולטת ואינו מתכס' כשישב, ואסו' לברך: [14]) *שהוא או כליו טמאי' וא"א לטבול: [15]) ר"ל ילוש פחות פחות משיעו' עיס', שלא תתחייב בחלה טמא': [16]) ועדיף טפי לפרוש, מלפטור עיסתו מכל וכל: [17]) פחות פחו' מכשיעו': [18]) שנתדבקו כ"כ, עד שכשיפרידן, נשאר קצת מזו בזו: [19]) *לשון מרדה, שיבער בל"א, ר"ל שהוציא הלחמים מהתנור: [20]) *וקיי"ל כר"א, מיהו תוך כלי בעינן, ולא טבלה שאין לה לזביז, מיהו כריכה במפה, מהני ככלי [ש"ך שם שכ"ה סק"ה]; ודוקא לצרפן לכשיעור, אבל לתרום ממוקף אפי' נגיע' לא צריך, רק שיהיו סמוכים: [21]) *שצריך להחזיר' לבעלי', וימכרנה: [22]) שהפריש חלתה קמח: [23]) שקיבל הכהן, בתורת חלה: [24]) כל הקמח, גזיר' שלא יאמרו ראינו זר אוכל חלות: [25]) *ר"ל ת"ח זר, כדי לברר ההיתר חטפה

כשיעור חלה[14]), פטורה מן החלה: ו גר שנתגייר והית' לו עיסה, נעשית[15]) עד שלא נתגייר, פטור, ומשנתגייר, חייב, ואם ספק, חייב[16]), ואין חייבין עליה חומש[17]) ר"ע אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור[18]): ז העושה עסה מן החטי' ומן האורז אם יש בה טעם דגן[19]) חייבת בחלה ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח, ואם אין בה טעם דגן אינה חייבת בחלה ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח: ח הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עסה שהורמה חלתה[20]) אם יש לו פרנסה ממקום אחר[21]), מוציא לפי חשבון[22]), ואם לאו, מוציא חלה אחת על הכל[23]): ט כיוצא בו זיתי מסק[24]) שנתערבו עם זיתי נקוף[25]) ענבי בציר עם ענבי עוללות[26]) אם יש לו פרנסה ממקום אחר[27]) מוציא לפי חשבון[28]), ואם לאו[29]) מוציא תרומה ותרומת מעש' לכל[30]), והשאר מעשר[31]) ומעשר שני

---

13) וכן ישראל שנתן לעכו"ם, חייבת: 14) ה' רבעים': 15) ר"ל אם נתגלגל: 16) *ומפריש ומגביה לכהן, ואי"להק מ"ש מדמאי דאע"ג דרוב ע"ה מעשרין אפ"ה חייב? י"ל התם פירות בחזקת חיוב הן, משא"כ הכא עיס' בחזקת פטו' קיימא: 17) באכלה זר: 18) דס"ל הקרימ' בתנור הוא גמר מלאכתו לחלה: 19) ר"ל שנרגש טעם החטים, אף שאין בהחיטין כשיעו' חלה: 20) *וה"ה איפכא [י"ד סכ"ד סי"א]: 21) שיש לו עיס' אחרת שלא ניטל חלתה: 22) *ר"ל נותן מעיס' ההיא כדי א' ממ"ח בשאור; מיהו ביש בעיס' ההיא שעור חלה, א"צ לצרף הכל, ובאין בה כשיעו' צריך שיצרפה בהכל עם העיס' הראשונה [שך שם סק"יט]: 23) ר"ל מפריש מנה ובה א' ממ"ח בכל העיס': 24) ר"ל זיתי' שתלשן בע"ב מאילניו; דמוסק בזתי' הוא כמו בוצר בענבי': 25) שלקטו העניי' בלקט שכח' פאה: 26) שהייך לעניי'; והרי של ב"ב חייב במעשר, ושל עניי' פטו': 27) שיש לו טבל אחר: 28) ר"ל נותן מהטבל ההוא כפי מה שחייב מזיתי מיסוק המעורבי': 29) שאין לו טבל אחר: 30) *כאילו הי'

ותְּטַמְּטֵם בשעורים [2]), גלגלה בחטים וטִמְטְמָה בשעורים, האוכל ממנה [3]) חייב מיתה, כֵּיון שהיא נותֶנת את המים מגבהת חלָּתה [4]), ובלבד שלא יהא (נ"א שיהא) שם ה' רביעית קמח [5]): **ב** נדמָעה עיסָתה [6]) עד שלא גלגלה, פטורה, שהמדומע פטור, ומשגלגלה, חייֶבת [7]), נולד לה ספק טומאה עד שלא גילגלה תֵּעָשה בטומאה [8]), ומשגילגלה [9]), תֵּעָשה בטהרה [10]): **ג** הקדישה עיסָתה עד שלא גילגלה, ופדאָתה חייֶבת, משגילגלה ופדאָתה, חייֶבת, הקדישה עד שלא גלגלה וגלגלה הגיזבר, ואח"כ פדאָתה, פטורה, שבשעת חובָתה [11]) היתה פטורה: **ד** כיוצא בו, המקדיש פירותיו עד שלא בָּאו לעונת המעשרות [12]), ופדָאן, פטורין, ומשבאו לעונת המעשרות ופדָאן, חייבין, הקדישן עד שלא נגמָרו וגמָרן הגיזבר, ואח"כ פדָאן, פטורין, שבשע' חובָתן היו פּטורין: **ה** נכרי שנתן לישראל לעשות לו עיסה, פטורה מן החלה [13]), נתָנה לו מתנה עד שלא גלגל, חייב, ומשגילגל, פטור, העושה עיסה עם הנכרי, אם אין בשל ישראל

ואינה מתדבקת יפה כחיטין, ולהכי הוי במתדבקת קצת כשדחקה ומעמעמ' בידו: 3) קודם הפרשת חלה: 4) כך תקנו חכמי' למהר להפריש חלה שמא תטמא העיס': 5) *שלא יהא נשאר בעריבה קמח שלא נילוש עדיין, כדי שעו' חלה, אבל בהתנה מקודם שמפרשת חלה גם אקמח שיתדבק אח"כ בעיס', מהני תנא'; מיהו חלה דידן דא"צ למהר להפריש מחשש שמא תטמ' העיס' אח"כ, דהרי בלא"ה טמא', לא יפריש החלה עד אחר גמר לישה [י"ד שכ"ז ס"ג]: 6) נתערב בה תרומ' ואין ק' לבטל: 7) *דמדכבר נתחייב בחלה, תו לא פקע ע"י דמוע דרבנן: 8) מדבלא"ה אסו' כהן לאכלה: 9) בנולד לה ס' טומ' משגלגלה: 10) *דעיס' זו' הטבולה לחלה כחלה דמי, שאפי' תלויי' אסו' לגרום לה טומ', דדוקא למגע טבו"י אמרי', הטבול לחלה לאו כחלה, משא"כ טומ' שמטמא' גם לחולין, אמרי' גבה, הטבול לחלה כחלה דמי: 11) שעת הגלגול: 12) כפ"ק דמעשר:

המינים[6]) מצטָרפין זה עם זה[60]): ג שני קבין[7]), וקב אורז או קב תרומה[8]) באמצע, אינן מצטָרפין[9]), דבר שנטָלה חלָתו באמצע, מצטָרפין, שכבָר נתחייב בחלה: ד קב חדש וקב ישן[10]) שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע, *וחכמים אוסרים[11]), הנוטל חלה מן הקב[12]), רע"א חלה[13]), וחכ"א אינה חלה: ה שני קבין שנטָלה חלָתו של זה בפני עצמו ושל זה בפני עצמו, חזר ועשָאן עיסה אחת רבי עקיבא פוטר[14]), וחכמים מחייבין, נמצא חומרו קולו[15]): ו נוטל אדם כדי חלה מעיסה שלא הורָמה חלָתה, לעשותה בטהרה, להיות מפריש עליה והולך חלת דמָאי[16]), עד שתסרח[17]), שחלת דמָאי[18]) נטֶלת מן הטהור על

ב' עיסות בא"ל, דוקא בנלוש כ"א בפ"ע, צריך שיפריש מהמוקף, אבל עיס' שלשה וחלקה, א"צ מוקף, רק שיהא שיריה מעיס' שמפריש [שכ"ג ס"א]: 6) ר"ל כוסמין ושבולת שועל ושיפון, ועי' פ"א: 60) *ודוקא לעניין חיוב מצטרפי, אבל אין תורמין מז"עז [כפ"ב דתרומ' מ"ו]: 7) של מין א' החייב בחלה: 8) שאינן חייבין בחלה, וקמ"ל תרומ' אף שהוא מין החיוב, משא"כ אורז, ותנא אורז אף שע"י עסה דגן אפשר שיתחייב, משא"כ תרומ', דמוע פטור מחלה, להכי צריך תרתי: 9) אפי' נשכו יחד: 10) מתבוא' ישנה וחדשה: 11) *מיהו וודאי מצטרפי לחיוב חלה, ויטול מכל א' בפ"ע, והכי קיי"ל [שכ"ד ס"ח]: 12) ר"ל מעיס' פחות' משיעור: 13) כשהשלים אח"כ לכ"א שיעור חלה: 14) לטעמיי' במ"ד: 15) *חומרו של כל מ"ד במ"ד, הוא קולו במ"ה, וקיי"ל כחכמי' [שכ"ו ס"ה]: 16) *נ"ל 16
משום דתמ"ע ומעשר שני של דמאי, וודאי חייבי' בחלה, משום דשמא חולין גמורי' הם, דשמא כבר נתן ע"ה ת"ומע, ואדרבה רוב ע"ה מעשרין הן; ולהכי קאמ' הכא דברוצה ללוש כמה עיסות מת"מע או ממע"ש הזה, שנטמאו, עושה עיס' א' בטהר' מת"מע ומע"ש זה, ולוקח כל פעם החלה מעיס' טהור' הזו, דמדספיקא הוא, התירו לו להפריש מהטהו' על הטמ', ומהרע על היפה, ושלא מהמוקף, אבל א"א להפריש עליו מעיס' טהור' של חולין, דשמא מפריש מחיוב על הפטור, [ודברי הר"מ ור"ב תמוהי' כמ"ש רת"ויט,

לפי חשבון[32]): י הנוטל שאור מעיסת חטים[33]) ונותן לתוך עיסת אורז, אם יֵש בה טעם דגן, חייבת בחלה ואם לָאו פטורה[34]), אם כן למה אמרו הטבל אוסר כל שהוא, מין במינו[35]), ושלא במינו בנותן טעם:

פרק ד שתי נשים[1]) שעשו שני קבים[2]), ונגעו זה בזה[3]), אפילו הם ממין אחד, פטורים, ובזמַן שהם של אשה אחת מין במינו, חייב[4]), ושלא במינו, פטור[5]): ב איזה הוא מין במינו, החטים אינן מצטָרפות, עם הכָל, אלא עם הכוסמין, השעורים מצטָרפות עם הכָל, חוץ מן החטין, רבי *יוחנן בן נורי אומר, שאָר

כל התערובו' בטל, דכיון דטבל אוסר בכ"ש הו"ל כאילו הכל טבל; ואף דאין בילה בינה, הכא איירי שדורך הענבי' והזתי' ואח"כ מפריש: [31]) ר"ל שאר הט' שחייב להפריש למעש' ראשון: [32]) לאו דוקא, דהרי א"א שיפריש תמ"ע על הכל, אם לא שיפריש מקודם נמי מעשר על הכל ותו דאי לא מפריש מעשר רק לפי חשבון החיוב שנתערב, הרי במה שמפריש, מעורב נמי מהפטו' לפי חשבון, ומפריש מפטור אחיוב, אלא יפריש מע"ר ומע"ש על הכל, אבל אינו נותן ללוי רק לפי חשבון, וכ"כ מע"ש אינו פוד' רק לפי חשבון: [33]) שלא הורם חלתה: [34]) אפי' יש בשאור שיעור חלה: [35]) *דהטעם שאוסר בכ"ש, משום דכהיתירו כך איסורו, והרי הט' אחת פוטרת הכרי, ובאינו מינו לא שייך זה, ואפי' לטעם הירושלמי דטבל לא בטל, מדהו"ל דבר שיש לו מתירין, ולפ"ז גם טבל שלת"מ לא בטל, עכ"פ גם דשי"למ בטל באינו מינו [כי"ד ק"ב]:

פ"ד [1]) *אורח' דמלתא נקט, דסתם נשים מקפידות זע"ז, דאשה עיני' צרה [כב"מ דפז"א] וה"ה כל סתם בני אדם: [2]) ר"ל דהו"ל שיעו' חלה יחד: [3]) *ה"ה אפי' נילש יחד, ונקט נגעו רק לרבותא של הדיוק, דבידוע שאינן מקפידות אפי' ע"י נגיעה מצטרפי כשנשכו [י"ד שכ"ו שם סק"ב]: [4]) כשנשכו העיסו' או נצטרף בסל: [5]) *וה"ה בא' קיבר וא' נאה, או בא' כרכם ובשני אין בו מסתמ' מקפיד שלא יתערבו, אם לא נלושו יחד [שם] מיהו ביש בכ"א כשיעו', מפריש מעים' על חברתה כשנשכו, ואף דבכל עיסות מפריש מזע"ז וא"צ נשיכה רק שיהי' מוקף, הכא שאני דמקפיד אתערובתן [ט"ז שם סק"א] אבל שאר

מן הנהר ועד אמָנה ולפנים[33]), שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן[34]) של אור אין לה שיעור, ושל כהן יש לה שיעור[35]), וטבול יום[36]) אוכלה[37]), רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה, ואסורה לזבים ולזבות לנידות וליולדות, ונאכֶל' עם הזר על השלחן[38]), ונתֶּנת לכל כהן[39]):

ט ואֵלו נתָּנין לכל כהן[39]), החרמים[40]) והבכורות[41]) ופדיון פטר חמור[42]) הזרוע והלחיים והקיבה[43]) וראשית הגז[44]), ושמן שריפה[45]), וקדשי המקדש[46]),

---

רק מד"ס: [33]) ר"ל בין הנהר לאמנה, לפנים מהזה [ועי' בציור הנ"ל] דשם ח"ל ממש; וה"ה שאר ח"ל: [34]) *דהרי צריך להפריש חלה גם בח"ל, מד"ס שלא תשתכח תורת חלה, ואי יתנוה לכהן, הרי מדנטמא' בטומאת ח"ל, יאמרו דאינו תרומ' טמא' נאכלת, ואי ישרפוה מה"ע, עכ"פ מדאינו ידוע לה שום טומ' וודאית יאמרו דאינו תרומ' טהור' נשרפת, להכי תקנו ב' חלות; ועי"ז מסיק אדעתי' לחקור: [35]) דמדשניהן מד"ס, ראוי להרבות בהאכלת: [36]) היינו טמא שטבל ולא העריב שמשו: [37]) לחלת אור שבח"ל, דמדהיא מד"ס הקילו בה, דלא נאסרה רק למי שטומא' יוצא מגופו, כבעל קרי, זב, נדה, ולא לנטמא' ממגע טומא' והרי בטבל, נטהר מטומא' שמגופו: [38]) ול"ג העלא' אטו אכיל': [39]) אפי' דאינו אוכל חוליו בטהר', אבל לכהן ע"ה לא; ואנן קיי"ל מדהשתא אין חלה נאכל בא"י, א"צ בח"ל רק חלה א', גם אין לה שיעו', ונוהגין בהזי', גם אין נוהגין להאכיל' לקטן, או לגדול שטבל לקריו, מדאינן כהני' וודאין, מיהו מצה בע"פ מותרת לכהן שטבל לקריו, ונ"ל משום דלא שכיח' ל"ג בה רבנן; והאוכל' מברך המוציא, ואח"כ אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומ' [י"ד שכ"ב]: [40]) באומר נכסי מוחרמי' לה': [41]) תם למזבח, ובעל מום לכהן: [42]) שפודהו בשה: [43]) *מבהמ', כששוחט' נותן לכהן זרוע ימין מפרק ארכובה הנמכרת עם הראש עד רוחב הכתף, דהיינו ב' פרקי' עליוני' של יד הבהמ'; והלחיים היינו מפרק של לחי אצל צדעי הבהמ' עד למע' בפיק' של גרגרת עם הלשון שביניה'; והקיבה, וקיי"ל דאינו נוהג בח"ל [י"ד ס"א סכ"א]: [44]) *הגוזז ה' כבשי' שמשקל צמר כל א', י"ב סלע, יתן קצת מהן לכהן, ומד"ס יש שיעו' לנתינה, ה' סלעי', ואינו נוהג בח"ל: [י"ד של"ג ס"א]: [45]) שמן תרומ' שנטמ': [46]) קרבנו' המזבח, דדוק'

הטמא ושלא מן המוקף: ז ישראל שהיו אריסין לגוים בסוריא[19]), ר"א מחייב פירותיהם במעשרות ובשביעית, ורבן גמליאל פוטר[20]), רבן גמליאל אומר, שתי חלות בסוריא[21]), ורבי אליעזר אומר חלה אחת[22]), אחזו קולו של רבן גמליאל[23]), וקולו של רבי אליעזר[24]), חזרו לנהוג[25]) כדברי רבן גמליאל בשתי דרכים: ח רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה[26]), מארץ ישראל ועד כזיב, חלה אחת[27]), מכזיב ועד הנהר[28]) ועד אמָנה[29]), שתי חלות[30]), אחת לאור ואחת לכהן, של אור יש לה שיעור[31]), ושל כהן אין לה שיעור[32]),

---

17 ופי' הר"ש לא זכיתי להבין]: 17)*העיס' שלוקח ממנה החלה, דאחר שנפסל' מלאכל לאדם, תו לא חזי לחלה, מיהו נ"ל דכל פעם שמפריש חלה ממנה, לוקח' ונותנה לכהן, דאף שהתירו לו להפריש מרע על היפה, לא התירו לו להפסיד' בידים: 18)*ר"ל החלה שנוטל מתמ"ע ומע"ש של דמאי: 19) ארץ סיריען מזרחית לפוני' לגבול א"י, ועמ"ש פ"ו דמאי סי' 31: 20) משא"כ בשגוף הקרקע שם של ישראל, מודה ר"ג דחייב: 21) א' לאור וא' לכהן, ככל ח"ל: 22) כא"י: 23) דפטור' ממעשר ושביעי': 24) דאמר חלה א': 25)*נ"ל דר"ל חזרו חכמים והנהיגום כדברי ר"ג וכו', דכל העושה ב' קולות דסתרי אהדדי, מקרי רשע [כעירובין דז"א]: 26 26)*ר"ל חלוקות בדיני חלה; ועד דכזיב, הוא אכזיב [הנקרא ליב בלשונם] והנהר הוא נהר שיחור [יאור ב"לא] והר אמנה [אמָנט הָהר] שלשתן במערב א"י, כנראה ממפת הארצות אשר לפנינו; הנהר הוא במקצוע דרומית מערבי', ואמנה במקצוע צפונית מערבי', וכזיב באמצע, וע"מש פ"ו דשביעי' סי' 9 ובציור שם: 27)*ר"ל מא"י לצד צפון ועד כזיב, מדכבשו גם עולי בבל, ה"ה א"י גמור וחייב' כמותה: 28) ר"ל לצד דרום לכזיב: 29)*ר"ל מכזיב ולצפון עד אמנה: 30) מדכבשו רק מעולי מצרי' ולא מעולי בבל, וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא [ואפי' מה שכבשו עולי בבל, אין חלתה מ"הת, מדלא עלו כולן עם עזר', ובהל' נאמ' בבואכם, ביאת כולכם] לכן ארצה טמא' כח"ל, ומפרישין ב' חלו' כבח"ל: 31)*דמדהיתה זאת הארץ קדושה תחילה והשתא היא ח"ל, דמיא טפי לחלת א"י שנטמ', להכי צותה של אור צריכ' שיעור א' ממ"ח, כעיס' טמא' שבא"י: 32) מדהיא

מַסֶּכֶת עָרְלָה

פרק א הנוטע[1] לסייג[2] ולקורות[3], פטור מן הערלה[4], רבי יוסי אומר אפילו אמר הפנימי[5] למאכל והחיצון לסייג, הפנימי חייב והחיצון פטור[6]: **ב** ערת שבאו אבותינו לארץ, מצאו נטוע, פטור, נטעו[7], אע"פי שלא כבשו, חייב, הנוטע לרבים[8], חייב רבי יהודה פוטר[9], הנוטע ברשות הרבי', והנכרי שנטע[10], והגזלן שנטע[11], והנוטע בספינה[12], והעולה מאליו[13], חייב בערלה: **ג** אילן שנעקר[14], והסלע עמו[15] שטפו

פ"א 1) אילן מאכל: 2) שיהי' האילן גדר לשדהו: 3) *לגדל קורות לבניין או להסקה: 4) *ודוקא בעשה אוזה מעשה מתחילה, שניכר שאינו נוטעו לאכיל', אם לעצים, שנטען סמוכי' ולא הרחיקן כדרך להרחיק אילני מאכל ז"מז, ואם לקורות, שקיצץ הענפי', כדי שיתעב' הגזע, ואם לסייג, שנטען בגבול סביב; מיהו אפ"ה בנמלך תוך ג' לאכיל', חייב, ומונין לו ג' שני' משעת נטיעתו [י"ד ר"לד סכ"ג]; ושנות ערלה מחשבין כך, אם נטע קודם ט"ו באב, דנשאר עדיין מ"ד יום עד ר"ה, דהיינו י"ד יום לקליטה, ול' יום בשנה למחשב שנה, הרי מ"ד יום אלו מחשבי שנה, וא"צ למנות עוד רק ב' שני' מר"ה ההוא, אבל בנטע ביום ט"ו באב או אח"כ, צריך למנות מר"ה הבא ג' שני' שלימות; מיהו אחר כלות ג' שנות הערל', הפירות החונטי' עדיין עד ט"ו בשבט בשנת ד' אסורי', דחנטו על מי שנה שעברו, והחונטי' מט"ו בשבט של שנת ד' עד ט"ו בשבט של שנת ה' דין רבעי להם, ואח"כ הן חולין גמורין [י"ד שם ס"ד]: 5) צד פנימי שבאילן: 6) *והכי קיי"ל [שם סכ"ב]: 7) לאחר שבאו לא"י, אפי' נטע עכום: 8) ברשותו לצורך רבי': 9) *וקיי"ל כת"ק [שם סכ"ה]: 10) *בשדה ישראל בין לעצמו בין לישראל: 11) *בשדה שגזל, אפי' קודם יאוש: 12) של חרס וה"ה בעציץ חרס; מיהו בשל עץ שאין השרשי' מפעפעין ויוצאין בו בעי נקיב': 13) *ודוקא ביישוב, אבל ביערו' פטור: 14) שנשאו רוח למקום אחר ונשרש שם: 15) ר"ל

והביכורים, רבי יהודה אוסר בבכורים[47], כרשיני תרומה רבי עקיבא מתיר[48] *וחכמים אוסרים: י ניתַּאי איש תקוע הביא חלו' מבֵּיתֵר[49] ולא קבלו ממנו[50], אנשי אלכסנדריא הביאו חלותיהן מאלכסנדריא, ולא קבלו מהם, אנשי הר צבועים הביאו בִּכּוּרֵיהן קודם עצרת, ולא קבלו מהם[51], מפני הכתוב שבתורה, וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה[52]: יא בן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל, ולא קבלו ממנו[53], יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן, ולא קבלו ממנו[54], אף הוא העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן[55] בירושלים, והחזירוהו, שלא יקבע הדבר חובה[56], אריסטון הביא בכוריו מֵאֶפַּמְיָא[57] וקבלו ממנו, מפני שאמרו הקונה בסוריא בקונה בפרוור[58] שבירושלים:

נשלמה מסכת חלה

קדשי גבול, כתרומ' וחלה, אין ניתנין רק לכהן האוכל בטהר', משא"כ קדשי מקדש, וודאי נטהרו הכהני' קודם שיאכלום: 47) מדלא נקרב מהן במזבח, לא מזדהרי בטהרתן: 48) לתתם לכל כהן; לטעמי' פ"ב דמע"ש, דאינן אוכל רק ע"י הדחק: 49) מקום שבא"ל: 50) דלאכלן א"א מדנטמאו מח"ל, ולשרפה א"א דאין טומ' וודאית ידוע' בהן, ויאמרו דאינו חלה טהור' בא"י נשרפת, ולהחזירן לח"ל ולשרפן שם א"א שלא יאמרו דאינו חלה יוצא' מא"י לח"ל, להכי מניח' עד ע"פ ושורפה עם החמץ: 51) *הצריכום להחזירן: 52) ר"ל שבועו' נקרא חג הקציר, ובו מביאין ב' לחם להתיר החדש והבכורים במקדש: 53) דהוקשו בכורו' למעשר דגן, וכמו שאין מביאין ת"ומע מח"ל, כ"כ בכורו', אלא ירעו עד שיסתאבו ויאכל לכהני': 54) מדלא בצרום מתחל' לכך: 55) פסח שני: 56) ורק בפסח ראשון חייבי': 57) מקום בסוריא: 58) *כפרים שסביבו' ירושלי', אבל תרומ' לא, דחיישי' שהכהני' יהיו מרדפי' אחרי' ויצאו מא"י לסורי', אבל בכורים, ע"כ בעלי' יביאום למקדש:

פירות[33], אם הוסיף במאתי'[34], אסור[35]: ו נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם שנתערבו בנטיעות[36], הרי זה לא ילקוט[37], ואם לקט, יעלה באחד ומאתים, ובלבד שלא יתכוין[38] ללקוט, ר' יוסי אומר אף יתכוין ללקוט, ויעלה באחד ומאתים[39]: ז העלים והלולבים[40] ומי גפנים[41] וסמדר[42], מותרים בערלה וברבעי[43] ובנזיר, ואסורים באשרה[44], רבי יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהוא פרי, רא"א המעמיד בשרף הערלה[45] אסור, אמר ר' *יהושע שמעתי בפירוש, שהמעמיד בשרף העלים בשרף העקרים, מותר, בשרף הפגים[46], אסור מפני שהם פרי: ח ענקוקלות[47] והחרצני'[58] והזגים[49] והתמד שלהם[50], קליפי רמון והנץ שלו[51], קליפי

מיהו בכה"ג גם ת"ק מודה, כי פליגי בנשרו העלין, ר"מ מחמיר בספק: 32) דמהשת' חייבת בערל': 33) ואילו תלשן מיד היו מותרי', שגדלו בהיתר, אבל אלו הוסיפו בגידולין באיסו': 34) ר"ל שיש חלק א' איסור וק"ע היתר מה שגדל כבר; וכיצד משערין עי' כלאי' פ"ה 28: 35) דערל' בטל' בר'; וכ"כ משערין באילן שנעקר בפירותיו, וחזר ושתלו: 36) משכח"ל נטיע' שנאס' בכלאי' ותתערב באחרות? כגון שהעביר עלין נקוב תחת גפן א' והוסיף ר', וא"י איזהו: 37) *דבמחובר לא שייך ביטול דהו"ל קבוע [כך נ"ל], וכי מלקט להו, הו"ל כמבטל איסו' לכתחיל': 38) לבטל האיסו': 39) *דביטול איסו' לכתחיל', מד"ס, והרי אין לך אדם נוטע ערל' בכרמו בלי ספ' ויאסר כרמו, ומדהוא מלתא דלא שכיח' ל"ג בה רבנן [כך פי' רשי גיטין, ועמ"ש ספ"ה דתרומו']: 40) *הענפי' הרכי': 41) מי' היוצאי' מגפן כשיחתוך בו ביומ' ניסן: 42) *הגפן משיפרח, מיד ניכר בו ענב דק, ועד שיתגדל הענב כפול הלבן נקרא סמדר, ואח"כ נקר' בוסר עד שיתבשל לגמרי; מיהו בבוסר כע"לפ דאסו': 43) לאוכלן בלי פדיון חוץ לירושלי' דלאו בני אכיל' נינהו: 44) *אילן הנעבד או שהועמד תחתיו ע"ז, דבע"ז כתיב לא ידבק בידך מאומ': 45) הקפיא הלב לגבינה עם גומא שנוטף מאילני ערל': 46) ר"ל בשרף פרי שלא נתבשל כ"ל: 47) ענבים שהשירן הרוח קודם שלים בישולן: 48) גרעיני ענבי': 49) קליפות ענבי': 50) מי' שנתנו ע"ג השמרים

נהר והסלע עמו, אם יכול לחיות[16]) פטור, ואם לאו, חייב, נעקר הסלע מצדו, או שזעזעתו[17]) המחרישה[18]), או שזעזעו ועשאו כעפר[19]), אם יכול לחיו'[16]), פטור, ואם לאו חייב: ד אילן שנעקר, ונשתייר בו שורש[20]), פטור, וכמה יהא השורש, ר"ש בן גמליאל אומר, משום ר"א בן יהודה איש ברתותא, כמחט של מיתון[21]): ה אילן שנעקר ובו בריכה[22]): והוא חיה ממנו, חזרה הזקנה להיו' כבריכה[23]), הבריכ' שנה אחר שנה[24]), ונפסקה[25]), מונה[26]) משעה שנפסקה, סיפוק הגפנים[27]) וסיפוק על גבי סיפוק[28]) אף על פי שהבריכן בארץ[29]), מותר, ר"מא מקום שכחה יפה[30]), מות', ומקום שכחה רע, אסור[31]), וכן בריכה שנפסקה[32]), והיא מליאה

שנתלש עמו העפר שסביב השרשי': 16) מהעפר שנתלש עמו בלי תוס' עפר אחר: 17) ערטיטטערט: 18) ונתגלו הענפים וחזר וכסן בעפר אחר: 19) *כ"ל דר"ל או שנגע הסלע בידי' ועשאו כשאר עפר תלוש: 20) מחובר בקרקע: 21) *כעובי מחט האורגי', שמותחי' בו הבגד להרחיבו; והכי קיי"ל [שם ס"כ]: 22) בריכה ר"ל, שכופף ראש האילן וטומנו בארץ, וחוזר ויוצ', ובכה"ג אין בראש שיצא דין ערל', מדיונק עדיין מאילן הזקן, מיהו הכא איירי בנעקר שורש אילן הזקן ואז הענף שיצא והאילן גופא, אינן יונקי' רק ממקום המוברך בארץ: 23) ר"ל שניהן חייבי' בערל', ומונין להן ג"ש משעה' שנעקר: 24) שחזר וכפף ראש הענף שיצ', ועשה שוב כמ' בריכו' חדשו' וא"ז: 25) *ר"ל שנחתך בריכה א' באמצע', דהשתא אין השאר מחוברי' לזקן: 26) שנות ערל': 27) ר"ל ראש זמור' שמגפן זה מרכיבו [איינאיפפען] בגפן אחר; וכל דבר אחר שהאריכו נקרא סיפוק: 28) ר"ל זמור' מהסיפוק חזר והרכיבו בגפן אחר: 29) *שטמן אמצע הסיפוק בארץ, דהו"ל השתא ב' כוחו' חדשו', דכל ענף שהרכיבוהו אזקנה ראוי להתחייב בערל', וכ"כ הבריכה שבארץ, הו"ל כנטע' מעיקר', וס"ד דלתבטיל בהן יניקתו שמגפן הזקן שממנו יצא: 30) *שהזמור' שסיפקה, יונקת מהגפן שיצא' ממנה: 31) *וסימן לזה שכשיונקת ממנו, העלים הפונין לצד אחר שכנגד אילן הזקן, כמשל דאכיל דלאו דלי' באיש לאסתכולי בי';

צריך להרים, ר"ש אומר אינן מצטרפין[7]) ר"א אומר מצטרפין בנותן טעם[8]), אבל לא לאסור[9]): **ב** התרומה מעלה את הערלה[10]) והערלה את התרומה, כיצד, סאה תרומה שנפלה למאה[11]), ואחר כך נפלו שלשה קבין ערלה, או שלשה קבין כלאי הכרם, זו היא שהתרומה מעלה את הערלה[13]) והערלה את התרומה[13]): **ג** הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה, והערלה את הערלה[14]), כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים[15]), ואחר כך נפלה סאה ועוד ערלה, או סאה ועוד של

בנתפרר, או שא"י איזה מין הוא האיסו' [ש"ך י"ד ק"ט סק"ח]: 6)*דב' איסורי' שטעמן שוה, ושיעורן להתבטל שוה, אף דשמותיהן מחולקין מצטרפין למלקות בכזי', ולאסור בר' ביבש, ובלח בס', מיהו דוקא שנפלו מעורבין, אבל בזא"ז, מבטלין זה את זה, וכמ"ג, דאף למה דקיי"ל כמ"ד חנ"נ אף באיסורי' דלאו בו"ח, ביבש ביבש אף בב"וח א"א ח"נ; ובלח בלח, דוקא בשאר איסורי' והפ"מ, א"א חנ"נ [י"ד סצ"ב]; אבל ב' איסורי' שאין טעמן שוה כחלב ודם שנפלו לקדיר', אפי' שנפלו מעורבין מבטלי' זא"ז [י"ד צ"ח ס"ד]; 7) אף בלח, דשניהן נותנין טעם א' של איסו' בקדיר', אמ"צ: 8) ר"ל צריך ס' נגד שתיהן בנתערב בלח: 9) בנתערב ביבש, כ"א מצטרף לבטל חבירו: 10) ר"ל תרומ' מצטרף להחולין לבטל הערלה, וכ"כ ערל' את התרומ': 11) ר"ל לצ"ט, ונעשה הכל ק', דאי לק' ממש, צ"ל צירוף: 12) *דמדנפלו לשם בשוגג מצטרף התרומ' להחולין, לבטל הערל' בר' הנאי שא': 13) דמצטרף הערל' להחולין לבטל התרומ' בק' ועוד; ומתני' ר"י פ"ד דתרומ' היא, דס"ל תרומ' בטל' בק' ועוד, ולדידן דקיי"ל כר"א דצריך ק"א, ע"כ מיירי בהי' צ"ט וחצי חולין; וא"ת הרי קודם שנפל איסו' השני ח"נ? י"ל דזהו בלח ביבש, אבל ביבש ביבש א"א ח"נ, וכלעיל סי' 6: 14) *אע"ג דשם א' אמרי' דא"נ אפי' בנוטע בנתיים [וכ"יד ס"לט ס"ו]? משכח"ל הכא בנתערב ביבש במינו, דאז אינו א"נ [כש"ך שם], או דחד מנייהו נטע רבעי, וקרי לה ערל', דמן הערל' הוא בא [וכפסחי' דנו"ב], וכרא"ש, ואע"ג דנ"ר הו"ל יש לו מתירין בפדיון, ולא בטל [כמוקדשין פ"ג מ"ג], צ"ל דנ"ר בירושלי' מיירי דאין לו פדיון, מדדינו כמע"ש: 15) צ"ד ר', דבה"ג א"צ צירוף, רק מיירי בנפל לקצ"ט ונעשה

אגוזים והגרעינין 52), אסורים בערלה ובאשרה ובנזיר ומותרין ברבעי 53) והנובלות 54), כלם אסורות: ט ר' יוסי אומר נוטעין יחור 55) של ערל' 56), ואין נוטעין אגוז של ערלה, מפני שהוא פרי 56), ואין מרכיבין בכפניות של ערלה 57):

פרק ב התרומה ותרומת מעשר של דמאי 1), החל' והבכורים, עולים באחד ומאה 2), ומצטרפין זה עם זה 3), וצריך להרים 4), הערלה וכלאי הכרם, עולים באחד ומאתים 5), ומצטרפין זה עם זה 6) ואין

או חרצני' וזגי', עד שקלטו טעם יין: 51) פרח שבראשו כעין אתרוג: 52) גרעיני הפירות וכולן טפל לפרי מקרי: 53)*דאיתקש רבעי למע"ש שהינו נוהג רק בחזי לאכיל': 54) פירות שנשרו מאילן אחר שליש בשולן, קודם שנתבשלו כ"ל: 55)*גרופיא בזית, וחריות בדקל, וזמורה בגפן, יחור בתאנה, [גחזי' סי'] כולן לשון ענף: 56) דהען מותר בהנא', ולא גזרי' עץ אטו אגוז: 57)*ואע"ג דגדולי טבל ומע"ש מותרי' [כפ"ט דתרומו' מ"ד], שאני ערל' דאסו' בהנא'; מיהו בדיעב' מותר מדה"ל זוז"ג, קרקע דהיתר ופירא דאיסו' [י"ד רצ"ד ס"יג] ופשוט דעכ"פ צריך ג"ש לאילן שגדל מהפרי [ט"ז שם ס"קיא] 58)*ענף שיש בו תמרי ערלה בעודן סמדר, אסור להרכיבו באילן אחר; וכ' הרב והלכה כר"י בכפניות, וכ' עלה רבינו הגאו' מהו' עקיבא שליט"א, תמהני הרי בשאר אילנות לא פליגי עלי', כרפ"ו דברכות, וצלע"ג, עכ"להט, *ולפע"ד דברי הרב מיוסדים על אדני פז, דקאמ' בירושלמי מאן תנא כפניות ר' יוסי, תלמא איכא תנא דפליג עלי', גם בכפניות, וכ' הרב שפיר דהלכה כר' יוסי מדקיימי רבנן דכל אילנות כשיטתיה [ברכו' דלו"ב] כוותי', וגם מדנמוקו עמו [גיטין פז"א]:

פ"ב 1) וכ"ש וודאי; מיהו תרומת דמאי לא משכח"ל, דהרי לא נחשדו ע"ה עליה: 2) שאם איסור מתבטל בק' היתר: 3)*באכל כזית מכולן לקי, אי נמי בנפל סא' מכולן לפחות מק' נאסרו, ובהא כ"ע מודו מדכולן אקרי תרומ' והו"ל מאה א': 4) מהתערובו' כמדה שנפל, ונותנו לכהן, מיהו בשאר איסורי' דליכא גזל השבט א"צ להרים כשכבר נתבטל: 5)*שא' איסו' בר' היתר, דמדכפול איסורו, לאסו' גם בהנא', הוכפל בשיעו' ביטולו, משא"כ תרומ' רק הנא' של כליון אסו' [כתו' פסחי' דלד"א]; ודוקא בנתערב בא"מ ביבש, או במינו אפי' בלח, אבל בא"מ בלח א"צ ק' ור', דבס' סגי וכמ"ז; ומשכח"ל א"מ ביבש,

לחמץ, אסור[240]): ז להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו כיצד, כגון גריסין[25]) שנהבשלו עם עֲדָשים ויש בהם בנותן טעם, בין שיש בהם לעלות באחד ומאה, ובין שאין בהם לעלות באחד ומאה, אסור, אין בהם בנותן טעם, בין שיש בהם לעלות בק״א, ובין שאין בהם לעלו׳ באחד ומאה, מותּר: ח שאור של חולין שנפל לתוך עיס׳, ויש בו כדי לחַמץ, ואחר כך נפל שאור של תרומה או שאור של כִּלְאֵי הכרם, ויש בו כדי לחַמץ, אסור: ט שאור של חולין שנפל לתוך עיסה וחמצה, ואחר כך נפל שאור של תרומה או שאור של כִּלְאֵי הכרם ויש בו כדי לחַמץ, אסור, ור״ש מתיר[26]): י התַּבְלִין[27]) ב׳ וג׳ שמות ממין אחד[28]) או משלשה[29]), אסור[30]), ומצטָרפין[31]), ר״ש אומר ב׳ וג׳ שמות ממין אחד או ב׳ מינין משם אחד, אינן מצטָרפין[32]): יא שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, ונצטָרפו וחִמצו, רא״א אחר

יורגש טעמו: 25) של תרומ׳, וה״ה שאור שעורי׳ בעיסת חיטין: 26) במ״ח לא פליג ר״ש, דמדנפל שאור דתרומ׳ קודם שנתחמצה בחולין, הרי ממהרת להחמיץ ע״י התרומ׳, משא״כ הכא דכבר נתחמצה בחולין, הרי התרומ׳ נע״לפ, ולרבנן לא מחשב כ״עלפ, מדחזי לחמץ בה עיסו׳ אחרו׳: 27) *כל דבר שנותנין לקדיר׳ ליהיב טעמ׳ כשומן או יין ובצלי׳ ובשמי׳ נקרא תבלין [כ״כ הר״מ, ומשא״כ לתו׳ שבת דקנ״א]: 28) ר״ל ג׳ אסורין חלוקין, כיין ערלה וכ״כ ותרומ׳, שהן כולן ממין א׳: 29) *ר״ל או ג׳ מיני׳ מאיסו׳ א׳: 30) ר״ל אוסרי׳ קדיר׳ בנ״ט: 31) *לאסור כמי שיש בה בר״א, א״כ מצטרף למלקות בכזית:
32 ☞ 32) *דאע״ג דר״ש ס״ל כל שהוא למכות? היינו בעינא, משא״כ ע״י תערובו׳; ונ״ל דמש״ה אפסיק במשנה י׳ בין משנה ט׳ וי״א, בין סדר׳ דשאו׳ ושאור שנפלו לעיס׳, דקמ״ל דאע״ג דבזו״ג בחד מנייהו היתר, מודו רבנן דמותר כמ״יא, עכ״פ בז״וג ותרווייהו דאיסו׳ כמ״י, ס״ל לרבנן דאסו׳ [ועי׳ תו׳ ע״ז דס״הב ד״ה לר״ש, דזו״ג לא שייך כ״א באין

כִּלְאֵי הכרם[16]), זו היא שהערלה מעלה את הכלאים והכִּלְאַיִם את הערלה והערל' את הערל': ד כל המחמץ[17]) והמתבל[18]) והמדַמֵעַ[19]) בתרומה ובערלה ובכלאי הכר', אוסר[20]), בש״א אף מטמא[21]) וב״הא לעול' אינו מטמא עד שיהא בו כביצה: ה דוסתאי איש כפר יתמה היה מתלמידי ב״ש ואמר שמעתי משמאי הזקן שאמר (נ״א שאלתי את שמאי) לעולם אינו מטמא עד שיהא בו כביצה: ו ולמָה אמרו כל המחַמץ והמתַבל והמדמֵעַ, להחמיר[22]), מין במינו, להקל ולהחמיר[23]), מין בשאינו מינו, כיצד, שאו' של חטים שנפל לתוך עיסת חטים[24]), ויש בו כדי לחַמץ, בין שיש בו לעלות באחד ומאה, ובין שאין בו לעלות באחד ומאה, אסור, אין בו לעלות באחד ומאה, בין שיש בו כדי לחמץ, בין שאין בו כדי להמץ

הכל ר' ונאסר: 16) מצטרף הכ״כ לנ״ט, כאילו היו ר' ומשהו חולין, ומתבטל הערל', וכן מצטרף סא' ערל' לנ״ט דחולין לבטל סא' ומשהו של כ״כ, דמתני' ר״י היא וכדלעיל, ה״נ סא' כ״כ בטל בק״נט ומשהו, והעוד בטל בסא' חסר משהו: 17) שחימץ עיס' בשאור או בשמרי' של איסו': 18) שנתן תבלין איסו' בקדיר': 19) *שעירב לח בלח אפי' בלי בישול; ומדמע נ״ל כמו מלאתך ודמעך לא תאחר שפי' הרמב״ן שהוא לשון דמע עין, ר״ל מעשרו' של תירש ויצהר, שיוצאו' הטפות מהפרי כמו דמעות; וכ״כ נ״ל בכל מקום שהזכירו ח״ז מלת מדמע, ר״ל תערובו' לח בלח, שמתערב יפה, דבלח יש בילה; וי״א דמחמץ ומתבל קאי אערל' וכ״כ, ומדמע היינו נמי ממש מחמץ ומתבל בתרומ', רק דבתרומ' נקרא מדמע: 20) אפי' יש ר״א, מדנרגש טעמו לא בטל: 21) בנתן שאור או תבלין טמאי' בקדירה טהורה, אף שאין בשאור ותבלין כביצה, שהוא השיעור לטמא אחרי', אפ״ה נטמא הכל דכמו דלא בטל טעמן לא בטל טומאתן: 22) ר״ל לאיזה ענין אמרו כל וכו' שיהי' הכל להחמיר? ומשני בנתערב במין במינו: 23) ר״ל ובמה אמרו פעמי' להקל ופעמי' להחמי'? ומשני בשאינו מינו: 24) דהיינו מב״מ: 24o) *דתרתי בעינן שיתבטל בק״א, ולא

יורגש

לזרים[47]) ומותר לכהנים[48]), ר"ש מתיר לזרים ולכהנים[49]):
יז בשר קדשי קדשים[44]) ובשר קדשים קלים[50]), שנתבשלו
עם בשר התאוה[51]), אסור לטמאים[52]) ומותר לטהורים[53]):

אחד מהאיסורי', ולא כדי לבטל כולם; וצ"ל דמש"ה לא נקט הכא בשר תאוה כבשיפא, דהכא מני איירי אפי' בקדשי' קלי' דהרי גם הם מותרי' לזרי': 47) עד דאיכא כדי לבטל כולן, דב' איסורי' מצטרפי' כנ"ל: 48) דקדשי קדשי' מותר לגבייהו: 49)*וצ"ל דלהכי
49 נקט פלוגתיי' נמי גבי קדשי', לאשמעי' דאפי' בקדשי' דכתיב בהדיא כל אשר יגע בבשר' יקדש, דמנה ילפינן [פסחי' דמ"ה] היתר מצטרף לאיסו', וכ"ש איסו' לאיסו' אפ"ה פליג ר"ש: 50) דשרי לזרי' טהורי': 51) חולין, דשרי אף לטמאי', ויש בחולין לבטל כל א' בפ"ע: 52) דמצטרף אף לר"ש, דק"ק וקדשי' קלי' שם א' הן, ומין א' הן: 53) אפי' לרבנן דק"ק אין בהן כדי לאסור: מ"א וצריך להריס, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א בשם שער המלך רפ"ט ממעשר, דמכאן ראי' דת"מע דמאי נותנה לכהן בחנם דלא [כי"ד סי' של"א] דימכרנה לכהן, דא"כ למה צריך להריס הרי ליכא גזל השבט, דהרי רשאי למוכרה לכהן, עכ"לה"ט *ולפע"ד אכתי לא מסתייע, דהא מני ר"מ היא דמחמיר בדבריהם כשל תורה, וכדמוקי לה באמת הירושלמי למתני' כר"מ מה"ט, והו"ל שפיר גזל השבט: מ"ט כ' הרב כלעיל 26, וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל, וז"ל תמהני אר"ב ותוי"ט דשתיק לי', הא להדי' מבואר בע"ז [דס"ח] דלר"ש אפי' נפלו בבת א' מותר, ואף שמיהר להחמיץ, הרי בצירוף שאור דחולין הי', ומדלר"ש איסור ואיסו' אין מצטרפין איסו' והיתר מבעיי' וצ"ע עכ"לה"ט, *ויצפצף העטלף, הן אמת כי כדברי רבינו תפס גם הר"ש, דפלוגתא דר"ש גם ארישא קאי, וא"כ יש לתמוה יותר אר"ב, אשר ידוע שמדרכו למשוך אחר הר"ש ברוב דבריו כמ"ש רכ"מ פ"ח ממע"ש, ואיך הכא שהביא הר"ש הגמרא ערוכה, נטה קו לבדו ויבנה במה לעצמו, איברא כדברי הרב כ' גם רבינו הרא"ש, וכנרא' שנבארו באר מים חיים שאב דברי קדשו, ודבריהם ממקום קדוש יהלוך, דזהו דעת ר"ח בירושלמי, דר"ש מודה ברישא, וכדי להשוות הבבלי וירושל', ע"כ צ"ל דרבותינו דייקי מלישנא דברייתא דמייתי התם בע"ז דמדנקטה בנפלו שניהן בב"א פליגי ר"ש ורבנן, ש"מ דבנפל תחל' שאור חולין, וקודם שגמר חימוצו, הסירו, ונפל במקומו שאור איסו', משום דגמר החימוץ הי' ע"י איסו' לבד, לכ"ע אסו', דאל"ה לאשמעי' ברייתא רבותא טפי, ולפ"ז הרי מתני' דהכא ע"כ רק בכה"ג מיירי, מדהאריך בלישני', "שאור של חולין שנפל וכו' ואח"כ נפל וכו', ותו דאי נימ' דר"ש גם במ"ח פליג, למה מייתי השס התם בע"ז הברייתא' ולא המשנה, אע"כ דמתני' מיירי בהי' גמר החימוץ ע"י האיסו' לבד, ובכה"ג כ"ע מודו [ועי' תו' פסחי' דכ"א ד"ה עד ודוק]: מ"י כ' רבינו הנ"ל וז"ל תו' בע"ז [דס"א] כתבו כלעיל סי' 30, 31, והא דלא קתני רק מצטרפי' דשניהן בכלל, דס"ד דר"ש פליג בתרווייהו, ומש"ה נקט אוסרי' ומצטרפי', לאורויי דר"ש דאמ' דאמ"צ, היינו רק ביבש, אבל בלח מודה דמצטרף, מדכולהו מיני מתיקה עכ"ל, ולא זכיתי להבין הא במשנה ט"ו מתיר ר"ש ואמ"צ אפי' בקדיר' שהוא בלח וצ"ע

האחרון אני בא[33], וחכ"א *בין שנפל איסו' בין בתחל' בין בסוף, לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי לחַמץ[34]: **יב** יועזר איש הבירה היה מתלמידי ב"ש ואמר שאלתי את רבן גמליאל הזקן עומד בשער המזרח, ואמר לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי לחַמץ: **יג** כלים[35] שסכן בשמן טמא[36], וחזר וסכן בשמן טהור[37], או שסכן בשמן טהור וחזר וסכן בשמן טמא, רא"א אחר הראשון אני בא[38], וחכ"א אחר האחרון[39]: **יד** שאור של תרומה ושל כִּלְאֵי הכרם שנפלו לתוך עסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, ונצטָרפו וחמצו, אסור לזרי'[40] ומותר לכהני'[41], ר"ש מתיר לזרים ולכהנים[42]: **טו** תַּבלין[43] של תרומה ושל כִּלְאֵי הַכֶּרם, שנפלו בַּקדיר', לא באֵלו כדי לתַבל, ולא באֵלו בדי לתַבל ונצטָרפו ותִבלו, אסור לזרי' ומותר לכֹּהנים, ר"ש מתיר לזרים ולכהנים: **יו** התיכה של קדשי קדשים[44], של פגול ושל נותר[45], שנתבשלו עם החתיכו'[46], אסור

בכל א' כדי נ"ט, ול"פא י"ד ק"ב סק"ה וזו"ג לא שייך כשגוף האיסור מעורב] ולהכי נקט תבלין במ"י? דבתבלין שייך שפיר טפי ג' מיני איסו', ערל' וכ"כ ותרומ', דכולן גדולי אילן, משא"כ בשאו' לא שייך ערל':
33) שהאחרון הוא שגורם החימוץ, ודוקא בקדם וסילק האיסו' קודם שנתן שאור היתר, אבל בלא סלקו קודם שנתחמץ, וזו"ג אסור:
34) דזו"ג מותר: 35) כמנעלי' ושאר כלי עור: 36) ונבלע בהן השמן והטבילן: 37) ודרך הכלי כשיסתמשו בו להפליט השמן הבלוע בו: 38) *ר"ל אף אחר ראשון דמשניהן נפלוט: 39) *דס"ל דכלי שבע משמן הראשון והוא דוחה השני ופולטו לחוץ: 40) דהרי שניהן איסורי' לזרי', ורבנן לטעמייהו במ"י, דשמות מחולקין מצטרפי': 41) דלדידהו הו"ל זו"ג: 42) לטעמי' במ"י דא"מצ: 43) קמ"ל פלוגתייהו גבי תבלי', דאפי' מינין מחולקין ואסורי' מחולקי' מצטרף לרבנן, וקמ"ל בשאו' דאפי' מין א' ושמות מחולקין אמ"צ לר"ש, ואף דהא כבר שמעי' לי' במ"י, סד"א דהתם רק ביבש ביבש: 44) דאסו' לזרים: 45) *דאסו' גם לכהני': 46) *והי' בחתיכות רק כדי לבטל

46

תדלק הפת, נתערבה באחרות, תעלה באח' ומאתים[15]: ו מי שהיו לו חבילי תִלְתָּן[16] של כִּלְאֵי הכרם, ידָלקו[17], נתערבו באחרים כלם ידָלקו, דר"מ וחכ"א יעלו באחד ומאתים: ז שהיה ר"מא את שדרכו למנות מקדש[18] וחכ"א אינו מקדש אלא ו' דברים בלבד[19], ורבי עקיבא אומר שבעה, ואלו הם, אגוזי פרך[20], ורמוני בָדָן[21] וחביות סתומות, וחולפות תְּרָדִין[22], וקולסי כָרוּב[23], ודלעת יְוָנִית[24], רש"א אף כִּכְּרוֹת של בעל הבי'[25], הראוי לערלה ערלה[26], לכִלְאֵי הכר' כִּלְאֵי הכרם[27]: ח כיצד, נתפצעו האגוזי', נתפרדו הרימונים[28], נתפתחו החביות נתחתכו הדלועים, נתפרסו הככָרו'[29], יעלו באחד ומאתים: ט ספק ערלה[30], בארץ ישראל אסור[31], ובסוריא מותר[32], ובחוצ' לארץ, יורד ולוקֵחַ[33], ובלבָד שלא יראנו לוקט[34], כרם נטוע יָרק[35], ויָרק

דדופן קדיר' מפסיק, הכי באבוק' כנגד', וקמ"ל מ"ה דאפי' פת דדרכו למנות כר"ע מ"ו, הכא מיירי דאינן ככרות של ב"ב מש"ה יבטלו: 16) פענכעל, ואין חשיב' פחו' מכ"ד גבעולין; 17) מיהו בחזר ונתערב א' מתערובות זה, הו"ל ס"ס ובטל: 18) *חייב לשרוף כל התערובו': 19) דאלו חשיבי ביותר: 20) *י"א קראק מאנדלן וי"א קאָקוסניססע: 21) שם מקום: 22) עלי' וצלעות של ווייסקאָהל: 23) קרויט שטוידע שבא"י שהם גדולי' וטובי' בטעם: 24) מעלאָנע שבארץ יון: 25) *דמתוק הבן שלו מתקנס יפה יותר מהנתחם: 26) ר"ל בו' המנויין, יש מהן דשייכין בערל', כגדולי אילן, דין התערוב' כערל': 27) דמיני ירקו' שבשדה הנ"ל, דין התערובו' ככ"כ: 28) *עי' פ"א דמעשרו' 50: 29) *סתמ' כר"ע לעיל; וקיי"ל כר"מ דכל ז' הנ"ל, או שאר דברי' חשובי' מצ"ע או מצד מקומן, או דברי' שתמיד נמכרי' במניין, לא בטלי [י"ד ק"י וט"ז שם סק"א]; 30) כפירות עכום שיש בגינתו גם אילני ערל': 31) דבא"י הו"ל ס' דאו': 32) *דהחמירו בסורי' קצת, לאסור רק ס' הקרוב לוודאי: 33) *אף דקרוב לוודאי שלקט העכום מהערל', אפ"ה שרי, דאף דגם בח"ל הו"ל ה"למ"מ דהו"ל כדאו'? הכי נמסר ה"למ"מ, דספיקו

פרק ג בגד שצבעו בקליפי ערלה, ידלק[1], נתערב באחרים כלם ידלקו[3] דר"מ והכ"א יעלה באחד ומאתים[4]: **ב** הצובע מלא הסיט[5] בקליפי ערלה, וארגו בבגד, ואין ידוע איזה הוא, ר"מא ידלק הבגד[6] וחכ"א יעלה באחד ומאתי': **ג** האורג מלא הסיט, מצמר הבכור[7] בבגד, ידלק הבגד, ומשער הנזיר[8] ומפטר חמו'[9] בשק[10], ידלק השק, ובמוקדשין[11], מקדשין כל שהן[12]: **ד** תבשיל שבשלו בקליפי ערלה[13], ידלק[14], נתערב באחרים, יעלה באחד ומאתים[15]: **ה** תנור שהסיקו בקליפי ערלה, ואפה בו את הפת[13],

---

* עכלה"ט *ולפע"ד כבר העיר בזה בתו' קדשי' מ"טו, אמנם נ"ל דלתו' התם מוקי לר"ש כחזקי' דלהכי מצטרפי מדכולן מיני מתיקה, א"כ משנה ט"ו לא איירי במיני מתיקה, ולהכי גם לר"ש לא מצטרפי:

פ"ג 1) *דגם קליפה אסור בהנא', ותוספת מלתא היא באיסו' דאו' משא"כ באיסו' דרבנן [כנדה דס"ב וב"ק דק"א] מיהו בלא עביד לתוספת, כיון במים בטל בו' חלקי' [כפ"א י"ד ק"ב סק"ה]: 3) *דכל שכשמכרו דרכו למנותו, חשיב ולא בטיל; וכל הנך דפרקן דתני בהו ידלקו ולא סגי שימכרם חוץ מדמי איסו', כיי"נ שנתערב [פ"ה דע"ז מ"י], התם ביי"נ ליכא למיחש שיחזור וימכרנו לישראל, משא"כ הכא; ולרמב"ם התם בסתם יינם איירי דהו"ל דרבנן, משא"כ הכא דאו'; גם היתר הולכת דמי הנא' ליס המלח, אינו רק בע"ז דתופסת דמיה: 4) *בנתערב בר' בטל: 5) *ר"ל חוט א' ארוך כשיעו' הפסק שבין אמ' לאצבע; וההפסק שבין אגודל לאצבע, נקרא שיט כפול, מדכפל בשיעורו מהפסק שבין אמה לאצבע; ולרמב"ם שיט הוא ב' טפחי': 6) *דשיט שיעו' חשוב; מיהו לרבנן אפי' פחו' משיט בעי ר' לבטלו; וקמ"ל מ"א דאפי' בגד שלם בטל לחכמי', וקמ"ל מ"ב, דאפי' בחוט מחמיר ר"מ: 7) *דאסו' לגוזז; ומיירי אפי' בתם, דדוקא קדשי בדק הבית לא בטלי, מדיש להן פדיון הו"ל כדשיל"מ, משא"כ בכור, קדשי מזבח אין להם פדיון ולהכי בטל כשאינו מלא שיט, דהוא חשוב: 8) דג"כ אסו' בהנא: 9) לאחר עריפ' דג"כ אסו' בהנא': 10) גבי למר תנא בגד וגבי שער תנא שק: 11) *קדש בדק הבי', דיש להן פדיון: 12) *דהו"ל דשיל"מ: 13) *ואבוק' כנגדו: 14) דיש שבח עצים בתבשיל ובפת: 15) *אפי' לר"מ; ונ"ל דקמ"ל מ"ד דאף בתבשיל

15

מביא [5]): **ב** מאיזה טעם אינו מביא, משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך, עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך, האריסין [6]) והחכורות [7]) והסקריקון [8]), והגזלן אין מביאין מאותו הטעם, משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך: **ג** אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים [9]), לא מתמרי׳ שבהרים ולא מפירות שבעמקי׳, ולא מזיתי שמן [10]) שאינן מן המובחר [11]), אין מביאין בכורים קודם לעצרת, אנשי הר צבועי׳ הביאו בכוריהם קודם לעצרת, ולא קבלו מהם [12]), מפני הכתוב שבתורה, וחג הקציר בכורי מעשך אשר תזרע בשדה [13]): **ד** אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו לתת לנו [14]), ואם היתה אמו מישראל, מביא וקורא, וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו, אומר אלהי אבות ישראל [15]), וכשהוא בבית הכנסת, אומר אלהי אבותיכם, ואם היתה אמו מישראל, אומר אלהי אבותינו: **ה** ר"א בן יעקב אומר אשה בת גרים [16])

שדות בה׳ לצדי הדרך: 4) דאין כל הגדולי׳ מאדמתו: 5) *דמותר לעשות חלל תחת רה"ר כשאינו מזיק, מיהו כיון דבא אחר והחזיק באותו חלל זכה בו, מש"ה אינו קור׳: 6) המקבל שדה למחצה או שליש התבוא׳: 7) מקבלה בדבר קצוב בין שתעשה מעט או הרבה: 8) *ר"ל *הלוקח מרוצח שניתן לו קרקע פדיון נפש, דלא מחיל הנותן לרוצח, דלמחר יתבענו בדין: 9) שנשתבח׳ בהן א"י בתורה, ארץ חטה ושעור׳ גפן תאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש: 10) *ג׳ מיני זתי׳ יש, זיתי כבש גרועין ביותר, כשפ"ק דתרומו׳, וזיתי שמן הן רוב הזתי׳ שעוצרין שמנן, אבל צריך להביא זית אגורי שהוא המובחר, שאוגר שמנו ואינו פולטו כשירדו עליו גשמי׳: 11) *נ"ל דאכולהו ג׳ קאי: 12) *והתזירוס, ואף דבדיעב׳ כשר, עכ"פ מדהיו אנשי׳ חשובי׳, חששו שיסמכו עליהן: 13) ר"ל ב׳ לחם שמביאין בעצרת הם יהיו בכורי׳ לכל שאר פירו׳ שמביאין למקדש: 14) והרי אין אבותיו מישראל: 15) ולא קיי"ל כן, דהרי אא"עה אב לגרי׳,

נמכר חוצה לו, בארץ ישראל אסור, ובסוריא מותר, ובחוצ׳ לארץ יורד ולוקט[36]), ובלבד שלא ילקוט ביד[37]), החדש אסור מן התורה בכל מקום[38]), והערלה הלכה[39]), והכלאים מדברי סופרים[40]):

נשלמה מסכת ערלה

מַסֶּכֶת בִּכּוּרִים

פרק א יֵש מביאין בכורים וקורין[1]), מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין, אֵלו שאינן מביאין, הנוטֵעַ לתוך שלו והבריך לתוך של יחיד או לתוך של רבים[2]), וכן המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים, לתוך שלו והבריך לתוך שלו, ודדך היחיד ודרך הרבים באמצע[3]), הרי זה אינו מביא[4]), רבי יהודה אומר כזה

מותר [והכי קיי״ל י״ד רצ״ה ס״ט]: [34])דאז הו״ל ודאי ערל׳: [35])*דאסו׳ וודאי, והוא הדין ס׳ כ״כ: [36])ר״ל יורד עכוס ולוקט בפני ישראל, וישראל מותר לקנותו: [37])*ר״ל שלא ילקט הישראל בעצמו, גזיל׳ שמא יזרע: [38])*אפי׳ בח״ל, ועי׳ פ״א דחלה סי׳ 7: [39]) ה״למ״מ: [40])ודוקא כ״כ, דבא״י אסו׳ בהנא׳, גזרו בח״ל אפי׳ באכיל׳, [מיהו לא גזרו רק בזרען במפולת יד, זרע הגפן וב׳ מיני זרעי׳ אחרי׳ ביחד, אבל א״ל הרחק׳ ז״מז כלל] אבל כלאי זרעי׳ דמותר בא״י באכיל׳, בח״ל שרי לזרוע לכתחילה אבל הרכבת אילן גם בח״ל אסו׳ מדאו׳, ועי׳ ספ״ק דכלאי׳ סי׳ 75: מ״ן תוי״ט ד״ה ידלקו, כ׳ הת״ויט כתי׳ הרמבס לעיל סי׳ 3, וכ׳ עליו רבינו הגאון מהו׳ עקיבא שליטא, וז״ל ולענ״ד הא דהתם רק בסתם יינם שרי, זהו ביין ביין, אבל בחבית בחביות אפי׳ ביי״נ דאו׳ שרי למכור חוץ מדמי האיסו׳, והרי כולהו הנך דהכא דהוי יבש ביבש דמי לחבית בחבית עכ״להט [*א״ה עיי׳ ע״ז דע״ד ע״א]:

פ״א [1]) פרשת ארמי אובד אבי: [2]) ר״ל שטמן ענף מחובר שבאילן בעפר, והוציא ראש הענף לתוך של וכו׳: [3]) שהיו לו ב׳

והשניים אינם חייבין עליה׳ חומש [31]), נטמְאו בָעזרה[32]), נוֹפֶּץ[33]) ואינו קורא[34]) : ט ומנין שהוא חייב באחריותן עד שיביאם להר הבית, שנאמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך, מלמד שחייב באחריותם עד שיביאם להר הבית, הרי שהביא ממין אחד וקרא, וחזר והביא ממין אחר, אינו קורא[34°]): י ואֵלו מביאין וקורין, מן העצרת ועד החג, משבע׳ המינים, מפירות שבהרים, מהתְמרות שבעמקים, ומזיתי שמן מעבר הירדן[35]), ר׳ יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבָש: יא הקונה שלשה אילנות בתוך של חברו[36]), מביא וקורא[37]), רמ"א אפילו שנים[38]), קנה אילן וקרקָעו, מביא וקורא, רבי *יהודה אומ׳ אף בעלי אריסות והכירות, מביאין וקורין[39]):

הבית, דעשה ואילך אינו חייב באחריותן: 33)זורקן ונותן הסל לכהני׳: 34)דכ׳ ושמחת, ומדנטמאו ליכא שמח׳: 340)*דכ׳ ראשית; ולר׳ יהוד׳ אצטריך, דס"ל במ"ז מגיד וחוזר ומגיד, קמ"ל הכא דהוא
35 עצמו לא: 35)*דהא היו גם הזיתי שמן עושי׳, כך נ"ל; ואי"ל
☞ דמלת "מעבר הירדן לא קאי אזיתי שמן, רק מלתא באנפי נפשה היא, דא"כ לא שייך למכלליני׳ בהדי אינך דחשיב במשנה, שהן מצוה מהמובחר, דהרי כולן מובחרי׳ במינן: 36)ולא פי׳ הלוקח אם קונה גם קרקעיתן עמהם: 37)*דבשתים קנה קרקע שתחתיהן וסביב להן, ממקום הענפים ולהלא׳, כמלא אורה [ר"ל האדם המלקט] וסלו:
38 38)*משנה חמורה, תמוה דכבר שמעי׳ לעיל מ"ו דלר"מ בשתים
☞ מביא וקורא, וגם מלתא דרבנן כבר שמעינן מהתם מדיוקא? ונ"ל דאי מהתם, הו"א דלת"ק לאו לדיוקא דג׳ מביא וקורא קאתי, רק לדיוקא דבקנה א׳ אינו מביא כלל, כדקאמ׳ באמת בתוספת׳, להכי צריך הכא לאשמעי׳ דיוקא דג׳ מביא וקורא, וגם מלתא דר"מ אצטריך הכא, דאי מהתם, הו"א דר"מ ס"ל דגם בא׳ מביא וקורא, כדעת ר"י [ב"ב דפא"א], והא דנקט ר"מ דבשתים מביא וקורא, היינו רק מדנקטו רבנן שתים? להכי נקט הכא במלתא דת"ק שלשה, ועלה קאמ׳ ר"מ אפילו שתים, ומדלא קאמר׳ רבותא טפי, אפי׳ א׳ מביא וקורא, ש"מ דלר"מ בא׳ אינו קורא; בא"י הנותן ליעף כח: 39)*ודוקא

לא תנשא לכהונה, עד שתהא אמה מישראל, א' גרים ואחד עבדים משוחררים, ואפילו עד י' דורות, עד שתהא אמן מישראל [17]), האפוטרופום [18]), והשליח [19]) והעבד והאשה [20]) וטומטום ואנדרוגינוס, מביאין ולא קורין, שאינן יכולין לומר אשר נתת לי [21]): ו הקונה שתי אילנות בתוך של חבירו, מביא ואינו קורא, רמ"א מביא וקורא [22]), יבש המעין [23]), נקצץ האילן, מביא ואינו קורא [24]), רבי יהודה אומר מביא וקורא [25]), מעצרת ועד החג מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא [26]), רבי יהודה בן בתירא אומ', מביא וקורא: ז הפריש בכוריו ומכר שדהו, מביא ואינו קורא [260]), והשני [27]), מאותו המין [28]), אינו מביא, ממין אחר מביא וקורא, רבי יהודה אומר אף מאותו המין מביא וקורא: ח הפריש בכוריו, נבזזו [29]), נמקו [30]), נגנבו, נאבדו, או שנטמאו, מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא,

---

ויוכל לומר בתפלה אלהי אבותינו [א"ח נ"ג סי"ט]: [16]) אפי' עד י' דורו' ולא הי' גר א' ישראל: [17]) *וכ"ש בהי' רק אביה ישראל; וקיי"ל [אה"ע סי' ז' סכ"א] לכתחיל' לא תנשא, ובדיע' לא תצא בהי' הורתה ולידתה בקדושה: [18]) בין שמינהו ב"ד או אבי יתומי': [19]) שלקטן ב"ב מתחל' כדי לשלחן ביד אחר, דא"כ אינו רשאי לשלחן: [20]) וביש לה בעל, הוא מביא וקורא: [21]) דכל אלו לא נטלו חלק בארץ: [22]) ופליגי אי קנה קרקע שתחתיהן או לא, לר"מ קנה, ולת"ק מספקא לי', מיהו בקנה ג' אילנו' לכ"ע קנה קרקע ומביא וקור': [23]) שהאילן חי ממנו: [24]) ודוקא ביבש או נקצץ קודם הפרשת הבכורי', אבל באיפכ', הו"ל הבכורי' נראו ונדחו, וירקבו: [25]) דעכ"פ הקרקע קיימת: [26]) דכתיב ושמחת' ורק עד חג זמן שמח', ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל, דכתיב תביא מארצך, ומאז אין פירו' מצויין בשד': [260]) *ודוקא אם בשעת לקיטת בכורי הראשון, כבר הי' בדעתו למכור השדה, דאל"כ הו"ל נרא' ונדח', וירקבו בכורי הראשון: [27]) ר"ל הלוקח: [28]) ר"ל ממין ומהשדה שהביא הראשון: [29]) ר"ל נגזלו: [30]) *נמסו ונרקבו: [31]) באכלן זר: [32]) *ה"ה בנטמאו בהר

והשניים

וטעונים ודוי[9], ואסורין לאונן[10], ר"ש מתיר[11], וחייבין בביעור[12], ור"ש פוטר[13], ואסורין כל שהן מלאכול בירושלים[14], וגדוליהן אסורים מלאכול בירושלי'[15], אף לזרים ולבהמה[16] ר"ש מתיר[17],

---

אינו מתוד', משא"כ כשאין לו רק מעשר, מתודה: [10]*ביום מיתה אפי' לאחר קבור' [ר"ב פ"ג הוריו' מ"ה] הוא אונן דאו', והאוכל אז מע"ש בירושלי' לוקה [רמב"ם פ"ג ממע"ש] ועל בכורי' חייב אז מכות מרדות, [רמב"ם פ"ג מבכורי'] אבל אנינות ליל' של אחר יום המיתה, וכ"כ הימי' שנשתהה בין יום מיתה לקבור', אנינות מד"ס: [11]בכורי' לאונן: [12]*לבערן מהעולם סוף שנת ג"ו בשמיט': [13]דבכורי' כתרומ' דא"צ לבערן מהעולם, אלא נותנן לכהן ודיו: [14]*אסורין כמו אוסרין ור"ל בכורי' ומע"ש כל שהוא, שנתערבו במינן בירושלי', אינן בטלי', דמדאפשר לאכלן שם בלי טרחא הו"ל כד"שילמ, משא"כ חוץ לירושלי', בכורי' בטלים בק"א, ומע"ש בטל ברוב [רמב"ם פ"ו ממע"ש ה"יד ופ"ד מבכורי' ה"טו]; [ולהר"ש אפי' חוץ לירושלי' אינן בטלי', והא דתנן במ"א דבכורי' בטלי' בק"א היינו בנתערב בחולין, דלעניין זרים לא הוה כד"שילמ, ומדהותר זרות הותר נמי מחילה, משא"כ הכא, מיירי בנתערב בתרומ', דליכא רק איסו' מחילו', הו"ל כד"שילמ להעלותן ולאכלן, והא דקתני מלאכלן בירושלי', ר"ל מלאכלן אלא בירושלי']: [15]*בזרען בירושלי', אסו' לאכלן בתורת חולין, מדיש לו מתירין [ולהר"ש ה"נ מיירי אפי' חוץ לירושלי', ואסו' מלאכלן אלא בירושלי'], והא דתנן פ"ט דתרומ' מ"ד דגדולי בכורי' ומע"ש מותרי', היינו בזרען חוץ לירושלי' או דהתם אתי' אליבא דר"ש דהכא, ואף דהתם נמי תנן דגדולי תרומ' תרומ', ובמתני' הכא מסיק משא"כ בתרומ', התם מי"ח דבר שגזרו כפ"ק דשבת, ומתני'
16 דהכא קודם גזיר' נשנית: [16]*אכולהו קאי, בין שנתערבו בחולין או שזרען, דלא תימ' דוקא לאכלן חוץ לירושלי' אסו', אבל לעניין לאכל הבכורי' לזרים ומע"ש לבהמ', נתבטלו, קמ"ל דאף לזה לא נתבטלו; [ולהר"ש הנ"ל סי' **14**, דמתני' בנתערב בתרומ' מיירי, א"כ אי אפשר דנימ' דלשתרי לזרי'? קאי "אף לזרים וכו' אמלתא דר"ש, וה"ק אף לזרים ולבהמ' ר"ש מתיר, וכן מפורש בירושלמי, דר"ש לדבריהם דרבנן קאמ', וכ"ל דה"פ, דר"ש קאמ' לרבנן, כמו דמודיתו לי בנתערב בכורי' בחולין דבטל בק"א ומותר לזרי', וכ"כ מודיתו במעשר דבטל ברוב ומותר לבהמ', כ"כ בטלו לעניין קליטות מהינות; ולפ"ז מצינן למימר דהא דתנן בפ"ט דמעשר דגדולי תרומ'

יום ה

פרק ב התרומה והבכורים חַיָּבים עליהם מיתה וחומש [1], ואסורים לזרים [2], והם נִכסי כֹהֵן [3], ועולין באחד ומאה [4], וטעונין רחיצת ידים [5], והַערב שמש [6], הרי אֵלו בתרומה ובכורים, מה שאין כן במעשר [7]: **ב** יֵש במעשר ובַבִּכּורים, מה שאין כן בתרומה, שהמעשר והבִּכּורים טעונים הבאת מקום [8],

---

בחכירי בתי אבות שהכל הוחזקה משפח' זו להיות אריסין בקרקע זו, הו"ל כאילו יש לו קנין בגוף הקרקע: מ"א כ' הרב כסי' 9 וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליט"א וז"ל וכ"כ מרמבס, ובפ"י דפסחי' [דלו"ב] העלה דאף דכוסמין מין חטי', ושבולת שועל ושיפון מין שעורי', מ"מ בכורי' אינן רק בחטה ושעור' ממש: מ"ה אמו מישראל, וכ' עלה רבינו הגאון אא"מו זצו"קל, ואי"להק הרי אם גופה אינה קורא', ואיך עדיף בנה ממנה י"ל, דמל"ל, אבוה דאמי קאריתנא, כנפל הבי' עליו ועל טוריסיו, בנו קדיש לב"ח מה"ט, [כמ"מ ר"פ ור"יא], אמנם תו' הקשו [גיטין דמ"ח] לדידן דקיי"ל כר"ל דקנין פירו' לאו כקנין גוף, וקיי"ל נמי דאחין שחלקו כלקוחות הן להחזיר ז"לז ביובל, א"כ לא משכח"ל מביא וקורא רק חד בר חד עד יהושע בן נון, וצ"ל דהא דמחזירין ז"לז ביובל היינו משום דמספקא לן אי מתרמי לי' דידי', דאין ברירה, ועכ"פ מדא"א להוציא מידו מספק
☞ * די"ל שמא דידי אתרמי לי, שפיר קרינן לי' אדמתך עכ"להט *ונלפ"עד דלא דמי להאי [דב"ב דפא"ב] דמספיקא מביא ואינו קורא, דהתם אינו מוחזק בקרקע, אמנם ק"ל טומטם דג"כ ספיקא הוא ואין מוציאין קרקע ממנו ואפ"ה מביא ואינו קורא:

פ"ב [1]) זר שאכלן במזיד חייב מיתה בידי שמים, ובשוגג משלם קרן לבעלי' וחומש לכל כהן שירצה: [2]) אפי' חצי שעור: [3]) יכול לקנות בהן עבדי' וקרקעו' ובהמ' טמא': [4]) בנתערב א' בק' חולין בטל: [5]) *דהתם ידי' שניות הן, ושני פוסל לתרומ', ובכורי' נמי אקרי תרומ', ולהכי אסו' ליגע בהן בלי נט"י: [6]) טמ' שטבל אינו אוכלן בלי הע"ש אחר טבילתו: [7]) *ר"ל מעשר שני, דשרי לזרי', ואסו' לקנות בדמי מע"ש עבדי' וקרקעו' ובהמ' טמא', ובטל ברוב כשהמע"ש חוץ לירושלי', ואינו טעון נט"י והע"ש, דקיי"ל טבל ועלה אוכל במעשר שני [*וכ"כ כל מעשר שנזכר, בפרק זה, ר"ל מע"ש, דשאר מעשרו' פשיט' דדינו כחולין]: [8]) לירושלים: [9]) *בכורי' כשמביאן לבה"מק אומר פרשת ארמי אובד וגו', ומעשר כשמבערו בשנת ג"ו בשמיט', אומ' פרשת בערתי הקודש וגו'; ואע"ג דכולל התם נמי תרומ' כדקאמרי', נתתיו ללוי, זו תרומ' ות"מע, עכ"פ כשאין לו רק תרומ',

דרכים ולירק בדרך אחד, שוה לאילן, בערלה[32]), וברבעי[32]), ובשביעי'[33]), לירק בדרך א'[34]), שבשעת לקיטתו עשורו[35]), דברי רבן גמליאל, ר"א אומר, שוה לאילן בכל דבר: **ז** דם מהלכי שתים[36]) שוה לדם בהמה, להכשיר את הזרעים, ודם השרץ אין חייבין עליו[37]): **ח** כוי[38]) יש בו דרכים שוה לחיה, ויש בו דרכים שוה לבהמה, ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה: **ט** כיצד שוה לחיה, דמו טעון כסוי, כדם חיה[39]), ואין שוחטין אותו ביום טוב[40]), ואם שחטו אין מכסין את דמו, וחלבו[41]) מטמא בטומאת

דמוכין שני ערל' משעה שנלקט, [וכלעיל ערלה פ"א 4] עכ"פ בחנט בג' אף שנלקט בד' אסו', וכ"ד הנחנט בד' ונלקט בה' צריך פדיון: 33)*דבחנט בו' אף שנלקט בז' מותר [מיהו פטו' ממעשר] ובחנט בז', אף שנלקט בח', דינו כשביעי': 34)*מדרגילין להשקותו כירקות, משא"כ אילנו' ותבוא' גדלי' רק על מי גשמי'; והא דאין דינו לכל כירקות, שאני אינך דאפקינהו קרא: 35)*דבנלקט בשנת א' ב' ד' ה' בשמטה, מעשר ראשון ומע"ש, ובנלקט בג' ו' מע"ר ומעשר עני
36 ובנלקט בז' פטור ממעשרו' כשביעי': 36)*ר"ל אדם, ותנא מהלכי שתי' למכלל נמי אדני שדה כפ"ח דכלאי' כרבינו יעבץ זצוק"ל, אבל ליכא למימר דאתא לרבויי' עופו', דדם עופות מכשיר כפ"ו דמכשירין, דא"כ לא שייך למתני בסיפא דשוה לדם שרץ שאין חייבי' עליו; גם ליכא למימר דאתא למכלל נמי עכו"ם דאינן בכלל מלת אדם, דאתם קרויין אדם וכו' [כב"מ דקי"ד]? ליתא, דא"כ הו"ל דם האדם, או דם בני אדם דאז משמעותו נמי עכו"ם [כתו' יבמו' דס"א] ותו דהרי ליה ויקרא כ' אדם כי יקריב, וקרא מיירי אף בעכו"ם דהרי איש איש מלמד שעכו"ם נודרין וכו' כישראל [חולין ד"יג ב], ומהם בהם חלקתי ולא באומות [שם] א"עכ דדוקא היכא דתנא בי' קרא, ממעט עכו"ם: 37)ר"ל שוה דם מה"ת לדם השרץ, דבאכלו לא לקי משום דם, אבל משום שרץ לקי: 38)י"א איל הבר, געמזע בל"א, וי"א שור הבר ביפעז בל"א, וי"א הנולד מתיש הבא על צביה: 39)מיהו אינו מבלק דם' הוא: 40)*אינו ענין לשוה לחי' וכו', רק ה"ק, אלעטון כסוי טם', אינו נשחט ביו"ט, דאפשר כיר' מוכן לוודאי ולא

הרי אלו במעשר ובבכורי' מה שאין כן בתרומה[18]:
ג יש בתרומה ובמעשר מה שאין כן בבכורי', שהתרומ' והמעש' אוסרים את הגורן[19], ויש להם שיעור[20], ונוהגים בכל הפירות[21], בפני הבית ושלא בפני הבי'[22], ובאריסין ובהכורות ובסקריקון[23] ובגזלן, הרי אלו בתרומ' ובמעש', מה שאין כן בבכורים[18]: ד ויש בבכורי' מה שאין כן בתרומ' ובמעשר, שהבכורי' נקנין במחובר לקרקע[24], ועושה אדם כל שדהו בכורים, וחייב באחריותם[25], וטעונים קרבן[26] ושיר[27] ותנופה[28] ולינה[29]: ה תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים, ולתרומה בשתי דרכים, ניטלת מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף, כבכורי'[30], ואוסרת את הגורן[19], ויש לה שיעור כתרומה: ו אתרוג שוה לאילן[31] בשלש'

ובכורי' מותרי', אפי' כרבנן אתי', דהתם לענין היתר לזרים, אבל עכ"פ צריך לאכלן בירושלי' [וזהו תירץ ריש לקיש בירושלמי]: 17) אגודלין לבד פליג: 18) שכל הדינין הללו אין נוהגין בה: 19) אסו' לאכל מתבוא' עד שיפריש תרומ' ומעשר, משא"כ בכורי': 20)*מעשר שיעורו מדאו', ותרומ' שיעורו מדרבנן א' ממ' לעין יפה, וא' מנ' לבינוני, וא' מס' לעין רעה, וכולן יש להן אסמכתא מדאו' [כרשי חולין דקל"ז"ב] אבל בכורי' א' מס' מד"ס, אין לה אסמכתא: 21) מד"ס, ובכורי' רק מז' מינין: 22) ובכורי' רק בפני הבי': 23) מפורשי' פ"א. 6. 7. 8: 24) כפ"ג מ"א אדם יורד לשדהו וכו' קושר גמי וכו': 25)*עד שיביאן להר הבית: 26)*להביא עמהן שלמים: 27)*משיגיעו לעזרה, מתחילין הלוים לשורר ארוממך ד' כי דלתני וגו': 28) כפ"ג מ"ו: 29) ביום שהביא בכוריו, לן בירושלי' בליל שלאחריו: 30)*דהא דתרומ' אינה נטלת מטהו' אטמא, ה"ט דמדירא 30 ☜ שמא יגעו אהדדי ופריש שלא מהמוקף, וה"ט לא שייך בת"מע ובכורי', דא"צ בהן מוקף מדאו', מיהו ת"מע צריך מוקף מד"ס [כתו' גיטין ד"ל ע"ב ד"ה וכי]; ואף דבכורי' מחוברי', אפ"ה שייך בהן טומא' כשנגמר כ"ל [כפסחי' דל"גא וחולין דקכ"וב וסנהדרין דע"וא ופ"ב דתרומו' 7,] ולא כרמב"ם הכא: 31) למיזל בתר חנט': 32)*דאף

פרק ג כיצד מפרישין הבכורים, יורד אדם בתוך שדהו, ורואה תאנה שביכרה [1]), אשכול שביכר, רימון שביכר, קושרו בגמי [2]), ואומר הרי אֵלו בִּכּוּרים, רבי שמעון אומר אף על פי כן חוזר וקורא אותם בכורים, מאחר שיתָּלשו מן הקרקע [3]): ב כיצד מעלין את הבכורים, כל העיירות שבמעמד [4]), מתכנסות לעירו של מעמד [5]), ולָנין בִרחובה של עיר, ולא היו נכנסין לבָתים [6]) ולמשכים [7]), היה הממונה אומר, קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו [8]): ג הקרובי', מביאים התאני'

היקישא כלל, ולא משמעות, כיון דבין כך וכך לא לקי? י"ל דאיצטרי' היקיש' לגלות דמשמעות לאו אזון שמע' לחוד' קאי, כ"א דלמעט אכינו' כמו אתא, והשתא לדקו דברי הרמב"ם ור"ב דמייתו קרא דמשמעות, כיון דלפי האמת מהך קרא מצי למילף תרויי' ילפותי, כך נ"ל ל"מ] ותו ק"ל לר"מ ורב דנקטו בחיוב בעור, הטעם מדכתיב הקודש, וביבמו' שם קא' משום דאיתקש למעשר, וצ"ע [*ויקרא התולעת הטעם שהביאו, הוא בירושלמי הכא, ולפי דברינו הנ"ל גם קו' זאת תתישב לפע"ד]; וכ' הר"ש והא דלא יליף בהיקיש' מעשר מבכורי', לחייב מיתה באכלן בטומא' הגוף, ה"ט דמעטי' קרא, ומתו בו, פרט למעשר, וכ"כ לענין ביטול בק"א, ל"ש למילף להו אהדדי, ה"ט דתרומ' נמי בטל ברוב מדאו'; ולהע"ש ילפינן לה ביבמו' מקרא דלמע"ש לא בעי הע"ש, ובתו' שם הניחו בקושי' אמאי לא ילפינן בכורי' ממע"ש דהם נכסי כהן:

פ"ג [1]) *ואפי' סמדר או פגים, דבשעת הפרשה א"צ נגמר פרי: [2]) מעט בחוט לסימן: [3]) דלא הוקדש בקריאת שם רק בתלוש: [4]) *כל ישראל נחלקי' לכ"ד מעמדו', וכנגדן היו כ"ד משמרות כהונה ולויה, ומכל מעמד היו דרין איזה אנשים מהן בירושלי' בקביעו', להיות שלוחין לאחיהן כשיגיע זמנן, לעמוד על הקרבת התמידין ומוספין, ובכל שבוע ושבוע, משמר א' מכהונה ולוי', חלי' עולה לירושלי' לעבודה, וחליו השני הולכין לעירו שהיא סמוכה לירושלי' כדי לתקן ולשלוח משם מזון לחלי המשמר שעלה לירושלי' [כן משמע ממתני' רפ"ד דתעני' וברייתא שם דכ"ז, ומפרש"י במתני', ולא זכיתי להבין דברי הרמב"ם רפ"ו מהל' כלי המקדש, ודברי הרב רפ"ד דתענית ההולך בעקבותיו יע"ש] ואנשי המעמד מתכנסין בעריהן ומתענין ד' ימי' בשבוע ומתפללין שיקובל קרבנות ישראל, כפ"ד דתעני': [5]) להעיר שהי' דר שם ראש המעמד, לעלות יחד, דברוב עם הדרת מלך: [6]) *שלא יתטמאו באוהל הטומא' מפני רבוי ודוחק האורחי' [כך נ"ל, ודו"ק]: [7]) ר"ל כשהאיר השחר: [8]) *ובדרך היו משוררי' שמחתי באומרי' לי בית ה' נלך, וכשהגיעו לירושלי', עומדו' היו רגלינו בשעריך ירושלי',

נבלה, כחיה[42]), וטומאתו בספק, ואין פודין בו פטר חמור[43]): י כיצד שוה לבהמה חלבו אסור כחלב בהמה, ואין הייבים עליו כרת[44]), ואינו נלקח בכסף מעשר לאכול בירושלים[45]), וחייב בזרוע לְחָיַיִם וְקֵיבָה, רבי *אליעזר פוטר, שהמוציא מחבירו עליו הרְאָיה[46]): יא כיצד אינו שוה לא לחיה ולא לבהמה, אסור משום כלאים, עם החיה ועם הבהמ', הכותב חיָתו ([47]ובהמתו לבנו[48]), לא כתב לו את הכֹּוִי, אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה[49]), הרי הוא נזיר, ושאַר כל דרכיו, שוים לחיה ולבהמ', וטעון שחיטה כזה וכזה, ומטמ' משום נבלה, ומשום אבר מן החי, כזה וכזה:

לספק: [41])בנתנבל: [42])דחלב נבילת בהמ' טהור' טהו': [43])דבבהמ' פודה אבל זה ס' הוא: [44]) לענין קרבן, וה"ה דלא לקי: [45]) דאין לוקחין בהמ' רק לשלמיו, וזה ס' הוא: [46]) ושמא חי' הוא נפטו': [47]) או בהמתו, וי"א אפי' בכתב לו שתיהן: [48])*וכ"ל דרבותא קמ"ל אע"ג דדעתו של אדם קרובה אצל בנו [כב"ב דקמ"ג], וכ"ש לאחר, ות"ל כי כוונתי בזה לע"ר אא"מו הגאון זצוק"ל: [49])ר"ל או שאמר הריני נזיר שזה בהמ', וה"ה באמ' הריני נזיר שזה חי' ובהמ', או שאמ' שזה לא חי' ולא בהמ', בכולן הוה נזיר מספק: מ"ב ואסורי' לאונן, כ' הרב ור"מ, מדכתיב ושמחת, וכ"כ הרמבם בפ"ג מבכורי', וכ' עלה הכ"מ "פסחי' "דלו"ב, וכ' עלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא, תמהני הרי התם איתא דטעם דרבנן מדהוקש בכורי' למע"ש, דכתיב גבה לא אכלתי באוני, וכ"ה יבמות [דעג"ב] לחייב בכורי' בביעור מדהוקש למע"ש, והטעם דמושמחת, לא מייתי בפסחי' רק בדרך קו' אר"ש, נהי דהיקשא לית לי', שמחה מיהו כ' בי', ומשני ההוא לזמן שמח' אתא, וא"כ למסקנא גם לרבנן מצי למימר דלזמן שמח' אתא, והרי כ"מ טובא דאי מושמחת הו"ל לאו הבא מכלל עשה ואין לוקין, ואי מהיקישא, למלקות נמי איתקש למעשר, [*ולפע"ד העני המוסף בהררה כ', דאי נמי נילף מהיקש', נמי לא לקי, דכיון דהך היקש' אצטריך לכמה מילי דילפינן בהו בכורי' ממעשר, לא עדיף מאילו הוה כ' בהו' לאו בהדיא, דנמי לא הוה לקי עלייהו, דהו"ל לאו שבכללות, ואף דבפסחי' [דכ"ד ע"א] אמרי' ות"ל אין עונשין מה"ד, היקשא הוא, אלמא דעונשין אהך היקש'? ליתא, דבל"ז ק' כיון דכל עיקר ילפותא מהיקישא, למה אייתי הק"ו כלל, אע"כ דתרווייהו צריכא, דהיקש הו"ל רק כגלוי מלתא על הק"ו דלעונשין מה"ד, דאי לאסור' כבר שמעי' לה מהיקישא, ודכוותי' אשכחן [יבמות דס"חב] דבכה"ג עונשין מה"ד; אבל לענין אכינו' ליכא ק"ו בכורי' ממעשר דא"כל תרומ' יוכיח ות"ל א"כ ל"ל לרבנן למילף

48 ☜

* ☜

נוטל הסל על כתפו ונכנס, עד שמגיע לעזרה, הגיע לעזרה, ודברו הלוים בשיר, ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי: **ה** הגוזָלות שעל גבי הסלים[22]), היו עולות, ומה שבידם, נותנים לכהנים[23]): **ו** עודֵהו הסַל על כתפו, קורא מהגדתי היום לה' אלהיך עד שגומר כל הפרָשה, רבי יהודה אומר עד ארמי אובד אבי, הגיע לארמי אובד אבי, מוריד הסל מעל כתפו[24]), ואוחזו בשפתותיו[25]), וכהן מניח ידו תחתיו, ומניפו[26]), וקורא מארמי אובד אבי, עד שהוא גומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח[27]), והשתחוה ויצא: **ז** בראשונה כל מי שיודע לקרות[28]) קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות, מקרין אותו, נמנָעו מלהביא[29]), התקינו שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע: **ח** העשירים מביאין בִכוריהם בקְלָתוֹת[30]) של כסף ושל זהב, והעניים מביאין אותם בסלי נצרים[31]) של ערבה[32]) קלופָה, והסלים והבכורי' נותָנים לכהנים[33]): **ט** ר"ש בן ננָס אומ', מעטרין את הבכורים חוץ משבעת המינים[34]) רע"א אין מעטרין את הבכורים אלא משבע' המינים: **י** רְ"ש אומר, ג' מדות בבכורים, הבכורים[35]), ותוסֶפת הבכורים[36]),

---

עליך, אפ"ה מלוה שאני: [22])שהיו תולין סביב לסלים, ולא ע"ג שלא יטנפום: [23])הגוזלות שבידם, וי"א דאבכורים קאי: [24])להניפן והיינו לר"י, אבל לת"ק א"צ תנופה כלל, [סוכה דל"זב]: [25]) שפת הסל: [26])*מוליך ומביא מעלה ומוריד: [27]) אצל קרן מערבית דרומי' דמזבח: [28]) בלשון הקודש: [29]) מפני הבושה: [30]) סלים: [31]) *ענפים: [32]) ווידען: [33])*והעשירי' מחזירין הקלתות לבתיהן 33
[וכ' יעלה רבינו הגאון מהו' עקיבא שליטא וז"ל אין זה לשון השס אלא דרשי שם כתב כן [ויאמר הככם, אבל מוכח כן משם [ב"ק לב"א] דא"לכ מה בתר עניא אולי עניותא?] [34]) ר"ל אפי' בפלים ואתרוגין, וה"ה בפירו' ח"ל: [35]) התאנה או אשכול שבכרה: [36])מה שמוסיף עליהן

והענבי', והרחוקי' מביאין גרוגרות וצמוקין [9], והשור [10] הולך לפניה', וקרניו מצופות זהב, ועטרה של זית בראשו [11], החליל [12] מכה לפניהם [13], עד שמגיעים קרוב לירושלים, הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם [14], ועטרו את בכוריהם [15], הפחות [16] והסגנים [17] והגזברים [18] יוצאים לקראתם, לפי כבוד הנכנסי', היו יוצאים [19], וכל בעלי אומניות שבירושלים, עומדים מפניהם [20], ושואלין בשלומם, אחינו אנשי מקום פלוני, באתם לשלום: ד החליל מכה לפניהם, עד שמגיעין להר הבית, הגיעו להר הבית, אפילו אגריפס המלך [21],

---

בהר הבית, הללו אל בקדשו וכו' ומסיימים בעזרה כל הנשמה תהלל יה וגו' והתחילו הלוים בשיר: 9) ר"ל תאני' וענבי' יבשי': 10) המיוחד לשלמים: 11) *הוא המובחר שבאילנות שבא"י, ועלהו רענן תמיד, גם לגלויי דבכורי' מז' מינין הן: 12) פֿלעטהע, ולפע"ד נקרא הכאה, ע"ש הקשת האצבעו' על נקבי החליל: 13) *בצאתם בדרך, ולא הלכו רק ב' חלקי היום: 14) *שלוחים להודיע ביאתם: 15) אם היו הפירו' יבשי' מניחי' רטובי' למעלה, ותמיד מניחי' המובחרי' ביותר, למעל', מפני זה אלי ואנוהו: 16) *שרי הכהני': 17) *שרי הלויים: 18) *גבאי אוצר בית ה': 19) *כל ישראל נכבדים ובני מלכי', רק אם באו הרבה יוצאין לקראתם הרבה, ואם מעט מעט: 20) *כשעוברין לפניהן, אע"ג דאין בעלי אומניות חייבי' לעמוד מפני ת"ח בשעת מלאכתן, הכא חביבה מצוה בשעתה, וכ"כ חייבין
21 לעמוד בפני נושאי המטה, או בפני נושאי תינוק למול: 21) *מלך בבית שני בעל נפש ושררה רבה כ"כ הרמב"ם, ותמהני הרי ידוע שאדרבה בימיו בעו"ה נטו צללי ערב למלכות ישראל, והיו כבושים תחת יד הרומיים, ולפענ"ד ע"פ מ"ש תו' [סוטה דמא"ב] ד"ה אותו, דאף דלשאר שררות, באמו מישראל מקרב אחיך קרינן בי', עכ"פ מלך דכפל בי' קרא, לא סגי דלאו אביו ואמו מישראל, ושלא כדין מלך אגריפס, א"כ ק"ל ע"פ מ"ד התם דאגריפס המלך קרא עומד ושבחוהו חכמי', ומקשי הסס הרי מלך שמחל כבודו אין כבודו מחול, ומשני מצוה שאני, וק מנ"ל הא, דלמא להכי שבחוהו, משום דשלא כדין מלך? אע"כ דאפ"ה צריך שתהא אימתו עליך, ולפ"ז שפיר קאמ' הכי אפי' אגריפס דשלא כדין מלך, ויש לחוש שע"י זלזול זה יחשבו דאין לו דין מלך, ולא תהא אימתו

אמרה התולעת, למען לא תהי' מלאכת שמים מוגרעת, אמינא זאת מודעת, כי פרק אנדרוגינוס, יש דעות הרבה שהוא פ"ד ממסכת בכורים; אולם רבינו בתשו' מנחם עזרי' קא פסק ותני ומנקט לה נגלא ברייתא, ושבשתא כיון דעל על בה, ולכן אציעה פה כמו שהביאה רמ"ע ז"ל נכונה ומתוקנת, ובמשמרת מסוננת, ואפרשה בקילור נמרץ ביד ה' המתוננת ·

אנדרוגינוס[1]) יש בו דרכים שוה לאנשי', ויש בו דרכים שוה לנשים, ויש בו דרכים שוה לאנשים ולנשים, ויש בו דרכים אינו שוה לא לאנשים ולא לנשים: ב כיצד שוה לאנשים, מטמא בלובן[2]) כאנשים, ונושא[3]) אבל לא נישא כאנשים, ואינו מתיחד עם הנשים כאנשים, ואינו ניזון עם הבנות[4]) כאנשים, ומתעטף ומסתפר כאנשים[5]) ועובר על בל תקיף[6]) ועל בל תשחי'[7]) ועל בל תטמא למתי'[8]) כאנשים וחייב בכל המצות האמורו' בתורה[9]) כאנשים: ג כיצד שוה לנשים מטמא באודם כנשים, ואינו מתיחד עם האנשי' כנשים, ואינו זוקק ליבום[10]) כנשים, ואינו חולק עם הבני'[11]) כנשים, ואינו חולק בקדשי קדשים כנשים, ואינו מאכיל בתרומה[12]) כנשי', ופסול לכל עדות שבתורה כנשים, ואם נבעל בעבירה[13]) נפסל מן הכהונה[14]) כנשים: ד כיצד שוה לאנשים ולנשים, חייבים על מכתו ועל קללתו[15]) ועל נזקו כאנשי' וכנשי', וההורגו שוגג גולה ומזיד נהרג כאנשים וכנשים, ואמו יושבת עליו דם טמא ודם טהור[16]) כאנשי' וכנשים, ומביאה עליו קרבן[17]) כאנשי' וכנשים, וחולק בקדשי הגבול[18]) כאנשי' וכנשי', ונוחל בכל הנחלו'[19]) כאנשים וכנשים, והאומר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר: ה כיצד אינו שוה לא לאנשי' ולא לנשי' אין חייבין עליו על טומאת מקדש וקדשיו[20]) לא כאנשי' ולא כנשי', ואין שורפין עליו את התרומה[20]) לא כאנשי' ולא כנשי', ואינו נערך[21]) לא כאנשי' ולא כנשי', ואינו נמכר לעבד עברי לא כאנשי' ולא כנשים[22]) והאומר הריני נזיר שזה לא איש ולא אשה הרי זה נזיר, רבי יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא ולא יכלו חכמי' להכריע עליו אם הוא איש או אשה אבל טומטום אינו כן, פעמים שהוא איש פעמים שהוא אשה:

---

[1]) הוא שיש לו זכרות ונקבות: [2]) שיטמא הוא עצמו או הנוגע בקריו, לתלות אבל לא לשרוף עליו תרומ' וקדשים: [3]) אם ירצה, וקדושיו קדושי ספק: [4]) בנכסים מועטי', כפ"ט דב"ב מ"א, דספק זכר הוא, והמע"עה: [5]) ר"ל מדאמרינן בעלמא דדרך אשה לגדל שער כלילית, להכי זה לובש בגדי איש ומסתפר ואין בו משום לא ילבש גבר וגו': [6]) פאות הזקן: [8]) אם הוא כהן; אבל אינו לוקה מס': [9]) אפי' עשה שהזמן גרמא: [10]) אם מת אחיו: [11]) בנכסי' מרובים כפ"ט דב"ב, דהממ"עה, אבל מזונות אית לי' ממ"נ: [12]) אם הי' כהן ונשא בת ישראל, אבל לאמו פשיטא שמאכיל, דבזרע תלה רחמנא: [13]) מכל אדם, דהרי א"א שלא בעבירה, דהרי אינו נישא: [14]) ר"ל שלאכול תרומ': [15]) בקללו בשם לוקה: [16]) ר"ל י"ד ימי טומא' כיולדת נקבה וכ"ו ימים הנותרי' ימי טהר כיולדת זכר: [17]) קרבן לידה: [18]) היינו תרומה וקדשי' קלים: [19]) באין שם זכר אלא הוא: [20]) בין ברא' אודם או לובן: [21]) באמר ערכי עלי, וה"ה באמר אחר ערכו עלי, כסוף פ' בחוקותי: [22]) דנמכרת בעודה קטנה:

ועיטור הבכורים[37], תוספת הבכורים, מין במינו[38], ועיטור הבכורים, מין בשאינו מינו[39] תוספת הבכורים, נאכלת בטהרה, ופטורה מן הדמאי[40], ועטור הבכורים חייב בדמאי[41]: **יא** אימתי אמרו תוספת הבכורים כבכורים, בזמן שהיא באה מן הארץ, ואם אינה באה מן הארץ[42], אינה כבכורי': **יב** למה אמרו הבכורי' כנכסי כהן, שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלן בחובו, ואשה בכתובתה[43] כספר תור'[44], ור' יהודה אומ' אין נותנין אותם[45] אלא לחבר בטובה[46], *וחכמים[47] אומ', נותנין אותם לאנשי משמר[48], והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש[49]:

נשלמה מסכת בכורים

בשעת הפרשה משאר תאני' וענבי': 37) הפירו' היפים שנותן למעלה לבד הבכורי': 38) ר"ל אינו מוסיף רק מאותו מין שביכר: 39) דרשאי לבד תאני' בענבי' וה"ה איפכא: 40) בקבלן מע"ה אינן חייבין במעשר: 41) *ולאכלן בטומ', יש ספק: 42) ר"ל בבאו מעבר הירדן: 43) *לגבות מהן בחיוב כשתתגרש: 44) ר"ל גם ס"ת שוה לבכורי' בדינין הנ"ל; וי"א דקאי על שהוא קונה, דגם ס"ת מותר לקנות בבכורי', וקמ"ל דאף דלא אפשר הו למיתא לידי אכיל', דהרי אסור למכור ס"ת כ"א לפדיון שבויים, ולישא אשה, ולת"ת וסימנך פאת [י"ד סי' ע"ר]: 45) הבכורי': 46) *ר"ל דכהן המקבלן, יחזיק טובה [דאנק זאגען] לבעלי' שנתנם לו, דברשות הבעלי' ליתנן לכל כהן שירצה, אפי' אינו ממשמר אותה השבוע, ולהכי הו"ל כשאר קדשי הגבול שאין נתנין רק לחבר המחזיק בתורת ד' [כחולין דק" ע"ב]: 47) *פליגי עלי' דר"י בתרתי: 48) *ואין ברשות הבעלי' ליתנן לכהן שירצה: 49) *ר"ל כשאר קדשי מזבח דנתנין גם לע"ה, דהואיל והכניסום למקדש מוזהר בהו הע"ה לאכלן בטהרה:

בריך שמי' דמרא עלמא, בריך רחמנא נורא מלכא, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו בא"י נותן התורה:
ב"נלך ולא"עי, עמו"י ע"שו:

רחמי וחנא וחסדא, חייא אריכא ומזוני רוויחא ופורקנא מקדם מרן דבשמיא וארעא ונאמר אמן: יהא שלמא רבה וכו' עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

מצאתי כתוב לומר קודם הלמוד כל זה ויועיל להציל משכחה בעז"הש"י:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור, ולא על אסור מותר ולא יכשלו חברי בדבר הלכה, ואשמח בהם: יהי רצון מלפניך ה' או"א שתאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשל וטעות הן בדיני איסר והיתר הן בדיני ממונות הן בהוראה או בלימוד, גל עיני ואביטה נפלאו' מתורתיך: ומה ששגיתי כבר העמדיני על האמת כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב צור תעודה חתום תורה בלמודי (כל זה יאמר ג"פ ישר והפוך):

בא"י למדני חוקיך (ג"פ ישר והפוך)

שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות שאו ידיכם קודש וברכו את ד' יברכך ה' מציון עושה שמים וארץ:

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד יה בוה בשם כל ישראל הריני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעות התורה:

זכור דבר לעבדיך על אשר יחלתני (יאמר י"פ):

נשלם בטוב לישראל לפ"ק

מזמור לתודה

[ש]ירה לאלדי המערכות, מושיעי לפרש ברכות, לך אקריב חלב כרים [כבשים]
[ח]זקת נפשי הנלאה, לבאר תעלומות פאה, לפני שרים וכרים [אדונים]
[ו]ותאיר חשכת עיני, לצרף שבעתים דמאי, מזוקק כזהב כרים [כור לזהב].
[פ]תחו עלי השמים, ואברר כל ערב כלאים, חמורות לפני כרים [קונה]
[צ]ין חכמתך מביעית, להשכלני בפניני שביעית, צפונות תחת כרים [כר הגמל]
[נ]נצח בימינך נעימות, להתבונן בנבכי תרומות, באר חפרוה כרים [חופרים].
[י]וליכני בעוז גבורות, עלי גבנוני מעשרות, כאיל וכרגלי כרים [גמל בעל מרוץ]
[ב]שה רך תנהלני, בעמקי מעשר שני, וארעה רחבת כרים [ארץ מרעה]
[ו]ותבליג נפשי הדלה, לנפות סלתות הלה, ואתענג בפת בג כרים [סעודות]
[א]אזרני כגבור גילה, לחקור חמורות ערלה, כאחתי חרב וכרים [כלי מלחמה]
[ה]לתיך אינם חקורים, לך הסלים והבכורים, מנחתי רבבות כרים [חומר תבואה].

ידיעה להוי שבסדר טהרות, נשכח לתקן הטעות אחת, והוא;
ביבקש דעת דף י"א ע"א, כלל י"ג, שורה ד', אבל, נטמא אה"ב אבל אלי העור טמנו אמ"ע וכו'.

ת׳ ו׳ ש׳ ל׳ ע

בנלך ולאעי

הדרן עלך סדר זרעים, והדרך עלן, דעתן עלך סדר זרעים, ודעתך עלן, לא נתנשי מנך סדר זרעים, ולא תתנשי מנן, לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתא (כך יאמר ג״פ ואח״כ יאמר):

הערב נא ה׳ אלהינו את דברי תורתיך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל, ונהי׳ כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו, וצאצאי עמך בית ישראל, כולנו יודעי שמך ולומדי תורתיך לשמה, מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי, יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש, לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני, ברוך אתה ה׳ למדני חוקיך, אמן אמן סלה ועד:

מודה אני לפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו, ששמת חלקי מיושבי בהמ״ד ולא מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, הם רצים לבאר שחת, ואני רץ לחיי העולם הבא, שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך ה׳ או״א, כשם שעזרתני לסיים סדר זרעים, כך תעזרני להתחיל ספרים אחרים ולסיימם, ללמוד וללמד מתוך הרחבה, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתיך באהבה, וזכות כל התנאים ואמוראים, ותלמידי חכמים הנזכרים בסדר זרעים ובכל הספרים שלמדתי, יעמד לי ולזרעי ולזרע זרעי, שלא תמוש התורה הקדושה, מפי ומפי זרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם, ויקויים בנו מקרא שכתוב בהתהלכך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך, והקיצות היא תשיחך, כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים, אורך ימים בימינה, עושר וכבוד בשמאלה, ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום:

להודות ולהלל לשבח לפאר ולרומם להדר ולנצח על כל דברי שירות ותושבחות דוד בן ישי עבדך משיחך: בעלתך תנחני ואחר כבוד תקחני: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתיך אשירה לה׳ כי גמל עלי: שוש אשיש בה׳ ותגל נפשי באלהי, כי הלבשני בגדי ישע, מעיל צדקה יעטני, כחתן יכהן פאר, וככלה תעדה כליה: ויבטחו בך יודעי שמך, כי לא עזבת דורשיך ה׳: שמחו בה׳ וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב: נר לרגלי דבריך, ואור לנתיבתי: אודך כי עניתנו ותהי לי לישועה: השיר שהלוים היו אומרי׳ בבהמ״ק וכו׳ (אלו הפסוקים יש להם סוד גדול לכל האומרם לאחר משנתו):

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא, דהוא עתיד לאתחדתא עלמא, ולאחיא מתיא, ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלים, ולשכלל הכליה בגוה, ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא, ולאותבא פולחנא דשמיא לאתריה, וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה, בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן יהא שמיה רבא וכו׳ יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דק״בה, לעילא מכל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן:

על ישראל ועל רבנן ועל כל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון, ועל כל דעסקין באורייתא קדישא באתרא הדין ובכל אתר ואתר, יהא לנו ולהון שלמא רבה

שווינהו רבנן כאלו שניהן וודאי חייבי' ומפריש מזע"ז, כך נ"ל לפי דעת רבותי, אמנם לפע"ד דמדלא נקט בסיפא דומיא דרישא, הלוקח ירק מבע"הב בשוק, נ"ל דבסיפא איונו דמוכר קמ"ל, אע"ג דלגבי מוכר איכא ס"ס, ספק שמא המוכרים לו הפרישו כל א' וא' ואת"ל שלא הפריש א', עכ"פ שמא הלוקחים מהבע"ב לא יאמינו לבע"ב, ויפרישו כל א' וא', אפ"ה חייב הבע"ב לעשר כל א' וא', ואפי' בירק דמעשרו מד"ס.

ד"מ ע"ב, בפירוש שורה י"ב, ופ"ה, ט"ס וצ"ל, וכ"כ.

שם שם, בפירוש שורה י"ג, אכ"פ, ט"ס וצ"ל, עכ"פ.

ד"מב ע"ב, משנה י"א, תפ"ה, ט"ס וצ"ל, הכה.

דמ"ה ע"א, בפירוש סי' 29, נשמט וצ"ל, [29])נ"ל לפמ"ש הירושלמי רפ"ד דתרומות במפריש מהכרי מקלת ת"ומע, מפריש השאר ממנו עליו, דוקא בהי' דעתו מתחילה להפריש השאר ממנו עליו, או בסתם, לפ"ז הכא מיירי, בבירר מתחלה דעתו, שאין ברצונו להפריש השאר ממנו עליו; ואדלעיל קאי שאמר מעשרותיהן מעשר כלכלה בחברתה, ה"נ מיירי, שהי' לפניו מגורה תבואה ר' סא' הטבול למעשר והפריש רק י' סא' למעשר, ואמר שמגורה זו שמחזקת ר' סאה, ישארו ק' טבל כמו שהיו, וק' האחרים יהיו חולין ע"י המעשר שהפרשתי, כמלא מדאין דעתו להפריש שאר ת"ומע ממנו עליו א"כ נתערב ק' טבל וכו'.

דמ"ט ע"ב, בפירוש שורה י"ז, סמך א"ע, נשמט אח"כ, מדבל"ז ק' דב' כללי דנקט בפ"ב דתרומות סתרי אהדדי, דקאמ' כל מין חטין א', משמע אפי' כוסמין וחטין, וקאמ' בתר הכי כל שהוא כלאי' אין תורמין מזע"ז, אע"כ מדאין למדין מהכללות וכו'.

ד"נ ע"א, משנה ג', ואחד כך, מ"ס וצ"ל, ואחר כך.

שם שם, בפירוש סי' 9, תבוא', ט"ס וצ"ל, תבואה.

דנ"ד ע"ב, בפירוש סי' 40, הוה, ט"ס וצ"ל, הוא.

ד"ס ע"א, בפירוש סי' 4, את הגפן, ט"ס וצ"ל, לאש הגפן כלעיל:

ד"סה ע"א, בסידושים משנה ה', אבל הר"ק, ט"ס וצ"ל, אבל הר"ן.

דס"ט ע"א, שורה כ"ב, פסמא, ט"ס וצ"ל, פסטא.

ד"ע ע"ב, בפירוש סי' 39, אפי הקטני', נשמט אח"כ, דמדהיו האבנים כבר בבניין סגי בהכי, וא"צ ג' שורות כלעיל.

שם שם, בפירות סי' 44, יזדעזעו, נשמט אח"כ, ומדהו"ל כמטולטלות כבר מוכח שהניחן שם וכו'.

דע"א ע"א, משנה ט', מכיא, ט"ס וצ"ל, מביא.

דע"ב ע"א, בפירוש סי' 24, עדיין, נשמט אח"כ, משא"כ ליטא, קורות שקט' היינו שנקצצה כבר כמה פעמים, והזר וגדל.

דע"ג ע"א, משנה א', שבועית, ט"ס וצ"ל, שביעית.

יפה לבדיקה

והוא לוח הטעות, ולקט שכחה השמטות, שנפלו בספר זה, לתקן בדק הבית.

דף ב' ע"א, בפירוש סי' 22, באמצע היום, נשמט אח"כ, ועיי' רש"י בחומש דברים ו' פ"ז.

שם, בפירוש סי' 23, ברשבס, ט"ס וצ"ל, ברשדס.

די"ט ע"ב, בפירוש סי' 38, [אה"ע שם]: [38])שכ', ט"ס וצ"ל, [39])שכ'.

ד"כ ע"א בפירוש שורה כ"ה, והכי י"ל, ט"ס וצ"ל, והדי י"ל.

דכ"א ע"א, במשנה א', אומרים לחלק[1]), ט"ס וצ"ל, אומרים לחלק.

שם ע"ב בגליון, ☞[33], ט"ס וצ"ל, ☞[25].

דכ"ד ע"א, במשנה ז', בעל הבית, שכחו בעל הבית[24]), ט"ס וצ"ל, בעל הבית[24]), שכחו בעל הבית.

דכ"ה ע"א, בפירוש שורה כ"א, שמה; ט"ס וצ"ל, שעה.

דכ"ט עא, במשנה ד', עוללת[15]), ט"ס וצ"ל, עוללת[19]).

שם שם, בפירוש שורה ג', משום, ט"ס וצ"ל, משוס.

שם ע"ב, בפירוש סי' 34, כמעשר שני: [25])כשפודן, ט"ס וצ"ל, [35])כשפודן.

דל"ב ע"ב, במשנה א', שביהודה, ט"ס וצ"ל, שביהודה[11]).

דל"א ע"א, בפירוש סי' 33, בפונהדין, ט"ס וצ"ל, בפונדין.

דל"ה ע"ב, בפירוש סי' 22, אחר מלות להפקיע ממעשר, נשמט אח"כ, ונקט כפירותיו, דקמ"ל דלפי מה דקיי"ל [רמב"ם פ"א מתרומות] כמ"ד דאין קניין לעכום וכו', ורק מרוח עכום פוטר, באמת הכא חייב.

שם שם, בפירוש סי' 28, כדי להרגי, ט"ס וצ"ל, כדי להרגיל.

שם שם, בפירוש סי' 29, קאמ', נשמט אח"כ, לאשמעינן דדוקא היכא דהוה תקנת בתה. בושה מתנה ומחלפת, והיינו רק בדמאי, דלפי דעת הע"ה אין חטא בדבר, משא"כ בשביעי' דגם לע"ה החטא תמיל, אין בזה תקנת בתה כשתחליף.

דל"ח ע"ב, בפירוש סי' 12, נשמט וצ"ל, [21])ר"ל מכל ל"ג סאה ושליש, נוטל סאה א', דכדי להקל וכו'.

דל"ט ע"א, בפירוש סי' 29, מאינו מ[illegible], נשמט אח"כ, ור"מ לטעמי' דחייש למיעוט פלטירים שקונים מנחתומין רבים, כך נ"ל.

דל"ט ע"א, בפירוש סי' 43, לא עישר, נשמט אח"כ, ומדלא מחלק בעיסה בין שהביאו לו משדותיו או משדות אחרות, כדמחלק בסיפא, וגם מדנקט בסיפא דוקא ירק, נלפע"ד, דרק בסיפא, דמעשר ירק דרבנן, חיישי רבנן לספיקא דפטורא שמא א' עשר להכי דוקא בידוע שמביאין לו משדותיו מעשר מאחת על הכל, משא"כ בעיסה דמיירי בתבוא', דאלים חיובו להפריש מספיקא דאו', להכי אפי' בסתמא,

דע"ד ע"א, בפירוש סי' 27, לחדוש: [26] האקמעססער, ט"ם וצ"ל, [28] האקמעססער.
דע"ה ע"א, בפירוש סי' 3, כפ"ח סי' 8, ט"ם וצ"ל, כפ"ד סי' 8.
שם ע"ב, בפירוש סי' 12, כפ"ח סי' 8, ט"ם וצ"ל, כפ"ד סי' 8.
דע"ו ע"ב, בפירוש סי' 9, לאכיל, ט"ם וצ"ל, לאכילה.
שם ע"ב, בפירוש סי' 54, שישית, נשמט אח"כ, או וורד שמינית בשמן שביעי' קודם זמן הביעור.
דע"ט ע"ב, בפירוש סי' 45, לפסחי', ט"ם וצ"ל, כפסחים.
ד"פ ע"ב, בחידושים משנה ג', כפ"ד ע"ב, ט"ם וצ"ל, כפ"ד מ"ב.
שם ע"ב, בפירוש סי' 21, ואאכלן, ט"ם וצ"ל, ואי אכלן.
דפ"ג ע"ב, בפירוש סי' 30, הלוג, ט"ם וצ"ל, מלוג.
דפ"ד ע"א, בפירוש סי' 18, וטעט', ט"ם וצ"ל, וטעמ'.
דצ"ד ע"ב, בפירוש סי' 4, לכהן הקודש, נשמט אח"כ, ומדלא כ' ונתן לכהן קודש, דרש דצריך לשלם דבר שאינו קודש עדיין רק הראוי וכו'.
דצ"ח ע"ב, בפירוש סי' 56, הפ"מ הוא כשיטעמ', נשמט אח"כ, דמשנה ע' מיירי ביין חדש, דלא חזי לזילף, אח"כ יישנו, ומדהייש' לתקלה צריך ליתנו בכלי' מאום, ותו לא חזו לזילוף:
ד"ק ע"ב, בפירוש סי' 120, באין זרען כלה, ט"ם וצ"ל, בזרען כלה.
שם שם, בפירוש סי' 16, אפי' זרען כלה, ט"ם וצ"ל, אפי' אין זרען כלה.
דק"ד ע"א, במשנה ה', משיאכד, ט"ם וצ"ל, משיאגד.
ד"קטו ע"א, בפירוש סי' 3, דעביד לי', נשמט אח"כ, כיית כפשא מקמי הכי' לא הוה יהיב לי מתנה, והו"ל כפורע חובו ממע"ש, משא"כ הכא שהוא חוץ לירושלי' וכו', סד"א מותר במתנה, דאין המתנה שכר ההבאה, אלא ההבאה כדי שיאכל, [ורקי' לדברי וכו'.
ד"קכ ע"ב, במשנה י', חולין לקרבן) ט"ם וצ"ל, חולין לקרבן [53].
ד"קכא ע"א, בפירוש סי' 12, נפדה, נשמט אח"כ, ולא יעלוהו, שיפסידו לסוחרים בקלקול שער הפירות.
ד"קכג ע"א, במשנה ט"ו, המעוררים [67]), ט"ם וצ"ל, המעוררים [66]).
שם שם, שם, הנוקפים [68]), ט"ם וצ"ל, הנוקפים [67]).
שם שם, בסוף החידושין, לראב"ע המטלטלין, נשמט אח"כ, ולהע"דנ לתרץ קו' הגאון נ"י, דהכא שאני, דהרי ר"ג הי' יכול להפריש הת"מע, כגיטין דל"א, והרי ר"ג הקרקע שלו הי', וכיון דר"ג נתנו לר"י אדעתא דהכי, ד"י שליחותי' דר"ג עבד.
ד"קל ע"ב, משנה ד', שהבריבן, ט"ם זצ"ל, שהבריכן.
ד"קלא ע"ב, משנה ט', פרי [56]), ט"ם וצ"ל, פרי [57]).
שם שם, שם, ערלה [57]), ט"ם וצ"ל, ערלה [58]).

מִכְ
אֲדֹנָי
הַקָּמָה
בְּכָל־אַ
וּשְׂפָתָ
נִפְלוֹ
אֲשֶׁר
תָּמִיד
אַף־כִּ
תִּתֵּן
שְׂמָחוֹ

על איש יאמרו · לשון זכר · ועל אשה · לשון נקבה :

אנא יי מלך מלא רחמים אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר
איש יהי נא לרצון לפניך תורתנו ותפלתינו בעבור נשמת
פלוני בר פלוני וגמול נא עמה בחסדך הגדול לפתוח לה שערי רחמים
וחסר ושערי גן ערן ותקבל אותה באהבה וחבה ושלח לה מלאכיך
הקדושים להוליכה ולהושיבה תחת עץ החיים · אצל נשמת
הצדיקים והצדקניות חסידים וחסידות ליהנות מזיו שכינתך
להשביעה מטובך הצפון לצדיקים והגוף ינוח בקבר במנוחה נכונה
בחדוה ובשמחה ושלום כדכתיב יבואו בשלום ינוחו על משכבותם
הולך נכוחו וכתוב יעלזו הסידים בכבוד ירננו על משכבותם וכתיב
אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך ותשמור אותו מחיבוט
הקבר ומרימה ותולעה ותסלח ותמחול לו על כל פשעיו כי אין
צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וזכור לו זכיותיו וצדקותיו
אשר עשה ותשפיע לו מנשמתו לדשן עצמותיו בקבר מרב טוב
הצפון לצדיקים דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וכתיב
שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה וישכון בטח בדד ושאנן
מפחד רעה · ואל יראה פני גהינם ונשמתו תהא צרורה בצרור
החיים ולהחיותו בתחיית המתים עם כל מי עמך ישראל אמן :

קדיש דרבנן :

בל סך — 30

[illegible]

מִכְתָּם לְדָוִד שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ אָמַרְתְּ לַייָ
אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ׃ לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ
הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי־בָם׃ יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ
בַּל־אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל־אֶשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתָם עַל־
שְׂפָתָי׃ יְיָ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃ חֲבָלִים
נָפְלוּ־לִי בַּנְּעִמִים אַף־נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ אֲבָרֵךְ אֶת־יְיָ
אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃ שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי
תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט׃ לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי
אַף־בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח׃ כִּי לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא־
תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת׃ תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע
שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח׃

סדר ערוב תבשילין׃

If the Eve of a Festival is on the fourth or fifth day of th[e week,]
they take bread and some prepared food, and say::

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב׃

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרֵא לָנָא לְמֵיפֵא וּלְבַשָּׁלָא
וּלְאַטְמָנָא וּלְאַדְלָקָא שְׁרָגָא וּלְמֶעְבַּד כָּל־צָרְכָּנָא
מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְּתָא לָנוּ וּלְכָל־הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת׃

If hebrew is not understood it may be said thus..

By this means it shall be allowable for us to ba[ke]
and to keep the victuals warm, to light up lights[, to]
do and prepare all things necessary, on the fes[tival for]
the Sabbath, for us and for all the Israelites, th[at dwell]
in this city.

יְשִׁירוּ · בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ · יְכַבְּדוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ : הֱטִיבוֹתָ מִ
לָרִאשׁוֹנִים · כֵּן תֵּטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים : יְיָ תָּשִׂישׂ נָא עָלֵינוּ · כַּאֲ
שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ : אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וּלְהֵטִיב · וְנוֹדֶה לְשִׁמְךָ לְעוֹ
כִּי תֵטִיב : יְיָ תִּבְנֶה עִירְךָ מְהֵרָה · כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא : וְקֶרֶן וְ
תַּצְמִיחַ בָּהּ · וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ : זִבְחֵי צֶדֶק שָׁמָּה נִזְבְּחָ
וְכִימֵי קֶדֶם תֶּעֱרַב מִנְחָה : וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ · כִּי חָפֵ
לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ : וּבִרְצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חֶפְצֵנוּ · הַבֵּט נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ
בְּחַרְתָּנוּ לִהְיוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה · וְעַל עַמְּךָ בִּרְכָתֶךָ סֶּלָה : וְתָ
נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ · וּנְהַלֵּל לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ · וּמְבֹרָכֶיךָ עַמְּךָ יְבוֹ
כִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבוֹרָךְ : וַאֲנִי בְּעוֹדִי אֲהַלְלָה בּוֹרְאִ
וַאֲבָרְכֶנָּה כָּל יְמֵי צְבָאִי · יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ לְעוֹלָם · מִן הָעֹ
וְעַד הָעוֹלָם :

כַּכָּתוּב בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ
הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ : עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵיהּ
אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן עָלְמָא וְעַד עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּילֵיהּ הִ

Vol 1

T. p. at other end

כְּאָֽרֶץ תַּנְחֵם סֶֽלָה׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃ אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ׃ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָֽרֶץ׃ עלינו, קדיש.

In the house of a mourner, this is said after the daily psalm, but on those days when תַּחֲנוּן is not said מִכְתָּם לְדָוִד is said instead thereof.

לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ שִׁמְעוּ־זֹאת כָּל־הָעַמִּים הַאֲזִינוּ כָּל־יֹשְׁבֵי חָֽלֶד׃ גַּם־בְּנֵי אָדָם גַּם־בְּנֵי־אִישׁ יַחַד עָשִׁיר וְאֶבְיוֹן׃ פִּי יְדַבֵּר חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת׃ אַטֶּה לְמָשָׁל אָזְנִי אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי׃ לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֺן עֲקֵבַי יְסוּבֵּֽנִי׃ הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם וּבְרֹב עָשְׁרָם יִתְהַלָּֽלוּ׃ אָח לֹא־פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא־יִתֵּן לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ׃ וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם וְחָדַל לְעוֹלָם׃ וִיחִי־עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשָּֽׁחַת׃ כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם׃ קִרְבָּם בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם עֲלֵי אֲדָמוֹת׃ וְאָדָם בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ זֶה דַרְכָּם כֵּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶֽלָה׃ כַּצֹּאן ׀ לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים לַבֹּקֶר וְצוּרָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל לוֹ׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִפְדֶּה־נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵֽנִי סֶֽלָה׃ אַל־תִּירָא כִּי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי־יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ׃ כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ׃ כִּי נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ כִּי־תֵיטִיב לָךְ׃ תָּבוֹא עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא יִרְאוּ־אוֹר׃ אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃

t's in hebrew.
front cover will
need to be asserted
by republisher

---

annot capture full
xt on penultimate
age due to leaf
tuck on top
few characters

